Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 258 (10243) 1976 чылдың ноябрь 2, вторник | 1925 чылда гадезалеттинген | Өртээ 2 кеп.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXV съездизиниң төвгүлүг шиитпирлерин, онгу беш чылдың өндүр улуг программазын амыдыралга боттандырар дээш демисежиңер!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭ-ЧОННУҢ ХЕРЭЭ

ПЛАННАРНЫ КҮҮСЕДИР

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, анаа СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материаллардың бүгү совет улус даймчы программа кылдыр хүлээп алган. Ажылчы чоннарның коллективтеринде ол документилерни политиктиг улуг кодургүүшкүнүң байдалдарында чугаалажып турар. Партияның салган сорудгаларын чедиишкиниг күүседири-биле совет кижилер чаа бедиктерни төлевилээн.

— Онгу беш чылда чурттуң социал-экономиктиг хөгжүдезиниң программазы ковчуг улуг. Маадыр хоорай Минскиниң тудуглакшылары дөрт миллион хире дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын тудар ужурлуг. Ынчангаш, барыкда дөрт өг-бүле бүргүү чаа бажыңны алыр. Оналарда бүргүүн хуусаа бетинде доозар дээш бистиң комплекстиг бригадавыс бүгү-ле түүдерни кылып турар. Чижээлээрге, 135 аал шитти чурттаар бажыңны бис хуусаа бетинде ийи ай бурунгаар ажытталга киирген бис. А беш чыл иштинде бригада хөй санныг чаа тудугларны — чуртталга бажыңнарын, школаларны, уруглар садтарын болгаш шиитпин чуртталга бажыңнарын тудар. Социалистиг хүнзелгелерни күүседир дээш коллектив бодунуң күчүн харамаанывас. Совет кижи бүргүүнүн угаан-бодалынче база чүрээнче угаан Леонид Ильич Брежневтиң хей-аът киирикчи чугаазы олче бистә кыйгырган деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле бесседага «Минтудуг» комбинаттың комплекстиг бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. Громов медегээн.

Иваново областың Яковлевск хендир комбинадының пос-таавы аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады А. Смирнова колдуунда-аа херээжеп кижилер ажылдаан бүдүрүлге черинде ажылдап турар.

— Ынчангаш бис хей уругларывыг өг-бүленип, ажылдап турар херээженнериниң байдалыны эскижидер дугайында СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазын улуг сеткил ханыышкыны-биле хүлээп алган бис.

Иваново областың бүгү пос-таавы аргыкчылары ышкаш, комбинаттың коллективи беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш демисежип турар. Чыл эгезинден бээр пландан ажыр миллион ажыт метр хевдирден кылган постерни бүдүрүп үндүрген. Од болза күш-ажылдың дээштиин болгаш шынарын экижиткенинең түкпели-дир. Пос-таавы аргыкчыларының Бүгү-эвилел чарыжының эгелекчилериниң санаалы деткээш, иээн кады ажылдап турарым 125 эштерим онгу беш чылда ийи беш чылдарның онаалдаын күүседир деп шиитпирлээннер. Олар бодунуң сөзүн алдарлыы-биле эдээннер—деп, ол чугаалаан.

СОРУК КИИРИКЧИ СӨСТЕР

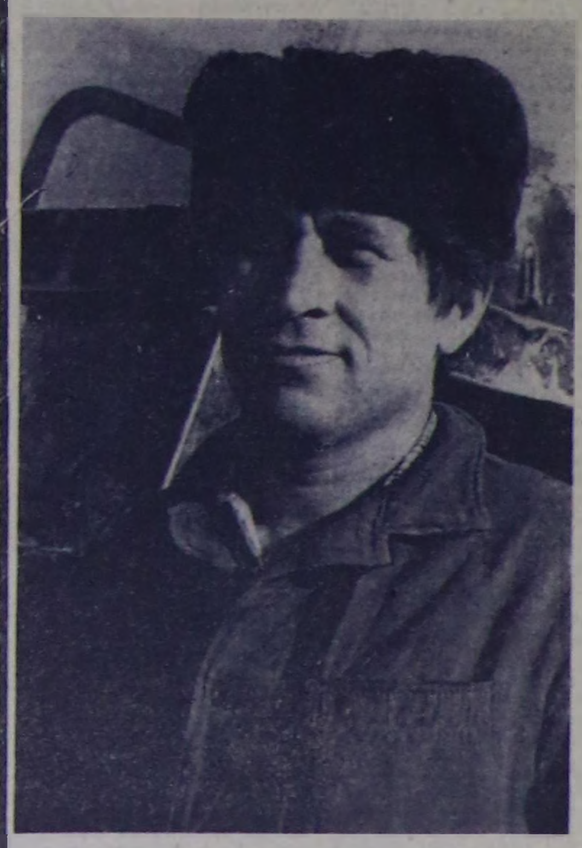
Бистиң коллективтиң кежигүннери СЭКП ТК-ның Пленумунга Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын радио, телевидение дамчыштыр сеткил ханыышкынының чоргаарадыбиле дыңнаан, солуннардан номчаан бис. Ылаңгыя ооң: «...Улустуң хереглелиниң үлетүүр барааннарын бүдүрериниң херээн шиитпирлии-биле эжиидерииниң эртежок чугаазынга дугайын сөөдүг шыңгыызы-биле база ходаргайы-биле чугаалашканың бистер болгай бис...» дээн сөстерин сеткил ханыышкын-биле хүлээп ап, ажыл-херээвиске удуртулга болдурарын шиитпирээн бис. Чүге дээрге хереглелдиң эртежок чугаа эки шынарлыг барааннарын хөйнү бүдүрген тудум-на, чоннуң культурлуг хандырылгазы улам долузу-биле эжиидир.

Кызылдың үлетүүр барааннар садыының коллективи 1976 чылдың социалистиг хүлээлгелерин ай, квартал санында чедиишкиниг күүседип келген. Үшкү кварталда үүрмектеп садар бараан саарыгаашның планын 104, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн—120 хуу күүсеткен, бараан саарыгазының оъүдде темпизин 53 хуу болган.

Улуг Октябрьның 59 чылынга уткуштур чарын коллективте калбарган. Ооң мурнуку одурүнде № 5, 12 болгаш оске-даа мәгазиннер чоруп турар.

СЭКП ТК-ның Пленумунга онгу беш чылдың эчис соруглаарының дугайында эш Л. И. Брежневтиң саглыг-сеткилди хөара тудуп кзор сорук киирикчи сөстери өөрүшкүнүү чоргаарадыл чайгаар-да хайыыктырып келир-дир. Ынчангаш совет улустуң чаагай чорууу, Төрээн чуртувустуң чечектелиишкинии болгаш күчүлдээл дээш, делегейге бызыт тайбың дээш улам бүдүрүкчүлүг, богун дүүнгүзүдем артык эки ажылдаарын хүлээп турар бис.

А. САТ,
Кызылдың үлетүүр барааннар садының директору.

1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне беш чыл планының дугайында

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң

ХООЙЛУЗУ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң доктаадыры болза:

1-ги үүл. Беш чылдың чылдарының аайы-биле, ССРЭ-ниң министерстволарының болгаш ведомстволарының база эвилелдешкен республикаларның аайы-биле хуваагаш, СЭКП XXV съездизиниң бадылааны 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол үгланышкынларынга дүүштүр ажылдап кылгаш, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгени 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне беш чыл планын үүлдүр деп көөр.

2-ги үүл. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне беш чыл планының дараазында кол көргүзүглерин бадылаар:

	(1975 чылга хуу-биле)				
	1976 чыл	1977 чыл	1978 чыл	1979 чыл	1980 чыл
Хереглелге болгаш чылдага ажыглап турар национал орулга	105,4	109,7	114,6	120,2	126
Үлетүүр продукциязы ниитизи-биле	104,3	110,9	117,6	125,7	136
Ооң иштинде:					
Бүдүрүлгениң чепсек-херекселдерин бүдүрери	104,9	111,8	119	127,4	138
Хереглел үүлдерин бүдүрери	102,7	108,6	114,1	121,1	132
Күрүнениң капитал салыышкыны	105,1	108,9	112,1	114,3	114,6
Бүгү хевирииң транспортунуң чүк эргилдези	105,7	111,3	118,2	124,9	132
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү:					
Үлетүүрге	103,4	108,8	114,7	121,6	130,6
Тудугга	105,5	109,8	116,2	123	130,3
Демир-орук транспортунга	103	105,6	110	114,7	120
Үлетүүр ажыл-чорудулгазындан орулга	109,7	120	138	151	174
Чоннуң кижи бүргүүнге онаалтыр боттуг орулгалар	103,7	107,6	112	116,4	121
Күрүне болгаш кооперативтиг садыының үүрмектеп садар бараан саарыгазы	103,6	109,1	115,8	122	128,7

1976—1980 чылдарда көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин эрткен беш чылдың-биле деңнээрге 16 хуу көвүдедир.

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин хажык чокка интенсификастаарын болгаш оон материал-техниктиг базазын быжыглаарын хандырар. Беш чыл дургузунда колхозтарга болгаш совхозтарга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң чылда ортумак деңнелиин 28 хуута бедидер.

3-кү үүл. СЭКП-ниң XXV съездизиниң хүлээп алганы социал-хөгжүлдениң болгаш совет улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелиин улам ыңай хөгжүдериниң программазын күүседир сорулга-биле дараазында үүлдерни беш чыл дургузунда хандырар:

чоннуң кижи бүргүүнге онаалтыр боттуг орулгаларны 21 хуу бедидер;

бүдүрүлгениң болгаш бүдүрүкчү күштүң озүлдезинге үндезилээш, ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ортумак ажыл төлевирии 17 хуута болгаш колхозтарның ниити ажыл-агыйындан колхозчуларның орулгаларын ортумаа-биле 25 хуута көвүдедир;

хереглелдиң пиитилел фондузунуң күселя-биле чонга төлелгелерин болгаш чиигелделерин чижээ-биле 30 хуу көвүдедир;

ниити шөлдери 550 миллион дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын ажытталга киирер болгаш чуртталга тудуунуң шынарын бедидер.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң бадылааны 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкынларынга дүүштүр онгу беш чылда чоннуң амыдырал деңнелиин бедидер талазы-биле дараазында хемчеглерни боттандырар:

улус ажыл-агыйының бүдүрүлге эвес адырларында ажылдап турар ажылдакчыларның ортумак ажыл төлевирлиг категориязының шалыннарын болгаш ажыл төлевирлерин көвүдедири-биле чергелештир ажыл төлевириниң эң куду хемчеглии көвүдедирин доозар. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның эң кудуку ажыл төлевирин, шалыннарын болгаш төлевирлерин бедиринии чаа чадалынче кирер;

Ыраккы Чоон чүк районнарында ажылының стажы дээш ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниге немелде киирерин боттандырар;

Уралда болгаш Казахстанның чамдык районнарында район коэффициентизин тургуспаан ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевириниге ол район коэффициентизин тургузар;

үлетүүрүүн чамдык адырларында дүне ажылдааны дээш күш-ажылга немелде төлевирии көвүдедир;

ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның пенсияларының кудуку хемчээлин бедиидер, колхоз кежигүннери чорааннарга—колхозтарга болгаш күрүне бүдүүлгелеринге, организациялырынга болгаш албан черлеринге ажылдаанының эргежок чугула стажы бар кижилерге пенсияларны доктаадыр база ол ышкаш колхозчуларның иштинден бирги бөлүктүн инвалидтериниң пенсияларыны оларны ажаарынга немелдени бээр пенсионерлерге чамдык медикаментилериниң ортээн чиигедир;

ажылдап турар херээженнериниң күш-ажылының байдалын улам экижидер, бир харга чедир уруун ажаап аазыраар талазы-биле таарыштыр төлеп бээр шолаэнии ажылдап турар херээженнерге бээрин боттандырар. Уруг-дарыглыг херээженнерге долу эвес ажыл хүнү ажылдаар азы долу эвес ажыл неделяда ажылдаар база ол ышкаш бажыңнына ажылдаар арганы тургузар;

хөй уруглуг иелерии пенсия талазы-биле хандырарынга чиигедиелерии калбартыр;

чажындан инвалидтэннериниң талаачы-биле пособиелериниң хемчээлин бедидер, ол пособиелерии уругнуң азазыхары хамаан чокка төлээр;

интернат-бажыңнарга, божузга бажыңнарынга, уруглардың эмнелгелериниг болгаш специализастаттынган чамдык эмнелгелерге база салбырларга чемненилгеге болгаш оске-даа хереглелдерге чарыгдаалдарның нормазын база ол ышкаш школа-интернаттарга болгаш уруглар бажыңнарыңга чемненилгеге чарыгдалдарның нормазын көвүдедир;

күрүне чээлвиин төлээрии уламчылаар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели айыттынган социал-экономиктиг хемчеглерии боттандырарының тодаргай хуусаларын тодаргайлаар болгаш оларны боттандырган турарын хандырар.

Күш-ажылдың социал-экономиктиг болгаш бүдүрүлге байдалдарын эскижидерии, оон чогаадыкчы мөзүүн күштелдиреринң, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиниерии калбаа-биле ажыглаарынга, технологтуг чорудулгазарны болбазырангайжыдарынга болгаш бүдүрүлгениң техниктиг деңнелиш бедидериниго үндезилээш, хол-биле кылыр, куду квалификастыг база аар күш-ажылын бүгү хемчеглер-биле кызырарын хандырар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүреринге, эртем-техниктиг дешилгении дүргедедириниге, продукциияның шынарын бедидериниге болгаш оон бот-үнелиш чиигедириниге ажыл төлевириниң идиг бээр ролюн күштелдирер. Ажылчыннарны болгаш албан-хаакчыларны шаңнаарының системазын сайзырангайжыдарын, шаңнаалдарның күш-ажылдың түңнелдериндеи, продукциияның шынарындан, бүдүрүлге онаалдаларын күүсеткенинден, ажылдап кылырының техника талазы-биле үндезилеттинген нормаларын күүсеткенинден хамаарыштыр күштелдирерии хандырар.

Улус ажыл-агыйының адырларының аайы-биле ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның ажыл төлевириниң деңзигүүрүн эскижидер, бир аай нарын, аар болгаш күженишкинииг күш-ажылдың төлевириниге улам чаңгыс аай чорукту хандырар.

Чурттакчы чоннуң кадыкшылын камгалазарын болгаш амыдырал хандырылгазын эскижидер, улус өөредилгелиинин системазын хөгжүдер, культура албан черлериниң четкинин калбартыр.

Чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазын, кадык камгалалын болгаш өөредилгени хөгжүдер талазы-биле 1976—1980 чылларда дараазында көргүзүглерни доктаадыр тургузар:

	(1975 чылга хуу-биле)				
	1976 чыл	1977 чыл	1978 чыл	1979 чыл	1980 чыл
Чурттакчы чонга ачы-дуза көргүзериниң хемчээли	107,9	116,4	125,8	136,6	148,7
Күрүне бюджединде турар школ назыны четпээн уругларын албан черлериниге уругларының сапы	104,4	109,9	115	120,2	125,5
Узаткан хүнүг школаларда болгаш болуктерде өөреникчилериниң саны	108,9	115,7	124,7	134,1	143,8
Профессионал-техниктиг өөредилге черлериниге өөреникчилерии хүлээп алыры шупту ооң иштинде ортумак профессионал-тех н и ктиг училищелерге	118,4	134,5	150,3	164,8	181,4
Ортумак тускай өөредилге черлеринге өөреникчилерии хүлээп алыры	100,6	101,4	102,3	103,3	105,1
Дээди өөредилге черлеринге өөреникчилерии хүлээп алыры	100,4	101,6	103	104	105,4
Эмчинде оруннар саны	102,2	104,4	106	107,6	109,7

4-кү үүл. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүненин беш чыл планының дараазында эң чугула көргүзүглерии эвилелдешкен республикалар аайы-биле көргүзерге мындыг боол турар:

	1980 чылда үлетүүр үнүмүшкиниң 1975 чылдынга деңнээрге хуу-биле		1976—1980 чылдарда кадар ажыл-агый продукциязын бүдүрериниң чылда ортумак кемнелиш 1971—1975 чылдарда турган ортумак деңнелиинге деңнээрге хуу-биле	1980 чылда күрүне болгаш кооперативтиг садыының үүрмектеп садар бараан саарыгазын 1975 чылдыы-биле деңнээрге хуу-биле
	республикаының деңнеш-кээрээн бүгү үлетүүрүнүн	эвилелдешкен республикаларның эвилел-республика болгаш республика министерстволарының болгаш ведомстволарының		
РСФСР	136	127	116	129
УКРАИН ССР	133	123	113	127
БЕЛОРУС ССР	143	126	112	128
УЗБЕК ССР	136	128	122	139
КАЗАХ ССР	140	129	115	127
ГРУЗИН ССР	141	137	129	132
АЗЕРБАЙДЖАН ССР	139	132	121	134
ЛИТВА ССР	133	123	111	126
МОЛДАВ ССР	147	143	137	134
ЛАТВИ ССР	127	121	116	123
КЫРГЫС ССР	137	130	113	130
ТАДЖИК ССР	139	121	116	129
АРМЯН ССР	146	135	124	135
ТУРКМЕН ССР	130	121	119	135
ЭСТОН ССР	126	126	117	123

1976—1980 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планнарының дутайында хоойлуларны республиканың девискээриие бүгү ажыл-агыйны хөгжүдериниң эң чугула көргүзүглерии кирбиишаан, үлээп алырын эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериие дагзыр.

5-ки үүл. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелэ, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдерб, ССРЭ-ниң министерстволары болгаш ведомстволары:

а) 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш Хоойлуның бедылааны кол угланышкынларын удуртулга болдурарын, бүдүрүлге, бүдүрүлге каттыжышкыны, организация бүргүүнүн беш чылларга чыл бүрүде планнарын тургузарын хандырар;

б) бүдүрүлгениң экономиктиг хөгжүдер болгаш шынар көргүзүглерии эскижидер талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, боттандырып чорударын хандырар. Улус ажыл-агыйын планнаарын болгаш угаан-башкарарын сайзырангайжыдар, бүдүрүлгелериин, бүдүрүлге каттыжышкынпарыпын, организациялырынң болгаш албан черлериниң ажылын эскижидер талазы-биле хемчеглерни бап удур көөр;

в) беш чыл планын боттандырып чорударының үезинде ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыг чорууи бүгү хемчеглбиле бедидерии хандырарыпче, эң ылаңгыяда улус ажыл-агыйының бүгү адырларыпга эртем-техниктиг дешилгении дүргедедириниге, кампалганың корум-чурумуи күштелдиреринге болгаш ажылдың шынарын эскижидериниге үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче оноа кичээнгейлиг угландырар.

6-гы үүл. 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле күрүненин беш чыл планынга хамаарыштыр Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет комиссияларының, адырлар аайы-биле комиссияларының болгаш Аныяктар херектериниң талазы-биле комиссияларының кылган түңнелдериниде киргеи саналдарны база эвилгелерии, а од ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының хуралдарынга депутаттарның кылган саналдарын болгаш эдилгелерии чугаалажып көрген, оларның талазы-биле чогуур шиитпирии хүлээп алырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге дагзыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1976 чылдың октябрь 29.

Кыштаглаашкынга белеткел

Мал продуктуларын бүдүрери, баш санының озүлдези, чаш төлүн бүрүн камгалап алыры — кыштаглаашкынга белеткелден, ону канчаар эрттиреринден улуг хамаарылталыг болуруун кодээ ишчилер билир.

Мөнгүн-Тайга районунуң ажыл-агыйлары эрткен чылгызындан хөй сигенин, кок-суланы белеткээн, район сиген белеткээр планын 110 хуу күүсеткен. Ооң иштинде «Малчын» колхоз 1001, «Мөген-Бүрен» колхоз 484 тонна сигенни тус-тузунда белеткээн, планын дыка ажырганнар. Бо дээрге кыштаглаашкынны мурнуку чылдардан эки эрттиреринең барымдаазы боол турар. Белеткээн мал чемин кыштагларга чогуур үезинде чедириң ажыры, кадагалаары, шын чарыгдаары база чугула айтырыг боол турар.

Амгы үеде районнуң мал-чыныларының чугула сорулгазы болза 3800 баш бода малды 20 коданга, 50 муң ажыг хой, ошкүнү 144 коданга кыштагладып, хүр кыш ажырары болур. Шээр мал кыштагларының кол септелгелерии ам доозулган. Мал чемгерер, суттарар 627 ыяш, 169 демир оңгачаларны, чем каап бээр 175 ыяш шагжаларын белеткеп кылган. Мал суттарар суг курлавыры тургузар 75 бичии досказрларны, 42 улуг цистерналарны тургускан. Ол ышкаш суг соөртүр 12 машинаны, «Беларусь» деп 6 тракторну белеткээн.

Бо хүннерде шээр мал коданнарында 740 тонна сигенни, 45 тонна кок-суланы, 35 тонна концентратты, 20 тонна чулуктуг чемнерни чедирген. Малчыннар чурттаар 35 бажыңның 29-ун септеп дооскан, артканнарын доозарының кырында келген. Ол ышкаш хойжу бригадалар төп-терииде кызыл-булуңнарның, чунар-бажыңнарының септелгезии доозуп турар.

Мал кыштагладыышкынынга белеткелди баш бурунгаар пынарлыг чорудуп, чыл бүрүде эки түңнелдерии чедип ап турар малчыннарның саны озүп турар. «Малчын» колхозтуң хоочун хойжуу Дамдың Тейпин 8 тонна сигенни белеткеп, кыштаавда чедирип алган болгаш хой, хураган кажаадарын ыяк септээн. Олда колхозта Салчак Харлыоол, Салчак Серен-Натпит, аныяк хойжу Бичс-оол Мочак-оол олар 7—8 тонна сигенперии кыштагларында чедирген кажаалариы септээн. «Мөген-Бүрен» колхозта Комбу Иргит, Салчак Чамзы, Хертен Сенгиш, Ымы Хулер-оол болгаш өскелер-даа кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткенген.

Чамдык эки чүүлдер-биле чергелештир кыштагглаашкында белеткелде четпестер база бар. Колхозтарда суг соөртүр машина, трактор цистерналары хөй болза-даа, оларның чамдыызын эде дерип, өске ажылдарга ажыглап турары таарышпас. Ол цистерналарны суг соөртүр машина, тракторларга катап тургузуп, мал суттарылгазын организастаарынга ажыглаары чугула.

Республиканың Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпиринге дүүштүр районга соолгу ийи чылда 4 чаа кудукту казып, ажыглалга киирер даалгазының чаңгылып-даа күүсетиээн чогенчиг-дир. Үттеп каскан үш кудуктуң септелгезин чорудар тургаш ону база кызбаан.

Мал суттадын шын организастаарынга кудуктарның ужур-дузазы бистиң районга улуг. Боже кичээнгей салырын база саналдап турар бис.

Д. КУУЛАР.

Одарны камнаар

Эрзин районнуң девискээринге бо чылын оът-сигендаа, тараа-быдаа-даа багай эвес үнген. Ол бүгүнү ажаарынга чүгле көдээниң ишчилерии эвес, суурларның чону, албан организациялары, будүрүлге черлеря идепкейлиг киришкен.

Мурнуку чылдарга бодаарга, сиген, саван болгаш оскедаа мал чеми элбек белеткеттинген. Ынчалза-даа одарны долу ажыглаары чугула деп чүве биилдингир. Ындыг болганда ону камнаары чугула. А бистиң районнуң ажылагыйларының удуртукчулары, тускай артемнигжер бо айтырыгже чогуур кичээнгей салбайн турарлар.

Үнегети, Хурагалчы, Тес уну—«Мөрен», «Чаа орук» болгаш Ленин аттыг колхозтарның аалдарының чылдың барык-ла дөрт эргилдезинии дургузунда турар черлери ол. Байдал ындыг турда, одарны камнаары берге. Чижээлээрге, амгы үеде Үнегети чоогунда аалдар мызырташтыр хонгуланкан. Ында чыгы-даа бар. А чылгы оъттуң шуут дозуидеи чулуп чиир болгай. Бо черде чүгле «Мөрен» колхоптуң беими 6—7 кыштаа бар. Ол кыштагларның малы кыжын чүүү оът-таарыл?

Чер оъду малга эң үнелиг, хоолулуг чемнериің бирээзи ол. Ону чай, кыш чок малга тө бастырбайн, ылаңгыя чайын дыштандырары пегеттиниң турар. Ажыл-агыйларың удуртукчуларының бо талазы-биле хемчег аҗыр үези келген.

К. ЛАМАЖАП.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың транспорт цехинин коллективи үшкү кварталдың болгаш октябрь айның планныг даалгаларын багай эвес күүсеткен. Цехте ажылдап курарларының арасында мурнакчылар база эвээш эвес. Ылаңгыя руда соөртүр күүүлүг БелАЗтар чолаачылары И. Юрин, П. Краснов, Ю. Яковлев, Ф. Буравский дээш өскелер-даа эрткен айда кызымаккай ажылдап, бердингеп планны ажыр күүсеткиижии, боттарының байырлалын төлептиг күш-ажылчы белектерлиг уткаанвар.

Бо хүннерде одар Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнуң будүүзүнүң шалыпчы күш-ажылчы эдээнде ажылдап, партия Топ Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының материалдарыбиле танышкаш, ону чаңгыс үн-биле деткип, онгу беш чылдың башгайгы чылының планныг даалгаларын долдур болгаш ажыр күүсеткир дээш улам күженишкиниг ажылдаарын хүлээнгеннер.

ЧУРУКТА: мурнакчы чолаачы И. Краснов.

М. ХЕНЧЕ-КАРАНЫҢ фотозу.

1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң

ХООЙЛУЗУ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң докладчылары болза:

1-ги чүүл. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң киирип келгени, 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планын Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет комиссияларының, Үлетүүр талазы-биле комиссияларының, Транспорт талазы-биле комиссияларының, Тудуг болгаш тудуг материалдар үлетпүрүнүң талазы-биле комиссияларының, Кедээ ажыл-агый талазы-биле комиссияларының, Улустуң хереглел бараанарының талазы-биле комиссияларының, Кадык камгалалының болгаш социал хандырылганың талазы-биле комиссияларының, Эртемниң болгаш культураның талазы-биле комиссияларының, Садыгның, амыдырал хандырылгазының болгаш коммунал ажыл-агыйның талазы-биле комиссияларының, Бойдус камгалалының талазы-биле комиссияларының болгаш Аныяктар төрелериниң талазы-биле комиссияларының чазалгаларын барымдаалап чүүлдүг деп ынар.

2-ги чүүл. 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының даравазында кол көргүзүтлерин бадыткар:

	Немелле чөүлде 1976 чылга удур хуу-биле
Хереглелге болгаш чымыдага ажыглап турар национал орулга	4,1
Үлетүүр продукциязы — шупүзүү	5,6
Оон ишкинде:	
Будүрүлгениң чепсек-дерекседерин будүрери	5,9
Хереглелдиң түүдерин будүрери	4,9
Күрүменниң капитал салыышкынналары	4,6
Транспортуң бүтү хевирлериниң чүгле эртилдези	6,3
Күш-ажылдың будүрүкчүдүү:	
Үлетүүрге	4,8
Тудугга	5,3
Демир-орук транспортунга	3,6
Үлетүүр ажыл чөрүдүлгелиишкидан алыр орулга	11
Чоннуң кижи санынга өнелаттыр бөттүг орулгалар	3,8
Улус ажыл-агыйының талазы-биле ажыл төлевилериниң фондузу	6,2
Күрүне болгаш кооператив садыының үүрмектеп садар бараан саарылгазы	4,8

3-кү чүүл. 1976 чылга деңнеп, 1977 чылда даравыңда хемчээлге көвүдериң хандырар:

Чонга амыдыралдың ажы-дүзазын чедирериниң хемчээлин 7,3 хуудга

Школ назы четпээнерин күрүүе бюджеттиве турар албан өскерииге уруглар санын 4,8 хуудга

Школдарга болгаш үзаткан хүнүүт белүктерге өөредиишкилер санын 6,9 хуудга

Профессионал-техниктиг өөредилге черлериге өөренишкилер хүлээп алырын 3,4 хуудга

Ортумак тускай өөредилге черлериниң хүндүскү салбырларынга өөренишкилер хүлээп алырын 1,1 хуудга

Дээди өөредилге черлериниң хүндүскү салбырларынга студентилер хүлээп алырын 1,7 хуудга

Эмнелге орунмарының санын 2,1 хуудга

1977 чылда ажылгалдырарының бүтүү-дө үнер шестеривин кусела-биле нийтә шолу 112,1 мли. мөрбелчин метр чурттаалга бажыңнарын түүп тургузар.

4-кү чүүл. 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының талазы-биле Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң план-бюджет база өске-дээ доктаамал комиссияларының түпелиишде тайылбырлаттынган саналдарны болгаш чазалгаларны, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының хуралдарынга депутаттарның чугаалаан саналдарын болгаш бодалдарын өөренип нооруп, аңаа хамаарыштыр чөтүүр шиитпирлерни хүлээп алырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиишге дагзыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1976 чылдың октябрь 29.

1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң

ХООЙЛУЗУ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң докладчылары болза:

1-ги чүүл. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиишиниң киирип келгени 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет комиссияларының, Үлетүүр талазы-биле комиссияларының, Транспорт болгаш харылаа талазы-биле комиссияларының, Тудуг болгаш тудуг материалдарны үлетпүрүүнүң талазы-биле комиссияларының, Кедээ ажыл-агый талазы-биле комиссияларының, Чоннуң хереглел бараанарының талазы-биле комиссияларының, Улус өөредилгези, эртем болгаш культура талазы-биле комиссияларының, Садыг, амыдырал хандырылгазы болгаш коммунал ажыл-агый талазы-биле комиссияларының, Бойдус камгалалының талазы-биле комиссияларының, Аныяктар төрелериниң талазы-биле комиссияларының, Ажылчы чоннарның эргелеп-биле комиссияларының, Эртем болгаш культура талазы-биле комиссияларының, Садыг, амыдырал хандырылгазы болгаш коммунал ажыл-агый талазы-биле комиссияларының, Бойдус камгалалының талазы-биле комиссияларының, Аныяктар төрелериниң талазы-биле комиссияларының чазалгаларын барымдаалап чүүлдүг деп ынар.

2-ги чүүл. 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының даравазында кол көргүзүтлерин бадыткар:

Россия Совет Федеративтиг Социалистиг Республика	57.972.123
Украин Совет Социалистиг Республика	17.963.609
Белорус Совет Социалистиг Республика	4.578.000
Үзбек Совет Социалистиг Республика	4.469.795
Казах Совет Социалистиг Республика	7.083.242
Грузин Совет Социалистиг Республика	1.830.547
Азербайджан Совет Социалистиг Республика	1.728.505
Литва Совет Социалистиг Республика	2.072.830
Молдав Совет Социалистиг Республика	1.343.683
Латвий Совет Социалистиг Республика	1.372.807
Кыргыс Совет Социалистиг Республика	1.202.396
Таджик Совет Социалистиг Республика	1.078.472
Армин Совет Социалистиг Республика	1.199.613
Туркмен Совет Социалистиг Республика	846.220
Эстон Совет Социалистиг Республика	883.361

3-кү чүүл. 1977 чылда шиитә эвилелдиң күрүне үндүрүглериниң болгаш орулгаларындан эвилелдешкен республикаларның күрүне бюджеттериве шилчидилгелерни дараазында хемчээдиг кылдыр докладчылар:

а) савырыгдан үндүрүг талазы-биле киирилдеден: РСФСР-ге—42,7 хуу, Украин ССР-ге—48,5 хуу, Белорус ССР-ге—62,4 хуу, Үзбек ССР-ге—80,2 хуу, Казах ССР-ге—100 хуу, Грузин ССР-ге—76,7 хуу, Азербайджан ССР-ге—61 хуу, Литва ССР-ге—88,4 хуу, Молдав ССР-ге—62,8 хуу, Латвий ССР-ге—40,6 хуу, Кыргыс ССР-ге—96,7 хуу, Таджик ССР-ге—89,2 хуу, Армин ССР-ге—75,5 хуу, Туркмен ССР-ге—95,9 хуу, Эстон ССР-ге—52,6 хуу;

б) 1977 чылда доктаатқан Күрүменниң 3 хуудуг шиитки ойнаашкынның чээлиишинден—50 хуу;

в) чоңдан тырттар олча-ажык үндүрүүден Үзбек ССР-ниң, Казах ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Таджик ССР-ниң болгаш Туркмен ССР-ниң күрүне бюджеттеривче 100 хуу.

1977 чылда эвилел бюджединден Казах ССР-ниң күрүне бюджединче 168.920 мун рубльди шилчидип бээр, оны 1977 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планында көргүзүлгән хемчеглерни акшаландырарын хандырарыпта ажыглаар.

10-гу чүүл. 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң талазы-биле Эвилел Совединиң болгаш Националдар Совединиң План-бюджет болгаш өске-дээ доктаамал комиссияларының түпелдеринде айытқан саналдарны болгаш немелдерни, а ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталар хуралдарынга депутаттарның чугаалаан саналдарын болгаш бодалдарын өөренип нооруп, аңаа хамаарыштыр чөтүүр шиитпирлерни хүлээп алырын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиишге дагзыр.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1976 чылдың октябрь 29.

1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезининиң талазы-биле отчётту бадылаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң докладаалы

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң докладчылары болза:

1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүселдезининиң талазы-биле отчётту орулгалар талазы-биле 218.768.943 мун рубль түңнүг, чарыгдаллар талазы-биле 214.520.703 мун рубль түңнүг, чарыгдалдардан орулга 4.248.240 мун рубль артып турар кылдыр бадылаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың октябрь 29.

„Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаарының болгаш ажыглаарының дугайында“ ССРЭ-ниң Хоойлузунуң төлевилелиниң дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязынга ССРЭ-ниң культура министри депутат П. Н. ДЕМИЧЕВТИҢ илеткели

Материалдыг будүрүлгениң улам шиңгә өөредизи-биле кадыг культураның улам шиңгә өөредиин баш удур көргөн улус ажыл-агыйымның онгу беш чыл планын бадылаан Дээди Совединиң бешки сессиязынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиишиниң чүгаалажын көөрү-биле киирген «Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын камгалаар болгаш ажыглаарының дугайында» Хоойлузунуң төлевилели болза коммунистиг партияның болгаш Совет күрүменниң бистиң шиитилелиишистиң үгай-бодал амыдырааның, ажылчы чоннарның культурлуг негелделерин улам дээш-зуу-биле хандырар дугайында улуг кичээнгейниг база сагыш салыышкынының дугайында чаа хереглел бодур деп, П. Н. Демичев чугаалаан. Тураскаалдарны камгалаарының болгаш ажыглаарының дугайында хоойлуку үдээп алыры чугула үзүү-дүүлиг болур, бистиң шиитилелиишистиң төгүнделгенин амгы үеде чаңдаалының аңыс уткалыында үнүп турар акт болур, чаа шиитилелиишиниң кижилер херекке бистиң партиявыстың XXV съездиишиге ап Леонид Ильич Брежневтиң илеткелиишиниң культураның, үзүн чүүлдүң болиши литератураның ажылдаачыларының мурнуңга салган улуг сорулгаларын шиитпирлээрингә тодаргай салыышкын болур.

Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдарын эрткен сагалдарның материалдыг база үзүн-бодал амыдырал-лыг, бистиң Төрөөн чуртувустуң хөй чүс чылдыг төөгүзүн, улус массаларның хосталга болгаш хамаарышпас чорум үзүн демиселдиг, совет социалистиг хөй националдыг күрүменниң тургустувун келгенин база хөгжүн негелделерин үзүн дээш-зуу-биле хандырар дугайында улуг кичээнгейниг база сагыш салыышкынының дугайында чаа хереглел бодур деп, П. Н. Демичев чугаалаан. Тураскаалдарны камгалаарының болгаш ажыглаарының дугайында хоойлуку үдээп алыры чугула үзүү-дүүлиг болур, бистиң шиитилелиишистиң төгүнделгенин амгы үеде чаңдаалының аңыс уткалыында үнүп турар акт болур, чаа шиитилелиишиниң кижилер херекке бистиң партиявыстың XXV съездиишиге ап Леонид Ильич Брежневтиң илеткелиишиниң культураның, үзүн чүүлдүң болиши литератураның ажылдаачыларының мурнуңга салган улуг сорулгаларын шиитпирлээрингә тодаргай салыышкын болур.

Төөгүнүң болгаш культураның тураскаалдары эрткен сагалдарның материалдыг база үзүн-бодал амыдырал-лыг, бистиң Төрөөн чуртувустуң хөй чүс чылдыг төөгүзүн, улус массаларның хосталга болгаш хамаарышпас чорум үзүн демиселдиг, совет социалистиг хөй националдыг күрүменниң тургустувун келгенин база хөгжүн негелделерин үзүн дээш-зуу-биле хандырар дугайында улуг кичээнгейниг база сагыш салыышкынының дугайында чаа хереглел бодур деп, П. Н. Демичев чугаалаан. Тураскаалдарны камгалаарының болгаш ажыглаарының дугайында хоойлуку үдээп алырын

ХОЙЛУГ КИЖИ каас

АЖЫЛ АМ-ДАА ХӨЙ

Эрзиннин аймак-агыйларында он дөрт хойшу бригада бар. Мал башын болгаш оон продуктулуун өстүрер дээш социалистиг чарыш оларның аразында чылдың-на улуг роль ойнап келген. Онгу баш чылдың баштайгы чылында төрүүр чүс хойга онаштыр районнуң 96 хураган алганы—база-ла оон ачызы.

Эрзиннин аймак-ишчилери СЭКП Тыва обкомунуң онгу пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга багай эвес бөттандырып келгеннер. Оны хойнуң баш санының өзүп, оон продуктулуг чөрүүнүң бедип, малчыннарның амыдыралының эниишпп турарындан көрүп болур. Бо чылын районга төрүүр чүс хойга онаштыр чүстен эвээш эвес хураган алган бригадаларның самы алды, төзан бештен хойну алган бригадалар он четкен. Он дөрт бригаданың он үшүнүң чүс хойга онаштыр алган хураганы эрткен чылдагыдан оранчок көвүдээн. Чүгле үш бригаданың көргүзүү кудулаан, ынчалза-даа базы багай эвес.

Хойнуң чаш төлүн намгалап алыр талазы-биле социалистиг чарыштың бирги черин «Коммунизмче орук» колхозта Куңгаа Бадзаның удуртнан хойжу бригадазы төрүүр чүс хойга онаштыр 106 хураган алгаш, эзлээн. 2357 хойдан 2500 эжик хураганны доруктурганы ол. Ленин аттыг колхозта Дамдын Кызыл-оолдуң бригадазы эрткен чылын төрүүр чүс хойдан-на 82 хураган алгаш, бо чылын 105,6 хураганны алган. Бо дээрге, дыка херии базым-дыр.

Хойжу бригадаларның шуптузу 1975 чылдың деңнелинден хөй дүктү кыргып алган. «Коммунизмче орук» колхозта Кудөл Банзаның бригадазы 400 грамм, «Чаа орук» колхозта Севилбаа Байыр-оолдуң бригадазы 300 грамм дүктү хөй бурузүнден эрткен чылдан хойну кыргып алган. Ол колхозта ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Сөян Алдын-оол бригадирээн немсомолчу-амыйгтарның хойжу бригадазы дүк кыргып алыр талазы-биле бирги черни эзлевишаан.

Райондә мурнакчы малчыннар көвүдеп, оларның көргүзүгнери бедип турар. Бо чылын төрүүр чүс хойга онаштыр чүстен хөй хураган доруктурган малчыннарның саны үжен чоокшулай берген. Севилбаа Анай, Татьяна Баянова, Куулар Кызыл-оол, Баанай Намзын болгаш оон-даа өске мурнакчыларның аттары ам кымга-даа билдингир. Оларның аразында амыйгтар эвээш эвес. ВЛКСМ обкомунуң кыйгырыын өзүгаар эң-не хөй болдар болгаш кыстар хойжулап үнген район база Эрзин болгай. Ылаңгыя Нарын ортумак школазының алаан хөй доозукчулары ада-иезиниң ижин сайган, төрээн колхозунда артып малган.

Хой ажылында кесну чедишкиннер бар, ынчалза-даа ам кылыр ажылдар оон-даа хөй. Чижээзээрге, кодаңнарны улгаттырары, уксааны эжикидери, малга чем-суурну тургузары болгаш оон-даа өске айтырыглар чедир шиитпирлеттинмейн турар. Малчыннарның бажыңнары бөзин чедишпес. Кыштагларда электри, радио чок. Төрүүр хойну болгаш чаш хураганны чылыг суг-биле хандырары берге байдалда хевээр. Хойну эрте хураганнадыр аргаже шилчип турар үеде соңгаарладып болбас ажылдарның бирээзи ол. Оон ыңай хойну тарып боозадыр, брактаар болгаш өске-даа зоотехниктиг база ветеринарныг ажылдарда четпестер чок эвес. Бүгү-ле хемчегларни алыр, хөй ажылын ам-даа хөгжүдер, оон алыр продуктуну элбедир, малчыннарның амыдыралын эжикидер, оларның ажылдаарынга, дыштанырынга болгаш боттарының ажылын кылырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш, ажыл-агыйлар, хөй-нимти органнары шудургу ажылдап турар. Ук сөвулганы күүседиринге СЭКП ТК-ның чаа эртнен Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сөөлгү сессиязының материалдары удуртулга болур.

К. ЧООДУ.

Мотоциклдиг кадарар

«ИЖ-планета» деп көжүглүг мотоциклде ижжи анаа-ла аян-тээлеп тутсур дээш өлуруткан эвес. Ол дээрге Тандының «Коммунизмниң херели» колхозунуң мурнакчы хөй кадарчызы Хунаипай Шапиянович Оюн-дур. Төскү беш чылда чедишкиннииг шалыпчы ажылдааны дээш ол «ИЖ-планета» деп көжүглүг мотоциклди эзлечог чонна садып алыр эргени алган. Кадарчы чайгы, өскүс үелерде элтиг черлерге хөй кадарганда мотоцикли-биле хөюн дозуп, оътнарып чөрүүру хөвар эвес. Хунаипай Шапиянович шынарның болгаш ажылдың ажыктыының беш чылының баштайгы чыяында бодунуң байлак дурмулгазынга даянгаш, эрес-кежээ ажылдаанының ачызында бедик көргүзүглерни чедип алган. Ол 100 баш төрүүр хойга онаштыр 118 хураганны доруктуруп ап, бир хойга онаштыр 2,6 кг дүктү кыргып алгаш, колхозтуң хөйжударының аразында колбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

ЧУРУКТА: Мурнакчы хойжу Хунаипай Шапиянович Оюн кодаңындан хөюн үндүрериниң мурнунда.

М. САЯНЫҢ фотозу.

БРАКТААШКЫННЫ ШЫН ЧОРУДАР

Хой малдың чайгы болган күскү семиртилгезинниң үези эрткен. ам кышкы ажалдазының үези эгелеп турар. Кышка бам үдур белеткемириниң бир чүгүлә айтырыы болза, хойнуң брактаашкынын шын чорудары болур.

Бо ажылды ой-шаанда чорутпаан таварылгага, кышкы коичүг соок үези келгенде, кодан бүрүзүнден-не кырганджиек, арык-доруктуг, дарыгчыргактыг хөй хойлар боттары-да ылгаттынып келзекелде, брак кодаңнар үстүпер. Ажыл-агыйлар ол кодаңнарга түскай кижилер, оран-сууп болган хой мал чемн үзүп бөөр үдурга таварыжыр. Ынчаар ылгаттына берген арык-дорук хойларны канчаар-даа ажаап, чемгерерге, оон кандыг-даа продукция алдынмас, хөй кезии чүдап олур, а чыл ашканнары хөй чарылга үндүрер болгаш олча-ажык бербес.

Бо болу бөөр байдалды малчыннар коичүг аки билир. Шагда хүү малдыг араттар бөзин кышка удур брактаашкынны кылып ап чораан. Ынчангаш брактаашкынны чорударының чүрүмнары кандыг болурун чугаалажып көрээлиир.

Бирээде, малдың кадмын, күжүн, семиртишкин-чыргалының шинчилээр. Ийиде, кодаңга арттырып алган хөй кайы хире ажыкты бөөрин тодарадыр. Дөрээн бичии, будуужу кошкак, дүгү тас, чөрле ниити байдалы көрүш чок хойларны арттырып алыр болза, олар мал-даа болбас. Үште, артем ёзугуу-биле барымдаалаар бир көргүзүү болза, дүгү терең, 3—4 кг чедир дүк бөөр, дириг деңзиин 50 кг чедир хөй турзун дээш кодаңга анаа дүүшпес хойларны үзүп, өске кодаиче шилчидер, аны шүүт брактаар апаар. Будуруккүү кошкардарны шилип алыры оон-даа шынгыы негелелиг болур. Моон алгаш көөрге, кандыг мал, чүге брактаашкынга таваржыры илдендир.

Брактаан малды эки ажаап, азыраар болза олар ажыкты бага берип болур. Бир эвес үстүнде айытқан үш үүлдүү ёзугаар холуттуунган малды шынгыы графикке тургузуп алгаш, ажаап-азыраар болза олар харын-даа келир чылдын планынга киириштир эткө дужаар мал болу берип база болур. Оларны бүгү кыш дургузунда ажаавас, а будунчартык—нйи ай иштинде деңгел киирип алгаш дужаар.

Орттумаа-биле 35 кг чедир деңзилиг, а боттарының назыны эзээн үлгэды берген хойларны шын норма ёзугаар семиртилгеге тургузуптарга, олар хонукта-ла 200 грамм немелде деңнии ап турар болгаш 60 хонук иштинде 10—12 кг немелде деңзиин ап, боттарының дириг деңзиин 45—50 кг. чеде бөөрге оларны дужаап болур. Шидыг хойларны семиртирге, ажыл-агыйның үндүрген чарыгдалы эгиттинип келир.

Амгы үеде херек кырында чүүү кылып болдуруг?

Үлүг-даа назылыг, аныякдаа хойлар кодаңнарында олар-биле чаңгыс аай эвес малдар черле турар апаар. Чижээ, үлүг назылыг хойлар кодаңында 45—50 кг. деңзилиг хойларны турарын көрген болза, анаа четпес деңзилиг хойларны брактаар апаар. Бир харлыг аныяк төгүдээр 35—40 кг. деңзилиг турзун дээш болза, оон куду деңзилиглерин база үзер апаар. Ынчангаш азыралга тургузар брак хойларның деңзиинин чаңгыс аай кылдыр айлап алыры чугула.

Соолгу үеде дыка хой иртер кодаңнарын шинчилеп көөрге, оларның аразында кырган-даа, чедишкеи-даа, хурагаи-даа, иртчигештер бар бооп турар. Ужуру болза олар бир аай назылыг, бот-бодуңдан ылгашпас будуштуг, чаңгыс аай дириг деңзилиг болур үжүрлүг. Оон түржүк олардан кырып алыр дүк бөзин үлүг ылгал чок болур үжүрлүг.

Төрүүр хойлар кодаңнарында оон-даа хөй ылгалыр чүүлдер бары чажыт эвес болгай. Чижээ, чамдык кодаңнарның хойларының дүгү нарын, чамдыктарының — чартык-нарын, чартык-кадыг болгулаар. Тырылгак, эзрилеген дүктүг, оозу артында-ла кидистели берген дүктүг хойларыг кодаңнар тургулаар. Шидыг хойларны кодаңнарга шүүт тургузуп болбас, оларны бир-ле дугаарында брактаар хөрек. Чүге дизе, шидыг хойлардан тас, тырылгак-ыдырааш дүктүг хураганнар төрүттүпер, ол дээрге эң-не таарымча чок мал болгай.

Шидыг чүүлдер чүнү көргүзүп турарын дээрге, шидыг хойдуг колхоз, совхозтарда зоотехниктиг ажылды багай чорудуп турары-дыр. Зоотехниик бар-даа болза, оон зоотехниктиг билии чаңыс, ажылы суда деп чүвени деречилеп турары ол. Зоотехниктиг ажыл кошкак болганда, брактаашкын дугайы үттүндүрүп турары ол.

Мал ажылын хогжүдүрде, ылангчыя үеэлажыдыла ажылын чорударынга чугула чүүдер хөй. Оларга шилипге ажылы хамаарыжыр. Колхозчы, аны совхозка кандыг малды өстүрүп, сайгыралыр дээп болдуг, оларны дириг деңзи, он-будуш, продуктулуунуң талазы-биле шын шилип алыр апаар.

Шидиттиниген малдарны кодаңнар аайы-биле үзүп, оларны малдыг будурукчулер-биле эдериштирерни шынгыы сагыыры база чугула. Бо хемчегларни боттандыраашын чарыкбас кезии—брактаашкын болур.

Ынчангаш брактаашкын—чүгле ажыл-агыйларның бодунга ажыктыг чүүл бооп турар эвес, харын ниити мал ажылын эртемге үндезилеп чорударының чугула кезек бооп турар. Кыштаглаашкын эгелевээнде брактаашкынны шын чорудары — бо түңнерин сорулгазы.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ.
доцент, ветеринария эртемнериниң кандидады.

УЛУГ ИДЕГЕЛ

Тес-Хемде, «Ак-Эрик» колхозта партком секретары Шалык Стал мурнакчы малчыннар дугайын улуг чөргээрел-биле чугаалап олурду:

— Бо чылын биистиң ажылагыйывыста малдың чаш төлүн шенди камгалап алыр талазы-биле хөй малчын шыырак көргүзүглүг болган. Оларның аразында социалистиг чарышка чыл саныида доктаамал тиилекчи боон келген улуг эжелээ эвес. Аныяк коммунист Кеней Кара-кыс база мурнакчыларның олурууида. Ол төрүүр чүс баш хойдан 101 хураганны камгалап алган болгай. Бо хире көргүзүүг дээрге, аныяк малчынга улуг чедишкиин. Оны чедип алыр дээш ол та чеже хире күженишкин үндүрген!

Кеней Кара-кыс оолун эзин Байыр-оол-биле 1967 чылдың бөзөр малчыннап келген. Өөренмээн, дуржулга чок кижилерге хой кадарары баштайгы үеде берге. Кижи бодаарга белеп кынкаш, чогум ажаап-тоожап, карактап келирге, ол дег нарын, чымыштыг ажыл ховар.

Ук-даа эртпп-ле турган. Оон-биле чергелештир аныяк малчыннарның арга-дуржулгазы көвүдеп, хой ажылынга элээн мергежий бергеннер. Оон уламыидан көргүзүү чыл бүрүле бедип орган.

Беш чыл бурунгаар күшажылынга бердинген аныяк хойжу Совет Эвиделиниң Коммунистиг партиязының хүрээлениинге биргеп. Ол дээрге колхозтуң коммунистериниң аныяк кижиге улуг бүзүрели, идегели-дир. Кара-кыс Бардаевна ол идегелди шынзытқан. Удаазында чаңгыс чер чүүлгэры оиу Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутадынга соңгаан. Ынчангаш ол ССРЭ-ниң Дээди Советиниң сессиязының материалдарын бо хүннерде бодунуң соңгукчуларынга чугаалап берип орар.

Тоску беш чылдың доозукчу чылын аныяк-даа болза, дуржулгалыг малчыннар чедишкиниит доозкан. Олар төрүүр чүс башка онаштыр чүс хураганны, бир хойдан 2 килограмм дүктү кыргып алган. Сагыжын созунге зө болганы ол.

Бо чылын болуп эртеп партиянын область конференциязынга Кеней Кара-кыстың СЭКП обкомунуң кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгаан. Бодуун ажылгыр кижиге чоннун бүзүрели бо хире бедиктир.

Кеней Кара-кыс биле Байыр-оол Борбак-оол олар солун-сетküүдерни доктаамал номчуп, мурнакчы дуржулганы кызымак шиңгээдип ап, ону боттарының ажыл-херээнге нептередип келгеннер. Оон аңгыда Тыванын сураглыг хойжулары Д-Н. Ооржак, Монгуш Чола болгаш өскелер-биле-даа ужуражып, оларның арга-дуржулгазын өөренип чоруур. Оон түңнелинде күшажылчы көргүзүглери бедип турар.

Кара-кыс Бардаевнаның шаналдары хой. Ол Ленинчи үбилей медалының болгаш «Төскү беш чылдың йалыпчылаш» деп хөрек демдээнин эдилекчизин. Ол бригадада партия болүүнүң удуртукчузу.

— Малчын кижи малга аптиг болур хөрек. Кыжын, чайын оон олар-белчиирин үргүлүү хайгаарап, кадарган хөю дээш доктаамал сагыш аарып чоруур болза, малдың деңгилдези эки болур, оон уламыидан малдан алыр продукция-даа шынарлыг болур —деп, бис аътталып турувуста ол чугаалап турду.

ЧУРУКТА: Кара-кыс КЕНЕЙ.

Сөзү, фотөзү С. ЧАЖЫН-ООЛДУУ.

КЫШКА БЕЛЕН

Кылып турар ажылнжи сагыш-сеткилге таваржыр, а кижи боду анаа-ыяк бердинер болза амыдыралга, ажыл-ишке бергелерни ажып эртери база чаш болур. Борис Шавыраевич Бандан ындыдарның бирээзи.

Ю чылдар иштинде мал ажылынга ол ажылдап келген. Бергелер анаа эвээш эвес таваржып турган-да. Хоочун малчын ону ажып эртип келген. Ийи чыл бурунгаар амыдыралының айгы-биле Кунгуртугдан Эрзин районуун «Коммунизмче орук» колхозунга көжүп келгеш, өөренген чаяы-биле мал ажылынга ажылдаар күзедиин илереткен.

Борис Шавыраевич оңгу беш чылдың баштайгы чылында бодунга алган социалистиг хүлээлгезин ажырган: төрүүр чүс хойга онаштыр 107 хураганны, хойдан-на 2,1 кг ажыг дүктү алган. Амгы кыш анаа коргунчуг эвес: он тоона сигенни малчын бодунуң кыштаанда чедирип алган, одар хувалаадаын кылган. Кажаадарны чылыгдаан, он тоона одекта болуп алган.

А. МОНГУШ.

СЕНАЖТЫҢ АЖЫК-ДУЗАЗЫ

Мал ажыл-агыйын интенсивтиг чорударынга чугула чүүл болза, малды чыл дургузунда четчир санныг чем-биле бүрүн хандырары болур. Бо айтырыгны шиитпирлээрде, мал-маганга, ылаңгыя хөйга, сенаж чижектиг чемни бөзүри чугула деп нерген.

А. В. Медяновтуң (1967), А. Д. Пышенкинаның (1969), И. В. Хаданович белгаш В. К. Кежанова оларның (1970), С. С. Мегедьтиң (1974, 1975), В. К. Тощевайың (1974) кылып чорутнуаван шинчилелдери төрүүр малды белгаш оок чаш төлүн сенаж-биле чемгерерге, оларның кадыынга, азулдазинге болгаш продуктулуг чөрүүнга улуг ажыктыг дээрэнн бадытнаан. Оны мал чимрге чиртингир, чемгир будумелдер эйбек болганындан малдың организмиинге хайлыычал. Хойнуң чимр чеминге сенажты 50—75 хүү чедир немээрге, малдың продуктулуг чөрүү сигеи болгаш смлос чигенинге вөңээрге, ораи чок хөй болуп турар.

Сенажтың янзы-бүрү хевирлериниң хойга ажык-дузазын шинчилээн эртем дурмулгазын 1975 чылдың январь—апрель айларда Белгород областың «Луговой» совхозна ыяып чорутнан. Аңаа пренос уксаның ортуман деңзизи 45,7 килограмм, 2—3 харлыг, ийис эвес хураганныг 160 баш хөюн шилип алган. Оларны дөрт белүүнге чөрып, биргизин хынаада белүүнге хувааган, төрүүр хөй бүрүзүнге хонукта 0,8 килограмм шынаа ситенин (чемгири 25,3 хүү), 0,5 килограмм арбай савакын, (чемгири 9,2 хүү), 3,5 килограмм кукуруза силозуи (чемгири 40,2 хүү), 9,4 арбай маршаңым (чемгири 25,3 хүү) бөзр кыядыр тургусиан. А ийигизин дурмулга белүү кылгаш, ол-да чемнер-биле хандырган. Чүгле сиген орнунга 1,5 килограмм сенажты (чемгири 25,7 хүү) бергеи. А үшкү белүкле (база дурмулганыы) емген болгаш 1,5 килограмм силосту 2,5 килограмм сенаж-биле (чемгири 42,9 хүү) солаан, а дөртку белүкте хөйга сенажты эбедир берген болгаш 400 грамм арбай маршаңы-биле чемгерген.

Үстүнде чемнер малга канчуг таарымчалыг болгаи. Ийиги белүкте бир хөй-ле хонукта ортунга-биле 1,2 килограмм сенаж чимр. Үшкүзу—2, дөртку—4 килограмм. Курлаг будумелдерни болгаш протеинни дөртку белүктүг хойларга хойну шиңгээдип алган.

Ол дурмулгаан хойларга сенаж бөзрге, деңзизи улгадыр дээрэн илерээн. Биргн белүктүг хойларының деңзизи 0,5 хүү чигей берген, а ийиги, үшкү, дөртку белүктерниң үлгатнан. А дөртку белүктүг хойларында дүк эң узун—3,13 сантиметр, а эсселериии оон эрай кысна болгаш эвээш болган.

Хойларның сүдүнде осмерлиишиннер билдинмээн. Хураганнар хонукта 180—195 грамм немелде деңзиин берип турган.

Ынчангаш, үстүнде дурмулгадан алгаш көөрге, хойнуң чеминге сенаж аймзан хойну кинрер талазы-биле нептерөңгей ажылды чорутса ажырбас. Ону ажыктыарга, төрүүр малга, оок продуктулуун бедидерииге, өзүлдезинге коичүг таарымчалыг.

Ю. КОВАЛЁВ.

Кара хөрзүннүг төп зонада эртем-шинчилел болгаш телевилел-технология институдунуң бичө эртем ажыладанчызы.

(«Хөй ажылы» деп сеткүүлден).

САЛГАКЧЫ МЕН

Ачам Доңган Мазыныевич Биче-оолдуң бир кодан хөюн хүлээп алганымдан бөзр ам ийи дугаар чыяче кирип турарым бе. Оиу беш чылдың баштайгы чылында чүс баш төрүүр хөйга онаштыр 96 хураганны ап, бир хойдан ортумаз-биле 1,6 килограмм дүктү кыргаан мен.

Оиу беш чылдың ийиги чыяында мээң социалистиг хүлээлгем улуг: чүс баш төрүүр хөйга онаштыр чүс хураганны ап, бир хойдан бир килограмм 700 грамм дүктү кыргыыр. Оиу бөттандырар дээш бүгү күжүмиу, мергежилимни угландырар сорулганы салдым.

Мочак-оол БИЧЕ-ООЛ,
Мөңгүн-Тайга районда «Малчын» колхозтуң № 1 бригадазының хойжузу.

Төрээн Тывавыстың делгемнеринде

ЧҮҮЛДҮГЗҮНДҮМ

СЭКП Төп Комитединиң «Чогаадымчы аныяктар-биле ажыл дугайында» деп доктаалды хүлээп алганын сагыш-сеткилдин ханыжыдан чүүлдүдүнүп, таныштым. Оң дээрге коммунистиг партия аныяк литераторларның хүрээлеңин өстүрер дээш улуг сагыш салып турарының хереглиг-дир.

Аныяк авторларны деткиири, оларның чогаалдарып чогуур айтыже өөренип, сайгарып көөрү чевен чогаалдың келир үеде сайгыралының үндезини болур болгай. Тываның Чогаалчылар эвилели бо талазы-биле ажылды чорудуп турар-даа болза, чогуур негелдезинге чедирип шылавайн турар дизе частырыг болбас. Ында-хала аныяк авторларның хүрээ-семинарын эртиргилеп тураа-даа, оларга чогум боттуг дуза, ажыктыг хемчеглер алдынгайн турар. «Улуг-Хем» альманахка болгаш республика солуннарынга аныяк авторларның чогаалдарының рецензилээри ховар үнгүлеп турар. Хоочун мергежилдиг чогаалчылар оларга дуза болгу дег санаал оналарны барык-ла биживес. Литератураның дүмей өөредилге черлеринде талантыг аныяктарны тып, кииреринең дугайында ажыл аас кырында болгулап тураа-даа, херек кырында мынчага боттанмайн турар. «Өөредип чорудукчу дег аныяк кижилер тывылбайн турар» деп харыны Чогаалчылар эвилелинге дыннап болур. Ол шын эвес. Бистиң республикада чогаалга сеглим-чаланныг аныяктар бар. Чүгле оларбиле доктаамал харылзажып, оларның өөренип киреринге бергедеп турар талааларын шын өөренип көрүп, деткиирге чугула.

Тываның чогаалчылар эвилелинде ам алзап дүвүренчиг айтырыг туруп турар болгай. Чүл дээрге ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң Тывада кежигүннери оң ажыг кижиден ам каш кижи артыкан. Немежир хамаан чок, эвээжеп турар апарган. Оон чылдагааны чүл дээрге, аныяк авторларны чогуур үезинде үнелелдин-биле илередип тыныкаш, тыва чечен чогаалдың хүрээлеңинге киирип алгайн, аныяк авторлар-биле ажылды ёзу барымдаалап көрүп турарында. Каш чыл бурунгаар шүлүкчү Сергей Бакшеевич Пюрбюнүң инициативазы-биле «Аныяк үнер» деп шүлүктер номчуглазы чаңгыс катаа үнгеш, ол хевээр барган. Мен бодаарымга мындыг аттыг чыпты Чогаалчылар эвилелиниң удуртулгазы-биле чыл санында үнүп турар болза чогуур.

«Тываның аныяктары» солуннга аныяк авторларның шүлүктери ховар үнгүлөөр. «Улуг-Хем» альманахка аныяк авторларның проза болгаш шүлүк, шүлүтлеллер бүлүүн чүге үндүрүп болбас деп. Хой чылдар мурнунда С. Б. Пюрбюнүң «Аныяк чогаалчыларга дуза» деп номчугажы үнгеш, ол үезинде, ыпчаңгы аныяк авторларга ажок улуг салдарлыг болган. Ам чогаалчылар эвилелиниң кежигүннери дүржүлгалыг чогаалчылар амгы тыва проза болгаш шүлүк чогаалының дугайында аныяк авторларга идиг бөөр мындыг номчугаштыг чүге үндүрүп болбазың?

СЭКП Төп Комитединиң «Чогаадымчы аныяктар-биле ажыл дугайында» доктаалында айыттынган чөптүг, сагыш салыышкынның талазы-биле хемчеглерни херек кырынга боттандырар дээш Тываның Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чери шинчеңгир, билдиин-биле ажыдан кирери күзенчиг.

Чечекти-даа, мынты-даа тарып олурткан эвээн ажаап, суттарбас болза кадыш каар, а аныяк талантылар база-да кезээде сагыш човаңгыр эвээ күзеп турарлар. Бисте чамдык эки чогаалдар кестүп келгилээш, оон ынай хогжуп, хөрөзөлеевйн баар таварылгалар бар. Оң чүл дээрге олар чогуур деткимче чогулдан оон ынай кыскайн бараанары ол-дур.

В. САГААН-ООЛ.

Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының 1976 чылдың ноябрь 7-де байырлыг чыскаалы

Хоорайның ажылчы чоннарының Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга турескелткен байырлыг чыскаалы 1976 чылдың ноябрь 7-де 11 шакта эгелээр. Байырлыг чыскаалга ажылчы чоннар катыышкан колонналар-биле кирээр.

№ 1 КОЛОННА — хоорайның бүгү школаларының өөренүкчилери болгаш башкылары. Чыскаалыр черн: Комсомольская кудумчузу, ИХМ-ниң бажыңының чаны. Харыысалгалыг кижини А. В. Безымяков.

№ 2 КОЛОННА — башкы институдунуң, политехникиг институттуң филиалының, техникумнарның, училищелериниң коллективтери. Чыскаалыр черн: Ленин кудумчузу, ураң чүүл училищелиниң чаны. Харыысалгалыг кижини В. И. Данилейко.

№ 3 КОЛОННА — Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының тилекчилери, коммунистиг күш-ажылдың коллективтери: Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, «Тыва суг-тудуг» трестиң автобаазазының, «Эдиликлер» тудуг эргелелиниң, амыдырал хандырыга комбинадының, суг заводунуң, үлетүүр бараанарының садының, даараныга фабриказының, «Тыва кодээ тудуг» трестиң автобаазазының, «Росводпром» каттыжышкынының ДБК заводунуң, «Кодээ электротудугунуң» тудугмонтаж эргелелиниң, «Водоканал» эргелелиниң, ном садының киндизиниң, типографиязының, Тываның электри четкилериниң коллективтери. Чыскаалыр черн: Комсомольская кудумчузу, «Тувинская правда» солуннуң редакциязының чаны. Харыысалгалыг кижини В. П. Тещуков.

№ 4 КОЛОННА — тудуг материалдарының үлетүүрүнүң каттыжышкыны, аъш-чем, одаар түүл үлетүүрүнүң эргелелдериниң, ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле, профтехөөредилге эргелелдериниң, эът, суг комбинаттарының, балык заводунуң, «Тудуг кезектери», даараныга, маш ажылдан кылыр комбинаттарының, мебель фабрикаларының, алгы заводунуң, Тываның «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг геология-шинчилел экспедициязының коллективтери. Чыскаалыр черн: Комсомольская кудумчузу, № 3 колоннаның даразынга. Харыысалгалыг кижи Ш. Ч. Ооржак.

№ 5 КОЛОННА — Тываның транспорт эргелелиниң, автомобиль орукталарының тудугунуң болгаш ажыттаалының бүдүүлге эргелелиниң, Енисей пароходствозунуң Кызыл район эргелелиниң, авиабудуүлгениң коллективтери. Чыскаалыр черн: Ленин кудумчузу, парк аянзыга. Харыысалгалыг кижини Л. И. Кудер-оол.

№ 6 КОЛОННА — «Тыва тудуг» трестиң болгаш аңаа чагыртқан организацияларның, «Тыва кодээ тудуг» трестиң, «Красноярскгражданпроект» институттуң комплекстиг төлевилел киндизиниң, Красноярскиниң инженер-тудуг шинчилел трезиниң экспедициязының, тудуг болгаш архитектура эргелелиниң, «ТӨС-тудуг» тудуг эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр черн: Комсомольская кудумчузу, № 4 колоннаның даразынга, харыысалгалыг кижини Н. Г. Ефремов.

№ 7 КОЛОННА — Кодээ ажыл-агый министерствозунуң, республиканың болгаш Кызылдың «Сельхозтехника» каттыжышкынының «Скотопром» трестиң, зооветхандырылганың, арга-арыг ажыл-агыйының, тараа продуктуларының эргелелдериниң, Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының министерствозунуң, аэрогеология экспедициязының коллективтери. Чыскаалыр черн: Интернациональная кудумчузу, музей чанынга. Харыысалгалыг кижини М. А. Хазбулатов.

№ 8 КОЛОННА — Чурттаргы-коммунал ажыл-агыйының болгаш Чоннуң амыдырал хандырыга министерстволарының коллективтери. Чыскаалыр черн: Интернациональная кудумчузу, № 7 колоннаның даразынга. Харыысалгалыг кижини Н. И. Зверков.

№ 9 КОЛОННА — СЭКП обкомунуң, хооркомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Тыва АССР-ниң Дээди Советининиң Президиумунуң, хоорай Советининиң күскомунуң, ВЛКСМ обкомунуң, хооркомунуң, профессоюздарының область чөвүлелиниң база обкомнарының, солуннар редакциларының, «Билиг» нашталелиниң, ТДЛТЭШИ-ниң, телевиденье болгаш радио дамчыдыкка комитединиң, Культура болгаш Чырыдымыкшы министерстволарының, уруглар садтарының болгаш ясликтерниң, кинофикация эргелелиниң коллективтери, Чыскаалыр черн: Интернациональная кудумчузу, № 8 колоннаның даразынга. Харыысалгалыг кижини Е. В. Черногривов.

№ 10 КОЛОННА — Сая, Юстиция министерстволарының, банкының, ажаалга кассаларының, статистика эргелелиниң, судтуң, прокуратураның, Социал хандырыга министерствозунуң, даг-техника инспекциязының, ажыыр-тыныш ажыл-агыйының эргелелиниң, күш-культура болгаш спорт, ДОСААФ комитеттериниң коллективтери. Чыскаалыр черн: Интернациональная кудумчузу, Кадык-камгалал министерствозунуң башкының чанынга. Харыысалгалыг кижини И. А. Грива.

№ 11 КОЛОННА — Садыг министерствозунуң, Тыва республиканың потребсоюзунуң, садыг инспекциязының, нефтебазаның, стандарттар болгаш хемчээшкин техниказының күрүне хайгаараалының лабораторияязының, хандырыга болгаш сайгарыганың, материал-техниктиг хандырыганың, харыызаанның бүдүүлге-техниктиг эргелелдериниң коллективтери. Чыскаалыр черн: Интернациональная кудумчузу, № 10 колоннаның даразынга. Харыысалгалыг кижини Ч. К. Сандык.

№ 12 КОЛОННА — Кадык-камгалал министерствозунуң, аптека эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр черн: культураның болгаш дыштаныганың парыгының аксыга, № 5 колоннаның даразынга. Харыысалгалыг кижини Я. В. Клят.

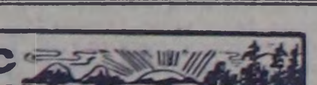
Шүүтү колоннаар чыскаалыр черлериге 10 шак 30 минутада чедип келир.

Каттышкан колонналарның чыскаалыышкынының болгаш байырлыг чыскаал үезинде шинчээшкининиң талазы-биле харыысалгалыг кижи Кызыл хоорайның шериг комиссары В. А. Озерский.

Байырлыг чыскаал үезинде хөй-ниитиниң корум-чуруму дээш харыысалгалыг кижини хоорайгускомның ишкиниң хереглер киидизиниң начальниги Е. С. Ключников.

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯЗЫ.

Бойдус булуңу

ЭТКИНДЕ СЫН

(Тоолчургу чугаа)

Бир-ле орай күзүн Хөндергей бажыңга кадагаатты чорумал улуҥ келгеш, хелемеҥ дамчыштыр, меңээ сыын эдерин дыннадып көрүпер деп, дилеп-чаннып турган бергеш.

«Хора чедирип, олурер дээш эвес, а сонуургап дыннаар дээш келген кижи болганда, оон дилээп хандырар-дыр» деп тус черниң кырганнары дутуруушкаш, ол кижиге бир анчы эдертип бергеннер.

Анчы, чорумал болгаш хелемеҥ—үжеңээ Сыныңыг-Дөңгүр тайгазынче чортуп үнүп каапнар. Тайга колдуу ыжык черге одагланып хонгаш, куш даң бажында сын кырынче кылаштажып үне берген. Анчы амыргалаарга, эңээп ыракта. хаңы кара өзеп бажында бир сыын харылап тургап. Анчы ийи эжин эдертип алгаш, эдип турган сыынын чанынга кончуг таптыг кедеп чеде берип-тирдер.

Сес адыр агжагар улуг ыыстарлыг, кара чогдурлуг аъ танывыг, кончуг аныяк бедик бора сыын мойнун сунуп, баҥгамчык чараш чүве ырапырап чоокшулап, барып-барып бады кээп-ле турган ышкаш сагындырар болган.

Чорумал кижи ол сыынның хешке кудуп каап чүве дег чазадак чаражын карап элээже кайгап, хоюг откүт үнүп магазы барыже дыннап келгеп.

Адак сөөлүнде сыынны адып алыр дээш, анчы үзүп кара боозун сегирип алыр орта, чорумал олче дилка кидеп-биле көргеш, «Бооң сал!» —деп имнээп. Чорумал ыңдыг чараш сыынны оон-даа үр көөрүп болгаш дыннаарын күзээп. Ынчалза-даа сыын чыт ашкаш, дазыл дег ыыстарын агжайтыр чүктепкеш, алчайтыр маннап чоруй барган.

— Ядыы-түреҥги кижи мен. Адып алыр ужурлуг сыынны хонгузуп чоруттун — деп, анчы хыйлавырга, чорумал кижи хелемеҥ дамчыштыр мынча дээп:

— Кижи көрүп көрбээн магалыг чараш аннарның болгаш куштарның улазы болган силерниң бо Тыва кайгамчык-ла байлак оран-дыр! Бистиң черде ыңдыг чараш болгаш ыраажы аң чок. Мооң эткен үнүп дыннап, болуп көөрү безин кижиге улуг таалал болгаш амыранчыг аас-кежик-тир! Сен чуртуңну каастап чоруур бо сыын ышкаш ыңдыг ураң чараш амытаннарга кажап-даа хол дегбейн чор, күжүр эжим! Хомудава! Бо чоруй барган сыын дээш, сеңээ өзер-чүгенниг аът бөөр мен.

Чорумал ол аазаашкының дораап күүсеткен болгаш сыыннарга хора чедирбеэн оске-даа анчылардан аажок дилеп турган дээр чүве иймн.

М. ЭРГЕП.

ЭТКИНДЕ СЫЫН

(Тоолчургу чугаа)

гамчык чараш чүве ырапырап чоокшулап, барып-барып бады кээп-ле турган ышкаш сагындырар болган.

Чорумал кижи ол сыынның хешке кудуп каап чүве дег чазадак чаражын карап элээже кайгап, хоюг откүт үнүп магазы барыже дыннап келгеп.

Адак сөөлүнде сыынны адып алыр дээш, анчы үзүп кара боозун сегирип алыр орта, чорумал олче дилка кидеп-биле көргеш, «Бооң сал!» —деп имнээп. Чорумал ыңдыг чараш сыынны оон-даа үр көөрүп болгаш дыннаарын күзээп. Ынчалза-даа сыын чыт ашкаш, дазыл дег ыыстарын агжайтыр чүктепкеш, алчайтыр маннап чоруй барган.

— Ядыы-түреҥги кижи мен. Адып алыр ужурлуг сыынны хонгузуп чоруттун — деп, анчы хыйлавырга, чорумал кижи хелемеҥ дамчыштыр мынча дээп:

— Кижи көрүп көрбээн магалыг чараш аннарның болгаш куштарның улазы болган силерниң бо Тыва кайгамчык-ла байлак оран-дыр! Бистиң черде ыңдыг чараш болгаш ыраажы аң чок. Мооң эткен үнүп дыннап, болуп көөрү безин кижиге улуг таалал болгаш амыранчыг аас-кежик-тир! Сен чуртуңну каастап чоруур бо сыын ышкаш ыңдыг ураң чараш амытаннарга кажап-даа хол дегбейн чор, күжүр эжим! Хомудава! Бо чоруй барган сыын дээш, сеңээ өзер-чүгенниг аът бөөр мен.

Чорумал ол аазаашкының дораап күүсеткен болгаш сыыннарга хора чедирбеэн оске-даа анчылардан аажок дилеп турган дээр чүве иймн.

М. ЭРГЕП.

БАЙЫРЛАЛ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Улуг Октябрьның 59 чыл оюн чоокшулаан тудум, коллектив бүргүзүнде күш-ажылчы кедүрүлүшкүн хайыккан. Наймыңнал Кызылдың магазиннеринге кире бээрге чоя арбып. Садыл алыкчылар еткилиниг таварышкан бараанарны байырлал бүдүүзүнде садыл ап, магазин ажылакчыларынга өөрүп четтиринишкинээн чылыг сөстерни илередип турар.

№ 9, № 3 магазиннерге Кызылдың сүт комбинадының бүдүргеп продукциязының делгелгези болган. Аңаа кефир, варенец, простокваша болгаш оске-даа сүт аймаандан кылган аъш-чемни сатткан.

Мындыг янзылыг делгелгелер мооң соңгаар-даа үзэмчилээр. Ноябрь 2-ниң хүнүндө № 9, 40, 20 магазиннерге Кызылдың балык заводунуң, а ноябрь 3-те № 32, 40, 20 магазиннерге Кызылдың эт комбинадының белеткээн аъш-чемниң делгелгези ажыттынар. Ноябрь 5-те хлеб магазиннеринге Кызылдың хлеб заводунуң бүдүрүп үндүрген продукциязының эң дээжилерни делгүүрлерге эккеп делгээп, садыл алыкчыларның кичээнгейинге бараазлагдыр.

ЧУРУКТА: № 9 магазинде делгээн аъшчем аймаан садыл алыкчылар сонуургап, туралаан бараанын шилип ап тур.

А. БЕЛОГОРСКИНИҢ фотозу.

БАЛЫКТЫ КАМГАЛАЗА

Долгандыр турар бойдус чүүлдерин, оон иштинде дириг амытаннарны Совет эрге-чагырга башталгы хүннеринден-ле эгелээп, күрүнениң камгалалынга алган. Бо талазы-биле камгалалдыг девискээрлерни тургузуп, дириг амытаннарны өстүрериниң дугайында хемчеглерни алгаанының түңнелинде бистиң чүрттүң денискээриниң чамдык ховартаан дээш аңнеңнери өөүп, харын-даа оске чүрттарның дириг амытаннарын экеп, тараткан болгай. Ынчалза-даа бойдустуң байлаа— дириг амытаннарны — аңнарны болгаш балыктарны кайы-хамаан чокка оорлап, төтчеглээр, чогуур хуусаалары болгаш порма-чижектерни барымдаалавас чорук-тар республикада ам-даа бар. Ол дугайын бистиң номчукчуларывыс ёзулуг-за сагыышырап, боттарының көргеп-билгеп фактыларын бижип, төтчеглекчилерге удур шыңгыы хемчеглерни алырын негеп турарлар.

• • •

Кара-Хөл дээрге, шаг-шаандан тура балык-байлаң-биле байлак, ыаас-чараш чурумалдыг черлерниң бирээзи. Оон адырлып чоруткулаан хемнериндеп эгелээп, Даштыг-Хөл-биле Кара-Хөлдү каттыштырган Алаш хемге чедир мурнунда дыка хөй янзы, улуг-бичө балыктар бар турган. Амгы үеде үүле ол ийи хөлдерде болгаш Алашта балык курлавыры четчир болгаш ону улам көөдеднп болур.

Сөөлгү чылдарда Алаш үнүнүң оруу экижин, олап вар-чиик машиналар, моторлуг-лер чоруп турар апарган. Оон түнелинде Ак-Довурак, Чадаана, Кызыл, харып-даа Абакан дээп ышкаш хоорайлардан төтчеглекчилер кээп, балыкты тутпас үелерде балыктаар чоруктар көөдээп. Олар Алаш хемнин дургаар доктаап туруп алгаш, нарын четкилер салып, байлаңнардан тура тудуп эп турарлар. Чамдык ындыг балыкчыларны айтырарга «шөнүзелеп чоруур», «Туристеп чоруур», «чөпшээрелдиг» кижилер болгудаар.

Ырак-узак черлерден дыштаны келген «балыкчылардан» ангыда түс черниң төтчеглекчилерн база көөдээп. Бистиң «Кара-Хөлге колхозтуң чамдык удуртукчулары, спецналистери безин «улуг хүнзөриниг ол» дээш, пинтиниң машина-техниказын ажыглап, Кара-Хөлче, аазы оон чоок-кавызы хемчиштеринче хаптар апарганнар. Оларның балык тудар чепсек-керекседдери хөй, түскай белетиниң алган болур. Туткан балыын олар саварыбиле оске районнарда доргул-төрелдерп, эш-өөрүнче чорудуп турар. Бир эвес «саварып четтикпээн» болза хөй балык анаа-ла ирип, чыдып, үрелип каар.

Чамдык кижилериҥ балыкты чогуур хуусаалында эвес, туралаан ҽелеринде хөйү-биле тудуп, төтчеглеп турарындан оон курлавыры чыл келген тудум-на улам эвээжеп турары таварылга эвес. Ол хамаан чок чазын, кажан балык Алаш хемге үүргеве төп турар үеде «Кара-Хөл» колхозтуң удуртукчулары түскай балыкчыларны томуйлап, хөй балык тутказ, сайгарып, садыл турган таварылганы ук черниң чону билир. Ол ышкаш чоокта чаа колхозтуң инженер-механиги О. Хертек баштаан кижилер хөй балык тутказ сураглыг боол турар. Оларда кандыг-даа чөпшээрел чок.

Колхозтуң машина-техниказы үрелгенде артык кезектер тып, оларны кыдырып, сеңгээр дээнде, инженер-механик баштаан кижилер балыктап чоруптар. Соонда дыңнаарга, олар тывылбас кезектерни балык-биле орнап алган болгулаар.

Алаш хемниң, Кара-Хөлдүң болгаш оон адырлангаң даммактарының балык-байлаңы камгалап, курлавырын көөделлерп-биле оруң-суур черлерге таймылбыр плакаттарны азып, түскай хайгаараакчыларны тургузар ҽе келген деп бодаар бис.

«Кара-Хөл» колхозтуң колхозчуларының өмүүзээнден И. ХЕРТЕК, К. САЛЧАК, Д. ХЕРТЕК болгаш өскелер-даа.

ХӨӨРУК

Элем иштинге ыылаштап чоруурга, кижиниң ырыңай будунуң адаалдан бир-ле чүве кууралп кылдыр маннаап, терең сиген аразы-биле деҥнп чоруй баар. Бир көөрге, ол дыттын адакы будуунда олуруп алган, кижиже карак чивеп кылбайн, пат-ла кайгаан олуругулаар. Аңаа оожум чоокшулап чеде бөөрге, «сыйт, сыйт» кылдыр алгырыпкаш, маштын тыпшык бажыңче ыылырадыр маннап үне бээр. Аңаа баргаш, ол «меңээ чедер эвес сеҥ» дээнзиг чоргаар көрүп олургулаар. Үр-даа болбаанда оожургап, дыт чочагайларының үрезиниерив тыып чий бээр.

Тайга-сыныарның, ыламгыя ине бүрүлүг эниилериҥ бичии дириг амытаннарының аразындан хөөрүк база бир онза аңчыдыралдыг амытан болур. Ол колдуунда-ла чойган, шинп, дыт чочагайларының үрезиниери-биле, чамдык от-сигеннер, моогүзер-биле чемненир. Оларны кышка удур чыып, белеткеп алыр. Хөөрүк диңп хевирлиг хлокчилер бөлүүнге хамаарлыр. Ол Соңгу-Чөөн Европада, Сибирьде, Ыраакы Чөөн чүктө болгаш Моолдуң сөңгу талазында нептерээп. Хөөрүк колдуунда-ла хүндүе аңчыдыраар. Дүне дыштанып, удуур. Арга-маш чурттуг бо амытан ыяш үнүп, оон чочагайларын чыып турда, ужар чүве-биле домей-ле, дыка кашпагай. Ынчалза-даа оон дүмүлөр, озуп-көөдээр черн үнүгр болур.

Хөөрүк арга-маштың оске диниг амытаннарынга хора чедирип шыдавас. Оңула коргуннае араатан аңнар, куштар чок деп болур. Чогум-на оон ужурундан улуг хөөрүктүң ооргазында дургаар кара шугумнарны «адыг дырбактапкан чер-дир» — деп, чугаалаары-даа тавармга эвес.

ЧУРУКТА: Сибирьпин хөөрүг.

М. ШТЫГАШЕВТИҢ фотозу.

СОНУУРГАКТАРГА

ТИМОФЕЕВТЕРНИҢ ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ ЛЕНИНИАНА

1917 чылдың октябрьда В. И. Ленинниң Финляндиядан Россияже оон келгени 293 дугаардыг төөгүлүг паровозту ленинградчы Тимофеевтерниң бажыныңдан көрүп болур. Ада-чурттуң Улуг даймыныңы киржикчизи Александр Михайлович-биле оон кадайы, башкы Ирина Васильевна локомотивтиг бичии дүргүзүп белеткеп кылганнар. Пролетариаттың баштыңчызының ажыл-чорудулгазы, амыдыралы-биле холбаалыг төөгүлүг черлериниң макеттериниң коллекциязын олар боттары кылып белеткээн. Ында үш чүс хире макеттер бар, оларның аразында Ульяновтарның Симбирскиде бажыны, Казань университединиң, Невада Владимир Ильичиниң чурттап база барып турган бажыңларының хевирлери бар.

Ам Тимофеевтер Смольныйның болгаш Путилов заводунуң макеттерин белеткеп турар. Улуг Октябрьның 60 чыл болур оюнга таварыштыр революстуг улуг болуушкынналрның төөгүлүг черлери—Москва, Нарвск заставаларының композициязын кылырын олар шинтипрээннер.

Авторлар боттарының коллекциязын школаларда, дээди өөредилге черлеринде, киноteатрларда, Культура бажыңнарында делгеп, көргүзүп турарлар.

«Детская литература» деп ном үндүрер чер «Музейим боттары белеткээн» деп номну үндүрери-биле белеткеп турар. Тимофеевтер Ленин дугайында теманың байлаанын, боттарының чогаадыкчы дүжээшкиниериниң дутайында ол номда бижээн.

Н. КОНДРАТЕНКО,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

СОЛИГАЛИЧ БАЛДЫЗЫ

Солигаличиниң быжакчыларының урап-чечен мергежилерын хөй чүс чылдар бурунгаар — бронза эпохазының үезинде кылган. Мурнуу Туркменияның комплекстиг археология экспедициязының эртемденнериниң хөй чылдар дургузуунда кылган казылышкынарының түнелеп оны бадыткаан. Чер ажылы кылыр шыктыг черлерни он-он километр черлерже шөйүдүр тутказ тускай хаваар-биле алезинден камгалаап. Суттарыгга системаларын куруг ховуунуң ыжыктыг черлеринге кылып турган—деп, экспедициянын киржикчизи профессор В. М. Массон бижээн. Ылаңгыя ортаа векпик Мисриан деп хоорайның орнуун каскаш, археологтар суг бутаарының тода системазын тыпкан. Мынаар Сумбар хемден суг кирип турган.

Бистиң хүнерниистс Каракум ховуунда муң хире километр хемчээлдиг кылымал хем агып чыдар. Совет киижилериҥ тутказ Каракум каналы олуг чыткан черте амыдыралды эккелген. Ам мында улуг шөлдерде хөвеҥ, чимистя тарып, каналдың чанында арга-арыг ескен.

Н. ЧУНАКОВА,
(СЭТА-ның корр).
Ашхабад.

КАРАКУМНАРДА ЭРТЕ-БУРУНГУ КАНАЛДАР

Каракумнуң куруг ховуларында баштайгы суг бутаазының хөй чүс чылдар бурунгаар — бронза эпохазының үезинде кылган. Мурнуу Туркменияның комплекстиг археология экспедициязының эртемденнериниң хөй чылдар дургузуунда кылган казылышкынарының түнелеп оны бадыткаан. Чер ажылы кылыр шыктыг черлерни он-он километр черлерже шөйүдүр тутказ тускай хаваар-биле алезинден камгалаап. Суттарыгга системаларын куруг ховуунуң ыжыктыг черлеринге кылып турган—деп, экспедициянын киржикчизи профессор В. М. Массон бижээн. Ылаңгыя ортаа векпик Мисриан деп хоорайның орнуун каскаш, археологтар суг бутаарының тода системазын тыпкан. Мынаар Сумбар хемден суг кирип турган.

Бистиң хүнерниистс Каракум ховуунда муң хире километр хемчээлдиг кылымал хем агып чыдар. Совет киижилериҥ тутказ Каракум каналы олуг чыткан черте амыдыралды эккелген. Ам мында улуг шөлдерде хөвеҥ, чимистя тарып, каналдың чанында арга-арыг ескен.

Н. ЧУНАКОВА,
(СЭТА-ның корр).
Ашхабад.

СОЛИГАЛИЧ БАЛДЫЗЫ

Солигаличиниң быжакчыларының урап-чечен мергежилериниң дутайында чугаалажып тура, «Галицкиниң балдызы Петербургту тутказ» — деп эрге үлегер чугааны бо үеде безин дыннап болур. Солигаличиниң быжакчыларының мергежили бүгү Россияга алдаржаап турган. Оны дыннаш, Петр I элээп каш саннып быжакчыларын дээрээш, Петроградче чорударын тускай чардык-биле Солигаличтиң чурттакчыларынга дужаган. Оон бээр-ле Петроградче солигаличилер кээп эгелээн.

Кыргынарының чугаазы-биле алырга, оларның балдызы анаа эвес онза дижир. А чогум кандыг дээрзин ким-даа сагынмас болган. Солигаличиниң чурттуг краеведчи Л. М. Белоруссов «Солигалич» деп таныалыг балдының Москваның музейлериниң биразиндеп тып алган. Ону Ленинградтан эккелген болган.

Солигаличиге ындыг балдыларны ынчан ким будүрүп белеткеп турганын тодаралдыры ам арткан. Краеведчиниң дилээшкинилери Холопово суурга чедире бергеп. «Галицкиниң» алдарлыг балдыларын кылып турган бичии мастерская бо суурга турган. Ол черниң шыпаа рудазындан демирни эзилдирип, белеткеп алгаш, ону бритва биле дет кылдыр чидиткеш, хеидир узунге кадырып турган. Оон быжыг онза балды бүдер.

Шитерже чоруур быжакчы бүрүзү ындыг балдыны ыяапла ап алыры албан турган. Солигалич районнуң бодунда ындыг балды артпаан, ол черниң музейи каш чыл улаштыр ону дилээп, тыпнаан. Ленинградта Солигалич чурттуг хоочун быжакчыларның салгакчыларының өг-бүлелеринде ындыг балдылар бар.

В. ПАШИН,
СЭТА-ның корр.
Солигалич, Кострома область.

Агаар

Өөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аянзыр, хар чагбас. Чоон районнарга быскан хар чаяр. Барымы чүк утланыышкынның хатты дүрбеш секундада 3—10 метр чедер.

Агаарның температуразы дагзыр черлерге 9—14, оскелериге 4—9, Кызылга 7—9 градус соок болур.

Партияның Эрзин райкому болгаш райкүүском районнуң харылзаа бөлүүрүнүң начальниги СЭКП кежигүнү

ЧЕЧЕК-ООЛ МАКСИМОВИЧ МОҢГУШТУҢ

ода-ондакка таварышкаш, мотаанын дыннадып, оон өг-бүлезиниге болгаш дергул-төрелдериге ханы кажыдалыма илергейлеп тур.

телевидение

НОЯБРЬ 2-ДЕ

МОСКВАДАН

8.25—«Динамиттиг чаэрби чылдар». Фильм-концерт.
8.55—«Даштыг барабан дугайында тоол». Мультфильм.
9.15—«Турбинверниң хүнери» деп хөй сериялыг ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгеэн. 2-ги сериязы.
10.35—«Музыка чагыы». Аныяк күүседиичилер. Делегей конкурстарының лауреаттары В. Виардо.
11.20—«Москва беш чылдың марыжында».
11.50—«Буратино делгелгээн».
12.20—«Бистиң садывыс».
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—Д. Кабалевский. Виолончели биле оркестрге дугаары 1 концерт. Күүседиичилери: Д. Крегер (АКШ) болгаш Сзовак филармониязының симфония оркестри. Дирижёру—Б. Режуха. ЧССР.
13.30—«Турбинверниң хүнери» деп хөй сериялыг ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгеэн. 2-ги сериязы.
14.50—«Чурт байырлал мурнунда». Октябрь мурнунуң чарыжының кирээничилерн күш-ажылчы коллективтериниң кыйгызы.
15.35—Балет артистериниң концерти.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Ураа». Документалдыг фильм.
18.05—Тедемедээлер.
18.15—«Чеҥээш». Дамчыдыкка.
18.45—Тедемедээлер.
19.00—«Фанза Усанова—бригадир». Телефильм.
19.15—«Октябрь болгаш Тыва». Дамчыдыкка.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Динамиттиг чаэрби чылдар». Фильм-концерт.
20.45—«Ритм». Документалдыг телефильм.
21.00—«Чурт байырлал мурнунда».
21.45—«Турбинверниң хүнери» деп хөй сериялыг ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгеэн. 2-ги сериязы.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

НОЯБРЬ 2-ДЕ

КИНО

«ПАЙЫРАЛ»: «Рак аарыгының хайлыг аспазында» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ШИОНЕР»: «Хем миды талыгырда» 9.20, 11.00, 16.55. Киноклуб: «Шуптузун-на билип алыксаар мен» 15.00, «Хаммыр ышкаш» 12.40, 18.35, да. 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киноклуб — «Светофор». «Ким харыылаарыл?» 15.00, «Туман буруулуг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Демиселдиң көргүе» 15.00, «АКШ аас-пежиитиг-ле-дир» (2 сериялыг) 16.50, 19.40 шактарда.

Редакциянын адрези: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропагандаа кылдыының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи эмызыралга кылдыының 2-37-13, культураа кылдыының 2-23-54, ноодо ажыл-агый кылдыының 2-21-47, үлетүүр кылдыының 2-22-64, чагаа кылдыының 2-41-27, информация база совет гурупчуат кылдыстериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариатның 2-23-35, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефончо болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1786.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01193

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 259 (10244) | 1976 чылдың ноябрь 3, среда | 1925 чылда үнелеттинген | Өртээ 2 кеп.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң ЮСФР-же аян-чоруунуң дугайында

Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказының Президентизи, Югославияның Коммунистер Эвилелиниң Даргазы эш Иосип Броз Титонуң чалаазы-биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнее Югославияга найыралдың аян-чоруун кылып ноябрь ортан үезинде баар.

(СЭТА).

ПАРТИЯНЫҢ ХЕРЭЭ— ЧОННУҢ ХЕРЭЭ

ҮҮТКҮЛДҮГ АЖЫЛДААР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң партия ТК-ның элчелиг Пленумунга чүтээзин үзүг кичээнгейлиг номчуп таныштым. Ында бистиң ажыл-ижимизистиң кол сорулгаларын айытказын-дыр.

«Силерниң кадыг хевириңер ажылдаарыңардан беш чылдың салым-чолу үзүүбиле хамааражыр, эштер! Планнаттынган үүл бүрүзү чогуур үезинде ажыглалга дужаттылган турар ужуралуут!» деп, ол чүтээлде айытказын. Бо болза тудугжуларның мурнунда салдынган сорулга-дыр. Оны «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулары чүректин ханызындан үүлдүтүүнүп хүлээп алгаш, амыдыралга боттандырар хүлээлгени эш турээрлер. Тудугжулар онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышта хаара түттүнгеш, А. И. Володин, С. А. Борбак-оол, оларның удуртказал бригадалары он айларының планын чедишкинниг күүседип, Үлүг Октябрьның бәйырлалын толештиг үткүп турарлар.

СЭКП ТК-ның элчелиг Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чүтээлинде айытказын сорулгаларны күүседир дээш бистиң бригаданың кежигүнерин үүткүлдүг ажылдаарлар.

С. САНДАН,
бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

КҮШ ХАРАМНАНМАЙН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң хавы уткалыг чүтээлин бистиң «Чечек» ательениң ажыжчыларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының үлүг сонуургал-биле номчуп таныштыкал. СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттанып турарын Л. И. Брежнев чүтээлгээн демдеглээн. Оон тодаргай чижээ чоннуң амыдыралынга оскаргай чаа үүлдерин хөрөөженнериниң болгаш урутларның байдалын эжиидириве, ылаңгыя ажылчын хөрөөженнерге чаш уруу бир хар четкиже чедир төлевирлиг кежик шөлээнге бээр дугайын чүтээлээн турар. Үүлүг Октябрьның 59 чылынга алдар кылдыр алган хүлээлгезинге болгаш өстүүлгезинге, чоннуң амыдыралын удам таарымчалыг болдурарынга бо хүлээлгени эш турээрлер. Тудугжулар онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышта хаара түттүнгеш. А. И. Володин, С. А. Борбак-оол, оларның удуртказал бригадалары он айларының планын чедишкинниг күүседип, Үлүг Октябрьның бәйырлалын толештиг үткүп турарлар.

СЭКП ТК-ның элчелиг Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чүтээлинде айытказын сорулгаларны күүседир дээш бистиң бригаданың кежигүнерин үүткүлдүг ажылдаарлар.

С. САНДАН,
бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

БАЙЫРЛАЛГА УТКУШТУР

Онгу беш чылдың тос айларында болган дөртүү кварталдың баштайгы айында он дөрт дугаар механизация эргелелиниң ажыл-ишчилери чедишкинниг ажылдаан. Эргелелдиң коллективиниң чыл эгезинден бээр кылза чогуур көрөзиг ажылдарны 106,6 хуу күүседкеи болган планнаан ажыр 25 муң ажыр рубльдың ажылын кылгаш, дужаатган.

Бо эргелелдиң коллективиниң Үлүг Октябрьның 59 чылынга алдар кылдыр алган хүлээлгезинге алдарлыы-биле күүседиринге бүзүрелдиг. Октябрьның соолгу он хонуунуң түнелеринде бүгү күжүвүстү, билиивисти харам чокка үндүрүп, чедишкинниг ажылдаар бис.

Л. ДЖЕВАЛО,
ательениң кол инженери.

ПАРТИЯ ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ БАШТАП ОРАР

Бистиң ондур үлүг Төрээн чуртувус онгу беш чыыче чедишкинниг эгелеп кирген. Совет кижилер СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүүг шиитпирлерин күүседир дээш соруктуг ажылдап турар. Олар ленинчи партияга кызыгаар чок бүзүрээр болгаш ол дугайын ажыл-хөрөө-биле, коммунистиг тургузуушкунуң бүгү участоктарынга кызымаккай ажылы-биле бадыткап турардлар. Партияның шиитпирлериниң ханы үндезилиин миллионнарның дуржулгазы, амыдыралчы практиказы, бүгү үлүстүң чаңгыс эп-сеткилдиг деткишкини катап-катап бүзүредип турар. Ол дугайын СЭКП ТК-ның чоокта чаа болган Пленумунуң болгаш ССР Эвилелиниң Дээди Совединиң тоску чыыкчының бешки сессиязының-даа шиитпирлеринге база долузу-биле хамааржып турар.

Пленум 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң үлүс ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле беш чыл Күрүне планының дугайында база 1977 чылда ССРЭ-ниң үлүс ажыл-агыйын хөгжүдер талазы-биле Күрүне планының дугайында; 1977 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне бюджединиң күүседилдиниң дугайында айтырыгларны чугаалажып көрген.

Пленумга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев делегередигей чүве чугаалаан.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында, Пленумнуң материалдарында СЭКП-ниң XXV съездиниң соонда партияның болгаш үлүстүң ажылдарының түңнелдерин көргүскен болгаш съездиниң шиитпирлерин моон соңгаар канчаар боттандырып чорударының оруктарын ханызы-биле, бүгү талалыг кыдыр тодаралып, онгу беш чыл планының болгаш дараазының ажыл-агый чылының дугайында калбак таймылбырны берип, политиктиг үнелелди кылган. Оон-биле чергелештир партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының эң үлүг кичээнгей салырын, партия биле улустуң күштерин эң-не күштүг мөөнгээрип нетеп турар ажылдың мындыг үчестоктарын тодаралып, билдингирип-биле таймылбырлаан. Ол чугаада делегейниң амгы амыдыралын калбак-биле көргүскен. даштыкы политика талазы-биле, моон соңгаар тәйбың, улустарның национал хамаарышпас чоруу болгаш социал бурунгаар деппилге дээш демиселге партияның болгаш күрүнениң эдлелиг сорулгаларын үндезилеп тургускан.

Ниити экономиктиг бүгү көргүзүглериниң — национал орулганың, үлетүр болгаш кедөө ажыл-агый продукциязының өзүлдезиниң, капитал салыышкыннарының хемчээлиниң, чоннуң амыдырал дең-нелиин бедидериниң талазы-биле — онгу беш чыл планының төлевилели СЭКП-ниң XXV съездиниң айтымышкыннарынга дүүжүп турарын эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Беш чыл дургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрери 36 хуу, кедөө ажыл-агыйның продукциязы—16 хуу көвүдээр; үлүс ажыл-агыйынга 621 миллиард ажыг рубльди чарыгдаар. Үлүс ажыл-агыйын хөгжүдериниң оң чугула көргүзүглериниң бистиң бүгү төөгүвүсте эң-не үлүг болуру онгу беш чылдың онаалынчак түүлү ол болур. Кан бүдүрери 27,2 миллион тонна, нефтинин—149,2 миллион тонна, газтыы—145,7 миллиард кубометр, хомүр-даштыы — 103,7 миллион тонна, электри энергиязы—341,4 миллиард киловат-шак көвүдээр. Үлүстүң хереглээр баранналарын бүдүрүп үндүрери 45,1 миллиард рубльге көвүдээр. Тараанның чылда ортумак ажаап алымпкыны барык 40 миллион тоннага көвүдээр ужуруут.

Оон-биле чергелештир планныг ажылдап кылымышкынның кол-ла углаамышкыны шынар талазы-биле көргүзүглериниң талазынче улам чаяр апаар. «Мурнукузундалда эки ажылдаар, улам ажыттыг кылдыр ажылдаар, оң хей эгидилгелиг ажылдаар деп партиниимиз негелдеан оон көстүп турар-дыр»—деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ажыттыг чоруку болгаш шынар талазы-биле көргүзүглериниң талазынче улам чаяр апаар. «Мурнукузундалда эки ажылдаар, улам ажыттыг кылдыр ажылдаар, оң хей эгидилгелиг ажылдаар деп партиниимиз негелдеан оон көстүп турар-дыр»—деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ажыттыг чоруку болгаш шынарны бедидер — партияның салып турар бо ниити негелдезин ажылдың янзы-бүрү адырларынга түс-түс боттандырып чорудар. Оон ужурудан экономика талазы-биле бодап көөр чорук эргежок чугула боор турар. Аңаа холбаштыр СЭКП ТК-ның Пленуму улус ажыл-агыйымның бүгү чорудулгазының үезинде бирги эллечегже үнүп келир хей айтырыгларже онза кичээнгейни салган.

Оларның бирээзи — капитал тудуг. Бо талазы-биле беш чыл планы доозулбаан тудугларның хемчээлин эвээжедирин, тудуг-монтаж ажылдарының хуусаалларын база өртек-үнезин кызырып чигедирин, ажыглаттынып турар күүдерин дүрген чаартып кылырын айтып турар. Тудуг организациялары-ның ажыл-чорудулгазы дооза-лган болгаш чагыкчыларга дужаагаи белеп тудуглар база ажыглалга киирер комплекстер-биле үнелеп көрдүнген турар ужуруут.

Беш чылдың база бир чугула сорулгазы үлүс ажыл-агыйының хөмүр-даш казар үзетпүр, энергетика, металлургия дээш мынаш, мындыг адырларының ажыктыг чоруун бедидерн боон турар. Бистер бо талазы-биле хей көргүзүглер-биле делегейде бирги черже үнген бис. Ол адырларның дыка хөгжүүрүн беш чыл планында айытказын. Ынчалза-даа хереглеэ курааныардан шалыпкын улгадып турар. Оон ужурунда нефтинин, газтың, хөмүр-даштың, кадмы, прокатты, өңнүг металлдарны бүдүрериниң саны көвүдээрө-биле чергелештир ажылдың шынар талазы-биле көргүзүглериниң эжиидерн эргежок чугула боон турар. Ол мынаш чугаа болза, оларны чарыгдаарының эң шынгыы коэффициентилерин доктаадырының, бүгү-ле хереглекчи адырларга канналганың эң шынгыы көрүм-чүрүмүн сагырының дугайында боон турар-дыр.

Онгу беш чылда кедөө ажыл-агыйже улүг кичээнгейни салып турар. Аңаа чарыгдаары-биле 170 миллиард ажыг рубльди тускайлап берип турар. Ол хире хей түүнүг акша-хөрөңгини тывары берге болган, ынчалза-даа партия ону ынап-ла ол хире кыдыр доктаатказ. Чүге дээрге бистиң үкономикавыстың аграр-чер секторун амгы үениң эң бедик деңнелиниве чедир көдүрериндең чугула сорулга амгы үеде чок боон турар.

Ол секторда мал чүүл—тараа бүдүрериниве чедишкиннерни быжыглаан, улгатырары болгаш беш чылдың тоңчүзүнге чедир чылда-ла 235 миллион тонна хемчээлге чедери болур, ынчангаш чер ажылының культуразын бүгү хемчег-биле бедидери эргежок чугула. Хөвеңнин, хендирин, чигир свёклазын, үчүмал тооруктуң, погааларны, картофельнин болгаш чер ажылының өске-даа продукциязын бүдүрерин моон-даа соңгаар улам көвүдедир. Мал ажылының продуктуларын дыка хөйүү бүдүрери, чоннуң эът болгаш сүт продуктулары-биле хандырарында бергедээшкиннерин дүрген үзүткээры онза чугула.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында болза, «амгы үеде кедөө ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдериниң айтырыы дээрге, чугланың калбак утказын ёзугаар алырга, чүүн-даа мурнуда оон ажыктыг чоруун бедидериниң айтырыы болур дээрзин база катаа демдеглексеп каап тур мең. Ниити сорулганың дугайын ынчаар чугаалаан болур: кедөө ажыл-агыйны хөгжүдериве күрүпенин үндүрүп турар канчаар-даа аажок хей акша-хөрөңгини ёзулуг ээ-харыысалгалыг, бодамчалыг чарыгдаары, черни хумагалап ажылгаары, тараа шолдериниве төккен тонна чемишчидилге, ажыглаан рубль бүрүүзүнден, гектар бүрүүзүнден эң-не хей эгидилгени алыры болур».

Черлерни мелиоратап экжиидерниве хей акша-хөрөңгини түскайлап бербишаан, күрүне суггаттыг болгаш кургаткан черлерден продукциянын чогуур немелде өзүлдези алдынар, оон ынаары экжиижир деп күзээр эргелиг-даа. Кедөө ажыл-агыйны механизасталарынын талазы-биле ажылга бир-ле дугаарында тракторларын, машиналарның болган дериг-херекеелдериниң шынарыиче, оларны комплектилии-биле бээрнче, механизаторларны белеткээри, оларны кедөөге быжыглаарынче көөр ужуруут. Кедөө ажыл-агыйны химиктер талазы-биле ажылга — чемишчидилгелериниң шынарын бедидерни хандырары, фосфаттарны кызып үндүрериң шалыпкыны-биле көвүдедири, агрохимия ажылдарың шынгыы быжыглаары, а ноо-ла үүлүг—чемишчидилгелериниң үрелии, чидериниве удур демиселдиг чорудары боон турар. Мал ажылының талазы-биле улүг сорулгалар туруп турар, ынчангаш малдың баш санын өстүрери-биле чергелештир эътжир малды, хавааны болгаш хойну өстүрер ажылда, бройлер-дага өстүрер үлетпүрде бар эвээш эвее кураанарларны ажыглаары чугула.

Кедөө ажыл-агыйның ажыктыг чоруун бедидерине, шынар талазы-биле көргүзүглерин удаа экжиидерине ажыл-агыйлар аразынга кооперасташкынга болгаш агро-үлетпүр интеграциязынга үлдезилээн, бүдүрүлгени специализастап, моонизээри онза рольду ойнаар апаар.

Черниң берген кежиин кампаалары бирги чергенин айтырыы болур, ол үүл дээрге, кедөө ажыл-агыйны материал-техниктиг хөрүүлээри дээш үндүрүп турар күжелиишкиннер үре-түңнелдерин совет ог-бүле бүрүүзүне бараалгаткын турары-дыр.

Чоннуң хереглээри үлетпүр баранналарын бүдүрерин экжиидер талазы-биле хей үүлдерин кылыр апаар, маңаа хамаарыштыр партияның XXV съездиниве үлүг болган шиитпирлериниң үлүг болган шыңгыы чугаа болган. Баранналарның шынарын экжиидер, оңу чедип алырынга сонуургалдарны бедидер болгаш планнаашкын үезинде чоннуң негелде-хереглелдеринде оскерлиишкиннерин бүгү талазы-биле өөренип көөр херек. Масселиг хереглелдиң баранналарын бүдүрүп турар бүгү адырларының ажылын координастаарын хандырар үе келген. Эш Л. И. Брежнев бо айтырыгны социал-даа, экономика-даа талазы-биле эң чугула, программный айтырыг кыдыр санаавышаан, «Партия масселарны бердинген күш-ажылче мобилизастап турар, ол чорун чоннуң негелделерин бүрүн хандырарын бистен база негеп турарө деп чугаалаан.

Ада-чурттуң Үлүг дайынының үржуунда болган демографтыг факторларының улампдан 80 чылдарның үезинде күш-ажыл кылып шылдаар кижилерге немелде күш алзаа кымыралыр. Ол чорук чогуур адыгларын, чылыглаашкыннарны эргелекчи К. Иргиттиң удуртказы-биле үргүлчүлеп турар.

Сүт-бараан фермазында саар 200 инек бар. Оларны чоокка чедир он ажыг саанчы саап турган. Продукциянын бот-үнезин чигедири-биле, оңу шынарын экжиидери-биле бир саанчыга-ла 50 инек онаажыр кылдыр организастаан. Дүржулгалыг саанчылар Таан Кара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Анай Иргит, Чыыбак Куулар инектерни тургузу азыралче шилчиткеш, силос, еске-даа чем-биле рацион ёзугаар чемерип, саалданы чорудуун турар. Оон ачызында саалда өзүп, хүн бүрүзе ниитизи-биле 1100—1200 килограмм сүтүг ферма бүдүрүп турар.

Тева-Хая суурда чемгериге шөлүнде 1560 баш бода малы доктамал азыралче шилчиткен. Амгы үеде совхозта 12 муң баш мал 16 колхозка кыштаар.

Ажыл-агыйларның малчынары кыштагларынга хонгуланкам. Малчыннар, ыдыгыыр хойнулер кыш дургузунда ажыглаар одарларын кышкы айларга хуваай планнаанын ёзугаар ажыглаан турар. Турлаг бүрүзүнде кажаалар, чаш мал турар черлер, чурттагга бажыңнары септеттинип турза-даа, ажылдың темпизи оожум, шынары негелдеге дүүшпес чоруктар бар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы, Дөп-Терек фермаларында, Мажалыкта бода мал кыштагларында ындыг. Хойнуларның 130 чурттага бажыңының 20 ажыңга ам-даа септелге негеттинип турар. Хураганның 32 кажаалары септеттинмээн. Малчыннар турлагларынга хамаарыр үш чынар-бажың, үш кызыл-булун септеттинмээн. чугайлаттынмаан.

Шык-Бажы сүт-бараан фермазында чемгериге цеги бо чылын немешкен. Оон чүтле бажыңы доозулган. Иштики эптелге ажылдары кылдынмаан. Бо талазы-биле «Сельхозтехника» каттыжышкынындан удуртукчу В. Вологин боттуг дуза чедирбейн келген. Совхозтуң бүгү малчынарынга хөмүр-даш, төппак дужуртунмаан. 36 малчын етте хуусаагеи ап турээрлер. Тудугжулар онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышта хаара түттүнгеш. А. И. Володин, С. А. Борбак-оол, оларның удуртказал бригадалары он айларының планын чедишкинниг күүседип, Үлүг Октябрьның бәйырлалын толештиг үткүп турарлар.

СЭКП ТК-ның элчелиг Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чүтээлинде айытказын сорулгаларны күүседир дээш бистиң бригаданың кежигүнерин үүткүлдүг ажылдаарлар.

С. САНДАН,
бригадир, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу.

Кыштаглаашкын — хүннүң айтырыы

ДАРЫЙ ШИМЧЕНИР

Рейд

Кедөө ажыл-агый ажылдарының база бир харыысалгалыг болгаш чымыттыг үези —кыштаглаашкын. «Большевик», «Чыраа-Бажы», «Тыва» совхозтарда кыштаглаашкының база аңаа белеткелдиг байдалы-биле «Шынның» рейд бригадазы танышкан.

Мал ажылын хөгжүдериве чүтүлә пегелдезериниң бирээзи — малга быжыг чем бааазының тургузары. Бо ажыл-агыйлар сиген болгаш өскедээ мал чемнерин бо чылын өртекен чылларныңдан хөөре белеткээн. «Тыва» совхозта 2370 тонна сиген, 370 тонна саван, 3774 тонна силос белеп. Ол ышкаш Чыраа-Бажының ажыл-ишчилери мал чеминиң белеткелиниве база белүрүлүүшкүнүт ажылдаан. Оон түңнелинде олар 4085 тонна сигенни кезип белеткээш, оон 950 тонназын кыштагларда чедирген. 1085 тонна сенаж, 3463 тонна силос, 274 тонна будук-бүрү белеткеттинген, 160 тонна тараа мал чеминге урдунган. Оон үрүшкүну уламчылавышаан.

«Чыраа-Бажының» хойжулары Седен Куулар, Дамбаадан Ондар олар 19-19, Хокпалдай Куулар—16, Очур-оол Монгуш — 12, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Чола Монгуш — 20, Каваа Монгуш — 24 тонна сигенни белеткеп, кыштагларында чедирген, кажааларының болгаш бажыңнарының септелгезин доозкан. «Большевик» совхозта Сенгиимаа Ондар 370 ажыг баш хонун таварымчалыг ажаалга-биле хандырбышаан. Ортаа-Үзүкте кыштаанда көжүп келген. Бодунуң белеткээн 10 тонна сигенни, 20 тонна көк-сулазын кыштаанда сараатгаан. Чурттагга бажыңы, хонунуң кажаазы шеверген, арыг-силиг. Ол хойжу бо чылын төрүүр 100 хойдан-на 95 хураган алган. СЭКП ТК-ның Октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, партия ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чүтээзин танышкаш, С. Ондарның чүтээлээны:

— Партияның планы — чоннуң планы. Ол үлүг перспективтиг план болгаш сорулгалар бүгү совет кижилериниң күзел-соруу-биле дүүшкек. Пленумнуң шиитпирлерин, эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын чүректин ханызындан детктившаан, келир чылын төрүүр 100 хойга онаалтыр 110 хураганны, бир хойдан-на 2,5 килограмм дүктүг алырын хүлээндим.

Кайы-даа ажыл-агыйларның малчыннары СЭКП ТК-ның Октябрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлериниве сорук кирбишаан, пиитиниң малын хүр кыштагладырын, оон бажын өстүрериң, продуктулуун бедидерин патриотчу сөстер-биле илергейлеп турар. «Большевиктиң» хойжузу Седен-Дамбаа Ондар 350 баш хонун Алдыы-Хадында кыштаглаткан. Ол турлаанда бодунуң белеткеп алган 25 тонна сигенин, 5 тонна көк-суланы, 20 центнер будук-бүрүзүн чедирип, бажыңын, хонунуң кажаазын септеп алган.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында мал чеми хей белеткеттинген. «Большевиктиң» бода малының хей нуруузу ол фермага кыштаар. Эрги кажаалар септеттинген, чаа туткан улүг кажаа ажыглалга киирген. Ынчалза-даа кажаларга ам-даа чедир кылыр ажылдар бар. Ында малчынналар ферма турлаанда кылза чогуур адыгларын, чылыглаашкыннарны эргелекчи К. Иргиттиң удуртказы-биле үргүлчүлеп турар.

Сүт-бараан фермазында саар 200 инек бар. Оларны чоокка чедир он ажыг саанчы саап турган. Продукциянын бот-үнезин чигедири-биле, оңу шынарын экжиидери-биле бир саанчыга-ла 50 инек онаажыр кылдыр организастаан. Дүржулгалыг саанчылар Таан Кара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Анай Иргит, Чыыбак Куулар инектерни тургузу азыралче шилчиткеш, силос, еске-даа чем-биле рацион ёзугаар чемерип, саалданы чорудуун турар. Оон ачызында саалда өзүп, хүн бүрүзе ниитизи-биле 1100—1200 килограмм сүтүг ферма бүдүрүп турар.

Тева-Хая суурда чемгериге шөлүнде 1560 баш бода малы доктамал азыралче шилчиткен. Амгы үеде совхозта 12 муң баш мал 16 колхозка кыштаар.

Ажыл-агыйларның малчынары кыштагларынга хонгуланкам. Малчыннар, ыдыгыыр хойнулер кыш дургузунда ажыглаар одарларын кышкы айларга хуваай планнаанын ёзугаар ажыглаан турар. Турлаг бүрүзүнде кажаалар, чаш мал турар черлер, чурттагга бажыңнары септеттинип турза-даа, ажылдың темпизи оожум, шынары негелдеге дүүшпес чоруктар бар. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Шык-Бажы, Дөп-Терек фермаларында, Мажалыкта бода мал кыштагларында ындыг. Хойнуларның 130 чурттага бажыңының 20 ажыңга ам-даа септелге негеттинип турар. Хураганның 32 кажаалары септеттинмээн. Малчыннар турлагларынга хамаарыр үш чынар-бажың, үш кызыл-булун септеттинмээн. чугайлаттынмаан.

Шык-Бажы сүт-бараан фермазында чемгериге цеги бо чылын немешкен. Оон чүтле бажыңы доозулган. Иштики эптелге ажылдары кылдынмаан. Бо талазы-биле «Сельхозтехника» каттыжышкынындан удуртукчу В. Вологин боттуг дуза чедирбейн келген. Совхозтуң бүгү малчынарынга хөмүр-даш, төппак дужуртунмаан. 36 малчын етте кыштаар. Ол оглериниң шынары кузу. «Тыва» совхозтуң бүгү малчыннары база оглериниг. Оглериниң шынарын экжиидериниң хемчеглери алдынмайн турар.

«Чыраа-Бажының» шээр мал кыштагларында малдың бодүүн чемнери чедиртиимээн. Куу-Шанчыг, Кызыл-Шанчыг, Элегшиниг-Хову, Ак-Хая кыштагларында кажаалар-ның, чурттагга бажыңнарының хаалгалары, соңгалырының рамалары, печкаларның шөйлары, чамдык бажыңнарның шалаалары чок. Чижээ, Куу-Шанчыг кежээнде Монгуш Очур-оолдуң бажыңының шалазын, соңгалар рамаларын оор алган, ол бажың ээн турар. Ындыг кыштагларны өске-даа совхозтардан көрүп бо-лур. «Большевиктиң» сес малчыны чылыглаттынмаан етте кыштаар ужурга таварыжып турар.

«Большевик» биле «Чыраа-Бажының» кышкы мал турлагларында кудуктарның хей нуруузу үрелген. Оларны септедиринин хемчеглерин дарый алыры негеттинип турар. Дус кайы-даа ажыл-агыйларда ховартаан, чамдык кыштагларда шуут чок.

Мал кыштаглаашкынынга белеткелди экжиидеринче шиитпирлиг хемчеглерни алыр дээш организастыг ажылдарны күштелдирери совхозтар директциаларынын, партия, профэвилед, комсомол организациаларынын, кедөө Советтер күүскомнарынын негеттинип келген.

«ШЫНЫҢ» РЕЙД БРИГАДАЗЫ:
М. ДУГУРЖАП — партия райкомунуң ажылакчызы;
К. ИРГИТ — «Большевик» совхозта ферма эргелекчиниң;
А. БАЗЫР-ООЛ — кедөө ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының районда кол инспекторуу;
М. СЕВЕН — «Шынның» корреспондентизи.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР!

Онгу беш чылдың баштайгы чылында мал бажын өстүрер, мал ажылының продуктуларын элбедир дээш республиканың малчыннары шудургу ажылдааннар. Оон түннелинде тос айларда күрүнеге сүт садарының планы 100,4 хуу. эттии 107,1 хуу. а дүк садарының чыл планы база ажыр күүсеттинген. Мал ажылының ишчилериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка чедишкиннерни чедип алган мурнакчыларга деңнежиңер!

Колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары! Чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер база күрүнеге садар талазы-биле планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге бар күрлавырларны эки ажыглаңар! Мал кыштагладыышкынын чедиишкинниг эрттирер дээш демисежиңер, келир чылдың дүжүдүнүң бижыг үндезинин тургузуңар!

(Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооруна СЭКП ТК-ның Кыйгырыглаларындан).

ХОЙЖУЛАР

Фамилиязы, ады	Ажыл-агыйы	Районду	Чүс хойдан хураганы	Бир хойдан дүгү
Сат Чүдүймаа	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	126	2,7
Сат Чанчын	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	122	0,5
Оюрман Дагпаа	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	121	2
Моңгуш Өктем-оол	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	120	1,7
Оюрман Дөртей	«Кызыл тук» к-з	Өвүр	117	2
Оюн Хунаппай	«Коммунизминиң хереги» к-з	Таңды	117	2,2
Ховалыг Дадар-оол	Ленин аттыг к-з	Чоон-Хемчик	116	2,8
Оюн Кара-оол	«Коммунизминиң хереги» к-з	Таңды	115	2,4
Оюрман Мижит-Дөрму	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	114	2,2
Лопсан Оолдук	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	114	0,4
Оюн Сарыг-оол	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	113	2
Манынай Кок-оол	«Кара-Хаак» с-з	Кызыл	113	3,9
Ондар Чаңгаа	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	112	1,5
Оюрман Дашы-Намчал	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	111	2,2
Ничеп-оол Оюмак	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	110	—
Сувандии Максим	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	110	3,15
Севиябаа Анай	«Чаа орук» к-з	Эрзин	109	2
Баянова Татьяна	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	109	2,1
Мандал Дадар-оол	«Чаа орук» к-з	Эрзин	108	2,1
Дамзырың Иван	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	108	3,07
Хүрбе Михаил	«Х Улуг хураа» к-з	Кызыл	108	2,1
Моңгуш Чөла	«Чыраа-Бажы» с-з	Чоон-Хемчик	107	1,9
Сарыглар Эртине	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	107	1,5
Ондар Аян-Хаа	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	107	1,2
Кежик Бады-хөө	«Октябрь 30 чылы» к-з	Каа-Хем	107	3,5
Хайтыг-оол Кок-оол	«Улуг-Хая» с-з	Улуг-Хем	107	2,7
Чамбал Александр	«Улуг-Хая» с-з	Улуг-Хем	107	2,6
Шаңмаа Полит-оол	«УТКА 25 чылы» с-з	Улуг-Хем	107	3,8
Шыдыраа Товуу	«Ак-Эрик» к-з	Тес-Хем	107	1,67
Натпит Эрес-оол	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	107	2,1
Сафонов Иван	«Революциянын чалбыжы» с-з	Таңды	107	4,4
Ховалыг Шойдар	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	106	2,5
Чаш-оол Маадыр-оол	«Улуг-Хая» с-з	Улуг-Хем	106	2,7
Түлүш Маадыр-оол	«Ак-Тургуг» с-з	Улуг-Хем	106	2,5
Дамчай Дамдың-оол	«Чаа орук» к-з	Эрзин	106	1,6
Моңгуш Биче-кыс	С. К. Тока аттыг с-з	Таңды	106	4,2
Моңгуш Кертии	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	105	2,6
Салчак Самбуу	«Тээли» с-з	Бай-Тайга	105	1,3
Дөрээ Домдуп	«Октябрь 30 чылы» к-з	Баа-Хем	105	3,6
Бегзи Эрес-оол	«Ак-Тургуг» с-з	Улуг-Хем	105	2,4
Куулар Кызыл-оол	Ленин аттыг к-з	Эрзин	105	1,8
Ак-Сарыг Михаил	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	105	—
Намчал Маадыр-оол	«Саян» с-з	Бии-Хем	105	—
Бызаакай Амчы	«Ак-Эрик» к-з	Тес-Хем	105	2,16
Лаңаа Дарган	«Ак-Эрик» к-з	Тес-Хем	105	2,16
Намдал Орус-оол	«Мерен» к-з	Эрзин	105	1,7
Дүрчөң Эрес-оол	«Чаа орук» к-з	Эрзин	105	1,9
Сеян Бомбурей	«Чодураа» к-з	Тес-Хем	105	3,2
Моңгуш Эрес-оол	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	104	2,7
Оглакмай Даш	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	104	2,2
Чамзы Шулуу	Жданов аттыг с-з	Улуг-Хем	104	2,2
Дүмеч Допул-оол	«Саян» с-з	Бии-Хем	104	2
Седипнов Даминам	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	104	2,1
Тейниң Дамдың	«Малчын» к-з	Моңгун-Тайга	104	—
Доллаан Ан-оол И.	С. К. Тока аттыг с-з	Таңды	104	5
Ондар Аян-Хээ	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чоон-Хемчик	103	2,3
Ондар Дөрму	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	103	1,4
Сөдүнам Бора-Хөө	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	103	2,1
Бегзи Эрес-оол	«Ак-Тургуг» с-з	Улуг-Хем	103	2,5
Кара-Сал Маалык	«Кызыл тук» к-з	Өвүр	103	2,1
Ховалыг Кара-оол	«Торгалыг» с-з	— « —	103	3,19
Түлүш Минчей-оол	«Торгалыг» с-з	— « —	103	2,2
Дагба Дөрму	«Торгалыг» с-з	— « —	103	2,6
Ондар Александр	«Сүт-Хөл» с-з	Чоон-Хемчик	103	1,4
Моңгуш Чамзырың	— « —	— « —	103	1,2
Доллаан Ан-оол С.	С. К. Тока аттыг с-з	Таңды	103	4,1
Оюрман Севиябаа	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	102	2,1
Ондар Данов	«Искра» к-з	— « —	102	2,6
Моңгуш Ыдый-оол	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	102	1,6
Дамдың Маанай-оол	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	102	2,8
Чымбалдай Байыр-оол	«Ак-Тургуг» с-з	— « —	102	2,2
Оюрман Күске	«Барлык» с-з	Барыын-Хемчик	102	—
Моңгуш Амын-кыс	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	102	1,1
Самдаңчап Бегзи	Ленин аттыг к-з	Эрзин	102	2
Ион Эртине	Ленин аттыг к-з	— « —	102	2,2
Сеян Демчай	Ленин аттыг к-з	— « —	102	2,4
Сарыглар Алексей	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	102	—
Тумен Александр	«Чаа орук» к-з	Эрзин	102	2,1
Дандаа Владимир	«Чаа орук» к-з	— « —	102	2,4
Оюн Куру	«Тес-Хем» с-з	Тес-Хем	102	2,19
Түлүш Шомал	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чоон-Хемчик	101	1,9
Моңгуш Өгбен-оол	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	— « —	101	2,2
Дамы Хертем	«Кара-Хөл» к-з	Бай-Тайга	101	1,6
Сонам Балчый	«Ак-Тургуг» с-з	Улуг-Хем	101	2,2
Оюн Кызыл-оол	Дүржулга станциязы	Таңды	101	4,5
Оюн Байлаң-оол	Дүржулга станциязы	— « —	101	4,6
Чамзырың Кара-оол	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	101	—
Моңгуш Дадар-оол	Дүржулга станциязы	Таңды	100	4,6
Оюрмаа Чөлгым-оол	«Шекпээр» с-з	Барыын-Хемчик	100	—
Күмүгет Кирев	«Бардык» с-з	— « —	100	—
Оюрмаа Хүлер-оол	«Кызыл тук» к-з	— « —	100	—
Куулар Кан	«Кызыл тук» к-з	— « —	100	—
Оюрмаа Чамбылдай	«Кызыл тук» к-з	— « —	100	—
Дөрму Олег	«Торгалыг» с-з	— « —	100	—
Оюрмаа Шыван	«Ак» с-з	Бии-Хем	100	—
Седен Намый-оол	«О-Шилиге» с-з	Тес-Хем	100	2,1
Эзир Шейлар-оол	«О-Шилиге» с-з	— « —	100	1,7
Иргит Алыг-оол	«Бай-Тал» с-з	Бай-Тайга	100	1,8
Сандый-оол Сергей	«Бүрен» с-з	Баа-Хем	100	3,63
Самдан Намчыл	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	100	0,4
Шомбул Анай-оол	«Ак-Тургуг» с-з	— « —	100	2,4
Моңгуш Оттук	«Алдан-Маадыр» с-з	Чоон-Хемчик	100	1,6
Ондар Нуртугбай	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	100	1,7
Моңгуш Хөрээ	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	100	1,1
Ондар Шылар-оол	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	100	1,7
Сарыглар Дадар-оол	«Сүт-Хөл» с-з	— « —	100	1,5
Тулуш Каадар-оол	«Сүт-Хөл» с-з	— « —	100	1,1
Сенимит Хууракай	Ленин аттыг к-з	Эрзин	100	1,7
Намгаа Чудуп	Ленин аттыг к-з	— « —	100	1,8
Дамдың Анчымаа	Ленин аттыг к-з	— « —	100	1,9
Сеян Шимээ	«Мерен» к-з	— « —	100	2,5
Чаңгылдай Мария	«Мерен» к-з	— « —	100	2,1
Моңгуш Шиник-Кара	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	100	2,5
Сая Мадыр-оол	«Искра» к-з	— « —	100	2,4
Моңгуш Дамгай-оол	«Искра» к-з	— « —	100	2,3
Оюрмаа Сеоен	«Искра» к-з	— « —	100	2,3
Ховалыг Дадар-оол	«Искра» к-з	— « —	100	2,5
Сат Удунай	— « —	— « —	100	2,6
Кертии-оол Носкыя	«Торгалыг» с-з	Өвүр	100	—
Түлүш Конзаң-оол	«Торгалыг» с-з	— « —	100	—
Түлүш Дина	«Торгалыг» с-з	— « —	100	—
Куулар Хураган-оол	«Октябрь 30 чылы» к-з	Чоон-Хемчик	100	1,4
Куулар Хевек-оол	«Октябрь 30 чылы» к-з	— « —	100	1,8
Моңгуш Алдай-оол	«Коммунизминиң хереги» к-з	Таңды	100	3,3
Ондар Халдыгбай	«Коммунизминиң хереги» к-з	— « —	100	1,6
Лапчаа Сергей	«Коммунизминиң хереги» к-з	— « —	100	2,6
Оюн Кызыл-оол	«Коммунизминиң хереги» к-з	— « —	100	2,5
Оюн Бады	«Коммунизминиң хереги» к-з	— « —	100	2,1
Оюрман Бора-Хуна	«Коммунизминиң хереги» к-з	— « —	100	2,2
Мижит Сергей	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	100	2,4
Серен Дөрму	«Коммунизмче орук» к-з	— « —	100	2,2
Доюмаа Бады	«Коммунизмче орук» к-з	— « —	100	1,5

Датпаа Айзанович Оюрмак — Барыын-Хемчик районда «Барлык» совхозтуң ховчун хойшузу. Бодунуң бүгү амыдыралын мал ажылынга эрттирген. Чылдан чыыче бедии коргузуглерни чедип ап келген.

Хойшу киши каас. Датпаа Айзанович Оюрмакның амыдысалы база каас. Партияның XXV съезиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга бөттандырар дээрээ үлүүн кимирип, бо чылын төрүүр чүс хойдан 121 хураганы, хойдан-на 2 кг дүмүү алган. От—Куш-амылдың Кызыл Тун орденниң эзиленчизи, 1975 чылдың социалистиг чарышының тиилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

САНЧЫЛАР

Фамилиязы, ады	ажыл-агыйы	районду	Иштеген-ин санган суду
Моңгуш Алдын-кыс	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	2060
Ондар Дүктүг	— « —	— « —	2773
Сүтарамова Надежда	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2566
Шеолан Вера	— « —	— « —	2521
Седипей Зоя	— « —	— « —	2504
Сат Мария	— « —	— « —	2450
Павундук Галина	— « —	— « —	2404
Капобеевская Тамара	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	2282
Хунай Елизавета	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2280
Борбак Татьяна	— « —	— « —	2275
Любина Анна	— « —	— « —	2272
Оюржак Эртине	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	2250
Оплакова Наталья	«Россия» с-з	Таңды	2235
Романова Любовь	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2231
Ак-оол Тамара	— « —	— « —	2213
Куулар Шет	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	2210
Муравьева Валентина	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2189
Афанаскина Лина	«Өөк» с-з	— « —	2185
Ензак Галина	«Кызыл тараачын» с-з	— « —	2168
Самусь Галина	«Саян» с-з	— « —	2162
Таль Федосья	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2161
Бердникова Татьяна	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2156
Кара-Сал Долума	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	2155
Мазилкина Надежда	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2123
Петрова Валентина	«Саян» с-з	Бии-Хем	2118
Балагашева Антонина	«Кызыл тараачын» с-з	— « —	2112
Русских Нина	«Тывилелге» к-з	Каа-Хем	2102
Кыргыс Сенди	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2095
Ширам Сандра	— « —	— « —	2082
Ооюн Александра	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2081
Круглова Дарья	«Саян» с-з	Бии-Хем	2080
Глушкова Раиса	— « —	— « —	2074
Незамутдинова Нина	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2071
Комдрусева Зинаида	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	2070
Новиченко Евгения	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2059
Кара-кыс Галина	«Хадын» к-з	Бии-Хем	2054
Босов Вера	«Кызыл тараачын» с-з	— « —	2054
Тимшина Мария	«Саян» с-з	— « —	2047
Дамбый Валентина	«ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2047
Куликова Ольга	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	2031
Иванова Федора	— « —	— « —	2000
Моңгуш Ламаа	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	2000
Сат Татьяна	— « —	— « —	1972
Иродова Надежда	«Тывилелге» к-з	Каа-Хем	1965
Моңгуш Зоя	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	1962
Даржаа Хандылмаа	«Саян» с-з	Бии-Хем	1960
Моңгуш Биче-кыс	— « —	— « —	1938
Комбу Александра	— « —	— « —	1919
Мавды Любовь	«Саян» с-з	Бии-Хем	1892
Баранси Анчымаа	«Саян» с-з	Бии-Хем	1874
Толстухина Валентина	«Өөк» с-з	— « —	1873
Мавды Кокужай	— « —	— « —	1870
Моңгуш Эпик	«Кызыл тараачын» с-з	— « —	1870
Кочиева Мария	«Саян» с-з	— « —	1854
Подаруева Лидия	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	1855
Моңгуш Девик	«Тывилелге» с-з	— « —	1851
Чыртак Динаа	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	1830
Оюржак Наталья	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	1829
Папасова Татьяна	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	1818
Моңгуш Барыңмаа	«Тывилелге» с-з	Кызыл	1809
Путинцева Феона	«Бүрен» с-з	Каа-Хем	1803
Болдуң Тамара	«Х Улуг хураа» к-з	Кызыл	1802
Моңгуш Елизавета	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	1800
Лопсан Светлана	«Ленинчи орук» с-з	Каа-Хем	1800
Моңгуш Наталья	«Өөк» с-з	Бии-Хем	1790
Дөрчин Валентина	«Искра» к-з	Чоон-Хемчик	1790
Астафьева Фанна	«Саян» с-з	Бии-Хем	1788
Чамзай Зинаида	«Өөк» с-з	— « —	1780
Баранси Антонина	— « —	— « —	1774
Юхно Галина	«Революциянын чалбыжы» к-з	Таңды	1778
Самба Чударан	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	1770
Сарыглар Карат	«Шекпээр» с-з	Барыын-Хемчик	1765
Оюржак Чудур	«Тывилелге» с-з	Кызыл	1757
Чамбал Александра	«Саян» с-з	Бии-Хем	1755
Куулар Сенди	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Чоон-Хемчик	1753
Ростовцева Валентина	«Саян» с-з	Бии-Хем	1748
Малчык Нина	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	1743
Аракчаа Надежда	«Ленинчи орук» с-з	Каа-Хем	1726
Амырай Анчымаа	«Найырал» с-з	Улуг-Хем	1721
Сарыг-оол Бак-Кок	«Х Улуг хураа» к-з	Кызыл	1708
Курастикова Зоя	«Кок-Тей» с-з	— « —	1705

БЫЗАА АЖААКЧЫЛАРЫ

Фамилиязы, ады	ажыл-агыйы	районду	Хонукта немелде деңзиин
Эник Алексей	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	2068
Долганина Валентина	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	934
Шостых Анна	«Саян» с-з	Бии-Хем	920
Кечил-оол Любовь	— « —	— « —	883
Дюшева Антонина	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	864
Золотухина Татьяна	«Кок-Тей» с-з	Кызыл	806
Грудинина Нина	«Революциянын чалбыжы» к-з	Таңды	780
Грудинина Людмила	— « —	— « —	780
Кужугет Людмила	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	778
Уэуйген Александра	— « —	— « —	741
Уэуйген Зинаида	— « —	— « —	739
Дударова Анна	«Саян» с-з	— « —	739
Козырева Надежда	«Революциянын чалбыжы» к-з	Таңды	737
Ондар Светлана	«Саян» с-з	Бии-Хем	726
Белявина Мария	«Өөк» с-з	— « —	720
Новокрещенова Евдокия	«Саян» с-з	— « —	725
Макарова Ольга	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	727
Комбу Чечек	«Тывилелге» с-з	Кызыл	722
Добрынина Лидия	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	710
Кыргыс Октябрина	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	703
Самдан Дорзаа	— « —	— « —	701
Баева Тамара	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	696
Слободчикова Зинаида	«Революциянын чалбыжы» с-з	Таңды	680
Алексеенко Мария	«Хадын» к-з	Бии-Хем	680
Ховалыг Сандап	«Кызыл тараачын» с-з	— « —	672
Болат Анна	«ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	664
Байыр-оол Ирина	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	662
Моңгуш Света	«Тывилелге» с-з	Кызыл	660
Шам-оол Валентина	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	645
Макарова Вера	— « —	— « —	635
Сандан Людмила	— « —	— « —	632
Серекпаа Анчымаа	«Өөк» с-з	— « —	625
Ярусова Лина	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Таңды	607
Чолдак-Кара Клара	«Кызыл тараачын» с-з	Бии-Хем	601

ИНЕК КАДАРЧЫЛАРЫ

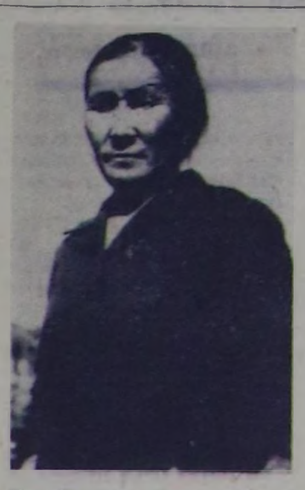
Фамилиязы, ады	ажыл-агыйы	районду	Хонукта немелде деңзиин
Сарыг-оол Михаил	«Хадын» к-з	Бии-Хем	956
Левая Сергей	«Саян» с-з	— « —	790
Бай-Кара Калчанай	— « —	— « —	770
Оюн Николай	Дүржулга станциязы	Таңды	703
Вдовин Сергей	— « —	— « —	704
Бай-Кара Белекпен	«Саян»	Бии-Хем	690
Балчыр-оол Михаил	— « —	— « —	681
Салчак Александр	С. К. Тока аттыг с-з	Таңды	680
Балчыр Борбай-оол	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	— « —	675

ХОЙЖУ БРИГАДАЛАР

Бригадирлери	ажыл-агыйы	районду	Чүс бөштай хураганы
Күнгаа Бадаа	«Коммунизмче орук» к-з	Эрзин	106
Дамдың Кызыл-оол	Ленин аттыг к-з	— « —	104
Суму Дамчаа	«Коммунизмче орук»	— « —	103
Оюржак Саара	«Мерен» к-з	— « —	101
Кыргыс Мапзат	— « —	— « —	100
Сеян Алдын-оол	«Чаа орук» к-з	— « —	97
Дарыат Вера	«Мерен» к-з	— « —	97
Нурзат Борис	«Коммунизмче орук»	— « —	96
Магывал Роза	Ленин аттыг к-з	— « —	97
Сенгилбаа Байыр-оол	«Чаа орук» к-з	— « —	95
Оюн Шаранна	«Коммунизминиң хереги» к-з	Таңды	100
Дагба Юрий	—	Өвүр	102
Долзат Моңгуш-оол	«Саян» с-з	Бии-Хем	95
Салчак Хаттыг-оол	«Малчын» к-з	Моңгун-Тайга	95
Оюржак Шагдыр-оол	«Октябрь 30 чылы»	Чоон-Хемчик	98
Кара-Сал Чечек	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	— « —	97
Моңгуш Константин	«Алдан-Маадыр» с-з	— « —	97
Моңгуш Дамба	«Искра» к-з	— « —	95

СҮТ-БАРААН ФЕРМАЛАРЫ

Эргелекчилери	Ажыл-агыйы	Фермазы	Бир ынектен суду
Семиранова Фанна	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Кара-Бүрүн	1641
Дуршова Зоя	— « —	Алаак №2	1741
Поикратов Василий	«Россия» с-з	Төп	1691
Ким Василий	ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг с-з	Дөора-Хадын	1673
Редель Валентина	— « —	Алаак № 1	1672
Оюн Айлан-оол	Дүржулга станциязы	Дүргей	1586
Соғоян Игорь	«Революциянын чалбыжы» с-з	Краснояровка	1418
Сверлов Сергей	С. К. Тока аттыг с-з	Кулуун	1389
Оюн Шевыш	Дүржулга станциязы	Хадын-Аксы	1335
Седов Михаил	«Кызыл тараачын» с-з	Түрген	2054
Шубин Виктор	«Саян» с-з	Мөгөй	1971
Лоспанов Александр	— « —	Өөк	1779
Афанаскин Федор	«Өөк» с-з	Чаазаш	1630
Сундуй Владимир	«Кызыл-Тараачын» с-з	Хүт	1395
Доңгак Светлана	«Өөк» с-з	Чкаловка	1362
Салчак Дембирел	«Хадын» к-з	Хадын	1314
Норбу Машпак	«Тээли» с-з	Ээр-Хавак	1218
Чимит-Доржу Кара-кыс	«Тывилелге» с-з	№ 1	1784
Носкова Нина	«Кок-Тей» с-з	Кок-Тей	1692
Моңгуш Алдын-кыс	СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг с-з	Дөргүн	2035
Иргит Күдер-оол	«Большевик» с-з	Арыг-Бажы	1624
Ондар Конгар-оол	Ленин аттыг к-з	Кызыл-Чыраа	1207

Чоон-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң саанчызы Анай Бавууевна Иргит фермада кайбаргын социалистиг чарыштың мурнуку одуруумда чоруп турар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында Анай Бавууевна бодунга бышыглаазын болук инектериң бирээзинден-не 1800 кг сүт саап алыр хуулээге алгаш, эртиген тос айларда инектен-не барык 1700 кг сүттү сагган.

Г. СИРОТИННИҢ фотолары.

ПАРТИЯ ЛЕНИНЧИ УГЛАНЫЫШКЫН-БИЛЕ БАШТАП ОРАР

(Төвчүүг. Эгези 1-гө арында).

Бөш чылдың өйнги чылы бүдүүшүнде седип келгөө. Кедир чылын планнаттынган коргузугларны ажыр күүседир дээш улам улуг чедиишкиннерни чедип алыр ужурлуг бис. Бистиң чүрүүвүс 1977 чылда улуг байырлалды — Улуг Октябрьның 60 чыл ооюн демдеглээр. Бодунуң ол алдарлыг байырлалың лениичи партия бүгү совет улус канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннер-биле уткуур дээрзинге улуг бүзүрөл бар.

Бо бөш чылда чүрттүң дашты-ны экономиктиг харылзаалары улуг хөгжүлдүн алыр. Дашты-кы экономиктиг харылзаалардың ажылын эргелеп башкарарын сайыраигайжыдар, оон ажыктыг чоруун бөхүдер соруга салдыпкын турар.

СЭКП-ниң улустар аразынга ажыл-чорудулгалыың дугайын чүгаалаашкаан, эш Л. И. Брежнев ук ажылдың тайбың, улустар аразынга кодыр ажылдажылганы хөгжүдөр дээш, улустарның хоспалгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш оон мнай чорудар хемчегдерниң талазы-биле съездиниң күзөл алган программазынга дүүшүр боттанып турарын демдеглээр.

Сопиалистиг чүрттарның улуг кады ажылдажылгазы быжыгып, хөгжүп орар. Сопиализм чүрттарының экономиктиг кады ажылдажылгазы улам бурупгаар хөгжүп, экономиктиг социалистиг интеграция чаа-чаа күштерни ап турар.

Социализм чүрттарының ажы-дукма партияларының удуртукчулары-биле харылзааларын СЭКП ТК-ның Политбюрозу доктаамал тудуп келгеп. СЭКП ТК-ның Чиигине секретзры эш Л. И. Брежневтиң ажы-дукма партиялардың удуртукчулары-биле кашы улаа ыыжып келгеп ужуражылышкыпары кады ажылдажылганы хөгжүдөр дээш, улустарның хоспалгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш оон мнай чорудар хемчегдерниң талазы-биле съездиниң күзөл алган программазынга дүүшүр боттанып турарын демдеглээр.

«Экономиктиг болгаш сан-хөө кризизи дошкууразы капиталистиг чүрттарда чүрттап турар бистерни, ыланғыя ССРЭ-ниң экономика талазында чедиишкиннери хөлчөк магадатты» —деп, «Италия—ССРЭ» ниитилелдиң секретары К. Басси медеглээн. Партияга баштаткан, улуг Лениниң чагыгларынга шынчы амыдыралын ажыл-агыларга туруп алгаш чүнү чедип ап болурунуң үлегер-чижээн совет улустуң күш-амылчы чедиишкиннери коргузуп турар-дыр дээрзин Колумбиниң Күш-амылдың профзвилел конфедерациязының Чиигине секретары Р. Осорио демдеглээн. Л. И. Брежневтиң чугаазының улустар аразында харылзааларга хамаарышкан незектерни дүшүүрлүг чоруктуң чавырылдырарының болгаш тайбыкны хандырарының политиказын чорудар талазы-биле СЭКП-ниң болгаш Совет чазаптың улам ыңайгы эчис сорулгалыг амыл-чорудулгазының программазы кылдыр делегейниң хей-ниитизи хүлээп алган. «СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының чугаазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң салгамы канчаар-даа аажок улуг сорулгаларын амыдыралга совет улустуң чогуур хуусаазында боттандырар шиитпирлиниң бүзүрелдиг бадыткалы, тайбыкның лениичи политиказының тиилелгезиниң херечиэи кылдыр хөгжүп эгелеп турар күүнелериниң күш-амылчы чону үнелеп корүп турар» —деп, Профзвилелдериниң бүгү-индий конгрезиниң секретары Т. Н. Сиддханта медеглээн.

Л. И. Брежневтиң чугаазында илереттинген марксизм-лениинизминиң идеалдарынга, пролетаржы интернационализминиң принциптеринге чайгылыш чок шынчы чорук национал хоспалыышкын болгаш хоспалга дээш, империализмге, агрессияга база реакцияга удуур турмуп турар кижилерге бүзүреелди хайнықтырбышаан, чаа-чаа күштерни немеп турар.

А. БИРЮКОВ.
(СЭТА).

Вьетнамның катап каттыштырарының доозулганы база ону социалистиг күрүне кылдыр чарлаанының улуг ужур-дузалыг болган. Лаостың күүрүбиле социализм чүрттарының ат-бүлеэи улгатпаан деп чугаалаарының бүгү дөмөөлиниң бүгү-дөлегей фронтузунуң чүгү-ле звеназу апарган. Ук шиитпирлиниң ниитизи-биле дешпилгелиг шыгарын чидирбээн.

Чоокку Чөөн чүнке бүгү талалыг политиктиг тавармычалыг байлдарны турбузар дээш Советтер чүрту туржуп турар. Ливанда болуушкунпарга холбаштыр Чоокку Чөөн чүнге байдал сөөлгү үеде оваа чидиглеп берген. Ливанның чаңгыс ай күүнге боон турарын камгалап арттырар, оон цепшилгелиг күштерни болгаш палестин патриоттарны чылча шавар чорукту болдурбас дээш, Ливанның чоңуүл бот-боттарын өлүрүр чоруун сөкседыр дээш ССРЭ туржуп келгеп. Ливанда байдалды тайбың арга-биле шиитпирлэр дээш ССРЭ моон сөңгээрдээ турмуур.

Чоокку Чөөн чүнге байдалды ниитизи-биле чогумчударынче угланган сананалды чоокта чаа бистиң чүрүвүс киирген. Чугаа болза бүгү сөңүүргалдыг талаарны, оон иштинде удурланмышкынның палеетин шимчээшкиниң киириштирбишаан. Женева конференциязының ажылын катап эгелээринең дугайында болуп турар. Ук конференциниң хүн чурумунга хамаарыштыр бистиң киирген сананалдарывыс, бир эвес олар чедиишкиннинг шиитпирлеттинге бергее, Чоокку Чөөн Чүкке тайбыпны туруузуптар айтырыларны хаара туткан. Оске-даа черлерге мышкап, бо районга бистиң политикавыс — принципиалдыг маркшевчи-ленинчи аңгы шынарын тудуп турар. Совет Эвилеэи чүгле ыыжыг политиказыны амыдыралга боттандырар.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүшүр бистиң паотиявые болгаш күрүнеже капиталистиг чүрттар-биле боттарының ажылыг. деп эргелиг харылзаалаарын боттандырып турар. Оң чүрттар-биле политика, экономика, эртем, техника, культура талазы-биле кады ажылдажылга кабарын орар. «ССРЭ тайбыпның болгаш тайбың кадыг ажылдажылганың оруу-биле чоруп орар деп чүвеэн бүгү делегей корүп турар. Оң чорук-биле моон сөңгээр-даа бурунгаарлаар бис!» деп, эш Л. И. Брежнев медеглээн.

Ынчалзажок чамдык күрүнелер-биле ыыжыг харылзаалаарының хөгжүлдезин сөөлгү үеже кошкап келгеп, анаа бистиң бүрүүвүс чок. Политиктиг реалнам алгымда барып шын оруктуу тыпар, ук харылзаалар хөгжүп эгелээр дээрзинге бүзүрөл бар. АКШ-тың реакциялыг күштери доктар чедирип турза-даа, совет-америк харылзаалар ниитизи-биле бодуын чогумчалыг углашыышкынын арттырбышаан. СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының Германи Федеративтиг Реепубликага баар дугайында дугуржулгазының чёдип алдынганы ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга экономиктиг харылзааларны быжыглаарынга ийи чүрттүң кайышкыны-даа белеңин херечилеп турар. Францияга хамаарышпар алырга, бистиң хой талалыг харылзаалаарывыс чедиишкиннег хөгжүп орар. Япоң эрге-чагыргаларының совет самолётка хамаарыштыр дерзин үлүгедиргеп кылганы ниити байдалды бакыратка-даа болза, совет-япоң харылзаалаарны бот-боттарынга ажыктыг кылдыр хөгжүдүп болурунуң аргалары бар. Ынчалзажок бистиң-биле эки харылзааларны тударының дугайында Токиодан кызып турар медеглелдерни шиитпирлеттинге дегле, Чоокку Чөөн Чүкке тайбыпны туруузуптар айтырыларны хаара туткан. Оске-даа черлерге мышкап, бо районга бистиң политикавыс — принципиалдыг маркшевчи-ленинчи аңгы шынарын тудуп турар. Совет Эвилеэи чүгле ыыжыг политиказыны амыдыралга боттандырар.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүшүр бистиң паотиявые болгаш күрүнеже капиталистиг чүрттар-биле боттарының ажылыг. деп эргелиг харылзаалаарын боттандырып турар. Оң чүрттар-биле политика, экономика, эртем, техника, культура талазы-биле кады ажылдажылга кабарын орар. «ССРЭ тайбыпның болгаш тайбың кадыг ажылдажылганың оруу-биле чоруп орар деп чүвеэн бүгү делегей корүп турар. Оң чорук-биле моон сөңгээр-даа бурунгаарлаар бис!» деп, эш Л. И. Брежнев медеглээн.

Ынчалзажок чамдык күрүнелер-биле ыыжыг харылзаалаарының хөгжүлдезин сөөлгү үеже кошкап келгеп, анаа бистиң бүрүүвүс чок. Политиктиг реалнам алгымда барып шын оруктуу тыпар, ук харылзаалар хөгжүп эгелээр дээрзинге бүзүрөл бар. АКШ-тың реакциялыг күштери доктар чедирип турза-даа, совет-америк харылзаалар ниитизи-биле бодуын чогумчалыг углашыышкынын арттырбышаан. СЭКП ТК-ниң Чиигине секретарының Германи Федеративтиг Реепубликага баар дугайында дугуржулгазының чёдип алдынганы ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга экономиктиг харылзааларны быжыглаарынга ийи чүрттүң кайышкыны-даа белеңин херечилеп турар. Францияга хамаарышпар алырга, бистиң хой талалыг харылзаалаарывыс чедиишкиннег хөгжүп орар. Япоң эрге-чагыргаларының совет самолётка хамаарыштыр дерзин үлүгедиргеп кылганы ниити байдалды бакыратка-даа болза, совет-япоң харылзаалаарны бот-боттарынга ажыктыг кылдыр хөгжүдүп болурунуң аргалары бар. Ынчалзажок бистиң-биле эки харылзаалаарны тударының дугайында Токиодан кызып турар медеглелдерни шиитпирлеттинге дегле, Чоокку Чөөн Чүкке тайбыпны туруузуптар айтырыларны хаара туткан. Оске-даа черлерге мышкап, бо районга бистиң политикавыс — принципиалдыг маркшевчи-ленинчи аңгы шынарын тудуп турар. Совет Эвилеэи чүгле ыыжыг политиказыны амыдыралга боттандырар.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге дүүшүр бистиң паотиявые болгаш күрүнеже капиталистиг чүрттар-биле боттарының ажылыг. деп эргелиг харылзаалаарын боттандырып турар. Оң чүрттар-биле политика, экономика, эртем, техника, культура талазы-биле кады ажылдажылга кабарын орар. «ССРЭ тайбыпның болгаш тайбың кадыг ажылдажылганың оруу-биле чоруп орар деп чүвеэн бүгү делегей корүп турар. Оң чорук-биле моон сөңгээр-даа бурунгаарлаар бис!» деп, эш Л. И. Брежнев медеглээн.

Ынчалзажок чамдык күрүнеже

ШИИТПИРЛИГ БАЗЫМ

МЕДЭЭЛЕР

Ырлар чаңгыланган

ВЛКСМ-ниң тургустунганынаң бээр 58 чыл болган оюнга тураскаадыкан комсомолчу ырлар күүселдеениин конкурузу республиканың хөгжүм-шиин театрынга болуп өрткен. Ону ВЛКСМ обкому биле Культура министерстводу организастап чоруткан.

Чаа Кызылдың элээн каш бот-тывынгыр уран чүүл, Кызыл болгаш Танды районнарның чамдык коллективтери организастыг киришкен.

Үе-чада-биле тыптып келе тургулаан комсомолчу патриотчу, сергек, хоглуг болгаш романтиктиг ырлар чаук чок чаңгыланып, көрүкчүлериң сонуургалын хайыктырган.

Конперт көргүүг доозугуубиле оон түнелиин жюри үндүргеш, тиилекчилерни дипломнар болгаш өртектиг бараанчыл-биле шаңнаан. Ырхөгжүмүүт көргүүглер талазы-биле Кызылдың «Геолог» Культура бажыңының, № 7 школаның «Оолчугаш» деп ыр-хөгжүм ансамбльдери алгаш, дипломнар болгаш өртектиг бараанчыл-биле шаңнаан. Эң эки болгаш «олистыраажыларга база шаңнал тывыскылаан. Бай-Хаактан О. Мухина, Хову-Аксыдан В. Ачисов болгаш өскелер-даа бо талазы-биле шаңнаткылаан.

(БИСТИҢ КОРР).

Ужуражылга

Хоочул areвэчи, чогаалчы-драматург В. Кок-оол болгаш Тываның комсомол шаңналының баштайгы лауреаттары чогаалчы С. Сүрүң-оол, артист Д. Монгуш, даш чонукчуу, чурукку Д. Тойбу-Хаа олар-биле ужуражымышкын республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге тоокта чаа болуп өрткен. Ук ужуражымышкыны музей ажылдакчылары тепкинчи комсомолдуң торуттүнген хүнүн таварыштыр организастаан.

Ол ужуражымышкыга Кызылдың № 7 школазының үстүнү класстарының оореникчилери база киришкен. Чалаткан аалчыларның чугаазын олар аажок сонуургаашнар.

В. Көк-оол areвэчи чылдарында калa, чүнү кылып чоранының, ол үениң аныктарының ажыл-херектерин чыылгаларга сонуургадып чугаалап бергеп. Тываның комсомол шаңналының баштайгы лауреаттары: чогаалчы С. Сүрүң-оол бодунуң чогаадыкчы ажылын чугаалаан, аныяктарның овур-хевирин коргүскен чаа-чаа чогаалдарны моон соңгаар-даа улам хей-аътыг бижикприн аазаан; аныяк артист Д. Монгуш кандыг-кандыг пинлерге аныяктарның рольдарын ойнаанын, овур-хевирлерин сценага тургузарда таваржыш турган бергелерин, чедимчелиг ойнаан рольдарын сонуургаткан.

— Моон соңгаар-даа, ылангыя бистиң үениң аныяктарының овур-хевирин сценага кызымаккан тургузарын оралдажыр мен—деп, ол чугаалаарга, чыылганнар сеткил ханып, сонуургап дыңнаапнар.

В. ЧАЛБАА,
музей ажылдакчызы.

Графика делгелгези

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинде Тываның чуруккуларының делгелгези ажыттынган.

Чуруккулар И. Салчактың «Анчының ыры», Ю. Курскийниң «Зоя—тракторист», «Бирги тыва башкы», Л. Спрыгинниң «Ырак районда» деп чогаалдары көрүкчүлериң кичээнгейин хаара тудуп турар. Бо ажылдарда Тываның кодээ ажыл-ишчилериниң овур-хевирин, бойдус чурумалын, оон бай-байлаан көргүскен. И. Туренконуң «Белопарск даэш тулчуушкунуңуң соонда», М. Петровтуң «Кызыл кош» деп чуруктарында Тывага совет эрге-чагыртаны тургузар даэш улустуң демиселии, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Совет Эвилевиниг тывалыриың дузаламчызын көргүзүп турар.

В. ДАМБА.

Тыва театрның чаа сезону

Бөгүн республиканың хөгжүм-шиин театрының 41-ги чаа сезону ажыттынар. Маңаа хамаарыштыр театрның кол режиссёру, РСФСР-ниң алдарлыг артизи, Бүгү-Россиянын театр шинчилелиниң тыва салбырының баштаар чергиниң даргазы Сини-оол Лакпаевич Оюн-биле сезон ажыттынарының бүдүүзүнде бистиң корреспондентивис интервью кылган.

— Чаа сезонга хамаарыштыр чүнү чугаалап болур сиңер, Сини-оол Лакпаевич?

— Ажыттынып турар 41 дугаар сезон—Тыва театрның нэмдарында тоогулуг болгаш эң-не харыысалгалыг сезон. Бо сезонда бистер шинтпирлиг базымны кылыр ужурлуг бис. Соолгу үеде театр уран чүүлүнүң амгы амыдыралга ролю болгаш харыысалгазы каптаар-даа аажок улгаткан. Ажылчы чонпарның идейлиг база эстетиктиг кижиндилгезинге театр—партияның шынчы дузалакчызы. СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле ондур улуг херек-ке театр уран чүүлү бодунга хамаарышкан үлүүн күүседип турар болгай. Бистиң театрывыс база-ла мурнунда салдыргаң сорулгаларны мыдыктыбыле күүсеэнин келген болгаш моон соңгаар-даа күүседир аппар.

Чаа сезон биске хой-хой ажылдарны даандырып турар. Келир чылын бурунгаар дешилгелиг кижи торелгетеп Улуг Октябрьның 60 чыл оюн байырлап эртирер болгай. Ол улуг юбилейге уткуштур ажылдарны бо сезонда чорудар бис. Оон ангыда бо-ла сезонда чаа театрның оран-савалынче кирер бис. Ынчангында канчаар-даа аажок харыысалгалыг белеткел ажылдары мурнуусута турун турар. Оларга номчукчуларның күүзээн солуннар, журналдарының чагыларын хүлээп адыры-биле кады, кандыг солуннарга, журналдарга чүнү парлаарын номчукчута чугаалап, арга сүмеэни берип турарлар.

Школада парлалганың хөйнинги тарадыкчызы Оюу Ускеп «Эскус-оол» деп тоол-шинээн бараалтадыр. Орус дылга М. Лидгреннің «Бичии оол биле Карлсонның чаа ужуралдары», Лопе де Веганың «Тепекпей», В. Шукшининиң «Ында-ла бир ыракта» деп шиилерин чон бо сезонда көөр.

Бо сезонну соолгуредир уран чүүлдүң улуг өртиинү—чаа театрже кирер-дир сиңер. Оон дугайында номчукчуларга чүнү сонуургадып болур ирги сиңер?

— Чаа театрның тудуу найысмылалдың таптыг-ла дал ортузунда бедип үүлүп келген турар-ла болгай. Ол амгы үениң дериг-херекселдери-биле хандыртынган театр болгур. Оон каас-чаражын, таарымчалдып чугаалаары артык шыкат. Ону оюн өртер улус чок, ынчангында таа көөрге боттары-ла көрүп магадай бир боор. Бистиң хөлзедип турар өске талааларын бот-шүтүмчүлелдин сүзүү-биле чугаалап көрейн.

Совет театрның сураглыг мастери Рубен Николаевич Симоновтуң «Шимчээшкиниин кудумчуларны безин көргүүптер сценалыг театр тургайла, а бир эвес эки артистер чок болза, мындыг театрның херээ чүл?» деп сөглээнин сактып олур мен. Ынчангында чогаадыкчы составтың талазындан кайы хире улуг негелдер негеттинерин? Зал доздур олурупкан 800 көрүкчүге чедингир кылдыр ойнаары парын херек. Бисте мергежилдиг артистер хой. Ынчалзажок бичии театрга өөренип калгал, чамдык чанчылдардан дораан уштунары—чаңгыс хүнүүн айтырыы эвес. Ынчангаш чамдык боттуг ажылдарны чогаадыкчы составтың ортузунда чорудуп эгелей берген бис. Борта ниижи бүрүзүнүң мергежил талазы-биле кылымаккай ажылы, бодундан негелделии чугула.

Чаа театрның штады 200 ажыг кижи болур ужурлуг. Чүгле артистериин саны безин 68 болур. Москвада Щукин аттыг театр училищезинниң тыва студиязында өөренип турар чаңгыс чер-чурттуглар-ывыс доозун кээрге, бо үүн дугаалы берип болур. Оон ангыда янзы-бүрү цехтерге ажылдаар, туска мергежилдиг 58 техниктиг ажылдакчылар хөрек. Цех бүрүзүн доэда эртемниг инженер башкарар апаар. Электри талазы-биле эртемнитер, чазаныкчылар, үн операторлары дээш оон-даа хой. Бо бүтү специалистерни өөренип, белеткээри — хүнүүн чугула, соңгаарлаттынмас айтырыы. Ынчангында чаа театрга турган шиинин шынары чүгле режиссёрлар, артистер, чурукчулардан эвес, харын техниктиг ажылдакчылардан база улуг хамаарылгалыг. Бо талазы-биле театрның директизязы чогуур чергер-биле харылаашкы, мергежилдиг кадрларны шилип, улуг театрларже түр хуусаалыг-даа болза, өөредирип эртежок чугула. Амдыгында чүгле бир режиссёр база чаңгыс чурукчу Москвадың Лупачарский аттыг театр уран чүүлүнүң институдунда билип бедидери-биле өөренип турар.

Театр — уран чүүлдүң эргээи болгай. Ынчангында оон культураан хеп азар чердениие эгелеп көстүр ужурлуг. Хоп азыкчылары, аштакчылаа дээш оске-даа үүрмек ажылдарга нинтээн-биле 51 ажылдакчылар херек. Борта база-ла душкан-на кижи ажылдан шыдаевазы билдингир.

Чаа театр айытkан хуусаалда ажылдаша киреринге бүрүзүн турар бис. Оон ында-бүрү дериг-херекселдерин, аппаратураларын чагыг алуглаар Ленинградта, Латвия ССР-де, Ленинградта, Саратовта, Донецкиде бедеткен турар. Чаа театрның ажылдар шиилериниң планнын эгелээп бис. Оларның аразында В. Кок-оолдуң «Хаырган бот», «Самбажыл», С. Токаның «Боттанган күмүл» деп шыкаш, көрүкчүлерге бинлингир шиилер база кирип турар.

Бистиң республикага чаа театрның ажыттынары—бүгү Тываның культура амыдыралынга өөрүнүүг болуушкун болур. Ол болуушкунга белеткел кылдыр хой ажылдарны чорударын үстүнде моон чугаалдан билген боор сиңер. Амдыгында хүндүлүг көрүкчүлерни чаа сезонның шиилерин көөрүүн-биле эрге-даа болаш, чанчыгга берген театрывысче чалаайн.

— Улуу-биле өөрүп четтирдиниз, Сини-оол Лакпаевич. Силерниң чогаадыкчы коллектививерге көрүкчүлериң өмүүзээнинден чаа-чаа чедимшиктерни күүсединиз.

Чагыдылга чоруп тур

НОМЧУКЧУ БҮРҮЗҮНГЕ ЧЕДЕР

1977 чылдың парлалга чагыдылгазы Мөңгүн-Тайга районда организастыг чоруп турар. Районнуң суурларында, чурттакчылыг черлеринде парлалганың хөй-инти тарадыкчылары өрееге бүрүзүн чагыдылгалыг болдурар дээш шудургу ажылдап турар. Черчердө партия организацияларының оларга чогуур дузаны коргүзүп, бо чугула кампанияны кайгаралдa алган.

Районнуң номчукчуларының октябрь 20 чедир төп солуннарны 329 экземплярны, журналдарны 993-тү чагыдып алган.

Республика солуннары—«Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» болгаш «Агитаторнуң блокнодуң» номчукчулар база чагыткылаан.

«Малчын» колхозта, районнуң хереглекчилер ниитилелинде, Мугур-Аксы ортумак школа коллективинде парлалга чагыдылгазы еске черлерниң денилелиндеи эки болуп келген. Ылангыя «Малчын» колхозта парлалганың хөйнинги тарадыкчылары Даагын Өшкү-Саар, Лидия Кыңоол олар суур чурттакчыларындан ангыда хойжу бригаддарның өрееге бүрүзүнге чедип, онаашкан хөй-инти даалгалын ак сеткилдиг күүседип турарлар. Олар номчукчуларның күүзээн солуннар, журналдарының чагыларын хүлээп адыры-биле кады, кандыг солуннарга, журналдарга чүнү парлаарын номчукчута чугаалап, арга сүмеэни берип турарлар.

Школада парлалганың хөйнинги тарадыкчызы Оюу Ускеп 145 экземплияр, хереглекчилер ниитилелинде Тамара Долгар 147 экземплярның квитанциязын бижип, почта салбырынга дужаганнар.

Районнуң номчукчуларында чыл бүрүде хөй чагыдылга кылып, номчуп турарлар хөй. «Малчын» колхозта гараж эргелекчизи Эректол Кыңоол 8, ында механик Хертек Маадыр-оол 9 экземплияр янзы-бүрү чагыдылганы кылганнар.

Районнуң партия организациязы чагыдылга кампаниязының артыкаа үезинде өг-бүле бүрүзүн чагыдылгалыг, номчукчулар күүзээн солуннар, журналдарын чагыдып алган турарынче улуг кичээнгейни салып, ажылдап турар.

Д. КУУЛАР.

ХӨЙНУ НОМЧУУР

Булун-Терек—Улуг-Хем районда база арбын чурттакчылыг суурларның бирээзи. Суурнуң чурттакчылары келир чылдың парлалга чагыдылгазынга идепкейлиг киржип турар. Бо хүнге чедир олар 800 ажыг экземплияр солуннар, журналдарны чагыдып алганнар.

Чагыдылганың бо кампаниязында база бир онзагай чүве—кижи бүрүзүнүң ажыл-мергежилиниң аайы-биле солуннар, журналдарны сонуургап турарыы болур. Хойжударда «Овцеводство», тараажыларда «Механизатор», партия, совет, комсомол ажылдакчыларында «Коммунист», «Комсомольский работник», «Советы депутатов трудящихся» деп журналдар болгаш «Сельская жизнь» дээш оске-даа солуннарны массалыг чагыдып алгылаары ол дугайын хереглекчилерниң кичээнгейин база хаара тутkан.

Суурда харылзаа салбырының эргелекчизи З. Чолдаң-оол чурттакчы чонну чагыдылгалыг болдурар дээш ажылды эки организастаан. Бо чаагай херекте почтачы А. Бичe-оолдуң үлүг-хуузу база улуг.

Ч. ТОВАРИШТАЛ.

Дмитрий Алексеев ойнап тур

Дмитрий Алексеев — музыкант. Оон ады сөөлгү чылдарда делегейде сураггаан. Пианистиң делегей конкурстарында болгаш фестивальдарга киришкилээнi — оон ат-алдарын кодүргеп. Парижке Маргарита Лонг болгаш Жак Тибо аттыг конкурска ол яйнги шаңналды, Бухарестиге Джордж Энеску аттыг конкурска—бирги шаңналды, Москвага Чайковский аттыг Бүгү-делегей конкурузунга лауреат атты алган. Юъяскюль деп фин хоорайга болган фестивальга кайгамчык эки киржип, адак соопда, Англияда Лидсо хоорайга музыка талазы-биле эң берге маргылдаага киришкеп, чайынапанчак тиилелгени база ол чедип алган.

Дмитрий Алексеев ам 29 харлыг. Ол инженер болгаш башкы кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнгеп, беш харлыындан музыкага хандыкшыл, өөренип эгелээп. Алды харлыында ол музыканы сайгарып, хөгжүм херекселдерипге хостуг ойнап турар апарган. Москва консерваториязының чанында Топ музыка школазынга ол алды харлыында өөренип киргеп.

Ол школаны дооскан соопда Дмитрий Алексеев Москва консерваториязының студентиниң болуп, сураглыг совет пианист Дмитрий Башкировтуң класзынга барып киргеп. Оон удуртулгазы-биле консерваторияны болгаш аспирантураны ол доозуп алган.

— Эки педагогтуң холунга өөренири—аас-кежик. Ол кижиниң чедер, четпезин дораан эскерип каар. Башкиров моон чүгле техниктиг арсеналымны байыткан эвес, харын музыканың аян-хоонүүнүң чажыдын коптарып тыварынга аажок дузалашкан. Башкымның педагогика талазы-биле бодалдары, чогаадыкчы дилээшкиннери моң сеткилимге кончуг таарыжыр—деп, ол сактып чугаалап турар.

Дмитрий Алексеев белен эвес оруктy эртken, оон оруунга тиилелге-даа, аштырышкыннар-даа тургулаан. Утаангыр-сагынгырны, дүрген чогаадыптарын, темпераментнин, кайгамчык дынналгырын бөйдүс аңаа хайырдаан... 1974 чылда Чайковский аттыг Бүгү-делегей конкурузунга беш ап эки ойнаар музыкантының араазында ук кирзе-даа, күжүүн чогуур болгаш барын классиканы колдадырын оралдажыр кижи мен». Ынанист чүгле классиктиг репертуар-биле кызыгаарланмайн турар. Совет композиторлар Борис Тищенконуң болгаш Родион Щедринниң музыка чогаадыры пианистиң кичээнгейин база хаара тутkан..

— Оон бодуунүн, бодунга негелделиин, бурунгаар чүткүлдүүн кайгаар мен. Амыдыралга-даа, музыкага-даа бодун бердинген ак сеткилдиг кижи—деп, бодунун өөреникчилериниң дугайында Дмитрий Баширов чугаалап турар.

Н. ДЕМИДОВА,
(ПМА).

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

МОСКВА. Чурттуң шилиндек футбол командазының улуг тренери, ССРЭ-ниң футбол талазы-биле бүгү шилиндек командаларының коя тренери Никита Павлович Симонян болган.

Команданы ССРЭ-ниң дөрт дакпыр чемпиону, чурттуң кубогун ийи дакпыр чаалап алган, ийи дакпыр моңгүн болгаш ийи дакпыр хүлер медальдарны чедип алган, ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазының чемпиону, Олимпий оюннарының чемпиону улуурту бергени ол-дур. Симонян чаңгыс сезон иштинде (34) кижи тепкен мячиктер саны-биле ССРЭ-ниң чемпионаттарының рекордсмени, ада-чурттуң бомбардирлериниң дажызында бир дугаар черде турар (156 мячиктерни киирген). Ол чеди хет-триктерни кылган (чаңгыс оюн иштинде үш мячикти киирген). Ону ол ССРЭ-ниң шилиндек командазынга тургаш база чурттуң чемпионадынга, кубок дээш маргылдааларга база клубтарның делегей умуражымышкынарынга кылган.

Никита Павлович Симонян күш-культура институдун доосkан, Күш-ажылдың Кызыл Тун болгаш «Хүндүлел Демдээ» орденнер-биле шаңнаткан. Октябрь 12-де ол 50 харлаан.

ЧУРУКТА: Н. П. Симонян.

И. УТКИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохроникazы).

Чаа моданың идиктери

РСФСР-ниң Чоннуң амыдырэл хандырылга министерствозунуң уран хаасталга-техника методиктиг чөвүзелиниге Россия Федерациязының 72 областтарының идик кылыр мастерлери идиктиң янзы-бүрү чараш майыктарын киирген.

Орта Тываның толээлери бир дугаарында киришкеп. Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының белеткээн чедя идиктиң хевирии көргүскен, оон алдызы эки үнелелди алган. Ылангыя хереэженнер кедер уиты идиктерге бедик үнелелди берген. Оларның шуптузуп бүдүрүп үндүрерин сүмелээп.

Коми, Бурят, Марий АССР-лериниң, Чита областың идик кылыр мастерлери Кызылдың идиктериниң майыктарын ап алганнар. Тываның толээлери база-да дыка хөй чаа идиктерниң майыктарын эккелген. Келир чылдан эгелээш, оп хире чаа моданың идиктерип кылыр.

БИСТИҢ КОРР.

Анчы-Байыр

Дүгжү Баймр-оолду чаңгыс чер-чурттуглары Анчы-Байыр деп хүндүлеп адаарлар.

Бичезинден тура Эъжимниң элимпериндеи аңнап, хой олуктуу тып, аңаа мергежий бергенинден чоп ону ынчаар адаар болу берген. Шынап-ла чылдын-на хой ортектиг «чымчак алдынны» ол тып келген. Эрткен аныыр сезонунда 400 ажыг диинии, 7 дилгинии, 2 дырбактыгны, 2 борүүү олургеп.

«Улуг-Хая» совхоздуң дуржулгалыг анчыларының бирээзи Баймр-оол Дүлүшович Дүгжү аныяктарны аңнаарынга ооредиринче улуг кичээнгейни салып турар. Бо чылын үш дуймалын ооредирип-биле тайгаже аңнап үнүпкеп. Хоочун анчы 500 диинии, 12 дилгинии, 4 дырбактыгны олурерин хүлээпгеп. Анчы баштайгы хүнперде эвээш эвес олчалыг болуп турар.

Б. МОНГУЛ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

36 МИЛЛИОН ТИИЛЕКЧИ

— «Күш-ажыл болгаш оран канталаарынга белеп бол» деп комплекс совет улустуң хүн бүрү амыдыралынче киргеп—деп, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, Совет Эвилелиниг ийи дакпыр Маадыры, ГТО-нуң Бүгү-эвилел човүзелиниң дартазы А. А. Леонов чугаалаан. ГТО-нуң хөй хевирлерин дужаарынга ССРЭ-ниң ушку чемпионадының түнелиин ол үнүдүрүп тура, ону улуг пирамиданың шымпык бажынга четкеп-биле деннээш, Бүгү-эвилел көрүдезиниң бирги чадазынга 36 миллион күш-культурaкулар киришкенин айытkан. Олар шуптуу—тиилекчилер, чүге дээрге кадыкшылдын, эрелдиин чоруктун, күштүн топчу чок үндезининге хандыкшаннар.

Ташкентиге эрткен түнелиг маргылдаага чедип алган чаа чедиишкиннер «ГТО-нуң чаа Бүгү-эвилел күш-культура комплексиин пептередир дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докладын күүседип турарын коргүскеп.

(СЭТА-ның корр.).

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Кызыл хоорайның бирги чорн дээш маргылдаа доозугаан. Кызылдың 1976 чылда чемпиону атты милицияның ажылдакчызы Виктор Луканов чедип алган. 10 салыгдан чаңгыс саны оң чидиргеп, (И. Шишингиге уттургаи), артканнарын удуп алган.

И. Шишингаи бо удаада П. Берковичиге уттургаш, Х. Ондар-биле хаймынашаш, 8,5 сапкыг маргылдааны тоодуруп бүүвеан, ийиги черже ажелээн. 7,5 саныыг С. Ламин үшкү шаңналдыг черже үнген. Үстүнде адыг үнгеннер хоорай шыдыраачыларының дээрелери болбушаан, кандидат баллдың нормазын күүсеткеннер. Дөртку черни эзлээн Х. Ондар 5,5 саныы ап, бодунуң бирги разрядын бадыткавышаан, республика маргылдаазынга киржир аргаин алган.

Хөрөөжен улустуң чемпионадынга Л. Соколова 6 кижиниң арazында ийи эргиндеге ойнаан, чаңгыс-даа кижиге уттурбайн, бирги черни аалээш, 1976 чылдың хоорай чемпиону атты бир дугаар чедип алган. Ийиги черде — республиканың эмчелгезиниң төлээзи—Д. Сат, үшкүзүнде — бухгалтер В. Хорувжина.

Эр улустуң ийиги болуушке Б. Ооржак, Д. Куулар 11-11 саннын алгаш 1—II черни үлешкеннер. 10 саныыг В. Саратовкин—үшкү черде. Олар шуптуу бирги разрядтың нормазын күүсеткеннер.

Д. САЛЧАК.

Телевидение

НОЯБРЬ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

8.05—«Горожистер, кыйгыга харамылаңар!»
8.50—«А. Розум мырап тур».
9.15—«Турбиннериниң хүннери» деп хой сериялыг уран-чечен телефильминиң баштайгы коргуузугеэн. 3-кү сериязы.
10.30—А. Гайдар—«Шериг чажыды».
11.00—«Төрээн чурт дугайында мырап».
11.30—«Чуруук бүрүзүнде—хүн».
11.45—«Сахатта чай» деп уран-чечен телефильмиин баштайгы коргуузугеэн.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Авамның школазы».
13.40—«Турбиннериниң хүннери» деп хой сериялыг уран-чечен телефильминиң баштайгы коргуузугеэн. 3-кү сериязы.
14.55—ССРЭ-ниң Революциянның Топ музейинден репортаж.
15.25—«Улустуң уран чогаадылгазы». Теледоючуулал.
16.10—«Төрээн чурт дугайында мырап».
16.40—«Гармониямы чаяар». Эртем-иентерединг г е лит фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Чалгынналган далайжылар». Телефильм.
18.00—Мультфильмнер программазы.
18.30—Телемедээлер.
18.40—«Ак алдын». Телефильм.
19.10—«Чугаалажыг». Дамчыдыга.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Силериниң бажыңнардаа». Музыкалыг программа.
20.50—СЭТЭ-ниң Революциянның Топ музейинден репортаж.
21.20—Д. Кабалевский—Ввolюнчели-биле оркестрге дугаары 1 концерт.
21.45—«Турбиннериниң хүннери» деп хой сериялыг уран-чечен телефильминиң баштайгы коргуузугеэн. 3-кү сериязы.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—01.15—Футболга Европа чемпионадының кубогу. ПАОК (Салоники, Грекия) — «Динамо» (Киев). Грециядан дамчыдыга. Чапсарда — «Спортлото» тиражы.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кара рактың аспаанда» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хем ыңды тамыгырда» 9.40, 11.20, 15.20, 17.00. «Хадымыр сиген» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Карацымда ок ам-даа артпышаан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «№ 19 сылдысчыгаш» 15.00. «Кыдыг черде бажың» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Кадыр-оол Чоодуевич Шараннының адынга Кызылдың КАП-зинин 1970 чылдың март 16-да тывысканы 1РО сериялыг, № 108188 чогаачы шынзылгазы читкеп. Ам ону үүш чок деп санаар.

Агаар

Бөгүн республиканың шөкар булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, оске арткаиларынга 5—10 градус соок болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Агаарның температуразы 7—9 градус соок.

ЧАРЛАЛДАР

Бүдүрүлге ооредилгезиниң мастерииге болгаш автомобиль башкарып чорудар талазы-биле бүдүрүлге ооредилгезиниң мастерииге доктаамал ажылдаары-биле Кызылдың № 1 кодээ профессионал-техниктиг ортумак училищезинге ук училищени доосkан кялбак профильдиг тракторист-машинисти база кодээ ажыл-агыйны механизастаарының техниктери негеттинип турар, ындыгларны чалап тур.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 14, телефон 2-20-92.

• • •

Колхозтардан болгаш совхоздардан киномеханиктерниң алды айлыг курстарынга оореникчилер чыып алырын кинофикация эргелели чарлап тур. Ооредилге 1976 чылдың ноябрь 11-де эгелээр.

Айтырыгларны районнарның киночеткилериниң директияларынче чорудар.

• • •

1976 чылдың ноябрь 1-ден 15-ке чедир Тываның «Зооветснаб» республика каттыжышкыны саналашкын чорудар, бараанчыларны ол үеде сатпас. Сонуургалдыг организацияларынга вет-бараанчыларны садып алырын дыңнаттыбыс.

Редакциянын адресизи: индекс 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда каллаанның 2-31-75, харылсаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи эмчелгелер каллаанның 2-37-13, культура каллаанның 2-23-54, кодээ ажыл-агыйны каллаанның 2-21-47 үлеторур каллаанның 2-22-81 чагаа каллаанның 2-41-27 информация база совет тургузуг каллаастериниң 2-20-60, корректораринын 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейи барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1786.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01195

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 260 (10245) | 1976 чылдың ноябрь 4, четверг | 1925 чылда тудеваазеттивгеэ | Өртээ 2 аап.

Ажылчын анғының, колхозчу тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин! Совет наитилелдиң идей-политиктиг чаңгыс эви быжыгып турзун!

СЭКП-наң ленинчи национал политиказының өндүр улуг чаалап алыышкыны—ССРЭ-ниң улустарының акы-дуңма найыралы делгерезин!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларынган).

ТУДУГЖУЛАРНЫ СОРУК КИИРГЕН

СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазын бодуу улуг сонуургал-биле номчуп танышкаш, бүгү бригадамның кежигүннери-биле чугаалажып, бо талазы-биле боттарывыстың санал-оналывысты солуштувус.

Төп Комитеттиң Чиңгине секретарының чугаазында бистиң чуртувустуң иштики, даштыкы политиказын, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин совет улустуң чедиишкинниг күүседип турарын бүгү талазы-биле көргүскен.

Бистер, тудугжулар, эш Л. И. Брежневтиң чугаазын танышкаш, ону иези-биле деткип, ында айыттынган чүүлдерни бүрүү-биле чүүлдүтүвүп турар бис. Эш Л. И. Брежневтиң пленумга мынды чугаазын борта каттаптаар бодадым: «Доозулбаан тудугларның хемчээлин эвэжедирип, тудуг-монтаж ажылдарының хуусаазын кызырары болгаш өртээн чингедирип, ажылдап турар бүдүрүлгелерниң күчүзүн дүргеп эде кылып, чаартып дервиий—бетчыл планывыс үгленнимишкыны оң болгайбыс. Бо дээрге бистерге тодаргай сорукта. хүжээнге-дир. Шынап-ла, бистер тудугларны чогуур хуусаазында дужаар хөөн кылынмак ажылдаң турааувусса-даа, иези-бүрү чылдагаанныңардан ооң хуусаазы узай бээри таварылга эвес.

Амгы хүнүнде мээң бригадам Постоянный суурда 60 аал иштиг чурттаар беш кат бажыңның тудуун кылып турар бис. Үк тудугнуң дужаар хуусаазын келир чылдың февраль 23-те кылдыр доктаатказы бис. Ам аксын-херек чедиишкинниг чоруп турар, ол хуусаада бажыңны дужаарывыга бүрүн бүзүредиг бис.

Октябрь Пленумунуң материалдарынга сорук киргең тудугжулар ам Улуг Октябрьның байырлалын үлам күшаныкпыл, эрес-соруктуг үткүп турарлар.

К. ДАНЗЫРЫК.
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Ак-Довурак хоорай.

МУРНУКУ ОДУРУГЖЕ

«Тыва кодээ тудуг» трестиң автобаазазының коллективи эрткен тос айларның дургузунда чүк сөөртүрүүнүң хемчээлиниң талазы-биле планны 108,9 хуу күүсеткеш, республиканың чаа тудугларывыга 600 мүң тонна ажыг янзы-бүрү тудуг материалдарын чедирген. Ол ышкаш тонна-километр эртер талазы-биле даалга база ажыр күүсеттингеп. Оон түңнелиндеде бо коллектив республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң аразында калбарган социалистиг чарыжының үшкү черин алган, үшкү чергениң диплому-биле шаңнаткан.

Автотранспорттуларның социалистиг чарыжын чыл эгезинден тура дээштиг кылдыр организастаанындан бо бүдүрүште черн хожудаашкынды уштуунаш, мурнакчыларның одуруунда киргеп. Автобаазаның үш автоколоннаалары, чөөрби бригадалары болгаш 12 бүдүрүште цехтери аразында чарыштыг салган, чогуур хуусаалырында түңнелдерин үндүрүп турар.

Чыл эгезинден бээр чөрыштың түңнелиин үш катап үндүргеп. Ол үеде ажылдың ажыктыг болгаш шыпарыг чоруунче, күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн белидеринче улуг кичээнгейин салып келген. Чадаананың болгаш Кызылдың автоколоннаалары үшүн удаа мурнуку одуругну чаалап алган. Шынаарга Н. Трушпуун, И. Вендерлыхтың, В. Винниковтуң, Л. Валтайстың удуртқан бригадаалары бирги, ийиги черлерни ап келген. Ол ышкаш цехтерден демир дүңзаалаар, столяр, электрик цехтери чарыштың мурнуку одуруун эдлеп турар.

Автобаазаның чолаачыларының болгаш инженер-техниктиг ажылданчыларының ортузунда түс-түс чарыштыг база организастаан. Тос айларның түңнелдерин бүүгаар аптер Евдокимов, Юртаев, Дрынчиников, Митряшкин, Сизин, Шайхутдинов, Нефедов, Лубышев болгаш өскелер-дээ онгу беш чылдың башгайгы чылының эрткен айларында шалыпчы ёзу-биле ажылдаанын демдеглээр херек.

В. МААДЫР-ООЛ.

КЫЗЫЛ ТУКТУГ КОЛЛЕКТИВТЕ

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыжының бешки сессиязының документилеринде беш чылда тудугжулар мурнунда улам улуг сорулгалар салдынган: чурттагга-коммунал тудуунга 100 млрд. рубльди чарыгдаар болгаш ниити төлү 550 миллион дорбелчин метр чурттагга шөлүн ажыглалга киирер. Тыва АССР-ниң тудуг-монтаж организацияларының болгаш тудугжулары беш чылдың даалгаларын хуусаадан арте күүседир, ажылдың шыпарын бедидер дээш эвээш эвес ажылдарны кылган.

Онгу беш чылдың баштайгызы — 1976 чылының тос айларының түңнелдерн-биле тудуг организацияларының социалистиг чарыжынга бирги черни алган. СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туту-биле шаңнаткан чөр ажылдарының тудуг эргелелиниң (начальник А. Антонов, партия организациязының секретары В. Дурновцева) коллективи күш-ажылчы тиилелгеге сорук киргеш, Октябрь мурнуунуң социалистиг чарыжында база-ла мурнуку одуругда чоруп турар.

Бо тудуг эргелелиниң бригадалары 1976 чылдың сөөлгү айларында Элегес-Аксының хина материалдары кылыр заводунуң электри подстанциязын болгаш арытлал каналнзация тудуун, дөртку микрорайонда төп чылдыгга пунктузун, база-ла ында 280 одуттуг уруглар садын болгаш өске-дээ чамдык тудугларны ажыглалга киирген. Бо тудугларны күүрүне комиссиязы эки деп үнелеп, хүлээп алган.

Кызыл туктуг эргелелдиң бригадаларының аразында Октябрь мурнуунуң социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда А. Агафоновтуң удуртканы комплексилиг бригадазы чоруп турар. Бо бригада чоокта чаа уругларн садын кылып, дооскан болгаш амты үеде харылзаа ажылдакчыларының 110 аал иштиг чурттаар бажыңының тудуунда ажылдап эгелээн. А. Агафоновтуң бригадазы үшкү квартатда база-ла планның даалганы ажыр күүсеткеш, эргелелде бирги черни алган. Бо коллективте А. Непомнящий, К. Намуладай, А. Лукошин олар хүн, ай нормаларын үргүлчү доллур болгаш ажыр күүседип турар.

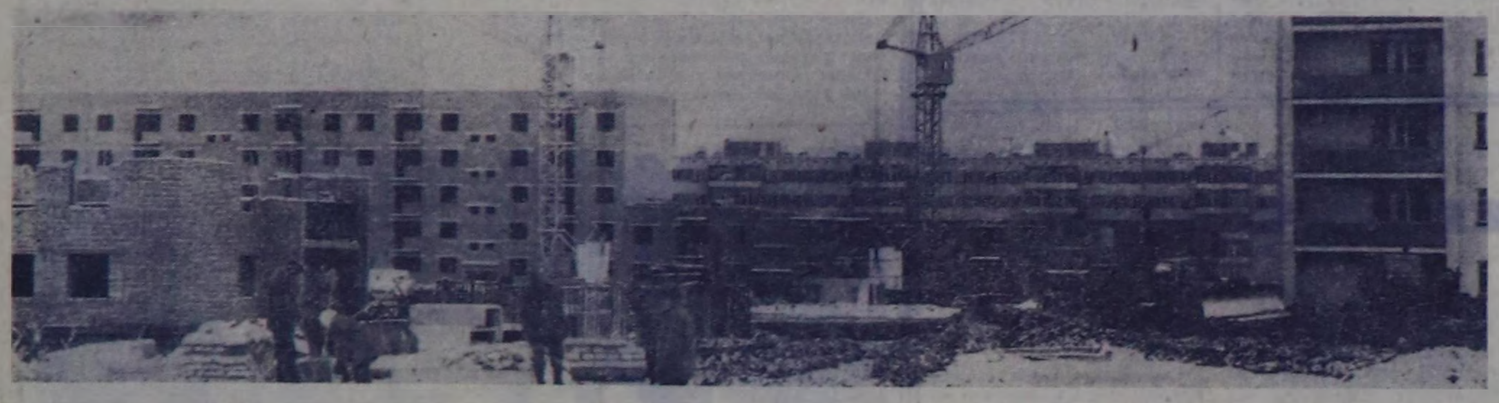
Бо хүннерде А. Евтушенконуң бригадазы радио төвүнүң радиорелелиг шутумунуң тудуун ноябрь бешке чедир доозар дээш шалыпчы ёзулбиле ажылдап турар. Бо тудугну дооскаш, бүгү улустуң байырлалынга белек кылдыр сөөнээр бис—деп, бригадир чугаалап турар.

Чер ажылдарының тудуг эргелелиниң коллективиниң бүгү кежигүнери Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооңга күш-ажылчы белектерниг ужуражыр дээш социалистиг чарыштыг калбартпышаан, дөртку квартатда Кызыл тукту кымга-даа бербес дээш шыпмакнай ажылдап турар.

Т. МОНГУШ,
«Шынның» корр.

ЧУРУКТА: Кызылдың дөртку микрорайонунда чаа тудутлар. Үстүнде — эргелелдиң мурнакчы комплексилиг бригадазының удурткучузу А. Агафонов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Найыралчы ужуражыышкын

СЭКП Төп Комитединиң чалаапы-биле найыралдың ыска аян-чоруун кылып Москвага чедип келген ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентиниң Г. Гусак-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ужуражыышкыны ноябрь 2-де Кремльге болган.

Эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусак СЭКП-ниң XXV съездизиниң болгаш ЧКП-ниң XV съездизиниң шиитпирлериниң күүселдезиниң чорудулгазының дугайында, октябрьның төнчүзүүнде болгулаан СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ЧКП ТК-ның Пленумунуң дугайында информацияны солушкан, совет-чехословак кады ажылдажылганы улам ынай, хөгжүдериниң база хаңыладырының айтырыгларын, а ол ышкаш делегейниң негелделиг эдээн хөй айтырыгларын чугаалажып көргеп.

Чоокшулап келген байырлал — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оң-биле ходбаштыр Г. Гусак чехословак коммунистериниң болгаш ЧССР-ниң бүгү ажылчы чонарының өөрүнээзинден коммунистерге, бүгү совет улуска ийиг байырны чедирген база коммунизм тургузуушкунунга чаа тогаадыкчы болгаш күш-ажылчы чедиишкиннерни совет кижилерге күүседп.

Л. И. Брежнев биле Г. Гусактың ужуражыышкыны канчаар-даа ажок чылыг, чүректин ханызындан хүндүлежиринин байыалынга эрткен.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусакка алдар болдурун, дүштеки шайлагга кылган.

Ноябрьның 2-ниң кежээзинде Г. Гусак төрээн чуртунче ээп чорупкан.

ЧССР-ниң болгаш ССРЭ-ниң күүрүне туктары-биле шимеп каастаан Внуково аэродромга Г. Гусакты СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. П. Бугаев, К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның киидис эргелекчизиниң оралакчызы Г. Х. Шахназаров, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини В. В. Мацкевич, а ол ышкаш ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Я. Гавелка уткуп алган болгаш үдеп каан.

(СЭТА).

Эш А. Б. Юмбуну Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл талазы-биле эргелелиниң начальнигинге томуйлаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң депутаадыры болза:

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күш-ажыл талазы-биле эргелелиниң начальнигинге эш **Андрей Байкаравич Юмбуну** томуйлаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың октябрь 25.

Эш Л. И. Брежневке ЧССР-ниң шаңналдарын тывысканы

ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентиниң Г. Гусак ноябрь 2-де Кремльге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке ЧССР-ниң Дээди шаңналдарын — ЧССР-ниң Маадырының ийиги Алдын Сылдызын болгаш Клемент Готвальд орденин тывыскан. Л. И. Брежнев бо шаңналдар-биле Чехословакияны фашистиг эжелекчилерден хостаарынга, совет-чехословак пайыралды хөгжүдерипге, бүгү делегейге тайбың болгаш социал дешилиге дээш кайтамчыктыг улуг ачы-хавыяалы дээш шаңналткан.

Чехословак шаңналдарны тыскып турда эштер Ю. В. Андропов, Б. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко олар олурушкан.

Эштер Г. Гусак болгаш Л. И. Брежнев олар чүве чугаалаан.

Эш Г. ГУСАКТЫҢ чугаазы

Эргим эш Леонид Ильич Брежнев!

Эргим эштер болгаш оңнуктер!

Эш Л. И. Брежнев-биле беседа болгаш силерниң-биле Совет Эвилелиниң акы-дуңма Коммунистиг партиязының толээлекчилерн-биле ужуражыышкыпмыс Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 59 чыл ооңуң—бүгү совет улустуң, социалистиг кады ажылдажылга чурттарының, бүгү делегейде революстуг болгаш дешилгелиг бүгү күштериниң улуг байырлалының бүдүүзүнде эртип турарынга өөрүп тур мен. Октябрьның тиилелгези кижи төрелгетениниң тоогузүнге чаа үе-чаданы, делегейниң революстуг чаартылгаларының, чаа, чөптүг шиитпирлеп тургузуун тургузарының, ажылчы чонпарның бүзулуг эрге-чагырганының үе-чадазын ажыктаан. Октябрьның чаагай идеялары бистиң партиябысты болгаш чехословак улусту социал болгаш национал хосталга дээш демиселче база хей-аът киирген.

ЧКП Төп Комитединиң, коммунистериниң, бистиң бүгү улузувустуң болгаш бодумнуң хууда өмүнээмден бо кайтамчык байырлалды таварыштыр совет коммунистерге, совет улуска болгаш силерге, партияның болгаш күрүненин удуртукчуларынга, изиг-байырны чедирип тур мен. Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга кайгамчыктыг чедиишкиннерниер дээш силерге байыр чедирип тур мен, ол дээрге Улуг Октябрьның революстуг чагыларып амыдыралга бот-тандырып турары болгай. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айтыкаы программалы чедиишкиннер күүседирипге чаа улуг чедиишкиннерлиг болурунарны силерге болгаш бүгү совет улуска күзеп тур бис.

Эргим эштер!

Чехословакияның дээди партия болгаш күрүне органнарының чаңгыс ай сапалын ёзугаар тыпсырын шиитпирлээн Чехословак Социалистиг Республиканың Маадырының ийиги Алдын Сылдызын болгаш Клемент Готвальд орденин СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежневке тыпсын, мээң даасказ хүлээлгени эш хуунуң бо ужуражыышкыпмыпны күүседирип чоптаарел корукер.

Чехословакияны хостаарынга, Чехословакияның болгаш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партияларының болгаш улустарының аразында акыдуңма интернационалчы харылзааларны болгаш бүгү таланың эш хуу кады ажылдажылгазын ханыладырының херээнге, иштики болгаш даштыкы политиканга В. И. Ленинниң олуң чок идеяларын болгаш чагыларын амыдыралга чайгызымын чок боттандырарының херээнге, социалистиг кады ажылдажылганы быжыглаарының херээнге, а ол ышкаш бүгү делегейге чөптүг тайбың болгаш силерниң маадырлыг күжениишкиннериер дээш бедин-биле үнелеп турар бис. Социализмни болгаш коммунизмни тургузарының байлак дуржулгазын бүгү делегейге тайбың болгаш дешилге дээш демиселге ооң туруш-сымын чок күжениишкиннери дээш эш Л. И. Брежневтиң кайгамчыктыг ачы-хавыяазын моорбиле демдеглээр деп бодаан бис.

Эргим Леонид Ильич, бистиң улузувус силерни ханылы-биле хүндүлеп турар, бистиң чуртувусту фашистиг эжелекчилерден хостаар дээш Совет Армиязының дайынчыларының тулчуушкуннарынга силерниң хууда киржилгеңерни эки билир. Бистиң улузувус силерни бодунуң ёзулуг шынчы оныүг болгаш ожи, бердинген патриот болгаш интернационалчы, делегейде эң бедик ат-алдарны дүрүм ёзугаар ажыглап турар, партия болгаш күрүне ажылдакчызы кылдыр көрүп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң сөөлгү Пленумунга силерниң кайгамчыктыг чугаанарда киргеп социалистиг күрүнелериниң улуг кады ажылдажылгазын быжыглаар талазы-биле силерниң маадырлыг күжениишкиннерни бедин-биле үнелеп турар бис. Социализмни болгаш коммунизмни тургузарының байлак дуржулгазын бүгү делегейге чөптүг тайбың болгаш дешилге дээш демиселдиң дуржулгазын чыып алган партияның ТК-ның Чиңгине секретарының алгап-дужаалынга силерниң ажылыңар делгейниң коммунистиг болгаш ажылчыл шимчээшкинниң, дешилгелиг, демократтыг болгаш антиимперналистиг бүгү күштериниң дайынчы эп-сеткил каттыжырыгазын чедиишкиннерлиг хөгжүдеринге херээнге кайгамчык үлүг боор турар.

Чехословак-совет пайыралды болгаш бүгү таланың кады ажылдажылганын хөгжүдеринче силерниң салып турар сагыш човаапкыныңарны болгаш кичээнгейиңерни бедивиле үнелеп турар бис. Бистиң партияларывыстың, чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында харылзааларның кажангыныңдаа артык быжыглыг база ханы болуп турары—ол дээрге, СЭКП Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң болгаш Силерниң хууда улуг ачы-хавыяңар болур дээрзин бис көрүп турар бис, Леонид Ильич.

Бистиң бөгүнгү беседавыс мышкаш, бистиң эрткен чылдардагы ужуражыышкыныңарывыс болгаш беседаларывыс бистиң партиябыска болгаш улузувуска улуг дузаламчы болуп келгенин база болуп турарын онзалаш демдеглекселээн ийик мен. эргим Леонид Ильич.

Чехословак бедик шаңналдарны Силерге тыпсыр аас-кежиктиг кижи-дир мен, эргим Леонид Ильич. Бо шаңналдар дээш Силерге чүректин ханызындан байыр чедирип тур мен. Кадык-чаагай болурунарны, хууда аас-кежиктиг болурунарны, Совет Эвилелиниң чаагай чоруу дээш Силерниң моон соңгааргы харыысалгалыг ажыл-чорудулгаңарга, чехословак-совет пайыралдың болгаш кады ажылдажылганың хөгжүдезиниң чаагай чоруунга, социализм болгаш коммунизмниң чаа тиилелгелериниң херээнге, бүгү делегейге дешилге болгаш тайбының тиилелгези дээш хөрекке чогаадыкчы күштерлиг база чедиишкиннерлиг болурунарны күзеп тур мен!

Эш Л. И. Брежнев харыы сөс-биле чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Гусак!

Эргим эштер болгаш оңнуктер!

Бедик шаңнал — меңээ ЧССР-ниң Маадырының адын пиигги удаа тывысканы болгаш коммунизм дээш шылгарангай демиселчиниң, Чехословакияның алдарлыг оглу Клемент Готвальдының адын әдилээн орден-биле шаңнаканы дээш бо байырлыг минута үезинде хамыктың мурнунда Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың күрүне удурткучуларынга чазбыштыг өөрүп четтиргишкинни илередиксеп тур мен.

Оң ышкаш ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССРниң Президентиниң, бистиң эргим өөнүүвүс болгаш эжиивис Густав Гусактың маңаа ходбаштыр тутаалаан хаяы, чаагай сөстери мени дыка-ла өөрткенинден дугайын чугаалавайн баар аргам чок-тур.

Меңээ Социалистиг Чехословакияның дээди шылгарал шаңналын тывысканы хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, ооң Төп Комитединиң болгаш Политбюрозунуң бистиң чурттарның арагында бүгү талалыг кады ажылдажылганы соксаал чокка хөгжүдеринче болгаш бистиң улустарның аразында пайыралды быжыглаарынче утланган ажыл-чорудулгазын бедин-биле үнелээни ол болур деп көрүп тур мен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязын үндүргеш, социализмни тургузуп алган улустуң; кижи төрелгетенниң тоогузүнде эң-не улуг халаптыг дайынның кол-ла аар-берге үүлеини чүктеп эрткен улустуң; коммунистиг тургузуушкунуңуң оруу-биле эң баштай чоруур берге ат-алдар таварышкан улустуң ачы-хавыяазын бо шаңналдан көрүп турар кижи-дир мен.

Оң ышкаш мен ачы-дуңма Чехословакияның бо бедик шаңналып фашистиг тергиндээшкиндеп Чехословакияны хостаары дээш, бистиң иштиг херээвис дээш, чер кырында тайбың дээш демисежии турган маадырлыг Совет Армиязының дириг болгаш маадырлыы-биле өлген-даа дайынчыларывыга хүндүткелди көргүскенинин демдээ кылдыр көрүп турар мен.

Коммунистер партиязының удурткулгазының адаа-биле 255 миллион совет улус боттарының Улуг Төрээн чурттуңун кайгамчыктыг делгем девискээрлеринде коммунистиг келир үени тургузары-биле хемчээлиниң болгаш дидимиң-даа талазы-биле кажандаа көзүлбээн ажыл-ишти калбартып турары бистиң бо хүнүнде, социализм чурттарында бистиң ха-дуңмаларывыстыг бистин-биле кожа, тудуш чоруун турарынга совет кижилер өөрүп турарлар.

Бистер каттыжып алгаш, бот-боттарывыска харам чокка дузалаашпаан, бот-боттарывыстың дурзулгавысты ажыглап тургаш, чаа амыдыралды тургузарывыс белен эвес сорулгазын шиитпирлеп турар бис. Бистер боттарывыстың улустарывыстың аймыш чок чоруун болгаш тайбың ажыл-ишкин кады камгалап турар бис. Бүгү делегейге быжыг тайбың дээш кады демисежии турар бисп Эжишки улустарның, чаңгыс үеэл-бодалдыгларының болгаш соратникгериниң найыралы, социализмниң акы-дуңма чурттарының найыралы ышкаш ындыг быжыг болгаш эрыг-чаагай найырал төөгүге турбаан-даа. Чогум-на шак ындыг найырал Совет Эвилелиле биле Чехословакияны, бистиң чурттарның Компартияларын сырый каттыштырып турар.

Ынчангаш СЭКП моон-даа соңгаар ындыг акы-дуңма ёлүзүнүң найыралын улам быжыглаарывыңа чайгылыш чок оруу-биле чоруур апаарын бистиң партияның ТК-ның чоокта чаа болган Пленуму база катап бадыткаш.

Бир эвес келир үеэн бүзүредиг-ле болур болза, кандыг-даа ажыл-херек ёзулуг-ла быжыг деп санаттынып болур. Бистиң чурттарывыстың харылзаалармында ындыг келир үе бар-даа. Ол келир үе—коммунизм-тир. Ол келир үе бистиң Компартияларывыстың бүзулбас идейлиг чаңгыс ани-биле Маркстың болгаш Ленинниң өөрединиге оларны шыпчывы-биле магадылаттынып турар. Ол бистиң тургузуувустуң дөлейи-биле, бистиң социалистиг чурттарывыстың ажылчын аңгызының болгаш бүгү ажылчы чонпарының быжыг тура-соруубиле магадылаттынган.

Хүндүлүг чехословак оңнуктер! Силерниң-биле бөгүнгү ужуражыышкын силерниң кайгамчыктыг чурттаңар-биле холбашкан амыдыралдың арыннарын мээң угаан-сагышкымга база катап сагындырып келди. Людник Свободага баштаткан чехословак корпустуң дайынчыларыбиле кады бистиң кылаштап эрткенивис 1945 чылдың дайынчы оруктары, эш Гусак, Силерниң көскү рольдуг болганынар Словакияга улустуң тура-халыышкынының чалбыышы, Прагага тура-халыышкын, фашистиг эжелекчилерден Чехословакияны хостап турган өөрүшкүлүг хүнинер-даа база сагышка кирип келир-дир.

Оң ышкаш Клемент Готвальд-даа Прагага шылгарал шаңналдарын тывыскаш, мээң Ильич Брежневке чүректин ханызымдан байыр чедирип, бүгү делегейге тайбының быжыглаарының эрге-ажыктары дээш моон-даа соңгаар үре-түңнелдиг ажылдаарын күзээнивер.

(СЭТА).

Ажылдың участок бүрүзүнге хоммунистиң харыысалгазы

КОЛ ЧҮҮЛ—ИДЕПКЕЙДЕ

Хоочуя даараныкчы О. Монгуштуң «Кажан келзе-де каяа-даа» деп эге-биле № 149 «Шынга» парлаттынган чүүлүн, ажылдың участок бүрүзүнге коммунистиң харыысалгаанының дугайында ескерээ-даа санал-оналды солуунуң арыннарындан номчаан бис. Шынап-ла коммунистиң хүлээнген ажылынга, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейи бедик болган түрүм коллективте салдынган соруглаарны чедиишкиннинг шинтирлээриниң аргалары тургустуунуп, чогаадыкчы чорук күштелир. Оңгу беш чылдың башталгаш чылында бистиң «Тес-Хем» совхозта парткомунуң, партия эге организациялары СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтирлээрин, оңгу беш чылдың планнаар онаалдаларын канчаар-ла ёскүседиринің аргаларын идепкейлиг дээш тыварыпче коммунист бүрүзүнүң кичээнгейин уландырган.

Амыдырал боду коммунистен удам бедик потелдеин салып турарын билир бис. Ажыл-херек дээш оон негелдеп бедиктеш, коммунисти харыысалгалыг чорукка киржиидер. Бистиң совхозта парткомунуң болган партия эге организацияларының хүрээлерин ажылынга, хөй-ниитиниң амыдыралынга идепкейи бедик болган түрүм коллективте салдынган соруглаарны чедиишкиннинг шинтирлээриниң аргалары тургустуунуп, чогаадыкчы чорук күштелир. Оңгу беш чылдың башталгаш чылында бистиң «Тес-Хем» совхозта партком, партия эге организацияларының

ГЕНИАЛДЫГ БОДАКЧЫГА, ЧАЛБЫЫШТЫГ РЕВОЛЮСЧУГА

Ф. Энгельске тураскааалды Москвага байырлыг байдалга ажыткан

Чалбыыштыг революсчу, гениалдыг бодакчы, эртеминг коммунизмнин үндезилекчилериниң бирээзи, делегей пролетариадының бештынчылыы, Карл Марксты өнүү болган ачы Фридрих Энгельске тураскааалды Москвада Кремлиниң шолуунге байырлыг байдалга, ноябрь 2-де, ажыткан.

Ол болуушкунга холбаштыр муң-муң москвачылар митингиге чыглыг келген. СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүүзү, СЭКП Москва хоорай комитединиҥ бирги секретары В. В. Гришин, СЭКП ТК-ныҥ секретары М. В. Зимянин, Моссоветтиҥ күүсекомувуи даргазы В. Ф. Промыслов, ССРЭ-ниҥ культура министриниҥ орлакчызы К. В. Воронков, СЭКП ТК-ныҥ, ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ Президиумунуҥ, ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ харыысаалыг ажылдакчылары, партииниҥ Москва хоорай комитединиҥ секретарлары, хей-ниитиниҥ толээлекчилери аналар бар турган. ГДР-ниҥ ССРЭ-де элчиниҥ Г. Отт бла аналар турган.

Митингини В. В. Гришин ачыткан. Чыылганнарныҥ мурнунга Фридрих Энгельстиҥ үлегерлеҥ будуп чаан алды метр скульптуразы коствуп келген, ону кызыл гранитте тургускан. Шолге Совет Эвилелиниҥ гимнизи чаҥгыланып үнген.

Фридрих Энгельстиҥ ады дараачыларга удур ажылчы чоннарныҥ чадырлыг революсчу демиселиниҥ төөгүүзүге кезээ молгеде артар дээ, В. В. Гришин чугаалаан. Совет кижилер, коммунистер болган партия кежигүүзү эвестер-даа, Ленинниҥ чугаазыбла алырга. Маркстыҥ соонда ээн-не кайгамчыктыг эртемден болган бүгү делегейге айтыы үениҥ пролетариадының башкызы тураҥ кижи кылдыр Энгельстиҥ ханызы-бла үнүдүлеп турар. Маркс-бле кады ажылдап тургаш, ол болза ажылчыл ангыы-нидеэ талазы-бле чеҥгелээн, эки келир үе дээш демисселер сорулгаларын болгаш чепсектерин пролетарийлерге айыткан революсчу өөредилгеэ тургускан. Бодуүн бүгү амыдыралын Энгельс капиталдыг эрге-чагыргазында ажылчы чоннарны хостаарыныҥ ондур улуг херээже, ниитилелди коммунистиг дүүга чаартырыныҥ хөреэзинге берген.

Маркс-бле кады Энгельс барык чартык үе чыл дургузунда делегейниҥ ажылчыл шимчээшкинниҥ үүлэп көрдүнген башкылыгы чоруған. Ол болза пролетарлыг күштерни организлаар талазы-бле улуг ажылды чорудуп. 1848—1849 чылдарныҥ революсчу тулчуушкуннарыҥа идевейлиг киришкен. ажылчыннарныҥ делегей эштелгезиниҥ — I Интернационалдыг удуртукчуларыныҥ бирээзи турган. Пролетарлыг партияларныҥ стратегиязыны болгаш тактиказын, пролетариат диктатуразыныҥ теориязыны ажылдаткылырыга Энгельс үнелеп чепсек салышкыны киирген. Пролетарлыг интернационалиимни быжыглаар, ажылчы чоннарны делегейниҥ пролетарлыг дем каттыштырыгазыныҥ үгаан-бодалыгга кижизидер дугайында ол моогаа чокка сагыш салып чораан.

Орус революциязыныҥ тиилелериниҥ онза ужур-дузалыын айыткышаан, Россияга болуушкунарныҥ байдалынче Энгельс улуг кичээгейни салып турган. Ол революция бүгү делегей төөгүзүге эргилделиг чүүл болуп, барыын чүктүҥ ажылчыл шимчээшкинниге чаа шиитии бээр, аҥаа ам-не таарымчалыг байдалды тургузар ужурлуг дээрзин ол баш бурунгаар көрүп билген.

Маркстыҥ болгаш Энгельстиҥ ажыл-чорудулгазыныҥ үе аас бистеҥ ыраак чүдүмнү-ла оларныҥ кылган чүүлдериниҥ ажылдаан турар. Чүгле сөөлгү чээрби чылда бизиҥ эвес 14 компартия тыптып келген, а бүгү делегейде коммунистериҥ саныҥга барык 20 миллион кижи немешкен.

Мынчаҥгаш, делегей социализминиҥ чедишкинниери, бурунуул болган оске-даа күүрүелерде компартияларныҥ салдарыныҥ өзүлдези, уламда чаа-чаа чүттарныҥ капиталимден аткаарлаашкыны, боттарыныҥ колонияҥ черлерини чадырбишаан, социал тулчуушкуннарга ооң аштырышкыны — 1917 чылда тиилеттирбес күштү чедип алган бүгү делегейге төөгүлүг ол чорудулганыҥ тодаргай барымдаалары ол-дур.

«...Бир эвес бис богун долгандыр турар делегейни эргилдир көөр болдуусса, марксизмниҥ идеологичиниҥ туруштары болган делегейни марксизмни ёзу-бле көөрү хөй-хөй чүттарда быжыглыг турарын көрүп каар бис...»

Ол состериҥ чугаазаан Генри Киссинджер — АКШ-ныҥ чүгле күрсекретары эвес болдур ийин. Ол — эртемден, төөгүчү. Ынчаарга кажан ол бе талазы-бле чүве чугаалаар бергенде, ооң бодалдары элдептиг: «төөгү — ол дорге байлаашкынга таварышкан ажык чок күжениишкиннер дугайында, херек кырынга боттанмаан идээргек чүткүлдер болгаш ынанылтар дугайында, азы кордап турганындан ааҥгуе өске чүве кылдыр- боттанган күзөшкинмер дугайында тоожуулаар дээш.

Ол состериҥ чугаазаан Генри Киссинджер — АКШ-ныҥ чүгле күрсекретары эвес болдур ийин. Ол — эртемден, төөгүчү. Ынчаарга кажан ол бе талазы-бле чүве чугаалаар бергенде, ооң бодалдары элдептиг: «төөгү — ол дорге байлаашкынга таварышкан ажык чок күжениишкиннер дугайында, херек кырынга боттанмаан идээргек чүткүлдер болгаш ынанылтар дугайында, азы кордап турганындан ааҥгуе өске чүве кылдыр- боттанган күзөшкинмер дугайында тоожуулаар дээш.

Митингиге СЭКП ТК-ныҥ чанында Маркс-Ленинизм институдунуҥ директору академик А. Г. Егоров түже чугаалаан. Оон ыяа метро тудуунуҥ арыннекчилер бригадири Социалистиг Күшажылдыҥ Моолары П. А. Новожилов, Москваныҥ күрүне университединиҥ студентилери Т. Ю. Луйкова олар база митингиге чүге чугаалаавылар.

Шолге «Интернационалдыҥ» аалгазы чаҥгыланы берген. Тураскаалга чечектерни салгылаан.

Тураскаалды скульптор И. Козловскийниҥ, архитекторлар А. Заварзинниҥ, А. Усачевтиҥ толээлеттерин ёзугаар тургускан.

(СЭТА).

Ийи чурттуҥ улустарын, партияларын каттыштырган найырал

Чехословак Социалистиг Республикаҥныҥ коммунистери болган ажылчы ченнары Совет Арминиҥ генералы Леонид Ильич Брежневтиҥ дайын чыдарында сээрнээ чурттуҥ фашистиг дарлалдан хостаарыга үүдә киргеҥ салышкыныҥ бедик-бле үнелеп турар. Эш Л. И. Брежневтиҥ амыдыралыныҥ хей чылдары Чехословакияныҥ салым-чолу, ооң чонунуҥ демисели-бле сыры харылзаалыг. Делегейниҥ социалистиг системазыныҥ, ооң дайынчы ооң—социалистиг күүрүелериниҥ ажудуна кадыг ажылдажылгазыныҥ күжүн болган сээрнээ быжыглаарыга СЭКП ТК-ниҥ Чингине секретары бодуунуҥ хей ажуун болган ынертинээн берип турар. Бо чаагай черекке Чехословакия, ооң Коммунистиг партизы болган чонуҥ база-ла төлептиг салышкынын киириштирип турар.

Совет Эвилели бле Чехословакияныҥ арасында ажудуна улуг найырал, эш-хуузунуҥ бүгү талалыг кадыг ажылдажылгазы улам быжыгып турар. Ол найыралды болгаш кадыг ажылдажылганы быжыглаарыныче эш Л. И. Брежнев доктаамал кичээнгейни салып келген. Оны Чехословакияныҥ коммунистери бедик-бле үнелеп турар.

1970 чылдыҥ майда, Чехословакияны фашистиг эжелекчилерден хостаныныҥ бээр 25 чыл оюн демдеглеп турган үеде Чехословакияны хостаарыга улуг ачы-хавыалаы дээш, ийи чурттуҥ улустарыныҥ аразында найыралды болгаш кадыг ажылдажылганы хөгжүдеринге киириштирип турар улуг салышкыны дээш эш Л. И. Брежневке ЧССР-ниҥ Маалыры хүндүлүг атты тывыскан турган.

Коммунизминиҥ хераа дээш берингеҥ демиселчи, совет улустуҥ болгаш СЭКП-ниҥ удуртукчузу, СЭКП ТК-ныҥ Чингине секретары эш Леонид Ильич Брежневке Социалистиг Чехословакияныҥ дээди шаналын — ЧССР-ниҥ Маалыры хүндүлүг атты Маалырыныҥ Алдын сылдызын болгаш Клемент Готвальт орденин төрекке кадаар эрге-бле кадыг тыпсырынын дугайында ЧКП-ниҥ Төп Комитединиҥ Президиумунуҥ бир эп-сеткилдиг шиитпирин хүлээп алганы — бистиҥ партиларывысты болгаш улустарывысты каттыштырыгадыр чүүл болгаш найыралдыҥ база бир чайыныачак илергейлээшкини болур.

Октябрьныҥ социалистиг Улуг революциязыныҥ алдыҥчок идеяларын, иштики болгаш таштыкы политика талазы-бле В. И. Ленинниҥ идеяларын болгаш чагыгларын амыдыралга чайгылыыр чок боттандырыр турары дээш ЧБП ТК-ныҥ Президиумуну СЭКП ТК-ныҥ Чингине секретары бо үеэн хавыалар-бле шаналаан.

Ленинчи партиниҥ бүгү делегейге быжыг тайбың, болгаш девискээ дээш демисселиҥге бодуунуҥ бүгү амыдыралын тураскаатқан Л. И. Брежневтиҥ, хүүда ачы-хавыазы база-ла бо шаналларда илергейлеттингеҥ. СЭКП-ниҥ XXIV съездизинге совет коммунистериниҥ хүлээн алганы Тайбың программазыныҥ даштыкы политика талазы-бле ажуур чаагай сорулгаларны амыдыралда чедиишкиниҥ бөгүнүҥ үеэ программа СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ моон ынайгы хөгжүлдени алган. Ооң эки түңнелдери тайбың хереэн быжыглаарыга, дүшкүүрлүг чөрүкүү чаныыллырарыга улуг салдарны чедирип турар.

Чехословакияныҥ Коммунистиг партизыныҥ ТК-зыныҥ Чингине секретары, ЧССР-ниҥ Президентизин Г. Гусактыҥ Леонид Ильич Брежневке ЧССР-ниҥ Маалырыныҥ ийиги Алдын сылдызын тывысканы — бүгү делегейге тайбыныҥ быжыглаарыга, коммунистиг болган ажылчы шимчээшкинниҥ каттыштырарыга, делегейниҥ социалистиг системазыныҥ күүзүн болган салдарын быжыглаарыга СЭКП ТК-ныҥ Чингине секретарыныҥ киирип турар хүүда үүгүн бедик-бле үнелеҥиниҥ чаа хереечин болур.

Совет улус ол бедик шаналды ленинчи Коммунистиг партиниҥ, ооң чаагай ажылхереэ дээш улуг сорүшкү-бле хүлээп корүп, ону конфетинин тургузуп турар бистиҥ чүрттувустуҥ бүгү улустарыныҥ бердинген күш-ажылыын бедик үнелери кылдыр саная турар.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СЭКП-ниҥ делегациязы Англияда

ЛОНДОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүүзүнүҥ кандидаты, СЭКП ТК-ныҥ секретары Б. Н. Пономарева баштаткан СЭКП-ниҥ делегациязыныҥ лейбористиг партияныҥ национал күүсекомузунга болгаш лейбористерниҥ парламент болүүзүнүҥ делегой комитединге түңнел ужуражыышкыннары ажаа болган.

Лейбористиг партияныҥ удуртулгазы-бле беседага аян-чоруктуҥ түңнелдерин эки болган деп үнелеп, Б. Н. Пономарев аян-чоруктуҥ түңнелин үндүрген. СЭКП-ниҥ делегациязыныҥ аян-чорузунуҥ кол сорулгазы болза, чамыдыкшыныҥ быжыглаары дээш, шериг чамырыышкыны дээш, чепсектиг эндере бүдүрелер сонсаалар, бүгү улустарныҥ депшилгеениҥ эргеажыктарынга күүрүелериҥ чаагай кожа-келбээ турарынга болгаш кайызынга-даа ажыктыг кады ажылдажылганы экижидер дээш демисселге СЭКП-ниҥ бала Великобританияныҥ лейбористиг партиязыныҥ кадыг күжениишкиннериниҥ эртежен чугулазыныҥ дугайында айтырыгны эҥ-не шыдатпышаа-бле тургузары болур деп, ол чугаалаан.

Ийи партияларныҥ аразында харылзааларны хөгжүдерге совет-англи харылзааларга ооң кончуг улуг рольдуун совет делегацияныҥ баштыҥ айыткан. Ол харылзааларныҥ экономиктиг талаларынга хамаарыштыр СЭКП-ниҥ туружун ол делегеренгейн-бле тайылбырлаан.

Коммунистиг болгаш лейбористиг партиялар ышкаш шыдыг партияларныҥ харылзааларын хөгжүдериниҥ оруунда таваржыш турар чамдык бергелерни англи удуртукчулар айтыканнар. Ол айтырыг талазы-бле СЭКП-ниҥ туружун Б. Н. Пономарев тайылбырлаан. Идеология талазы-бле ылгалдар турза-даа, ажылчы чоннарныҥ хөй миллион масаларының салым-чолуга хамаарышкан айтырыгларны кады шиитпирээриҥе калбак аргалар, (чижө, аян-чоруктуҥ көргүскени ышкаш), а ол ышкаш эргежок чугула чүүлдер бар деп, ол онзалап демдеглээн.

Чугаалажылышкыныҥ аҥгы киржикчилериниҥ айтырыгларына харыылап, СССР-ниҥ оске чүрттер-бле культура талазы-бле солчулгаларыныҥ дугайында барымдаалыг тайылбырларны болгаш херек кырында саң-медполеҥни киирген болгаш совет кижилериниҥ хамаалы эргелериниҥ дүгайын база тайылбырлаан.

СЭКП-ниҥ делегациязыныҥ аян-чорузунуҥ түңнелдерин кады үндүрген. Ол аян-чоруктуҥ түңнелдерин ийи тала эки деп үнелеп болгаш совет-англи харылзааларны хөгжүдеринге ооң чугулазын онзалап демдеглээн.

ОБЪЕКТИВТЕ— ЛЕСОТО

Лесото—бүгү талаларындан расписчи Мурнуу Африка Республикаҥа девискээри-бле чүрээлеткен, Африканыҥ мурнуу чүгүнде бичии чурт. Бичии күүсениш тускайлаҥ көргүдеэнин (Лесотоныҥ улуузу болуунун хамаарышпас чорууун 10 чыл оюн чоотта чаа демисселеп эрттирген) Претория-ныҥ экономиказындан барык-ла бүрүүзү-бле хамаарылгалыг чорук нарыыдалып турар. Национал үзетшүр чок болуп турар чорук ажылчы чоннарны Мурнуу Африка Республиканыҥ фабрикаларындан болгаш рудниктериниҥ ажыл дилээр ужурга таварыштырып турар. Черииҥ чедиишпээн (чурттуҥ девискээриниҥ чүгле 13 хуузу) чер ажылын чорударынга тааржыр) аҥа-чем аймаанын чедиишпээнин берге айтырымып чазактың мурнунга тургузуп турар.

Ынчалзажок бүгү бергелер турза-даа, ол бичии чурттуҥ чону кезиир үезинче бүзүрелбиле корүп турар. Чоокта чаа хүлээп алган 1976—1980 чылдарда хөгжүдениҥ ийиги беш чыл планы Мурнуу Африка Республикалаҥ экономиктиг хамаарылганы көпкадырынып, аҥа-чем аймаа-бле бодуландыртмаарынын, чонуун ажыл алырын көрүдеринин сорулгазын салып турар. Оҥаче сорулгаларны күүседирибиле кодаа ажыл-агыйпы хөгжүдеринге, ооң үндезинниге национал үлетпүрүн тургузарынга кол ынчаҥгейни салып турар. Лесотоныҥ бойдус байлактарын пиидээдип алырынче база-ла улуг ынчаҥгейни салган.

Ол чурттуҥ чазаа болгаш чону экономиктиг түскайлаҥ чорук дээш бодуныҥ демисселиҥге социалистиг дем-каттыштырыгалыынын күүрүелериниҥ деткимчезин болгаш дузалаҥчызын ап турар.

Кырында чурукта: масеруиуҥ архитектуралыг кол көрүштүг чери—чаҥчыл болган берт хевирлиг ямдыыр түүпү тургусхан бажың. Ус тывыныҥ киргеҥ чүүлдериниҥ садыы ыяа турар.

Ортузунда чурукта: басуто херээженнер, (басуто-лар ук чурттуҥ миллион чурттакчыларыныҥ 95 хуузу) байырлал хүнүвиниҥ бажыныҥ дүгүне аяны-бүрү каевалгаларны өрүп алыр.

Адаанда чурукта: кызымак өөредикчи. Лесотода өөредилгеэн хөгжүдеринге салып турар кичээнгей чогуур түңнелди берген: чонуҥ барык-да 70 хире хуузу номчуп, бижип турар ыяа-бүрү болуп турар.

С. КУЛИКТИҢ фотолары.

КАПИТАЛ ЧУРТТАРЫНДА

БРЮССЕЛЬ. Белыяныҥ Остканы деп хоорайында «Сименс» дээр заводтарыныҥ ажылчыннары болган албан-халыктылары үш неделяныҥ иштинде ажылдыг болур чорукту камгалаарыныҥ демисселин үргүлүүлеп келген. 800 ажыг ажылчыннарны ажылдан үндүрер дугаймда администрацияныҥ планнарынга ажылчы чоннар удурланган.

Шарлеруага коммунистериҥ удуртулгазы-бле металлургия заводтарыныҥ ажылчыннарыныҥ чыскаалы болган. Саң-үеэ талазы-бле бергедөөшкинге чылдак хан алган, металлистериҥ улуг болүүзү ажыл төлевирин кыыбышаан 7 долу эвес ажыл өөредикчиче шилчидер дээш будүүлге эдериниҥ коллективтиг переоздерни үреп турар кара тураанда ажыжалдарынга олар удурланганнар.

РИМ. Италияныҥ Генуя хоорайында үүгүн турар «Ларго Иуоэо» солуунуҥ журналистери болган типография ажылчыннары ажыл соксадымышкыныҥ чорааны. Солуунуҥ ажылдакчылары ам үшээй иштинде шалыы албан ыелтеи болгаш солуунуҥ хаардеп турар ужурында ажылдап үндүртүр деп турарлар. Ажыл соксатканнар күшажыл кылыр эргелерин камгалаан. Италияныҥ хүн-бүрү үнер парлаглалын хаара тутқан шыгыы кризисте ажыл арттырынче углаашаан дарый демчеглерин ап чорударын негээнивер.

МАДРИД. Хоорай транспортуныҥ техниктиг ажылдакчыларыныҥ болгаш чолаачыларыныҥ Мадридте алзап-каш хонуктар иштинде үргүлүлеп келген ажыл соксадымышкыны улам-на улуг хемчеелдиг болу берген. Ажыл соксадымышкынга киришкени дээш ажылдан үндүртken өөрүн ажылга катап хүлээп алырын болгаш удурланымышкынныҥ чыскаалдарынга киришкен чолаачыларны болгаш оларныҥ ог-бүлелерин тудуп хорутдаашкыдан хостаарын чугаалажымышкыны кылырының кол негелдези кылдыр олар иштип үндүрген.

Найысылал метрозуныҥ ажылдыннарын болгаш албан хаанчыларын, таксн чолаачыларын, демир-орукчуларны, а ол ышкаш иштики шугумнарда ужуп турар Авиаво деп ужар чүүл компаниязын натышитырын турар профэвилелдериниҥ толээлекчилери бир эвес чоокку хүннерде тургустунуп келген байдалды шиитпирлеп шыдавас болза, олар база ажыл соксадымышкынын чарлаар дээ сагындырганнар.

АФИНЫ. Ларисса деп грек хоорайныҥ 200 нөс-таавы арнынчыларының ажыл соксадымышкыны тиилеле-бле доозугаан. Кыымак демисселдиҥ түңнелинде олар будүрүзге эдериниҥ ажыл төлевирин бедидерээн болгаш чаа коллективтиг керээни чарыын чедип алганнар.

Нөс-таавы арнынчыларыныҥ профэвилелиниҥ толээлекчилериниҥ дыңнаттыкпы-бле алырга, ажыл соксатканнарныҥ чаҥгыс эвиинге болгаш сырый каттыжымышкыныҥ түңнелинде тиилелте чедип алдынган.

(СЭТА).

Мозамбикче халдаашкын

МАПУТУ. (СЭТА). Солсберииҥ хөөйлүгө удур расписчи ею-чуруумнуҥ талаалыдан ажык боо чепсектиг халдаашкынга Мозамбик Улус Республика база катаа тавыышкан. Ол дугаймы Мозамбиктиҥ информация агентилелиниҥ дыңнаавыр. «Амгы үеде Мозамбиктиҥ девискээриниҥ Смиттиҥ шериглериниҥ эҥ-не улуг халдаашкыны боон турар. Чадаг шериг кежигеринден аҥгыда расписчи халдакчылар бомбарировщик самолёттарлы, танкыларлы, үгер-бооларлы болгаш миномёттарлы амыдаан. Халдаашкыныҥ Родезия-бле база Мурнуу Африка Республика-бле кызыгаарлажыр турар Газа-шай болгаш Тете можуларлы таварты харыы үгда чөрүткээ—деп, ол дыңнадыгда айыткан.

Мозамбиктиҥ хостаарыныҥ улусчу күштери расистериниҥ талаа халдаашкынын өйтүр ыяап, чүрттуҥ девискээриндеги халдакчыны үндүр ойлаарынга долу шиитпирлиг деп, агентилел демдеглээн.

Смиттиҥ болүүзүнүҥ чаа иезбүрүүлүг үүлгедин дээш барыын чүктүҥ чүрттары шыдатлы харыысаалыг деп, Мозамбиктиҥ информация агентилели айыткан. Улусчу Мозамбикке удур халдаашкынны болза, Родезияга «таарыштыр тургузарыныҥ» америк-англия планы дээр чүүлдү албадаарын оралдажып турар. Барыын чүк чүрттарныҥ күүсүшкүү-бле ходелип турар Солсберииҥ хөөйлүгө удур башкарыктыларының калчаазыг актызы болур.

ШЫН

МААДЫР-БИЛЕ УЖУРАШКАН

Хову-Аксы сес чыл школазының өредиилге-кижизидилгелиг амылыңда бир онзагай чүүл — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичилери-биле, нуш-амылдың хоочуннары-биле, солун амыдыралдыг кижилер-биле дөктаамал ужуражылгаларны бедик деңнелге эрттирип турары болуп. Октябрьның бир суббета хүнү. Ол кежээ база-ла утундурбас солун ужуражылга болган.

Совет Эвилелиниң Маадыры, эки турачы танкист Хомушку Намгаевич Чүргүй-оол пионерлерниң аалчызы болган. Школада 5 «б» класстың пионер отрядын Х. Н. Чүргүй-оолдуң ады-биле адаандан бээр ийи чыл болган. Бо отряд школаның эки өредиилгелиг болгаш дээре пионерлик амыл-херектиг отрядтарының бирээзи.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга кады киришкени тыва танкистер Дыртыктың, Кызыл-Тастың, Биче-оолдуң, Уйнук-оолдуң эрес-маадырлыг чоруктарының дугайында чугааны өөренчиилер болгаш башкылар улуг сонуургал-биле дыңнааннар. Оон соонда Хомушку Намгаевич бодунуң тайбың нуш-амылы-биле болгаш «Тес-Хем» совхозтуң кодээ малчилериниң чедишкиннери-биле база таныштырган.

Павлин Морозов аттыг пионер дружиназы Совет Эвилелиниң Маадыры, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, «Тес-Хем» совхозтуң кадр килдизиниң эргелекчизи Хомушку Намгаевич Чүргүй-оолду хүндүлүг пионерге хүлээп алган. «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга» деп школаның хүндүлел дептеринге аалчы ат салган. Хүндүлүг аалчызынга пионерлер боттарының амылдарын чугаалап бергеннер. Ужуражылга солун эртиен.

О. КОРОДА.

СОЛУН СЛЁТ

Чадаананың № 6 профессионал-техниктиг училишезиниң сургуулдарының ажылчын ангыга тураскаатказын слёду болуп эрткен. Слётка районнуң партия, совет ажылдакчылары, күш-ажылдың хоочуннары киришкен.

ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары М. И. Онлар слётту ажыткан. Профтехучилищениң директору М. Данилов илеткел кыскан. Илеткелчи бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ажылчын ангызының коммунистиг тургузуушкунга киирил турар кайгамчыктыг улуг ижин айыткаш, фабрика, заводтар, бүдүүлге, тудут, транспорт, шахта, орук-харылзаа черлери, электростанциялар, школалар, эмнелгелер, культура-чыгыышкынның болгаш уруглар албан черлери база өске-даа күрүне албан черлери ажылчын ангының маадырлыг, чаагадыкчы, чаартыкчы ижинден тургустунуп турарын боттуг чижектерге көргүзүп чугаалаан. Училищениң бирги доозукчулары — яңы-бүрү тудугчу мергежилдиг 135 кижи тудуг черлериниве бо чылын чоруткан. Олар ажылчын ангының хүрээленнидге туржуп, кыынмак ажылчыннар болуп турарын айыткаш, илеткелчи 1976—1977 өредилге чылын чедишкинниг доозуп, ажылчын ангының чаа, аас-кежиктиг төлээлери болуурун сургуулдарга күзээн.

Чадаананың көжүп чоруур № 463 механизированда тудуг бригадазының бригадири Ленин орденниң эдилекчизи Х. С. Чимит-Доржу келир үениң тудугжулары, ажылчын ангының төлептиг салгакчыларынга болуунуң күш-ажылчы амыдыралын чугаалап, оларның өредилгезинге, сагылга-чурумунга чедишкинни күзээн. Сургуулдарның мурнундан Татьяна Сат сөс алгаш, эки сагылга-чурумнут, чедишкинниг өредилге-биле 1976—1977 өредилге чылын доосказ, ажылчын ангының эртип келген алдарлыг оруун төлептиг күш-ажылы-биле уламчылаарын илергейлээн. СЭКП райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду училище сургуулдарының мурнунда сорулгаларга доктаап, түве чугаалаан.

С. МОНГУШ.

Социалистиг Чехословакияда

Аас-кежиктиг чаш паазын (Чехословакия).

ЧССР. Хартыга-биле аңнаарынга сонуургалдыгларның клубун Тишнов хөөрайда тургускан. Клубтуң кежигүннери хартыгны боттары тутказ, аңнаарынга өредип турар. Ынчалзажок ынаубуң кол сорулгазы болза ам ол хевар куштарны узуткаашкындан камгалазары болур.

ЧУРУКТА: Владимир Коуделка хартыгазын өредип тур.

ЧТК—СЭТА-ның фотолары.

Кижизидилге айтырыын — кол кичээнгейге

Ниитиин корум-чурумун үрээр чоруктарга удур демисел дугайында айтырыгларны чугаалажып тургаш, ооң иазы четпээннериниң талазы-биле кандыг байдалда туруп турарын сайгарып көөрү эргежок чугула.

Корум-чурум үрээр, хулиганнаар, чурттакчы чонуңуп эт-хөреңгизин оорлаар чорук ийи-чангыс назы четпээннериниң ортузунда ам-даа таварыжып турар. Аңаа хамаарыштыр / каш чижектен коргүзейн. Кызылдың № 10 дугаар школазының өөренчизи А. Лариончиков ажыллап турар назы четпээн С. Загайнов, С. Ренин олар-биле эвиртер аргалап адгаш. Оон Күрседи кудумчузунга 70 харлыг пенсионер Бесчастныйны хол дээш эттээш, хулиган чорукту кылган. О. Анай-оол биле В. Шалаев түүйбу заводунуң девискөрүнге хулиган чорукту кылганының түнелинде завод хой ус-шакты халас чидирер ужурга таварышкан. Эдээ-ди уругларның шын эвес орукче мынчаар бар чыдарын школа, ог-бүле, кады-кожа турар кижилер эскерип, эде кижизидеришче углап, баштаар херек.

Арагалаашкының түнелинде эзириктер сергедир черге кирер таварылгалар ам-даа бар. 1976 чылдың май 4-те № 14 школаның өөренчизин турган Л. Ужакина, апрель айда 2 дугаар школаның доозукчузу Р. Артур, 1 дугаар школаның өөренчизи А. Хуурак эзириктер сергедир черге киргеннер.

Назы четпээн уругларның кем-херек үүлгедирнин чылдагаавы чүдеп? Чылдагаанныр яңы-бүрү хевирлерлиг. Уругларының кижизидилгезинге, өөредилгезинче сагыш салбас, арагалаар ог-бүлелерниң уругларының кем-херек үүлгедип турары эвээш эвес. Ада-иениң доктаамал арагалаары, оларның бодун ап чоруурү уругнуң кижизидилгезинге багай салдарны чедирер, мынчангаш оон чуруму, өөредилгези коткаш эгелээр.

Кызыл хоорайга чурттап турган хамааты Т. үргүлүү арагалап, уругларының кижизидилгезинче кичээнгей салбас турган. Ол бүгү байдаады өөренип көргеш, улус суду ада-не болур эргезин казаан. Оон школа-интернатка өөренип турган оглу Виктор багай өөренип, өөредилгезин каапкаш, арткен чылын кем-херек үүлгедишкинин кылган.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1972 чылдың июнь 19-та үнген алкоголизмге болгаш арагалаар чорукка удур демиселди күштелдирер хемчеглер дугайында доктаалында коллективтерге кижизидилге ажылынче кичээнгейни күштелдирип, оон доштуг болурун чедип алыры партия, комсомол организацияларының, херээженнер чөвүлелдериниң кичээнгейинде бир кол үүл болурун айыткан. Ынчалза-даа кем-херек үүлгедикчилери-биле болгаш уругларының кижизидилгезинче сагыш салбас ада-иелерби-биле ажыл ам-даа чогуур деңнелде турбустунмаан.

Мураңьентарның ог-бүлезинде 8 урут бар. Оларның улуг уругларының Светлана биле Ирина милицияның уруглар оралының дамызында турар. Уругларның иезинең ажылдап турары Коммунал ажыл-агыл министерствозунуң АТБ черинде херээженнер чөвүлелиниң ог-бүледе дүвүренчиг байдал туруа-даа, чогуур черлерге ону дыңнатпайн, кандыг-даа хемчег албайн турар.

Элээдә уругларның корум-чурум үрээринин база бир чылдагааны—оларның хостуг шагын чоп ажыглавайн ту-, рарында. Өөренчи уругларда өөредилгеден аңгыда, чылда 170 хире хонук хостут, а ажылда хаара туттунган алээдә уругларның будүүлге черлеринде хүнде 6—7 шак ажылдап турар. А арткан үези хостуг, мынчангаш оларның чурттап турар черлериниң айыбиле клубтар, өске-даа албан черлери чогуур хемчеглерни алыр болза эки. Уругларның сонуургалының айыл-биле яңы-бүрү спортчу секцияларга, бөлүүминерге хаара туттунган турарын оларның ажылдап турар организацияларының чедип алган турары чугула.

Уруглар—бистиң келир үевис, мынчангаш оларның аразынга кем-херек үүлгедикчилерни турбас ужурлуг. Уругларның кижизидилгезинче кичээнгей салыры—хей-ниитиниң, ог-бүленің мурнунда чугула айтырыг.

Л. РЕЗНИКОВА,
Кызылдың № 3 дугаалал пунктузунда уругзар комнатазының инспектору.

Үлүг-хуузун киирген

Малга чем белеткелиг Кызыл районнуң «Тилелгее» совхозунда үргүлүүлевишаан. Совхозтуң ажыл-ижинге Күрчер ортумак школазының башкыларының болгаш өөренчилериниң дузалажыры чаңчыл болуу берген.

Бо удаада школада партия эге организациязының секретары Ортуң-оол Оюнуң удуртулгазы-биле башкылар болгаш үстүкү класстарның өөренчилерн автобус долдур олурупкаш, № 4, 6 бригадаларның девискөрүнге кээп, пресстээп саваңны машиналарга чүдүрүп, чамдыктары № 1 сүт-бараан фермазынга келген машиналардан пресстээп саваң дүжүрүп, чыскаай салышканнар. Кыдыын яяпбиле бедиди кылган кузовтуг машиналарга, бир ындыг машинага-ла 60—100 чедир, кожуттуг улуг машиналарның бирээзинге-ле 200—300 ажыр пресстээп саваңны чүдүртүлээннер.

Ажыл-агыйга хенаңг-даа бол ажыл-ишчи улүг-хуузун киирген башкыларга, өөренчилерге өөрүнчүт болганы чугаажок.

К. КАЛИНДУУ.

САЙЗЫРАДЫРЫ ЧУГУЛА

Шыдыраага бодал херек

ҮЕЗИ КЕЛГЕН АЙТЫРЫГ

Сөөлгү чылдарда бистиң республикада шыдыраа спорту массалыг болбайн турар. Мергежил бедидерлиг, команда тоглаам-биле маргылдаалар ховар болгулаар. Районнарга шуут болуп корбээн. Ону организастаарының бүгү эргаларғы кайы-даа районда бар. Социалистиг чарыгтыг база кожа-хелбээ турар районнарының аразынга шыдыраа маргылдааларын чорудары күзеңниг.

Он ийи аза оп дөрт чүгле бирги разрядтыг шыдыраачыларның түскай мергежил бедидер маргылдаазын эрттирер болза, чангыс оок-биле үш модан адып каар дугайында М. Кенин-Лопсаңның бижип турары шын. Ындыг маргылданы Кызылга эрттирери берге болза зоналар аайы-биле чорудуп болур. Барыын зонапмын Чадаанага азы Ак-Довуракка эрттирери таварымчалыг. Ону оргшизастаарын районнарның спорт комитеттерниге дагзыр. Судьяны республиканың спорт комитеди чорудуп берзе эки.

Чөөн-Хемчик районда разрядтыг болгаш шыдыраага хандыкшылтыг кижилер коптуг хой. Бирги разрядтың безин оп ажыг шыдыраачызы бар. Оларның аразында республика маргылдаалаарыта киржип чорааннар хой. Максим Монгуш, Борке Чөлүмк, Бегзи Өпер-оол, Ондар Алдын-оол болгаш өскелер-даа аңаа хамаарыжыр. Мергежил белилеринин маргылдаазы районга болуп көрбээн.

Район чемпионуун илерелир маргылдаа чылдың-на эртип турар, мынчаза-даа оон шынары куду, чүгле ийи хүн иштинде буу-хаа ойнаар. Чээрби ажыг кижи-биле ийи хүн ойнаары дыка берге.

Школаларда шыдыраа спортунче кошкак кичээнгей салыш турарындан бирги разрядтың шыдыраачызы чок болуп турар. Школаларга шыдыраа бөлүүминерин организастаары чугула. Ол ышкаш эгелеп чоруур шыдыраачыларга дузалаачы кылдыр ломчутаан үндүрери негеттиниң келген деп бодаар мен.

Тывага шыдыраа спортун сайзырадырынче кичээнгей салыры—үези келген чугула айтырыг болуур.

Б. ЛАМАШ-ООЛ,
бирги разрядчы.

САЙЗЫРАДЫРЫ ЧУГУЛА

Шыдыраачы Кенин-Лопсаңның «Шын» солуунга үнген «Мергежилдиг шыдыраачыларны белеткээр» деп үүлүүн ломчаап үүлүдүгээндүм. Шыдыраа дээрге кыш, чай чок, дүне, хүндүс дивейн ойнаар кончуг солун, адаавылырак оюн болгай. Бистиң ада-огбелеривис шыдыраанны коргулчундан кудуп ап, чонар-даштан чазап ап, соң кедерезе аът, шарыбиле садыш алгаш ойнаар чорааннар болгай.

Шыдыраачы болур дизе хөй шыдыраа номнары ломчуп, сайгарылгаларны кылып, оон теориязыны өөренири эргежок чугула.

Шырак ойнаар шыдыраачылар-биле ойнап, оларның ерга-дуржулгазын өөрениря чугула.

Мен бодум районга каш удаа чемпионнап, көдүү спортуларның «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чемпионыу-даа чордум. Республиканың бирги черн даош маргылдаалларга база киржип турар мен. Эки шыдыраачы болуру—кижиниң кылымаанда, спорттуи ол хевириңге совуургалыпда.

Шынап-ла Монгуш Кенин-Лопсаңның адаан шыдыраачылары Николай Шишигин, Леонид Мохов, Адыг-оол Монгуш, Чыртак-оол Оюн сугдар дээн ышкаш шырык шыдыраачылар спорттуң бо хевирин сайзырадып, ону чон ортузунга пропагандалап, районнарже үүлүшкүнү кылып, ол черлерге шыдыраа спортунуң дугайында лекция, беседаларны кылып, эш хуузунуң ужуражылгаларын, сеанс оюнаарын көдүү спортчулар-биле эртирер болза кончуг эки деп бодаар мен.

Чүге дизе республиканың шыдыраа федерациязының суда ажылы-дыр. «Урожайның» 1976 чылда республика чемпионну Кызыл-оол Ооржак-биле Солчур эртумак школазынга 20 холге, район төвүнге хзры угда хөй кижи-биле ойнаар оон эрттирдивис. Аңаа өөренчиилернин-даа, улуг-даа улустуң сонуургалы дыка улуг чорду. Оонну эгелээриниң мурнунда шыдыраа спортунуң хогжүдезинин, ажыкдузалыының дугайында лекция кылган бис. Бистиң кылган лекциявысты улуг сонуургалыпда дыңнап, дыка хөй ажыктыг үүлдерни билип алган.

Бо чылын Кызыл-оол Ооржак Хандагайты ортумак школазынга шыдыраа секциязы ажыдарын планнап турар. Оң ышкаш Торгалыпта, Сагалыга шыдыраа спортунуң дугайында лекция, беседа чорудуп, школаларга секциялар ажылдарынга дузалаар бис.

Бистиң районда шырак ойнаар шыдыраачылар хөй. Сагалыда Куулар Семис-оол, Седен Ооржак, Василий Дагбыш, Солчурда Данзыр-оол Шүлдүр-оол, Бүрбүжеп Монгуш, Торгалыпта Сюндуп Доңгак, Осур-Бай Бичел дээн ышкаш шырык шыдыраачылар бар. Ынчалза-даа бо шыдыраачылар мергежилин бедидип, шыдыраа теориязынче ханылавайн, шырык шыдыраачылар-биле ойнавайн турарындав оларның мергежилги бедивейн турар. Ынчангаш республиканың шырык шыдыраачылары районнарта барып, көдүү спортчулар-биле эш хуузунуң ужуражылгаларын эрттирип, шыдыраа спортун сайзырадыры чугула деп бодаар мен.

М. МАДОП.
бирги разрядчы.
Өвүр район.

Бойдусту хумагалаар

Бистиң «Хемчик» совхозноган арга-ыяштыг, тайгасын баарында тургустунган. Ол чоок-кавыда кайы хире хөй кат-чимис, эм-таныыт от-сигеп болган ак-меңнер чок дээр! Ылангыя чайты үеде Шыраа-Булак, Хем-Бажы деп черлерге баарга, дендии-де чараш! Долгандыр ноган арга-ыяш чалгып чыдар, чаагай чыттыг от-сигеп хөлбеңнээп турар.

Бистиң совхозтуң ажылчыннары бо чылын кат эдбек болганынга дыка өөрүшкүлүг. Каттаан кижилерни тайга-сыынардан бо-ла көрүп болур. Чай эртип, күс келгенде, катчылардан аигыда тоорукчулар тайгаже шуужүп турар апарган.

Бир-ле катап, бөлүк кижилер Хем-Бажыңче каттаар дээш чоруттувус. Тайгаже чадаг бар чорувуста соовустан ийи чүк машинаны келгеш, «бадыдап» турувуста-ла эрте берген. Чедер дээн черявиске баарывыска, ында кезек поштерни балды-хирээ-биле ужуруп каапкаш, чүгле тооруун чыын алгаш барган болду. Оон ээлп ниитиниче хаңылай бээрявиске оруниче үнер аңда демги машиналар бо тур. Бистер оон чаңныга турган кижилерни «поштуң кезиңп болбас, ол дүрүмге удур чүүл-дүр» деп сагындырарывыска биске харыя-даа шоглаар сагыштыг, боо-моңгу-биле коргудуп турганнар. Ол төтчеглекчилерден сезингеш, бистер оларның машиналарының дуваарлары («21—23», «21—24») бижип алгаш, дегийт-ле чоруттувус.

Хем-Бажының арга-ыяжының аразынга чоруурга, кескен поштерни хөйнү көрүп болур. Устунде ышкаш ындыг ийи-чангыс кижилер күрүшенип өөчүүр, чонныр байлаа — арга-ыяштыг мынчаар үреп, чүгле тооруун алыр дээш, узуткап турар-дыр. А бир эвес чаа поштүң үнерин, оон тоорук берип эгелээрин маңаар дээр болза, хөй чыл херек болгай.

Пош ужуруп, төтчеглекчи чорук кылган кижилерниң олурган машиналарын соонда сурагчаарывыска, Ак-Довурак АТБ-зинин болган. Шак ындыг үүлгедишкиннерин кылыр кижилерни бойдус камгалалының хоойлузуун сүзүтаар түдүп, шыдыпы харымсалга хүлээдир херек. Бойдус эгээртинмес байлак, мынчаза-даа ол төнчү чок эвес деп, чонныр чугаалаарыла төштүт.

Б. КАРА-САЛ.
«Хемчик» совхоз.

СЕГИТ

Кызылдың бирги черн даош шыдыраа маргылдаазынга Ю. Белов биле Н. Шишигиниң оюну, бирги көштен эгелээш чидиг демиселге болуп эрткен.

Ю. Белов—Н. Шишигин.

Сицилиан камгалал

1. e4 c5. 2. Kf3 Kc6 3. d4 cd 4. K:d4 Kf6 5. Kc3 e5 (Бо дээрге Ласкериң вариантызы-дыр, моңу сөолгү үеде илаптыг өөренип көргеп) *6. Kb3 Ce1 7. Cg5 h6 8. C:f6 C:c3 9. bc. Ф:f6 10. Ce4d6 11. Ce5* (Ийи шыдыраачы азыйзы-даа билдингир көштерни шилип алган. Ак таланың мерзелиг чартыы сандараан, а кара талада л6-да чыдып калган оол бар. Ынчалза-даа ону «ап алыры» берге) *11... O-O 12. C:c6 bc 13. O-O Фg6 14. Фd3 f5!* (Кара таланың кол идегейи *f-re* ажык шугуму *15. f3 Kph7 16. Ke5 c5 17. Ла1* (*17 Ла a1* деп көшкен болза эки. *d6-da* сол сегиртиг бооп турар!) *17... Л:f6 18. Л:f2 Лe8 19. Л1d2.*

Шишигин

Белов

19... Лe6! (Элдээртиг көш. Бир эвес *20. Ke4*, мынчан *Ce6! 21. Фd5 Ce7* оон удуп алгаш баар). *20. c4 Лa6. 21. Ka3 fe 22. fe Л:a2 23. Лa1?* (Ye чедишпестей бергепиндеп ак тала хөй боданмас көштер кылып эгелээн *23. Le1* азы *Л11* мынчаар көшкен болза эки). *23... Л: a1 24. K:a1* (Ак таланың аъды оонга киржип чадаң, *a1-ce* «инженсидип» алган) *Ce7 25. Le2 Л:f4 26. Фg3 Л:e4* ак тала дужуп берген.

УДУРТУР, ОРГАНИЗАСТААР

Тыва—шыдыраага инактарның чурту. Мен чажымдан тура авлдар-оглерге, хоорай-суурларга тыва улустуң ол оюнга кайы хире инаап корүп келдим. Улуг-биче-даа, ар-хереөжен-даа дивейн даңны атсы-даа ойнап, маргыжып турганын чежеш-даа көрүп келдим.

Амгы-даа үе мындыг болуп арткан. Ынчалза-даа аныяк салгакчылар теорил ёзугаар ойнаарын чедип алыры кол соруунга болуур. Бо талазы-биле тускай клубтар, школалар ажылдап турар.

М. Кенин-Лопсаңның хомудап турары дег, Тывада теория-биле эки чепсегленген, разряд чадаларын дүрген бедидип болгаш бадыткап турарларның саны эвээш. Маргылдаалар болур-ла, биеэги-ле ойнакчылар ховаар болур. Моөң кол-ла чылдагааны болуруңга болуур. Бо талазы-биле организация, өөредилге черлеринде күш-культура коллективтериниң ажылы сула, ында шыдыраа спортун сайзырадырынче кичээнгей салбайн турар. Бо бүгү республиканың спорт комитединиң, спорт ниитилелдериниң удуртулгазының кошкаан тодаргай чугаалап турар-дыр.

Бистиң республикада шыдыраага спорт мастерлериниң кандидаттары, шырык бирги разрядчылар бар. Оларның кайы-бирээзи-биле чангыс хары угда хөй кижи ойнаарын организастап болуур.

Мергежилдиг аныяк шыдыраачыларны остүрүп, өөредип алырының бүгү аргалары бисте бар. Чүгле ону эки удуртуру, организастаары негеттиниң тур.

Ч. СЕРЕН-ООЛ.
Кызыл хоорай.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чагбас. Барыын чүк угланмышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 11—16, өскелериңге 16—21 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланмышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 16—18 градус соок болуур.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 4-ТЕ

МОСКВАДАН

7.45—«Бистиң уругларывыс». Документалдыг фильмнер программазы: 1. «Мээң каравеллаларым оруктары», 2. «Алгоритм дилэшкинин», 3. «Ля пота».
8.45—Төп телевидение болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хөгжүм хереклелдериниң академиктиг оркестриниң концерти.
9.45—Ленинчи комсомолдуң эртем болгаш техника талазы-биле шаңналдарының 1976 чылдың лауреаттары.
10.15—«Шыдыраа школазым». «Ак терге».
10.45—«Орлёнок» телестудиязының концерт залы.
11.25—Балет артистериниң концерти.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—Ленинчи комсомолдуң эртем болгаш техника талазы-биле шаңналдарының 1976 чылдың лауреаттары.
13.40—«Оруе шын».
14.05—«Спортлото» тиражы.
14.15—«Бистиң намдарывыс» «1917 чыл». ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының ССРЭ төөгүзүнүң институдунуң директору академик А. Л. Нарочницкийниң эге сөзү-биле.
15.30—Футболга Европа чемпионнарының кубогу. ПАОК (Салоники, Грециа) — «Динамо» (Киев). Грециядан дамчыдылга.
17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Комиссарлар дугайында баллада». Телефильм.
17.55—«Хөнзигбей». Уругларга дамчыдылга.
18.20—Мультфильм.
18.40—Телемедээлер.
18.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.00—Футболга УЕФА-ның кубогу. «Гонвед» (Венгрия)— «Шахтёр» (Донецк). 2-ги кезээ. Венгриядан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.50—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—А. Островскийниң ырларынга фантазия.
20.25—Документалдыг фильмнер программазы.
21.00—Совет гимнастарының коргузүүлери.
21.45—«Бистиң намдарывыс». «1917 чыл».
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редакторнуң орлакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 4-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Кара рактың аспазында» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыды. «Адыр, сеня шиңме!» (7—9 үндүрүлгези) 9.00, 10.30, «Хемниды талыгырда» 12.00, 13.40, 15.20. «Россияга италиецтиң элдептиг ужуралдары» 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хадымыр сигеп» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кадыг-берге кидоместрлер» 15.00, «Туман буруулуг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакция ның адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи ыыдыраа кылдазының 2-37-13, культуре кылдазының 2-23-54, көдүү ажыл-агыл кылдазының 2-21-47, үлетүүр кылдазының 2-22-64, чагаа кылдазының 2-41-27, информацияа база совет туругчут кылдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянның 2-12-45, секретариат тын 2-23-33, солун келбейн бергенге 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1787.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном гидтрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01197

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 261 (10246) 1976 чылдың ноябрь 5, пятница

1925 чылда үдезиназеттинген

Өртээ 2 кеп.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫН БОЛГАШ АЖЫЛДЫҢ ШЫНАРЫН БЕДИДЕРИ ДЭЭШ, ОНГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ ЧЫЛЫНЫҢ ПЛАНЫН ЧЕДИИШКИННИГ КҮҮСЕДИРИ ДЭЭШ БҮГҮ УЛУСТУҢ ДЕМИСЕЛИНИҢ АВАНГАРДЫНДА ЧОРУП ТУРАР КҮШ-АЖЫЛЧЫ КОЛЛЕКТИВТЕРГЕ, БҮДҮРҮЛГЕНИҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА БОЛГАШ ЧААРТЫКЧЫЛАРЫНГА ХҮНДҮТКЕЛ БОЛГАШ АЛДАР!

(Октябрьның 59 чыл өөнга СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

БАЙЫРЛАЛ МУРНУУ ЧАРЫЫНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ БЕЛЕКТИГ УТКААН

Зөвзөш чарыгдал үнаҥруп тургаш, эң эки түҥнелдерни чедип алырын, машиналарыны болгаш дериг-херекселдерни бедик бүдүрүмчүүг ажыглаарын, ажыл шагын намзаарын партияның XXV съездизиниң шиитпирлериниве айыткан.

«Кызыл тараачын» совхозтуң Туран сүт-баразан фермазының коллективи сааларыны машина-биле чарудуп, эки түҥнелди чедип ап турар. Олар бо чылдың тос айларының саалда планын ашыр күүсеткеш, Улуг Октябрьга белектиг ушуращкан.

Аныяк саанчылар: машиналыг саалда мастерлериниң бешки республика сүлдүнүң киржикчилери ВЛКСМ ТК-ның комсомолчу Надежда [illegible]кина, аныяк саанчыларның республика чемпиону Мария Сат болгаш өскелер-даа эки түҥнелдерниг болган. Чижээ, Н. Мазилкина тос айларда 2123 иг, Зоя Седипей— 2504, М. Сат — 2450 кг сүттү инектен-ни сагган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) Н. Мазилкина, З. Седипей, М. Сат олар-дыр.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Идепкейлиг киришкени дээш

Бо чылын республиканың ажыл-ишчилери ниитилиин малынга чем суурун тургузар дээш багай эвес ажылдаан. Оон түҥнезинде маага четчир чем курлавырлары ажыл-агыйларда белеткеттинген. Бо чугула ажылга хоорай, суурларның ишчилери боттарының үлүүн база киргеннер. Иланғыла Кызыл хоорайның үзеттүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг, харылзаа, өөредилге черлери болгаш албан организация коллективтери малга чем белеткелинге ниитизиниве эки киржип, улуг дузаны көргүскеннер. Ол талазы-биле чарыштың түҥнелин СЭКП Кызыл хооркому болгаш хооркүүском үнүрүп тура, демдеглээн.

Малга чем белеткелинге организастыг киржип, доктаатқан планнарып ажыр күүседип, ол талазы-биле чарышка бирги черни алганы дээш ДОСААФ-тың область комитединиң коллективинге партия хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң хүндүлел бижиниве кады 150 рубль акша шаңналын тывыскан. Ол ышкаш малга чем белеткелинге идепкейлиг киришкени дээш хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң, № 3 АТБ-ниң коллективтери акша шаңналын алганнар.

Бистиң корр.

ПЛЕНУМНУҢ МАТЕРИАЛДАРЫН ТАНЫЖЫП ТУРАР

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин болгаш СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазын районнуң малчыннарынга таныштырар сорула-биле комплекстиг 12 бригаданы СЭКП Барыын-Хемчик райкому ажыл-агыйларже чорукан. Оон составында лекторлар, кижи, мал эмчилери болгаш өскелер-даа кирип турар. Олар «Хемчик», «Барлык», «Шекпээр», «Дөн-Терезин» совхозтарның малчыннарын кезип, Пленум материалдарын таныштырган. Партия райкомунуң хереэженнер ортузунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчизи И. Оюр башталган бригада «Барлык» совхозтуң Хөнделен салбырының малчыннарын эргээш келген.

Кижи эмчилери малчыннарның кадының байдалын шинчип, чогуур дузаны көргүскеннер. Бодээ ажылдарының түскай эртемнигилери шөөр малдың кыштаглаашкынында байдалды өөренип көрүп, четпестерни чайладырынга дузалашкан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ою-биле хөлбаштыр партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң мурнундан малчыннарга бригаладарның кежигүннери чедиргеп.

Ү. МОНГУШ.

ИЙИ ФЕРМА: чарыш калбарган

Чарышта кол чүүл—ооң нептеренгей, дээштиг болуру, чеднишкиннерни быжыглаары, бар арга-дүржүлганы бот-боттарынга быжыглаары, ону шинчээдип алыры болур. Чарыш чүгле сүмележириве, четпестерни шүгүмчүлээриве кызыгаарлаттынмас, харыа практиктиг ажыл-херектерже улам хамыдаа, бот-бодупта үлүр-дедир дуза көргүзериниг чугула хевири болуп турар.

Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан, «Найырал» совхозтуң Кара-Тал сүт-баразан фермаларының күш-ажылчы коллективтери арагында чарыштыг. Чоокта чаа тос айларның социалистиг чарыжының түҥнелдерни үндүрбүшаан дүржүлге солчуп, Кара-Тал фермазының түвелдери арыскапчыларга чораан.

Арыскан фермазының бызаа ажаакчызы Бойбу Сиилчимаа сос алган:

— Бо чылдың 46 баш бызаадың ажаан, хонукта ортумак немелде деңнинги 600 грамм чедирип тур мен. Моң өөрүмдеп апаам бызаа ажаакчызы Тамара Чапп-оол база эки ажылдап, бедик көргүзүтүг чедип ап турар. Бистер, бызаа ажаакчылары, саанчыларның төрүүр хуусаазы чоокшулаан инектерни баш бурүүгаар хүлээп алгаш, ону төрүдерин, чаш бызааларын оң хонук шиитпидө боттары ажаагаш, эмчиниң шиитилгези-биле бызаа ажаакчыларынче шилчидер, бир эвес бызааның кадыы кошкак, азы аарган болза, ол бызаа саанчыга хевээр артар, ону эмчиниң дузазы-биле эккертип, күш киирип ажаагаш, ам хүлээдир.

— Бистер чылгын алгаш, ажылывыстың арга-дүржүлгазын солчуп, ажыктыг чүүлдерни бот-боттарывыска хамаарыштыр билчип ап турарывыс кончуг эки-дир. Силерде кажаалар делгем, чаагай-дыр, бисте бо дег эвес. Чарбаны боттарыңарда хайындырып, ону ажыглап турар-дыр силер, биске совхозтуң төвүүден соорткп эккеп бээр болгай. Бистиң чайлаавыс кончуг кызы, чаныыпета таржа, ооң-чеми культуралар тарыттынган, кожавыста ферма база бар, хойжулар база кээп хонгулаптар. Бистиң ферманың саанчылары хой кыргыддазынга киришкеш, 700 кг ажыг дүктү дужаатывыс. Мал чеминге курлавыр кылдыр сиген, будук-бүрү белеткеп, ажаарынга, ону кажаалаарынга киришпивис. Кыштавыска кожуп келгеш, үүрмек септелгелерни кылдывыс. Инек адаанга одек чадар чаңчылдыг бис, ол биске эки талаяы көргүзүп келген—деп, Кара-Тал фермазының саанчызы ээш С. Санчаа чугаалаан.

Фермаларның эрткен тос айларда күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын ам-даа шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларны, ажылда бар четпестерни, ол четпестерни чайладырының аргалаарының дугайын Арыскан салбырының зоотехниги С. Хаваа, Кара-Тал салбырының эргелекчизи Ш. Сапчай-оол, оске-даа ажылдакчылар чугаалаан. Олар күш-ажылдың будүрүмчүүгүн бедидерин, будүрүлгенин ажыктыын болгаш продукциянып ыпларын инектерни кол соруглагары кылдыр сөптеглаар.

Чарыштың хынашкаш, кайы-дал ферманың кол көргүзүлерин түҥнээп. Чижээ, Арыскан фермазының коллективи эрткен чылдың тос айларында бир инекке оналаштыр 1190 кг сүт саггап турган болза бо чылын 1065 кг болдурган азы ону өлөөп кудулаткан. Кара-Тал фермазы ол-ла деңнел-биле көргүзерге 13 кг сүт немээн. Арыскан фермазының мурнакчы саанчызы Б. Долчанмаа бир инектен 1438 кг сүт саггап. Эрткен тос айлар иштинде Кара-Тал фермазының саанчылары Д. Чыртык 1830 кг, А. Анчымаа 1721 кг сүттү саггап, бо фермада беш саанчы чыл дургузунда бир инектен сөөр сүдүүң талазы-биле социалистиг хүлөлтелиг ажыр күүседирда чедип алган. Эрткен өөредилге чылының түҥнелдери-биле кайы-даа фермада 6-6 саанчыга 1—II класстыг саанчылары деп аттарны тывыскылаан.

Фермаларның коллективтери кыштаглаашкыга белеткеп, баш бурүүгаар чорукпаннар. Мал чеми сигеннин, пресстээн саваңны, будук-бүрүнү, оскө-даа мал чеминерни белеткеп, кыштагларже соорткеп, малгыга ариекапчыларда яйын чүс ажыг тоннаа силос оңгарда салдыгган. Мал кажааларын чыкылган, чутайлап алгылаан.

«УТКА 25 чылы» совхоз күрүнеге сүт садарының үшкүквартална планын 104,6 хуу, «Найырал» совхоз—113,1 хуу күүсеткен, аңаа арыскапчылар болгаш кара-талчылар тодаргай күш-ажылчы үлүүн киришкеп-терген. Чыл планын күүседирүнге «Найырал» совхозта 40 тонна, «УТКА 25 чылында» 121 тонна сүт артыкап, ону күүседирүнге олар бүзүределдир.

СЭКП райкомунуң бюрозу, район Советиниң күүсекчи комитеди болгаш ВЛКСМ райкомунуң бюрозу ажыл-агыйларның сүт-баразан фермаларының күш-ажылчы коллективтериниң тос айларда социалистиг чарыкпының түҥнелдерин чугаалажып корген. Кара-Тал фермазының коллективинин эки ажылын демдеглээн. Бо удаада кара-талчылар тиилемчи болган, чылдың топчүүзүнде чарышты база катап хынажыр кылдыр дугурушкан.

Д. АРАКЧАА.

СЭКП-ниң делегациязының ээп келгени

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның лейборист партиязының күүсекомунуң чалаачы-биле Англияга чоруп турган, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономаревка баштаткан СЭКП-ниң делегациязы ноябрь 3-те төрээн чуртунче ээп чаныпкан.

Аэропортка делегациязы лейборист партиязының национал күүсекомунуң кежигүнү А. Китсон болгаш партиязының СЭКП ТК-ның Отчет илеткелиниге база СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга чугаазынга эш Л. И. Брежневтиң идап үндүрген чүүдериниге база сорулгаларынга дүүшүүр ажыдаан кыптан деп ыяа демдеглээн. Республиканың ажыл-агыйының хөгжүдеэн болза беш чыдын кол соруглагыпп шиитилел будүрүлгеяиниң дүрген болгаш пропорционалдыг хөгжүделивиң база оон ажыстыпп бедидериниге, эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедириниге, улус ажылагыйының бүгү звеноларыпта ажылдың шынарын бүгү дөмчетлер-биле эжилдиринге үндеэлээп, чонуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидериниге, коммунистиг партияның улганыышкынын чайгылыш чок боттандырарынга утталган.

Хуралдарга Россия Федерациязының министерстволарынга болгаш ведомстволарынга, РСФСР-ниң Күрилапынга, автономнуг республикаларының Министрлер Чөвүлелдеринге, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтеринге сүмелерни ажылдан кылган.

(СЭТА).

РСФСР-де чурттап турар хөй ургуларлыг нелерге «Маадыр-не» деп хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Он ургуну бохаан болгаш книжиптикеп нелерни «Маадыр-не» деп орден-биле база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Бижин-биле шаңнавышаан, «Маадыр-не» деп хүндүлүг атты тыпсыры болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Ирина Иргитовна **Адыг-сал** —Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунуң ажылчыны.

Бичи-Кок Уэун-Сарыговна **Дамдын** — Чөөн-Хемчик район, ажылчын.

Серен-Дежит Лопсановна **Допчут** — Кызыл районнуң «Тере-Хол» колхозунуң колхозчузу.

Кызыл-Уруг Кенденовна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Ооржак Сүзүгбеевна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Сандан Сүзүгбеевна **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Чыпбан Чөчей-оолович **Монгуш** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң колхозчузу.

Орбаа Айыш-ооловна **Тулуш** — Чөөн-Хемчик район, ажылчын.

Очур-оол Кенденовна **Ховалыг** — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчузу.

Клара Уэун-ооловна **Хомушку** — Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың октябрь 19.

О. П. Губинаны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Юстиция, прокуратура органнарынга хөй чылдарда уре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүндүлел бээр 50 харлаапы-биле хөлбаштыр Кызыл районнуң прокурору Ольга Петровна Губинаны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижин-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың ноябрь 3.

Т. Живковтуң А. А. Громыко-биле б е с е д а з ы

СОФИЯ. (СЭТА). Ноябрь 3-те БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков Болгарияның Улус Республиказында албаннын пайыралдыг аяа-чоруун кылып чедеберген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң заштыкы херектер министри А. А. Громыкону хүлээп алган. Чүректиг ханызындан болгаш кайызын-даа билчиринин байдалында эрткен беседа үезинде Крымга Л. И. Брежневтин болгаш Т. Живковтуң аразында болган санал-онал солчуушкуннарынга дүүштүр совет-болгар харылзааларның айтырыгларын база делегейниң чамдык чугула айтырыгларын чугаалажып корген.

Бүгү талаларга совет-болгар кады ажылдажылганың чеднишкиннинг хөгжүдезинге Т. Живков болгаш А. А. Громыко сеткил ханышкынын илереткеннер. Бүгү талалыг кады ажылдажылганың улам ынай ханылаашкыны база чоорту чоокшулажышкынның чорудулгазы Совет Эвилели биле Болгарияның аразында харылзааларның хөгжүдезинин кол угланыышкыны болуп деп, олар бадыткааннар.

Делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчулгазының үезинде чавырлышкынның чорудулгазын ханыладырының оруунда чедип алдынган чеднишкиннерни эки деп олар үнелеп көрген болгаш амгы үеде ол чеднишкиннерни практиктиг чаа херектер-биле быжыглаар дээш күжениишкиннерни үнүрериниң чугулазынга бүзүределди илереткеннер. Ол талазы-биле чурттар болгаш улустар аразында тайбынны, аймыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынче углангаң социалистиг чурттарның саналдарын боттандырарының онза чугулазын олар онзалап демдеглээн.

АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ПРАГА. (СЭТА). Ноябрь 2-де СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневке Чехословакияның дээди шаңналдарын тывысканы болза бистиң чуртуусту фашистиг эжелекчилерден хостаарынга, коммунистиг партиларның болгаш ССРЭ биле ЧССР-ниң улустарының аразында акы-дуңмалышкы интернационалдыг харылзааларны база бүгү талалыг кады ажылдажылганы ханыладырынга, социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарынга, чөптүг, быжыг тайбың дээш демисеглө совет удурукчуунуң шыятарлыг ачы-хавыязын үлүү-биле үнелээнін ол болур деп, чехословак «Руде право» солуы ноябрь 3-те бижээн.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак-биле ужурашканының дугайында Л. И. Брежневке социалистиг Чехословакияның дээди шаңналдарын тывысканының дугайында дыңнадыгны ноябрь 3-те Чехословакияның бүгү төп болгаш область солуналары бирги ариннарга парлап үндүрген. Шаңналдарны тыпсыл турар үеде Л. И. Брежневтиң болгаш Г. Гусактың солушкан чугааларын солуп-парда парлаап.

Москвага болган ужуражыышкынның дугайында делегеренгей-биле бижиишаап, Братислава ның «Правда» солуну ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусактың ССРЭ-ге кыска хуусаа иштинде пайыралдыг ашчоруу болгаш ооң СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев-биле ужуражышкыны Совет Эвилели биле Чехословакияның аразында пайыралды болгаш бүгү талалыг акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганы хөгжүделивиге чаа салыышкын болган деп бижээн.

ДАШТЫКЫДА

Субботник чорутканының түҥнелинде алдынган хөреңгилерни ажыглаары

«1976 чылдың апрельдиң 17-де Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин чорутканының түҥнелинде алдынган хөреңгилерни ажыглаарының дугайында» деңнээлды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Айыттынган хөреңгилерни дараазында үүлдерге үндурерин деңнээлда баш удур корген:

97 млн. рубль хемчээлдиин — 1977—1980 чылдарда школа назыны четпээн уругларның 70,5 муң олуттуг аяан черлерин тударынга;

124,3 млн. рубль хемчээлдиин — 1977—1980 чылдарда 3,7 муң орунныг онкология диспансерлерни болгаш салбырларын, 3,21 муң орунныг эмнелге черлерин (оон иштинде 2,6 муң орунныг уругларның эмнелге черлерин), 1,43 муң орунныг бомудулга бажыңнарын болгаш кадык камгалалының өске-даа объектилерин тударынга.

Айыттынган объектилериң төлөвилел-смета документациязын ажылдап кылырын, а ол ышкаш оларның тудуушкунун айыткан хуусаазында хамыдарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, Москооркүүсномга болгаш Ленкооркүүсномга дазыскан.

(СЭТА).

Үе-шаг дайын чылдарындан ыратпышаан, биске амыдыралдың нүүрү-биле, ынак Төрээн чуртунуң хөстелгазы, хамаарышпас чоруу болгаш аңдар-ваанын нүүрү-биле, социализминиң нүүрү-биле өөрүнү хүлээп алган дайынчыларның өөрү чок маадырыяг шылгаралын улам хаңы, улам доозу үнелеп көөр аргаңы берип турар. Оваа бистиң-биле, чүрегтериниске болгаш ажыл-херектериниске бистиң-биле кады чорааннар, бистиң-биле нады боор артарлар.

Л. И. БРЕЖНЕВ.

Белоруссия—дайын халаанының өзээнге турган черлериниң бирээзи. «Шынның» бо үндүрүлгезинден эгелеп, бистиң корреспондентилеристиң орук демдеглелиниден алзаа каш кыска үзүндүлерин парлаар-дыр бис.

ШЫДАЖЫП ҮНГЕН

Маадырлыг Брест шивээзи. Боже шуушкан кижилерниң атымы барык кажаа-даа үеүлбес. Оңа камгалакчыларының эрес-маадырлыг чоруу делегейниң сая-сая кижилерин магадаткан. Оваа Төрээн чуртка, дайынчы даңгыракка шынчызын арыг ханың төп, ами-тынындан чарлып тура мөңгезинбиле шынаткан.

«Маадыр-шивээ Брестиң» болуук тураскаадарын көөр дээш өөрүм-биле кады аңаа кышкы хүн чүгүрүүнде киргеңде чеде бергеп мен. Олче киреп черниң кырында улуг бөш адырны—алдарлыг Совет Армияның демдээн чураан. Кылаштажыл бар чорувуста, Левитанның кижээ таныш үнү дыңналы-дыр. Ол фашистиг Германия дайын чарлаавайн, Совет Эвилелиниче оор бүү-биле халдаанын чарлап тур. Төрээн чуртуң тайбың доорунче чаза булгап киргеп самолёттар моторларының ыңды, хоорайлар, суурлар кырынче октаан бомбаларның сыгыды, чазылган даажы кулактарны уюктаддырып келир. Дайынның боо-чепсектиң бүгү-ле хевирлериниден от ажыдып киреп кеп. Хилинчек чок кырганнар, херээженнер, чаш ажы-төл кырлып турган. Кижилериниң өжээн-килеңи хайныгып, дайынга удур демисежип эгелээн.

А ол демисел моон, Брест шивээзиниден эгелээн. Оңа маадырлыг камгалакчылары ханының соолгу дамдызынга, чүрээниң соолгу согуунга чедир тулушкан.

Брест шивээзиниң дугайында хөйүү ыңнаан болгаш көргеп бис. Ындыг-даа болза, чогум ол черниң бодунга барып, караа-биле көрүп, кудаа-биле дыңнаарга бир янзы боор чүве чорду.

Тайылбыр кылыр кыстың состери кышкы кежээ өткүт дыңналы-дыр.

1941 чылдың июнь 24. Дайын эгелээнден бээр үш хонган. Гитлерже Германияның даштыкы херектер министри Риббентров Берлинге пресс-конференция чыгтаан, орустарның удурланышкынын кыгыгаар дургаар чылча базып каан бис деп мактанган. Фашист командылай оңа соонда шивээзиниң дүжүп бергениниң дугайында ийи-даа катап илеткээн дилир. Ынчалзажок оңа камгалакчылары эрес-дидим чаалажып турган.

Брест камгалалының төөгүлүг чүвелери-ле хөй. Шивээзиниң бузуиндуларын ында артып калган түүйбу бүрүү, маадырларының эт-херекселдери, чуруктары, чагаалары даап шупту-ла тураскаад болуп хүүла бергилеп.

Министр Риббентров Берлинге улус чыып, хоолун шүүп тарадып турда, капитан И. Н. Зубачев болгаш полк комиссары Фомин командирлер болгаш политажылдакчыларны болуп алгаш, хүрээ артырган. Ол хүн Брест камгалалының төөгүлүг документилериниң бирээзи—№ 1 дужаал үнген. Дайын-биле соолгу тынышка чедир тулчуруп мында айтыкан.

Капитан Зубачев камгалалды удуртуп, дайынчыларның, херээженнериниң болгаш чаш уруг-дарыгның салым-чолу даап сагыш човаап, үйгу-чыдын чок демисежип, кайда-ла берте болдур, ол аңаа бо-ла шеглүп кээп, дузалажып бээр турган.

— Дайын кадыг-дошкуп болгаш дыка хөй кижилерни амы-тынындан чарар—деп, ол берге үелерде чугаалап турган. — Ынчалза-даа чылдар эрте бээрге бистиң дугайывыста келир үеде салгалывыска чугаалай бээр эвесие. Аңаа черле төлептиг болуудулар чүве.

Иван Николаевич Зубачев Тиилелгенниң чырык шагынга чедир чурттап шыдаваан. От фашист лагерь Хаммельбургка чок апарган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын бүүгаар ол Ада-чурт дайыны орденниг бирги чергелиг-биле шаңнаткан. Минск, Брест хоорайларда кудумчулар, пионерлер отрядтары болгаш друшиналары оңа адыш эдилеп турар.

Ат-сывы биллингир болгаш биллинмес маадырлар хөй. Оларның дугайын гранит плиталарда бижимелдер хереглеп турар.

Оларның бирээзинде мынчаар бижээн: «Улуг политудуруктуу Почериков Иван Михайлович. Почерникова Александра Васильевна. Почериков Алик. Почерникова Нина». Бүдүн өг-буле дээрэ моон биллингир мынажыл.

Олар айыыл-халап шак ынчаар дириглиң кээрин чайыы билгеннер деп. Таныыр-биилер кижилерниң чугаазы-биле алырга, ол бүгү мынчаар болган дижир.

Ол эртен улус дөгере удуп чыткан. Чаш ажы-төл кандыг чарааш дүштер дүжеп чыткан чүве. Хенертен бомбалар частып эгелээн.

— Уругларывысты өлүрүп каапкан-дыр—деп. Шура ыглавышаан сымыранган. Өртүнгеп бажыңнардан чаш уругларын куспактагылаткан херээженнер уне халчып турган.

Дайынчылар автоматтар-биле от ажыдып, хилинчек чок кижилерни кыра бооланып эгелээрге, дайынчылар аңаа харылап, чаалажып кирикеп. Почерниковтар база фашистерни чамыг чокка кыра адып турган.

— Ваня, октар экажей берген-дир—деп. Шура чугаалаан, өлүп калган дайынчыларның октарлыг хаптарын үнтеп баргаш, адырып алган.

А фашистер ол-бо таладан тура халчып, чүк-чүктен бүзээлеп келген. Олар өдүжүп берииер» деп чеже-даа катап алтырган.

Иван Васильевич санаарга, чүгле үш ок артыкаа болган. Александро Васильевна олче ширини көргеп айтыртан:

— Канчаар бис, Ваня?

— Дүжүп бербес бис...

— Мен сээн-биле...

Дайынчылар коңгус чоокшулап келгеп. Боо дагжаан соонда, бирээзи чүүле ыяш дүшкеп. Оон боонуң түүк деажы ийи удаа дыңналган. Шура болган Иван Почерниковтар ажыттолунуп, эң-өөрүнүң, ыңыы дээш, Төрээн чуртуун ыңыы даап шак ынчаар ами-тынындан чарылган.

Каро сагышыг дайын-биле олумнуг сегиржип алышкыга киргеш, дириг артыкан кижилер база эвээш эвес.

Дайынның 32-ги хүнү чоруп турган. Брест чоогунда тутуруган дайынчылар'ыңнарын черге Кызыл Армияның аар балыгларын майорун эжелеп. Майорнун эрес-дидимин биилеп шыдамның Дайынынар бедин магадаан. Немец генерал оңу Кызыл Армияның мөңгеже дээш дижир.

П. М. Гаврилов—хоочум коммунист, 1922 чылдан бээр партия кежигүнү. Ол дайынның кадыг-дошкуп хүннерииде бызыг тура-соруг-биле кижилерни хей-аът кынарып, оларга бодунуң хүүда үлегер-чижээн көргүзүп, дайынчыларның демиселин баштап турган. Дайынга «дүжүп берииер, ами-тынныг артар сиилер» деп чеже катап күткүүлүн төөр. Ынчалза-даа совет дайынчылар Төрээн чуртуун мурнуунга шынчы боон эрткеннер.

А Төрээн чурт бодунуң төлептиг оолдарының эрес-дидим чоруун кижан-даа утпас. Петр Михайлович Гаврилова Маадыр аттыг тывысканы. 1971 чылдың сентябрь 25-те «Маадыр-шивээ Брестиң» тураскаалын ажыдып турда, Совет Эвилелиниң Маадыры П. М. Гаврилов Шивээниң тугун чыылгаар мурнуу-биле тудуп эрткеп.

Отка шыдамнык кыш-кызыл туүйбулардан тутказ. Брест шивээзиниң бузуиндуларын эргип-кезип кылаштап турган, маадырлыг демиселдиң чогум ыяш көргеп мен. Дыка хей ханаларда кызыл туүйбулар, коргузуун дег, истин, черже агын баткылаан. Ынчалзажок орус сеткил, совет солдаттың чүрээ ол хире күштүг чалбышка хенаар-даа ышпаан.

Тиилекчи совет солдаттаң кедергей улуг дүрзү-хевирлиг тураскаалдарның төвүүде кылган, оон чаңында коңчуг улуг хлыын дээрже шаптыгып уне бергеп. Сактырга-ла дайынга боол катап семеп келзе, оон-биле утпуун аар бис дээн шинаап.

Үеэн келгере кандыг-даа дириг ымытан олуп кээр. А Брестиң кемгалакчыларының хей нүрүүзү Төрээн чурт дээш тулчуушкунга ами-тынындан чарылган. Оларның маадырлыг чоруу кажаа-даа ойбес, меңге тураскаал болуп хүүла бергеп.

Б. МОНГУШ.

ШЕРИГЖЕ АЪТТАНЫПКАН

Күсүү шериг кеидиринишкинииң дугайында ССРЭ-ниң камгалал министрииниң дужаалын Езугаар шериг назыны четкен солдаарның Совет Армиянның хүрээлеңиинче кеидиринишкинии эгелээн. Бо хүннерде хөй-хөй аныяк инилер өскен чери, чоок улустары-биле байырлашпаан, ырак сруниче аъттанып турлаалар. Оларның бирээзин силерге таныштырбышаан, аныяк дайынчыга чагыывысты ивоң эдалзыда парлаадывыс.

Кижи он сес харының иштинде чүүү кылып четтиргеп? Ындыг-да хөй әвестеп. Орту азы сес чыл школазын доозкан кандыг-бир өөредилге черинче кирип ап, студент (сургуул) аңыдыралды эгелеп болур. Чамдык кижилер төрээн черниге, колхоз, совхозунга малчыннар, саанчылар, тудугжулар... бөөп ажылдан артып каар. Салгалывыстың ажыл-ишчи оруунуң эгези ындыг.

Леонид Ховенмейнии амыдыралчы оруу бала хей-хөй үежелериниидеп улуг ылгалбаан. Школа, профтехучилище. Ындыгыг хүлээлгениң эртирии чоруттарының мурнуунда аңаа ужуражыкш, чугаалажкан мен. Оон будужүүнде бирле кыптыкпан отчугаш барыдораан экскурсиинер боллуу.

Ол Кызылдың № 2 школазынга өөренип тургаш-ла ыңдыг, кезээде чайы чок ышкаш, бир-ле черже четтикпеңи чораан дег. Кичээлдерден келгеш, түгле шала-буда чемниин четтиргеп. Оон секциия бар дээш чоруп каар. Оон ынак болгаш бердинген спорту—хостуг хүреш. Сактырга, ол чокта черде чурттап шыдавас ышкаш. Боду-даа ынча дээр спорт (хүреш) менээ тыпар агаар дег хөрек.

Секциядан келгеш, өөвалгазын күүседип одуруптар. Оолуп черле кылбайн барбас. Ынчалза-даа спортчу шылгаралдың дипломмары, мактал бижиктери школаныңдан черде хей...

Леонид сескн классты доозкаш, Кызылдың № 1 кодээ ортумак профессионал-техниктиг училищелиге өөренип киргеп соонда чай чогу мырыкай дээш барган. Училищеде комсомол комитединиң өөредилге секциларының доктаамал кирижиккиси. Бо бүгүнүң догереңиге четтигер хөрек. Ынчангаш оон кичээлдерден дажкаар үези шактарга, минуталарга дуваатынган бимур.

Өөредилге секторунуң ажылының дугайында ол мынчаар чугаалады:

— Сургууллардың арааларында чамдык кошкак өөредилгелиг, кичээлдер үзер кижилер турбаан. Оларның өөредилгезин, чурум-сагыштаның жижидер талазы-биле ажыл чорудары—секторнуң сорулгазы. Башкыларның ажылыгга-даа, сургууллардың өөредилгезинге-даа оон ажыктыын дораан эскергеп мен. Чаңгыс чижээ: Бирге курсчу Николай Тетюевтиң өөредилгези дыка кошкак турган, кичээлдерин база бо-ла үзүптер. Оны кап удаа комсомол комитединче келдиртип чугаалажып, өөредилгелиг үргүлүг контрольдап эгелээнивис соонда оон чуруму-даа, өөредилгези-даа чоорту ажыжаан. Ынчангаш Николай училищени түгле эки демдектерлиг доозуп, комсомол кежигүнүнге бала кирип алган. Ындыг чижектерни оон-даа ыңнап чугаалаан болуур.

— Оперативтиг отрядтың ажылының дугайында кап состеп чугаалап көрөм.

— Ол бага комсомол комитединиң чорудуп турар ажыл-дарының бирээзи чүве. Отрядка үнген ажыг кижи турган бис. Училищеге, общежитиеге, сайырлал азы ажыктарның дашталгага кежээрээнде сургууллардың талазында чурум үрээшкиниерии болдурбазаш дээш үргүлчү дежүрүмнээ турдувус. Оон ангыда хоорайга рейдилерни чаңгыс эвес удаа чоруткан бис. Ынчангаш сагыыга-чурумун быжыглаарынга индыг ажылдарның ажыктыы чугаажок.

Идепкейлиг хей-ниитчи комсомолчуунуң хей ниитчаалдарының ажылында ыңгыдыг состеп бижээн шиңгылга бага бар: «1941—1945 чылдарда Ада-чурттуун Улуг дайынынга тиилелгениң 30 чыл болган оонга турраскаткан социалистиг чарышка улуг чедишкиннерии дээш, кызымаккай күш-ажылының бедик шынары, төрээн эки өөредилгеи, эртем-техниктиг чогаадылга ажылынга идепкейлиг киржилгези дээш Леонид Кызыл-оолович Ховенмей совет улустуң ыдыктыг реликвиязы—Тиилелге Тутуунуң чанынга чүрүкке тыртыргаан. ВЛКСМ Төп Комитединиң».

Ынчан Тывадан барган алды кижиниң бирээзин ол болган.

Леонид Ховенмей хостуг хүреш талазы-биле бирги разрядтыг спортчузуг. Ол республикага болгаш оон дашкаарда-да болгулаан хей-хей маргылдааларның киржикчизи.

Беседавыстың түнелеңинде оон алыс күзелиг айтырган мем.

— Шериг училищезин доозуп, спорт мастерь атты чедип алыры—дээш, ол хүзүмоорду.

— Кандыг бо спортчу училище доозкан дораан Новосибирск хорааны дээш шериг политиктиг училищезиже киреривиң шылгаддыгын дужаан турган мен. Бала четпеён барган, хомудалчыг-ла болган.

Ам шериг албанынга барган, улаштыр өөренир бодаадыг мен...

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

СОЛДАТКА ЧАГЫГ

Эргим солдат! Ынак Төрээн чуртуунуң, чонуунуң тайбың ижин, амыр-дыжын камгалаашыр чаагай үүле сеңээ таварышкан-дыр. Өскен-төрээн Тывандан ырап, аваң-авачаң, төрелдериң, ынак душтуун-биле алзаа үр үеде чарлып чоруур апарган-дыр сен. Биилээ үеле эргим кижилериң, эш-өөрүң, өскен булуңуң сактыр боор сен. Шериг амыдыралың белеп эвес болгай, чамдык бергеджиишкиннерге таварыжырың чадавас.

Ол ажырбас, кижи бергелерге таварышкаш, харын каңналыр, дадыгар болгай.

Ол даарге түгле эге хүннериниң хөөнү-дүр. Элээп үе эртер, шериг хепти кеткеш, дайынчы даңгыракты хүлээп ап, күчүлүг чепсектиг колга алыр сен. Ёзулуг шериг амыдыралың мынчаар эгелээр. Ынчан Төрээн чуртуувустуң ыдыктыг кыылгаарын таа, оң сес харлыг өөлдар — совет дайынчылар бүзүрелдии-биле камгалап турарын биилиң, чоргаарланмыр бис. А сээн солдат албаныпка шак, минута бүргүү үнелиг, хуваалдалыг, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдер, практиктиг кичээддер-биле ыңгырт доллуган болур.

Дайынчы белеткелден, өөредилгеден могап-турупкан кезиидее-даа, ырак Тываңче, ынак душтуун кыече ырлыг чагаамы бижий бээр сен. Ынчан бичиидеп-не помчуп чанчыккан «Шынының» саптын кээп, оон «Револючуу, дайынчы, күш-ажылчы аддар» арыпка бодуңнуң шериг амыдыралың, чедишкиниериң дугайын, чаңгыс кезекте эш-өөрүң солдаттарның кончаар албан эрттирии турарының дугайын бижиирин утпа. Бир эвес чогаал ажылы шенеп чоруур болзуңда, шериг темаларга хамаарышкан шүлүктериң, кыска рассказтарың, чураан, тырттырган чуруктарың-даа чорудуп болур сеп.

Дайынчы болгаш политиктиг белеткелдерге чедишкиниерии күзеишаан, солуң чагааларың маңаа арттывыс, аныяк дайынчы.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АДДАР

АНЫЯК ООЛ!
УДАВАС СОВЕТ АРМИЯНЫҢ ДАЙЫНЧЫЗЫ АПААР СЕН. АҢАА БАРГАШ ДАЙЫНЧЫ ӨӨРЕДИЛГЕҢ, ЭШ-ӨӨРҮҢ ДУГАЙЫН БИСКЕ БИЖИП ТУР.

«Шынның» шериг-патриоттуг үндурулгези, № 9

Сибирьниң Кызыл Тук орденниг шериг округу. Бо округтуң дайынчылары мергежилии бедидер талазы-биле бедиткен хүлээлгелерии күүседир дээш эрестиг ажылдың турар. Ол чарыштың бирги одуруунга улуг лейтенант коммунист Н. Шахтариие командылаткан мотодыгжы батальонның дайынчылары үнген. Каш удаа эрттирип келген шериг өөредилгелериие олар эң бедик белеткелдиии коргускеп.

ЧУРУКТА: мотодыгжы батальонның командири Н. Шахтарии болук дайынчылары-биле.

(СЭТА-ның фотохроникази).

Социалистиг чурттарның армияларының дайынчылары боттарының дайынчы болгаш политиктиг белеткелии бедидер дээш кады ажылдажылганы калбартып турар.

Бо чурукта Совет Армиянын болгаш ГДР-ниң Улусчу национал армиязының дайынчыларының эзлегглиг ужуражылгазын көргүскеп. Шериг машиналарның башкарыкчылары совет дайынчылар бил: обер-фельдфебель Х. У. Курттуң (оң талазында) киити даалганы чугаазажып ап турарлы.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ХОВУНУҢ ЭЭЗИ

— Ой, дадайым, чүү кончуг төл ыйнаан бо! Бөргер чүрек чок, кажаа чанында малдар араазында деңээлеп турган әңдик бени азер-чүген чок мунупкаш, доозунуң бурулаңыр мөңгүн чоруй барды. Ыяш-дашкадаа хептели бээрийи-не мөн — деп, кырган-авам хөлчок шыжыккан кирип келди.

— Баян бе? Аа, ол-даа доскел чок эр болгай аан. Аът мунупканда шаапкан-биле дөчей кижи болбазыкпе, кайыын андартырыл ол — деп, кырган-ачам сеңге чок чугаалады.

Ол хүнден бээр хей чылдар эртип, Ада-чурттуң Улуг дайыны-даа доозулган. Эки түрачы Баян Баянголович Тюлюш оске оорубиле кадыг төрээн Тывазынче тиилелгелиг чанып келген. Оон хөрээнде орден, медальдар чайбаан, бодуңнуң болгаш ап-сөөрүүн Фронтучу амыралындан солуун чүүлдерни биске чугаалап берип, чаңгыс чер чурттуларының айтырыгларынга харыылап, хөөреп турганнын ам-даа утпаан мен.

Эрес-дидим, тура-соруктуг Фронтучу — «Тиилелге» совхозтуң үндезилекчилериниң бирээзи. Аңаа комсомолчу-аныяктар бригадазы тургустуглаан хүнден эгелээш, амга чедир оон доктаамал кежигүнү болуп, трактористиг аңыдап келген. Б. Тюлюштуң шудургу күш-ажылын Совет чазак бедии-биле үнелеп, «Кур болгаш курукка черлерии миниртиккии дээш», «Күш-ажылчы шылгарала», «Күш-ажылың хоочуунуң» медальдар-биле шаңнаан. Совхозтуң дирекциязы болгаш партком аңаа чемнелиг аттың лекталарын тыпсын, хүндүлел, мактал бижиктер, өртекчиг белектер-биле хей удаа шаңнап келген.

Баян Баян-оолович бо хүннерде бодуңнуң байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, келир чыгы бедик дүжүттүң магадылазы—күскү чер ажырылгалын кыска хуусаада бедик шынарлыг кылдыр чорудар дээш бүгү күжүн салып, кызымаккай ажыл-дап турар. Ол—Чедер хөөрээнүң бирээзи.

З. ТЕМИТ.
Кызыл район.

Төөгүлүг черлерниң бирээзи

Улуг-Хемниң Даг-Үжү—Тывада төөгүлүг черлерниң бирээзи. Тываның араттары маңаа кыдат экелекчилериниң бир отрядын чылча шапкан. Ол тулчуушкунга киришкен кижилерниң бирээзи мээң кырган-ачам Кыргыс Шивит-Дамбаның чугаазын аныяктарга сонуургадыксадым.

Тывага революциияның кидин-не өөскүп турган үезиниде кыдат милитаристериниң отрядтары биске чедип келгеш, алзаа хей черлерни эжелеп алгаш турган. Даштыкы экелекчилерни чурт иштиндеп үндүр ойладыр сорулгазыйле тыва араттар боочепсектиг отрядтарны тургузуп, орус партизаннарның күжүнге даянып турган.

1921 чылдың чазыныныда Улуг-Хемниң болгаш Чаа-Хөлдүң араттары Чашпаныыг-Булунга чыглып келгеш, кыдат экелекчилерни чылча шавар дугайында дугуржуулганы кылган. Араттарның бо шиңчээшкинии Семен Булчуң бадыткаан. Маңаа 80 ажыг кижи чыылган. Оларның аразында Чодураның Донгак Дамдынчап, Арыскаанның Донгак Сарыгбай, Кыргыс Тас-оол, Ондар Сарыг-оол болгаш оон-даа өскелер турган.

Чүс ажыг кыдат шериг бөө-чепсек-биле эки хандыртынган турган. Даг иштии үттээш, 2 пулемётту база тургузуп алгаш-турганнар.

Ол шаа ланчылыг, 7 бырдаанныг тыва партизаннар бо тулчуушкунга кажар арганы ажыглаан. Олар ийи үстүп алгаш, кыдаттарны атакалаан.

Дан бажында бир болук Чашпаныыг-Булунган, хем талазындан от ажыда бээрге, дайзын бүгү күжүн олче октапкан. А өске болуктуң араттары даг артындан халдап келген. Ийи талдан бүзээлеттирген дайзын шак ынчаар чылча шаптыргаан.

Бистиң школачыларывыс тулчуушкун болган бо черде — Даг-Үжүнда тураскаалды тургузуп каан.

С. САРЫГ,
башкы.
Арыскан суур.

ФОТО-ЧУРУК ТОДАРАТТЫНГАН

Михаил Васильевич Фрунзениң дугайында бижээн номнарда улуг полководчумуң бир чуруу үргүлчү көргеп турар. Ол чурукту 1909 чылда Владимир хоорайның кара-бажыңынга тырттырган. Политиктиг хөргүдеттирганнарны хаанныг Россияның каргыс шагдаалары кажаа-даа чурукка ынчаар тырттырбайн турган деп чүве билдингир, а бо чурукту кайы бир хоорайның чурук тырттырар черлеринге кылган шиңээ сагындырар. Ында М. В. Фрунзе хостуг шөлээн олуруп алгаш тырттырган. А карабажың черинии истекчилерге хөргүдаттырган кижиниң ырнын шуруундан көрт, хажыызындан чиге чурукка тырттырарла болгай.

Үр чылдарда ужуру билдинмейн турган бо чурукчуң төөгүзүн Владимир областтың күрүне архивининг ажылдакчызы Л. В. Горькова чоокта чаа тодаратқан.

Владимир хоорайга шаанда адып олурер деп шиитпирген кижилериң оршээлкелдерел дилээн билдирииишкиниериин араазындан бир саазыныы ол тып алган. «Адып олурер деп шиитпирген Михаил Васильевич Фрунзениң хереэ» деп бижиктиг папкада ыңыдыг билдириишкин чораан:

ДИЛЕГ-БИЛДИРИИШКИН

Дээрги инспектор, төрелдеримче чорудар чурукка тырттырып алырын меңээ чөпшээрээриңерни диледим.

М. Фрунзе.

27. 1. 1909 чыл.

Бо билдириишкинии округтуң шериг суду ону адып олурер деп шиитпир хүлээп алган соонда каш шак болганда Фрунзе бижээн. Хаанныг эрге-чагырга Фрунзе ам-тынын арттырар дугайында дилег киирер боор деп кордап турган. Чаныш-сымыш чок револючуның сөөлгү дилээ ыңдыг болган. Ынчангаш кара-бажыңның эмчиэ бо чурукту тырттырган. Ында аныяк Фрунзе кандыг-даа муңгараа чок, эрес-хөглүг көстүр. Дүмээзи урут акымының ам-тынын өршээр дугайында хаанга өргүүдел киирер деп турарын дыңнаваш, Фрунзе ону соксаттырып каан.

Фрунзе шиитпириниң күүселдезин маңаа, кара-бажыңга ийи ай ажыг орган. Хей-шиитпиниң негелдезин күштелиг келгенинээн хаанныг эрге-чагырга ол шиитпирии бүгү назынын шөлүлгеге эрттирер деп шиитпир-биле солаан.

В. ПАШИН.
(СЭТА).

БЕЛЕК-САД

Оон бээр хөөрбн чыл апаан. Хөөлбектиң эрииңге яблок сыптарындан олуртуп каалыңар.

Өөрү ону деткээн. Боттарының акпазын чыгташ, 2 муң хире чимис сыптарын седып алгаш, олуртқан.

Ам бо хөөлбек чоогунда санаторий ажылдап турар. Фронтучуларның олуртқан сады бо чылын ында дыштанып, эмнедип турар кижилерге 20 тонна ажыг яблокту бергеп.

В. УМНУШКИН.

УТТУНДУРБАС

30 ЧЫЛ АШКАНДА

Ортаа-Азиянық «Энерготудуг» трезиниң механизаттатгынган колонназының нормировщиги Янина Станиславовна Станкевичиниң эмыдыралынга чоокта чаа улуг өөрүшкүлүг болуушкун болган.

Ону бир-ле хүн Экибастуз хоорайның шериг комиссариадынче чалаан. Ол анаа чеде баэрге, комиссар Польша Улус Республиканың беш дайынчы орден, медальдарын байырлыг байдалга тывыскап.

Совет Эвилели чурттуг полык кыс Янина 16 харлыында Ада-чурттуң Улуг дайынынче чорупкан. Ол дайынның баштайгы хүннериниң эгелээш тончүзүүге чедир тулчуушкун шолуңден үнмээн, медицина сестразынга ажылдап турган. Ол баштай Совет Армиязын, соолуңде Польша Шеригниң дайынчыдары-биле кады тулчуп чоруп турган.

Совет, полык хей дайынчыларның амы-тынын камгалап алганы дээш Станкевич ийи чуруттуң дайынчы орден, медальдары-биле шаңнаткан.

М. СТЕШЕНКО.

• • •

ИЙИ МАРТЯ

1943 чылдың сентябрь айының бир хүнү меңээ уттундурбас. Ынчан фронтуже шериг техниказы аппар чыда, Валуйка станциязга доктаай берген бис. Хенертен фашист самолёттар бо станцииже халдаап, баштайгы удаада агаарга удур камгаладдың зенитказын уаутказ каапты.

Бистиң эшелонбуска агаардан камгалаңар зенитказар база чораан чүве. Вагонларны станция ажылдакчылары адырғыдаашаа, ырадыр өөртүп эгелээп. Зенитчик уругларывыстың бирээзи Мария Масютенко көстүп келди.

— Чүге боолавайн тур силер!—деп адырдым.

— Кыстарывыс шупшузу өдүртүп кагдылар — диди.

Шынаа-ла ындыг болду. Зенитчик кыстардан ийи кижи арткан. Мария Конратьева, Мария Масютенко ужелеп зенитказар чудуруп каан платформажже маңнажыктывыс. Ырап бар чыткан платформага чеде маңнаваш, бир пулемёттуг, элээп хей ок харжактарын дужур октап алдывыс. Пулемёттуг буттарының кырынга тургускаш, самолёттарны бооданып эгелеливис. Уруглар ок шуудуп турдулар.

Фашистер бистиң этакалап эгелеливис. Мен ок харжактарын тудуп алгаш, уруглар аар пулемёттуг аргашкан ыңай-бээр маңнажыш, бичии чай кадында пулемёттуг тургуза тырткаш, бооданып турдувус. Ийи самолёттуг дужур аткаңымны билбээн мен. Ийи орус кыс—ийи. Мата эвес болза чааскаан чүүү кончап шыдаар турган мен деп бодадым мейде ам-даа артып калган ийин.

Л. КОНДРАТЬЕВ,
курлавырда капитан.

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

Совет Эвилелийин Коммунистиг партиязыйын Тоҥ Комитединиҥ октябрь (1976 ч.) Пленумунда СЭКП ТКпыйа Чиигине секретары эҥ Л. И. Брежневтиҥ чугаалыя радиодан дыыһан, солуҥ, сеткүүлдеи юмчаай, бистин амыдырал хандырылга комбинадыныҥ ажыл-ыпчилери боттарыныҥ социалистиг улуг Төрөөн чуртуҥун чедиишкиннериҥе сорук кирип, моон сонгаар улам улуг күжеҥиишкиннериҥе, уре-түнелдиг амыдыларын хүлээҥнэ туралар. Партиа Тоҥ Комитединиҥ Чиигине секретары эҥ Л. И. Брежнев бодуҥун ол ханы утказыг деятерениягй чугаалыяга бистин чурттуҥ экономиказыны, кедөө ажылагыйын болгаш культуразын улам ынаа хөгжүүриҥе арга-курлавырларын айтып, моон сонгааргы соруглазыны тодаратка. Эҥ Л. И. Брежнев будурудгениҥ ажыктыг чорүүн улгатгыларыныҥ болган продукциязыныҥ ыыналрын экижилериҥиҥ эргежок чугулазыныҥ база катаң опталап демдеглээн.

Шагаан-Арыгның амыдырал-хандырыгта комбинадыныҥ ажыл-ишчилериҥиҥ мурнунда улуг соруглга туруп турар. Комбинат бо чылдың тос айларында чонга ажы-дуза чедирериниҥ планыныҥ 104,4 хуу, оон иштинде кедөөниҥ ажыл-ишчилериҥе —111,8 хуу күүстеткеи. Эрткеи чылдың бо-ла үезиниҥе түүнелдер-биле деҥнээрге, чүгле ажы-дуза чедирериниҥ хемчээли улгатхан эвес, харын база оон хевирлериҥ улам көөдеп, ыыналры экижиин турарыя ойын Советтиниҥ сессиязыныҥ демдеглээри.

Моон мурнунда чылдарда хептериин аяныыт-чараат кылдыр давараар, будурур болгаш сентябрь талазы-биле улуг четпестер бар турган. Оны ыыпкаат амыдырал техниказы—хеп чүүр, арыглаар машинналарыны, соодукчуларны сентеп, селиири база четпестерлиг боон, чонныҥ талазыныдан хомудалды болдуруп турган. Чыл эгезиниҥ түра артык кезектерии тыптыныл, ажылдың шыырыыже улуг кинчээгейии салып келгеннидеи комбинат ылаҥыт даалгавы ажыр күүседир арганыг болган. Бистер күш-ажылдың бүдүрүкчүүдүн бедидер, будурудгениҥ сагыыга-чүрүмүн быжыглаар болгаш чаартыкчы, тывыҥгыр санаа-онаадарны калбартып, деткиириҥе кичээнгей салып турар бис.

Амыдырал хандырыгга комбинадының ажылыныҥ эҥ чүгүлээ чүүл—хүлээп алыр цуктузарының чоҥнуҥ чурттан турар чөрдөриҥе, тодаргай-даарга, колхоздар болган совхоздар топтериҥе тургузарыя болдуруп практика коргүскен. Ынчангаш бистиҥ Улуг-Хем районнуҥ хандырыгга комбинадының ыыдыт хүлээп алышкыны пунктузарыны чоҥнуҥ чуртган турар чөрдөриҥе, тодаргай-даарга, колхоздар болган совхоздар топтериҥе тургузарыя болдуруп практика коргүскен. Ынчангаш бистиҥ Улуг-Хем районнуҥ хандырыгга комбинадының ыыдыт хүлээп алышкыны пунктузарының, чүре-тыны

БУРУНГААР УЛУГ ШУРААШКЫН

«Туркестанга бижик билбес чоруктуу улутказарынга барык 400 чыл негеттинер»— деп, 1912 чылда Россияның «Чырыдыышкын медээзи» журнал бижээн.

Мынчаарга мурнунда Туркестан деп турган ол чуртта номчуп, бижип билбес кижи чок апарганындан бээр 46-даа чыл четпээн. Мынчаарда аңаа дээди өөредилге черлери чок турган, ам олар · Туркменияда он-он, мынчаарга оларның студентилериниң саны миллион кижиге онаштыр алырга, Япония, Франция, ГФР... дээн ышкаш чуртларныңдан хөй. Национал интеллигенциа, амгы үениң эртеми, сайзырагай литература ында тыптып келген...

Амгы үениң чурт чурулунда Туркменистан деп ат чок (мынчаарда Россияның ортаакы азий кыдыгларын мынчаар адап турган). Бөгүн оң орунда — дөрт эвилелдешкен республика Кыргыс, Таджик, Туркмен, Узбек ССР-лер бар. Бо республикаларның кайызында-даа культура ресволюциязы улуу-биле хөгжээн.

Чижээ, афро-азий чурттарның аныяк чогаалчыларының чоокта чаа Ташкентиге бооп эртекени ужуражышкынынга чугаалап тургулааны «кыргыстың кайгамчыы» бо-дур: залчылар аразында 47 харлыг Чингиз Айтматов бар, оон чогаалдарын делегейниң 45 дылдарынга 130 катап парлаан, оон тиражы 6 миллион экземпляр. Чүгле XX чүс чылда, Совет эргечагырганын үезинде аңаа ындыг литература тыптып келген.

1975 чылда АКШ-ка ССРЭ-ниң Улуг театры көргүзүглер кылып чоруп турда, америкаңнар кыргыс Булат Минжилкиевке адыш часкап турганнар, ол— «Борис Годунов» опера-ga кол рольду ойнап турган. Софияга болган Франциянның Тулузага конкурстарга алдын медальдар алган ол ыраажының дугайында танышкан, революция мурнунда кыргыстар хөй үн-биле ырлаарын, театр, уран чурулга деп үвени билбес чоралан дээрлинге конференцияга келген хөй кижилер бүзүревейн тургулаан... Кыргыс кинематография чүгле 20 харлыг, а сөөлгү чылдарда ол Бүгү-эвилел болган делегей кинофестивальдарынга 10 улуг шаңналды алган.

XIX чүс чылдың орус интеллигент-демократтар чадаарда эге өөредилгени безин бүгү-ниитинин кылып алырын күзеп тургаш, ону европа Россиязынга безин чүгле 250 чыл болган, тодаргайлаарга XXII чүс чылда чедип ап болур кылдыр санап турган. А ам ол болза шагда-ла хөрек кырында бүткен болган ам бүгү-ниитим ортумак өөредилгеге шилчиниp бисте доозулган.

Айтырыг ан берге турган. Советтер ол ажылды эгелеп кириптерге, чаңгыс салгалдың амыдыралының дургузунда караңгы бүдүүлүк чоруктан чурт амгы үениң культуразының деңнелинге чеде берип болур дээрзинге Барыын талакы чурттардан бүзүрээрлер эвээш турган. Харын-даа, 1957 чылда, бистиң чуртувус делегейде чериниң баштайгы кылымал спутнигин салып үндүрүптеринин мурнуга чарында, «Нью-Йорк геральд трибюн» солун: «ССРЭ ракета тудуунун талазы-биле АКШ-ты кажан-да мурнап шыдавас», чүге дээрге ол болза эртем болган өөредилге талазы-биле «болбаззырангай нациялардан» ам-даа хожудап турар деп бижип турган. Мынчаарга спутникти бистиң чуртувус салып үндүрүптерге «Нью Йорк таймс» солун: «Бирги чергенниң эртемтехниктиг кадрлардыг болгаш математикага, физикага, химияга, металлургияга ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарлыг чурт ындыг улуг херекти чүгле бүдүрүп болур...» деп бижээн.

ССРЭ ындыг специалистерни кайын ап алган чоор?— деп кайгап турган. Мынчаарга бистиң чуртувус делегейде чериниң баштайгы кылымал спутнигин салып үндүрүптеринин мурнуу чарында, «Нью-Йорк геральд трибюн» солун: «ССРЭ ракета тудуунун талазы-биле АКШ-ты кажан-да мурнап шыдавас», чүге дээрге ол болза эртем болган өөредилге талазы-биле «болбаззырангай нациялардан» ам-даа хожудап турар деп бижип турган. Мынчаарга спутникти бистиң чуртувус салып үндүрүптерге «Нью Йорк таймс» солун: «Бирги чергенниң эртемтехниктиг кадрлардыг болгаш математикага, физикага, химияга, металлургияга ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарлыг чурт ол конференцияны эртиптеринге шаптыктаашкын кылырын үргүлчүлеп турар.

«Чамдык кижилер» «совет кыжаныг» дээр меге-хоозун чүве-биле коргутпушаан, чавырлымышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы чүгле социалистиг чурттарга ажыктыг дээр янзылыг кылдыр бадыткаарын ораалдажып турар. А херек кырында СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алган тайбың программазы болгаш ону СЭКП-ниң XXV съездизинин документилеринде чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткени — чепсекти эңдере бүдүрер чорукка, массалыг улуткаашкынның чепсээниң тарап неперазринге, дайынга «кыжаныг» болуп турар деп, ол солуп демделээн.

«Улус массалары өөредилге, чырыдыышкын болгаш бөлүг талазы-биле аажок үптедип алган—ындыг чурт Европада Россиядан өске артпаан». Чонуң эң хөй нуруузу (Ортаакы Азияга болгаш Сибирьге 96—99 хуузу) бижик билбес турган...

Мынчаза-даа чүс-чүс чылдарда бүдүүлүк чоргаан калбак массаларның чогаадыкчы күжүн социализм тургузуушкыну оттурупкан. Хөй национал улус хөй миллион интеллигенциязы оттурүп алган, мынчангаш ол ам-даа ажылчыннарның, болгаш тараачыннарның иштиңден долдунуп турар. А эргелеп башкарарының кадрлары кандыгы? Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, СЭКП край болгаш область комитеттериниң секретарьларының, республикаларның Министрлер Чөвүлелдериниң, край болгаш область Советтериниң күүсөмнарының даргаларының 80 ажыг хуузу база ССРЭ-ниң министрлериниң болгаш күркомитеттер даргаларының 70 хире хуузу боттарының күн-ажылчы ажыл-чорудулгазын ажылчыннар болгаш тараачыннар бооп эгелээннер...

Маңаа улаштыр амгы Ортаакы Азия болгаш Казахстан дугайында база чамдык саннарны ап көрээли. Совет бүгү 86 дээди өөредилге черлериниң 120-ин оларда туруп турар, мынчаарга ол беш республиканың чонунуң саны Бүгү-эвилелдиң чонунуң тоотун бир кезии-ле болгай, 1939 болган 1970 чылдарның чизе бүрүтелининг аразында дээди болган ортумак эртемниглерниң саны муң кижиге онаштыр Таджикистанга 40-тен 420 кижи, Кыргыс ССР-ге—46-дан 452, Узбекистанга 55-тен 455, Туркменияга — 65-тен 475 кижи чедир көвүдээ бооп турар.

Эртем талазы-биле улуг сорулгаларны шинтирлээри оларда база шагда эгелээн. Национал Эртемнер академиялары тургустугулазының академиязы Узбек ССР-ге 1943 чылда, Казах ССР-ге—1946, Таджик ССР-ге—1951 чылда, Туркмен, Кыргыс ССР-лерге — 1954 чылда тургустугулаан. Мынчаарга 1961 чылга чедир Эртемнер академиялары бүгү эвилелдешкен республикаларга бар болу берген.

Ортаакы Азия, бүгү чурт-биле бир дөмей, сөөлгү он чылдарда калбарган эртемтехниктиг революцияны төлептии-биле утказан болгаш маңа бо талазы-биле ажыл деңгеренгейн-биле калбарып турар.

Лев БОБРОВ.

ПМА.

делегей бо хүннерде

КАТТЫШКАН ШТАТТАРДА СОҢГУЛДАЛАРНЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

НЬЮ-ПОРК. (СЭТА). Ноябрьның 2-де АКШ-ка болган соңгулдаларның түңнелиндо демократтыг партияның кандидады Дж. Картер чаа президентиге соңгуткан. Баштайгы медээни ёзугаар алырга, ону дээш 39,4 миллион соңгукчулар бадылаан азы 51 хуузу. Республиканчыларның кандидады президент Дж. Форд 37,5 миллион бадылаашкынны алган азы 48 хуузу. Соңгукчуларның бир хуузу хамаарышпас кандидат Ю. Маккарти дээш бадылаан.

Конституцияны ёзугаар, оон-биле чергелештир соңгулдачылар дээш бадылаашкынны хары угда база эрттиргеп, олар албан хуузу-биле президентиин болгаш оралакчы президентиин соңгуур ужуругуг. Соңгулдачылар коллегиязы төлээлекчилер палатазының кежигүннериниң болгаш сенаторларның (535) база федералдыг округ Колумбиядан үш кижиниң саны ёзугаар 538 кижиден тургустунар. Олбо партияларның кандидаттары президентиниң азы оралакчы президентиниң албан-дужаалынга киирерин чедип алыр төлээде, бети дээрге-ле 270 соңгулдачыларның деткимчезин чедип алыры эргежок чугула. Соңгулдачылар 1976 чылдың декабрь 13-те бадылаар болза-даа 270 ажыг соңгулдачыларның деткимчезин алган. Дж. Картер президент база У. Мондейл оралакчы президент болуру ам-на годаргай ынаргап.

Президент Дж. Форд Ам бажындан Дж. Картерге телеграмма чоруткаш, бодунуң аштырганы хүлээп көргөн болгаш адаанчажыкчызының соңгулдаларга тиилелээн-биле холбаштыр байыр чедиргеп.

Сенаттың үштүң бир кезээ болгаш конгресстиң төлээлекчилер палатазының бүгү составын чаарты соңгаан бо соңгулдаларда демократтыг партия чурттуң хоойлу үндүрер дээди органынга бодупуң хөй вуруузуң хевээр арттырарын чедип алган.

• • •

АКШ-тың 39-ку президентиан Джеймс Эрл Картер 1924 чылдың октябрь 1-де Плейнз хоорайга (Джорджия штат) фермер кижиниң ог-бүдезинге торүттүнген. 1946 чылда Аннаполисте шериг-далай академиязын доозкан болгаш 1946 чылдан 1953 чылга чедир АКШ-тың шериг-далай күштеринге албан эрттирип турган. Халажыллаже лейтенант аттыг үнгеш, Дж. Картер бодунуң штадының политикалыг-политиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржип эгелээн. 1961 чылда Джорджияның сенадынга соңгуткаш, аңаа ийи чыл болган, а 1970 чылда штаттың губернаторунга соңгуткан болгаш ол албан-хүлээлгезинге 1975 чылга чедир турган.

Чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр

ЛИССАБОН. (СЭТА). Бистиң бөмбүрээзивистиң Совет Эвилелинге болгаш социалистиг өске-даа чурттарга баштаткан депшилгелиг күштериниң чорудуп турары тайбың дээш, чепсекти дүжүрери болгаш делегейниң чавырлышкыны дээш демиселди португали солун «Диариу» «Чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр болгаш тайбынны быжыглаар» деп түүлүнде аналиптеп бижээн.

Чепсекти эңдере бүдүрер чорукту соксадырының эргежок чугулазын Совет Эвилели канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг деп көрүп турарын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязында шикирген чаа совет саналдар база катап бадыткап турар деп солун айыткан. Ядролут чепсектиң бүгү шенелделерин хоругдаары, дайын чорударының бүгү-ле химниктиг чепсектерин хоругдаары болгаш узуткаары, массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин болдурбазы, аңаа чепсегленимшкиннерин кызырары, дашткыының девискээринде бүгү-ле шериг базаларын узуткаары, шериг бюджеттерни кызырары дээш ССРЭ туржуп турар. Ол тодаргай сорулгаларны күүседир чорук туюлдуң эчис сорулгалын — бүгү делегейге тайбынны догуннадырын үе-чаяа аайы-биле чедип алырының аргазын бээр.

«ССРЭ чүгле принципиалдыг харакгерлиг медеглелдер кылыры-биле кызыгаарлаттынмайн, харын оон-биле чергелештир тодаргай саналдарны киририп турар, оларны боттандырар чорук кижи терелгетенниң мурнуга тайбынче оруктуу ажыдып болур» деп, «Диариу» онзалап демделээн. Ылангыя боттарының шериг чарыгдалдарын кызырарын бүгү күрүнелерге ССРЭ саналдаан, аңаа кол-кол капиталистиг күрүнелериниң болгаш агрессчи НАТО болуглежишкининиң талазындан амга чедир харыы чок бөлуп турар. Чепсекти дүжүрер талазы-биле бүгү делегей конференциязын чыылдырарын ССРЭ база-ла саналдаан, мынчалзажок капиталистиг чурттар ол конференцияны эртиперинге шаптыктаашкын кылырын үргүлчүлеп турар.

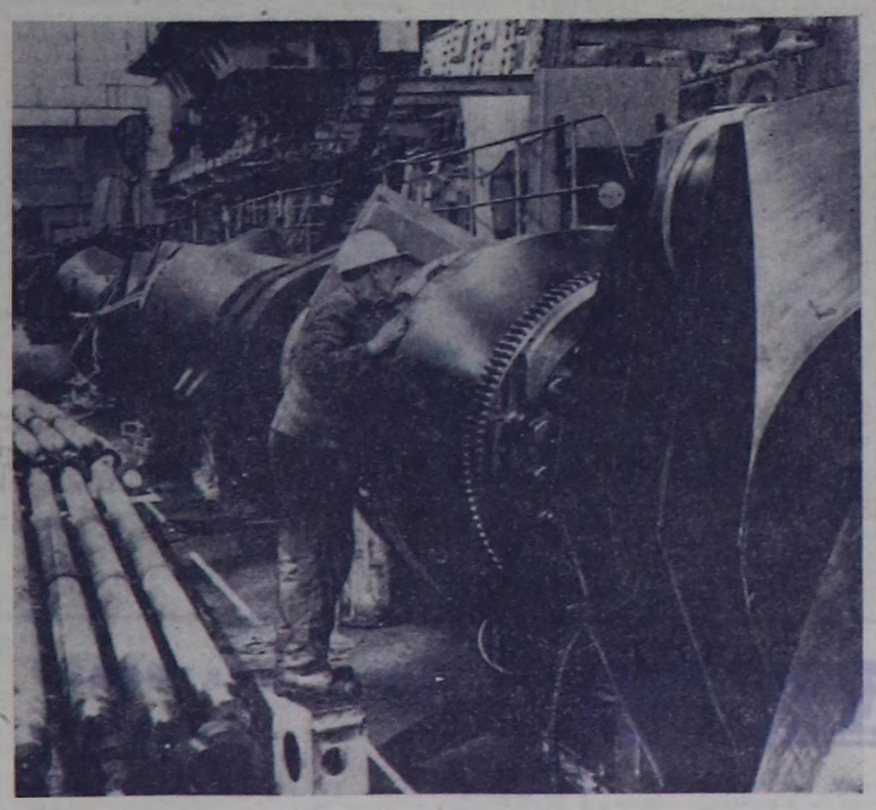
«Чамдык кижилер» «совет кыжаныг» дээр меге-хоозун чүве-биле коргутпушаан, чавырлымышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның политиказы чүгле социалистиг чурттарга ажыктыг дээр янзылыг кылдыр бадыткаарын ораалдажып турар. А херек кырында СЭКП-ниң XXIV съездизинге хүлээп алган тайбың программазы болгаш ону СЭКП-ниң XXV съездизинин документилеринде чогаадыкчы ёзу-биле хөгжүткени — чепсекти эңдере бүдүрер чорукка, массалыг улуткаашкынның чепсээниң тарап неперазринге, дайынга «кыжаныг» болуп турар деп, ол солуп демделээн.

Кады ажылдажылга калбарып турар

ГАВАНА. (СЭТА). ЭДЧ-ниң Геология талазы-биле докталмал комиссиязының 32-ги хуралы аңаа доозулган. Ол хуралга ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның делегацияларындан ангыда, ЮСФР-ниң болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың төлээлекчилери база киришкен.

1990 чылга чедир үеде геология талазы-биле кады ажылдажылганың планының төлевилелин чугаалажып көөр үеде делегаттар ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарны одалгазынергетика курлавырлары-биле хандырарының айтырыгларынга дыка улуг кичээнгейни салган. Хуралдың хүн чурумунга тургустунган айтырыгларның аразында—делегей океанының, чер иштиниң байлаан база курлавырларын ажыглааның, бедик үре-түңнедиг ан болгаш геофизиктиг аппаратураны тургузарының айтырыглары бар.

ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның аразында геология талазы-биле кады ажылдажылганы улам ыкай калбартырын болгаш ханылдырын баш удур көрүп турар протоколга ат салган.

ПОЛЬША. Познаньда Цегельский аттыг машина тудуунуң коллективи судноның баштайгы кол шимчедиктизин будуруп үндүргенинден бээр 20 чыл болган. ПУР-да ол будуруге чери ада-чурт бүдүрүлгезинге болгаш даштыны хереглекчилерге шимчедиктилер будуруп үндүрер талазыбиле кол будуруге чери апарган. «ПУР-га кылган» деп маркалыг шимчедиктилерни янзы-бүрү чурттарның 600 ажыг судноларында тургускан.

Эрткен беш чыл-биле деңнээрге амгы беш чылда ону даштыныже садып үндүрерин 60 хууга улгаттырарын баш удур көрген. Комбинаттың продукциязы бодунуң бедик шынарлыы-биле, амыглаарга намналгалыы-биле өнзаланып турар. Ону 11 чурттарда, оон иштинде Совет Эвилелинде амыглап турар.

ЧУРУКТА: эзлчеглиг шимчедиктини чыып турары.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Горн адилкеп. Барабаның даажы-биле байырлалдыг байдалга В. Банивур аттыг пионер дружиназының тугун киририп келген. Ол болза Кызылда № 15 школаның дорткү классчарының пионерлери октябряттарга бичии өңнүктерип киририп ап турары олдур.

Чылганнар адыш часкап турда, дорткү классчылар сыадысчыгаштарны октябряттарга кадагылап берген. Октябряттарга школаның директору А. Безызыков база байыр чедирген. Орта-да октябряттарга отряд туктарын болгаш белектерни база тыыскылаан.

Бо бүгү төнген соонда байырлыг концерт болган. Октябряттар өөрүшкүүлүг, чорттаар апарылаан класстарже тарай турганнар.

ЧУРУКТА: октябряттарга хүлээп алганнарның аразында болүк өөренчикчилер-дир.

А. ЗАПЦЕВТИҢ фотозу.

УЛАМ СОРУК КИРИП...

СЭКП Кызыл хооркому болгаш хоорай Советиниң күүскому октябрь 5-тен ноябрь 5-ке чедир хоорайны чаагайжыдып погаанчыдарының айыл чарлаан. Ооң-биле кадыг эрткен 9 айларның социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Чарыштың түңнелинде бажыңнар комитеттериниң аразындан № 2 бажың эргелелиниг Ленин кудумчузунда 66, 60 дутаар бажыңнар (бажың комитединиң даргазы Георгий Петрович Чертанцев) бирги черни алган, 200 рубль акша шаңналын, хүндүлел бижикти алган.

Ол шаңнал — бажың комитединиң удуртулгазы-биле чурттакчыларның багай эвес ажылдаанының херечизин. Бажыңнын девискээрин погаан, арыг-силиг тургузар дээш чурттакчылар янзы-бүрү шыыттарны, чечектерни тарып олуртканн. Уруглар ойнаар шолдерге чайганыр аяткыштарны, херимчигештерни, столдарны, сандалдарны чурттакчылар боттарының күжү-биле дерип кылган.

Бистиң бажыңывыс ажыглалга киргеннен бээр ам 7 чыл ажып турар. Баштайгы чылдарда ыыштарны, чечектерни-даа час келирге-ле тарып олуртуп турган бис, мынчаза-даа доктаамал ажаавазындан олар кадыг кургаан, үнмейн баар турган. Ам бо сөөлгү чылдарда бажың комитединиң чогуур хемчеглерин ап, ыыштарны, чечектерни кажан, кым суггарарын тодарадып, графигин тургускан.

Чурттагга бажыңдының девискээрин погаайчыдып чаагайжыдары, иште-даштын арыг-силиг тургузуп, күрүнеже чурттагга фондузун хумагалап эдилээри—чүгле бажың комитединиң кежигүннеринден эвес, харын бүгү чурттакчылардан хамаарыжыр.

Чаагайжыдырга идепкейлиг киржип турарларны бистиң № 46 бажыңдан хөңү-биле адап болур. Оларның чижээнге В. И. Кантских, Ю. И. Неломящих, Д. О. Сат, С. М. Очур, Н. Н. Дозур-оол болгаш өскелерин-даа адап болур.

Мынчаза-даа бажың девискээринге шефтээлгелиг организастарга аңаа киришпес бажыңнарынга олурар йөн-текчес кижилер бистиң аразыста ам-даа бар.

Хоорайның бажыңнар комитеттериниң аразынга калбарган социалистиг чарышка тиилелчи боос үнгеш, шаңналгаланмыыс 200 рубльди бажыңнывыс девискээрин уламна каас, чараш кылыр сорулгага ажыгызеринге шинтирлээр бис.

Албан организацияларның чергелериниң, чурттагга бажыңдарының девискээрин погаанчыдып, арыг-силиг тургузуп, хоорайбысты улам каас-шынаж кылыр дээш, чаагайжыдылга айынга идепкейлиг киржир деп сорулгага алган бис.

Д. ТЕМБРЕК.

КРАСНОЯРСКИНИҢ ПОЛИТЕХНИКТИГ ИНСТИТУДУНУҢ КЫЗЫЛДА ФИЛИАЛЫ БЕЛЕТКЕЛ САЛБЫРЫНГА ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРНИ ЧАЛАП ТУР

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, будурулге болгаш хамааты тулгуннуң иргежилдерин өөренир факультеттерге киредлерни белеткээр. Аңаа будурулгениң мурнакчылары, хөй-ниитиге үлегерлиг аныяк ажылчыннар, колхозчуудар болгаш Совет Армиязының хүрээлецинден халашканнарны хүлээп алыр болгаш хамаарышкан черинден сүмелээри бижиктерни ёзугаар база ортумак эртемни дооскан соонда бир чылдан эңээн эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Белеткел салбырынга киредлер билдиришкинин-биле кады: хамаарылгалыг черинең сүмелээн бижиниң, будурулгенің болгаш комсомол организациязының характеристиказын, ортумак эртем дооскандының шынзылгазының болуп, күш-ажыл депгеринең хоолгазын, 3×4 сантиметр хемчеглиг алды фото-чуруктарны, 286 майык ёзугаар долдурган эңчи шынзылгазын, ог-бүлезининг дугайында шынзылганы, өөредилге черинче чорударын шинтирлээр хураалдың шинтиринең хоолгазын боду дужаар.

Өөренир хуусаазы 8 ай. Өөредилге декабрь 1-де эгелээр. Документилерни ноябрь 20-ге чедир хүлээп алыр. Белеткел салбырының дыңнакчылары стипендия, чурттаар чер болгаш студент бүрүзүнге көрдүнген өске-даа хереглелбиле бүрүн хандыртынган турар.

Совет Армиязың чүрээлеңинден ноябрь-декабрь айларда халашканнар документилерин январь 15-ке чедир үеде киирип болур.

Белеткел салбырын доозканнар киреринең экзаменнери чоокта институттуң бирги курузунга киирер.

Билдиришкинин чорудар адреси: Кызыл, Рабочая 4, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры.

Тыванын хөгжүм-шин театрынга

даарта—ноябрь 6-да

У. Гаджибековтуң

«АРШИН МАЛ-АЛАН»

деп шинзи болур.

Эгелээри 17 шакта. Касса 10 шактан эгелеп ажылдаар.

Михаил Дамдынович Дирчинниң адынга Томскиниң эмчи институдунуң 1962 чылдың июль 2-де тывыскаан II № 795935 диплому читкен. Ам ону күш чок деп санаар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 5-ТЕ

МОСКВАДАН

8.50—«Соңгу вариант». Ураа-чечен телефильм.
10.10—«Совет Эвилелин эргий-кежий». Киноальманах.
10.50—Мультфильмнер программазы: «Винни-пух», «Винни-пух аалдап чорупкан», «Винни-пух болгаш ажыл-херек, дуурказаннер хүнү».
11.35—«Тоол аалдап келдим». «Алдын ыйыстар». Ураа-чечен фильм. РСФСР-ниң улустуң артизи В. Леонтьеваның эге сөзү-биле.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Поэзия». В. Маяковский. Артист Л. Филатов номчуур.
13.55—«ССРЭ-ниң улустарының ырлары болгаш танцылары».
14.40—С. Данзулов — «Минииишкин». ССР Эвилелиниң күрүнениң академиктиг Биче театрының фильм-шизи.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Солдаттың Чүрээ». Документалдыг фильм.
18.00—Телемедээлер.
18.10—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.
18.25—Киножурнал.
18.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
18.50—«Эгезе». Телефильм.
19.05—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлерин — амыдыралга». Дамчыдыжга.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—«Совет Эвилелин эргий-кежий». Киноальманах.
20.20—А. Глазунов — «Алдыгы симфония».
20.55—00.50—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооңга тураскаадкан байырлыг хурал. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.

Аарал

Бөгүн республикага бүрген, аязыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Агаарның температуразы 10-15 градус соор.

Кызылда бүрген, аязыр, агаарның температуразы 9-11 градус соок болур.

Эраш районда «Морен» колхозтуң баштаар чери, партбюро болгаш кодээ Советтиң күүскому колхозтуң үндезилекчилерниң бирээзи болгаш оон баштайгы даргазы, кодээ Советтиң даргазы чораан, хүндүлүг колхозчу

Кыргыс Нагбынович КАЙ-ХООНУҢ

ночээнин дыңнатпышаан, оон доргуза-төрелдериниг болгаш чоок кижилериниг ханы нажыдалын илертейлеп тур.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 5-ТЕ

«ЛЕНИНГЕ»: «Оруктарым» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды. «Адыр, сеңи шиңме» (7—9 үдүрүлгези) 9.00, 10.30, «Хемныды талыгырда» 12.00, 13.40, 15.20, «Кара ракгың аспаанда» 17.00, 18.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ооң—хадыр-сарыг» 10.00, «Дириг амытаннар делегейинде» — «Аспаан каян, адыг» 15.00, «Кургаг черде шуургам» 13.00, «Хадымыр сигем» 16.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Маңа орунга сеп боола» 13.00, «Карманымда ок ам-даа артыкаа ийиш» 15.00, 16.50, «Боолуг кижи» 15.00 шакта.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдазының 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал кылдазының 2-37-13, культура кылдазының 2-23-54, көжө ажыл-агый кылдазының 2-21-47 үлетүүр кылдазының 2-22-84 чагаа кылдазының 2-41-27 информация база совет тургузуут кылдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейи барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1787.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үнүтрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01197

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 262 (10247) | 1976 чылдың ноябрь 6, суббота | 1925 чылдан үнезевлеттинген | Өртээ 2 коп.

Коммунизм тургузукчузу — маадырлыг совет улус делгерезин!

Октябрьның төрээн чурту—Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

Улуг Ленинниң партиязы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

ЛЕНИННИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРЖЕ!

Совет улус СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниң тодаратканы улуг соруглаларны хейаът кирген, чогаадыкчы күш-ажылдың байдалынга Улуг Октябрьның 59 чыл оюн уткуп турар. Бистиң планнарывыс—партияның болгаш чоннуң чаңгыс эвиниң илереги. Ону байырлал мурнунда эрткен СЭКП ТК-ниң Пленуму болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязы бүзүрелдин-биле база катап бадыткаан. СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң экн ажылдаар, ажыктыг ажылдаар, эң хөй күштү үндүрүп ажылдаар дугайында кыйгырыы Советтер чуртунуң ажылчы чоннарының үүректеринге изиг деткишкинии алган. Ажылчыннар, колхозчулар, күш-ажылчы интеллигенция партияның кыйгырыынга күш-ажылчы алдарлыг ажыл-херектер-биле харыылап турар. Массалыг калбарган социалистиг чарыш, бо чылдың түңнелдери онгу беш чылдың планнарын чедиишкинниг күүседип болурун бүзүредип турар.

Тайбың болгаш делегейге калбак кады ажылдажылга дээш бистин партиявыстың улам ынайгы демиселин чайгылыш чок боттандырганының ачызында, тайбың тургузукчу күш-ажылга таарымчалыг байдалдар тургустунган. Совет улус маңаа ленинчи партияның, ооң Төп Комитединиң, ТК-ниң Политбюрозунуң болгаш эш Л. И. Брежневтиң ачы-хавыяазын чоргаарланыышкын-биле демдеглеп турар.

Ноябрь 5-те Кремльдиң Съездилер ордузунга бүдүрүлгениң мурнакчылары, эртем болгаш культураның ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчылары, Москва чоогунуң ажыл-ишчилери чыглып келген. Аңаа ажылчы чоннар депутаттарының Москва Совединиң болгаш СЭКП-ниң хоорай комитединиң Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 59 чыл оюнга тураскааган байырлыг хуралы болуп эрткен.

Эштер **Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Е. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов** оларны хуралдың киржикчилери үргүлчүлелдиг, соксаал чок адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Ол ышкаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, Коммунистиг партияның хоочуннары, найысылалдың совет, партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери, шериг начальниктер, ССРЭ-ниң космонавтылары, Москванын алдар-аттыг кижилери база президиумда олурганнар.

Моссоветтиң күүскомунуң даргазы **В. Ф. Промыслов** байырлыг хуралды ажыткан.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-нын секретары **Ф. Д. Кулаков** «Улуг Октябрьның херели коммунизмче орукту чырыдып турар» деп илеткел кылырга, ону хуралдың киржикчилери чылыы-биле уткааннар. Ооң илеткелин улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыны хөй удаа үзе кирип турган.

Байырлыг хурал ооң-биле доозулган. Залга Совет Эвилелиниң күрүне гимнизи чаңгыланып турган.

Улуг чедиишкинниг эрткен байырлал концертинге Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың удуртукчулары олурганнар.

Улуг Октябрьның 59 чылынга тураскааткан байырлыг хуралдар эвилелдешкен республикаларның найысылалдарынга, чурттуң өске-даа хоорайларынга база болгулаан.

(СЭТА).

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ ХЕРЕЛИ КОММУНИЗМЧЕ ОРУКТУ ЧЫРЫДЫП ТУРАР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга холбаштыр Кремльдиң Съездилер ордузунга ноябрь 5-те болган байырлыг хуралга эш Ф. Д. КУЛАКОВТУҢ илеткели

Эргим эштер!

1917 чылдың октябрьдан, самдан-на Россияның төөгүзүнге чаа үениң эгелээни бо...» (В. И. Ленин. Чогаадарының долу чыыдызы, том 35, арын 2) дээн чалбыыштыг ленинчи сөстер бир-ле дугаар чаңгыланып үнген болгаш бүгү делегейге тарадыр ужуга берген ол уттундурбас хүнерден бистин бежен тос чыл аңгылап турар-дыр.

Чаа, социалистиг ниитилел бежен тос чыл дургузунда хөгжүп база быжыглып келген. Баштайгы тиилелгелиг пролетарлыг революциянын бүгү делегейге төөгүлүг ужур-дузазы совет улустун, социализмниң акы-дүнма чурттарының улустарының улуг чедиишкиннеринден, амгы делегейде чаагай чаартылгалардан улам-на долуузу-биле илереп турар. Октябрь — ол дээрге ленинчи партияга удуртқан ажылчыннарның болгаш тараачыннарның канчаар-даа аажок улуг тиилелгези-дир. Октябрь — ол дээрге капиталдың эрге-чагыргазынга, реакцияның болгаш агрессияның күштеринге удур демиселге бомбүрөктиң ажылчы чоннарынга сорук киприкчи үлегер-чижектир. Октябрь—ол дээрге чаа социал бөттүг амыдыралче орук-тур, коммунистиг келир үеже кижи төрелгетеннии чүткүлү-дүр.

Бо чыл — СЭКП-ниң XXV съездизиниң чылы. Ленинниң идеяларының, Октябрьның херээнин ондүр улуу болгаш амыдыралчызы бистиң партиявыстың дээди чыыжының ажылынга, ооң шиитпирлеринге чайынапчаа-биле бадыткаттынган.

Бо чыл — хөй-хөй акыдунма партиялардың съездилериниң чылы-дыр, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының чаңгыс эвиниң улам ыңай быжыглышкынының, социалистиг күрүнелериниң өг-бүлезиниң калбарымышкынының чылыдыр. Социализмниң херии базымы улам-на бүзүрелдиг апарган, ооң делегейге салдары болгаш ат-алдары өскен.

Бо чыл — делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиннериниң чаа чедиишкиннериниң чылы-дыр. Социалистиг чаартылгаларның ужур-дузазын, марксизм-ленинизминиң идеяларының шынымын угаан-бодалы-биле, чүрээ-биле билип турар апарган кижилерниң саны хажык чок өзүп турар. Улуг Октябрьның ой бүрүзү бүгү чурттарның ажылчы чоннарынга эргим болгаш чоок, делегей байырлалы болу берип турар.

Чедип алдынган чүүлдерге даянымышаан, бистиң алдарлыг Ада-чурттувус чүте-даа илдикпес бурунгаар шимчээшкинин үргүлчүлеп турар. Партияның XXV съездизиниң шиитпирлери-биле сорук киргеп совет улус бодунуң ленинчи партиязының удуртулгазы-биле Октябрьның оруу-биле, коммунизмниң оруу-биле бүзүрелдиг чорup орар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң угланыышкыны—коммунистиг тургузуушкуннуң угланыышкыны

Эштер! Улус эрге-чагыргазының баштайгы хүнеринде Владимир Ильич Ленин мынча деп бижээн: «Ажылчы чоннуң массазында кайы хире байдак күштер туруп турарын... ниитилелдиг социалистиг тургузуушкунунуң үезинде кандыг күштер туруп турарын база калбарып үнүп болурун амгы үеде бис тодаргайы-биле бодап билип шыдавас-тыр бис» (Чог. долу чыыдызы, том 36, арын 153).

Бөгүн бистиң ниитилеливистиң тургузукчу күштери улам-на долуузу-биле ажыттынып турар. Бүгү аңгыларның болгаш социал бөлүктериниң идей-политиктиг чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжышкыны, бүгү нациялардың база улустарның ленинчи пайыралы, бистиң экономикавыстың планныг чорuу, күш-ажылды бедик медереди-биле көөрү, амыдыралдың социалистиг овур-хевири — Улуг Октябрьның социалистиг революциязының амыдыралга хайыктырып үндүргени ол бүгү чаа күштер аңаа калбак делгемни ажыттыкан.

Бистиң улузувустуң күүлүг күштерин СЭКП-ниң мерген угаанныг ленинчи политиказы көвүдедип база чаңгыс аай эчис сорулгаже углап-баштап турар. Ону бүгү партия ажылдап кылып база боттандырып, ону коллективтиг угаан-бодал болгаш тура-сорук кылдыр хууздуруп турар. Политиктиг угланыышкынны хевирлеп тургузарынга болгаш боттандырарынга кол база тодарадыкчы роль СЭКП Төп Комитединге, Чингине секретарь эш Леонид Ильич Брежневке баштаткан ооң Политбюрозунга хамааржып турар.

Амгы үениң политиказының айтырыгларын ажылдап кылырын партиявың эртем ёзузу-биле, херек кырында боттуу-биле көрүп турарының чайынапчак бадытказының СЭКП-ниң XXV съездизи болган. Ук съезд коммунистиг тургузуушкунуң чаа сорулгаларын тодаргайлаан, ниитилелдиг социал-экономиктиг болгаш культура хогжүлдезиниң, совет кижилерниң чаагай амыдыралын бедидериниң тодаргай сорулгаларын төлевилзон болгаш бүгү талалыг үндезилээп, тайбыкыны база улустарның айыл чок чорuун быжыглаары дээш улам ыңайгы демиселдиң программазын ндип үндүргени.

Съездиниң идеялары, ооң шиитпирлери, эш Л. И. Брежневтиң кылганы Төп Комитеттиң Отчет илеткели болза коммунизм тургузуушкунунуң теориязынга база практиказынга улуг салышкын болуп, бистиң амыдыралывыстың бүгү талаларынга амыдыралының өйү келген айтырыгларының бүгү талалыг ханы анализи бердингеп, бүгү партия организацияларының, совет болгаш ажылагый органнарының практиктиг ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы тодаттынган, салдынган эчис сорулгаларны чедип алырының оруктарын база аргаларын ында ылаптыг ажыткан. Эш Брежневтиң чугаазында айыткан түүлдерин болгаш түңнелдерин ТК-ның Пленуму чаңгыс эң-сеткиздиг түүлдүгүнүп көргеп, олар бүгү улустуң изиг үүлдүгэвүүшкүнүн база деткимчезин алган. А ол дээрге партияның төлевилзээн түүлдери, келир чылдың база ниитизи-биле беш чыл планының онаалдары чедиишкинниг күүсеттинген турар дээрзиниң эң-не ынаныштыг магадылалы-дыр.

Онгу беш чыл — ол дээрге юбилейлиг беш чыл-дыр, эштер. Баштайгы беш чыл планын амыдыралга боттандырып эгелээрниден бээр бежен чыл ою 1978 чылда болур. Советтер чуртунуң эрткени тос төөгүлүг үе-чада, тос кедергей улут херии базымнар соовуста арткан. Беш чыл бүрүзү шынап-ла канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг бүдүрген ажыл-херекти бодунда хаара тудуп турар. Ол болза, совет улус чурттуң амгы күүзүнүң үндезиннерин эң-не берге байдаалдарга салып турган баштайгы беш чылдар планнарынга-даа хамаарыкыр. Ол болза, даймына үреткен ажыл-агыйны делгем девискээрлерге эң-не кыска хуусаада катап тургускан дайын сөөлүндеги беш чылдар планнарынга-даа хамаарыкыр. Ол болза, шуут-ла коммунизминиң материал-техниктиг базазының тургузуун, бистиң планнарывыс сайыраңгай социалистиг ниитилелдиң экономиктиг база политиктиг күүзүнге даянып турар амгы хүннерге-даа хамаарыкыр.

Бодунуң хемчээлдериниң, үлетпүрүнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның, эртемниң база культураның хогжүлдезиниң, чоннуң чаагай амыдыралының көдүрүүшкүнүнүң кол-кол көргүзүлгелериниң талазы-биле онгу беш чыл — коммунистиг тургузуушкунуң чаа чугула үе-чадазы.

Эрткен беш чылда чедип алдынган чедиишкиннериниң бо беш чылда планнаттынган түүлдер-биле деңнээр болза, бистиң бүрүлгеар хогжүлдезистиң канчаар-даа аажок улуг перспективаларының тодаргай көстүп кээр. Национал орулгаш ап көрээлиңер. Ол беш чылдың дургузунда 25 хуу озер. Кан эвилдиреринден 168 миллион тонна ажар, электроэнергия бүдүрери 1 триллион 380 миллиард кит-шак ажар. Кодээ ажыл-агыйга ниити продукция бүдүрериниң хемчээли 132 миллиард рубль чедер. Бо бүгү дээрге, совет ниитилелдиң чаа-чаа бедиктерже шапкын хогжүн орарының тодаргай чижээ.

Онгу беш чылды партия ажыктыг чорuктун болгаш шынарның беш чылы дээн адаанын билир бис. Бо сөстер миллион-миллион кижилерниң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының сорук киприкчи кыйымдыралының өйү келген айтырыгларының бүгү талалыг ханы анализи бердингеп, бүгү партия организацияларының, совет болгаш ажылагый органнарының практиктиг ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы тодаттынган, салдынган эчис сорулгаларны чедип алырының оруктарын база аргаларын ында ылаптыг ажыткан. Эш Брежневтиң чугаазында айыткан түүлдерин болгаш түңнелдерин ТК-ның Пленуму чаңгыс эң-сеткиздиг түүлдүгүнүп көргеп, олар бүгү улустуң изиг үүлдүгэвүүшкүнүн база деткимчезин алган. А ол дээрге партияның төлевилзээн түүлдери, келир чылдың база ниитизи-биле беш чыл планының онаалдары чедиишкиннериниң күүсеттинген турар дээрзиниң эң-не ынаныштыг магадылалы-дыр.

Онгу беш чыл — ол дээрге юбилейлиг беш чыл-дыр, эштер. Баштайгы беш чыл планын амыдыралга боттандырып эгелээрниден бээр бежен чыл ою 1978 чылда болур. Советтер чуртунуң эрткени тос төөгүлүг үе-чада, тос кедергей улут херии базымнар соовуста арткан. Беш чыл бүрүзү шынап-ла канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг бүдүрген ажыл-херекти бодунда хаара тудуп турар. Ол болза, совет улус чурттуң амгы күүзүнүң үндезиннерин эң-не берге байдаалдарга салып турган баштайгы беш чылдар планнарынга-даа хамаарыкыр. Ол болза, даймына үреткен ажыл-агыйны делгем девискээрлерге эң-не кыска хуусаада катап тургускан дайын сөөлүндеги беш чылдар планнарынга-даа хамаарыкыр. Ол болза, шуут-ла коммунизминиң материал-техниктиг базазының тургузуун, бистиң планнарывыс сайыраңгай социалистиг ниитилелдиң экономиктиг база политиктиг күүзүнге даянып турар амгы хүннерге-даа хамаарыкыр.

Бодунуң хемчээлдериниң, үлетпүрүнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның, эртемниң база культураның хогжүлдезиниң, чоннуң чаагай амыдыралының көдүрүүшкүнүнүң кол-кол көргүзүлгелериниң талазы-биле онгу беш чыл — коммунистиг тургузуушкунуң чаа чугула үе-чадазы.

Эрткен беш чылда чедип алдынган чедиишкиннериниң бо беш чылда планнаттынган түүлдер-биле деңнээр болза, бистиң бүрүлгеар хогжүлдезистиң канчаар-даа аажок улуг перспективаларының тодаргай көстүп кээр. Национал орулгаш ап көрээлиңер. Ол беш чылдың дургузунда 25 хуу озер. Кан эвилдиреринден 168 миллион тонна ажар, электроэнергия бүдүрери 1 триллион 380 миллиард кит-шак ажар. Кодээ ажыл-агыйга ниити продукция бүдүрериниң хемчээли 132 миллиард рубль чедер. Бо бүгү дээрге, совет ниитилелдиң чаа-чаа бедиктерже шапкын хогжүн орарының тодаргай чижээ.

Онгу беш чылды партия ажыктыг чорuктун болгаш шынарның беш чылы дээн адаанын билир бис. Бо сөстер миллион-миллион кижилерниң хүн бүрүдеги ажыл-чорудулгазының сорук киприкчи кыйымдыралының өйү келген айтырыгларының бүгү талалыг ханы анализи бердингеп, бүгү партия организацияларының, совет болгаш ажылагый органнарының практиктиг ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы тодаттынган, салдынган эчис сорулгаларны чедип алырының оруктарын база аргаларын ында ылаптыг ажыткан. Эш Брежневтиң чугаазында айыткан түүлдерин болгаш түңнелдерин ТК-ның Пленуму чаңгыс эң-сеткиздиг түүлдүгүнүп көргеп, олар бүгү улустуң изиг үүлдүгэвүүшкүнүн база деткимчезин алган. А ол дээрге партияның төлевилзээн түүлдери, келир чылдың база ниитизи-биле беш чыл планының онаалдары чедиишкиннериниң күүсеттинген турар дээрзиниң эң-не ынаныштыг магадылалы-дыр.

Бо байдаалдарда эртем-техниктиг дешилгени улам дүргеледирип улут ужур-дузалыг. Эртеминиң болгаш техниканың хогжүлдезиниче партия кезээде улут ынчаңгейни салып келген. Совет эрге-чагырганың эрткени бежен тос чылдары дээрге, ол болза 12 муң киловатт күүзүлүг Каширинин электростанциязындан эгелээп 6 миллион киловатт күүзүлүг Саян-Шушенск ГЭС-ке чедер эрткен орук-тур. Ол дээрге 20 аът күштүг Путилов заводунуң тракторундан 300 аът күштүг «Кировчуга» чедир, бүдүн чартык тонна чүк сеөртүр автомашинадан 120 тонна чүк алыр автосамосвалдарга, автомашинаның дүргени хире чорuктуг самолёттардан үнден дүрген ужар лайнерлерге чедир эрткен орук-тур. Совет эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннериниң эң-не дээди чадазы—космос делгемнерин шингээдип алырынга бистин чедип алганывыс шылгаранган чедиишкиннериниң болур.

Эртем-техниктиг дешилгени моон ынай улам хогжүдеринип, эртем шинчиледдериниң ажыктыг чоруун улам бедидеринип болгаш эртемниң чедиишкиннерин улус ажылагыйынга дүрген шингээдиринин сорулгаларын партия салып турар. Ол дээрге экономиканы хогжүдеринин, коммунистиг тургузуушкунуун болгаш онгу беш чылдың планнарын боттандырарының эң чугула айтырыгларының бирээзи болур.

Эштер! Онгу беш чылдың дугайын чугаалап тургаш, бистер бөгүн оон планнарының түгле магалыг чаагайының дугайын эвес, а оон күүсседзинде баштайгы эки түңнелдериниң дугайын чугаалап болур бис. Эрткен он айларның дургузунда улус ажылагыйының хогжүдезининг түңнелдери беш чыл планының эки күүсеттинин орарыы хереченлеп турар, бирги чылдың планы кол-кол көргүзүлгелер талазы-биле ажыр күүсеттинип турар.

Кажангизы-биле бир домей, беш чылды хуусаа бетинде күүседир дээш демиселдиң бирги одуруунда бистин алдарлыг ажылчын ынгывыс чорuп орар. Кан эвилдиркчилерн болгаш шахтёрлар, машина тудукчулары болгаш энергетиктер, тудугчун, транспортун, харылзааның, чиик болгаш аъш-чем үлетүүреринин, чоннуң амыдырал-хандырыгазының болгаш оске-даа адырларның ажылдакчылары Октябрь байырлалын күш-ажылчы эки чедиишкиннерлиг демдеглеп турарлар.

Чурттуң үлетүүрү он айларның планын хуусаа бетинде күүсеткен. Будүүлгениң озуулдези планнаттынганынган хөй болган. Үлетпүр министерстволары, бүгү эвилелдешкен республикалар продукция сайгарарының планын ажыр күүсеткен. Бистиң чурттувустун алдарлыг пайысылалы—мааадыр-хоорай Москванын ажылчы чоннарының планнарын болгаш социалистиг бедиткеп хүдээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткенин бөгүн демдеглеп чугаалаары сөөртүчүтдүр!

Эштер! Бөгүн бистиң сеткил ханышкыны-биле чугаалап турарывыс улус ажылагыйының хогжүдезинде чедиишкиннерге меңээреңмес үүлдүг бис. Амгы үеде, ажыктыг чорук болгаш шынар дээш калбартып чорuткан демиселдиң байдалдарында, партия ТК-ниң октябрь Пленумунга онза кичээнгейин үгландырган экономиктиг тургузуушкунуун бирги эдлчеглиг айтырыларын шиитпирлээр талазы-биле тодаргай хемчеглерни бүдүрүлгенниң механизастаарыгга болгаш кодээнин өске-даа херегелдеринге күрүнеңиг үлүрүн чурар, улуг материал-техниктиг болгаш сан-хөө курлавырларын өки, ажыктыы-биле ажыглаар үүлдүлүүлар. Россия Федерациязының кара хөрзүнүүг эвес зоназын чаартып тургузарынче угланган хемчеглерниң комплекизин боттандырар талазы-биле ажылдарны кыымаа-биле чорудар херек. Кодээ ажыл-агыйны интенсификастаарының болгаш ажыктыын бедиреринин хөрээге ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкынының болгаш агроүлетпүр интеграциязының базазынга кодээ ажыл-агый будүүлгениниң специализастаашкынын болгаш концентрастаашкынын чүтүлә рольдуг болур.

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ол адырда ажыл улуг болур. Ол ажыл чүнүн-даа мурнунда кодээ ажыл-агыйның, а ол ышкаш ооң-биле холбашкан адырларның ажыл-

(Уланчызы 2-ги арынга).

Москва бөгүн. Кремльдиң эрик талазынче шинчизин (солагай талазында) болгаш Москва-хем.

В. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

ЭШ Ф. Д. КУЛАКОВТУҢ ИЛЕТКЕЛИНИҢ ТӨНЧҮЗҮҮ

ишчилеринин бүгү күштерин мобилизастарын негиз, ол ажыл бүгү совет улустун күженишкиннерин негиз. Бистиң экономикавыстың аграр секторун амгы үениң эң-не бедик деңнелиинге чедир көдүрери ишкаш ишти чүгүлә сорулгалар амгы үеде чок деп, октябрь Пленумунга база катап онаалап демделеп.

Партияның болгаш чүрттүн мурнунда туруп турар улус сорулгалар бүгүде ол-ла ажыл-ижинде ажылды улам ынай экижидер, социалистиг чарыштыг улам калбартыры, планнаашкыны, бүгү ажыл-агыйы **молоннамин партияның XXV** Съездиниң болгаш СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң адын үйдүрген шегледелеринге дүүштүр чүгүлә. Чыып алдыгаш дүржулгаш база катап аналиптеп, доорук, бүгүлә ол чүүлдерин илередеп база быжыглаары, ишкаш бүгү курлавырларны болгаш аргаларны ажыл-херекке киириштирери, ажыл-агыйжы база культура тургузуушкунун элээн каш участоктарында ам-даа зөөлүп эвес бар четтестерин кыымза-биле чайлдыры эргежок чүгүлә.

Адактың сөөлүнде, чүгаа болза, бистиң тургузуувустун артык күштерин улам-на доозу-биле ажыглаарының, чүрттүн экономиктиг күчүзүн чаа чадаже кедүрүп үндүрериниң дүтәйында болгаш ол үеделиинге совет кижилериниң амыдыралын улам ого бага байлак болдурарының дугайында боол турар. Коммунистер партиязынга ооп чүгүлә сорулга чок турган болгаш турбас-даа, эштер.

Партияның бүгү ажыл-чорудулгазында улустың амыдыралының чаагай чорууның дугайында сагыш салышкыны сиңиккен. Партияның XXV съездиниң үлегелеп тургускан социал-экономиктиг программазынга дүүштүр бо чылын совет кижилериниң материалдыг болгаш культурлуг деңнелиинин улам ынай көдүрүүшкүнүн, хандыртынган. Чүрттакчы чонуң бүттүг орулгазы өскен. Ажылчыннарның болгаш кадык кемгалалы улам ынай хогжоп. Улустың амыдыралының деңнелиин улам ынай бедидер талазы-биле хемчеглерге совет күрүүнүн бо чылын үндүрген ажыл-херектиң ам-даа зөөлүп эвес бар четтестерин кыымза-биле чайлдыры эргежок чүгүлә.

Партия болгаш Совет күрүне хереждеп чонуң күш-ажыл болгаш амыдырал байдалын экижидериже кайтамчык улус кичээнгейин үглаадырып, өзүп орар салгалче доктаамал сагыш салып турар. Амгы үеде школа налыңы четпээннериниң элбэк чердеринде 11 миллион ажыг совет уругларны ижилидип турар. Ортумак школаларның, институттарның, техникумнарның, өлүрткен уругларга болгаш аныяктарга спорт база күш-ажылчы кадыкпыл базаларының саны өзүп турар. Күрүмелиң акша-хөреңгизиниң күсел-биле чүгүлә бо чылын безин 4 миллиард 200 муң олуттуг, ооң иштинде кедөө чердерге барык 700 муң олуттуг инвести оорделге школаларны тудар.

Калбак хөреглелдиң бараанчарыга чонуң хөреглеп дозу хандыртынын турар апарган. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумуну бо айтырыже биргүзү чергелиг кичээнгейин үглаадырган. Ынчаар бараанчарны будурер талазы-биле планнарны эң бетинги хемчээл кылдыр көөрүп акша демдеглээн. Бадыгаап даалгаларны сан-даа, шынар-даа талазы-биле ынанып күүседкен турарыга шынгы контрольду тургузары эргежок чүгүлә. Министерстволар болгаш ведомстволар бо продукцияны пландан ажыр будүрериниң курлавырларын дилеп тывар, ажылчы чоннарга хереглиг бараанчар кезээде ооң шынарлыг болгаш эргежок чүгүлә ассортиментиго турлуп дээш бүгү-ле чүүлдерин кылыр хүлээглеттиг. Бо дээрге--бүгү партия, совет болгаш ажыл-агыйн организацияның бирги хүлээглеттиг, политиктиг улус ужур-дузалыг чүүл болуур.

Эштер! Октябрь революциязы төөгүде эң-не башкы күш-ажылдың кижилериң амгы болгаш келир үениң үгаан-медерелдиг тургузуулугларын кылдыр кадрлап. Социализм — коммунистер партиязының удурткулгазы-биле чаа амыдыралды тургузуп турар ажылчы чоннарның шинтилели болуп турар.

Социализм болгаш тайбың чарылбас

Эштер! Октябрьның тиилеттеан болгаш Совет күрүнеин тургускаңы делегейниң шинтилел хогжүлдезинге чаа үе-чадаңы ажыттаан. Бистиң революциивистың, социализмниң башкайы чүрттүүн бүгү-делегей төөгүлүг чедишкиннериниң салдары-биле улустарның хоспталгалыг демисели күүдүл хогжүлдени алган. Делегей харылзааларының бүгү системалары эдс тургузуушкунуу эгелээн.

Совет эрге-чагырганың башкайы хүмүүнең-не кажан Тайбың дүгайында декрети хүлээп алганда бистиң партиивыс болгаш күрүневис даймага болгаш агрессинга удур, улустарның социал болгаш национал хоспталгазы дээш шинтипирлии-биле туржүп эгелээн. Совет Эвилели Ленинчи бо политиканы эрткен 59 чылдарның дургузуунда быжыыбиле база чайгылыш чок ботгандырып келген. Ооң амгы үеде үеделеп турускан социал-экономиктиг программазының дүүштүр ЭДЧ кежигүнерин чүрттар одалга-чыг-от базазын болгаш электри энергиязын, машина тудуун болгаш транспортту, чонуң хереглеп-ниинң азып-чем болгаш үлетпүр бараанарыг будүрерин хогжүдеринде үр хуусаалыг кылдыр көрдүнген программаның кадың ажылдап кылырын болгаш ботгандырарын эгелей берген. Бо программаларны ботгандырганының түңнелиинде социалистиг кадың ажылдажылгашың чаа перспективазаны ажыттыңар, экономиктиг улуг ажыктыг алыр.

Коммунистиг болгаш ажылдың партиялар шинтилел амыдыралының бүгү аныяктарынга акы-дүнма ажылдажылгашың өзүлүг хей-аът кижирикчилери болгаш организациязылары бо-үеделеп турарым делегейниң ам-даа көп улустарының ажыктаң чүүлүн көрүп турар. Капиталисм — келир үениң чок шинтилел деп чүве амгы үеде кажаңгызындан-даа артык ыле апаргаң. Социализм шыдыг эвес, чаа тургузуунуң тургузукчу эргелары улам долузу-биле ажыттынып турар. Оң дүгеңиң хостуг улустарның төөгүлүг чедишкиннерин, ажылагың болгаш культура тургузуушкунуңуң хемчээлдери, социалистиг кадың ажылдажылгашың чаа үеделеп турарының дүүштүр ээрелээры улам долузу-биле ажыттынып турар. Оң дүгеңиң хостуг улустарның төөгүлүг чедишкиннерин салдары-биле улустарның хоспталгалыг демисели күүдүл хогжүлдени алган. Делегей харылзааларының бүгү системалары эдс тургузуушкунуңуң хемчээлдери, социалистиг кадың ажылдажылгашың чаа үеделеп турары социал-экономика база камгалал күүдүлерин бышыглаары — кижи төрелгетенииң тайбың келир үениң мзегелдиг магадылалы, дайынның болгаш агрессияның күштерине кол дедиптеп турар бисс турар.

Эштер! Совет күрүнеиң, бүгү социалистиг кадың ажылдажылгашың, социализм чүрттарының сырый каттышкынының чайгылыш чок өстүрери болгаш экономика база камгалал күүдүлерин бышыглаары — кижи төрелгетенииң тайбың келир үениң мзегелдиг магадылалы, дайынның болгаш агрессияның күштерине кол дедиптеп турар бисс турар.

Эштер! Совет күрүнеиң, бүгү социалистиг кадың ажылдажылгашың, социализм чүрттарының сырый каттышкынының чайгылыш чок өстүрери болгаш экономика база камгалал күүдүлерин бышыглаары — кижи төрелгетенииң тайбың келир үениң мзегелдиг магадылалы, дайынның болгаш агрессияның күштерине кол дедиптеп турар бисс турар.

Эштер! Совет Эвилели бот-боттарыга тоорыжыр үндезинге чепсектиг күштерин кызыдарынга кезээде белеп. Стратегиг чепсектиг бүдүрериң кыыгларлаарынга хамаарыштыр совет-америк керээ-ниң чарары — кижи төрелгетенииң амыдыралында эң чүгүлә ,болгаш ажыктыг айтырыгларның бирээзи болур. Владивостокка ССРЭ биле АКШ-тың арасынга болгаш чүгаалажышкыларга чедип алдыгаң чүүлдерге үндезинээп, бо айтырыгны чедиишкиниг шинтипирлэрин чедип алырын кыымдыг турар бис.

Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырыдырары бүгү улустарга болгаш чүрттарга ажыктыг. Барыын талазы чүрттарның чонуңун хой кезии даштыкы политиканы ботгуг чүүлдерин өөренип коорун күзеп турарын Италияга болгаш ГФР-ге эрткен соңгулдаларның, АКШ-ка чаа чаа эрткен соңгулдапың база хой санныг айтырыгларга кылган харылармың түңнелдери бадыткап турар. Тайбың кожа-келбөө догуланашкының принциптерине үндезилеттингеп делегей харылзаалары тайбыңны камгалаарының, бот-боттарыга ажыктыг кады ажылдажылгашың соңуургалдарыга дүүштүр моон соңгаар-даа улам хогжүүн дээш ук чүрттарның удуртукчулары моон мурнунда чедип алдаңган дугуржулгаларны барымдаалаар боор деп идеген турар бис.

Эштер! Кодониалдыг дарлалдан хоспталган улустар бистиң бо хүнпервисте быжыг болгаш шынныг тайбың, социал деңнелге дээш демиселдиң идепкейлиг киржикчилери апарган. Од дээрге Улуг Октябрьның баа-биле

Социалистиг улуг күрүне. Азияга тайбыңның болгаш деңнелгепиң чүгүдээ чөлеңгижи — Социалистиг Вьетнам Республиканы тургузарыга чедирип келген вьетнам улустун төөгүлүг тиилелгези; социалистиг күрүнелериниң ог-бүлезиинге кирген даос улустун тиилелгези; Кампучияны хоспталгы; неоколониализмниң болгаш расизмниң күштерин Анголага, Мозамбикке, Гвинея-Бисаута болгаш Нонаан мугулдур ортулуктарынга чылча шапканы — амгы үеде империалистер улустарның салым-чодуу шинтипирлеп шыдавас, оларның эргелерин кара туразында бистың дораачылап шыдавас дээрзин база катап тодоргайы-биле көргүскен.

Тайбыңның дайынарары кандыг-даа арга-мегелзшкиниерин болгаш үүлгедиглерин кылып турза-да, тайбың кожа-келбөө догуланашкының принциптерин бышыглаарынче үглаадып тутқул болуп орууга тыныгаар. Делегей хөңгүдезинде ол үглаңдышкың кол үүлл апаргаңын бүзүрел-биле чүгаалап

ны үеделеп турар. Ооң түгүнүң адаа-биле чаа-чаа улустар болгаш чүүлтер чоруп орар. Октябрьның ажыктаң оруу кижи төрелгетенииң ёзүлүг каалама оруу апаргаң!

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының чарааны улустар арасында пайыралдың болгаш акы-дүнмалының чоруктуң политиказынга Совет Эвилели чайгылыш чок шынчы. Маңаа хамаарыштыр чүгаалаваан барбас чүве чүл дииг, бистиң бүрүүвус-биле эвес, барык он беш чыл дургузунда Совет Эвилелиин болгаш Кыдат Улус Республиканың арасында пайыралдыг харылзаалар үскенин агартыр чылдагаан чок деп санап турар бис. Бо айтырыг талазы-биле бистиң туружбусту СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында тодаргай илергейлээн. Бистиң чүрттарывыстың үндезин эргежажыктарынга, социалистиг интернационализмниң принциптеринге дүүштүр турар, совет болгаш кыдат улустарның арасында кожа-келбөө харылзаалары болгаш пайыралды катап тургузары дээш чайгылыш чок туржүп турар бис.

Эштер! Совет күрүнеиң, бүгү социалистиг кадың ажылдажылгашың, социализм чүрттарының сырый каттышкынының чайгылыш чок өстүрери болгаш экономика база камгалал күүдүлерин бышыглаары — кижи төрелгетенииң тайбың келир үениң мзегелдиг магадылалы, дайынның болгаш агрессияның күштерине кол дедиптеп турар бисс турар

Ак-Довуректан

медээ

Тудугжу бригадаларда

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң № 1 тудуг участогунуң бригадаларында онгу беш чылдың бирги чылының тудугментаж амылаарының планнарын болгаш социалистиг хөрөнгелерин хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыш уламнайбарып, тудуг амылдары хайныышынның чоруп турар. Ол участоктуң хөөчүн тудугжуларының дирээзи В. Савылдың удуртканы 15 кижилиг бызаанчы-бетонщиктер бригадазы эки амылдаваш, үшкү кварталдың планын 120 хуу күүсеткен. Ол бригада мурнунда «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги эзэлээниң тудугларының шуптузунга—бадүүн рудаван даг-дүгү арыглаар цехти. УСК-ның кол корпустарын, № 22, 23, 24 галереяларны бир чуртталга бамының болгаш өске-даа тудугларны кылырынга идепкейлиг киришкен. Бригада сентябрьның эгезинден бээр Ак-Довуректың ийи-ийи аза иштинде чурттаар 5 чуртталга бамыңнарының тудуун кылып турар. Бригаданың сорулгазы бо квартална бамыңнарның таваан шаан-бетон блоктаар-биле салып дооскаар ужурлуг. Бөгүнге чедир бригада үш бамыңнарның таваан салып доозган. Ынча тудугжуладан В. Иргит, А. Тигунов, Х. Сат, Э. Кандаров оол олар кызыманнай күш-ажылы-биле өскелерге үлегерлиг.

Бригаданың моон-даа эки амылдаарынга кедүрээ кранны амылдадыынга, бетон чыыдарынга бедик вольтулуг электри шугумунуң чогу улуг шаптыктыг. Кранны тудугжулар суг изидип амылдадып, бетонну от салып эргизип ап турар. Бетонну чылыдарынга трансформаторнуң күчү чедишпес. Оон ажгыда бамыңнарның таваанның бетон блоктарын салыр оңгаларны экскаватор-биле багай каскананындан аоң черни тудугжулар хол-биле дөзилел, дөртаар ужурга саваржып турарлар. Ол бугу четпестер амыдык будурукчулуун бедидеөинге шаптыктыг.

Ол-ла тудуг эргелелиниң Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдиленчизи Салчак Кара-сол удуртkан бызаанчы-дашчылар бригадазы сөөлгү үеде Кызыл-Мажалыкта чаа школа тудуунга бир ай ажылдааш, ам октябрьның эгезинден эгелээш Ак-Довурак АТБ-зиниң септелге-механиктиг мастерскайзының ийи кават корпузун туда бөөгөн. Чамдык шаптыктыг чүүлдер турза-даа, бригада эрткен айда эки амылаар, планын 113 хуу күүсеткен.

Тудуг материаддары-биле бригада багай хандыртынып турар. Бетон хөөдугнуң шынары багай, туйбуну дыка үр үеде бербейн баргылаар. Чижээ, октябрь 19-тан 28-ке чедир чаңгыс-даа машина туйбу келбээн. Тудуг эргелелиниң чагыы турбуже, № 14 механизация эргелели (начальниги В. Сухачев) кедүрээ кранны бербээнинден тудугжулар тудуг материаддарын бедик черлерже хол-биле кедүрээ ужурга таварыш турарлар.

Тудуг эргелелиниң талазынан үстүнде четпестерни болгаш организас чок чорукту дүрген чайгаар дугайында боттуг хемчеглерни алырын тудугжулар негөп турар.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү арыглаар септелге-тудуг цехиниң тудуунга 13 чыл ажылдаан дөмүлгелиг бригадир Маска Хертек удуртkан бызаанчы-бетонщиктер бригадазы ийи аал ишти чурттаар бамыңнарның кырын дуглап эгелей берген. Ында ажыл шаптың темпилиг чоруп турар. Тудугжулар амдыызында ийи бамыңның кырын дуглаан. Ол ажыл доозулган соонда шеверлел амылы эгелээр.

Ол-ла цехтиң Күшүгет Бичеоол удуртkан бригадазы ында тудуп турар бамыңнарже чылыдылга дамчыдылгазының монтаж амылдарын эгелээн. Ол бригада ноябрь айда дамчыдылганы эптээрин доозар ужурлуг. Чылыдылга чонта шеверлел амылдары кылыры берге.

Септелге-тудуг цегинде онаашкан амылыңга ак-сетнилдиг мурнанчыларга Делгер Хураган, Чом Алдын-оол, Хертек Назын-Байыр, Олег Ногаан-оол, Михаил Сарыглар, Сэлчак Кончун олар хамаарлыр.

Тудугжулар Октябрь мурнунуң күш-ажылчы эзэлээнде ынчаар шалыпчы ёзу-биле амылдап турарлар.

М. ООРЖАК.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КУРЛАВЫРЛАРНЫ ЧӨП АЖЫГЛААР

Республиканың чоон талазы районнарында колхозтарга болгаш совхозтарга ажылчын күжү ам-даа негелделиг. Барыын талазы районнарның ажылчын күжү артыкшылыг кезээ черлериниң кижилерин чоон талаже организастыг сайгара көжүрер ажыл 1970 чылдан эгелээн. Ол чорук ылангыя Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш Кызыл район-нарының колхозтарының болгаш совхозтарының экономиказын комплекснилиг хөгжүдериниге, кедээ ажыл-агый продуктулары будүрериң улам көвүдедириниге чугула ужурдуулуг болуру билдингир.

Сөөлгү алды чыла мынаг сорулга-биле көжүрген көрөө чоон ийи муң ажыг, а оон иштинээн күш-ажылдың, янзы-бүрү мергежилдин кижилери 800 хире болуп турар. Республиканың барыын талазындан Таңды, Каа-Хем, Бии-Хем, Кызыл районнарда кээп доктаамал ажылдай бергенмерден механизаторлар 190, малчыннар 285 кижи.

1973 чылдан эгелеп түскай ажыл-агый апарган «Шамбалыг» совхозтуң ажылчын, албан-казакчыларының 80 ажыг хуузу, чазактың түскай доктаалын ёзугаар, ажы тура-биле көжүп келгеннер. Оларның хөй нуруузу ажылга кызымаан, амыдыралга үлегерин илереп турар.

Эрткен чылларда сайгара көжүрүлде планын Барыын-Хемчик район багай эвес күүсеткен, ында күш-ажылдың артыкшылыг курлавыры амлаа бар. Бошкен чүс ажыг өрегеннин күш-ажыл кылып шыдаар 233 кижизинин колдуу барган черлериңде аксеткилдиг ажылдан, кедээ ажыл-агый будүрүлгелиң улам хөгжүдериниге телептиг үлүүн киирип турар. Чоон талакы районнарже көжүр чонну организастаар, оларга боттуг дузалаар талазы-биле Ак-Довурак хоорай, Ак болгаш Аянгаты кедээ Советтериниң күүсекомнарының ажылын онзалап мактаары кузенчиг.

Барыын-Хемчик районнан «Шамбалыг» совхозта кээп, доктаамал ажылдай берген механизаторларнан Оюржак Дилгижек-оол, Монгуш Борбак-оол олар онгу беш чылдың баштайгы чылында социалистиг чарыштың база тиилекчилери болган. Күскү дүүгүт ажаалдазының хүннеринде ол комбайнерлериниң хайызы-даа 400 ажыг тонна тараанны бастырган, техниканы камнаг болгаш будүрүкчүлүг ажыгбис. Ам бо бажың ноябрь айның эгезинде ажыглалга киирер, ынчангаш чогуур хүүсаада ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдап тур бис— деп, Валентина Борбак-оол чугаалады.

— Шынап-ла, чурттаалга бажыңының өрөөлдерин кааспиниң кылдыр шеверлеп, кылып каарга, аңаа чурттаар кижилерге-даа, оны кылган ажылчыннарга-даа дыка оорлуг боор-дур—деп, бригаданың комсомол бөлүүнүн удуртукчузу Т. Шырап немеп кагды.

Ажыл-ишке үлүг-дүүмүн киирип чоруур бөлүүн ажылчын кижи дег үнелиг бедик ат кайда боор! Валентина Борбак-оол бригадирниң кол дузалакчызы, ажылынга аксеткилдиг, кызымак болгаш эш-оорүнге хүндүткелдиг.

Борбак-оол Кызылдың № 83 сонгулда округудан хоорай Советиниң депутадынга сөңгүттүрген. Ол бодунуң кол ажылындан аңгыда, депутат хүлээлгезинге ак-сетнилдиг күүседип, онзашкан хереңге база-ла кызымак чорүүн көргүзүп келген.

Кижилерге эки чүүлдү кылырынче түңкүлдүү—оон аажы-чанында бир кол чүүл. Шынчаңгы депутатка сөңгүтнаны-даа таварылга аяс.

— Депутатның ажыл-чорудулгазы хей талалыг. Кандыг-даа ажыл-херекти эгелээш, ону эчизинге чедирерин чугула чүүл кылдыр санап чоруур мен, ону бодумнуң ажылымга херек кырында көрүп келдим — деп, ол хүлүмзүрүй аарак чугаалай-дыр.

Депутат сөңгүкчуларының чагыгларынга дыңнангыр, сагыш-чоңаңгыр, оларның киирген санал-оналын херек кырында күүседип турар. Шынчаңгы сөңгүкчулар депутатвиле ужурашкан, аразында ижин-кара чок идегелиг сүмележир.

— Сөңгүкчулер депутатка кандыг-даа айтырыгны тургузар. Ам бо хүннерде П. В. Безносовтуң пенсиянын эдекнер айтырыгны шиитпирлээр, харылаңга турарын Пролетарская, Рихард Зорге кудумчуларның чаагайжыдыгазы дээш айтырыглар-ла хей.

Шынап-ла, депутат болуру — улуг хүндүткелиг болгаш харысаалгалыг. В. Борбак-оол чурттаалга-коммунал ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияның кежигуну, оон ажылынга ол база-ла доктаамал киржип турар. Сессиларга чугаалашкан айтырыгларны бригадына ол таныштырып турарын калы ажылдал турар эш-оорүн чугаалап турулар.

Депутатның ажылдап турары шеверлекчилер бригадазында 13 аныяк кыстар ажылдап турар. Оларның кылып, будүрген ажыл-херээнин түңнелдерин хоорайда ажыглалга киирген чурттаалга, албан черлериниң бажыңнары херечилеп турар. Кылган ижинге ак-сетнилдиг, эң-найыралдыг бригада ай, квартал саныңга мурнакчыларга санавдып келген.

Чонуң негелде-хереглелиниге дыңнангыр болуп, чүткүлдүг кызымак ажылдарын В. Борбак-оол бодуңун хүлээлгези кылдыр санап чоруур.

В. КУУЛАР.

ДҮРГЕН БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ ТУДАР ДЭЭШ

Найысылал Кызылдың чаа дөртку микрорайонунда удаадараа ажыглалга киирип турар хөй кат-даа бажыңнар — могаг-шылар ток ажылдап турар ишчи хөлдерлиг тудугжуларның кызымаккай ажылының түңнели. Ажыглалга киирер чоокшулаан 11 дугаар бажыңда ам шеверлекчилерниң ажылы кидин-түлүк.

Ол хөй кат бажыңның бир дугаар подъездизинде № 48 тудуг эргелелиңде СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу А. И. Ельшованың удуртуп турары комсомолчуланыктарның бригадазы ажылдап турар. Ол бригада коммунистиг күш-ажылдың бедик адын адилеп турар.

Бажыңның өрөөлдерин малгаштап турар кыстарның ажылынга тудунгур, шалыпкын дүргенин кижи дораан-на эскерип каар. Бригадир шөлээде. Ам бригаданы бригадирнин оралакчызы Валентина Бичеоловна Борбак-оол удуртуп турар.

— Ажыктыг чорукту белидериниң болгаш шынарның онгу беш чылында тудуг ажылының чогумчалыг болуруңче кичээнгейни күштелдирип, кылган ажылдың шынарын «сакы» деп демдектеп кудулаттпас хүлээлге алган бис. Ам бо бажың ноябрь айның эгелинде ажыглалга киирер, ынчангаш чогуур хүүсаада ажыглалга киирер дээш кызымак ажылдап тур бис— деп, Валентина Борбак-оол чугаалады.

— Шынап-ла, чурттаалга бажыңының өрөөлдерин кааспиниң кылдыр шеверлеп, кылып каарга, аңаа чурттаар кижилерге-даа, оны кылган ажылчыннарга-даа дыка оорлуг боор-дур—деп, бригаданың комсомол бөлүүнүн удуртукчузу Т. Шырап немеп кагды.

Ажыл-ишке үлүг-дүүмүн киирип чоруур бөлүүн ажылчын кижи дег үнелиг бедик ат кайда боор! Валентина Борбак-оол бригадирниң кол дузалакчызы, ажылынга аксеткилдиг, кызымак болгаш эш-оорүнге хүндүткелдиг.

Борбак-оол Кызылдың № 83 сонгулда округудан хоорай Советиниң депутадынга сөңгүттүрген. Ол бодунуң кол ажылындан аңгыда, депутат хүлээлгезинге ак-сетнилдиг күүседип, онзашкан хереңге база-ла кызымак чорүүн көргүзүп келген.

Кижилерге эки чүүлдү кылырынче түңкүлдүү—оон аажы-чанында бир кол чүүл. Шынчаңгы депутатка сөңгүтнаны-даа таварылга аяс.

— Депутатның ажыл-чорудулгазы хей талалыг. Кандыг-даа ажыл-херекти эгелээш, ону эчизинге чедирерин чугула чүүл кылдыр санап чоруур мен, ону бодумнуң ажылымга херек кырында көрүп келдим — деп, ол хүлүмзүрүй аарак чугаалай-дыр.

Депутат сөңгүкчуларының чагыгларынга дыңнангыр, сагыш-чоңаңгыр, оларның киирген санал-оналын херек кырында күүседип турар. Шынчаңгы сөңгүкчулар депутатвиле ужурашкан, аразында ижин-кара чок идегелиг сүмележир.

— Сөңгүкчулер депутатка кандыг-даа айтырыгны тургузар. Ам бо хүннерде П. В. Безносовтуң пенсиянын эдекнер айтырыгны шиитпирлээр, харылаңга турарын Пролетарская, Рихард Зорге кудумчуларның чаагайжыдыгазы дээш айтырыглар-ла хей.

Шынап-ла, депутат болуру — улуг хүндүткелиг болгаш харысаалгалыг. В. Борбак-оол чурттаалга-коммунал ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссияның кежигуну, оон ажылынга ол база-ла доктаамал киржип турар. Сессиларга чугаалашкан айтырыгларны бригадына ол таныштырып турарын калы ажылдал турар эш-оорүн чугаалап турулар.

Депутатның ажылдап турары шеверлекчилер бригадазында 13 аныяк кыстар ажылдап турар. Оларның кылып, будүрген ажыл-херээнин түңнелдерин хоорайда ажыглалга киирген чурттаалга, албан черлериниң бажыңнары херечилеп турар. Кылган ижинге ак-сетнилдиг, эң-найыралдыг бригада ай, квартал саныңга мурнакчыларга санавдып келген.

Чонуң негелде-хереглелиниге дыңнангыр болуп, чүткүлдүг кызымак ажылдарын В. Борбак-оол бодуңун хүлээлгези кылдыр санап чоруур.

В. КУУЛАР.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

УЛУГ ОКТЯБРЬГА УТКУШТУР

● **СОФИЯ.** Болгарияның кара металлургиязының кол будүрүлгезин — Кремиковтуң металлургия комбинадының муң-муң ажылчыннары боттарының чаа чедиишкиннерин Улуг Октябрьга болгаш боттарының профессионал бөйырлалы — металлург хүүнүге бараалгадып турар. Чижээ, үш эзэлгезинден кап ээлдирикчилери чүгле чаңгыс хонук дургузунда бедик планнан ажыр 400 тонна ажыг бедик шынарлыг кадмы берген.

Улуг Октябрьның 50 чыл ойнга алдар болдургуя ленинчи субботникке Лом хоорайның 2 муң хире ажылчы чоннары киришкен. «Дунаво» дээр үлетпүр-аграр комбинадының кодээ ажыл-ишчилериниң виноград чыырыпга, кукуруза, чигир свеклазы, помидор, перец ажаап алырында олар дузалашкан.

● **БЕРЛИН.** Октябрьның социалистиг революциязының 59 чыл ойнга турасказаткан герман-совет пайыралдың неделязы ГДР-де эгелээн. Ол неделяда улустуң уран чүүлүнүң фестивальдарын, совет киноюнуң база телефильмериниң фестивальдарын, совет номнарның база музыка культураазының хүнжериң чүрттүн барыкла бүтү булуңнарынга чоруткан турар. Неделяның чорудулгазында герман-совет пайырадың бажыңнарынга солуп ойнаар, чанчыл болгаш «шайлаашкынга ужуражыышкыннаар» болгулаар.

● **ГАВАНА.** Улуг Октябрьның 50 чыл ойнга турасказаткан совет фильмилериң неделязы ында эгелээн. Неделяны ажыдарынга пайысылалдың хөй-ниитиниң толээлекчилери, культураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчылары, а ол ышкаш кинорежиссер Сергей Герасимовка баштаткан совет кинематографистериң делегациязы киришкен.

«Шаңнал», «Магалыг аскежиктиң сылдызы», «Дерсу Узала», «Бодуңуң адыңны сагыш», «Кижи чүрээниң дугайында тоожуу» деп болгаш өске-даа фильмилерни Гавананың кинотеатрларының экраначарынга көргүскен турар.

● **КАБУЛ.** «Совет Ортаа Азия богуп» деп. Улуг Октябрьның социалистиг революциязының 59 чыл ойнга турасказаткан фотоделгеле Афганистанның пайысылалында ажыттынган. Делгелгеде киирген 200 ажыг фото ажылдар Совет Ортаа Азияның улустарының амыдыралының, күш-ажылының болгаш дыштапылгазының дугайын чугаалап турар.

(СЭТА).

БУРУНГААРЛАП ОРАР

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Улуг Октябрьның социалистиг революциязы кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа эраны ажыттаан, улустуң херээ дээш, ажылчы чоннарның эргелери дээш, социал хосталышкыны дээш тиилелгелиг демиселдиг чайынналчак чижээн бүгү делегейге берген деп, венгр журнал «Партелэт» Улуг Октябрьның 59 чыл ойнга турасказаткан чүүлүнге бижээн. Октябрьның сорук киирикчизи болгаш удуртукчузу — СЭКП-ниң дүрүлгазы — национал болгаш делегей эрге-ажыктарын база сорулгаларын каттыштырар, социалистиг чаартылгалар дээш демиселдиң хоойлу ёзугаар болур шиити чүүлдерин тодаргай байдалдарга тогаадыктыы ажыглаар чорук социалистиг революция бүрүзүнүң чедиишкинниг болурунга идигни бөөр дээрээниң дугайын бүзүрелдиг хереглелип турар. Бистиң партиявыстың — венгр коммунистериниң партиязының дүрүлгазы-даа ол чүүлдү бадыткап турар.

Эрткен 59 чылдың дүрүзүнда Совет Эвилели делегейниң кол политиктиг, экономиктиг болгаш шериг күүдүлгезиниң болу берген деп, журнал уламчылаан бижээн. СЭКП-ниң төөгүдүг XXV съездизи коммунистиг түргүзуштукунуң үлелемлеттинген, калбак масштайтыг болгаш сорук киирикчи чаа делегеңнерниң программазын хүлээп алган. Хөй националдыг Совет Эвилели Октябрьның идеяларын амыдыралга боттандырбышаан, Ленинниң түгүнүн адаа-биле бүрүнгаар чаныышсынын чок чоруп орар.

СОҢГУЛДА ДООЗУЛГАН

ГАВАНА. (СЭТА). Ажылчы чоннарның бүгү-ниитиң политиктиг кедүрүүшкүнүүлү, оларның коммунистер партиязын болгаш революстуг чазакты долгандыр быжыттып турар чаңгыс эвилиг база сырый каттыжыышкынының байдалында улустуң эрге-чагыргазының органнарынга Кубада соңгулда доозулган.

Национал Ассамблеяның 500 хире депутаттары кылдыр Коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң хоочуннарын, революциянның киржикчилерин соңгаан, оларның аразында Кубаның Компартиязының Бирги секретары, революстуг чазактың Премьер министри Фидель Кастро болгаш Кубаның өске-даа удуртукчулары, ажылчын ангының, тараачыннарның, интеллигенциянын төлээлекчилери бар.

Социалистиг Кубаның Конституциязын ёзугаар улуучу эрге-чагырганың Национал Ассамблеязы хоойлу үнүрер дээди орган болур. Оны беш чыл хуусаадыг соңгуур. Оон эзэлеглиг сессияларын чылда ийи катап чыылдырар. Сессиялар аразында үе иштинде республиканың эрге-чагыргазының дээди коллегиалдыг органы кылдыр Күрүпе Совети ажыдаар. Ону Национал Ассамблеяның депутаттары соңгуур.

Национал Ассамблея болдуңун бирги сессиязына декабрь 2-де — Фидель Кастроға баштаткан революстуулар отрядының «Граннма» деп яхтадан Кубага дүжүрепиндеп бээр 20 чыл болган ооңда чыгыр.

ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң хуралы

БЕЛГРАД. (СЭТА). ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Титонуң удуртулгазы-биле Югославияның Коммунистер Эвилелиниң Президиумунуң хуралы анаа болуп эрткен. Даштыкы политиканың айтырыгларын болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининде харылзаларны база ЮКЭ-ниң делегей ажыл-чорудулгазын анаа чугаалажып көргеп. ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Бүүскомунда секретарь А. Гличков шлеткел кылган. ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Тито хуралдың түңнелинде чүве чугаалаан.

ПОРТУГАЛИЯ. Чурттуң ажылчы чоннары Португалияның Коммунистиг партиязының программазын шиитпирлии-биле деткип турарын бо чурукта көргүскен.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

КНО: чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентизи). Чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры болгаш чепсекти дүжүрери амгы үениң эң чугула сорулгазы болур. Оны чедиишкинниг шиитпирлээри делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаарынга, дүнкүүрүг чоруктуң чаварлымышкынын хамыладырыпга чедирер ужурлуг. Бо хүннерде КНО-ның Кол Ассамблеязының политиктиг айтырыглар болгаш айыыл чок чорук айтырыгларының комитединге (Бирги комитетке) болган чепсекти дүжүрериниң комплекстиг калбак айтырыгларының талазы-биле дискуссия киржикчилериниң хөй кезиниң бодазы мындыг болган. Ол чугаалажышкынарының үезинде чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр база чепсекти дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле Совет Эвилелиниң меморандуму улуг үнелээшкинниң алгам. Ону ССРЭ Ассамблеяның делегаттарынга чугаалажып көөру-биле киирген.

«Политиктиг чаварлышкынны шериг талазы-биле чаварлышкын-биле быжыглаарының үези келген» — деп, Непалдың төлээлекчизи Ш. К. Упадхайи онзалап демдеглээн. Непалдың чазаа Совет Эвилелиниң ядып үндүргени чепсекти дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чыылдырарының идеязын деткип турар деп, ол чугаалаан.

Чепсекти бүгү-ниити болгаш бүрүнгүбиле, чүпүн-даа муруунда ядролуг чепсекти дүжүрери амгы үеде делегей нинтилежилгелиниң муруунда туруп турар кол айтырыг болур деп Румыниянның төлээлекчизи Р. Неагу медеглээн.

Чепсекти дүжүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чыылдырарын Аргентинаның төлээлекчизи Ортис де Росас деткип санавдаан.

Делегей харылзаалаарынга күш доктрин ажыглавас дугайында бүгү делегей керээни чарар дугайында ССРЭ-ниң саналы-биле чергелептир, чепсегленишкиннерин эндере бүдүрерин соксадырының база чепсекти дүжүрериниң айтырыгларының талазы-биле Совет Эвилелиниң меморандуму болза, делегейниң айыыл чок чоруун бүгү-ниитин быжыглаарының, чепсекти дүжүрериниң, улустар аразында кады ажылдажылганы болгаш бот-бодуун билчир чорукту улам ынай хөгжүдериниң херээнге чаа перспективаларны делегей ниитилежилгелиниң мурнунга ажыдып турар деп, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы М. Вейвода медеглээн.

Ядролуг чепсегленишкиннерин эндере бүдүрерин соксадыры болгаш ядролуг чепсекти узуткаары дээш туружун турарын Маврикий күрүпениң КНО-ның чанында доктаамал төлээлекчизи Р. К. Рамфул илертейлээн. Делегейге дүшкүүдүг чорукту бичелеңир толээде, ядролуг чепсегленишкиннерин эндере бүдүрерин соксадырынга бирги чергенең кичээнгейни салыры эргежок чугула деп ол чугаалаан. Ядролуг чепсектиң улам ынай тарап неитерээрин болдурбазының эргежок чугулаазын Маврикийниң төлээлекчиин база-ла онзалап демдеглээн.

Ядролуг чепсегленишкиннерин эндере бүдүрерин соксадырын Филиппинлерниң даштыкы херектер министри К. Ромуло КНО-ның чепсекти дүжүрер талазы-биле делегей конференциязын чыылдырар тускай комитединиң даргазы Ф. Ховейда (Иран) боттарының саналынга деткээн.

Ынанышты харылзажыкчылар

МЕХИКО (СЭТА). Совет Эвилели-биле болгаш Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнерин өске-даа чүрттар-биле садыгажылганы, экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылганы хөгжүдерипге Мексика улуг ынанышты салып турар. Ону чедиш алырынга магалыг перспективалар ажыттынып турар деп, үлетпүр болгаш садыг министриниң оралакчызы Эктор Эрнандес анаа медеглээн. Ол Москвага болгаш Европаның өзөк кап социалистиг чүрттарының наймыылалдарынга чораап, даштыкы сэдыг организациялары-биле чугаалажышкынар кылгаш, ээп чаңгыс келген.

Социалистиг чүрттар-биле бит-бодунга ажыктыг дугуржулгаларга ат салганының дугайын Э. Эрнандес дыңнаткан. Мексикага чүгүлә чүве болза, ССРЭ-биле экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга дугайында чазактар ораанының дугуржулгазы бодур деп ол демдеглээн.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң Кады ажылдажылга талазы-биле каттышкан комиссиязы биле Мексиканың Каттышкан Штаттарының Москвага эрттирген хуралының түңнелдери биске сагыш-сеткилдиг тварылышкынын болдурган деп. Э. Эрнандес оон ынай онзалап демдеглээн. 1977 чылдың планы бадылаттынган, хөй талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдер талазы-биле ажылчын органнарны тургускам.

ЭДЧ-ниң кежигүнерин чүрттар—ынанышты харылзажыкчылар дээрээнге биспи чоруткан чугаалажыгдаар бүзүреткен деп ол чугаалаан.

Кижилер, чылдар, болуушкуннар, фактылар

КӨДЭЭ БИБЛИОТЕКАРЬ

«Саян» совхозтуң Культура бажыңының ийиги каъдыңгал библиотеканың номчулга залынга киро бергеш, эргелекчибиле чугаалажып ор мен.

Чөрби чыл мурнуңда комсомолчу кыс Зоя Кошкарова республиканың Пушкин аттыг библиотеказының чанында түр сургуул дооскаш, маңаа ажыдай берген.

— Эртиктеп чөрби чылды маңаа ажылдап эрттиргениңер ол шыкажыл, Зоя Константиновна?

— Ийет, ак шуут-ла бо черниң үнделин чуруттакчызы апардым. От-бүделиг, оолдуг, кыстыг, эки чурттап чор мен.

— Хууда ымыдыралынар-даа ындыг-дыр. Ниитиге ажыктыг күш-ажылыларга хамаарыштыр чүүл чугаалап болур силер?

— Ынчан библиотека суур кыдымында бичии казанак бажыңга турду. Ном фондузу 5 муң бичии ажар. Номчукчуларның саны—чүс-ле кижи. Бир кол чүве болза, эртиктеп үеде суурның социал овур-хевириниң өскерилгени болур. Ынчан Өөк хемниң эриинге крышалары ирий берген багай бажыңнар турган. Оон соонда, нарыгыя 1967 чылдан бээр, чаңгыс ай төлевилел ёзугаар чурттакка бажыңнарын тудуп эгелээн. Культура бажыңын, универмагты, ийи каът конторалы, столованы туткан, корүүтүг, чараш бажыңнарлыг чаа чурттакка кварталы көстүп келген. Оон-биле чергелеп тир библиотеканың помуның саны 14 муң ажа берген, номну доктаамал номчуп турарларның саны 520 кижи четкен. Ам суурда чурттап турар ийи кижиниң бирээзи-ле библиотеканың идепкейлиг номчукчузу.

Кызылда болгаш республиканың оске-даа районнарында ышкаш, библиотекаларны төпчүдер талазы-биле улуг ажыл Бии-Хем районда чоруп турар. Бо чылдың июльдан эгелээш Өөк библиотеказы районнуң төп библиотеказының салбыры апарган.

— Библиотекаларны төпчүткениң бистерниң хөй техниктиг ажылдан хостаан, номчукчулар-биле ажылды улам экижидер арганы берген. Ам бижип, дамылаан, дугаардап, белеп кылып каан номнар кээп турар—деп, Зоя Константиновна чугаалайдыр.

Библиотеканың делгем залының ханаларында түүлбүрүү темаларлыг стендилерни сонуургап көре бердивис. Ында кол черни «СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин —амыдыралга», «В. И. Ленинниң чурттаалгазы болгаш ажыл-чорудулгазы» деп аттыг стендилер ээлеп турар. Партияның төөгүлүг XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш совет кижилерниң бо үнүнде могаршылаг чок күш-ажылын номнарның, журналдарның болгаш солуннарның дузазы-биле ында көргускен. Ук стендини орус болгаш тыва дылдарга чедимчелиг кылган.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң үндезилекчизи В. И. Ленинниң дугайында номнарны, оон чогаалдарының чымыдыларын делгээн стендиниң кижизидикчи ужур-дузазы улуг. Ында бир бүлүүде башкынчының дугайында тыва дылга үнген бүгү литератураларны чыыткан.

Чоннуң эстетиктиг кижизидилгезинче улуг кичээнгейни библиотеканың салып турары литература болгаш музыка талазы-биле номнарны сурталдап турарындан-на иле. Улуг орус композиторларның, чуруукчуларның, чогаалчыларның дутайында чүүл помчуп болурун тускай стендиде айыткан.

Стендилерни сонуургап көргенивис соонда:

— Бо хире хөй ажылды часкаан кылыры, чуруп каастаары белең ышес. Силер бодуңарның ажылынарта кымнарга даянып турар силер?—деп, Зоя Константиновнадан айтырдым.

— Совхозта партия, комсомол, хөй-ниитиг организацияларынга бүгү-де массалыг ажылдарны чорударда даянып турар мен. Ынчалзажок, меңээ хүн бүрүнүң дузазын көргүзүп турар идепкейлиг номчукчулар база бар. Зоотехник-селекционер Зинаида Козлова, сес чыл школазының башкызы Полина Полилова, бистиң совхозта күрстрахованиениң агентизи Руслана Даш-оол, токарь Иван Зворыгин болгаш өскелер-даа мээң дузалакчыларым апарган. Олардан дуза дилээрге кажан-даа чажам дивес. Үстүнде адаанам эштер библиотекага келбээн мындыг неделиниң тыбары берге—деп, ол харылады.

Зоя Константиновна-биле номчукчуларның карточкаларын сайгарып, кымнар номнарны номчуп турарын сонуурган ор бис. Эң идепкейлиглериниң адын адаар болза дыка хөй. Саанчы Даш-оол Хандынмаа биле оон ашаа Монгуш Бораш-оол оларның карточкалары. Бо бодүүн ажылчын өг-бүде соолгу үеде тыва дылда үнген бүгү номнарны ап номчаанын карточкалар хереченлеп турар. Озер сураглыг совет чогаалчы Михаил Шолоховтуң элээп каң чогаалдарын, Василий Шукшинниң номнарын база номчаан.

— Тыва чогаалчылар Салчак Тока, Степан Сарыг-оол, Олег Сагаан-оол, Кызыл-Эник Кудажы, Салим Сүрүң-оол, Олег Сувакпит, Екатерина Танова оларның чогаалдарынга номчукчулар ынак. Соолгу үеде үнген номнарны ап көөр болза, Кызыл-Эник Кудажының «Үйгу чок Улуг-Хем» деп романы, Екатерина Танованың «Акым дутайында тоожу» деп ному тыва номчукчуларның холдан салбас номнары апарган—деп, библиотека эргелекчизи чугаалай-дыр.

Кызыл хоорайның төвүнде ийи каът улуг ак бажың бар. Оон улус кирер улуг эжиниң кырында «Диңүк»—«Друг» деп кескү шевергин, чараш кызыдыр бижип каан. Ол чылыг чымчак сөстөр улуг-даа, бичии-даа кижилерни эвилеп ээлдек чалап кый деп тургазыг. Чылдың кайы-даа үезинде мында кижилер үзүк чок шуужуп-ла турар.

А оон эллерни аныяк-чалыы хып дээп кыстар. Олар келген адалчыларның сеткиинин хомудаттынае. Кымга кандыг ном херегин айтыыр болза-да, олар дораан харылай тыртып бээр. Ол дээрге республиканың ном магазинидир. Оон ажылдакчылары ном сайгарып садар планын ай, квартал сайында ажыр күүседип турар.

«Өшүкө» магазинииниң ажылдакчылары бир демнег кызымаккай ажылдап турар. Олар, ыланган чайгы үеде кудумчуларга номну чоңга садып тарадырын доктаамал организастап турары черле өөрүнчүт.

ЧУРУКТА: Л. Песчинских (солагай талазындан) З. Бородина, Е. Ленкова болгаш Л. Ашак-оол олар тыва чогаалчы К. Кудажының орус дылда үнген «Үйгу чок Улуг-Хем» деп романын чугаалажып, көрүп олурлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ООҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ БАЗЫМНАРЫ

— Күш-ажылымның баштайгы базымнары, амыдыралынын чулуктуг сүүзүнүнери сээн-биле, төрүттүнүп өскен черим-биле сиңиишкин холбашкан—деп, тараалап Чалтызының делгем шөлдеринче көргеш, чоргаар чугааланыр. Күскү ховуда алыынандыр чайнай берген, далай ышкаш чалгып чыткан кызыл-тасче улаштыр ажиндирип киргиптер. Звенозунда механизаторларын ончалаанзыг, мурнуң кичээнгейлиг хайгааравышаан, ёй-ёйде хая көрүнүп чоргулаар.

Дүжүт ажаалдазынче бүтүү күжүн берип, арга мергежилин ажыглап чанчыккыны ам он сескн сезонда чоруп турары ол. «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырының хоочун комбайнерлериниң бирээзи Л. Д. Сащының хову капитанынга үлүктел чок ажылдааны бо чылын эртиктеп сезоннардан тудавас эки көргүзүглериг болуп, Улуг-Хем районда безин мактадып турар. Мурнуку чылдарда алган социалистиг хүлээлгезин 125—150 хуу күүсеп турган, а бо чылын 220 гектарның тараазын ажаар соруглагын сезонның баштайгы он үш хонуунда-ла ажыр күүсеткен.

Базахстанның партия-ажыл-агый активинин хуралынга СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтин чугаазын танышкан митингиге сөс алгаш, Доо Доңгакович мурнундагы хүлээлгезин бедидип, сезонда 500 гектарның тараазын ажаарын хүлээнген. Ол талазы-биле «Улуг-Хем» совхозтуң мүрнакчы комбайнери Петр Кабановту социалистиг чарышка ол кыйгырган.

Салбырның хову турлааңга дүштеки чемненилге үезинде бардым. «СКД-5» маркалыг комбайндан ортумак сынныг, чазык шайгыыг, күдер ботту, дөртен хар үезинде, әрес бүдүштүг кижи үнүп келгеш, комбинезонун кактанмышаан, турлагже базыпты. Доо Доңгакович Саичы ол дээрзин үйёчник эш Н. Чимиске меңээ тайылбырлады.

Ажыл бачымының аразында чемненген тараажылар аразында олургаш, хоочун механизаторуң амыдыралын, ажыл-ижин допчу таныжар аргалыг болдум. Хол изин бут часпас дижиргиле шын. Оон адазы Доо Доңгак кезээде ажылче сундуккан чоруур, кижилер-биле найыралдыг, өгбүлеге үлегерлиг, Чаатының тараажыларының бирээзи чораан. Черниң кежиин четтирер дизе, хөрөңнүү чазын хынамчалыг белеткээрин, чайгы суттарылыпаны болгаш күскү ажаалданы ёй-шаанда чорударын, тараазында чылдың үрезининче кичээнгей салырын үргүлүү сургаан олурар кижи.

Чаатыга коллективтиг ажыл-агый үндезилеттинип, трактор, комбайн көстүп эгелээн хүннерде-ле Д. Д. Саичының техникага хандыкшылы илерей берген. Ол үеде-ле механизаторлар Ш. Сат, С. Эртине, К. Доңгак оларның башкарган техникаларын бичии оол ажаок сонуургаар, болган-на чок оларга кожа олуруптар турган, оон прицепшиктеп эгелээн.

Балгазында механизация училищезин чедиишкинниг доосказ, Доо Доңгакович 1957—1958 чылдардан эгелээш, күүүлүг «кан аътты» башкарып шыдаар мергежилди шүүр шингээдип апкан. 1959 чылда оон коргүүүү, ынчаарда сурагжаан Иван Новагизын ышкаш комбайнерлерге безин денмежип турган. Чаатының делгем шөлдеринде, ылангыя Көк-Хаак, Шанчы-Оргузу, Сарыг-Ыйгыл. Көжээлиг ховуларында оон комбайны эртпээн одуруглар ховар. Чоокта чаа кыска беседавыстың үезинде хоочун комбайнер мынчаар чугаалаан:

— Чодураның тараажылары кубаньчылардың кыйгырыын деткивишаан, механизатор бүрүүү толаргай бедиткен хүлээлгелерни алган. Мен сезон нормазын үш катап ажыр күүседирин хүлээнген мен, ам 600 ажыг гектарның тараазын ажаадым. Хүлээлгем күүсеттинериңге бүзүрелдиг мен.

Дүштеки чемненилге шалыпкын доозулган. Д. Д. Саичы мээң-биле байырлашкаш, чоннуң күрүне үүр-дүзалыг үүле-хереэн бүдүрүүрүү-биле, комбайнынче утлай базыпты. Хову капитанының соондан, оон өөреникчилери аныяк механизаторлар Виктор Таспаанчык, Сундуй Данзырың, өскелер-даа база чоруптулар.

Доо Доңгакович чүүле онаашкан албан хүлээлгезинге харыысалгалыг, байлак дуржулгалыг эвес, өг-бүле амыдыралынга база үлегерлиг, ол бек уругнуң эргим адазы. Хөй-ниитиг ажылынга база бот-идепкейлиг. СЭКП Улуг-Хем райкомунуң кежигүнүнге ол ийи удаа сонгуттурган, салбырда улусчу контроль белүүнүң даргазы, дружинник. Д. Д. Саичының моон соңгаар-даа улам чедиишкинниг болурун күзээлинер.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

ДӨРТ КЫС БОЛГАШ ОН ООЛ

Ханы онгарларыг болгаш бедик тейлерлиг шатта чаптыла берген кырган Бровахи суур дыка-ла чараш. Ында «Россия» колхозтуң баштаар черинин даргазы Иван Васильевич Ковтанец-биле ажыл-агыйның шуптузун кезип, фермаларда, ховү турлагларында, тудугжу бригадаларда ишчилернин ажылы-биле танышкан бис. Ол-ла чоруп турган, эң эки күкурузачы, мурнакчы свёклачы азы хоочун тракторист кижилернин фамилиялары ыяап-ла Лысенко болурун эскердим. Атташ улус тургулаарла, харын. Мында база ындыг магатчок.

— Бо Лысенколар шуптузу чангыс өгбүленип иштп-дир—деп, колхоз даргазы тайылбырлады—Дөгерези чангыс бажынга төрүттүнген. Оларны Евдокия Даниловна биле Макар Нестерович өстүрген болгаш кижизиткен. Хөөкүй кырганнар боттары ам чок...

Колхозтуң клубунга Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери-биле ужураашылга болганда, он алышкы онаалаан хүндүлүг олуттарга чыскаалдыр олургулаптар. Төрээн чуртуң канчаар камгалап турганының дугайында чугаалаар чүве оларда хөй. Дайынның эгезинден тура ботботтарын дыннаашаан Феодосий биле Михаильдың дүш болуп ужуражы бергенин мен бодум безин олардан дыннадым. Эң-не элдептиг чүве—Ясса чоогунга чангыс-ла онгу иштинге таваржы бергени. Михаил Макарович хайгыылдан келгеш, онгуже хирип чыткан, а Феодосий Макарович «лыл» түүп алыр дээш, онгунуң эриин артап үнүп чыткан. Ам канчаар, куспакташкаш ошкажыпкаш, чарлып чоруп кааннар.

Лысенколарның бажыннарында Будапештин, Кенгсбергтин, Берлиннин кудумчуларында тырттырган чуруктары бар. Он тос харлыг Александр Макарович тараажы уктуг Лысенколарның адын рейстагтың ханазында бижип каан. Дайыннан Ыраккы Чөөн чүкке япон империалистер-биле демисежип турган Петр эң соннап чанып келген. Алышкылар онаалаан—Петр, Василий, Иван, Михаил, Степан, Николай, Павел, Андрей, Александр, Феодосий—дайын шолүнге балыгладып турза-даа, шупту диниг ээп келгеннер.

Херээжен Лысенколар партизаннарга дузалажып турганнар. Бровахи суурну совет шеригнер хостаптарга, ажыл-агыйны катап тургузарынга олар идепкейлиг киришкеннер. Ол он дөрт алышкыларның болгаш утбашкыларының он үжү ам-даа бүдүрүлгеде ажылдап турар. Түүле Степанида Макаровна пенсиялай берген. Анна, Анастасия, Евдокия Макаровналар ховуда ажылдап турарлар. Дөрт кыстың болгаш он ооңдун ажы-төлү база дуза чедире берген. Михаилдиң оглу Александр Лысенко дүжүт ажаалдазынга шылгараан. Петрниң оглу Григорий күскү тарылгага тиилекчи болган.

Лысенколарның өг-бүлези улам-на өзүп, ковудеп турар. Чоокта чаа Михаил Макаровичиниң Александры өглепди, бо хүнперде Николай Макаровичиниң оглу Михаил шайлалга ажытты. Ажы-төл ада-иелиниң изин базып, оларның күш-ажылчы эдлээн уламчылап турар.

...Черкассы областтың Корсунь-Шевченко району магалыг-да чер болду. Оон чону силерге Бровахи суурну сонуургадыр болза-ла, Лысенколарның дугайын ыяап-ла чугаалаар.

М. ОДИНЕЦ.
(«Правданың» корр.)

МАГАДАН ОБЛАСТЬ. Колыманың автобуру 3 муң километр шөйлүп чорукшан. Нагаевскийниң далай портундан эгелээп ол орук областың чедиг районнарында хоорайларны болгаш суурларны, рудниктерни болгаш комбинаттарны. Колыма ГЭС-ти болгаш ыяш ажыл-агыйларын тудуштурган. Областың бүгү чүүк соортулгезиниң 97 хуузу Колыма оруунга онаажыр.

ЧУРУКТА: орукта машиналар.

С. БЕЛЯВОПНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

«БҮЗУРЕЛ»

«Бүзүрел» деп чаа өөнүг кино найысылалдың «Найырал» кинотеатрынга даарта үнүп эгелээр. Киноны «Ленфильм» студия биле Финляндияның «Феннада-фильм» студиязы кады тырттырган. Ында аныяк Совет республиканың Финляндияның күрүне боон тускай догуннаашкынын хүлээп көргенинин төөгүлүг болуушкуннарын көргускен. Финляндия чүс чыл дургузунда Россия империязының составынга «улуг князь чери» боон бактаап келген. Оон аңгы күрүне болуп, тускай догуннаар дээр нүзелдерин хаан чазак база

ДОВЕРИЕ

тур-даа чазак кажан-даа хүлээп көрбээн. Финнер боттарының күрүне болур дээн нүзелин чүгле Совет эрге-чагыргадан чедип алган. Финляндияның тускай догуннаашкынын В. И. Ленинниң идепкейлиг киржилгези-биле хүлээп көргеп.

Фильмде В. И. Ленинниң ролюн ССРЭ-ниң улустуң артизи Кирилл Лавров ойнаан.

Фильмни Михаил Шатров биле Владлен Логиновтуң сценарийин өзугаар Виктор Трегубович, Эдвин Лайне олар режиссёрлап тургускан.

ЧАА КИНО

МАХАЧКАЛАНЫҢ КЕЛИР ҮЕЗИ

Махачкаланың кол кудумчузуун «Ленинград» деп, он сес каът аалчылар бажыңы каастаткан. Оны Невада хоорайдан келген чүдүгжуларга алдар болдуруп мынчаар адаан. Чаа тутkан бажыңга бо чылын баштайгы аалчылар кирер.

Дагестанның найысылалыпын төп кезээде этелээн чаартылгаларын Махачкаланы тудуп тургузарының кол планы-биле дүүштүр чоруда берген. Чаартылганың төлевилелин «Гипрогор» деп Москва институдунуң тускай эртемниглери ажылдап кылган.

«Ленинград»-биле кожа ам хогжум-шии театрын, «Детский мир» деп универмагты, миллион томнарлыг республика библиотеказын, амыдырал хандырылгазының бажыңын, хөй каттарлыг бажыңнарны тудуп эгелээн.

Революция мурнунда кыдыг болгаш чараш эвес, порт хоорайны бодап көөрү амгы үениң аныяктарынга берге. Мурнуку-Петровск—порт, амгы Дагестан АССР-ниң найысылалы бедип, бодунуң кызыгаарларын делгемнеде берген. Чижээ, Тарки-Таудагының йлерининге болгаш кырынга бажыңнарны тудар. Ол районга эртем төвүнүң, этнография музейлиг пацпонал парктыг тудар. Махачкаланың иогаан каастагазы — чаа паркгар, ссесарыктер, бульварлар 700 гектар ажыг черни эзлээр.

Махачкала Соңгу Кавказтың эң чараш хоорайларының бирээзи, чүүлүп үлетпүр, администрация болгаш культураның улуг төвү болу бээр.

В. РАТЕНКОВ,
СЭТА-ның корр.
Махачкала.

ТАНЦЫНЫҢ ДЭЭДИ ЧАДАЗЫ

Төп телевидениениң чагыын ёзугаар «Махмуд Эсамбаев» деп оңгуг фильм-концертти Чечен-Ингушетияның чараш чүрүмалдыг даңгарында тырттырып турар. ССРЭ-ниң улустуң артизи М. А. Эсамбаевтиң күүседеэзи-биле бистиң чүртүвүстүң болгаш дашткы чүрттарның улустарының танцыларын тырттырган.

Махмуд Эсамбаев аныяксыг хевээр, оон бүгү шимчээшкиннери ээлдек. «Танцы эртинезинин» бүгү талантызын чаа кинода көргүскен.

Артист чүрттүм янзы-бүрү бүзүннарынга: ыяш белеткелчилеринге, балыкчыларга, шахтёрларга, геология шинчилекчилеринге нүзелдин-биле ааладып чеде бээр. Урал, Сибирь, Ыраккы Чөөн чүк—оон чеде бээр черлерни ол. Махмуд Эсамбаев төрээн чери Чечен-Ингушетияга оон келгеш, дораан-па клубче, азы көдээ хореография болгүмүнче далажыптар. Оон салгакчылары мында өөренип турар болгай.

Аиты үеде дагыыр черинин янзы-бүрү районнарында улусчу танцының бот-тывыгыр коллективтерин оон көргүзүп турар, оларны тургузарынга Эсамбаевтиң улуу үлүг.

Г. НАСОНОВ,
СЭТА-ның корр.
Грозный.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА У. Гаджибековтуң **«Аршин-мал-алан»** деп шинзи ноябрь 7-де 19 шак 30 минутада эгелээр. Г. Боровиктиң **«Буэнос-Айреске болган интервью»** деп шинзи ноябрь 8-те 14 шакта, 19 шак 30 минутада болур.

«ГЕОЛОГ», «ЕНИСЕЙ» Культура бажыннарынга аныяктарның дыштанылга кежээлери ноябрь 7, 8-тин хүннеринде 20 шакта эгелээр.

ВЛКСМ обкомунуң кубогу дээш **хостуг** хүреш маргылдаазы **Төп спорт залынга** ноябрь 7-де 15 шакта эгелээр. Анаа Абакан, Улан-Удэ, Иркутск хоорайларның мөгелери киржир. Ноябрь 8-те 10 шакта маргылдаа уламчылаар.

Хоорайның **шыдыраа клубунга** шыдыраага дүрген ойнаарының маргылдаазы болур. Эгелээри ноябрь 7-де 15 шакта. Ноябрь 8-те 10 шакта үргүлчүлээр.

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының теннис залынга тенниске ойнаарының маргылдаазы ноябрь 8-те 10 шакта эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Телевидение

НОЯБРЬ 6-ДА.

МОСКВАДАН

8.00—«Кижи. Чер. Оптаргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры ССРЭ-ниң ужудуктуузу-космонавтызы В. И. Севастьянов эрттирер.
8.30—«Ынакшыл әртәр» деп фильм-концерттиң баштайгы көргүзүглези. Делегей конкурстарының лауреады М. Пархоменконуң киржилгези-биле.
9.25—«Черге, дээрге ужуралдар». Урал-чечен фильм.
10.30—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Крылья Советов» (Москва) — «Спартак» (Москва). 2-ги, 3-кү кезектери. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
11.50—«Дириг амытаннар делегейинде».
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Бистиң байырлалывыс». Уруглар концерти.
13.25—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга тураскаатkан байырлыг хурал. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Силерниң чагааларыңар ёзугаар». Музыкалыг программа.
18.00—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. ЦСКА — «Динамо» (Москва). В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
20.15—Медээлер.
20.30—«Дириг амытаннар делегейинде».
21.30—«Херээжеңнерге мынашыл-биле». Р. Гамзатовтуң шүлүктеринге О. Фельцманның аялгалыг циклы. ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаев күүседир.
21.45—«Телеэкранга бир-ле дугаарында». «Удаан даңгына». Ленинградтың күрүпеңниң опера болгаш балеттиң С. М. Киров аттыг академиктиг театрының шинзи. П. И. Чайковскийниң музыказы.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—23.40—Чапсар.
23.40—«Удаан даңгына». Шинниң уламчызы.

Гаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Хаттың күүжү секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглерга 7—12, өскелеринге 12—17 градус соор.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 10—12 градус соок болур.

Редакторнун оралакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Оруктарым» 10.00, 11.40, 13.20, 15.00, 16.40, 18.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылыны «Адыр, сени шиңме!» (7—9 үндүрүлгези) 9.00, 10.30, «Хем ыңды таяыгырда» 12.00, 13.40, 15.20, «Кара рактың аспаанда» 17.00, 18.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мээң орнумга сен боола» 16.50, 20.30 «Кургаг черге шуурган» 15.00, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Боояуг киши» 15.00, «Хадыңыр сиген» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакциянық адреси: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОНИАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда калдавының 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийже амыдырал калдавының 2-37-13, культура калдавының 2-23-54, кедээ ажыл-агый калдавының 2-21-47, үлетөүр калдавының 2-22-64, чагаа калдавының 2-41-27, информация база совет тургузуут калдыстеринин 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат ның 2-23-35, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1788.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелекчиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01102

УЛУГ ОКТЯБРЬГА АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 263 (10248) | 1976 чылдың ноябрь 7, воскресенье | 1925 чылда үзелдеттингеш | Өртээ 2 бот.

ТЕРГИИН ЧАҢНЫК

Дээрге кызаш диген соомда
Тергиин чаңным чыпырт-на дээм.
Ому бүгү делегайге
Октябрь деп адай берген.
Оң соонда бүргет дээр-даа
Оңза каанчап арый берген.
Делегейде Ленин хүнү
Дески чырып үнүп келген.
Тайбың биле аас-кежиим
Дайзынналдан хунаап алган,
Улустарга бээр кылдыр
Улуг Октябрь өөраткен.

Б. ХӨӨВЕҢМЕЙ.

ОКТЯБРЬНЫҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

Улуг Октябрь... Совет улустуң эң улуг байырлалдарының биразы ол. Ону совет улус-биле кады бүгү чурттарның ажылчы чоннары демдеглеп турар, чүге дизе ол байырлал ханы интернационалчы, бүгү делегейде миллион-миллион кижилериҢ чүреткеринге ол эң чоок, эң эргим. Чүгле бистиҢ Төрээн чуртувустуң улустарының салым-хуузунга эвес, бүгү делегейниҢ хөгжүлдезиниҢ чорудулгазынга ол эргиделиг үе-чада болган. Октябрьның социалистиг Улуг революциязындан эске, ынды улуг болуушкун кижи төрелгетенниҢ тоогузунге болбаан.

Пролетар революциязының улуг стратеги В. И. ЛенинниҢ болгаш оон тургускаан коммунистер партиязының удуртулгазыбиле бистиҢ чуртувуска тиилээн Октябрь революциязы бүгү делегейге революсчу үндезин чаартылгаларның эгезин салган. Бижен тос чыл бурунгаар чаа эпоханыҢ—социал болгаш национал хосталганыҢ, капитализмден социализмче шимчилгениҢ эгелээнинiҢ дугайын «Аврора» даштаашкыны бүгү делегейге чарлаан. Амгы үеде делегейниҢ социалистиг системазы өзүп база быжыглап, кижи төрелгетенниҢ хөгжүлдезинге бодунуҢ күчүлүг салдарын чедирип турар.

— Бүгү делегей тоогузунге чаа үе-чаданы — делегейни революсчу өзүп-биле чаартарыныҢ, капитализмден социализмче шилчиринiҢ үезин ажыткан Улуг Октябрь делгерезин!

Бо кыйгырыг бөгүн чырык чер кырынга сүр-күчүзүү-биле база катап чаңгыланыр. Бүгү кижилерни күш-ажылче, чаңгыс эпче, сырый каттыжыышкынче улам хөйзээт киирер.

Октябрьның идеялары, социализминиҢ идеялары делегей улустарының калбак массаларын улам хаара тутнам болгаш амгы үениҢ чаартыычы, сорук киириичи күжү апарган. Ол идеялар социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуҢ чедишкиннеринде, делегейниҢ социалистиг системазын хөгжүдүп база быжыглап турарында, делегейниҢ ажылчын аҢгызының, национал-хосталгалыг шимчээшкинининиҢ, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чөрүү дээш демиселдиҢ чаа-чаа тиилелгелеринде баттанып турар. Октябрьның тугунуҢ адаа-биле социалистиг дем каттыштырылга күрүнелериниҢ чаҢгыс эви база сырый каттыжыышкыны улам быжыга берген.

ЛенинниҢ партиязын долгандыр сырый каттышнап совет улус Октябрьның 59 чыл оон күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг кодурлуушкунунуҢ байдалында демдеглеп турар. Октябрь байырлалывыс будуузүнде болуп эрткен СЭКП ТК-ниҢ Пленуму, аҢаа эш Л. И. БрежневтиҢ ханы утказылыг чугаазы, ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ тоску чыылгының бешки сессиязы чоннуҢ күш-ажылчы база политиктиг хей-аъдым уламна хайныктырыткан. Бүгү совет улус СЭКП ТК-ниҢ октябрь (1976) ПленумунуҢ шиитпирлерин чаҢгыс эп-сеткилдиг деткип, Төрээн чурттуҢ экономиктиг күчүү-шыдалын быжыглаар дээш ам-даа күжениишкининиҢ амыдаарын хүлээнген.

СЭКП-ниҢ XXV съездизиниҢ айытканы партияның угланыышкыны чурттуҢ экономика деҢзигүүрүн үзүктеп чок үлгаттырып, социалистиг киитилеп харылзааларын, коммунизмче бистиҢ улам ыҢайгы бурунгаарлаашкынывысты хандырып турар. Ол угланыышкын чурттуҢ мурнунда тургустунган, совет кижи бүрүзүнүҢ эргеажыынга дүүшкен эҢ чугула айтырыгларны шиитпирлээринче угланган.

XXV съездиниҢ идеялары болгаш шиитпирлери онгу беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын чедишкинниг күүседири дээш, күш-ажылды коммунистиг өзү-биле коорү дээш социалистиг чарыштыг хөгжүдериниҢ күчүлүг идиг берииримизи апарган.

Коммунизм тургузуушкунунда бистиҢ чедишкинниримиз, социалистиг дем каттыштырылганыҢ бүгү чурттарының чедишкиннери ышкаш, делегей социализминиҢ материалдыг баазазын быжыглап, оон хаара тудукчу күжүн улгаттырбышаан, делегейниҢ революстуг чорудулгазының хөгжүлдезиниҢ күчүлүг фактору болуп турар.

Төрээн чурттуҢ күчү-күжүн улам быжыглаарынга боттарының улуг-хуузун бистиҢ Тыва АССР-ниҢ ажылчы чоннары база киририп турар. Олар, бүгү совет улус-биле бир демей, Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики база даштыкы политиказын изин-биле деткиивишаан, партияның XXV съездизиниҢ шиитпирлерин боттандырар дээш камгызындан-даа артык бедик кодурлуушкун-биле ажылдап, Октябрь байырлаавын күш-ажылчы чедишкинниҢ утпуп турар.

БистиҢ республика тос айларда күрүнеге сүт садарының планын 100,4, эът тимин—107,1 хуу болгаш дүк садарының чыл планын—108,9 хуу күүсеткен. Бо продуктуларны бүдүрери эрткен чылдың ол үезинде турганындан көвүдээн.

БистиҢ тараажыларывыс күш-ажылчы улуг чедишкинни чедип алган, күрүнеге 62 муҢ тонна эки шынарлыг тараазны дүмаагаан.

Тыва улустуҢ ажыл-агыйының, культуразының бүгү хөгжүлдези болгаш бурунгаар кодурлуушкуну — ленинчи национал политиканың, совет нимитилел болгаш күрүне тургузуунуҢ, бистиҢ чуртувустуҢ улустарының найыралының тиилелгезиниҢ база бир херечизи ол. Улуг Октябрьның салдары-биле 1921 чылда Тывага улусчу революция тиилээн. Тыва Арат Республиканың хөгжүлдезининиҢ дуржулгазы, ССРЭниҢ составынга оон эки тура-биле киргени — ленинчи национал политиканың база ачызы болган. Оон бээр экономика болгаш культура хөгжүлдезинге улуг-улуг чаартылгалар болгулаан. Чаа үлептүр объективери, чоннуҢ культура амыдырал хандырылга тудуглары, чурттаалга бажыңнары туттунган.

БистиҢ республиканың ажылчы чоннары чедип алган чедишкинниринге чоргаарланмышаан, байырлалдың чыскаалынга кирижип тура, коммунизминиҢ идеяларынга бердингенин, ленинчи партияга кызыгаар чон ынакшылын, сырый каттыжыышкынының, Төрээн чурттуҢ чечектелиишкинин дээш улам эки амыдаарын, Октябрьның кызыл тугун хөлдан кажан-даа салбазын илертейлээрлер.

— Марксизм-ленинизминиҢ тугунуҢ адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — коммунизм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерге бурунгаар!

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЗИ

Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниҢ ажыл-ишчилери онгу беш чылдың бирги чылының эрткен он айларында эки ажылдаан, байырлалга толептиг ужурашканнар. Ноябрь 1-де планнан ажыр 75 муҢ тонна хөмүр-даштыг хереглекчилерже чүдүрүп чоруткан. Бердинген даалгадан ажыр 477 муҢ рубльдиҢ продукциязын сайгарган.

Хөмүр-даш разрезиниҢ коллективи бо чылдың үшкү кварталында көскү чедишкиннерлиг болганыбиле республиканың болгаш Кызылдың үлетүр бүдүрүлгелериниҢ аразында социалистиг чарышка бирги черии эдээн. Ынчангаш СЭКП обкомунуҢ, Тыва АССР-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ, облпрофчөвүлелдиҢ болгаш ВЛКСМ обкомунуҢ база партия Кызыл хооркомунуҢ Кызыл туктары-биле шаҢнаткан. Ол ышкаш ССРЭ-ниҢ Хөмүр-даш үлетүрүнүҢ министерствозунуҢ бүдүрүлгелериниҢ аразында БүгүзавилелдиҢ социалистиг чарыжынга бистиҢ коллектививийги шаҢналдыг черии алган.

Хөмүр-даш разрезинде бүдүрүлгениҢ мурнакчылары хөй. Оларга өрүмнээр стапоктуун машинизи Куулар Кадыргы, БелАЗ—540-пин чоланчылары Петр Фирсов, Михаил Аксенов, экскаватор машинистери Валерий Гончаров, Николай Дресвянников болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Бо ажыл-ишчилер хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турарлар.

Р. ШАГИАХМЕТОВ,
хөмүр-даш разрезиниҢ директору.

Тыванып ажылчы чоннарынга байыр чедириишкиннери

Улуг Октябрьның байырлалының будуузүнде СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниҢ Дээди СоветиниҢ Президиумунга болгаш Тыва АССР-ниҢ Министрлер Чөвүлелинге байырлыг телеграммалар келгиззээн.

БистиҢ республиканың ажылчы чоннарынга СЭКПниҢ Якут обкомундан, Якут АССР-ниҢ Дээди СоветиниҢ Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелиндеп, СЭКП-ниҢ Калмык обкомундан, Калмык АССР-ниҢ Дээди СоветиниҢ Президиумундан болгаш Министрлер Чөвүлелиндеп, СЭКП-ниҢ Краснодарск крайкомундан болгаш крайкүүскомдан, СЭКПниҢ Чита, Даг-Алтай обкомнарындан болгаш облкүүскомнардан, СибирьниҢ Кызыл Туктуг шериг округунуҢ Шериг чөвүлелиндеп, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүлелиниҢ чанында КүрүнениҢ айыыл чок чорук комитединиҢ кызыгаар шеригжериниҢ Шериг чөвүлелиндеп байыр чедирген телеграммалар келген.

Совет ЭвилелиниҢ Маадыры атты ушудукчу-космонавт эш В. Д. Зудовка тыпсыр дугайында
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДІ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Союз-23» космос кораближе орбиталдыг ужудуушкунну боттандырганы дээш база ынчан коргускен эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш Совет ЭвилелиниҢ Маадыры атты ужудукчу-космонавт эш Вячеслав Дмитриевич ЗУДОВКА Ленин орденни болгаш «Алдын сылдыс» медальбиле кады тыпсыр.

ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы
И. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың ноябрь 5.

Ушудунчу-космонавт эш В. И. Рождественскийже Совет ЭвилелиниҢ Маадыры атты тыпсыр дугайында
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДІ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Союз—23» космос кораближе орбиталдыг ужудуушкунну боттандырганы дээш база ынчан коргускен эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруу дээш ужудукчу-космонавт эш Валерий Ильич Рождественскийге Совет ЭвилелиниҢ Маадыры атты Ленин орденни болгаш «Алдын сылдыс» медальбиле кады тыпсыр.

ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы
И. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың ноябрь 5.

«ССРЭ-ниҢ ушудунчу-космонавтызы» атты эш В. Д. Зудовка тыпсыр дугайында
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДІ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Союз—23» космос кораближе орбиталдыг ужудуушкунну боттандырганы дээш «ССРЭ-ниҢ ужудукчу-космонавтызы» атты эш Вячеслав Дмитриевич Зудовка тыпсыр.

ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы
И. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1976 чылдың ноябрь 5.

«ССРЭ-ниҢ ушудунчу-космонавтызы» атты эш В. И. Рождественскийге «ССРЭ-ниҢ ушудунчу-космонавтызы» атты тыпсыр дугайында
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДІ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«Союз-23» космос кораближе орбиталдыг ужудуушкунну боттандырганы дээш «ССРЭ-ниҢ ужудукчу-космонавтызы» атты эш Валерий Ильич Рождественскийге тыпсыр.

ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы
И. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниҢ Дээди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1976 чылдың ноябрь 5.

КЫЗЫЛГА БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Политиктиг чырыдыышкын бажыңышта Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оонга турасказаткан Кызылдың ажылчы чоннар төлөөлекчилериниҢ байырлыг хуралы дүүн болуп эрткен.

СЭКП Төп КомитединиҢ Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр партия Төп КомитединиҢ Политбюроазының составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга оон киржикчилерни ажок улуг сорук киришкинниг соңгаан.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылының дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуҢ айгы секретары В. Е. Сериков кылган.

Байырлыг хуралдың сөөлүнде оон киржикчилериниге байырлалдың улуг концертин коргускен.

• • •

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оонга турасказаткан байырлыг хуралдар Ак-Довурак, Чөдаана, Шагаан-Арыг, Туран хоорайларга, район төптериниге болгаш суурларга болуп эрткилээн.

Октябрьның кызыл тугу

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ

Октябрь байырлалының бүдүүлүнде болган СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаазынга партия ТК-ның Чаңгыс секретары эш. Л. И. Брежнев оны беш чылдың баштайгы чылының планның онаалдаларын күүседиргенге кедээ ажыл-ишчилерниң эрес-маадырлыг күш-ажылын бодун-биле уелээн, иштиң дүне «Беш чылдың эгезин сайганчык чедиишкиннер-биле деңгеелээн колхозчуларның ажыл-ишчилериниң эм-не чаңгай сестери чугаалаан үнелээн. Оон бо сестер эрткен чылдарга чаа-даа ажыл-херектер-ни бүдүрериниң чаңгыланмаанын турар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының район бүүрелдиг базым-биле доозун турар болган партиялың XXV съездиниң кодээ ажыл-агый талазы-биле салган сорулгаларын күүседир талазы-биле тодаргай, практиктиг хемчеглер алдынган. Партия, совет, комсомол болган ажыл-агый организацияларының организаторлуг болган идей-политиктиг ажылының бага малчыннарның, тараажылардың эрес-маадырлыг күш-ажылының түпкелинде планны болган социалистиг үдүскүлелерга күүседиргенге чедик эки түңнелдерни чедип алган бис. Иштизи-биле күрүеге дүк садарының чыл планын 117 хуу, сүттүүн—108 хуу, эттиң 9 айлар планын—118,1 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың 9 айлары-биле деннеерге ажыл-агыйлар планнан ажыр дүктү 198 центнерни, эттиң 307 центнерни сатканнар.

Районнуң болган колхозтарының партия организацияларының чер-чер Советтериниң болган ажыл-агый, комсомол организацияларының ишчилеттиг иштиниң калыышкын бүзүреринге, төрүүр чүс малга онаалтыр чаңгыланган, малдың төлүү хейнү илдиринге үелээримиз, малдың бедик-ээлиг, тевиин баш санын өскен. Оон биле коданы иштиннең малының олуг дериер, тетчеглеттиг-ээр чоруу кылырыллган.

Бистиң районнуң экономиказының ноян ажыры хөй ажылы. Шынаттаң ол ажырны хогжудуруннар, оон продуктуларын бедидеринден айтырыг районнуң партия организацияларының доктаамал кичээнгейинде турар. Районнуң ажыл-агыйларында 14 хөйжү бригаданың алдылы төрүүр чүс хойга онаалтыр чүстен хөй хураганы алган. Олардан «Коммунизмче оруг» колхозтуң аныяк коммунист К. Бадаанның бригадирлеттиг хойжулар бригадазының кежигүннери шүптүзү төрүүр чүс хойдан-на чүстен оруг хураганы алган, а иштиң бригаданы—106 хураган-биле.

Оо бригада күрүеге дүк садарының планын база ажыр күүсеткен, кыйтагдамашкынга белеткеп, октябрь эгезинде-ле доозаннар. Мында ажылчереги хойжар январь-февраль айларда, эрте оолдаар кылдыр ынчаар тургускан. Ол чорук бир чүүлүнде чаш хураганнарның хорамчалы эвээш болурунга, оон ангыда олар эрте доругуп өзеринге дузалыг. Мында хуралга бүрүзүнге онаалтыр 570 грамм дүк алдынган. Ол бээш дүк бүдүрериге улуг пемелде болган.

Колхозтарының болган хойжу бригадаларының, түс-түс малчыннарның аразында калбарган социалистиг чарыштың түңнелин доктаамал үндүрүп турар. Бо чылдың үшкү кварталында чарышка «Мөрен» колхоз мал ажылының продуктуларының бүгү хемнерили

ОРАН САНАЙ КИИСКИП ТУРУ

70 чылдарның коммунистери

БЕРГЕЛЕРГЕ ТОРУЛБАС

Ус биллиртпейн артып-ле турар. Чаа-чаа хоорайлар, суурлар чурт чуруунда немежип, заводтар, фабрикалар, күштүг электрн станцияларн туттунуп, чаа-чаа будуруглер күүдерни ажыглаага кирип, совет кижилерниң амыдыралы хүн келген тудум-на чаагайжып орар. Оон-биле чергелештир чонлуг чурттап арткен үеэн улам-ла ыяйлап, тоогуже киргеи тудум-па, ол улам чаартымар, опу амгы салгал сорелип, аданарның революжчу, дайынчы, күш-ажылчы чанчылдарын дээш, оларның чагыгларынга шынчы болуруп дактырааглаар.

Нинтиниң хөрээ дээш үргулчу сагыш човай, уйгу-чыдыг чок эрестиг ажылдап чоруур кижилериниң мурнуку одуруулда 70 чылдарның коммунистери чорун турар. Оларның ужу-биле силерни таныштырайн.

Тыва чер чыл эртken санында-ла улам авыяксын, чаартының орар. Бууруп баштыг Кара-Дагның чүс-чүс чылдарда шыгнап чыткан эртнебайлва—даг-дүгүн совет кижилериң ажылчын холдарлытып, ажыглалда киирген. Бодунуп уну-биле шолаан агып бадып чыткан шапкын суглуг Хемчик хемнин эриинде хой пионерлдыг ажылчыг хоорай Ак-Довурак тургустунган. Ында Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинады ажылдап, Төрээн чуртка үнелиг байлакты будүрүп турэр.

Комбинаттың чылда 195 мүң тонна даг-дүгү бэзр күчүлүг өнүги эзлээн ажыглаага киирер дээш бүгү чурттуң толээлекчилерн анаа ажылдаан. Оларның арасында болүүн тудугжу-бригадир Калдар-оол Дапырык база бар.

Тудугжу. Ол эң буянныг профессиялың бирээзи. Оон ажылы берге болгаш хүндүлүг. А Калдар-оол Хертекович—Ак-Довурак хоорайның таваан салышткан баштайгы тудугжуларның бирээзи. Тываның даг-дүгү болбаазырадыр комбинадының тудугжуун таваандал эгелээш, ййгы эзлчегин Күрүне комиссиязынга хүлээткижве чедир Калдар-оол Хертекович удуртkан тудугжу бригадазы анаа ажылдаан. Ам ат-сураглыг бо бригада Ак-Довуракта 107 дугаар бажыңын-тудуунда ажылдап, ону келир чылын ажыглаага киирер деп бедиткен хүлээлгени алган.

Малчыннар чайлаа Шуйга 45 чыл мурнунда төрүттүнгеи оглу Калдар-оол—Советтер чуртунуң дуржулгалыг тудугжуларының бирээзи апаарын Тыва Арат Республиканың хамаатызы Хертек Дапырык дүжевээн-даа чадлеас.

Ленинчи-партиянын кежигүнү Калдар-оол Хертекович Ленин болгаш «Хүндүлелиниң Демдээ» орденнер-биле шаңнаткан. Оон удуртkан бригадазы алган социалистиг хүлээлгелерни донтаамал ажыр күүседип, «Тыва даг-дүгү тудугэ эргелелиниң болгаш республиканың мурнакчы тудугжу бригадаларының одуруундан каш чыл улаштыр дүүшпейн келгеи.

— Планныг опаалдаларывысты доктаамал ажыр күүседип турарывыстың чажыды—бригада кежигүнерниң чаңгыс эң-сеткилдинде, найыралдынында, бир демнег ажылажыдо—деп, дуржулгалыг бригадир чугаалап орар.

Коммунистиг күш-ажылдың комплекстиг бригадазының бригадири, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Калдар-оол Хертекович Дапырыктың Тываның даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадының кйнги эзлчеэн ажыглалга киирериие чедип алган шылгаранган чедишкиннерн дээш Коммунистиг партия, Совет чаазк апаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывысkан.

Барымн-Хемчик район Совединиң депутады, дуржулгалыг тудугжу-бригадир К. Дапырыктың ажыл-ишчи памдарыбиле каксы таныжарга мындыг-дыр.

Кызымак ажыл-ижи-биле чонунга толептиг бараан боон чоруурларның бирээзи—савчы Чедей Хургандаевна Баткар. Оон ады республикада сураглыг. Коммунист угбайның ажылдап турар ферма-а үшкү кварталда курүнеге 80 тонна сүт садар планын 132,6

Социалистиг чурттарның аныяктар эвилелдериниң удуртукчулары-биле Л. И. Брежневтиң ужурашканы

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев ноябрның 5-те Кремльге социалистиг чурттарның аныяктар эвилелдериниң удуртукчуларыбиле: Аныяктарның демократовчу коммунистиг эвилелиниң ТК-зының бирги секретары Бойчо Штерянов, Венгрияның коммунистиг аныяктар эвилелиниң бирги секретары Ласло Мароти, Ажылчы аныяктарның Хо Ши Мин аттыг эвилелиниң ТК-зының биогн секретары Ву Куанг, Хоггуг немец аныяктар эвилелиниң топ чөвүлелиниң бирги секретары Этон Кренц, Кубаның аныяк коммунистер эвилелиниң национал комитединиң бирги секретары Орландо Доминтес, Моолдун революстуг аныяктар эвилелиниң ТК-зының бирги секретары Лодоягийн Тудэв, Польша аныяктарның социалистиг эвилелдериниң кол федерациязының дартазы Эдвелав Куроска, Румыниянын коммунистиг аныяктар эвилелиниң бирги секретары Ион Траян Штефенеску, Чехословакияның аныяктарының социалистиг аныяктар эвилелиниң дargазы Индржих Полединк, Кореяның күш-ажылчы социалистиг аныяктар эвилелиниң дargазының орадакчызы Ким Чхэя Гея олар-биле ужурашкан.

Беседага СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тижельников киришкеи.

Ужуражышкынга эң Л. И. Брежнев чүве чугаалаан, ону чыыглаанлар чылгы-биле утkаан.

Социалистиг чурттарның аныяктар эвилелдериниң удуртукчуларынга чүректиң канылыңдан иэит байырны ол чедиртеи.

Бис силер-биле алдарлыг үеде—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооның бүдүүзүнде ужуражып турар-дыр бис—деп, от чугаалаан. Ол мөзээ ажжок өөрүнчүт-дүр.

Бистиң партиавыс, ооң Төп Комитединиң силерниң ажылыңарны улуг ужур-дузалыг күлдыр көрүп турар дээрнн чугаалаар ужурлут мен. Ынчаргаш силерниң Москвага ужуражышкынывыңарга оңза байырны чедирип тур мен.

Бистиң ам 25 миллион кижилиг комсомолувус улуг ажылды кылып турар. Силерниң аныяктар организациязыларыңарның төп комитеттериниве комсомол Төп Комитединиң тудуп турар харылзаа холбаалары-биле бистиң партиавыстың Төп Комитединиң чөрле сеткил хаңын турар. Харын-па ол чаңыс эң. харын-на ол бистиң акы-дүүмалышкы холбаавыс-тыр.

Аныяктарның болгаш студентилериниң Кубага болур XI Бүгү делегей фестивалынга белеткелдиң айтырыгларын силерниң чугаалажып турганыларны эң Тижельников мөзээ чугаалады. Фестиваль шимчээшкинин улуг ужур-дузалыг, ынчангаш даражазындагы фестивальның Кубага, социалистиг Кубага, болуру кончуг экн-дир.

Бо беседаның киржикчилериниң арасында Вьетнамның комсомолунуң удуртукчузуның бала бар боон турарын демдеглээри мөзээ өөрүнчүтдүр. Бистиң партиавыстың Төп Комитединиң чоокта чаа болган Пленумунга социалистиг чурт болур Вьетнам дугайында онза сеткилдем-биле чугаалап турган мен. Вьетнамга бис ноложде дузалаар келген бис. Ол бистиң акы-дүүмавыс чурттувустур. Вьетнам онңуктер ам удаасс бодунуң партия съездиниң эртүвүрелер. Ене ыпаар СЭКПниң улуг толээлгелиг делегациязын чорудар бис.

Ажылынарга улуг чедишкиннерниг болурукарны күзээрин чопшоорел көрүпер, эргам ошуктер. Найыралдажынар, аныяктар шимчээшкинниң дем каттыштырылгазын бажыглаңар! Ол пәйыралды болгаш чаңгыс эптн бажыглаарынга дузалаар, селернин чурттарыңарга аныяктарның сөпиалистиг болгаш коммунистиг шимчээшкинниг деткимчени көргүзер талазы-биле бистиң партиавыс Төп Комитединиң чөрле сеткил хаңын турар. Харын-па ол чаңг

ЧАА ШҮЛҮКТЕР

Гамзат ЦАДАСА,
аварский шүлүкчү.

ОКТЯБРЬ

Аңшылый берген назынымда
Амыдырап эртиген өруум сактып келир мен.
Эрте шагда төрүттүнгеш,
Эки чүве көрбээн болгаш, хомудаар мен.
Октябрь чаңныы дүшпейн турда,
Ооган шаамда дарлая хинчек көруп чордум.
Чонум-биле деңге базып,
Чолдуң чырык эрүүндүва чүткүп чордум.
Оран-чуртта моңгемидир,
Октябрь, сээк ыпсыш каттан хүнүң чырыын
Чамдык өөрүм көрбейн барган,
Шала хөлзеп, сырыннаныр үмүрүм ол.

ДЖО УОЛЛЕС (Канада)

ЛЕНИННИҢ ТӨРЭЭН ЧУРТУ

Ленинниң чуртун бодап,
Ийлээр чыгыы сактып чор мен.
Шапкыя чүрээм оттуг шүлүү
Шагныы багын баларатсын.
Океаннар кежир үмүп,
Ооң хергээн бодаратсын.
Ленинниң шыны хүннээн
Идегелдиг келир ойлүг,
Салгакчыга өрүк ажык
Сагыш ышкаш хостуг чурт-тур.

ШАГЫ КЕЛИР

Бөмбүрзекте бүгү чоннар
Мөөңнежип, сеңээ болчуп,
Бөдүүн Чилп тиилеп үнер
Мөге күштүг сунуп туру.
Сальвадорнуң, Нерударыың
Чалбыыш оттуг күзел-соруун
Корваланчы патриоттар
Кажанда-даа өжүрбестер.
Гитлериниң бажып кадаан
Кижи чиирлер-пиночеттер
Чилп чоннуң чиге соруун
Чип-даа, сып-даа шыдавастар.
Актыг-шынныг чилп улус
Ажып тиилээр — хүн-даа үнер,
Араатанзаан фашист-хунта
Аштырып каар шагы келир!

Л. ЧАДАМБА.

АГРОНОМ

Күскү бачым сезон ойу
Хүрең-сарыг тараа шөлүн...
Хүнүүл чыгыы олут орбас
Күжүрүм сээң ижиң мындыг.
Андарар чер, кезер тараа
Ажыл дээрге изиг түлүк —
Аъттыг, чадаг, машиналыг
Аай-дедир чоруп-ла каар.
Артык-тудуу кезек дилеп,
Адыжыңга тараа уштап,
Аржыыл, саван, крем чыдын
Арбай, хөрзүн чыды солуур.
Тавычалаан тараа шөлүн
Кежөөлерде аргилзөш,
Танцы, кино, спорт шөлүн
Кезек када сактыр-даа сен...
Эргим черииң хайыралыг
Эртинезип ажаажыр сен,—
Эргим чонуң сени ыпчаи
«Эр хей-дир!»—деп мактаары чоп.

Н. ООРЖАК.

БАЙЫРЛАЛ ХҮННЕРИНДЕ

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА У. Гаджибековтуң **«Аршин-мал-алан»** деп шизи ноябрь 7-де 19 шак 30 минутада эгелээр. Г. Боровиктиң **«Буэнос-Айреске болган интервью»** деп шизи ноябрь 8-те 14 шакта, 19 шак 30 минутада болур.

«ГЕОЛОГ», «ЕНИСЕЙ» Культура бажыңнарынга аныяктарның дыштанылга кежээлери ноябрь 7, 8-тиң хүннеринде 20 шакта эгелээр.

ВЛКСМ обкомунуң кубогу дээш **хостуг хүреш** маргылдаазы **Төп спорт залынга** ноябрь 7-де 15 шакта эгелээр. Аңаа Абакан, Улан-Удэ, Иркутск хоорайларның мөгелери киржир. Ноябрь 8-те 10 шакта маргылдаа уламчылаар.

Хоорайның **шыдыраа клубунга** шыдыраага дүрген ойнаарының маргылдаазы болур. Эгелээри ноябрь 7-де 15 шакта. Ноябрь 8-те 10 шакта үргүлчүлээр.

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының теннис залынга тенниске ойнаарының маргылдаазы ноябрь 8-те 10 шакта.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

Кызыл бөгүк.

Көргүзүглүг оюн

Делегейниң алды дакпыр чемпиону, дошка танцылаар үзлазы-биле Олимпий чемпионнары Людмила Пахомова биле Александр Горшков, Европаның экс-чемпиону Владимир Ковалев, Европа чемпионнарының хүлер шаңналдыгтары Наталья Линичук биле Геннадий Карпоносов, ажеш танцылаарынга делегей чемпионнарының хүлер шаңналдыглары Ирина Воробьева биле Александр Власов, СССР-ниң чемпионну Елена Водорезова Токиога фигуралуг чуңгулаашкының көргүзүтүүт оюнуңга киржири-биле чорупкан.

Кежегеде чагаа

Бо төөгүнү меңээ Доржу Бегзи кырган чугаалап берген.

— Чүвени канчап балыр, кырган кижи-дир мен, хеп-хепертен аъдым бажы хоя бээр чадавас—деп, шаг-шаандан тура Элегестин Сут-Бажынга чурттап келген Бегзи кырган мындыг болду. Чайны ол кырганга бир ужурашкаш, шоолуг сөс үндүрүп чадаан мен. Кыштың соогу чыккылама турда, чүнүң ужундан ол ирей Кызылга чедип келгенил? Музейниң бир ораалынге кожалаштыр олуруп алган бис. Көрүп олурарывга. Бегзи кырган бажының дүгүн чүлүдүп алган, дырбил дүктер шаарарын үнүп олурар, хавааның калчаның хүн хүрертип каапкан болду. Кок даалымба додарлыг тонунуң моонгдуруунда моңгүн өөктери сайгылгаан хөрелиңге, бичии сылдыстар дег кыланнажыр. Дөмөөнинң кырындыва салып бадырыпкан холдарының кокюк дамырлары бырлаңнаар, сиирлери дээрге чадаган чылы сагындырар. Шак бо сиреш холдар-биле намның кызыл биледиң чалыы шаанда баштай туткан кырган кожалаштыр олуруптарга, сагыш-сеткилим дүвүрексеп чүнү чугаалаар аайын тыппайн барган мен.

— Эмчилеп чор силер бе?—деп, чугаа үндүрерин бодай берген мен.

— Кан-кадыым шору. Силерге бир херектиг келдим—дигеп. Бегзи кырган менднве төрелзиниң көрдү. Үр-ле хөөрешкен бис. Кырганның үнелиг чугаазын чаңгыс-даа сос эрттирбейн топтап дыннап, бижип ап олурган мен. Ол кырганның бир тоолуг чугаазын башкы хар чаап турда, даады сактып келир мен ийин...

— Чугаалаңар! Чугаалаңар!—деп, от-костуг ышкаш, чүшкүрүп каап олур мен.

— Ам болза чаш уругнуң хөйленинде безин карнан бар. Ынчангаш хөлечик чылгычы Шавар-соддуң хойлеңи безин чок чүве. Ооң чогум ады өске турган. Ол ооп боду кончуг эрес кижи. Бир катап ону Минусинск хоорайже чоруткан бис. Ында бир таныжым бодүүн орус эш турган. Бистиң черге көжүп келген бир орус кижиге чагаа бижидип алган бис. Ону Шавар-соолдуң кежегезинин адаанга чажыра өруп бергеш, чорудупкан бис. Шаг бергезинде чоон кара кежеге чагаа чажыррар кармак боол чорааны ол-дур ийин. Ооң ангыда Үс чоогунда кызыгаар шеринден база сезинген бис. Хойлап алган чагаапы үжеп-чиндип турган, каргыс шагдаалар дораап тудуп алыр чадавас. Ол чагаада чогум чүнү бижээнин уткап-дыр мен. Чаңгыс домактың утказын шаа-бүл сактып ор мен: «Орустуң ак хаанын дүжүлгеден дүжүр октаппкан дээр, ол шын ирги бе?..»

Удаавында Шавар-оол чедип келген. Кежегезинин алдында бир орус солуннуг болган. Ол солунга Октябрьның орус чуртунга тиилээнин болгаш ак хаанның, ырык дөстүг терек ышкаш, бууран дүшкенин бижээн болган. Ленин башкаан кылыддар эрес-дидим демисежип турарын ында бала бижээн. Бир кезек ядылар болүглежип алган, кызыл пам тургузарын оралдажы бертен бис...

Мал сүргеп кижилер Саян сыныың кырынга үнүп келген. Дөштүг өрү үнген шарылар бедик сыныың сиртинде серинп салгынга тавлап, даш оваа чанында бөкперлежи берген. Ованың кырында адыр будуктарлыг ыяш шанчып каан, ооң будуктарында оңа берген пөстер, аът кудуруунуң хылдары кинскигилээн. Сүрүкчүлериң сеткилинге ованың эдептиг чурумалы шажынчы бодөлдарны эвес, а кандыг-да бир өөрүшкүнү, бо арт-биле шагшаандан бээр үзүк чок аргыжылгавы сөглеп турган. Буурул Саяның ары, өвүр эдектерин чурттаан чон үргүлчү аргыжып, чанчыл өзугаар даштар чыый салып, чажыын чажып турганынга ук овоа пайыралдың демдээ ышкаш херечи боол арткан.

Кызыл-хүл. Сүрүкчүлерниң ең улуу Шүгдүр ирей кудуртайлап баткан чайгы хүнче үр-ле кайгаан. «Тывага тургаш көөрге, хүн Саян даглариынче ажыттаы бээр чүве болгай. Саян кырынга үнүп көөрге, хүн карак четпес, херли берген делгемериниң ындыынче кудургайлап чоруй баар ышкажил?» кылдыр ол боданган. Дээриң кызыл херел-биле шыптынган оңу ооң сеткилин узам хайныктырып, бирле чажыттыг соглексээнзиг болган...

— Оой, оолдар, бо аът дагазын көрүкерем! Кандыг кончуг улуг чоор, ана бир-ле хува аяк эриинге ден-дир—деп, бир сүрүкчү эр алгырган.

Адышка сыңмас чыгыы, дадарып элей бергеп даганы сүрүкчүлер солуурган, ооң дугайында элээпе үр чугаалашканнар. Адактың соонда Шүгдүр ирей эрги даганы чүлгүчүлгүп:

— Бо дээрге, чугаа чок, демги ол кызыл аътның дагазы-дыр — дивишаан, хойлап алган.

Олаг. Сүрүкчүлер шарыларын домгаадып каапп, чыгыып келген. Ол үеде бир эр Шүгдүр прейже совуургалдыг көрбүшаан, чугаалаан:

— Демги ол кызыл аъдың дугайын хоорел көрем, акый?

— Кызыл аът канчап чоруур чүвел? Доруг азы шавыдар аъттар бар эвес чүве бе?—деп, шай картап орган эр үзе кирген.

—Шүгдүрүнүң хувискаалчызы аайлыг эвес. Кызыл партизаннарның аъттарын ынчап олур болгай аап—деп, үшкү эр немээн.

— Кызыл партизаннар—кызыл аът козулгенинин соонда келгеннер болдур ийин— дивишаан, Шүгдүр демги дагазын хойнундан уштуп эккелтеш, от чырынга андара-дүңдере тудуп көре берген.

Элээп болган соонда кады чораан кижилериниң дыстарже шилчип тургаанзыг болган. Одаг долгандыр олурган кижилериң арынары кызыл херел-биле шыптынган ышкаш кылдыр, чалбыраашка чайынналгэн.

— А кызыл аът дутайын чугаалавадыңар — деп, сонуургалче хандыккан улус далаштырган. Шүгдүр уламчылаан.

—«Кызыл халага хенертеп ийи аът көстүп келген. Оларның бирээзи хан дег кызыл, а өскези ак аът. Ол аъттар ийи даваннарынга турупкаш, хербектежип, мызыжып, тепкилежип чогелин төткеннер. Чел, кудуруу чалбыышче шилчип турар кызыл аът оглаа болташ эрестиг хөделгилээр болган. Ооң кавылыг даваннарындан оттар сыланып чаштап турган. Дыча-дыр. Ынчан солуусеткүүл, радио, телефон безин чок шаг турган. Ол хиреде орус черде болган улуг эргилдениң дугайында тывалар чүү деп ченчиндп алдаартып, чүге дениеп турганын эскерандерее. Харын-даа улуг башкы Ленининиң ады безин, тайга-сыр аразында көшкүн аалдарга эң баштай Экендей, Ленден деп дыннаалып ээп турган болгай. Ону дыннаап араттар хостаалтага бүзүреп аас-кежиин шаңнаар дээш туржуп турар улуг кижиниң дугайында чугаалажып, алмызында барып ок-боозун холга тутпаш, кызыл партизаннар-биле кады тура халышканы ол-дур. Бо даганы топтап көрүнерем. Мынчалдыр дадарып, алаанын бодаарга, мында-да ол чылдарның дагазы-дыр бо. Бо хире улуг дагалар хувискаалдың тугун тутпаш эжер-эрлериниң аъттарының дүнгларынга чораанны олдур ийин!..— деп, Шүгдүр ирейниң бодаалдыг чугаалааны —ооң өөрүне бедик индирдеп мерген угаанныг кижиниң чидиг сөстери ышкаш дыннаалган...

— Ойт, ойт, бо кандай ужуп чоруур сыдыс боор? — деп, одаг кыдыныға ийленип чыткан эр холуун өрү сунмушаан, алгырып-ла үнген.

Хамык улустуң кичээнгейи ушкан сыдыста баргап. Үзүүр соңшут-мурнуг дыңналгылаан.

— Сыдыс эвес, октаргай корабли-дир. Ракета!

— Дүргенин!

— Бо хире бедик сыя кырындан дыка тода көстүр-дүр, көрүнерем?

— Кандыг эр ужуп чор ирги?

— Кызыл азиргы ол-ла болгай. Таваа-Хереллиң Даш-Хүреңи ышкаш, мээң чугаалаанным кызыл аъттың амгы ээзи ужуп чоруурун ол-дур — деп, Шүгдүр сорук киргип, Үш-Мыйгакче уталй ужуп бар чораан дириг сылдысче көрүп алган турган.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

Хөлечиктеп чорааным

(Кочетово суурда чурттап орээр 80 харлыг Дүлүш Мыйылбаанын сактыышкыны).

Ачам кончуг ядыы чораап. Чеди харлыымдан эгелеп бай орус Семён Селдемешевке хөлечиктей бергеп мен. Оларның уруг-дарының азыражыр, бажыңның иштин чүүр түрдүм. Авам-ачамга сарыг шай, боодал таакпы болгаш борбак хлебти тып берилтер апарган мен.

ХАЛЫЫН-ДОГААНЫҢ ХАЙЫ

Таисья Ефимовна Селдемешева кажар утаанныг болгаш кончуг доңгун кадай турган. Шымбай өзе бергеним ол ыйнаан, мени шай хайындырты берген. Ооң шай хайындырар пажы бир янзы, демир дом-бүн хевирлиг. Ооң суг кудар аксының халывын бедин ажыдып билбес турган мен. Бир катап сугну кос урар черинче кудупкан болган мен.

— Шала кырында сугну кым төп каанын?—дизе-ле, Таисья Ефимовна бажым дүгүдеп сирбектээш, кулактан шымчыктаап, үндүр идипкеп. Даштын бажың алында кыстынып тур мен. Ишкиртиниң ыглаар дээримге, улус дыннап кааптар, ынчангаш караам чажын чеңим ужу-биле чодуп тур мен. Кадайның тура сопкан дүктериин дозуп, кызыдып каап ииелер-биле шашкылап тургаң дег, изиңнедир чамылаар болган. Адам-иям өөндүве баар дээрге, дулаларымга тып бээр борбак хлеб ышкыдырар.

— Кайда баардың, кулугур? Бижынче кир, шаланы чуг, шайны хайындыр!—деп, Таисья Ефимовна хо-ректенирге, кулаамның изиңнээрин, бажымның сыртылаарын уттушкан мен. Бажынче чиик адак киргеш, шаланы кылайтыр чүтташ, халыын-догааны көзей бердим. Бир кезек болгаш, халыын-догаа хи-мирениң ырлай берген!

ШЕРИГ БӨРТТҮ ДААРААНЫМ

Бай оруска чалчалап чораап, янзы-бүрү орус хептн даараптар апарган мен. Холечиктеп турганым бай орус хеп-хөөртен Суг-Бажындаң дезер ужурга таварышкан...

— Мээң шериг хевим даарап бөрип көрөм!—деп, бир хүн Сергей Кузьмич Кочетов аваам сутта чедип келген. Орус, тыва кызыл партизаннарның командирииң шериг хевин даарап бергеп мен. Сергей Кузьмич мээң даарап бергеп шериг бөргүмүү кедергей сонуургаан. Ол бөртту кедип алган, мээң чапымга хулумзурүп тургулаар. Мээң-не биларым бистиң черге Октябрьның өзулут дайынчызы Кочетов турган чүве. Кызыл оңгуг бешадыр коргеш-ле, Кочетов командирге даарап бергеп шериг бөргүмүү сактып келир мен.

Дыннап бижээн
М. КЕНИН-ЛОПСАН.

СОНУУРГАКТАРГА

ҮР ЧОГААДЫКЧЫ АМЫДЫРАЛ

● Марк Туллий Цицерон «Чонүүрүнүң дугайында шинчилел таймылбырын» өлүрүнүн мурнунда бир чыл бурунгаар, 60 харлымында бижээн.

● Галилео Галилей «Шимчээпкин дугайында чугаалажыктар» деп ажылын 72 харлымында бижип доозкан.

● Микеланджело Буонарроти «Коргунчуг суг» деп ажылын 58 харлымында эгелээш, ону 66 харлымында чуруп доозкан. Ыдыктыг Петрниң онуг-хевир тураскаалын Микеланджелониң проектизи-биле кылып тургускан турда, ол улуг ылаымныг кырганның хары 88 турган.

● Эрте-бурунгу грек философ Платон бижик бижимир демир-үжүүп холга тудуп алган хевээр 81 харлымында чорээн.

● Исаак Ньютон бодумун эртем ажылынга эге чүүлдү 83 харлымында бижээн.

● Типпан чурук чуруурун 99 харлымга чедир черле кагбайн уламчылаан.

● Немец шүлүкчү Иоганн Вольфганг Гёте 64 харлымында Чоон чук литературазын өөренип эгелээн, 82 харлымында «Фаустуң» соолгу кезээн бижип доозаан. Гёте 83 харлымында мөчээн.

● Иван Андреевич Крылов 63 харлымында грек дылды өөренип эгелээнзе, ооң эки билир кылдыр 2-ле чыл дургузунда шингээдип алган. Амыдыралының соолгу хүннеринге (ол 76 харлымнга мөчээн) чедир грек шүлүкчүлериин ол дыл кырынга бижээн чогаалдарын улуг таалал-биле хандыгып помчуур чораал.

● Англи чогаалчы Самуил Смайлстың «Сураглыг кижилериин амыдыралы болгаш ажылы, ооң характеристиказы» деп номундан.

Азербайджан драматург Узеир Гаджибековтуң «Аршин-мал-алан» деп шизиин тыва дылче очуллургаш, республиканың хөгжүм-шии театрының артистериниң тыва болуу дөртен бирги сезонну ооң-биле ажыткан.

Ол дөрт көжегелиг хөгжүмнүт комедияны артистер чедимчелиг ойнап көргүскен. Ук шизиин кедээнин ажылынчилери база удавас көре бээр. «Бо хире нарын, ам артында хөгжүмнүт шизии очуулдурганы-даа, артистерниц түс-түс рольдарны ойнап турары-даа эки-дир деп, көрүкчүлер сеткил ханып чугаалажып турган.

ЧУРУКТА: Джахан (артист Х. Контар), (солагай талазындан), Сулейман (М. Чадамба), Асмер (Л. Солуп-оол) болгаш Вели (Монгалбин). Шиидеп бир көргүзүт.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 7-ДЕ

МОСКВАДАН

7.00—«Телеэкранга бир-ле дугаарында». «Удаан даңгына». Ленинградтың күрүнеки опера болгаш балеттиң С. М. Киров аттыг академиктиг театрының шизи. П. И. Чайковскийниң музыказы.

9.50—Мультфильмнер программазы: «Дээрге Чедер». «Рикки-Тикки—Тави».

10.30—«Москва — Кассиопея». Урап-чечен фильм.

11.40—«Кино ани-чоруктарының клубу».

12.40—«Хүн дээрбээ». Телефильм.

13.10—«Октябрь». Совет шүлүкчүдериниң шүлүктери.

13.40—13.50—Чапсар.

13.50—Москва, Кызыл шол. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооңга турааскаткан шериг парады болгаш ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалы.

КЫЗЫЛДАН

17.00—Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының Улуг Октябрьның 59 чыл ооңга турааскаткан байырлыг чыскаалындан репортаж. (Тыва дылга).

МОСКВАДАН

17.10—«Ак-көк отчугаш».

КЫЗЫЛДАН

20.00—Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының Улуг Октябрьның 59 чыл ооңга турааскаткан байырлыг чыскаалындан репортаж. (Орус дылга).

МОСКВАДАН

20.10—«Кино ани-чоруктарының клубу».

21.20—«Бистиң адрезивис — Совет Эвилеи». Ленинградтан дамчыдылга.

22.45—23.20—А. Хачатурян. Скрипка биле оркестрге концерт.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыннадыы турарын ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Хаттың дүргенин секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 10—15, өскелерииге 15—20 градус соор.

Кызылга будуттаар, чагбас. Хаттың күжү секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 12—14 градус соор.

Редакторнун
орлакчызы К. К. САТ

КИНО

НОЯБРЬ 7-ДЕ.

«НАЙЫРАЛ»: «Хей-аът» 12.30, «Идегел» 13.30, 20.30. «Оруктарым» 15.30, 17.30, 19.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кайочымында. «Адыр, сении шимме» (7—9 үндүрүлгези) 9.00, 10.30. «Хем мыдыы талыгырда» 12.00, 13.40, 15.20, «Кара ракетын испавиди» 17.00, 18.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Идегел» 13.00, 15.00, «Дээш» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кургаг черде шуурган» 13.00, 15.00 «Халчымыр сиген» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакциянын адрези: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харыысалгалдыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, ээлээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлегүүр киллизиниң 2-22-04, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерваның 2-12-45, секретариаттың 2-23-35, солуп келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1788.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үзүтрер үер, полиграфия болгаш ном садыымның талазы-биле өргедээлиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01104.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 264 (10249) | 1976 чылдың ноябрь 8 понедельник | 1925 чылда үдезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ОКТЯБРЬНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЛИГ ЧАЛГЫЫ-БИЛЕ — КОММУНИЗМЧЕ!

Кызыл Шөлге шериг парады болгаш ажылчы чоннарның чыскаалы

Кызыл шөл, Москва, бүгү чурт — байырлал шинчилиг каастаттынган. Октябрьның ыдыктыг чалгызына бистиң тиилелгелеривистиң болгаш өөрүшкүүстүң үлегерлеэшкинин чыл үшеп тудуп-на канпаттынын база көөдеп турар. Бөгүнгү байырлал — социалистиг Төрээн чуртувустуң төрүттүүтен хүнү — СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга совет улустуң хей-аът-биле боттандырып турары күш-ажылчы тиилелгелер-биле демдеглеттинген.

«XXV съездиниң айытканы партияның угланышкыны — чурттуң экономика деңгээлүүрүн үзүктел чок остүрериң, социалистиг ниитилел харылзаалариң сайзыраңгайжыдарын, социализмче бистиң улам ынайгы бурунгаарлаштыкывысты хандырып турар. Ол угланышкын кижи бүрүзүнүң эрге-ажыын барымдаалап турар, чурттуң мурнунда ең чугула айтыылгаларны шиитпирлээринче угланган!» деп, СЭКП ТК-ниң Пленумунга эш Л. И. Брежнов чугаалаан. Бо сөстер бүгү совет кижилериң үүректеринде ханы утказып үзүлээн алышкынны алган.

Улуг Октябрьның 59 чыл оюнуң байырлалы чурттуң моон соңгаары социал-экономиктиг хөгжүдезиниң ажыктыг тактиказын тодаткан СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының шиитпирлериниң кайгамчык улуг салдарының үезинде эрттип турар. Кайгамчык улуг хемчээлдериниң болгаш улуг аргаларның беш чылы — оңгу беш чылдың планын үзүлээп алган. Ол план улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин чугула коргузуглериниң эң бедик озулдези-биле бистиң чуртувустуң төөгүзүнге ылгалып турар. Беш чыл дургузунда үлетпүр продукциязын бүдүрери 36, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери — 16 хуу өскер. Улус ажыл-агыйынга 621 миллиард ажыг рубльди бээр.

Кызыл шөл өндүр-бедии-биле шиметтинген. КУМ-нуң ажыынның ортузунда Владимир Ильич Ленинниң чуруун чураан улуг кызыл тук. 1917 чылдың революциязының мавзырлары — ажылчын, матрос, солдат бистиң бөгүнгү үевисти кайгамчык улуг паннодан көрүп турар. Төөгүнүң кожазында — чеден чылдарның маадырлары. Олар Октябрьның херээнге шынчызын боттарының хүрээлеңин сырый каттыштырып турары-биле бадыткап турар. «Коммунизм тиилээр!» деп сөстерни ол тукта бижээн.

Шеригларниң байырлыг марыжы эгелээр. Чаңчыл ёзугаар оларның мурнунга Москваның шериг-музыка школаларының кижизиттирикчилери эрттер.

Шериг академияларының дыңнакчыларының колонналары Кызыл шөлдү эрттер. Оң офицерлер аныяк дайынчыларның командирлери болгаш кижизидикчилери болур мергежилди шилип алганнар. Төрээн чуртту, социалистиг кады ажылдажылганың эргелеңжиктарын Коммунистиг партияның дужаалы-биле камгалаарыңар олар кажап-даа белен.

Дээрже бедээн сыптарга ССРЭ-ниң күрүне тугу, эвилелдешкен бүгү республикаларның туктары кинскин турган. Шөлдүң оске талазында, Кремль ханаларында совет улустарының дүзүлбас пайыралың херечилээн чурттуң күрүне сүлде-демдээн, эвилелдешкен республикаларның он беш сүлде-демдээн аскан.

Төөгү музейиниң бажыңында аскап монументальдыг панноға бөгүнгү байырлалдың кол темазын — коммунизмниң тургузукчулары тургузукчу иштиң марыжында чоруп орар чурукту чураан. Ажылчының холунда дозунда «Уткуштур план», «СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериң күүседир бис» деп бижээн.

Аалчылар индирелеринге революциянның хоочуннары, Хамааты болгаш Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырлары Күш-ажылдың Маадырлары, заводтарның, фабрикаларның, тудугларның, колхозтарның болгаш совхозтарның мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның көскү ажылдакчылары, космонавтылар турган. Совет Эвилелиниде турар дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары, даштыдан келген хой санныг аалчылар аңаа база турган.

Спасск суургазының шагының соңгынары он шакче чоокшулай берген. Шөлдүң кырынга адыш часкаашкыны дидиреп, «СЭКП-ге аддар!», «Коммунистиг партияның Ленинчи Төп Комитединге аддар!», «Аддар!», «Аддар!» деп кыйгырыглар үнүп турган. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң удуртукчуларынга москвачылардың болгаш оң аалчыларының изиг байыр чедирип турганы ол.

Мавзолейниң индиринге эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов олар үнүп келген.

Аңаа, Мавзолейге — Совет Эвилелиниң маршалдары, Шериг кезектериниң маршалдары, Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң генералдары болгаш адмиралдары база турган.

Эртенгиниң он шак. СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов Спасск эжиниден ажык машинада туруп алган үнүп келген. Парад командылакчызының машиназы аңаа уткуштур чоруп орган. Москваның Ленин орденниг шериг округунуң шеригларының командылакчызы генерал-полковник В. Л. Говоровтуң рапортун хүлээп алган, ССРЭ-ниң камгалал министри шеригларни эргип, байырлал дамчыштыр байыр чедирген. Дайынчылар күүгүлүг «Ура!»-биле харыылаан.

Шеригларни эргип, эрттерни доозулган. ССРЭ-ниң камгалал министри Мавзолейниң индирине үнүп келген болгаш чүве чугаалаан.

Шеригларниң байырлалдыг марыжы эгелээн. Марштыг чаңчыл ёзугаар барабанщиктер ажыткан.

Шериг академияларының дыңнакчыларының колонналары Кызыл шөлдеп эртип эгелээн. Бо колоннаны М. В. Фрунзе аттыг шериг академиязының дыңнакчылары башкап келген. Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң херээнге кызыгаар чок бердинген бедик мергежилдиг специалист — командирлерин бо академия белеткеп турар. Мону дооскан дыка хой кижилер сургалыг шериг начальниктери болу бергилээн.

В. И. Ленин аттыг шериг-политиктиг академиязының, Ф. Э. Дзержинский аттыг шериг академиязының, күүктээк шеригларниң Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг академиязының, В. В. Куйбышев аттыг шериг-инженер академиязының, химиктиг камгаладың Совет Эвилелиниң Маршалы С. К. Тимошенко аттыг академиязының, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязының, Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар-инженер академиязының дыңнакчылары Мавзолейниң баары-биле эртккен, олардың туктарында — хой өңнүг орден ленталары оң болза Төрээн чурттуң мурнунга оларның дайынчы ачы-хавыяазын дерелеп турар.

Деңге баспышаан, М. В. Фрунзе аттыг дээди шеригдалай училищезиниң дыңнакчылары эртккен. Оң соонда гвардейжи кезектиң парашютчу-десантниктери чоруп орган. Десантник дайынчылар Улуг Октябрьга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Даравызында кызыгаарның дээди командылал училищезиниң курсантылары, ийи лакпыр Кызыл туктут Балтий флодунуң далай чадагларының кезектери, Ф. Э. Дзержинский аттыг дивизиниң солдаттары болгаш офицерлери, Москваның болгаш Калининниң суворовчу шериг училищелериниң, Ленинградта пахимовчу шеригдалай училищезиниң кижизиттирикчилери чыскаалын эрткен. Москваның ниитилел шеригларни командылал училищезиниң курсантылары база эрткен, опу 1917 чылда В. И. Ленинниң бодунуң айтымышкыны-биле организастап тургускан турган.

Шериг техниказының чыскаалы эгелээн. М. И. Калинин аттыг Таманның гвардейжи мотоадыгжы дивизиязының кезектери бронетранспортёрларга эрткен. Ол каттыжышкын алдарлыг дайынчы орукту эрткен. Дивизиянның полктары болгаш кезектери хой фронтуларга тулчуп турган болгаш каза-даа дайынчы соруглаарны гвардейжи бау-биле күүседип турган. Оон дайынчылары 1976 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Дивизиянның дайынчыларының 40 ажыг хуузу дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинневрен, 76 хуузу — класстыг специалистер болган.

(Уланчызы 2-ги арныда).

КРЕМЛЬДИҢ СЪЕЗДИЛЕР ОРДУЗУНГА БАЙЫРЛАЛДЫҢ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫНЫ

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазаа Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн холбаштыр ноябрь 7-де Кремльдиң съездилер ордузунга хүлээп алымшкын кылган.

Хүлээп алымшкынга эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, П. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов келген.

Хүлээп алымшкынга СЭКП ТК-ниң кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттары, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүннери, партияның хосчуннары, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советтериниң депутаттары, министрлер, шериг начальниктери, үлетпүрүүн болгаш кодээ ажыл-агыйның мурнакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары, ужудукчу-космонавтылар, совет хөй-ниитиниң төлээлекчилери, Кызыл Шөлге болгаш шериг парадының киржикчилери оңгурушкан.

Залга даштыкы күрүвелериниң элчилери, Совет Эвилелиниге төлээлегиргеннер, Москвага байырлага келген даштыкы аалчылар, шажыкчылар төлээлекчилери, совет болгаш даштыкы журналистер база турган.

Хүлээп алымшкынга СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эштер! Өнүктер!

Хүндүлүг даштыкы аалчылар!

Ноябрь 7 — Октябрьның социалистиг революциязының эдегчелиг оюнуң хүнү — совет кижилерге кезээде улуг өөрүшкүлүг хүн. Ол болза бистиң чуртувустуң национал байырлалы болгаш оон-биле кады бүгү делегейниң юбилейи, азы ол дээрге бистиң бөмбүрзээвиске социализминиң төрүттүнген хүнү-дүр.

Ынчаларга, бөгүн эргим өнүктер, бистиң байырлалывыс оңза ужур-утказыг. Бөгүн совет улус совет социалистиг күрүнениң туруп келгенинден бээр 60-гы чылынче киргикен.

Бо хүн бистиң сагыш-сеткиливистиң чаагаар кодүрүүшкүнү, бистиң улус Ада-чуртувус дээш, бистиң ленинчи партивис дээш маадырлыг совет улус ээзэт чоргаарал база бир чаагай түүл-биле капсырлажып турар. Бөгүн биске онаажып турар онза харысалганы ынча дээрге бедик мергежилдиг специалист — командирлерни бо академия белеткеп турар. Мону дооскан дыка хой кижилер сургалыг шериг начальниктери болу бергилээн.

В. И. Ленин аттыг шериг-политиктиг академиязының, Ф. Э. Дзержинский аттыг шериг академиязының, күүктээк шеригларниң Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг академиязының, В. В. Куйбышев аттыг шериг-инженер академиязының, химиктиг камгаладың Совет Эвилелиниң Маршалы С. К. Тимошенко аттыг академиязының, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязының, Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар-инженер академиязының дыңнакчылары Мавзолейниң баары-биле эртккен, оларның туктарында — хой өңнүг орден ленталары оң болза Төрээн чурттуң мурнунга оларның дайынчы ачы-хавыяазын дерелеп турар.

Деңге баспышаан, М. В. Фрунзе аттыг дээди шеригдалай училищезиниң дыңнакчылары эртккен. Оң соонда гвардейжи кезектиң парашютчу-десантниктери чоруп орган. Десантник дайынчылар Улуг Октябрьга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Даравызында кызыгаарның дээди командылал училищезиниң курсантылары, ийи лакпыр Кызыл туктут Балтий флодунуң далай чадагларының кезектери, Ф. Э. Дзержинский аттыг дивизиниң солдаттары болгаш офицерлери, Москваның болгаш Калининниң суворовчу шериг училищелериниң, Ленинградта пахимовчу шеригдалай училищезиниң кижизиттирикчилери чыскаалын эрткен. Москваның ниитилел шеригларни командылал училищезиниң курсантылары база эрткен, опу 1917 чылда В. И. Ленинниң бодунуң айтымышкыны-биле организастап тургускан турган.

Шериг техниказының чыскаалы эгелээн. М. И. Калинин аттыг Таманның гвардейжи мотоадыгжы дивизиязының кезектери бронетранспортёрларга эрткен. Ол каттыжышкын алдарлыг дайынчы орукту эрткен. Дивизиянның полктары болгаш кезектери хой фронтуларга тулчуп турган болгаш каза-даа дайынчы соруглаарны гвардейжи бау-биле күүседип турган. Оон дайынчылары 1976 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Дивизиянның дайынчыларының 40 ажыг хуузу дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинневрен, 76 хуузу — класстыг специалистер болган.

Ынчаларга, бөгүн эргим өнүктер, бистиң байырлалывыс оңза ужур-утказыг. Бөгүн совет улус совет социалистиг күрүнениң туруп келгенинден бээр 60-гы чылынче киргикен.

Бо хүн бистиң сагыш-сеткиливистиң чаагаар кодүрүүшкүнү, бистиң улус Ада-чуртувус дээш, бистиң ленинчи партивис дээш маадырлыг совет улус ээзэт чоргаарал база бир чаагай түүл-биле капсырлажып турар. Бөгүн биске онаажып турар онза харысалганы ынча дээрге бедик мергежилдиг специалист — командирлерни бо академия белеткеп турар. Мону дооскан дыка хой кижилер сургалыг шериг начальниктери болу бергилээн.

Совет Чепсектиг Күштериниң бот-составы ленинчи партияны долгандыр сырый каттыжып, бодунуң улузунга шынчы болбушаан, бедик: дежнелдиг дайынчы белеткелде үргүлүү турар болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының дайынчылары-биле кады боттарының патриоттуг болгаш интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседиринге белен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн делегезин!

Улуг совет улус болгаш оон маадырлыг Чепсектиг Күштери делегезин!

Ажылчын аңгыйы болгаш бүгү улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязына аддар!

Ура!

• • •

Шеригларниң байырлалдыг марыжы эгелээн. Марштыг чаңчыл ёзугаар барабанщиктер ажыткан.

Шериг академияларының дыңнакчыларының колонналары Кызыл шөлдеп эртип эгелээн. Бо колоннаны М. В. Фрунзе аттыг шериг академиязының дыңнакчылары башкап келген. Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң херээнге кызыгаар чок бердинген бедик мергежилдиг специалист — командирлерни бо академия белеткеп турар. Мону дооскан дыка хой кижилер сургалыг шериг начальниктери болу бергилээн.

В. И. Ленин аттыг шериг-политиктиг академиязының, Ф. Э. Дзержинский аттыг шериг академиязының, күүктээк шеригларниң Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг академиязының, В. В. Куйбышев аттыг шериг-инженер академиязының, химиктиг камгаладың Совет Эвилелиниң Маршалы С. К. Тимошенко аттыг академиязының, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязының, Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар-инженер академиязының дыңнакчылары Мавзолейниң баары-биле эртккен, оларның туктарында — хой өңнүг орден ленталары оң болза Төрээн чурттуң мурнунга оларның дайынчы ачы-хавыяазын дерелеп турар.

Деңге баспышаан, М. В. Фрунзе аттыг дээди шеригдалай училищезиниң дыңнакчылары эртккен. Оң соонда гвардейжи кезектиң парашютчу-десантниктери чоруп орган. Десантник дайынчылар Улуг Октябрьга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Даравызында кызыгаарның дээди командылал училищезиниң курсантылары, ийи лакпыр Кызыл туктут Балтий флодунуң далай чадагларының кезектери, Ф. Э. Дзержинский аттыг дивизиниң солдаттары болгаш офицерлери, Москваның болгаш Калининниң суворовчу шериг училищелериниң, Ленинградта пахимовчу шеригдалай училищезиниң кижизиттирикчилери чыскаалын эрткен. Москваның ниитилел шеригларни командылал училищезиниң курсантылары база эрткен, опу 1917 чылда В. И. Ленинниң бодунуң айтымышкыны-биле организастап тургускан турган.

Шериг техниказының чыскаалы эгелээн. М. И. Калинин аттыг Таманның гвардейжи мотоадыгжы дивизиязының кезектери бронетранспортёрларга эрткен. Ол каттыжышкын алдарлыг дайынчы орукту эрткен. Дивизиянның полктары болгаш кезектери хой фронтуларга тулчуп турган болгаш каза-даа дайынчы соруглаарны гвардейжи бау-биле күүседип турган. Оон дайынчылары 1976 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Дивизиянның дайынчыларының 40 ажыг хуузу дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинневрен, 76 хуузу — класстыг специалистер болган.

(Уланчызы 2-ги арныда).

Эш Д. Ф. УСТИНОВТУҢ чугаазы

Эштер, Совет Чепсектиг Күштериниң дайынчылары!

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары!

Бистиң хүндүлүг даштыкы аалчыларывыс!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет чазактың омуннээнидеп база оларның даасканы-биле бүгү улустуң дээш байырлалы — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ою-биле холбаштыр силерге байыр чедирип, амыр-менди-ериң айтырып тур мен.

Улуг Октябрь чер кырынга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эң-не баштайгы күрүнезин үндезилеп тургускан. Ол кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үе-чаданы — капитализмдеш социализмче шилчиринин үе-чадазын ажыктап. Улуг Октябрьның ленинчи тугуну адаа-биле, социализминиң тугунун адаа-биле амгы үеде чүс-чүс миллион кижилер чурттап, күш-ажылдың чүс-чүс миллион кижилерни чаа амыдырал дээш маадырлыы-биле демисежип турар.

Социалистиг революцияның алдан дугаар чылынче бистиң Төрээн чуртувус СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң байдалында эгелеп кирип турар. Съездиниң сорук киирикчи идеялары совет ниитилелдиң хогжүдезиниң материалдыг күжү болгаш күүгүүр дүргедикчиин апарган. Маадырлыг ажылчын ангы оңгу беш чылдың бирги чылының планныг даалгаларын ажыр күүседип ажылдап турар. Бистиң алдарлыг кодээ ажыл-иштиривисче эка дүжүттү остүргеш, күрүне мурнунга бедик хүлээлгезин алдарлыыр күүседип турар. Совет улустуң интеллигенция чогаадыкчы кодүрүүшкүн-биле ажылдап турар. Партияның болгаш чазактың совет кижилериң амыдыралының деңнелиш улам бедидеринче угланган хемчеглери чедиишкинниг боттанып турар.

Ажы-дунма социалистиг күрүнелериң ажылчы чоннары совет улус-биле деңге базып орарлар. Олар боттарының хогжүдезинге чаа улуг чедиишкиннерни чедип алган. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының дайынчылары-биле кады боттарының патриоттуг болгаш интернационалчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседиринге белен.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ою делегезин!

Улуг совет улус болгаш оон маадырлыг Чепсектиг Күштери делегезин!

Ажылчын аңгыйы болгаш бүгү улустуң шылгаттынган авангарды — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязына аддар!

Ура!

• • •

Шеригларниң байырлалдыг марыжы эгелээн. Марштыг чаңчыл ёзугаар барабанщиктер ажыткан.

Шериг академияларының дыңнакчыларының колонналары Кызыл шөлдеп эртип эгелээн. Бо колоннаны М. В. Фрунзе аттыг шериг академиязының дыңнакчылары башкап келген. Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң херээнге кызыгаар чок бердинген бедик мергежилдиг специалист — командирлерни бо академия белеткеп турар. Мону дооскан дыка хой кижилер сургалыг шериг начальниктери болу бергилээн.

В. И. Ленин аттыг шериг-политиктиг академиязының, Ф. Э. Дзержинский аттыг шериг академиязының, күүктээк шеригларниң Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский аттыг академиязының, В. В. Куйбышев аттыг шериг-инженер академиязының, химиктиг камгаладың Совет Эвилелиниң Маршалы С. К. Тимошенко аттыг академиязының, Ю. А. Гагарин аттыг шериг-агаар академиязының, Н. Е. Жуковский аттыг шериг-агаар-инженер академиязының дыңнакчылары Мавзолейниң баары-биле эртккен, оларның туктарында — хой өңнүг орден ленталары оң болза Төрээн чурттуң мурнунга оларның дайынчы ачы-хавыяазын дерелеп турар.

Деңге баспышаан, М. В. Фрунзе аттыг дээди шеригдалай училищезиниң дыңнакчылары эртккен. Оң соонда гвардейжи кезектиң парашютчу-десантниктери чоруп орган. Десантник дайынчылар Улуг Октябрьга уткуштур алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Даравызында кызыгаарның дээди командылал училищезиниң курсантылары, ийи лакпыр Кызыл туктут Балтий флодунуң далай чадагларының кезектери, Ф. Э. Дзержинский аттыг дивизиниң солдаттары болгаш офицерлери, Москваның болгаш Калининниң суворовчу шериг училищелериниң, Ленинградта пахимовчу шеригдалай училищезиниң кижизиттирикчилери чыскаалын эрткен. Москваның ниитилел шеригларни командылал училищезиниң курсантылары база эрткен, опу 1917 чылда В. И. Ленинниң бодунуң айтымышкыны-биле организастап тургускан турган.

Шериг техниказының чыскаалы эгелээн. М. И. Калинин аттыг Таманның гвардейжи мотоадыгжы дивизиязының кезектери бронетранспортёрларга эрткен. Ол каттыжышкын алдарлыг дайынчы орукту эрткен. Дивизиянның полктары болгаш кезектери хой фронтуларга тулчуп турган болгаш каза-даа дайынчы соруглаарны гвардейжи бау-биле күүседип турган. Оон дайынчылары 1976 өөредилге чылын чедиишкинниг дооскан. Дивизиянның дайынчыларының 40 ажыг хуузу дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинневрен, 76 хуузу — класстыг специалистер болган.

(Уланчызы 2-ги арныда).

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ БҮГҮ ТЫВА БАЙЫРЛААН

Советтиг Төрээн чурттуң бүгү деңге-кээринге өөрүшкүүл байырлал — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чылын калбаа-биле демдеглеп эрттиргеп. Бистиң калбак-делгем Ада-чуртувустуң наймыларын — Москвага болган бүгү-ле черлерге ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалы болган.

Бүгү Совет чурт-биле кады бистиң республиканың ажылчы чоннары Улуг Октябрьның байырлалын улус ажыл-агыйының бүгү адырларында чедиишкиннерни-биле уткаан. Дүүн, Тываның пайымалында болган районнар төптеринге, колхоз-совхозтарның суурларында болган чыскаалдар болган митингилер СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерине, ада партия Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында түңнелдерге болган сорулгаларга соруң киргеп, улуг көдүрүүшкүн-биле бооп эрткен.

Кызыл

Пайымалдың В. И. Ленин аттыг шөлү. Эртемгинин он бир шак.

— Эргим эштер! Бөгүн совет кижилер болгаш бүгү буруаттар дешилгелиг кижи төрелгетен боттарының эң-не чырыткыыг байырлалын — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн демдеглеп турар-дыр — деп, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме чыскаалдың киржикчилеринге чугаалаан. — СЭКП Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң делегеттегей, ханы уткалыг чугаазында айыткан чедиишкиннерге болгаш беш чылда сорулгаларга сорук киргишаан, республиканың ажылчыннары, колхозчулары болгаш интеллигенциязы СЭКП-ниң, оон Төп Комитединиң Политбюрозунуң иштики болгаш даштыкы политиказының бүрүү-биле үүлүдүзүнүп, бо хүннерде сорук киржишкинниг ажылдап турар. Күрүнеге тараа болгаш кодээ ажыл-агыйынга өске-даа продуктуларын дужаар талазы-биле даалгаам Тываның ажылчы чоннары чедиишкинниг күүсеткен.

Эш М. К. Мендуме СЭКП-ниң область комитединиң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң даскаанын өзугаар республиканың ажылчыннарынга, колхозчуларынга болгаш интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн холбаштыр чүректиң ханызындан байыр чедиртеп, оңгу беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүсеидир дээш, Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыштыг калбартып, чаа-чаа күш-ажылчы тиилелгелериг болдуруп күүзүн.

Муң-муң кижилериң «Ура!» дээн күүгүүр үнү В. И. Ленин аттыг шөлге чаңгыланып-да үнген. Кызылдың ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы эгелээн.

Кызылдың кол кудумчузу — Ленин кудумчузунга коммунизминиң келир үеде тургузукчулары — школачыларның колоннадары кестүп келген. Чыскаалаганнарның колоннадарының кырында кызыл туктар, улуг баштыңчы В. И. Ленинниң, партияның болгаш чазактың удуртукчуларының портреттери. Тус-тус школаларның колонналарының бажында башкылар, тергиин өөн өөреникчилер. Оларның аразында РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы З. Куулар, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары С. Содунам, С. Долуң-чап, Хүндүлелдиң Демдээ орденниг Л. Алдын-оол болгаш оскелер-даа өөреникчилери-биле кады эрткен. Школачыларның колонналарының сөөлүнде Кызылдың 11, 14, 15 дугаар школаларының коллективтери эрткен.

(Уланчызы 2-ги арныда).

Чурукталза—Кызылдың Ленин шөлүнге болган Октябрь байырлалының чыскаалындан көргүүлер.

А. ЗАПЦЕВТИҢ фотолары.

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫ БҮГҮ ТЫВА БАЙЫРЛААН

(Эгээн 1-ги арыында)

Кызылдың ортумак болгаш дыка өөредилге черлериниң, профтехучилищелериниң коллективтери бир ден чыскаалыкшаа оожум-хөглүг, ырыы-оорлуг шөлдеп эрткен.

В. И. Ленин аттыг шөд бичии-ле када шыпшың апарган. Хөгжүмүүн байырлыг адазы кышкы дээрге чаңдыланып эгелээн. Төп шөлге Октябрь мурпуунуң социалистиг чарыжының мурнакчыларының колонналары көстүп келгеш, «Беш чылдың херии базымнары», «Беш чылдың ажыл-ажының улуг программазын бүтүндүрээлиңер!», «Созулчуу задлар бис» — дээш лозуң-плакаттар чыскаалгайларның кырынга хөлбеңейдир чалгып турган.

Совет кижилериң онгу беш чылды эки ажылы-биле эгелээнин СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежнев партия Төп Комитединиң Политбюроунуң, СССР Министрлер Совединиң, облпрофсөвүдэлдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун экскаваторжу Древинников тудуп алгаш чораан. Оон-биле кожа хоочун дагжылар Негорошков, Гончаров, Аксенов, Чебодаев болгаш өскелер-даа ярткеннер. Дараазында — «Тыва суг тудугунуң» автобазазының коллективи келген. Ол коллектив үшкү кварталдың түңнелдерин-биле ийнги черин эдээп, диплом-биле шаңнаткан.

Чыскаалганнар төп шөлден өөрүшкү-маңнайлыг, ажыл-херээже чедиишкиннерни көргүскен диаграммалар, туктарны тудуп алган эртин-ле турганнар. Колонналарның кырында «107,3 хуу» деп каан сан көстүп чораан. Ол — Кызылдың суг заводунуң коллективиниң он айларның планын күүседиишкиниң көргүзүүдүр. Диаграммаларны мурнакчы ажылчыннар Стародумова, Минина, Пирожкова олар тудуп алгаш ярткеннер.

Дараазында колоннада — тудуг материалдарының үлегерлиг черлеринге маргылдаалар, черчерге конверттер, массалыг хоглээшкиннер болгулаан.

Шагаан-Арыг

Дүүн район төвүнге болган ажылчы чоннарның митингизинге Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы А. И. Стрельников, чоланчы эш Гаврилов, химиктарның мөрпүүдэн В. Дамдын, № 2 школаның өөренекчилэри Р. Кунгаа олар районнуң ажыл-ишчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан.

Ол-ла хүн Шагаан-Арыг хоорайга ажылчы чоннарның чыскаалы болган. Хоорайның ортумак школаларының өөренекчилериниң колонналарының соо-биле күш-ажылчы коллективтерин ажыл-ишчилери эртикеп. Баштай чыскаалдың аргелеп коллективтерниң аразында районнуң үлегүр комбинадының ажыл-ишчилери ол-ла хүн күш-ажылчы коллективтерниң аразында районнуң үлегүр комбинадының ажыл-ишчилери бар. Бо коллектив ажыл-ишчилерниң уругларының ясли-садын, школазын, клубун, столовайын, ам-даа өскелерин тудуп турар. Ол-ла хүн Шагаан-Арыг хоорайга ажылчы чоннарның митингизинге Улуг-Хем райкүүскомунуң даргазы А. И. Стрельников, чоланчы эш Гаврилов, химиктарның мөрпүүдэн В. Дамдын, № 2 школаның өөренекчилэри Р. Кунгаа олар районнуң ажыл-ишчилеринге байыр чедирип чүве чугаалаан.

Ол-ла хүн Шагаан-Арыг хоорайга ажылчы чоннарның чыскаалы болган. Хоорайның ортумак школаларының өөренекчилериниң колонналарының соо-биле күш-ажылчы коллективтерин ажыл-ишчилери эртикеп. Баштай чыскаалдың аргелеп коллективтерниң аразында районнуң үлегүр комбинадының ажыл-ишчилери, албан организацияларының коллективтери байырлал күш-ажылчы улуг чедиишкиннерлиг ужуражып турар. Комбинат эртикен айларда продукциянның бүдүрелиниң планын 130 хуу, ону сайгарарының планын 112 хуу күүсеткен. Ынчангаш ол коллектив Тыва АССР-ниң чурт үлегүрүүнүң эргелелиниң база, чурт үлегүрүүнүң болган коммунал-амыдырал бүдүүлелериниң ажылдакчыларының профсөвүлел обкомунуң шилчиир Кызыл тугун хүлээп алган. Ол ышкаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң болган ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун база бо бүдүүлегее тывыскан.

Районнуң ажылчы чоннары Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражып турар. Тос айларда район күүнеге дүк садарының планын 114 хуу, суттүүн 103, эттиниң 101,2 хуу, тараа садарын 102,2 хуу күүсеткеп. Эрткен чылдың ол үеэнинге деңнээрге шээр маадың баш саны 58 хуу эскен. Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый чери, «Сельхозтехника» сажбыры, «УТКА 25 чылы» совхозта ажылчыла кооперациязы болган өскедаа коллективтер бүгүй эвес ажылдаан.

Район төвүнге болган суурларга байырлал күүнүнде массалыг спортчу оюннар, бот-тывыышкыр ураа чүүл коллективтериниң концерттери болган.

Тээли

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чылының биригрлалын бай-тайгажлар күш-ажылчы коллективтериниң ажыл-ишчилери ажыл-херээ-биле харылаан. Чылдың планнарын оннаалдарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан шилчилэ ажылдан турааннар. Бир деңнеш аптың ачызында район мал чеми белеткээриниң планын ажыр күүсеткеш, республикага бирги черни алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүдэлдиң болган ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун хүлээп алган. Ол ышкаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң болган ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун база бо бүдүүлегее тывыскан.

Районнуң ажылчы чоннары Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Колхозтарның болган совхозтарның ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планныг оннаалдарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш социалистиг чарышты калбарткан шилчилэ ажылдан турааннар. Бир деңнеш аптың ачызында район мал чеми белеткээриниң планын ажыр күүсеткеш, республикага бирги черни алган. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүдэлдиң болган ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун хүлээп алган. Ол ышкаш СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң болган ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугун база бо бүдүүлегее тывыскан.

Районнуң ажылчы чоннары Улуг Октябрьның байырлалынга күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражып турар. Тос айларда район күүнеге дүк садарының планын 114 хуу, суттүүн 103, эттиниң 101,2 хуу, тараа садарын 102,2 хуу күүсеткеп. Эрткен чылдың ол үеэнинге деңнээрге шээр маадың баш саны 58 хуу эскен. Шагаан-Арыгның ыяш ажыл-агый чери, «Сельхозтехника» сажбыры, «УТКА 25 чылы» совхозта ажылчыла кооперациязы болган өскедаа коллективтер бүгүй эвес ажылдаан.

Район төвүнге болган суурларга байырлал күүнүнде массалыг спортчу оюннар, бот-тывыышкыр ураа чүүл коллективтериниң концерттери болган.

Самагалдай

Байырлал мурнуу чэрымның хүнүүн кежээнде Тес-Хем районнуң ажыл-агыларының төлээлекчилери Культура бажыңынга байырлыг хуралга чыылган. Улуг Октябрьның 59 чыл оюнуң дугайында илеткелди Тес-Хем райкүүскомунуң даргазы В. В. Чыдыгыр кыпкан. Ол бодунуң илеткелиниң районнуң ажыл-ишчилериниң онгу беш чылдың баштайгы чылының эрткен он айларда чедип алган күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайында чугаалаан. Оон соонда районнуң бот-тывыышкыр артистериниң солуң концертин чыылган чон соңуургал-биле көрген.

Ноябрь 7-нең эртенинде каас-шиппек кылдыр дериттинмиккен район төвүнүң кудумчуларында чон арбын болган. Байырлал шинчилиг кылдыр шиметтингеп Самагалдай суурнуң чурттакчылары колонналарының турар черлеринче далажып чоруп турган. Чыскаал киржикчилериниң холдарында дозуңнар, плакаттар, чечектер, транспарантылар...

...Эртенинде 11 шак турда Тес-Хем районнуң ажылчы чоннарының Октябрь байырлалынга тураскаатказ байырлыг чыскаалы эгелээн. Оон баштай өөренекчилэр, оон даразында он айларда күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болган коллективтер эрткен. Ол хүн районнуң суурларынга спортчу маргылдаалар база болган.

Сарыг-Сеп

Районнуң чурттакчылыг бүгү суурлары байырлал шинчи кирр каастанмыкан. Улуг Октябрьның 59 чыл оюнга тураскаатказ байырлыг хуралдың ноябрь 5-те Культура бажыңында эрттирген. Бо талазы-биле илеткелди СЭКП районнуң ийнги секретары Ш. Сереэдар кыпкан.

Чырыткылыг келир үеже орукту ажыктаан Октябрьның 59 чыл оюнуң байырлалынга кол-хемчилер белек-сеңдүг үлүратпкан. Ажыл-ишчилер күүнүнге мал продуктулары садарының планнарын чедиишкиннерлиг күүседип турар. Күүнеге сүт болгаш дүк садарының планнарын хуусаа бетинде күүсеттинген. Эът садарының планы улаштаа күүсеттинер.

Тожуунуң анчылары бо хүннерде база бир чугула кампанияны боттандырып турар, 600 ажыг анчы Октябрь байырлалын тайга, сынгарда эрестинг ажыы-биле демдеглеп эрттирген. Анчыларның башкылыы тыпкан өлүүн күүнүнге дужаан этпээн. Районнуң эки тура анчылары он муң ажыг рубльдиң өлүүн дужаагаа.

Хандагайтыга, Эрзинге, Хову-Аксыга, Мугур-Аксыга база чоннуң Улуг Октябрьга холбаттыгран байырлыг хуралдары, чыскаалдары болгулаан.

ОКТЯБРЬНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЛИГ ЧАЛГЫЫ-БИЛЕ — КОММУНИЗМЧЕ!

(Эгээн 1-ги арыында)

Даймы соолундеги чылдарда Совет Армиязының болгаш Шериг-Далай Флодунуң дайынчы техниказының каш удаа чаартканы. Ол болза артемнин болгаш будүүлгенин эң чаа чедиишкиннериниге үндезилээп болбаазыраан тургаан. Бо хүннерде бистиң армиавыс болгаш флодувус эң-не болбаазыраган чепсектер-биле, оон иштинде ядыы-бүрү хевирииң ракеталары-биле чепсегледиттингеп.

Шериг парады хөй муң кижилерниң, оруестер-биле ыяш-бүрү транспарантылариың байырлал марыжы-биле доозулган.

Оон соонда Кызыл шөлдүң кырыы кызыл туктар шыва аннаан. Фанфараларның үнү дыңналган. Чыскаалганнарның туткан туктарында «1917 чыл» деп бижии каан. Эң бажында кел чораан машинада В. И. Ленининиң портредн. Андарлыг крейсер «Авроранын» чуруумун кырында «Бүтү эрге-чагырганы Советтерге!», «Улустарга тайбың!», «Черни тараачыларга!» деп бижии каан.

Революсчу ырылар чаңгыланып турда, тук тудукчулары шөлдү вода бергеп. Күчүлүг «Ура!» дыңналган. «Бүтү делегей төнгүүнге чаа үе-чаданы — делегейни революстуг ёзу-биле чаартырыны, капиталимден социализмче шилчиринииң үе-чадазын ажыктаан Улуг Октябрь делегейни!» деп, лозуңнар кижи бүрүзүнүң күүрээнге чоок.

Аныык солдат, кыстарыны колонналары шөлге кирип келген. Олар оң-баазаң, ядыы-бүрү транспарантылариың кодургуп алган келгеннер. Москва, чурт СЭКП-ниң XXV съездизиниң программазын шинтпирлерин күүседип турарын ажыктаан туралары ол-дур. Чыскаалганнар: — Улуг Ленинге алдар! Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга — алдар! Маадырлыг совет улуска — алдар!— деп, хары угда йөрээл салып турган.

Делегейде эң баштайгы социалистиг күрүвениң бирги хоойлужуттуган үүлүг Тайбың дугайында Ленинчи декрет болганынга совет кижилер-биле делегациялар күүседип турар болгаш Улуг Октябрьның чурту аскан машина Кызыл шөлдүң оргузунга доктаай берген. «Бистиң бүтү планнарывыстың, бистиң партиявыстың бүтү политиказының кол сорулгазы — совет улуска эң эки амыдыралды тургузары болуур» деп Леонид Ильичиниң мичээрдегы чугаазын улут үжүктер-биле көскү кылдыр парлаан.

СЭКП-ниң Ленинчи Төп Комитединге, совет улуска — коммунизмниң тургузукчу, хунга алдар болдурган кыйгылар дыңналып турган. Бо минуталарның үезинде «Тайбың» деп чечек шыкаш көстүп турган сөстер бичии уруглар маңнажып үнгеш. Мавзолейниң янзыларынче барын, партия болган чашкын удуртукчуларынга төчектерни болгаш байырлалдың башты кызыл постерни тывыскан.

«Ура!» дыңналган. Адыын часкаашкынын дыңмирээн.

Баймдыг чыскаал эгелээн. Кызыл шөлге туктар хөлбеңейдир киписки турган. Оны совет кижилер бүтү бергелерин ажып арттеринге символ кылдыр тудуп келгеп. Коммунизм тургузукчуузунуң аныык сайгалы Тывалегенин тугун адаларының адаларындан, вчаларындан хүлээп алгаш, революциядың төрээнин чанчылдарын алдарлыы-биле уламчылаан турар.

Мурнуунга — Москваның, маадыр хоорайның шаңналдарын кадаан тук чоруп орган. Найысылаадың индустриязы продукциязын сайгарарының, чугула хевирлериниң кылдыгларын будүүрелиниң он айлар планын чедиишкиниг күүседип.

Эш Л. И. Брежневтиң Ливачев аттыг автозаводтуң ажылчыннарын-биле ужуражыкшының каргүскен кап-кара-ак улуг фоточурукту аскан машина Кызыл шөлдүң ортузунга доктаай берген. «Бистиң бүтү планнарывыстың, бистиң партиявыстың бүтү политиказының кол сорулгазы — совет улуска эң эки амыдыралды тургузары болуур» деп Леонид Ильичиниң мичээрдегы чугаазын улут үжүктер-биле көскү кылдыр парлаан.

СЭКП-ниң Ленинчи Төп Комитединге, совет улуска — коммунизмниң тургузукчу, хунга алдар болдурган кыйгылар дыңналып турган. Бо минуталарның үезинде «Тайбың» деп чечек шыкаш көстүп турган сөстер бичии уруглар маңнажып үнгеш. Мавзолейниң янзыларынче барын, партия болган чашкын удуртукчуларынга төчектерни болгаш байырлалдың башты кызыл постерни тывыскан.

«Ура!» дыңналган. Адыын часкаашкынын дыңмирээн.

Баймдыг чыскаал эгелээн. Кызыл шөлге туктар хөлбеңейдир киписки турган. Оны совет кижилер бүтү бергелерин ажып арттеринге символ кылдыр тудуп келгеп. Коммунизм тургузукчуузунуң аныык сайгалы Тывалегенин тугун адаларының адаларындан, вчаларындан хүлээп алгаш, революциядың төрээнин чанчылдарын алдарлыы-биле уламчылаан турар.

Мурнуунга — Москваның, маадыр хоорайның шаңналдарын кадаан тук чоруп орган. Найысылаадың индустриязы продукциязын сайгарарының, чугула хевирлериниң кылдыгларын будүүрелиниң он айлар планын чедиишкиниг күүседип.

Сөөлүнде — Москваның улеттиг будүүлгелериниң эң улуг будүүлгелериниң — Москва автомобиль заводуң. Даймының болган таңбының чылдарында күш-ажылчы шилгедээлдары Ленин, Октябрь революциязы, Күш-ажылдың Кызыл Тун орденнер-биле демдеглеттингеп ол будүүлгенин алдарлыг коллективиниң эрт муң мурнакчылар болган чаартыкчылар, Октябрь мурнуунун социалистиг чарыжының төлээлекчилеринге төлөдеп турар. Будүүлгенин-ажыктыын болгаш ажылдың шинарын бодаарын дээш чарыштыр ыялбарт-пыштаан. Ынчаарга ол бирги эзилчерге бистерден, коммунистерден хамаарыжыр — деп, ол будүүлгенин ажылчыны И. В. Метелкин чугаалаан.

Кодээнин күш-ажылынга, шолдерниң болгаш фермаларының маадырларынга Кызыл шол адыын часкаш турган. «Чурттуң тараачыларынга — алдар!» деп лозуңну Тимирязев районнуң чыскаалганнары тудуп алган чораан. Бо чылын тараанын чыылдазы рекордчу болганынын дугайында дыңналдыгны бүтү совет кижилер улут өөрүшкү-биле уткаан.

«Беш чылдың эгезин магалыг чедиишкиннер-биле демдеглээн кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери эң-не чаагай сестер-биле мактаарынга тодептинг» деп, эш Л. И. Брежнев партия ТК-зының Пленумунга чугаазынга айыткан.

Октябрьның 59 чыл оюнуң чогаадыкчы бодаалдың тиилелгези-биле магадыг болуп турар. Эртем бүлүүлгеже уламна калбаа-биле хамнаан киреп, шуут-ла будүүркүү күш болуу берип турар. Оны бөгүн Кызыл шөл бүзүрелдии-биле коргуузуп турар. Чурттуң эң улуг эртем албан черлерининг бирээзи — Бүгү-эвилелдиг «Гидропроект» институдунуң специалистери Ленинград районнуң колонналарынга чораан. Аңаа тургускан төлевилелдерни бүгү чуртта амыдыралда боттандырып турар.

Свердловск районнуң колонналарында таныырывыс актерлар, музыканттылар, чуруукчулар эвээш эвес. «Бистиң уран чүүлүвүстүң маадырлары — Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол ышкаш «Тиилелгелер» колхозтуң төп сүт-бараан фермазының, кооперациянның аңмыр-тывыш ажылагый черинин коллективтеринге тураскаап, улуг байырлалдың будүүзүнде районнуң Күш-ажылчы алдар тутуп кодургеп.

Ажыл-агыйлар төөгерине, чурттакчылыг суурларга эрткен байырлыг хуралдарта социалистиг чарыштың тиилелгелеринге шаңналдарны тыыскыдаан, ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы кодургүүшкүү, хейаат кириишкини кажыгтызымдан-даа бедик. Район төвүнге эрткен байырлыг чыскаалдың киржикчилерни партия болгаш чазактың удурткучуларының чуруктарын, лозуң, плакаттарны тудуп алгаш эрткилээн. СЭКП Төп Комитединиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга чалбышпыт кыйгырыглары чаңгыланып турган.

Байырал хүннеринде спортчу маргылдаалары эрттирген. Хоккей сезону ажыттынгыр, коллективтер хаактыг чүгүлеларының массалыг хемчеглеринге киришкеп.

Тоора-Хем

Ыраккы Тожу районнуң төвү Тоора-Хем суурнуң ажылчы чоннарының Октябрь байырлалынга тураскаатказ демонстрациязы дүүн он шакта болуу берип турар. Оны бөгүн Кызыл шөл бүзүрелдии-биле коргуузуп турар. Чурттуң эң улуг эртем албан черлерининг бирээзи — Бүгү-эвилелдиг «Гидропроект» институдунуң специалистери Ленинград районнуң колонналарынга чораан. Аңаа тургускан төлевилелдерни бүгү чуртта амыдыралда боттандырып турар.

Свердловск районнуң колонналарында таныырывыс актерлар, музыканттылар, чуруукчулар эвээш эвес. «Бистиң уран чүүлүвүстүң маадырлары — Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол ышкаш «Тиилелгелер» колхозтуң төп сүт-бараан фермазының, кооперациянның аңмыр-тывыш ажылагый черинин коллективтеринге тураскаап, улуг байырлалдың будүүзүнде районнуң Күш-ажылчы алдар тутуп кодургеп.

Ажыл-агыйлар төөгерине, чурттакчылыг суурларга эрткен байырлыг хуралдарта социалистиг чарыштың тиилелгелеринге шаңналдарны тыыскыдаан, ажылчы чоннарның политиктиг болгаш күш-ажылчы кодургүүшкүү, хейаат кириишкини кажыгтызымдан-даа бедик. Район төвүнге эрткен байырлыг чыскаалдың киржикчилерни партия болгаш чазактың удурткучуларының чуруктарын, лозуң, плакаттарны тудуп алгаш эрткилээн. СЭКП Төп Комитединиң Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга чалбышпыт кыйгырыглары чаңгыланып турган.

Байырал хүннеринде спортчу маргылдаалары эрттирген. Хоккей сезону ажыттынгыр, коллективтер хаактыг чүгүлеларының массалыг хемчеглеринге киришкеп.

Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилериниң чыскаалы тук тудукчулары дооскан.

Улуг Октябрьның 59 чыл оюнуң байырлалы партияның болгаш совет улустуң чаңыс сеткилиниң тодартай илерээшкиниң. Коммунистиг партиявыстың, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлерин чедиишкиниг күүседиринге — коммунизм тургузуушкунуңуң оруу-биле чаа базымны кылдырынга чаңыш-сыныш чок шинтпирлиниң илерээшкини болгаш.

• • •

Үш дакпыр «Ура!» шөлдүң кырынга чаңгыланып эрткен. Артиллериа даштаашкынының салюду дыңмирээн. Шеригниң каттышкан оркестри Совет Эвилелиниң Гимнизин күүседеткеп.

(СЭТА).

1976 ЧЫЛДА ЭРТЕМ БОЛГАШ ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң чанында Эртем болгаш техника талазы-биле Ленинчи база Күрүне шаңналдарының комитединиң киирип келгенин тургаалажыр коргеш, 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалары болза:

I.

ЭРТЕМ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Физика-математика эртемнериниң кандидаттары, Атомнут энергияның И. В. Курчатов аттыг институтунуң бичe эртем ажылдакчылары Александр Николаевич **Артемьевке**, Израил Лазаревич **Корсунскийге**, лабораториялар начальниктери, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Виктор Константинович **Войтовецкийге**, физика-математика эртемнериниң доктору Александр Михайлович **Афанасьевке**, физика-математика эртемнериниң кандидаты Геннадий Викторович **Смирновка**, бөлүк начальниги Юрий Федорович **Пажинге** — төнчүүшке чедирген кристаллдарынга ядролуг реакцияны базарының эффективин баш удур тодаргылыкчы, тывар-ның база шинчилээринiң талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

2. Физика-техниканың А. Ф. Иоффе аттыг институтунуң бичe эртем ажылдакчылы Руслан Иванович **Джиоевке**, физика-математика эртемнериниң кандидаттары, бичe эртем ажылдакчылары Михаил Игоревич **Дьякониовка**, Алексей Иванович **Екимовка**, физика-математика эртемнериниң доктору, лабораторния эргелекчизи Борис Петрович **Захарченеге**, физика-математика эртемнериниң доктору Владимир Иделевич **Перельге**, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчылары, физика-математика эртемнериниң кандидаттары Вячеслав Иванович **Сафаровка**, Владимир Григорьевич **Флейшерге** — 1970—1974 чылдарда парлап үндүрген, «Чартык дамчыдакчыларда электронларның болгаш ядроларның оптиктиг ориентациязы-биле холбашкан чаа болуушкуннарны тыварының болгаш шинчилээринiң» талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

3. Физика-математика эртемнериниң докторлары; Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң кафедра эргелекчилери Арсений Александрович **Соколовка**, Игорь Михайлович **Терновка**, «Синхротронныг хереледиишкинiнiң квантылыг флуктуациялары-биле немектешкен ультрарелятивистиг электронларны болгаш позитронларны бодуун поляризастаарының талазы-биле бөлүк ажылдары дээш.

4. Белорус ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги, Белорус ССР-ниң физика институтунуң лаборатория эргелекчизи Федор Иванович **Федоровка** — 1932—1974 чылдарда парлап үндүрген, «Анизотроптуг средтериң оптиктиг шынарларының теориязы» деп бөлүк ажылдары дээш.

5. Физика-математика эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының В. А. Стеклов аттыг математика институтунуң улуг эртем ажылдакчызы Дмитрий Викторович **Аносовка** — 1967 чылда парлап үндүрген, «Удурланышкак дыйлаңнаштың хаалчак римановы хой язымаларынга геодезистиг агымшкынnар» деп ажылы дээш.

6. Москваның Серго Орджоникидзе аттыг үжар чүүл институтунуң кафедра эргелекчизи, академик Иван Филиппович **Образцовка**, ол-ла институттуң допентизи, техника артемнериниң кандидады Герман Георгиевич **Опановка** — 1973 чылда парлап үндүрген, «Кескен чуга хавалыг системаларның үдуг механикалызы деп ажылы дээш.

II.

ТЕХНИКА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

1. Ажылдың удуртукчузу, Охтинскиниң «Пластполимер» эртем-бүдүрүлге каттыжымышкынының чинглие директору Зорислав Николаевич **Поляковка**, ол-ла каттыжымышкынының ажылдакчылары, лаборатория эргелекчизи, техника эртемнериниң кандидаты Юрий Николаевич **Кондратьевке**, киллдис эргелекчизи Аркадий Васильевич **Поляковка**, комплекстиг автоматизацияның күрүненiң төп бүтүү-эвилел эртем-шинчилел институтунуң ажылдакчылары, киллдис эргелекчизи, техника эртемнериниң доктору Болеслав Владимирович **Вольтерге**, лаборатория эргелекчизи, техника эртемнериниң кандидаты Александр Эльханаевич **Софиевке**, Химинның машина тудуунуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг Урал заводунуң кол конструкторунуң оралакчызы Владимир Борисович **Ромашевскийге**, Белорус ССР-ниң 50 чылы аттыг «Полимер» бүдүрүлге каттыжымышкынының начальниги Герман Никифорович **Леонтьевке**, Химинның машина тудуунуң Ленинградта эртем-шинчилел болгаш конструктор институтунуң төлевилелиниң кол конструктору Борис Емельянович **Смирновка**, аар компрессор тудуунуң Сумск заводунуң бригадири Петр Михайлович **Носачевке**, В. Ульбрихт аттыг «Лейна-Верке» дээр улус бүдүрүлгелиниң киллдизиниң удуртукчузу, Герман Демократтыг Республиканың Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Манфред **Ретчинге**, ол-ла бүдүрүлгениң киллдис начальниги, бойдус эртемнеринiң кандидады Райнхардт **Нитчинге**, «Германия» дээр улус бүдүрүлгелиниң киллдис начальниги Хельмут **Хеммете** — бедик базымышкынныг полиэтилен бүдүрүлгезиниң бедик бүдүрүкчүлүг чорудулгазын, дериишкинiн база автоматизастаарының системазын ажылдан кылганы болгаш чылда 50 муң тонна (полимир-50) чаңгыс аай күүлүг үлетпүрлүг технологтуг шугуумну тургусканы дээш.

2. Кол геолог Павел Константинович **Бондарчукка**, эргелекчи Михаил Митрофанович **Погребняк**, дивен тып орумнээринiң Удмурт трезинiң ажылдакчылары, геолог-минералогия эртемнериниң кандидады, ол-ла трестиң мурнакыла кол геологу Борис Васильевич **Шеходановка**, геофизиктиг Удмурт экспедициязының начальниги Василий Александрович **Любашиевке**, ол-ла экспедициянын улуг геофизиги чораан Кира Евгеньевна **Кельзине**, Игринниң нефть тываарының экспедициязының кол геологу Владислав Васильевич **Тарасовка**, Удмурт АССР-ниң нефть-биле байлак черлерин тыварын дүргедеткени дээш, геолог-минерология эртемнериниң доктору Сергей Кириллович **Нечитайлога** — Удмурт АССР-ниң нефть тывыжыкшың черлерин дилеп тыварын дүргедеткени дээш.

3. Гидротехниканың болгаш мелиорацияның Литва эртемшинчилел институтунуң директору, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады Повилас Юозович **Балзарявичюска**, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады, ол-ла институттуң киллдис эргелекчизи Юозас Антонович **Юшкускаска**, БЭЛАКАА-ның академиги, Москваның К. А. Тимирязев аттыг кодээ ажылагый академиязының кафедра эргелекчизи Николай Гаврилович **Андрееве**, кодээ ажылагый эртемнериниң кандидады, директор Антанас Иокубо **Будвитисе**, кодээ ажыл-агый эртемнериниң доктору, Литваның чер ажыл-агыйының ажылдакчыларының эртемшинчилел институтунуң киллдис эргелекчизи Леонас Юозович **Каджюлисе**, экономика эртемнериниң кандидады, ол-ла институтуң Вокос филиалының сектор эргелекчизи Йонас Йозо **Лукошявичюска**, техника эртемнериниң кандидаттары, кодээ ажыл-агыйны механизастаарының болгаш электрификастарының Литвада эртем-шинчилел институтунуң секторлар эргелекчилери Вильдас Юргевич **Валушиске**, Викторас Йонот **Петрушявичюска**, «Рамбинас» совхозтуң директору Альгирдас Йозович **Йонушявка**, Суг ажыл-агыйын төлевилээр талазы-биле республика институтунуң кол инженери Альгимантас Игно **Кебурнисе**, «Жальсяляй» колхозтуң даргазы Винцасу-Пятрасу Викторо **Марасаска**, биология эртемнериниң кандидады, Байсогальда мал ажыл-агыйының Литва эртем-шинчилел институтунуң шемелде ажылагыйының директору Пранас Йоно **Мейлуска** — черлерни сайгырандгайжырының технологиязының дешиплегиг технологиязын ажылдан кылганы болгаш пенетереткени дээш, ол сиген иелдерин болгаш одарларны болбазырандгайжырын ажылганы дээш.

4. БЭЛАКАА-ның академиги, Москваның В. П. Горячкин аттыг кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелиниң инженерлер институтунуң кафедра эргелекчизи чораан, ажылдарның удуртукчузу Василий Николаевич **Болтинскийге**, техника эртемнериниң кандидаттары, Кодээ ажыл-агыйны механизастаарының бүтүү-эвилелдиң эртем-шинчилел институтунуң лабораториларының удуртукчулары Александр Яковлевич **Полянка**, Виктор Андреевич **Дегтяревке**, лаборатория удуртукчуунуң оралакчызы Айлик Давидович **Шупакка**, Соңгу-Кавказ филиалының удуртукчузунуң оралакчызы, ол-ла институттуң ажылдакчылары Анатолий Иванович **Марянёнкога**, Евгений Михайлович **Королёнка**, И. П. Бардин аттыг кара металлургияның эртемшинчилел институтунуң лаборатория эргелекчизи, техника эртемнериниң кандидады Денис Ануфриевич **Литвиненкога**, Украин ССР-ниң Е. О. Патон аттыг Эртемнер академиязының электрокацналга институтунуң киллдис эргелекчизи Овший Осипович **Розенбергке**, техника эртемнериниң доктору Георгий Владимирович **Раевскийге** — единица күүлүг улуг агрегаттарга улуг базымышкынны тыдаар хой каттыг рулочучукан савалариы чогаатканы болгаш оларны бүдүрерин бүдүрүлгеге шингээткени дээш.

9. Харьковтуң «Кадыыр болгаш Маска» мотор тудуушкун заводунуң директору Иван Александрович **Серикова**, кол металлург Анатолий Михайлович **Пучканевке**, наладчик Василий Антонович **Семеновка**, кол инженер турган Анатолий Дмитриевич **Потейвога**, слесарь-монтажник турган Василий Васильевич **Дудкинге**, Москваның автомеханика институтунуң профессору, техника эртемнериниң доктору Бенедикт Вениаминович **Рабиновичиге**, тускай арга-биле шуткулга кылыр эртем-шинчилел институтунуң директору, техника эртемнериниң кандидады Ростислав Лукьянович **Снежнойга**, техника эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Леонид Яковлевич **Нетееске**, кол конструктор Александр Филиппович **Юрченкога**, телевилелиң кол конструктору Анатолий Давидович **Теплинскийге**, болук эргелекчизи Альберт Федорович **Шевченвога** — трактор моторларының кол өзектерин масслалы-биле бүдүрериниң чаа аргаазын организастаалы болгаш базелиалтыг болгаш харылсалгалыг кезиктерин кокильге шуткуп кылырының автоматтыг дериглеринiң комплекстерал база улуг ажыктыг технологиязын чотаатканы болгаш шингээткени дээш.

10. Башкарылга айтырыгларының талазы-биле улуг эртем ажылдакчылары, техника эртемнериниң кандидады Юрий Рубенович **Агамаловка**, техника эртемнериниң доктору Владимир Юрьевич **Киселлерге**, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының Электродинамика институтунуң киллдис эргелекчизи Федосий Борисович **Гриневичиге**, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчылары, техника эртемнериниң кандидаттары Валентина Павловна **Карпенкога**, Анатолий Иванович **Новикке**, Михаил Николаевич **Сурдка**, Киевтиң Украинаның комсомолу аттыг «Точэлектроприбор» заводунуң кол инженери, техника эртемнериниң кандидаты Василий Антонович **Пушнякка**, ол-ла заводтуң ажылдакчылары лаборатория начальниги Елена Абрамовна **Будницкаяга**, кол инженерлер Григорий Григорьевич **Лукашукка**, Юрий Антонович **Смолярга**, Николай Александрович **Фещенкога**, бригадир-таарыштыр ы к ч ы Анатолий Михайлович **Серикке** — комплекстиг электрилиг хемчээлдериниң автоматтыг хемчажыктарының теоретиктиг үндезиннериниң база тургузарының принциптерин ажылдан кылганы болгаш ооң базазынга өскерлип турар токтун санныг автоматтыг мостуларын тургусканы база шингээдип алганы дээш.

11. Первоуральскиниң Новотрубныйның заводунуң кол инженериниң оралакчызы Борис Васильевич **Железскийге**, кол инженер, техника эртемнериниң кандидады Александр Андреевич **Фотовка**, лабораториялар начальниктери, техника эртемнериниң кандидады Марат Федорович **Столетнийге**, Юрий Брониславович **Лоцка**, ол-ла заводтуң ажылдакчылары, цех начальниги Виктор Александрович **Серебряковка**, киллдис начальниниң оралакчызы Юрий Григорьевич **Мироновка**, башкарылга айтырыгларының институтунуң лабораториялар эргелекчилери, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Владимир Семенович **Пугачевка**, техника эртемнериниң доктору Наум Самойлович **Райбманга**, ол-ла институттуң ажылдакчылары, болук эргелекчизи Любовь Фроловна **Неайкинага**, техника эртемнериниң кандидады, улуг эртем ажылдакчызы Валентин Маркович **Чадеевке**, Руставтың «Автоматпром» төлевилел-конструктор институдунуң киллдис эргелекчизи Андрей Аполлонович **Руруага** — хоолайларның ялгг прокатаныр технологтуг чорудулгазын башкарарынга хереглээр идентификаторлуг адаптивтиг системаны («АСИ») тургусканы болгаш үлетпүрге шингээдип алганы дээш.

12. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының П. Н. Лебедев аттыг физика институтунуң ажылдакчылары физика-математика эртемнериниң доктору, сектор эргелекчизи Виктор Георгиевич **Веселагога**, установка начальниги Леонид Павлович **Макеймовка**, электрофизиктиг аппаратураның Д. В. Ефремов аттыг эртемшинчилел институтунуң улуг инженери Павел Павлович **Кашкин**, ол-ла институттуң ажылдакчылары киллдистер начальниктери Борис Васильевич **Рождественскийге**, техника эртемнериниң кандидады Голий Федорович **Чураковка**, лаборатория начальниги Виталий Данилович **Федоровка**, Атомнут энергияның И. В. Курчатов аттыг институдунуң ажылдакчылары улуг инженерлер Владимир Никитович **Агуреевке**, Валерий Борисович **Пропеничиге**, техника эртемнериниң кандидады, улуг эртем ажылдакчызы Петр Андреевич **Черемныхка**, техника эртемнериниң доктору Евгений Григорьевич **Комарга**, физика-математика эртемнериниң доктору Борис Николаевич **Самойловка** — 25 тесла (250 кгс) чедиг турар индукциялыг стационарлыг артык күштүг магнитниг шолдерни генерациялаарынга хереглээр системалар комплекизин турусканы дээш.

13. П. Н. Лебедев аттыг физика институтунуң СКБ-зиниң ажылдакчылары, кол конструкторлар техника эртемнериниң кандидаттары, Виктор Александрович **Гришмановскийге**, Михаил Петрович **Столпинскийге**, киллдис начальниги Владимир Петрович **Ивановка**, техника эртемнериниң кандидаты, улуг эртем ажылдакчызы Георгий Соломонович **Мисюкуниковка**, лаборатория начальниги Владимир Дмитриевич **Черенковка**, ол-ла институттуң секторлар эргелекчилери, физика-математика эртемнериниң докторлары Николай Васильевич **Карловка**, Александр Алексеевич **Маниковка**, Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүнeниң ядробулут физиказының эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары; директорунуң оралакчызы, физика-математика эртемнериниң доктору Леонид Сергеевич **Корниенкога**, улуг эртем ажылдакчызы, физика-математика эртемнериниң кандидаты Георгий Митрофанович **Зверевке**, Москваның электромуг машина тудуунуң институдунуң профессору, техника эртемнериниң доктору Вольф Бенционович **Штейн-Шлейгерге**. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының радиотехниканың болгаш электрониканың институдунуң лаборатория эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң кандидаты Андрей Владимирович **Францессонга**, ол-ла институттуң киллдис эргелекчизи, техника эртемнериниң доктору Марк Ефремович **Жаботинскийге** — бедик медеразчел квантылыг күштелдиримчилер гаммаларын ажылдан кылганы болгаш оларны ырак космос харылзаалаарының база радиоастрономияның системазынга шингээдип алганы дээш.

14. Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң ажылдакчылары, ажылдарның удуртукчулары, факультет деканы, академик Андрей Николаевич **Тиховка**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, профессор Лев Давидович **Бахрахка**, кафедра эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Алексей Георгиевич **Свешниковка**, лаборатория эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Семен Давидович **Кременецкийге**, лаборатория начальниги, техника эртемнериниң кандидады Михаил Тимофеевич **Новосартовка**, физика-математика эртемнериниң кандидады, профессор Александр Витальевич **Чечкинге**, кол инженер Сергей Васильевич **Крицкийге**, ол-ла институттуң эртем-шинчилел сапалга төвүүн ажылдакчылары, директорлуң оралакчызы, физика-математика эртемнериниң доктору Владимир Иванович **Дмитриевке**, киллдис эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Анатолий Серафимович **Ильинскийге**, Рязаньның радиотехниктиг институдунуң ректору, техника эртемнериниң доктору Василий Иванович **Поповскийге** — сапалга системаларының чаа аргаларын ажылдан кылганы болгаш ямы-бүрү ажыглаттынар антенналарны туругзарының практикалыга ол аргаларны ажыглаганы дээш.

15. Ажылдарның удуртукчулары, техника эртемнериниң доктору Леонид Эдуардович **Графка**, «Геотехника» эртембүдүрүлге каттыжымышкынның СКБ-зиниң кол конструктору, техника эртемнериниң кандидады Андрей Тимофеевич **Киселевка**, ол-ла СКБ-ниң төлевилелдериниң кол конструкторлары, техника эртемнериниң кандидаттары Давид Иосифович **Коганга**, Александр Борисович **Кушелевичиге**, ССРЭ-ниң Геология министерствозунуң эргелелиниң начальниги, техника эртемнериниң кандидады Юрий Дмитриевич **Бутаковка**, Төп-Казахстанның девискээр геология эргелелиниң кол инженери Уалиолле Есентаевич **Есентаевке**, ол-ла эргелелдиң Джезказганда комплекстиг геология-шинчилел экспедициязының эрүмнекчизи Бруно Карлович **Миллерге**, «Артемгеология» трестиң Трудовский конструкторлуңуң оралакчызы Владимир Борисович **Ромашевскийге**, Белорус ССР-ниң 50 чылы аттыг «Полимер» бүдүрүлге каттыжымышкынының начальниги Герман Никифорович **Леонтьевке**, Химинның машина тудуунуң Ленинградта эртем-шинчилел болгаш конструктор институдунуң төлевилелиниң кол конструктору Борис Емельянович **Смирновка**, аар компрессор тудуунуң Сумск заводунуң бригадири Петр Михайлович **Носачевке**, В. Ульбрихт аттыг «Лейна-Верке» дээр улус бүдүрүлгелиниң киллдизиниң удуртукчузу, Герман Демократтыг Республиканың Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Манфред **Ретчинге**, ол-ла бүдүрүлгениң киллдис начальниги, бойдус эртемнеринiң кандидады Райнхардт **Нитчинге**, «Германия» дээр улус бүдүрүлгелиниң киллдис начальниги Хельмут **Хеммете** — бедик базымышкынныг полиэтилен бүдүрүлгезиниң бедик бүдүрүкчүлүг чорудулгазын, дериишкинiн база автоматизастаарының системазын ажылдан кылганы болгаш чылда 50 муң тонна (полимир-50) чаңгыс аай күүлүг үлетпүрлүг технологтуг шугуумну тургусканы дээш.

2. Кол геолог Павел Константинович **Бондарчукка**, эргелекчи Михаил Митрофанович **Погребняк**, дивен тып орумнээринiң Удмурт трезинiң ажылдакчылары, геолог-минералогия эртемнериниң кандидады, ол-ла трестиң мурнакыла кол геологу Борис Васильевич **Шеходановка**, геофизиктиг Удмурт экспедициязының начальниги Василий Александрович **Любашиевке**, ол-ла экспедициянын улуг геофизиги чораан Кира Евгеньевна **Кельзине**, Игринниң нефть тываарының экспедициязының кол геологу Владислав Васильевич **Тарасовка**, Удмурт АССР-ниң нефть-биле байлак черлерин тыварын дүргедеткени дээш, геолог-минерология эртемнериниң доктору Сергей Кириллович **Нечитайлога** — Удмурт АССР-ниң нефть тывыжыкшың черлерин дилеп тыварын дүргедеткени дээш.

3. Гидротехниканың болгаш мелиорацияның Литва эртемшинчилел институтунуң директору, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады Повилас Юозович **Балзарявичюска**, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады, ол-ла институттуң киллдис эргелекчизи Юозас Антонович **Юшкускаска**, БЭЛАКАА-ның академиги, Москваның К. А. Тимирязев аттыг кодээ ажылагый академиязының кафедра эргелекчизи Николай Гаврилович **Андрееве**, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады, директор Антанас Иокубо **Будвитисе**, кодээ ажыл-агый эртемнериниң доктору, Литваның чер ажыл-агыйының ажылдакчыларының эртемшинчилел институтунуң киллдис эргелекчизи Леонас Юозович **Каджюлисе**, экономика эртемнериниң кандидады, ол-ла институтуң Вокос филиалының сектор эргелекчизи Йонас Йозо **Лукошявичюска**, техника эртемнериниң кандидаттары, кодээ ажыл-агыйны механизастаарының болгаш электрификастарының Литвада эртем-шинчилел институтунуң секторлар эргелекчилери Вильдас Юргевич **Валушиске**, Викторас Йонот **Петрушявичюска**, «Рамбинас» совхозтуң директору Альгирдас Йозович **Йонушявка**, Суг ажыл-агыйын төлевилээр талазы-биле республика институтунуң кол инженери Альгимантас Игно **Кебурнисе**, «Жальсяляй» колхозтуң даргазы Винцасу-Пятрасу Викторо **Марасаска**, биология эртемнериниң кандидады, Байсогальда мал ажыл-агыйының Литва эртем-шинчилел институтунуң шемелде ажылагыйының директору Пранас Йоно **Мейлуска** — черлерни сайгырандгайжырының технологиязының дешиплегиг технологиязын ажылдан кылганы болгаш пенетереткени дээш, ол сиген иелдерин болгаш одарларны болбазырандгайжырын ажылганы дээш.

4. БЭЛАКАА-ның академиги, Москваның В. П. Горячкин аттыг кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелиниң инженерлер институтунуң кафедра эргелекчизи чораан, ажылдарның удуртукчузу Василий Николаевич **Болтинскийге**, техника эртемнериниң кандидаттары, Кодээ ажыл-агыйны механизастаарының бүтүү-эвилелдиң эртем-шинчилел институтунуң лабораториларының удуртукчулары Александр Яковлевич **Полянка**, Виктор Андреевич **Дегтяревке**, лаборатория удуртукчуунуң оралакчызы Айлик Давидович **Шупакка**, Соңгу-Кавказ филиалының удуртукчузунуң оралакчызы, ол-ла институттуң ажылдакчылары Анатолий Иванович **Марянёнкога**, Евгений Михайлович **Королёнка**, И. П. Бардин аттыг кара металлургияның эртемшинчилел институтунуң лаборатория эргелекчизи, техника эртемнериниң кандидады Денис Ануфриевич **Литвиненкога**, Украин ССР-ниң Е. О. Патон аттыг Эртемнер академиязының электрокацналга институтунуң киллдис эргелекчизи Овший Осипович **Розенбергке**, техника эртемнериниң доктору Георгий Владимирович **Раевскийге** — единица күүлүг улуг агрегаттарга улуг базымышкынны тыдаар хой каттыг рулочучукан савалариы чогаатканы болгаш оларны бүдүрерин бүдүрүлгеге шингээткени дээш.

9. Харьковтуң «Кадыыр болгаш Маска» мотор тудуушкун заводунуң директору Иван Александрович **Серикова**, кол металлург Анатолий Михайлович **Пучканевке**, наладчик Василий Антонович **Семеновка**, кол инженер турган Анатолий Дмитриевич **Потейвога**, слесарь-монтажник турган Василий Васильевич **Дудкинге**, Москваның автомеханика институтунуң профессору, техника эртемнериниң доктору Бенедикт Вениаминович **Рабиновичиге**, тускай арга-биле шуткулга кылыр эртем-шинчилел институтунуң директору, техника эртемнериниң кандидады Ростислав Лукьянович **Снежнойга**, техника эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Леонид Яковлевич **Нетееске**, кол конструктор Александр Филиппович **Юрченкога**, телевилелиң кол конструктору Анатолий Давидович **Теплинскийге**, болук эргелекчизи Альберт Федорович **Шевченвога** — трактор моторларының кол өзектерин масслалы-биле бүдүрериниң чаа аргаазын организастаалы болгаш базелиалтыг болгаш харылсалгалыг кезиктерин кокильге шуткуп кылырының автоматтыг дериглеринiң комплекстерал база улуг ажыктыг технологиязын чотаатканы болгаш шингээткени дээш.

10. Башкарылга айтырыгларының талазы-биле улуг эртем ажылдакчылары, техника эртемнериниң кандидады Юрий Рубенович **Агамаловка**, техника эртемнериниң доктору Владимир Юрьевич **Киселлерге**, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының Электродинамика институтунуң киллдис эргелекчизи Федосий Борисович **Гриневичиге**, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчылары, техника эртемнериниң кандидаттары Валентина Павловна **Карпенкога**, Анатолий Иванович **Новикке**, Михаил Николаевич **Сурдка**, Киевтиң Украинаның комсомолу аттыг «Точэлектроприбор» заводунуң кол инженери, техника эртемнериниң кандидаты Василий Антонович **Пушнякка**, ол-ла заводтуң ажылдакчылары лаборатория начальниги Елена Абрамовна **Будницкаяга**, кол инженерлер Григорий Григорьевич **Лукашукка**, Юрий Антонович **Смолярга**, Николай Александрович **Фещенкога**, бригадир-таарыштыр ы к ч ы Анатолий Михайлович **Серикке** — комплекстиг электрилиг хемчээлдериниң автоматтыг хемчажыктарының теоретиктиг үндезиннериниң база тургузарының принциптерин ажылдан кылганы болгаш ооң базазынга өскерлип турар токтун санныг автоматтыг мостуларын тургусканы база шингээдип алганы дээш.

11. Первоуральскиниң Новотрубныйның заводунуң кол инженериниң оралакчызы Борис Васильевич **Железскийге**, кол инженер, техника эртемнериниң кандидады Александр Андреевич **Фотовка**, лабораториялар начальниктери, техника эртемнериниң кандидады Марат Федорович **Столетнийге**, Юрий Брониславович **Лоцка**, ол-ла заводтуң ажылдакчылары, цех начальниги Виктор Александрович **Серебряковка**, киллдис начальниниң оралакчызы Юрий Григорьевич **Мироновка**, башкарылга айтырыгларының институтунуң лабораториялар эргелекчилери, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү Владимир Семенович **Пугачевка**, техника эртемнериниң доктору Наум Самойлович **Райбманга**, ол-ла институттуң ажылдакчылары, болук эргелекчизи Любовь Фроловна **Неайкинага**, техника эртемнериниң кандидады, улуг эртем ажылдакчызы Валентин Маркович **Чадеевке**, Руставтың «Автоматпром» төлевилел-конструктор институдунуң киллдис эргелекчизи Андрей Аполлонович **Руруага** — хоолайларның ялгг прокатаныр технологтуг чорудулгазын башкарарынга хереглээр идентификаторлуг адаптивтиг системаны («АСИ») тургусканы болгаш үлетпүрге шингээдип алганы дээш.

12. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының П. Н. Лебедев аттыг физика институтунуң ажылдакчылары физика-математика эртемнериниң доктору, сектор эргелекчизи Виктор Георгиевич **Веселагога**, установка начальниги Леонид Павлович **Макеймовка**, электрофизиктиг аппаратураның Д. В. Ефремов аттыг эртемшинчилел институтунуң улуг инженери Павел Павлович **Кашкин**, ол-ла институттуң ажылдакчылары киллдистер начальниктери Борис Васильевич **Рождественскийге**, техника эртемнериниң кандидады Голий Федорович **Чураковка**, лаборатория начальниги Виталий Данилович **Федоровка**, Атомнут энергияның И. В. Курчатов аттыг институдунуң ажылдакчылары улуг инженерлер Владимир Никитович **Агуреевке**, Валерий Борисович **Пропеничиге**, техника эртемнериниң кандидады, улуг эртем ажылдакчызы Петр Андреевич **Черемныхка**, техника эртемнериниң доктору Евгений Григорьевич **Комарга**, физика-математика эртемнериниң доктору Борис Николаевич **Самойловка** — 25 тесла (250 кгс) чедиг турар индукциялыг стационарлыг артык күштүг магнитниг шолдерни генерациялаарынга хереглээр системалар комплекизин турусканы дээш.

13. П. Н. Лебедев аттыг физика институтунуң СКБ-зиниң ажылдакчылары, кол конструкторлар техника эртемнериниң кандидаттары, Виктор Александрович **Гришмановскийге**, Михаил Петрович **Столпинскийге**, киллдис начальниги Владимир Петрович **Ивановка**, техника эртемнериниң кандидаты, улуг эртем ажылдакчызы Георгий Соломонович **Мисюкуниковка**, лаборатория начальниги Владимир Дмитриевич **Черенковка**, ол-ла институттуң секторлар эргелекчилери, физика-математика эртемнериниң докторлары Николай Васильевич **Карловка**, Александр Алексеевич **Маниковка**, Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүнeниң ядробулут физиказының эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчылары; директорлуң оралакчызы, физика-математика эртемнериниң доктору Леонид Сергеевич **Корниенкога**, улуг эртем ажылдакчызы, физика-математика эртемнериниң кандидаты Георгий Митрофанович **Зверевке**, Москваның электромуг машина тудуунуң институдунуң профессору, техника эртемнериниң доктору Вольф Бенционович **Штейн-Шлейгерге**. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының радиотехниканың болгаш электрониканың институдунуң лаборатория эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң кандидаты Андрей Владимирович **Францессонга**, ол-ла институттуң киллдис эргелекчизи, техника эртемнериниң доктору Марк Ефремович **Жаботинскийге** — бедик медеразчел квантылыг күштелдиримчилер гаммаларын ажылдан кылганы болгаш оларны ырак космос харылзаалаарының база радиоастрономияның системазынга шингээдип алганы дээш.

14. Москваның М. В. Ломоносов аттыг күрүне университединиң ажылдакчылары, ажылдарның удуртукчулары, факультет деканы, академик Андрей Николаевич **Тиховка**, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, профессор Лев Давидович **Бахрахка**, кафедра эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Алексей Георгиевич **Свешниковка**, лаборатория эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Семен Давидович **Кременецкийге**, лаборатория начальниги, техника эртемнериниң кандидады Михаил Тимофеевич **Новосартовка**, физика-математика эртемнериниң кандидады, профессор Александр Витальевич **Чечкинге**, кол инженер Сергей Васильевич **Крицкийге**, ол-ла институттуң эртем-шинчилел сапалга төвүүн ажылдакчылары, директорлуң оралакчызы, физика-математика эртемнериниң доктору Владимир Иванович **Дмитриевке**, киллдис эргелекчизи, физика-математика эртемнериниң доктору Анатолий Серафимович **Ильинскийге**, Рязаньның радиотехниктиг институдунуң ректору, техника эртемнериниң доктору Василий Иванович **Поповскийге** — сапалга системаларының чаа аргаларын ажылдан кылганы болгаш ямы-бүрү ажыглаттынар антенналарны туругзарының практикалыга ол аргаларны ажыглаганы дээш.

15. Ажылдарның удуртукчулары, техника эртемнериниң доктору Леонид Эдуардович **Графка**, «Геотехника» эртембүдүрүлге каттыжымышкынның СКБ-зиниң кол конструктору, техника эртемнериниң кандидады Андрей Тимофеевич **Киселевка**, ол-ла СКБ-ниң төлевилелдериниң кол конструкторлары, техника эртемнериниң кандидаттары Давид Иосифович **Коганга**, Александр Борисович **Кушелевичиге**, ССРЭ-ниң Геология министерствозунуң эргелелиниң начальниги, техника эртемнериниң кандидады Юрий Дмитриевич **Бутаковка**, Төп-Казахстанның девискээр геология эргелелиниң кол инженери Уалиолле Есентаевич **Есентаевке**, ол-ла эргелелдиң Джезказганда комплекстиг геология-шинчилел экспедициязының эрүмнекчизи Бруно Карлович **Миллерге**, «Артемгеология» трестиң Трудовский конструкторлуңуң оралакчызы Владимир Борисович **Ромашевскийге**, техника эртемнериниң кандидаты, директорлуң оралакчызы Николай Михайлович **Воронковка**, экономика эртемнериниң кандидады Григорий Васильевич **Денекке**, техника эртемнериниң кандидады Владимир Иванович **Мирошниченкога**, ол-ла институттуң лаборатория эргелекчилеригe, ажылдакчыларынга, цех начальниниң оралакчызы Василий Георгьевич **Удовенкога**, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунуң мооң мурнунда кол специализи турган Юрий Васильевич **Тернавка**, инженер-металлург Анатолий Федорович **Захаровка** — улуг хемчээлдиг домна суугларынга вавадийлиг пойну заилдиреринiң чаа технологиязын Нижнетагилдың металлургия комбинадынга ажылдан кылганы, шингээдип алганы болгаш пенетереткени дээш.

16. Шерегзиткен даг-камгалал кезектеринiң Бүтүү-эвилел эргелелиниң начальниги, ажылдың удуртукчузу Георгий Георгиевич **Соболевке**, Донецкиниң оперативтиг шеригзиткен даг-камгалал отрядының командириниң дуза-лакчызы Александр Александрович **Балыкага**, төлевилелдиң кол конструктору Леонид Денисович **Винивскийге**, техника эртемнериниң кандидады, директорлуң оралакчызы Анатолий Иванович **Козлюкка**, техника эртемнериниң кандидады, лаборатория эргелекчизи Михаил Васильевич **Колышенкога**, улуг эртем ажылдакчызы Виктор Иванович **Кухнога**, слесарь Владимир Васильевич **Красновка**, Бүтүү-эвилелдиң даг-камгалал херээниң эртем-шинчилел институдунуң ажылдакчыларынга, техника эртемнериниң кандидаттары, Уралдың кара металлдар эртем-шинчилел институдунуң лабораториялар эргелекчилери Леонид Андреевич **Смирновка**, Аркадий Андреевич **Фофановка**, техника эртемнериниң кандидады, ол-ла институттуң улуг эртем ажылдакчызы Андрей Иванович **Пастуховка**, техника эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Уралда Эртем төвүүн металлургия институдунуң лаборатория эргелекчизи Сергей Викторович **Шаврине**, Карагандының металлургия комбинадының кол инженери Виктор Григорьевич **Удовенкога**, ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозунуң мооң мурнунда кол специализи турган Юрий Васильевич **Тернавка**, инженер-металлург Анатолий Федорович **Захаровка** — улуг хемчээлдиг домна суугларынга вавадийлиг пойну заилдиреринiң чаа технологиязын Нижнетагилдың металлургия комбинадынга ажылдан кылганы, шингээдип алганы болгаш пенетереткени дээш.

17. Цехтер начальниктерин Владимир Михайлович **Антоновка**, Владимир Михайлович

М. Горький

В. И. ЛЕНИН

(Сактыышкындан үзүнду)

Кайгамчык быжыг тура-соруктуг болгаш, Ленин эң дээре революшчу интеллигенциянын бар-ла турган мөзү-шынарын болунга шилип сынирген кижи чораан. «Кижилер багай чурттап турар болганда мен-даа бага чуду-кара чоруур мен. Херек апарза, Рахметов ышкаш кадаг-даа кырынга удуп, чонунун херээ деэш бодумну дадыктырар мен» деп, ол эш-оорунге чугаалап чораан.

Кадыг-берге 19 чылда жыдыг черлерден солдаттар болгаш тараачыннарның аңаа чорудуп берген аъш-чемин боду чааскаан чиринден ол кончуг эпчоксунар турган. Оон чылыг, чырык эвес өрээлинге посылкэ эккелген болза, ол эпчоксунуп ыят-ла боор. Келген дылган, чигир, үстү туруп-могаан эш-оорунге дораан-на үлеп эгелээр.

Бир-ле катап мени дүштеки чемче чалаан, ол чугаалайдыр:

— Ыштаан балык салыр мен. Астраханьдан келген чүве-дир ийин.

Сократтыы дег бедик хаваан дырыштырган, менче көрүп келгеш, ол немедир:

— Баас-кол байга чоруткан-биле дүмей-ле-дир, көрем. Албас дээрге хомудаар. Албас база аргажок. А чон аштап турар...

Арага-хымыс, ажыг таакпыны коор хөнүү чок, дан бажыдан кара дүнге чедир нарын, берге ажылче шымынган Ленин бодунга сагыш салыр деп чүве шуут билбес хирезинде, эш-оорун дыка хайгаарап коор. Бодунун ажылдаар өрээлинде демир-үжүк бажын тыыладыр бижиттинип-ле олурар, оон кадында кирип келген кижи-биле бижиттинмишаан чугаалажыр: — Экии эки! Кадыңар кандыг-дыр? Че, мен ам доостум-на. Быдыг черде мында бир эштин харыкширгээн үзүлген-дир. Ана дуза катпас болза болбаан. Сагыш-сеткил сергедип деп чүве кончуг чугула болдур ийин, моонар.

Москвага бир-ле катап ооңуунга кире дүштүм. Айтырды:

— Чемнендиңер бе?

— Йе.

— Чогаадып турбаан силер бе?

— Аажыктаар мен. Көргеи улус бар. Кремльде столовайга чемнендим.

— Мен мында чемнин багай кылып турар деп дыңнаан мен.

— Ындыг кончуг багай эвес-ле. Ындыг-даа болза, оон эки боор болур-ла-дыр ийин.

Ол дораан-на касканнап эгеледи: чүзү багайлыг, кандыг янзы эки боор болуруп?

Оон хыйланып эгеледи:

— Канчап барган улус боор ол, эки повар тывылбас чүве бе? Кижилер моорап дүшкүже ажылдап турар-дыр. Оларны аңданныг чем-биле тоттур чемгерзе. Продуктуларның четпезин билир мен харын. Ынчалза-даа бар шаа-биле эки белеткеп өөрензе! Аңаа чүгле эки поварның үран хөлдары херектир ийин. Оон аңданныг чемнерин хөлүзүүнүң чугулаазының дугаймында бир-ле мерген кижиниң чугаазын чугаалады.

Мен оон айтырдым:

— Ындыг чүвелер дугайында канчап бодап четтиңер турар силер, Владимир Ильич?

— Хөлүзүлүг чемнер дугаймында бе?

Оон ол айтырыг алдан эвес дээрбин чугаазының анныбиле алдаартып кагды.

Келир үеде кижилер-ле аас-кежиктиг болзун дээрде, ол чүүден-даа чалданнас кижи чораан. Хөнүү бакшырай-даа берзе, ону улуска ол эскертпес чорааш.

Бир-ле катап Горькиге бичии уруглар чаштап тургаш, ол чугаалады:

— Келир үеде болар бистең дээре тургулаар-дыр ийин. Бистер ынакаш кадыг-бергени көрбес, аас-кежиктиг болдурлар ийин.

Оон суурнун дүжүмде шаттарже көргеш, бодунчалыг немеп кагды:

— Ынчалза-даа болларга мен адаргавас мен. Бистиң үе-чергевис төлүге кайгамчык кадыг-бергени чүктеп, уттундурар арга чок ажылды кылган болдур ийин. Келир үенин салгакчылары ону ыяш-ла билген турар үжүрлүг. Бис ынчангаш аас-кежиктиг бис.

Ч. КУУЛАР өчүлдүргөн.

ДЕЛГЕЛГЕДЕ

МОСКВА. Юрий Рязановтуң чогаадырының «Ленин, Революция, Армия» деп делгелгези Октябрьның социалистиг Улуг революциязының будүүзүнде САТБ-де ашыттынган. Совет Армияның М. В. Фрунзе аттыг Төп Бажыңы болгаш шериг чурумчуларның М. Б. Греков аттыг студиязы ол делгелгени организастаан.

Ленинниана, шериг-патриоттуг тема — мастериң чогаадылгазынга коя черни эзлеп турар. Чурулганың болгаш графиканың 120 ажыг чогаалдарын делгелгеде киргирген.

Ю. Ф. Рязановтуң амылдары бистиң чуртувуста болгаш ол ышкаш даштыкыда ажизи-биле биядингир. Оон чогаалдарын Болгарияга, Венгрияга, Францияга, Австралияга болгаш өскеда чурттарга болгулаан делгелгелерге киргирилзин турган.

ЧУРУКТА: чурукчу Ю. Ф. Рязановтуң «Аъттыг шериг» деп чуруу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КЛАЙПЕДАДА В. И. ЛЕНИНГЕ ТУРАСКААЛ

КЛАЙПЕДА. (СЭТА-ның корреспондентизи А. Пипирас). Делегей пролетариадының баштыңчызының, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң үндезилеичизиниң ады-биле адаан хөрээлиг төп шөлүнге ноябрь 4-те В. И. Ленинге тураскаалды ажытканынга тураскаараган байырлыг митинг болган.

Хүлерден шутküп ыяган тураскаалдың автору Ленинчи шаңналдың лауреады скульптор Г. Ивкубоник болган. ССРЭ-ниң улустуң архитектору, Ленинчи шаңналдың лауреады В. Чеканаускастың төлевилелиниле шөлүү чаартып кыяган. Ону янзы-бүрү өңнүг украин гранит-биле каастаан, чечектер тарыыр черлер-биле ол шиметтингеи.

Тураскаалды амыдарынга тураскаараган байырлыг митингиге Литваның Компартиязының ТК-ның бирги секретары П. П. Гришкявичүс чүве чугаалаан.

ЫНАКШЫЛДЫ АЛГАП ЙӨРЭЭП...

Театр болгаш көрүкчү

Азербайджан драматург Узеир Гаджибековтуң «Аршин-мал-алан» деп дөрт кожегелиг хөгжүмнүг комедиязы-биле театрның 41-ги сезону ажытынган. Акы-дунма улустарның найырлыг уран чүүзүнүн коскү чижээн бо шиидеи көргеш, мен хүүмда чүс-чүс оске көрүкчүлер-биле бир домей, сеткилим дойлуп, өөрүп магададым.

Шиниң сюжеди амыдыралдың хүн бүрүде артып турар болуушкуннарынга, колдуунда ынакшыл темазынга үндезилеттинген. Аныяк бай садыгжы Аскер (Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Л. Солун-оол) тодуг-догаа, бай амыдыралдан хөнну калып, өглениксээзи келип, уяраң, мунгаралче дүлдүүп ырлап турар. Ол дүштүүнүн арнын баш удур көрбейн, дунгалайлыг эккээрге-ле олуржуп алыр төрээн чонунун аргижирээн чанчылынга удурланып, даай-аваазы Джахан-биле чөрүлдежип турар. Таптыгла ол өйде оларның бажыңынга Аскерниң оннүү мерген угаанныг Сулеймаңның (Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи М. Чадамба) келири-биле шиниң чештиниишкини эгелээр. Ол Аскерге:

Мүңгараага алзып,
Мүңчүлүүңү ырлава!
Аас-кежиин дилээе,
Алban чедип алыр-даа — деп ырлап бүзүредип турар. Дүштүкту канчаар шилип алыр аргазын тыппайн турган Аскерге Сулейман Аршин-малчы базаар садыгжызы кылдыр эде кеттингеш, бажыңнарны кезип чораан кыстың шилип алыр — сагыптыр сүмеени казар.

Хоорайның бир үжүнде Сулданбек байның (Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Б. Бадыы-Сагаан) чараш кызы Гюлчохра бот-боттарынга ынакшыла бээр. Гюлчохраның Аскерге ынакшылы хайныгып турда, Сулданбек: «Базаар садыгжызынга кызым берип, адым бүжартаптас мен» дээш, ынакшааннарның аразынга моондакты тургузар. Ол моондак шиниң хөгжүлдезинин дээди чазазы — кульминациага чедер. Кол маадырларны долгандыр сюжет хөгжүлдезин өөскүткен шиидеи сес маадырларның аажы-чаңы сес аңгы болуп ылерээр. Драматурггуң тургусканы сес аңгы мөзү-шынарны артистер кижи бүрүзү бот-боттарынга демей эвес, сес аңгы кылдыр бүзүреичиг ойнааннар.

Бо шиидеи моон мурнунда «Хорагай идиктерге» болаарга, ыры хөй киргеи. Дуэттер, квартеттер, танцылар артистерге бергедээшкиннерин таварыштырганы чугаажок. Шиниң тургускан режиссёр, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Сиин-оол Оюнчун, вокал башкызы, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы С. Калипинаның, балетмейстер Г. Ензактың кызымак үретүүнделдиг ажылдаанының түнелиндеи ол бергелер чедиишкинниг шиитпирлеттиингеи.

«Театрның төөгүзүнде бо хөгжүмнүг шиини эң-не чедиишкинниг тургускан» деп, ол комедияны дүжаап турда, комиссия дежигүннериниң демдеглээни черле чөптүг. Ылаңгыя артистер Л. Солун-оол, Д. Барынмаа, А. Ооржак, Б. Бады-Сагаан, Х. Конгар бот-тарынга хамаарышкан рольдарын хүүда дүржүлгези, артистчи хүүлүүшкүну-биле бүзүренчиг-ле ойнааннар-дыр. Олар колдуунда чиге, шын шиитчээшкиннерден, иштики хайныгышкынналардан чогуур «өнерни» тыпканнар-дыр. Оларның оюннарындан чаяаттынган талантыныы болгаш шудургу ажыл-иштиң хаттышканын кижи эскерип болур.

Комедияның иштики логиктиг чөрүлдээзи мөзү-шынарларның аңгы-аңгы болганынга түттүнген, ынак эжен чокта кымга-даа чурттаары берге деп идея шиниин өзээн өттүр артистериниң оюннарындан көстүп ылерээр.

Драматург шиидеи мөзү-шынарларны үдүрланыштырар ажагга тургускан. Ол дочуну артистер шевергин, тода оюн-биле чежип турар. Шоолуг чүве ыыттавас, колдуунда шимчээшкин-биле көргүзер үжүрлүг Аскериң хөзели Великин ролүн Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи В. Монгалбин ылап-ла каттырынчыг, чаптанчыг кылдыр дамчыткан.

Амгы үениң театр негелдезинге чедир ойнап турар артист бо-дур деп чүвени аныяк артист А. Ооржактың оюнундан бүзүредивис. Оон танцыларының чиик шевергини, ырларының хоюг өткүү черле тааланчыг-дыр. Л. Солун-оолдуң, Д. Барынмаанын, Б. Бады-Сагаанның күүседеларинге ук комедияның бүгү «чүүгү» онаашкан. Олар ол «чүүктү» түе-тузунда харыысалгалыг чүктеп, үүп шыдазынар. Ынакшаанналарның овур-хевирлерин, оларның кижизиг сеткиишхинерин олар театрның хамаатыы хүлээлгезиниң чазыыштыг дылы-биле чиге-ле көргүстүлер. Бистиңге төрел төрөк уктуг азербайджан улустуң мөзүшынарларын бүгү талазы-биле тургузарынга ол артистерниң боттарының аажы-чанары кончуг дузалаан.

Ынакшыл — кижиниң каастаар, чалгынналырар деп бедик идея шииниң ниити ансамблиндеи, көргүзүг бүзүүдеи, оон кол рольдарындан биске тода билдинди. Мен бодап көөрүмге, бо шиниң хоорай көрүкчүлериниң эстетиктиг негелдезинге чедир бедик деннелде белеткээн-дир. Кызыл хоорайның ажылчы чону, студентилер, интеллигентилер ону сеткил ханып уткуду. Ылаңгыя шиниң хөгжүмкаастагазы болуушкуннарны дыка доңгуду турар. (Дирижёру — Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы И. Минин, хөгжүм-каастагазы Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Р. Бенденбиль). Ук шиниң орус дылдан аныяк шүлүкчү В. Серен-оол хөгжүмүн ритминге чагыртып, таварыштыр очулдурганын көрүкчүлер сеткил ханып көргеи.

Бистиң артистеривистиң хөгжүмнүг шиини ойнап шыдаар вокал аргазы бар дээрзинге, «Аршин-мал-алан» көргеш, улам бүзүредивис. Чырык ынакшылды алган чаа шии республиканың көрүкчүлериңе ак оруктуг баяан болзуи.

К. ЧЕРЛИК-ООЛ, корунчу.

ХААКЧЫЛАР ЧАА СЕЗОННУҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

Аваар-бойдус соон, кыш улам-на чоокшулап келген, а хаакчыларның эң-не «сизиг үези» — чаа спортчу сезон келген. СЭТА-ның корреспондентиэи Н. Баклаков Инсбрукка эрткен Олимпиада чемпионнары — Николай Бажуков, Сергей Савельев, Раиса Сметанина, Саппорога болган Олимпий оюнларының гиэлекчиэи Галина Кулакова, аныяк хаакчы эрткен сезонда аныяктар аразынга Европа чемпионы болган Анатолий Иванов олардан интервьюну алган.

— Эрткен олимпий сезону сагыжыңарга четти бе?

— Сорулга чедип алдынган. Олимпий чемпиону болдум, спортчу бүрүзү Олимпий чемпиону болуруи күзээр болбайлаан — деп, Сметанина харылаан.

— Мен база Олимпийжи алдын медаль алганымга өөрүүр мен. Оон эки коргузуглуг болуп болур бе дээрге, харыылаары берге-дир — деп, Бажуков чугаалаан.

Кулакова: шыны-биле чугаалаарга сагыжымга четпээн. Черле чүве айландыпас кижи мен. Саппорога болган маргылдаалар бетинде аарыг турдум, а Инсбруккаа грипптеп тургаш-да маңнадым. Чаңгыда сеткил өөртүр чүве—бистиң арткан уругларның эки көргүзүглериг болганы.

— 30 километрге тиилелге дээш алган олимпийжи алдын медаль дээш өөрүшкүнү 50 километрге маңнаан түнелкарантын турар. Бир эвес хаактың баа үалбырын болза, командага база бир тиилелгени эжиэрим-даа чадавас. Ынчалза-даа маңаа бистер боттарывыс, треперлер база бүрүүлүг бис—деп, Савельев чугаалаан.

— Европа чемпионадынга аныяктар аразынга чемпион болган мээң тиилелгем улуг эштерниңге бодаарга бичии болза-даа, меңээ өөрүүлүг болган — деп, Иванов чугаалаан.

— Чемпион болуру эки бе, аъш берге бе?

Сметанина мынча дээн: ам хиреде билбес мен. Ынчалза-даа чедишкиниң үндезини — эки белеткенири деп бодаар мен.

— Чемпион болуру берге, харыысалга улуг. Чүге дээрге, чемпионнуң чедишкининиг болуруи чүгле удурланыкчылары эвес, тренерлер, эш-оору, көрүкчүлер база күзээр боор — деп, Бажуков харыылаан.

Савельев: бүгү-ле чүве белеткелдерден хамаарыжыр деп бодаар мен. Маргылдааларга баш удур эки белеткеңеп спортчу тиилер деп чүве билдингир-ле болгай.

— Силерниң тиилелгелериңер хаак спортуп сайзырадырынга кандыг бир салдарлыг болган бе?

— Йе диилиэе эжыргбас боор.

— Моон соңгаар планнаар кандыгыл, 1978 чылда болур делегей чемпионадынга, ам болур Олимпий оюнларынга киржир силер бе?

— Лахтиге болур маргылдаага киржир совет шилиндек команданың составынга кирер эрге дээш демисежир апаар. Чүге дээрге Олимпий чемпионнары-биле демисежип болур аныяк спортчулар бистехой—деп, Бажуков чугаалаан.

— Олимпий оюнларынга киржири дээрге, бистиң шуптувуска нарын айтырыг-дыр, чүге дээрге, хаак спортунга дорт чыл дээрге улуг үе-дир, ол үеде команданың составы долуулу-биле өскерлип болур — деп, Савельев харыылаан.

Иванов: ам болур Олимпий оюнларынга киржири маңа күзелим-дир.

Ивановка соолгу айтырыг: Инсбруккаа болган Олимпиадага кайы хаакчының маңнаары силерге таарышкашыл?

Иванов: Сергей Савельевтиң маңнаары оскелерден онзагай болган.

СОНУУРГАКТАРГА

ЫЯШ БҮРҮЗҮ ЧҮГЕ ДҮЖЕРИЛ?

Маштарның бүрүлеринде ногаан өң тодарадыр хлорофиллден ангыда өске өңнер киирер тускай бүдүмелдер база бар. Күскү үеле бүрүлерде хлорофилл чоорту эвээжеп кээрге, сарыг, кызыл-сарыг өңнер киирер каротиноидтер, каротин деп бүдүмелдер тыптып эгелээр. Соок дүжүп эгелээрге, чамдык үнүштериңиң бүрүлери антоциан деп бүдүмелдиң тыптыры-биле кызыл, кызыл-хүрең, өкпеи өңнүг апаар.

Бүрүлерге ындыг янзылыг өңнер солушкан соонда, олар дүжүп эгелээр. Бир эвес бүрүлер күзүн дүшпес болза, ыяштар кыжын суксап, күргап болур. Чүге дээрге, бүрүлер шыкты хөйну тыртып ап, ону агаарже база хөйну тарадып турар. Чижээ, хадың дижик. Хадыга, шивиге бодаарга, хадың шыкты камналгалыг чарыгдап турар. Чылыг үелерде хадың 7 тонна чедир сугну бүстеллирээр.

Бүрүлери дүшкеи маштар чылыг дүшкүже шыкты хөйну ажыглаар. Бүрү дүжери маштарга бүдүмелдер солчугазының үезинде хорааттыг түүлерни чок болдурарынга дузалыг. Оон анагыда, бир эвес ыяш бүрүзү дүшпес турган болза, кыжын хар бүрүлерге илдыртынып азыраан, будуктар сынып болур.

ЧАНГАН КУШТАР ДИСТИНЧИП...

Бүзүн куштар кайнаар чиде бээрил? Бо айтырыгга кижилер шагдан бээр янзы-бүрү харылаар берип чораан. Эртебүрүнгү сураглыг эртемден Аристотель хөй-хөй куштар кыштың куйларга эрттирин турар деп санаан. чамдык улус куштар кыпты бир черге хорун, удуп эрттирер деп бодап чораан. Даап бодаашкыннан хараачыгайлар тулаа балаарының аразынга кыштаар деп санал делгеренгей турган. XVIII үе чылдың улуг натурализин К. Линней хараачыгайлар кыжын сууга кыштаан, чазын үнүп кээр деп үстүнде бодалды бадыткаан. Ону тодаразыры-биле шинчилел ажылдарын чоруткан. Чоокган бээр куштар кончуг дүрген болгаш черден дилга бедик кылдыр ужуп чаңып турар дээрзин билдинде берген. Карабаарыктар шакта 50—70 километрни, өдүректер —70—90 километрни, а кастар — чүгле 30 километрни ужуп эртер. Стриж дээр куштар шакта 110 километрни эртип, эң дүрген ужар куштарга хамааржып турар. Шак ынчаар ужуп чораан, куштар чылыг чыргаар — Грецияга, Турцияга, Африка чурттарынга чедер.

Чамдык өөр куштар хүнлүг, а чамдыктары — дүне ужар. Хамаарак, карабаарык дээн чижектиг куштар олдарын баштай ужудупкаш, оон соонда боттары ужар. Өөрешпейн чаптыс-чаптыс ужар куштар база бар. Чижээлээрге, хек.

Куштарның күзүн ужун чаварының болгаш чазын дедир кээриниң харылаазын 1853 чылда эрээлег Кеселер шинчилээн. Чазын биске эрте кээр куштар күзүн орай чанар, чазын орай келген куштар күзүн эрте чанар. Карабаарыктар—частың медээчилери — хар чагтыже чедир чанмас.

(«Работница» журналдан).

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалы белеткел салбырынга өөреникчилерни күзээннерни чалап тур

Белеткел салбырынга автомобиль транспортунуң, будурулге болгаш хамаатыг тудугнуң мергежилдерин өөренир факультеттерге киргирлерни белеткеер. Аңаа будуруглениин муралакчылары, хөй-нинтиге үдегерлиг аныяк ажылчынар, колхозчулар болгаш Совет Армияның хүрээлеңинден халашкаптарны хүлээп алыр болгаш хамаарышкан черинден сүмелээнин бижиктерип ёзугаар база ортумак эртемнин доскап соонда бир чылдан эвээш эвес ажыл стажтыг кижилерни хүлээп алыр.

Белеткел салбырынга киррелер билдирилишкинин-биле кады: хамаарылгалыг черниң сүмелээни бижинин, будуруглениин болгаш комсомол организациязының характеристиказын, ортумак эртем доскапының шынзылгазының бодун, күш-ажыл дептериниң хоолгазын, 3х4 сантиметр хемчээлдиг алды фото-чуруктарны, 286 маймак ёзугаар долдурган эмтен шынзылгазын, ог-бүлезиниң дугайында шынзылганы, өөредилге черинче чорударын шиитпирлээн хуралдың шиитпириниң хоолгазын боду дужаар.

Өөренир хуусазы 8 ай. Өөредилге декабрь 1-де эгелээр. Документилерни ноябрь 20-ге чедир хүлээп алыр. Белеткел салбырының дыпнакчылары стипендия, чурттаар чер болгаш студент бүрүзүнге көрдүмген өске-даа хереглелбле бүрүн хандырынган турар.

Совет Армиязының хүрээлеңинден ноябрь-декабрь айларда халашкаммар документилерни январь 15-ке чедир үеде киирип болур.

Белеткел салбырын доскаңнар киреринин экзаменнерни зокка институттуң бирги курузунга киррелер.

Биладириишкинни чорудар адрези: Кызыл, Рабочая 6, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының белеткел салбыры.

ХАРЫЛЗААЧЫЛАРГА БЕЛЕК

Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөл харылзаа салбырының коллективиниң ажылдакчылары лотерея билеттерин дуруг-хуруу-биле садыл ап чанчыга бергеннер. Оларның ында ыдыг моон билеттериниң аразындан хевистер, аржыллар, шактар дээш өске-даа бараанарга таварышкан, өөрүшкүнү болдурган билеттер-ле хөй.

Бо чылдың акша-бараан лотереязының 7-ги үнүдүлгезиниң таблицазы-даа келген. Харылзаачыларның бир дуруг билеттериниң аразындан бир билет «Запорожец» автомашинага таварышкан болган. Улуг Октябрьның 59 чылында биске таварышкан белек деп, харылзаачылар хөлдарын тутчуп, өөрүшкүзүн илереткеннер.

А. КОРНИЛОВА.

Телевидение

НОЯБРЬ 8-ТЕ

МОСКВАДАН

7.50—«Бистиң адрезивис — Совет Эвилелиэ». Ленинградтан дамчыдылга.

9.15—«Цирк ареназында». Делегей программазы.

10.05—«Октябрьдиң төлдер».

11.40—«Музыкалыг квоска».

12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боор тур мен».

13.00—Медээлер.

13.10—13.20—Чаңсар.

13.20—Мультфильмнер программазы: «Гена кроколо», «Чебурашка», «Шапоклык».

14.20—ССРЭ-ниң улустарының танцыларының күүзүнениң академиктиг ансамблиниң концерти. Уран чүүл удуртукчузу —ССРЭ-ниң улустуң артизи И. Моисеев.

15.05—«13 санзыбо». Хензит «телекөргүзүүлөр» театры.

16.05—Литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының 1976 чылдың лауреаттары.

16.50—17.00—Чаңсар.

17.00—Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга турасказаткан шериг парадының болгаш ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалының дугаймында репортаж.

18.30—«Театр ужуражыгларыбыс». Дамчыдыгааны УССР-ниң улустуң артизи А. Роговцева биле ССРЭ-ниң улустуң артизи К. Лавров эрттирер.

20.00—Медээлер.

20.15—«Леонид Ильич Брежнев Казахстанда» деп документалдыг фильмниң баштайгы көргүзүглези.

21.05—Эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының 1976 чылдың лауреаттары.

21.35—А. Розум ырлап тур.

22.00—«Цирк ареназында». Доктей программазы.

22.50—23.00—Чаңсар.

23.00—23.50—«Үе». Информастыг программа.

НОЯБРЬ 9-ТА

МОСКВАДАН

10.00—«Сээн күш-ажылың—сээн бедиңиң». Киноопрограмма: 1. «Хаяның кестүрү». 2. «Оруң»; 3. «Семен Ушмудиниң автопоездилери».

10.50—Зелена Гура хоорайга эрткен совет ырлар фестивалының лауреаттары—Москваның залчылары. ЗИЛ-диң Культура ордузундан дамчыдылга.

11.30—Уруглarга фильм. «Коргуш-даа, чеме-даа чок». Уран-чечен фильм.

12.50—13.00—Чаңсар.

13.00—Медээлер.

13.10—«Чаңгызы шуптузу, шуптузу чаңгызы дээш». Ленинградтан дамчыдылга.

13.55—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».

14.40—«Моңге шагның медээчилери». Уран-чечен фильм.

16.05—«Макаровтарның бажыңы». Документалдыг фильм.

16.50—Зелена Гура хоорайга эрткен совет ырлар фестивалының лауреаттары — Москваның залчылары. ЗИЛ-диң Культура ордузундан дамчыдылга.

17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Ленинград. Чылдар болгаш будүрген ажылчыхеректер». Документалдыг фильм.

18.30—Телемедээлер.

18.45—«Хамаатыг камгалалының биригелерин—кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.

18.55—«Революциянга бараан болган». Документалдыг фильм.

19.10—«Шынарны, ажыктыг дээш». Дамчыдылга.

19.40—Телемедээлер.

19.50—Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.

20.35—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».

21.20—«Моңге шагның медээчилери». Уран-чечен фильм.

22.50—23.00—«Үе». Информастыг программа.

Редакториң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

НОЯБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хей-аът» 10.00, «Идегел» 11.30, 18.30, «Оруктарым» 13.20, 15.00, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыныы. «Адыр, сеңи шиимге» (7—9 удурлалгазы) 9.00, 10.20, «Хем ыңды талыгырда» 12.00, 13.40, 15.30, «Кара ракты асшаанда» 17.00, 18.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Филателистиң өлгени» 11.00, 13.00, 15.00 «Эки хөвүүларда болган ыңыргай ярыгларда» 16.50, 19.45 шактарда.

«ВОСТОК»: «Курган черде шуурган» 11.00, 13.00, 15.00 «Хадыңыр сигеш» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Канал» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кинотыныы 9.10, 10.40, «Торга бажы аарбас» 12.10, 13.50, 15.30, «Оруктарым» 17.10, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ада-өгбелерниң чажыдыг» 11.00, 13.00, Киноклуб: «Үнүш-бойдус делегейиндее», «Хлебти деп үзекшир» 15.00 шакта.

«ВОСТОК»: «Хем ыңды талыгырда» 11.00, 15.00, 18.40 «Кара паптера» 13.00, 16.50, 20.30 шактарда.

Солунниң дараазында дугаары ноябрь 10-да үнер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдызының 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийнең амыдырал кылдызының 2-37-13, культура кылдызының 2-23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 2-21-47, үлетүүр кылдызының 2-22-64, чагаа кылдызының 2-41-27, информация база совет тургузуг кылдыстерниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче дозгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1789

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01344.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 265 (10250) | 1976 чылдың ноябрь 10, среда | 1925 чылда үнделип эгелээн | Өртээ 2 кеп.

Ак-Довуректан медээлер

ТРАНСПОРТЧУЛАРДА

Ажылчын хоорай—Ак-Довуректың ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң болган ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сеолгу сессиязының материалдарын бедик кодуруүшкүнбиле таныжып, ону ишки-биле деткивишаан, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты үдептүр будурүлге, тудуг, транспорт организацияларында улам калбартып турар.

Дыка хөй ажылчын коллективтер, тус-тус ажылчыннар он айларның будурүлге планнарын болгаш хууда хүлээлгелерин ажыр күүседкилээш, ам немелде хүлээлгелерин партияның Төп Комитединиң чоокта чаа эртекен октябрь Пленумунуң шиитпирлериниг дүүштүр ап турарлар.

Онгу беш чылдың бирги чылының шалыпчылары—«Тыва даг-дүтү» комбинаттың транспорт цехиниң ажыл-ишчилери «Беш чылды—хуусаа бетинде!» деп кыйгырыг-биле ажылдап турарлар. Ону херек кырында күүсетпишаан, автомобилистер күш-ажылга бедик будурукчулуг болуп келгеннер. Эртекен тос айларда коллектив чүк сөөртүр планын 113 хуу, а кылган ажылларның хемчээлин—106 хуу күүсеткен. Оон ынай чолаачылар 10329 литр бензинни, 101674 литр дизель одаар чүүлүн болгаш 53590 рубльдиң авторезинаын камнап алган.

Чолаачылар аразында социалистиг чарыш калбарган. Транспорт цехиниң алды чолаачызы онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын эрткен 9 айлар иштинде ажыр күүсеткен. Беш чылдың шалыпчылары 17 тонна чүк сөөртүр «БелАЗ-540» автосамосвал чолаачылары Октябрь Революциязы болгаш Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң эдилекчизи коммунист С. Туровец, Д. Клепач, К. Лаптев, Г. Тухтамышев, В. Коженец, Е. Матвеев олар болган. Олар ам онгу беш чылдың ийиги чылының үлүүзүде ажылдап, беш чыл планын ирт чыл иштинде күүседирин хүлээнгеннер.

Автоколонналардан № 1 автоколонна (начальныгы А. Игнатьев) чаржын турар өөрүн дыка мурнаан, тиилекчи болган. Чарыштыг бригадалардан С. Туровец бригадирлээн чолаачылар октябрь айда бирги черни эзлээн. Октябрь айның түүнелиибиле 10 чолаачы онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын күүседиптер.

Мурнакчыларның үлегерин аскe эш-өөрү адырып, чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажыллың темпизин хүн бүрү күштүг эрткен ажылдап турарлар.

ЧАШТАРГА БЕЛЕК

Ак-Довурак хоорайның тудугжулары бо чылдың эрткен он айларында күш-ажылчы тиилелгелерни чедип ап, ак-довуракчыларга эки белекterни кылган. Тудугжуларның күжү-биле «Тыва даг-дүтү» комбинаттың ийиги эзлүүзэ ажыглалга киргеи, 60 аал иштн чурттаар № 114 чурттарга бажының болгаш аскe-даа албан-организация черлериниң бажының ажыглалга киргеп.

Улуг Октябрьның 59 чыл ойнуң бүдүүзүиде тудугжулар Постоянный суурда 140 орунлуг чаа хевирнин уруглар садын дужаганнар. Чаштарның озериите бүгү-де тааарымчалыг байдалды тургускан. Ол уруглар сады тудугжуларның байырлалта таварыштыр чаштарга белээ болган.

Хоорайның 140 күш-ажылчы ог-бүлезн боттарының бичии чаштарын от чаа садикке аппарып уруглярның өөрүшкүзүн үлешкеннер.

Садикти ажыглалга киирерине Данзырык Калдар-оолдун, Галина Коляданың, Зинаида Салчактың бригадалары эки ажылданнар.

ДАГЖЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Онгу беш чылдың бирги чылында даг массазы казарының чыл оналдазын декабрь 25-ке чедир күүседири—Б. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүтү» комбинаттың рудниктиниң ажыл-ишчилериниң бо хүннерде соруглазы болур.

Хүлээлгени күүседир дээш социалистиг чарыш коллективтиң ажыл-ишчилериниң аразында калбарган. Оон түүнелиинде дагжылар октябрь айда 650 мун тонна даг массазы казар хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткеннер.

Шалыпчы күш-ажылчы эзлчегде экскаваторжулардың чарыжынга коммунист Александр Чакировтуң удуртуп турары № 4 бригадазы тиилээн. Бригадада экскаватор машинистери Леонид Козлов, Борис Саражаков октябрь айда шалыпчы ёау-биле ажылданнар.

Тыва АССР-ниң алдарлыг дагжызы Николай Силичиниң удуртуп турары № 6 база Николай Бибиштевтин № 1 экскаватор бригадаларының көргүзүглери база эки болган.

Чер үттел, тепсир участокта күш-ажылдың бедик будурукчулуун В. Арапшаевтиң экипажы чедип алган. Ол ышкаш өрүк мастери алдарлыг дагжы Василий Даржаанның ажылы база мактанчыг.

(БИСТИҢ КОРР.).

1976 чылдың III кварталының түүнелдерин ёаугаар «Суг-канал» эргелелиниң коллективи республиканың коммунал ажыл-агый будурүлгелериниң аразында социалистиг чарыштың үшкү черни алган, үшкү чергешиң диплому-биле шаңнаткан. Бо мурнакчы коллектив чонга ачыдуза чедирериниң сайгарылга планын 103,7 хуу, күш-ажылдың будурукчулуүнүн—120,2 хуу күүсеткеш, ажыл төлевиринин фондузундан 3,6 мун рубль камналганы чедип алган.

«Суг-канал» эргелелиниң түстүе бригадаларының аразында социалистиг чарышты эки организастаан болган ооң түүнелдерин ай, квартал санында үндүрүп турар. Онгу беш чылдың он айларының түүнелдерин ёаугаар коммунистиг күш-ажылдаг шалыпчызы В. Мишининиң удурткан слесарьлар бригадазы социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ол бригада Кызыл хоорайның чер ырының дамчыдызга четкилерин хайгаарап, ооң үзүк-соскаал чокка ажылдаарын хандырып турар. Бригаданың кежигүннери үрелиишкиннерин бичии-даа саат чокка, шалыпкып эдип турар.

А. Мишининиң бригадазының кежигүннериниң аразында социалистиг чарышка бүдүрүлге хоочуһары В. Андреев, И. Семенов, Д. Галев болгаш өскелер-даа мурнуку одурүгда чоруп турар. Олар боттарының арга-мергежилин аныктарга дамчыдып, будурүлге түүнелдерин бедидерinge улуг салдарын чедирип турарлар.

«Суг-канал» эргелелиниң бо мурнакчы бригадазы чарыштың бирги черин онгу беш чылдың тоңчүзүнге чедир кыпга-даа бербес дээш бедиткен хүлээлгени алган, чедиишкинниг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: слесарьлар бригадири В. Мишин (ортузунда) ажыл мурнуу чарыпда бригада кежигүннеринге лаайга берип тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КОМИ АССР. Воркутаның «Октябрь» шахтазында Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, СЭКП-ниң XXV съездизиниң делегады Иван Игнатьевич Сорочинскийниң бригадазының дагжылары улуг чедиишкинни чедип алган. Олар Октябрь мурнуунуң күш-ажылчы эзлчээнин хүннеринде 620 мун тонна одалганы казып үндүрген, боттарының чыл хүлээлгезин хуусаа бетинде күүседип, пландан артыкка чеден муң тоннаны берген.

Мурнакчы коллектив механизастаттырган казымышкын комплекизин мзаптыг шиңгээдип алгаш, ажыл үеэнинң минута бүрүзүп үре-түңнелдиг кылдыр ажыглап турар. Ооң түңнелиинде күш-ажылдың будурукчулуу дыка өскен.

Хөмүр-даш казыкчылары чоокта чаа улуг күш-ажылчы тиилелгени чедип алган: чаңгыс хонукта олар 5600 тонна коксталыр хөмүр-дашты казып үндүрген. Ол болза ийи улуг эшелон иштн одалгадыр.

ЧУРУКТА: Иван Сорочинскийниң бригадазының мурнакчы дагжылары. Солагай таламыдан — сескн казымышкын участогунуң партбюро секретары, даг ажылчыны Николай Панюта, даг ажылчыны Станислав Середа, казылда комбайнының машинизи Петр Зубко, даг мастери Михаил Храмченко, бригадир Иван Сорочинский, даг ажылчыны Аурел Трудов, участок начальныгы Игорь Добровольский.

С. ГУБСКИЙНИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

КҮШ-АЖЫЛГА ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА 1976 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитединиң база Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгүзавилел Төп Чөвүлелиниң кизирии кедгенин көргеш, доктаадыры болза:

1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын социалистиг чарыштың мурнакчыларына тывысканы:

1. Фрезер станоктарының Горькийде заводунуң чондурукчузу Владимир Никитович **Натекинге**, Москвада Серго Орджоникидзе аттыг станок тудуушкун заводунуң токары Евгений Пантелеймонович **Копьевка**, аар механиктиг прессterниң Воронежте заводунуң слесарь-эптекчилер бригадири Михаил Кузьмич **Шведовка**, Томилинскиниң алмаз инструментилери заводунуң алмаз хоюглакчызы Владимир Викторович **Колчинге**, Ярославльдың мотор заводунуң ажылдакчылары, шимчедикчилер шенелдезиниң бригадири Виктор Никитович **Тереховка**, шимчедикчилер шенек-чилери Валерий Алексеевич **Смирновка**, Виктор Александрович **Федотовка**, Юрий Владимирович **Шалайкинге**, ниш-чоогу плиталарының болгаш кезектеринин Москвада эксперименталдыг заводунуң операторлары Владимир Николаевич **Мощенковка**, Анастасия Михайловна **Егоровзга**, «Печоршахттудуг» комбинаттың № 2 шахта тудуг эргелелиниң проходчиктер бригадазының бригадири Геннадий Михайлович **Харченкога**, «Кузбассшахттудуг» комбинаттың Новокузнецкиде шахта эргелелиниң проходчиктер бригадазының бригадири Иван Егорович **Смыхка** — күш-ажылга кайгамчыктыг чедиишкиннери болгаш социалистиг чарышты хөгжүдеринге инициативалары дээш, техниканы ажыктыг ажыглааны база будурүлге нүүдэрин хуусаа бетинде шиңгээдип алганы дээш.

2. Алмалыктың В. И. Ленин аттыг даг-металлургия комбинадының ажылдакчылары, экскаватор машинизи Вениамин Родионович **Подвигинге**, даг мастери Борис Романович **Посмитныйге**, Навоинин даг-металлургия комбинадының ажылдакчылары, проходчиктер бригадазының бригадири Петр Петрович **Паседкинге**, экскаватор машинистеринин бригадири Владимир Федорович **Титовка**, экскаватор бригадазының бригадири Владимир Васильевич **Косоротовка**, проходчиктер бригадазының бригадири Иван Петрович **Волковка**, аштадга черинин, даг ажылчыннарының бригадири Александр Николаевич **Панченкога**, «Донецкуголь» будурүлгe каттыжышкынының «Трудовская» шахтазының аштадга черинин даг ажылчыннарының бригадири Иван Иванович **Стрельченкога**, «Ростовуголь» будурүлге каттыжышкынының «Алютинская» шахтазында аштадга черинин даг ажылчыннарының бригадири Анатолий Ефимович **Уваровка**, хөмүр-даш казар талазы-биле «Тулауголь» будурүлге каттыжышкынының «Щекинская» шахтазының комплекстиг механизастаан участогунуң начальныгы Иван Александрович **Пеньошкинге**, Сургуттуң нефтьразведка экспедициязының үттээр мастери Нажмиден Уакпаевич **Жумажановка**, Амсн-Чуйскиниң комплекстиг геология-разведка экспедициязының үттээр мастери Антон Евимович **Ницапка** — күш-ажылга кайгамчыктыг чедиишкиннери болгаш социалистиг чарышты калбартырыга инициативазы дээш, металлургия, даг-шахт болгаш үттээр дерит-херекселдерни ажыглаарының ажыктыг чоруун бедиткени дээш.

3. Хем пароходствозунуң Волгада каттыжышкынының «ОТ-2055» теплоходунуң механигинин ийиги дузалакчызы, капитан Николай Ильич **Вечеринге**, «Волгатанкер» пароходствода «ОТ-2067» деп теплоходтуң механигинин ийиги дузалакчызы, капитан Юрий Анатольевич **Филимоновка**, Барыын Сибирьниң хем пароходствозунуң «ОТ-2032» деп теплоходунуң механигинин ийиги дузалакчызы, капитан Валентин Семенович **Мапаковка**, Домодедовонуң авиабудурүлгезиниң авиадакчылары, ТУ-114 деп корабльдиң командири Михаил Васильевич **Повалиевке**, борт радизи Евстафий Спиридонович **Стофорандовка**, штурман Петр Дмитриевич **Кудряга**, ол-да корабльдиң экипажының кежигүннеринге, «Татнефть» будурүлге каттыжышкынында нефтьниг каттардан нефти адырып ковудедир болгаш скважиналарның капитал септелгезининң талазы-биле Альметиевтиң эргелелиинде скважиналар септээр талазы-биле мастер Анас Габдрауфович **Абдуллинге**, Барыын-Сибирьниң Улуг Октябрьның 50 чылы аттыг металлургия заводунуң ажылдакчылары горновой Николай Иванович **Шафоростовка**, цех начальныгы Владимир Романович **Пешковка**, агломератчик Александр Владимирович **Ашуровка**, кан эзилдирикчизи Равис Фаузевич **Нургалиевке**, вальцовщик Михаил Александрович **Деевке** —күш-ажылга кайгамчыктыг чедиишкиннерни болгаш будурүлгенин ажыктыг бедидерининг курлавырларын дилеп тывырынга болгаш ажыгзарынга инициативазы дээш.

4. Ахтырда «Промсвязь» деп завилел заводунуң комплекстиг бригадазының бригадири Леонид Алексеевич **Поклонскийге**, комплекстиг бригаданың бригадири Анатолий Алексеевич **Власовка**, токарьлар, машина тудуг заводунуң ажылчыннары Виктор Михайлович **Купцовка**, Виктор Васильевич **Абрамовка**, Петр Васильевич **Гуговка**, монтаж технологиязының эртем-шинчилел болгаш конструктор институдунуң ажылдакчылары, слесарь-монтажчы Егор Никитьевич **Акуловка**, электромонтажчы Анатолий Владимирович **Елютинге**, электрибиле шаңнакчы Владислав Иванович **Зверевке**, Серпуховскиде П. А. Юдин аттыг цемент заводунуң дескинер печкалар машинизи Владимир Васильевич **Кирилловка**, «Волгоградстроймaтериал» будурүлге каттыжышкынында силикат болгаш изоляция материалдары будурер заводунуң прессterжини Антонина Михайловна **Петрушовага**, Дятьковскиниң хрустал заводунуң шил үрдүкчүзү Вячеслав Степанович **Семашкога**, Ульяновскиниң цемент заводунуң дескинер печка машинизи Виктор Григорьевич **Янкинге** — чаа техниканы ажыглаарынга, дерит-херекселдерни модернизастаарынга болгаш үлеттүрге бригада ергазын шиңгээдип ажыырынга үңдезилээш, күш-ажылга кайгамчыктыг чедиишкиннерни дээш.

5. «Киров заводу» деп будурүлге каттыжышкынының ажылдакчылары хоюглакчылар Иван Григорьевич **Дашкога**, Василий Васильевич **Васильевке**, Николай Фомич **Жукка**, «Артемуголь» комбинаттың П. А. Изотов аттыг шахтазының забойщиги Эдуард Вячеславович **Ильковскийге**, «Орджоникидзеуголь» будурүлге каттыжышкынының «Булавинская» деп шахтазының забойщиктер бригадири Виктор Петрович **Кожевниковка**, «Ворошиловградуголь» будурүлге каттыжышкынының Артем аттыг шахтазының аштадга черинде даг ажылчыннарының бригадазында звено удурукчузу Александр Никитович **Долженкога**, Ступинниң металлургия комбинадында прокатчылар бригадири Виталий Максимович **Вепевцевке**, Запорожьениң титан-магний комбинадының ажылчыны Виктор Дмитриевич **Жиловскийге**, Тбилисиде «Иеани» ийик фабриказының кёш бижикчыларының бригадири Гиви Ильич **Римниставелиге**, Москвада М. В. Фрунзе аттыг ховен-саазы фабриказының пос артыкчызы Мария Сергеевна **Иванниковага**, Новосибирскиниң «Северянка» деп будурүлге-даарылга каттыжышкынының даараныкчы-моторизи Тамара Ми-

(Үлавчызы 3-ку арнда).

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румыния Социалистиг Республиканың Президентизи эш Н. Чаушескунуң чалаанын ёзугаар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев бо чылдың ноябрь айының ийиги чартында Румыния Социалистиг Республикага найыралдың аянчоруун кылып баар.

1976 ЧЫЛДА ЛИТЕРАТУРА, УРАН ЧҮҮЛ БОЛГАШ АРХИТЕКТУРА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Литература, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының талазы-биле комитединиң киирии келген сапаалдарын СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чугаалажып коргеш, ССРЭ-ниң 1976 чылда Күрүне шаңналдарын тыпсыры-биле доктаалыры болза:

1. Чогаадачы Михаил Николаевич **Алексеевке** «Согүрбес талчыгаш» деп романы дээш.

2. Туркмен ССР-ниң алдарлыг архитектору, ажылдың удурутчузу Абдула Рамазанович **Ахмедовка**, инженер-тудугжу Сапар Нурмурадович **Сапаровка**, Туркмен ССР-ниң алдарлыг тудугжузу, комплекстиг бригаданың мастери Мушет Ишханович **Данielьянцка**—Ашхабад хоорайда Карл Маркс аттыг туркмен күрүне библиотеказының ажыныың архитектурazы дээш.

3. Грузин ССР-ниң алдарлыг чурукчузу Мераб Исидорович **Бердзенишвилиге** — Ада-чурттуң Улуг дайынга совет улустуң Тиилелгезиниң 30 чыл ооногa алдар болдурган тураскаазы дээш (Марпеули хоорайда).

4. Уран чүүл эртемперинин доктору, РСФСР-ниң эртемпиң алдарлыг ажылдакчызы Андрей Владимирович **Бунинге**, архитектураның кандидады Татьяна Федоровна **Саваренскаяга**—«Хоорай тудуунуң уран чүүлүнүң төөгүзү» деп ному дээш.

5. Сценарий автору Александр Исаакович **Гельманга**, режиссёр Сергей Герасимович **Микаэлянга**, оператор Владимир Гаврилович **Чумакка**, рольдар күүседикчилерге РСФСР-ниң улустуң артизи Евгений Павлович **Леоповка**, РСФСР-ниң улустуң артизи Владимир Яковлевич **Самойловка**, РСФСР-ниң улустуң артизи Нина Николаевна **Ургантка**—«Шаннал» деп уран-чечен фильмия дээш.

6. Сценарийлер авторлары Владимир Павлович **Дупаевке**, төөгү эртемперинин доктору РСФСР-ниң культурazының алдарлыг ажылдакчызы Валентин Сергеевич **Лорингe**, режиссёр Виктор Петрович **Аксаковичиге**, операторлар Анатолий Дмитриевич **Ивановка**, Дмитрий Георгиевич **Серебряковка** — «Тайбыңның программазы» деп документалдыг телевизия фильмнери дээш; сценарий автору болгаш режиссёр-оператор, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Анатолий Александрович **Колошинге**, сценарий автору Анатолий Гаврилович **Ковалёвка**, операторлар — РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Александр Степанович **Кочетковка**, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Владислав Владиславович **Микошка**, Георгий Антонович **Серовка**—«Тайбыгның берге оруктары» деп документалдыг фильмия дээш.

7. Узбекистанның улустуң шүлүкчүзү **Зульфияга** (Зульфия Исроиловага) — «Тураскаалдың одурүглары» деп шүлүктер ному болгаш «Чеэзээ» деп болук шүлүктери дээш.

8. Грузин ССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, композитор Гий (Георгий) Александрович **Канчелиге** — № 4 симфониязы (Микеланджелонуң тураскаазы) дээш.

9. Литва ССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, чурукчу Статис Альгирдо **Красаускаска**—«Мөңге дириглер» деп болук гравюразы дээш.

10. Калмык АССР-ниң улустуң шүлүкчүзү Давид Никитич **Кугультинovка** —«Апрельдиң кыйгырыы» деп шүлүктер ному дээш.

11. Уран чүүл эртемперинин доктору, ССРЭ-ниң Эртемпер академиязының корреспондент-кежигүнү Виктор Никитич **Лазаревке** (олтеп соонда) —«Вилаятий уран чурулгазы». «Бурунгу орус мозаикалар болгаш фрескалар», «Хоочун италь мастерлер», «Хоочун европа мастерлери» деп номнары дээш.

12. Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи, композитор болгаш дирижёр Калый **Молдобасановка**, Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи, балетмейстер Уран **Сарбагышевке**, Толгонайның ролюнуң күүседикчилери Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи Рейна **Чокоевага**, Кыргыс ССР-ниң алдарлыг артизи Айсула **Токохбаевага** — Кыргыс ССР-ниң күрүненин академиктиг опера болгаш балет театрынга «Ленин шөлү» деп балет-ораториязы дээш.

13. Армян ССР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, чурукчу Саркис Мамбресович **Мурадянга**—«Дак аткаларга», «Тайбың дээриин адаанда» деп чуруктары дээш.

14. Режиссёрлар-тургузукчулар РСФСР-ниң улустуң артизи, композитор Андрей Павлович **Петровка**, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Наталия Дмитриевна **Касаткинага**, Владимир Юдич **Васильевка**, дирижёр, РСФСР-ниң улустуң артизи Юрий Хутуевич **Темирканова**, РСФСР-ниң улустуң артизи, хормейстер Александр Григорьевич **Мурзинге**, РСФСР-ниң улустуң артизи, Петр Бирюк ролюнуң күүседикчизи Владимир Михайлович **Морозовка** — Ленинградтың Күрүненин С. М. Киров аттыг академиктиг опера болгаш балет театрынга «Петр Бир» деп операзы дээш.

15. РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, композитор Карэн Суренович **Хачатурянга**, балетмейстер Генрих Александрович **Майоровка**, дирижёр Константин Андреевич **Ерёменкога**, рольдар күүседикчилери Украин ССР-ниң алдарлыг артизи Евгений Владимирович **Коженкога**, Украин ССР-ниң алдарлыг артизи Людмила Ивановна **Сморгачевага**—Киевтиң Күрүненин Т. Г. Шевченко аттыг опера болгаш балет театрынга «Чиполлино» деп балди дээш (уруглarга литература болгаш уран чүүл чогаалдары дээш шаннал).

16. РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, композитор Андрей Яковлевич **Эшпайга**—«Ленин бистиң-биле» деп кантатазын (В. Маяковскийниң шүлүктеринге) болгаш оркестрлиг фортепианога ийиги концерти дээш.

17. Шүлүкчү Георгт Григорьевич **Эминге**—«Чүс чыл. Чер. Ынакшыл» деп шүлүктер ному дээш.

18. РСФСР-ниң улустуң артизи, композитор Андрей Яковлевич **Эшпайга**—«Ленин бистиң-биле» деп кантатазын (В. Маяковскийниң шүлүктеринге) болгаш оркестрлиг фортепианога ийиги концерти дээш.

СЭКП Төп Комитединиң Секретары
Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң Даргазы
А. КОСЫГИН.

БӨГҮН СОВЕТ МИЛИЦИЯНЫҢ ХҮНҮ

Совет милицияның хүнүн ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң 1962 чылдың октябрь 26-да үнген Чарлыыбиле доктаатткан.

КОРУМ-ЧУРУМ КАМГАЛАЛЫНДА

Совет милиция хүнүн байырлаары-биле хөлбаштыр СЭТА-ның корреспондентизи ССРЭ-ниң Иштики херектер министри Армия генералы Н. А. ЩЕЛОКОВТАН милицияның амгы байдалдарда амырының дугайын чугаалап бээрин дилээн.

— Совет милицияның ам болур байырлалы СЭКП-ниң хоогулуг XXV съездизиниң, болган чылында, съездиниң шиитпирлерине сорук киргеп совет улус онгу беш чылдың бирги чылын чедиишкиннииг доозуп турар үеде, эртер деп турары-биле онзагай болуп турар—деп, министр демдеглээн. Владимир Ильич Ленинниң инициативазы-биле тургустунган совет милиция социалистиг эрге-чурумну камгалаар херекке бодунуң солчулга чок хүндүлүг болган харылсалгалыг албаның күүседип, совет хамаатыларның хөйлу баугаар эргелерин қылымаккайы-биле камгалап, чаа кижини кижиндеринге идепкейлиг киржип келгенден бээр ам 59 чыл болуп турар-дыр.

Милицияның ажылдакчылары боттарының байырлалын демдеглеп тура, арткен оруун түңнеп көөру-биле қызыгаарлаашкынын эртпээнде, шын эвес базым қылырындан бодуларын қорулаар, ооң үнүн кээр чылдагаанларын чайладыр сорулганы милицияның боттандырып турар.

Милицияның ажылдакчылары бүрүзүнүң ап чорудуп турар хемчеглери шиитпиледиңи, совет хамаатыларның кандыг-бир эрге-ажыктары-биле холбашкан чүве толээде, совет милицияның ажыл-чорудулгазын партийжи ёлу-биле көөру негеттиниң турар. Чогумна мооң үжүрүнде партия болгаш чазак милицияның ажылынче чугула кичээнгейни үнү бүрү салып турар.

Амыдыралдың негелдезиниң деңнелиирге көзүде турар дээш Тыва АССР-ниң Иштики херектер органнарының ажылдакчылары марксизм-ленизмниң теория-биле чеперелгенин, партияның XXV съездизиниң материалдарыны-биле таныжып, өртемнин болгаш практиканың чедиишкиннерин шиитсинип ап турар. Иштиниң корум-чурумун камгалаары — бүгү улустуң хереэ. Ынчангаш милиция органнары чонбиле, хөй-ниити организациялары-биле шадыг ажылдаар турар. Бистиң шылгыбыста болза чүве — кем-херектиг болдурбазын баш удур хандырары, оны ой-шаанда чайладыры.

Амгы үеде милиция ажылдакчылары бистиң республиканың хоорай, суурларында партия организацияларының удуртулгазы-биле социал хөгжүлдениң ниити планнарыга үдезилээш, профилактиканың комплекстиг планнарын ажылдап қылып, оны боттандырып турар. Ол планнарда партия, совет, профсоюз, комсомол организацияларының, администрация, ажылагый органнарының база хөй-ниитиниң бир демниг боттандырар хемчеглерин киирип турар. Амгы үеде бистиң республикавыстың хоорай, суурларында болгаш чонуң чурттап турар черлериниң аймыбиле 122 профилактика чөвүлелдерни ажылдап турар.

Иштиниң үлегерлиг корум-чуруму дээш шимчээшкин Тыванның чурттакчылыг черлеринде, күш-ажылчы коллективтерде калбарып чоруп турар. Ол эгелөшкинниң Чөөш-Хемчик районунуң Чыраа-Бажы суурунуң чурттакчылары баштай болдүрген. Олар төрээн суурун үлегерлиг корум-чурумнуг, бедик культурлуг, ара-сеңдиг болдурар дээш кудумчуу, квартал комитеттериниң ажылын шиитсинип эгелээн. Оларның чаагай эгелөшкинин Таңды районунуң Хову-Аксы, Дүрген, Каа-Хем районунуң Бүрен-Хем, Бии-Хем районунуң Суушь суурдарының чурттакчылары болгаш оске-даа коллективтер деткөөн.

Милиция албаны чиик эвес, харылсалгалыг. Ынчангаш туруштуг, күжениишкиниг, тура-соруктуг чорукту, уускай эртем-билигни негээр. Милицияның ажылынга кандыг-даа шаптаазыныар, бергелер таварышкылаар. Бистиң ажылдакчыларывыс мындыг шылгалдаларны төлептиг ажыл эртип турар. Милиция кадрларының составын эжиндер талазы-биле биче эвес ажыл республикада қылдынган. «Оларның арасында коммунистер болгаш комсомолчулар база дээш болгаш ортумак эртемниг ажылдакчылар саны оюп турар. Аныяк салгакчыларга күш-ажылчы үдегерни, аргадуржулгазын дамчыдып берип турар хоочун ажылдакчыларывыска чортаарлаашыр бис. Ындыг доочуннарга хамыктың мурнунда Тыва АССР-ниң ИХМ-ге болган эртемги хураага Александр Кудинов ажылдакчылардың кижизидилгезинге тайаржып, ажылдакчылардың ийи-такгыс кем-херек үүлгедиглериниң болган черинче дүвү-далаш-биле чорууруунга албадаптар.

Бир-ле катап Бызыдың Культурааның болган дыштаныылганың Н. Гастелло аттыг парыгынаан дүвүренгир медээ милицияга кежээ келген. А. Кудиновтуң башкарганы милицияның ала-сарыг онмуг чиик-каразы парк аксыга маңнадып кээрге, қогаралга таварышкан кижи хөрекпин ужурун шүлүүн тодаргай чугаалап берзе-дээ, хулиган үптекчилерниң чогум кайы угланыышкынче дезипкени билдинмес болуп, айтырыг нарыындаан. Машина парк иштиле Востокта автобустар доктаар черже углай халкан. Арыг иштиң төңүп чорда, машина карааның чырыынга үш кижиниң барааны көзүлгеш, хенертен чиде берген. Оларның чаштыг хона бергени шагдаа ындыг доочуннарга хамыктың мурнунда Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң байысаакчылары милицияның улуг лейтенантызы Б. Доңгак, Кызылда КАИ салбырының инспектору милицияның лейтенантызы В. Данилов, Кызыл райкүүскомунуң ИХК-ниң начальнигиниң орадакчызы милицияның улуг лейтенантызы М. Тюлюш болган өскелериниң даа ажылы мактанды.

Бистиң республиканың милиция ажылдакчыларының мурнунда чедир қылдыммаан ажылдар ам-даа хөй. Ынчангаш республиканың иштики херектер органнарының ажылдакчы бүрүзү болунуң бүгүде билиг, мергежилии мооңнеп турган, чер-черде партия, совет органнарынга база хөй-ниити организацияларының күүшүне даянып алган, кем-херек үүлгедиктиг-ниге, хулиганнарга, арагачыларга, чаңгыстылчак амыдыралдыгларга, оске-даа эрге-чурум хажыдыкчыларынга үдүр шиңгээ чорудар үүрегленир бис.

Бистиң республиканың милиция ажылдакчыларының мурнунда чедир қылдыммаан ажылдар ам-даа хөй. Ынчангаш республиканың иштики херектер органнарының ажылдакчы бүрүзү болунуң бүгүде билиг, мергежилии мооңнеп турган, чер-черде партия, совет органнарынга база хөй-ниити организацияларының күүшүне даянып алган, кемхерек үүлгедиктиг-ниге, хулиганнарга, арагачыларга, чаңгыстылчак амыдыралдыгларга, оске-даа эрге-чурум хажыдыкчыларынга үдүр шиңгээ чорудар үүрегленир бис.

Шоо-биле чергелештир милицияның чугула сорулгазы — бистиң социалистиг эрге-чурумувуска үдүр кандыг-даа хажыдыышкынныар-биле шиитпирлиг демиселди чорудары болгаш хоойлу барымдаалавайн, оны каржызы-биле хажыдар бүгү кижилерге эрге-чурум хажыктыны дээш санкцияларның чайлаш чогун хандырары болур. Харын мооң үжүрүнде амгы үеде партия болгаш улус милицияның ажылынга қажаңгызыңаан-даа артык бедик негелдеги салып турар. Совет үеде эрге-чурум хажыдыышкынныары-биле демиселде шуут киржип турар албанныарывыс: коммуна херээнниң метелгениин, БХСС аппаратының, байысаалганың, патруль албанының ажыл-чорудулгазының ажылдакчылары-биле ажыл-бүрүт дешириин хемчеглери адырыган дээрзин демдеглекээл тур мен.

Милиция органнарының кадрларының профессионал болгаш культурлуг деңнелин улам бедидери онза чугула болуп келген болгаш шинчаар артар-дыр. Профессионалдыг бетик культурлуг дээш, милицияның бедик социал ат-алдары дээш демдеглеп — кад сорулгаларның биржизи. Совет чылдарда милицияның партияның, комсомолдуң, күш-ажылчы коллективтериниң чорукталы хөй санныг кижилер келген, кадрларның мергежилиниң деңнели бедзин. ССРЭ-ниң ИХМ-ниниң дээди болгаш ортумак середилге черлериниң четкен дыка калбарган. Амгы үеде Иштики херектер министерствозунуң системазында 16 дээди середилге чери, эртемниичиледдин 3 институду ажыдаар турар. Бо чыынын ССРЭ-ниң ИХМ-ниң академиязының — эргеледдин дээди зонозунун удуртуучу кадрларын белеткээр дээди середилге чиринин, бирги деңгээлдеги болган. ИХМ-ниң кадрларын шиитсинарын, тааржытыр хүнээнин, кижилеримя болган середирин эжиндерине дүвүлелээ кичээнгей салдынын турар.

Совет милицияның ажылдакчыларының мурнунда чедир қылдыммаан ажылдар ам-даа хөй. Ынчангаш республиканың иштики херектер органнарының ажылдакчы бүрүзү болунуң бүгүде билиг, мергежилии мооңнеп турган, чер-черде партия, совет органнарынга база хөй-ниити организацияларының күүшүне даянып алган, кемхерек үүлгедиктиг-ниге, хулиганнарга, арагачыларга, чаңгыстылчак амыдыралдыгларга, оске-даа эрге-чурум хажыдыкчыларынга үдүр шиңгээ чорудар үүрегленир бис.

Шоо-биле чергелештир милицияның чугула сорулгазы — бистиң социалистиг эрге-чурумувуска үдүр кандыг-даа хажыдыышкынныар-биле шиитпирлиг демиселди чорудары болгаш хоойлу барымдаалавайн, оны каржызы-биле хажыдар бүгү кижилерге эрге-чурум хажыктыны дээш санкцияларның чайлаш чогун хандырары болур. Харын мооң үжүрүнде амгы үеде партия болгаш улус милицияның ажылынга қажаңгызыңаан-даа артык бедик негелдеги салып турар. Совет үеде эрге-чурум хажыдыышкынныары-биле демиселде шуут киржип турар албанныарывыс: коммуна херээнниң метелгениин, БХСС аппаратының, байысаалганың, патруль албанының ажыл-чорудулгазының ажылдакчылары-биле ажыл-бүрүт дешириин хемчеглерин адырыган дээрзин демдеглекээл тур мен.

Милиция органнарының кадрларының профессионал болгаш культурлуг деңнелин улам бедидери онза чугула болуп келген болгаш шинчаар артар-дыр. Профессионалдыг бетик культурлуг дээш, милицияның бедик социал ат-алдары дээш демдеглеп — кад сорулгаларның биржизи. Совет чылдарда милицияның партияның, комсомолдуң, күш-ажылчы коллективтериниң чорукталы хөй санныг кижилер келген, кадрларның мергежилиниң деңнели бедзин. ССРЭ-ниң ИХМ-ниниң дээди болгаш ортумак середилге черлериниң четкен дыка калбарган. Амгы үеде Иштики херектер министерствозунуң системазында 16 дээди середилге чери, эртемниичиледдин 3 институду ажыдаар турар. Бо чыынын ССРЭ-ниң ИХМ-ниниң академиязының — эргеледдин дээди зонозунун удуртуучу кадрларын белеткээр дээди середилге чиринин, бирги деңгээлдеги болгаш. ИХМ-ниң кадрларын шиитсинарын, тааржытыр хүнээнин, кижилеримя болгаш

КҮШ-АЖЫЛГА ШЫЛГАРАҢГАЙ ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ МУРНАКЧЫЛАРЫНГА 1976 ЧЫЛДА ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы

(Төнчүзү. Эгээн 1-ги арныда).

хайловна Усоноленкого, хонгалакчы Евгений Иванович Лебедевке — утмуштур планнарны ажылдап кылырынга база күүседирингe, ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн белидер талазы-биле хемчегларын боттандырарынга, камналга чурумун хандырарынга, дагдынакчылар шимчээшкинниң хөгжүдеринге чедип алган кайгамчыктыг күш-ажылы дээш.

6. Ленинградта адмиралтей каттыжыышкынының эптекчилер бригадиры Владимир Иванович Антоновка, Калининградта далай балык порт ажылчынарының бригадиры Александр Карлович Кенариске, Днепропетровскиде дутуй заводунуң автодутуй эптекчизи Владимир Ильич Ивановка, «Архангельсклеспром» каттыжыышкынының Шоношскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш белетиктер бригадиры Николай Дмитриевич Куровка, күрүпеним Пермьде боя-оруга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Кормовищенскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бригадири Тамара Никитична Борисовага, ыяш үлетпүрүүн Свердловскиде күрүпеним ботоорулга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Отрадновскиде ыяш үлетпүр ажылагыйының бригадири Владимир Михайлович Шумковка, Бүгү-авилелдиң «Красноярсклеспром» каттыжыышкынының мастерининг дузалакчызы Владимир Александрович Шапиковка, Ленинаканның Май тура халыышкыны аттыг хөвеңсаазын каттыжыышкынының Пинчугскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш сөөртүр машиналар чолаачыларының бригадири Михаил Иванович Шабалинге, Яковлевскиниң лён комбинадының нөс аргыкчызы Алевтина Валентиновна Смирновага, Москванның будүрүлге камвол каттыжыышкынының Мопинскиде камвол комбинадының нөс аргыкчызы Клавдия Платоновна Дворянинovага, Ленинградта «Рабочий» дең пөс-аргылга фабриказында мастерини дузалакчызы Владимир Александрович Шапиковка, Ленинаканның Май тура халыышкыны аттыг хөвеңсаазын каттыжыышкынының Шоношскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш белетиктер бригадири Николай Дмитриевич Куровка, күрүпеним Пермьде боя-оруга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Кормовищенскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бригадири Тамара Никитична Борисовага, ыяш үлетпүрүүн Свердловскиде күрүпеним ботоорулга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Отрадновскиде ыяш үлетпүр ажылагыйының бригадири Владимир Михайлович Шумковка, Бүгү-авилелдиң «Красноярсклеспром» каттыжыышкынының Пинчугскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш сөөртүр машиналар чолаачыларының бригадири Михаил Иванович Шабалинге, Яковлевскиниң лён комбинадының нөс аргыкчызы Алевтина Валентиновна Смирновага, Москванның будүрүлге камвол каттыжыышкынының Мопинскиде камвол комбинадының нөс аргыкчызы Клавдия Платоновна Дворянинovага, Ленинградта «Рабочий» дең пөс-аргылга фабриказында мастерини дузалакчызы Владимир Александрович Шапиковка, Ленинаканның Май тура халыышкыны аттыг хөвеңсаазын каттыжыышкынының Шоношскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш белетиктер бригадири Николай Дмитриевич Куровка, күрүпеним Пермьде боя-оруга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Кормовищенскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының бригадири Тамара Никитична Борисовага, ыяш үлетпүрүүн Свердловскиде күрүпеним ботоорулга-чарылгалыг үлетпүр каттыжыышкынының Отрадновскиде ыяш үлетпүр ажылагыйының бригадири Владимир Михайлович Шумковка, Бүгү-авилелдиң «Красноярсклеспром» каттыжыышкынының мастерининг дузалакчызы Владимир Александрович Шапиковка, Ленинаканның Май тура халыышкыны аттыг хөвеңсаазын каттыжыышкынының Пинчугскиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйының ыяш сөөртүр машиналар чолаачыларының бригадири Михаил Иванович Шабалинге, Яковлевскиниң лён комбинадының нөс аргыкчызы Алевтина Валентиновна Смирновага, Москванның будүрүлге камвол каттыжыышкынының Мопинскиде камвол комбинадының нөс аргыкчызы Клавдия Платоновна Дворянинovага, Ленинградта «Рабочий» дең пөс-аргылга фабриказында мастерини

Тайбыңның болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга

(Л. И. Брежневтиң ГФР-же баарынга холбаштыр)

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ГФР-же аян-чорук кылып баарының талазы-биле чедип алдынгал дугуржулга дугайын дыннаап, делегейнин хайгааракчылары совет-барын-герман харылзааларның байдалын кончуг кичээнгейлиг хайгаарап көрүп турар. Сөөлгү беш чыл дургузунда оң харылзааларга болгулаан чугула өскерилгелер принципиалдыг болуп, ийи таланың ханы болган чайгылыш чок эрге-ажыктарынга база ол ышкаш Европага тайбыныың эрге-ажыктарынга дүгжүп турар дээрзин совет тала барымдаалап турар. 1970 чылдың Москва керээзи ийи чүрттүң аразында харылзааларны, СЭКП-ниң XXV съездизинге онзалап демдеглээни ышкаш, чүгле кара чангыс болдунар үндезинге чогумчалыг болдурарын — Европада ам туруп турар кызыгаарларны өскертир ужун негелделерден ойталарын чедип алыр арганы бергең. Бот-боттарынга бүзүрешпес чоруктү болдурбас болган ол чугула айтырыглар талазы-биле ниитти дугуржулганы чедип алыр дээш ийи таланың хайгыы-даа эвээш эвес күжениишкиннерни үндүргең.

Дээди деннелге эрткен ужуражышкыннар бо талазы-биле улуг рольду ойнаан. Вилли Брандт, Гельмут Шмидт, Вальтер Шеель болган күүнеиң оон-даа өске ажылдакчылары-биле Леонид Ильич Брежневтиң чугаалажышкыннары ийи чүрттүң бот-боттарын билчирин чүгле чайгылыш чок калбарткан эвес, харын кады ажылажылганын болуп шинаар талазы-биле улам бедик чаламе кодурер арганы бергең. Канцлер Гельмут Шмидтиң чалалгазын Л. И. Брежневтиң хүлээп алганын үеэн чүк биле Барыын чүктүн аразында дүшкүүрлүг чоруктү чавырылдырарының политиказынга үндезилээп, ийи таланың харылзааларын быжыглаарында болган улам ынай хөгжүдеринге Совет Эвилелиниң сонуургалдыкчыл илерели кылдыр көрүп турар Боннда хайгаракчыларның ол бодалы-биле чөптээрешпейн барып болбас.

Совет хөй-ниити ГФР-биле харылзааларның айтырыгларынче доктаамал кичээнгей салып турар. Ийи таланың харылзааларынга чедип алдынган бүгү бөгүг чүүлдерни Совет Эвилели кайы хире ужур-дүзалыг үеп санаан турарын ГФР-де утаанавыылдыг болуктер кичээнгейге албайн барып шыдавас.

Чедип алдынган чүүлдер эвээл эвес. Ол харылзааларда доктаамал политиктиг бааза тургустунган деп чугаалап болур. Ол чорук Европага дүшкүүрлүг чоруктү чабырылдырарынга, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылажылга талазы-биле чөвүлел хураалды чылдырарынга болгаш чедиишкиннинг эрттиреринге дөгүм болган. ГФР дүшкүүрлүг чоруктү чабырылдырарын летказээн, делегейге болгунун туружун быжыглаан. Каттышкан Нацилар Организациязынче орук оон мурнунда ажытырган.

Политиктиг айтырыглар талазы-биле бот-боттарын билчир чорук оон-даа өске чүүлдер талазы-биле харылзааларны хөгжүткен. ГФР Совет Эвилелиниң делегейде ян улуг партнеру апарган. Дүрген өзүп турар садыг, бүдүрүлге кооперациязы, эртем-техниктиг харылзаалар кады ажылдажылганы улам бижыктырып турар. ГФР-ниң дыка хөй муң ажылчыннары совет чагыларны күүседиринге киржип турар, ынчангаш ажылыннарны ажыл-биле хандырарының айтырыын шинтирлээринге ССРЭ-биле ажыл-херекчи харылзааларны хөгжүдери кайы хире улуг ужур-дүзалыг болуруун олар эки медереп билирлер. Бот-боттарынга ажыктыг болурунун принциви социалистиг оон-даа өске чурттарның ГФР-биле харылзаларында кеңеу болгаш тода боттанып турар. Экономиктиг солчуушкынның чедип алдынган дыка бедик дөргүзүлгери чоокку чылдарда үүгле ийи катап улгадып болур хээрелиниң дугайында ам чугаа чорбайн турар. Хүннүн айтырыы — ниити Европага ужур-дүзалыг эң улуг телевилелдерни энергетика, бойдус камгалалы азы транспортка-даа боттандырарда кады ажылдаары. Чөптүг чүүлүг ажылырал бадыткаар: экономика талазы-биле ол кады ажылажылга бижыккан тудум ол кады ажылдажылгага шаптыктаар чөрүлээни болдурбас дээш ниити соңуургал улам күштелир.

Чепсегленишкинниң дүжүреринің болгаш чепсектерни эңдере бүдүрерин кызыгаарларының дугайында айтырыг талазы-биле чамдык чүүлдерни бө ийи чүрт кылып болур. Чижээ, Төп Европа чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырарының дугайында чугаалажышкыннарга деңнилгени чедип алырының чугулазы ана хамаарыжыр. Дүшкүүрлүг чоруктун политиктиг чавырылышкынын шериг херээнге неттерелиринии чугулазын Совет Эвилели үргүлүү онзалап демдеглеп келген. Ол сорузга тодаргай базымнарны, боттуг хемчегдерни негеп турар.

ГФР биле социалистиг чурттарның аразында харылзааларда шинтирлеттинмээн айтырыглар болгаш бергелер бар. Ынчалза-даа боттуг болгаш ажып эртинер бергелерден эңгида, кара ажегээр тургускан бергелер бага бар.

Л. И. Брежневтин ам кылыр аян-чоруу совет-барын-герман кады ажылдажылгага, Европада байдалды улам ынай эвилелиринге дузээлэри чигзинниг чок дээрзин Германияның Федеративтиг Республиказындан кээп турар дыка хөй медээлерде онзалап демдеглеп турар. «Амгы үеде совет-барын-герман харылзаалар эң дээди деннелге ужуражышкыннар чокка болтунмас» — деп, «Бильнер штадт — анцайгер» солун бижээн.

Бир эвес политиктиг консультацияларның практикалы хөгжүүр, бистин харылзааларывыстың керээлиг бааззазы быжыглар, ажыл-агыйның аянзы-бүрү адырларынга кады ажылдажылга улам кавудээр болза, ынчан чүгле ССРЭ биле ГФР-ниң аразында харылзаалар эвес, харын бүтүү Европаның тайбын келир үезин база улам экижиир.

Спартак БЕГЛОВ,
ПМА-ның политиктиг хайгаарачызы.

КОММУНИЗМНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИНЧЕ

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюн Совет Эвилелиниге болгаш даштыкыга байырлап эрттиргенин делегей парлалгазы, радиозу болгаш телеаидиенези калбаа-биле чырыдып, Москвага эрткен байырлыг хуралдың. Кызыл шөлге шериг парадының болгаш ажылчы чоннарның байырлыг чыскаалынын, Кремльдиң Съездилер ордузунга байырлалдыг хүзээп алышкынының дугайын дыннадып турар. Социализмниң төрээн хүнүн ССРЭ-ге байырлап эрттиргенин совет улустуң бодунуң лениичи партиязын долгандыр сырый наттышканының символу, совет кижилериң бодунуң күжүнге бүзүреалдын, коммунизм тургузуушкунунуң улуг сорулгаларын амыдыралга боттандырар болгаш делегейге тайбыңны быжыглаар дээш бижыг шинтирлиин көргүскен деп ол дыннадыгларда айтып турар.

Эш Л. И. Брежневтиң Кремльдиң Съездилер ордузунга хүзээп алышкынга чугаазы даштыкы хөй-ниитиниң болгаш масселыг информациянның кичээнгейниң төвүлге туруп турар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының Совет Социалистиг күрүнеиниң тургустунганының 60 чыл юбилейин коммунистиг тургузуушкунуун бүгү участоктарында чаа-чаа чедиишкиннер-биле үткүүр. Төрээн чурттуң айыыл чок чоруун идегелдиг хандырар, бүгү делегейге бижыг тайбың дээш, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, кижи торелгетеннің деңнилгеин дээш СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеиниң чаныш-сыныш чок демнеелиниң дугайында состеринче улуг кичээнгейни үгландырып турар.

● **БУДАПЕШТ.** Улуг Октябрьның социалистиг революциязының тиилелгезинин ачылында империализмниң буураашкыны эгелээн, ажылчыннарның болгаш тараачынарның делегейде баштайгы күрүнезин тургускан, Совет эрге-чагырга тургустунган деп ВСАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-шуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Д. Лазар Саз-халомбатка эрткен байырлыг хуралга чүве чугаалап тургаш, демдеглээн. Улуг Октябрьның революциязы, делегейге баштайгы социалистиг күрүнени тургусканы кижи торелгетен ниитилелиниң хөгжүдезинге кайгамчык улут, ханы салдарны чедиргенин төөгү көргүскен. Улуг Октябрьның эгелээни бүгү-делегейге төөгүлүг чорудуушкунуун үезинде, фашизмни тиилээнинің соонда эрткен үжен чылдарның иштинде социализмниң күштери улам күчүлүг апарган. Социализмниң делегей системазы тургустунган, быжыглып, динамиктиг хөгжүп турар, империализмниң колониалдыг системазы буступ дүшкен. Капиталистиг чурттарда коммунистиг болган ажылчын шинчээшкиннинің көдүрлүүшкүнү улгадып, оларның салдары озуп турар. Совет Эвилелиниң күүү-шыдазы, социализмниң делегей системазының догуннаашкыны тайбыңны деткинриниң болгаш быжыглаарының, делегей амыдыралының чагырылдырышкын чорудуушкунуун уламчылаарының. Хельсинкиге хүзээп алган принциптерни күрүнелер аразының харылзааларынга боттандырарының кол магадылалы болуп келген болгаш моон соңгаар болур-даа дээрзин делегейниң улустары эки билир.

● **ПРАГА.** Тайбыңны камгалаарынга болгаш быжыглаарынга Совет Эвилели ышкаш шак ындыг улут база хөй үлүтүү кинрген чурт кижи торелгетеннің тоотуузуне турбаан. Тайбың дээш демнеелге социализмниң баштайгы чурту, Ленинниң чурту, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели ышкаш шак ындыг калбак, комплекстиг, сорунзакчыл күштүг программаны ажылдап кылып турар чурт чок деп Братислава эрткен байырлыг хуралга СКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, профэвилелдерниң словак чөвүлелиниң даргазы Л. Аврагам чугаалаан. СЭКП-ниң XXIV съездизинің хүзээп алганы болгаш совет коммунистериниң XXV съездизинің немей ажылдан кылганы Тайбыңның программазын чер бөмбүрзээнің бүгү улустарының чаагай чорудунга баруун болуур кылдыр күүседир дээш Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, Совет күрүне болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев боду хууда бүгү күштерин үндүрүп, бүгү-ле аргаларны ажыглап турар. Ынчангаш бистиң чуртувустуң ажылчы чоннары бистиң чуртувусту фашистиг эжелекчилерден хостаарынга, советчехословак пайыралды хөгжүдеринге, бүгү делегейге чоптуг тайбың болгаш социал дешилге дээш демнеелге оон кайгамчыктыг ачы-хавыязы дээш Л. И. Брежневти Чехословакияның дээди шаңналдары-биле шаңнаар дугайында шинтирнин чаңгыс үн-биле деткип турар.

● **ЛУАНДА.** Кижи торелгетеннің чаа үе-чадазының хереви болган Улуг Октябрьның социалистиг революциязының эгезин «Аврора» крейсерин даштаашкыны ажыткан деп, АУР-ның Премьер-Министри Лопу ду Насименту Ангола Улус Республикада ССРЭ-ниң элчин черинге эрткен хүзээп алышкынга чугаалаан. Ол революция дарлаткан бүгү улустарта, оон иштинде ангола улуска национал хосталгаже орукту айыткан деп премьер-министр демдеглээн.

● **БАГДАД.** Кижи төрелгетеннің төөгүзүне болган бо кайгамчыктыг революстуг болуушкун улустарны дарлалдың болгаш кудаңнығың аспаалдан хостаарының оруун ажыктаан деп Иракның хүннүң үнер «Аль-фикр аль-джалид» солуну бижээн. Октябрь революциязы делегейде күштерниң денгиүүрүн оскертип, хамаарышпас чорук болгаш суверенитет дээш национал-хосталгалыг күштерниң демнеелинге чаа үе-чаланы ажыктаан деп Иракның «Аль-Ирак» солуну бижээн. Делегейниң социалистиг системазы дарлаткан улустарның стратегиг аймелчизи боон хуулган, а Октябрьның социалистиг идеалары кижилериң угаансарыылын чаалап алган, чүге дизе ол чүүлдер амгы үениң бүгү чугула айтырыгларын шинтирлээринин шын угланышкынларын айтып турар.

● **ЛИССАБОН.** Биске, португал ажылчы чоннарга, биске, хосталга дээш демнеежин турган бүгү кижилерге ноябрь 7-нең хүнү хөй чылдарның иштинде идегелдиг байырлалы боон келген деп Португалияның ажылчы чоннарының чаңгыс аай профвилел төвүүнүн удурткучуу Азваро Рана СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. Фашистиг ёзу-чурумну дүжүргенинің соонда бистер ам үш чыл улаштыр бо алдарлыг хүнүү совет оңнуктермис-биле кады хостуг байырлаар арганы болдувус. Бо хүн, биске силерниңге-биле домей эргим. Португалияга социалистиг чаартылгаларның түңнелинде бистиң чуртувус социализмче бурунгаардаар деп идегел-биле Октябрь революциязын байырлап турар бис. Амгы үеде кижи торелгетеннің үштүк бир кезин дарлалдан хосталган, ынчангаш бистер, португал ажылчы чоннар бистиң төрээн чуртувусту капиталистиг дарлаалдан хостаар дээш бүгү күжүвүстү үндүрер бис, эң дээре, социалистиг ниитилелди тургузарыга бодувустун үлүүвүстү киирер бис.

● **РИМ.** Чепсегленишкинниң эңдере бүдүрерин доктаадырының айтырыглары бүгү кижи төрелгетеннің эрге-ажыыга дүүштүр доп-дораан шинтирлээринің эртежок чугулазын болгаш стратегиг чепсекти кызыгаарлаарының талазы-биле АКШ-биле дугуржулганы чедип алырынга ССРЭ-ниң белеинин Москвага эрткен байырлыг хуралга Ф. Д. Кулаковтуң плеткелиниге демдеглээн деп Римниң «Унита» солуну бижээн. ССРЭ болунуң даштыкы политиказының үндезинниге тайбыг, чаңырылдырышкын дээш демиселдя, күүрүелер аразынга тайбың бот-догуланашкының принциптерин киирип турар деп «Коррьере делла сера» солун айыткан.

● **БОНН.** «Чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкиннерни кызырарынга бодунуң белеинин Москва бадыткан турар» деп барын гермал ДДП информация агентилели демдеглээн. Стратегиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаарынга хамаарыштыр советамерика чаа дугуржулганы чедип алырынга бодунуң социургалын Совет Эвилели база бадыткаан деп ол-ла агентилел демдеглээн.

● **КОЛОМБО.** Россияга 1917 чылдың революциязы бүгү кижи торелгетеннің хөгжүдезин үндезинин-биле оскертиин, принципиалдыг чаа хевирниң ниитилелин тургузарынга төөрымчалыг байдалды тургускан деп Шри Ланканың Компартиязының ТК-ның чиңгине секретары, чуртталга тудуг болган тудуг ажылдарының министри П. Кейман митингиге медеглээн. СЭКП-ниң—Ленинниң улуг партиязының үдуртулгазы-биле ажылчыннарның болгаш тараачынарның делегейде эң баштайгы күрүнезин тургускан. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнеиниң делегей харылзаларынга ролю улуг. СЭКП-ниң XXIV съездизинге ажылдап кылган болгаш партияның XXV съездизинге улам хөгжүткен Тайбыңның улуг программазы чедиишкиннерниң башталгазы-биле орус ажылчыннар болгаш тараачыннар ийи оруктү шилип алган деп чүгени төөгү хереченел турар. «Орус шенелдезер» деп адап турар чүүл—ол шенелде эвес болдур ийин. Ол дээрге, амыдыралдың чаа оюр-хевирин дээш делегей демиселиниң тулчуушкуудур. Ону он-он чылдарда делегейин дешилгелиг бүгү күштери калбаа-бис деткип келген деп солуп ...оп.

(СЭТА).

Чуруукчу Д. Филатовтуң «Тайбың, чаңгыс эң болгаш эпсеткил каттыштырылгазы» деп плакады.

«Плакат» деп ном үндүрер чер парлаал.

Автономнуг республикаларда, национал округтарда

СОҢГУ ЧҮКТҮҢ КЫШКЫ ОРУУ

Соңгу чүк чоогунда Уренга суурдан улуг автопоезд уламна ырадыр —газ кызып тывар черже шиглей чорупкан. Орукка чоруп ора механизаторлар болгаш тудугжулар Тундрага 80 километр ажыг орукту тудар. Малгаш, тулаалыг черлерге олар ыяш оруктарны кылып, ону донурар, кышкы орук-биле Уренганың газ кызып тывар черинче дериишкиннерин, механизмнерин, оттулар үүлдү, чер өрүмнээр хереселдерин чедире бээр. Оларны навигацин үезинде Пур хемнеп ашаа эккелген.

Ямало-Ненец национал округтуң ол девискээринге газ тывыжып ковудедир. Тудугжулар, чер өрүмнекчилери, геологтар оон тудуушкуунуң дүрген темп-биле чорудар деп шинтирлээп. Келир чылын Соңгу чүк чоогунуң Тундрага газ белеткээр баштайгы завод бедип үнер, а кан магистраль хоолай дамчыдылгалырының ам ажылдап турар системаларын тывыш черя-биле тудуптуруптар.

В. ЖИЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.
Ямало-ненец национал округ.

САМОТЛОРГА ПНЕВМОТРАНСПОРТ

Самотлорнуң нефть казып тывар черинин чоогунда тудуп эгелээн контейнерлиг хоолай дамчыдылга чылда алдап мун ажыг күүлүг чүк автомобильдериниң ажылын солуур.

Самотлор —ол дээрге ажжок улуг тудуг шөлүү, инда объектилеринің хөй кезин тудаалыг черлерде чаптыглан. Ынчангаш фундаментилерге төгеринге, оруктар дескилээринге аңаа хөй хемчеелдиг элезин доктаамал негеттинип турар. Эң улуг элезининг карьерлеринің бирээзи 30 километр черде. Тудугжулар ыяаш магистралдыг пневмохоолай дамчыдылганы салыр деп шинтирлээп. Диаметри бир метр ажыг хоолайже күштүг агаарның салдары-биле сордургап элезинин контейнерлер тудуг шөлдериге чедирип турар.

В. ОХОТСКИЙ,
(СЭТА-ның корр.).
Ханты-Мансы национал округ.

КОЛХОЗТАР ҮНДЕЗИЛЕЭН

Майкоп районнуң ажылагыйлары Адыгей автономнуг область колхозтар аразының баштайгы ыяш ажыл-агый черин үндезинлеп тургускан. Ленин аттыг, «Ильичевиң чагыгларын», «Заря» болган оске-даа колхозтарның девискээрлеринде арга-арыг хөй, ынчангаш олар дузалал тывыш ажыл-агыйын чедиишкиниг хөгжүдүп турар. Ыяштан янзы-бүрү кылыглар, калбак хереглеллиг эдилелдерин кылыр цехтер ында ажылдап турар.

Колхозтар аразының каттыжышкынның үндезинлеп тургусканы, ажыл-агыйлар цехтерин болгаш арга-арыгларны оон эргезинге бергепшибиле холбаштыр тывыш ажылындан орузга йи катап өзеп санап көрген. Эргижирозин дериглерин солуур, чаа технологияны шинчээдир арга тургустунар. Каттыжышкын будүрүлгенин чаа корпустарын тударын планнап турар. Ыяш ажыл-агыйынга ажыддаарыбиле дуржулгалыг специалистерин хаара тутткан.

М. ХУНКАЕВ,
СЭТА-ның корр.
Адыгей автономнуг область.

АРХЫЗТА ТУРИСЧИ КОМПЛЕКС

Карачаево-Черкесияның чурумалдыг Архыз арыгларынче бедик вольтулуг электродамчыдылга шугумунуң чагыдары «шуужуп» чорутkан. Анаа чедиг чартык муң олуттуг туристиң улуг комплексти тудуп эгелээн.

Архыз — Соңгу Кавказтың бедик дагларының чайгаар бүткен бойдузунуң эртивези: моңгеде чыдар доштар чоогунга барык бүдүн чыл чыгыы халктап, селгүүстеп база... хүнге догеленип болур. Арганыштыг куржаңгыларның үстүү талазы чайын белеп харлыг чыдар, а дагларның сүүр баштары арыг иштин соок хаттан камгалап турар.

Комплекстиң төлевилелин Москванын архитекторлары ажылдап кылган. Архызка ажылчылар бажыңнарының корпустары, кино, концерт залы болгаш туристер клуву бедип үнер, эштир ийи бассейнин кылыр, дагларның йилеринге иниги хемчээли 30 километр хире демир херип каан агаар оруктарын тургузар.

Н. СТЯЖКИН,
СЭТА-ның корр.
Карачаево-Черкес автономнуг область.

ЧУРТ ШИНЧИЛЕКЧИЛЕРИНИҢ ТЫВЫ

Агинск Бурят национал округтуң чурт шинчилекчилери төрээн черлеп чылдын-на чайын аян-чорук кылыр. Бо чайын Ножей хөлдүң чанында эрте бурунгу кижилер чурттаан турган черинің чаны-биле оларның маршруду эрткен. Олар малгаштап янзы-бүрү чүүлдер кылыр мастерскаяның, балык тудар хереселдерин артынчыларын, ча, согуннарын, сөөктен кылган чинчилерни оон тыпкан.

Забайкальеның эрте бурунгу кижилериниң культуразының бедик деңнелиниң дугайын ол чүүлдер хереченел турар. Агинскиниң башкы институдунуң география башкызы В. Г. Стрельниковтуң инициативазы-биле округка бойдусту болгаш төөгүүнүң база культураның тураскаалдарын камгалаарының музейин тургускан. Чурт шинчилекчиэнтузиаст Г. Н. Найдано округтуң археологтуг картазын тургузуп турар, ийи муң ажыг объектилерни аңаа киирер. Оларның чартык кезиин ажылчы чоннар депутаттарының кодаа Советтериниң камгалалынга алган. Ам округтуң бүгү 150 школаларында чурт-шинчилел булунгары бар, оларга чаа-чаа экспонаттар чыл бүрү пемежип турар.

Б. РАБДАНО,
СЭТА-ның корр.
Агинск Бурят национал округ.

БУЯННЫГ КИЖИЛЕР

Беш харлыг оглувус Слава Монгуш аараазы, берге байдалбиле бо чылдың август 19-та Ийи-Тал суурдан Арыг-Узуунуң уруглар эмнелгезинге келген. Бичии чашгарның кадыкшылы өзээш, дүн-хүн чок ажылдап турар, ажыл-херээнге бердинген ак-халаттыг, авыралдыг эмчилерниң ачызында оглувус сентябрь 10-да, төрүттүнген хүнүнде, эмнелгеден каң-кадык чанып келген.

Оглувусту эмнеп каан эмчилерге: Тамара Степановна Мерзлыковага, медсестралар Людмила Изместьевага, Валентина Дэвээга болгаш эмнелгениң өске-даа ажылдакчыларынга, санитарказларынга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнуң байырлалын тавырыштыр буянныг ажылынынге улуг чедиишкиннерни күзеп, өөрүп четтиргенивисти илереттивис.

К. МОНГУШ.
Улуг-Хем району.

Телевидение

НОЯБРЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

9.25—Бокска делегей маргылдаазы. Польшадан дамчыдылга.
9.55—«Кара-Бугаз». Документалдыг телефильм.
10.15—«Алыктарның адрестери».
11.15—Уругларга фильм. «Чергик ыт Динго». Уран-чечен фильм.
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Горнистер, кыйгыга харылаңар!»
13.55—«Уругларга шүлүктер».
14.10—«Кижи болгаш хоойлу». Профессор А. А. Безугов эрттирер.
14.40—«Адың сактып чор». Уран-чечен фильм.
16.20—Бокска делегей маргылдаазы. Польшадан дамчыдылга.
16.50—«Теректе хоорай». Документалдыг телефильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чапсар.
17.40—«Бөгүн—Совет чилиниң хүнү». ССРЭ-ниң шитики херектер министри Н. А. Щелоковтуң чугаазы.

КЫЗЫЛДАН

17.35—«Маяковский аттыг театр». Документалдыг фильм.
18.30—Телемедээлер.
18.45—«Истелге черинин ажылдакчызы». Документалдыг фильм.
19.05—«Хой-ниитиниң корум-чурум камгалалында». Дамчыдылга.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—Забөке хоорайның шахтёрларның ыры болган танцы ансамблиниң конперти. Польшадан дамчыдылга.
20.40—«Кижи болгаш хоойлу». Профессор А. А. Безугов эрттирер.
21.10—«Адың сактып чор». Уран-чечен фильм.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин бүгүүр агырга, бегүн республикага булуттаар, чагбас. Хаттың күжү секундада 3—7, барын районнарга 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагларга 7—12 өскелериңге 15—20 градус соок.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 10—12 градус соок болур.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

НОЯБРЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кемниг керек истелгезинин инспектору» 20.30, Канал» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мухтар, мепче!» 10.00, 11.40, 15.30, 17.10, «Эртинмерим» 13.20, 18.50, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тайга ээзи» 11.00, 13.00, 18.40, «Кара ракты аспаанда» 15.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хем ыяды талыгырда» 11.00, 13.00, 15.40, 20.30 «Дүнеки мотоциклист» 15.00, 16.50 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетчүр киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн баргалда 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1790.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01442.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 266 (10251) | 1976 чылдың ноябрь 11, четверг | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 кеп.

Республиканың ажыл-ишчилериниң күш-ажылчы хүннери

АЛБАННЫҢ НАЙЫРАЛЧЫ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чалаапын ёзугаар Польша Улус Республиканың партия-күрүне делегациязы ПКАП ТК-ның Бирги секретары эш Эдвард Герек баштадыр албанның найыралчы аян-чоруун кылып, ноябрь 9-та Москвада келгеп.

ПУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Белорус вокзалынга эш Э. Герекке, делегацилиҥ кежигүннеринге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев база албанның өске-даа кижилери барып чүректиң ханызындан изиг байыр чедирген.

Чепсектиг Куштериниҥ үш хевирлеринден хүндүлел таңнымының чыскааган. Эш Э. Герекке хүндүлел таңнымының начальнигы рапорт бергеп. ПУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне гимнерин күүсеткеп. Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Герек совет даймичиларның чыскаалымның баары-биле арткан. Польша болгаш совет удуртукчуларга пионерлер чечектер тудускан.

Эштер Л. И. Брежнев, Э. Герек, А. Н. Косыгин, П. Ярошевич олар автомашиналарга олурупкаш, мотоциклистерниҥ хүндүлел эскортунга үдедип алгаш, Кремльче углаңдыр чорупкан. Орук дургаар муңмуң москвачылар совет болгаш польша удуртукчуларга оорушкулуг байыр чедирип турган. Найысылалдың кудумчуларын болгаш шолдерин Польша Улус Республиканың база Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле, польша болгаш орус дылдарда байыр чедирилгелерниг транспарантылар-биле шимээн: «Монге, бузулбас совет-польша найыралделгерезин!», «Польша улустуң дайынчы авангарды — ПКАП делгерезин!»

Делегацияның составында ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Даштыкы хереклер министри С. Ольшовский, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнүниң кандидат, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Планнаашкын комиссиязының даргазы Т. Вжащик, ПКАП ТК-ның секретары Р. Фрелек, Каттышкан тараачын партияның Кол комитединиң даргазы, ПУР-нуң сейм маршалы С. Гуцва, Демократтыг партияның Төп Комитединиң даргазы, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Т. Млыньчак, Польша чогаалчылар эвилелиниң Кол баштаар черииҥ даргазы Я. Ивашкевич, ПКАП ТК-ныҥ кежигүнү, ПУР-нуң ССРЭ-де элчизин З. Новак олар кирип турар.

(СЭТА).

СОВЕТ-ПОЛЬША ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Ноябрь 9-та Кремльде совет-польша чугаалажыышкыннар эгелээн.

Чугаалажыышкыннарыны чорудуп турарлар:

совет талаадан — СЭКП ТК-ныҥ Чиңгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ныҥ секретары М. А. Суслов, СЭКП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҥ даштыкы хереклер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ныҥ секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ныҥ кежигүннери — ССРЭ-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының оралакчылары Н. К. Байбаков, М. А. Лесечко, СЭКП ТК-ныҥ Чиңгине секретарыныҥ дузалакчызы К. В. Русаков, ССРЭ-ниҥ ПУР-да элчизин С. А. Пилотович;

польша талаадан — ПКАП ТК-ныҥ Бирги секретары Э. Герек, ПКАП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ПКАП-тыҥ Катовица воеводство комитединиҥ бирги секретары З. Грудзень, ПКАП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы хереклер министри С. Ольшовский, ПКАП ТК-ныҥ Политбюро кежигүнүниҥ кандидат, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниҥ Даргазының оралакчызы, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниҥ чанында Планнаашкын комиссиязының даргазы Т. Вжащик, ПКАП ТК-ныҥ секретары Р. Фрелек, Каттышкан тараачын партияның Кол комитединиҥ даргазы, ПУР-нуң сейм маршалы С. Гуцва, Демократтыг партияның Төп Комитединиҥ даргазы, ПУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниҥ Даргазының оралакчызы Т. Млыньчак, Польша чогаалчылар эвилелиниҥ Кол баштаар черииҥ даргазы Я. Ивашкевич, ПКАП ТК-ныҥ кежигүнү, ПУР-нуң ССРЭ-де элчизин З. Новак.

Ажы-дыңма найыралдың болгаш үзел-бодалдарның бүрүн чаңгыс эвиинде байдалында эртип турар чугаалажыышкыннар үезинде талалар СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ болгаш ПКАП-тыҥ VII съездизиниҥ шиитпирлериниҥ каңчаар күүсеттиниҥ турарының дугайында информацияны солчуп, СЭКП-ниҥ болгаш ПКАП-тыҥ, ССРЭ-ниҥ болгаш ПУР-нуң аразында чаңчылчаан ажы-дыңма харылзаалларны улам ыңай хөгжүдериниҥ кол айтырыгларын чугаалашкан.

Амгы үе-чадада совет-польша кады ажылдажыганының ажыктыын улам бедидеринге таарышкан эргежок чугула байдалдар тургустуунган деп айыткан. Оон-биле холбаштыр социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуҥ ялзы-бүрү талаларынга ийи чурттуң деминг хөделиишкиннерин сайзырааңгайжыдарының хевирлериниҥ болгаш ажралганының дугайында санал-онаалдарны үре-түңнелдиг ёзу-биле солушкан. Оон-биле кады Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниҥ кежигүннери чурттарның кады ажылдажылганын улам ыңай ханыладырының болгаш сайзыраңгайжыдарының база социалистиг экономиктиг интеграцияны хөгжүдериниҥ Комплекстиг программазын боттандырарынга, а ол ышкаш кады ажылдажылганың үр хуусаалыг улут программаларын ажылдап кылырынга социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле кады Совет Эвилелиниҥ болгаш Польша Улус Республиканың киржилгезинче дыка улуг китээпгейни саалган.

Чугаалажыышкыннар үезинде делегейниҥ дыка хөй айтырыгларыг тодаргай көрүп турар. Тайбыңы болгаш аңыл чок чорукту улам ыңай быжыглаарының херээнге эң чугула соруулга болза чепсегленишкиннерни өңдере бүдүрери кызыгаарлаар болгаш соксадыр талаазы-биле дутуржуттуңган дээштиг хемчеглерни алыры болур дээрзинге талалар быжыг бүүрелиң илергейлээн.

Европаның коммунистиг болгаш ажылчың партияларының Берлин конференциязының түңнелдерин боттандырары-биле холбаалыг соруулгаларга дүүштүр делегейниҥ коммунистиг болгаш ажылчың шимчээшкиниҥиҥ айтырыгларын база чугаалажыышкыннар үезинде чугаалажып турар.

Чугаалажыышкыннарда ооң ыңай киржип турарлар болза:

совет талаадан — СЭКП ТК-ныҥ кежигүнү, ССРЭ-ниҥ даштыкы херектер министриниҥ оралакчызы И. Н. Родионов, СЭКП ТК-ныҥ килдис эргелекчизиниҥ оралакчызы Г. Х. Шахназаров;

польша талаадан — ПКАП ТК-ныҥ кежигүнү, ПКАП ТК-ныҥ Секретариадының канцеляриязының эргелекчизи Е. Ващук, партия контролюнуң Төп комиссиязының кежигүнү, ПКАП ТК-ныҥ Делегей килдизиниҥ эргелекчизиниҥ оралакчызы Л. Пионтковский.

Чугаалажыышкыннар үргүлүүлээр.

(СЭТА).

ҮЕНИ МУРНААН

— Кызылдың № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниҥ чолаачылары, сеңгекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчызары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооңуң байырлалы күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Коллектив ооңу беш чылдың баштайгы чылының эрткен он айларында чүк соортүрүүң планын 106,6 хуу күүсеткеп. Ол үезин иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Бүдүрүлгениҥ чолаачылары 1976 чылдың планныг опаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың чылдың эгезинде-ле эгелээн. Ноябрьның 5-ке чедир 27 чолаачы чылда алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткеп, амгы үеде ооңу беш чылдың ийиги чылының үлүүнге киириштир ажылдап эгелээн. Оларның аразында бедик: арга-дурумалгалыг, үк бүдүрүлгеге үр чылдарда ажылдаан чолаачылар Сергей Педченко, Виктор Арчумаев, Виктор Баев болгаш Михаил Демин 1977-чылдың март-апрель айларының планын күүседир чыгай бергеппер.

Коллективтиң чолаачылары Улуг Октябрьның бәйырлалының хүнүнде ажылчы чоннарның Кызылга болган чыскаалынга бүдүрүлгениҥ түгүн тудар хүндүлүг эргени чодап алыр дээш социалистиг чарышты калбартқан турган. Ол чарышка АТБ-ниҥ хоочун чолаачыларының бирээзи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Юрий Зюзин тивлекчи болуп үнген.

ЧЫЛ ПЛАНЫҢ — ХУУСАА БЕТИНДЕ

Ооңу беш чылдың бирги чылының планныг опаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдаанының түңнелинде Чоон-Хемчик районунуң «Большевик» совхозунуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл ооңуң байырлалы күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан. Коллектив ооңу беш чылдың баштайгы чылының эрткен он айларында чүк соортүрүүң планын 106,6 хуу күүсеткеп. Ол үезин иштинде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Бүдүрүлгениҥ чолаачылары 1976 чылдың планныг опаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты улам ыңай эгелээн-де эгелээн. Ноябрьның 5-ке чедир 27 чолаачы чылда алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүсеткеп, амгы үеде ооңу беш чылдың үе-чадада ферманың инектерин тургузуу азырааринче илгирип, оларга силос, комбикорм-пу рацион ёзугаар берип эгелээни-биле кады инектерниң сүдү чайгы үеден кудулавайн турар.

Байырлалга холбаштырган социалистиг чарышка ферманың мурнакчы саапчылары, коммунистер Апай Пргит, Бакалы Кара-Сал, Чылбак Куулар, Таан Кара-Сал олар ыңгарлаан. Олар эрткен он айларда боттарынга быжыглаан инек бүрүзүнден ортумаабиле 1740—1800 кг сүттүг саптаннар.

«Большевик» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазының пайыралдыг коллективи амгы үеде 1977 чылдың үлүүнге киришти ажылдап турар.

М. СЕВЕН.

ЭКИ ЭГЕЛЭЭН

14 дугаар механизация эргелели ооңу беш чылды багай эвес ажыл-биле эгелээш, кескү чедиишкиннерлиг ажылдап турар. Ол эргелел керээлиг ажылдарның тос айлар планын 102,4 хуу күүсеткен болгаш чыл планын декабрь айның 25-те күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартқан. Күрүне планын хуусаадан эрте күүседири дээш чарыштың мурнуку одуруунда бульдозеристер коммунист В. Шубин, Н. Чернов, скреперист Н. Семенов олар чоруп турар. Оларның кайызы-даа боттарының норма-чижээн будун-чартык, ийи катап ажыр күүседип турарлар. Эргелелдиң өске-даа механизаторлары бо мурнакчыларга деңнемир дээш кызымакай ажылдаан, планныг даалгаларны күүседиринге төлептиг үлүүн киирип турар.

ЧУРУКТА: скрепер башкарыкчызы Н. Семенов болгаш бульдозерист Н. Чернов олар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

КЫШТАГЛААШКЫН ЧОГУМЧАЛЫГ

«Эрзиниҥ девискээриниге хар бо чылын эрте чаттан, кыштаглаашкын база мурнуку чылдардагызындан эрте эгелээн. Бо хүннерде аалдар шупту кыштагларында хонгуланкан.

«Коммунизмче орук» колхозтуң бүгү хөө бо чылын алдан коданга кыштаар. Колхозчулар кыштагларын эки септээн. Кыштаг бүрүзүнде 15—20 тонна сиген дүжүртүнген. Ылаңгыя Сакты Бар-Хөө, Хумбуң Аракчаа, Лүндүп Дамдың олар кыштаглаашкынга үлегерлиг белеткеңгеппер.

— Район Советиниҥ депутады Татьяна Баялова кыштаглаашкынга база багай эвес белеткенген. Ооң кажаалары эки чылытлаттынган. Кыштаанда 20 тонна сиген дүжүртүнген, торүүр хою чогуур үезинде тарыттынган. Ол кадарчының келир чылын база бедик коргуулуг болурунга чигзиниг турбас—деп, колхозтуң кол зоотехниги Чооду Шимелей чугаалап турар.

Кызылдың кодээ ажылагый техникумун пйи чыл буруңгаар дооскан аныяк бригадирлер Борис Нурзат биле Бада Куңгаанның хойжу бригадалары кыштаглаашкынны организастыр эгелээн. Ук бригадалар майын мал чемининиҥ белеткелиниге социалистиг чарыштың мурнуку одуруун эдилеп турганнар. Бо чылын торүүр чүс хойга онаалтыр кайызы-даа 103 хураганны алган. Бригадаларның топтеринде 40—50 тонна курлавыр сигенни кадагалап турар.

Колхозтуң бода малы 15 коданга кыштаглаар, ол кыштагларның байдалы бала багай эвес. Черле ыяаш кыштаглаашкын бо чылын чогумчалыг.

О. БОТТУТ-ООЛ.

СЕС МУҢ ЭЖЕШ ИДИК

Кызылдың хоочун бүдүрүлгелериниҥ бирээзи алгы заводунуң коллективи Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткаан.

Ооңу беш чылдың бирги чылының планныг опаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш кызымак ажылдаанының түңнелинде завод он айларның даалгаларын ажыр боттандырган. 988 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, 1 миллион 17 муң рубль чедирген азы планын 102,9 хуу күүсеткеп. Иштиг продукция бүдүрер опаалдаңы 52 муң рубльге ажыр күүсеткеп. Заводтуң ажыл-ишчилери бердинген пландан ажыр 8 муң ажеш хом идиктерни бүдүргеп.

СЭКП Төп Комитединиҥ октябрь (1976 чыл) Плонумунуң шиитпирлерин амыдырала боттандырар дээш заводтуң коллективи кызымак ажылдап турарлар.

М. ДАНЫШИНА.

Хүндүткелди чедип алган

Эрзин рәйонда «Коммунизмче орук» колхозтуң хойжуларын Татьяна Түгеровна Баянованы хүндүлээр. Шилип алган мергежилиниге ынак, ак сетиилдиг, өөрүнге дузаарган чоруу-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин ол чедип алган.

Татьяна Түгеровна амгы үеде улуг кадарчы бооп ажылдап турар. Бодунуң ажаап турары 328 хоюнуң телүн бүрүн намгалап алган, хойдан дүк алыр хүлээлгезин ажыр күүсеткеп. Кадарчының кыштаа белен: хойларга чидиртир сиген, сула четчири-биле чедиртинген, хөй, хураган кажааларын чылыглап белетизээн. Хоочун хойжу эртикен чылдарның шылгалдазын утпаан: оларларны шын таарыштырарының планын тургускан, бригаажыкынны кыпган, бүгү таланың өске-даа белетиелдеоин чоруткан.

Эрзин район Советиниҥ депутады Татьяна Баянова ССРЭ-ниҥ Дээди Советиниҥ тосиу чыымының бешки сессиязының материалдарын хойжулар ортузунга тайылбырлаар амылды чорудуп эгелей берген.

ЧУРУКТА: Т. Баянова.

А. АЛЕКСЕЕВТИҢ фотозу.

Партияның херээ — чоннуң херээ

ТАНЫЖЫП ЭГЕЛЭЭН

Бай-Тайга районунуң «Бай-Тал» совхозунуң ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ныҥ октябрь Пленумунуң материалдарын ханызы-биле танижып эгелээн. Совхозтуң төп суурунда болгаш малчынар кыштагларында база хойжу бригадаларның топтеринде Пленумнуң материалдарын танижарынга тураскаатқан хүралдар бо хүннерде калбак-биле эртип турар.

Чоокта чаа Шивилигде хойжу бригаданың төвүгеныдыг митинг бедик кодүрлүүшкүнүг байдалга арткен. Ацаа район Советиниҥ күүсекчи комитединиҥ даргазы Р. С. Хунай-оол илеткелди кылган. Бригаданың хойжулары боттарының саналдарынга партия болгаш чазактың боттандырын турары янтикн болгаш даштыкы политиказын изин-биле деткин, кыштаглаашкынны организастыр эртирер, малдың чаш толуп бүрүн камгалап алыр талазы-биле бедиткеп хүлээлгелерин алган.

— Бистиң партиавыс, чазаавыс совет кижилериниҥ амыдыралының деңнелин бедидер дээш бүгү чүүлдерин кылып турар. Эки ажылдаарывыска таарымчалыг байдалдар тургустунган. Ынчангаш мал толу болгаш дүк алыр талазы-биле алган хүлээлгелеривистиң ажыр күүседир дээш ажылдаар ужурлуг бис—деп, аныяк хойжулар бригадазының бригадири Н. Маадыр кадарчы өөрүнүң мурнуңдан чугаалаан.

Шивилигде 32 кодан хой кыштап турар, оларның 25 коданы төрүүр хойлар. Мал чемин ында четчири-биле чедирген. Суг соортулгеминде ийи автомашина ажылдап турар.

Б. БАРБА.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Герек!
Эргим аптер!

Партияның Төп Комитединиҥ, ССРЭ-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунуң болгаш Совет чазалтың омуңээлиндеп Польша Улус Республиканың партия-күрүне делегациязыны-га изиг байырны чедиреринбаза совет коммунистерниҥ, бүгү совет кижилериниҥ польша коммунистерге, социалистиг Польшаның ажыктыг чонунарынга ажы-дыңма найыралдың чаагай сеткилин плередирип чоршээреп көрүүер!

Бистиң шагдан бәәр-ле онаруктеривис болгаш чаңгыс бодалчыларывыс-биле—эш Герек, Силер-биле, эштер Ярошевич, Ольшовский, Грудзень, Вжащик, Фрелек, Новак-биле чаа ужура-ышкынга бис сөөрүп тур бис. Польшаның Каттышкан тараачын болгаш Демократтыг партияларының удуртукчулары аштер Гуцва биле Млыньчактыг, шылгарап-

(Уланчызы 2-ги арында).

Чүректиң ханызындан, акы-дуңмалышқы ёзунуң байдалынга

(Үлешмы. Этези 1-ги арыда).

териалдыг үдешиниң тургузарынга бот-бодувуска акы-дуңмалышқы бәу-бәде дузлажып турар бис.

Культура талазы-биле бистиң чүрттарывыстың арасында харылзаалар мурнунда кажан-даа бо хире мындыг бедик шыпарта четпеп турган деп чугаалаар мен. Польша болгаш орус культурамы шагдан түрә-ла хөй чүүлдер тоөлдештирип келгем болбайн кам. Ынчалзажок үгле сопиалнам үезинде ийи улустуң национал гонийниң угаан-бодал талазы-биле үнелиг чүүлдеринге калбак массалар киржип турар апарган.

Улусчу Польшаның чеднашкиннериниг бис сагыш-өгилиишкинивистиң ханызындан өөрүп турар бис. Сөөлгү чылдар дургузунда партияның болгаш улустуң акы-дуңмалышқы түнелдерин үндүрген ПКАП-тың VII съездиниң ажылының хүннери бодалда ам-даа чаа хевээр. Барык-ла бүгү нолша индустрияны үндезиин-биле чаартканышка, Катовицаларда металлургияның кайгамчык улуг будувуларга тургусканынга, хөкүрдаш болгаш чес тывыжының бөттүү-биле ковудоовиге, чилик үлетпүрүүн дүргеин-биле хөгжүн түрээнга—ол бүгү чүүлдерге, оске-даа чеднашкиннер-биле чергелештир, дүрүм дузтаар чоргаарланып болүр.

Силер ам сайзырагай сопиалистиг ниитилелдиң түргузуушкүнүн чорудуп турар болгай силер. Ол сорулга күйы хире нарын болгаш харылсалгалыг даарзын, аңаа чогаадыкчы күштериниң кайы хире улуг нүжелишкинин пететтиңерин бис билип турар бис. Силериң шыпгыларлээр ужурга тевараан түрлөвар бодуун эвес айтырыгларның дугайын-даа билир бис.

Ынчалза-даа ажылчын ажыгның, күш-ажылның тараазының, улустуң интеллигенциянның сопиалистиг медээлиниг болгаш патриотизминге даянып алгаш, польша коммунистер бодуунуң программныг этис сорулгаларын ПКАП-тың ээвилелчи партиялары-биле кады аңмыдыралга чеднашкиннигг боттаңдырар дээрзи чигаавиг чок.

Хүндүлүг эштер! Бистиң чүрттувуста акыл-херектин чорудулгалын Польшаның ажылчы чоннарын-даа сонуургап турар дээрзин билир бис. СЭКП-ниң XXV съездиниң шыпгыларын боттаңдырар талазы-биле партияның болгаш улустуң кылыш чорудунан ажыг-ажылгаларын шыпгыларлээр улам-на үрлүмелдиг дөмнүг хөделиишкиннерге ынаныш турар ийик бис. Бистер — «Хельсинкиниң сзуулуг делегей харылзаларынга бүрүнү-биле боттаңдырары дээш түрүкүп турар болгаш ында бүгү хемчет-биле идегин бәәр ышаар бис.

Ынчалзажок канпталым делегейинде күүлүг болгаш эки организастаттынган күштер күжелиишкиннери улам-на улуг үре-түнелдерни берип турар.

Силер Казахстанга баар, оон кончаар-даа аймок улуг деягемнерни база шапкыныбыле озуп турар экономиканы көөр болгай силер, эргим нолша өөнүктер. Польшабиле кожа турар Совет Белоруссияга база баар силер, ол силерге шагдан тура таныш, мончалзажок оон-даа чаа хөй чүүлдерни көрүп болуруарга бүүрөп тур мен. Олар көнчүү солуун, харын бодуунуг-биле мааңмырыг республикалар деп чугаалап каайн.

Силер ол черлерге баргаш, совет кижилеринең амыдыралының болгаш күш-ажылының янзы-бүрү талалары-биле, оларның өрүүнга таваржып турар айтырыгаар-биле, олар үе айтырыгларны Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле кончаар шиитпирээн турары-биле танмаар силер. Оларның ажылының кончаардаа аймок улуг түнелдерни боттаңдыларын каралаар-биле көрүп болур силер. Ынчаарга аңы-дуңма Польшаның экономиканың бирээзи—ол дээрге чөө кырынга ынаныштыг аймыл чок чорук болгаш бызаг тайбың дээш аңы-дуңма өске чүүрттар-биле бистиң кадыг чорудуп турар демиселиис болгай.

Шиитпирлиг чергеи-биле Варшава нергезинин чүрттарының дугуруштунган политиканың ачызында делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарының чорудулгазының база калбак эгелекчи чоруунуң ачызында Польша биле Совет Эвилелиниң арасында кадыг ажылдажылга сөөлгү чылдарда она үре-түнелдиг хөгжөөнүн бистер сеткил ханышкы-биле демдеглеп турар бис. Бистиң харылзаларывыстың чаа, элээп бедик дөмнелиишиң дугайын бис ай тугаалаар эргелиг бүгү адырларында үлереп турар.

Эвилелчи чоруктуң, ботботтарының ажыктының болгаш аңы-дуңма дузалажыктың принциптеринге үндезилиттинген бистиң экономиктиг кадыг ажылдажылганы болгаш ботботтарының арасында харылзаны бижыглаар деп бижыгбиле шиитпирээн. Социалистиг интернационалажының коскү илереи болуур ПКАП-тың болгаш СЭКП-ниң чайгылыш чок, сорук кирикчи политикалының ачызында, мөлүйөн-миллион политиктиң болгаш совет кижилериниң бүгү талалыг күүлүг ажыл-чорудулгазының база калбак эгелекчи чоруунуң ачызында Польша биле Совет Эвилелиниң арасында кадыг ажылдажылга бистиң шиитпирлээн стратегиялың чеднашкиннинг боттаңдырарынга—Польшаның экономиктиг күүзүн улаттырарынга болгаш бистиң шиитпирлээн ажыг-ажылгага бистиң шиитпирлээн ажыг-ажылгага бистиң шиитпирлээн ажыг-ажылгага

КУЛЬТУРЛУГ АМЫДЫРАЛ, ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

СЭКП Тыва обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпиринде болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң үшкү сессиязының доктаалында айыттынган хемчеглерни болгандырар соруулгабиле партия Тыва обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомуң бедик культурлуг болгаш үлегерлиг корум-чурумнуг чурттакчылыг суур, хоорай дээш республиканың социалистиг чарыын организастаар дугайында доктаалды хүлээп аяган.

Ол чарыштың негелделери ажылдап кылдынган болгаш ону удуртурунуң талазы-биле ол иштиң составтыг комиссиязының тургусунан. Комиссияның даргазынга республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралаичызы К. С. Шойгу, соң оралаичызынга СЭКП Тыва обкомунуң пропагамда болгаш агитация кылдызының эргелекчизи Н. Д. Ширипей оларны бадылаан.

БЕДИК КУЛЬТУРЛУГ БОЛГАШ ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМНУГ ЧУРТТАКЧЫЛЫГ СУУР, ХООРАЙ ДЭЭШ РЕСПУБЛИКА ЧАРЫЖЫНЫҢ НЕГЕЛДЕЛЕРИ

Республика чарыжы социалистиг хойлужудулганы болгаш циитпиин корум-чурумун бижыглаарынга, хоолу-дурум хамаадыр чоруктарны баш удур болдурбазынга, чурттакчылыг черлерин ногаанчыдарынга болгаш чаагайжыдарынга база ол ажылдың ең ажы дуржулгазын пептередиринге идигин бээр.

Улус ажыл-агыйының планын күүседиринге болгаш даразында ажылдарга ең бедик көргүүтлерни чедип алган хоорай, суурлу социалистиг чарыштың тиилекчизин деп санаар:

— иштиниң корум-чурумун камгалаарынга, тус-тузунда болгаш иштиң харакгерлиг профилактиктиг ажылдарны чоруларынга хой-иштиниң киржилгези;

— эки турачы улусчу дружиналарны, эш хүүзүнүң судтарын, профилактика чөвүлелдерин сан болгаш шынар талазы-биле бижыглаарының ажылын чорутканы;

— иштиниң корум-чурумун камгалаар болгаш социалистиг хоойлужудулганы бижыглаар талазы-биле улусчу дружиналарның, комсомолчу оперативтиг отрялтарның күүзүбиле рейдилерни чорутканы;

— чайгы дыштанылганы, бичии болгаш алаэде урулгарның чурттап турар черинде ажыл-биле спорт база культура-массалыг ажылды организастап чорударының ажылдарын боттандырганы;

— микрорайоннуң чурттакчыларынга социалистиг хоойлужудулганы бижыглаарының темаларынга беседаларны, лекцияларны, илегелдерин организастаары, хамаатыларның хоойлу-дуруум сагылгазын информациянын, коскү агитациянын дузазы-биле боттандырганы;

— хоойлу-дуруум сагылгазының дузалал пунктуларының харылап турары девискээринге хоойлу-дуруум үрээшкиниерин бат удур болдурбас даап доктаамал ажылдаары;

— боттарының төлеп чок чуруму-биле урулгаларга багай салдар чедирип турар болгаш оларның кижизидилгезинче чогуур кичээнгей салбас тавырымча чок ат-бүдеелербиле ажыл чорутканы;

— чурттагга бажыңнарын болгаш бүдүрүлгелерин газ-биле хандырар ажылдарны кылганы;

— капитал болгаш агар септелгенин темпизин дүргедекени — септеттингеп чурттагга бажыңнарының саны, анаа үндүрген акша-хөреңгі;

— чурттагга фондузун камгалаары болгаш бүдүн тургузары;

— школалардың, эмнелге, культура-чыры дыштыкын, урулгар албан черлериниң, садыг бүдүрүлгелериниң, иштиниң чеминекпге черлериниң, коммунал-амыдырал хандырылгазының ажылы;

— агитквартираларның, квартилдарның, бажыңнар комитеттериниң ажылы;

— бүдүрүлге, албан организация коллективтериниң болгаш бүгү чурттакчылыг суурлу ногаанчыдар болгаш чаагайжыдар, оон санитар байдалын белидер дээш ажылды порутканы;

— ногаанчыдылга, суур сеерликтеринге, бажың чанының участокгарынга мыштар, чечектер, чадаң мыштар тарырыры, чаа аллеяларны, газонпарны, чечек тарыыр черлерин тургузары;

— ог-бүле бүрүзүнүң бажың чанының участокгарынга ногаа тарыыры.

ЧАРЫШТЫ ОРГАНИЗАСТААРЫНЫҢ БОЛГАШ ТҮҢНЕЛДЕРИН ҮНДУРЕРИНИҢ ЧУРУМУ

1. Ажылчы чоннар депутатгарының хоорай, район, көдээ Советтериниң күүскомнары чурттакчылыг черлер аразынга чарыштың организастаар, оон түңнелдерин үндүрер талазы-биле комиссияларыны тургузар.

2. Ажылчын суурлар болгаш көдээ чурттакчылыг черлериниң социалистиг чарыжының түңнелдерин СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүзелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң база республика комиссиязының кады хүлээп алган доктаамалынга үндезилеп үндүрер: чылда ийи катап—чылдың бирги чартыында база бүдүн чылда.

3. Чурттакчылыг черлериниң аразында чарыштың түңнелдериниң дугайында районнар Советтериниң күүскомнары июль 15-ке болгаш январь 20-ге чедир республика комиссиязынга киирер.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИН ШАҢНААРЫ

1. Бирги черниң чаңгыс, ийиги черниң ийи болгаш үшкү черниң үш шаңналыг доктаадыр.

2. Социалистиг чарыштың тиилекчилери:

— бирги черни алган чер СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсөвүзелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу, бирги черге-ниң диплому-биле база 300 рубльдиң акша шаңналы-биле шаңнадыр.

— ийиги черни эвээшпер—ийиги чергенің дипломнарыг 200 рубльдиң акша шаңналары-биле кады адырлар.

— үшкү черни эвээшпер — үшкү чергенің дипломнары болгаш 100 рубльдиң акша шаңнады-биле шаңнадыр.

Хой ажылын улам ыңай хөгжүдер

ХОЙЛУГ КИЖИ каас

ЧЕДИИШКИН— ЭКИ БЕЛЕТКЕЛДЕ

Бистең районнуң хойжуларынга мындыг практиктиг конференцияны эрттирип турары хой ажылын хөгжүдеринге улуг ажыктыг болзур дээрзин билип тур мен. Бодум дугайты хойжу эш-оорумге артадуржулгамдан наш сес чугаалаар бодадым.

Хойжу кижиниң ажылының бир чедиишкиниг болур чоруу оон кышка капчаар белеткеп алганындан, хойнуң кыжын турар орая-сывазын эки белеткээнинден хамаажыр. Бичангаш төрүүр хойнуң кажаалыче кол киилөөпейли салып, каттаалың кырын, хаплаарын, эжиип ыяк чылыглаар, бус тыртар хоолайларын четчир кылдыр тавыштыг тургузар чинчылыг мен. Кажаанның иштинге төрээн, төрүвэзи хойларны, чаш хураганнарны ангылап алыр өрөөлдер кылыы алген мен.

Чаш хураганнарны ажаарынче киизөнгейин иүштелдирери чугаа. Чаш хураганнарның кажаазын отүүле аайы-биле турар кылдыр ангылаан. Иштиэи-биле мегде 6 ангы чаш хураганнар кажаазы бар. Оларда эмискиктөөр, чаа төрөөн, оътка кирген, зарып турар, хураганын хозар хойларны 2—3 хонлур неэи-биле кады тургузар өрөөлдер бар. Ол үеэнен хураганнарга четчирә-биле сиген, сула каап бээр, шагжа, оңгача, шай, суг кудуп бээр оңгачалар четчирә-биле белеткеттингеп. Кажаанның иштинге чырык четчирә-биле киреринге соңгаларын таарыштыр кылыр ушурлуг. Мал чемин чоп ажыттазары-биле хой аныраар, чемгерер черлерни кылыр, мал чемин каан бээр оңгачаларны, шагжаларны болүүнү-биле кылыр херек.

Кышкы үеде хойжу кижиниң бир кол сагыш салыр ажылы — хойнуң суттарыллазы. Борта бир дугаарында суг кудар оңгачаларны, досказарларны суг төгүдбес кылдыр эки септеп белеткээр, сүтиу чөп ажыглаар, суг кудар досказарны мен дашыгаа тургускаан, долгандыр өл коржең-биле кажаалаан, чылыглап алыр мен. Досказарның ясның ажыдып, хаан турар кылдыр бодү тавыштыр чылыглап алырга, суг доккас—чылыг турар. Чамдык хойжулар кажаа иштинге досказар тургузуп алган турар, оон ажыы бичии, кажаага ол-шык тыптыр деп бодаар мен. Хойну чогуур үеэнде эки суттарары черле улуг ажыктыг, ылаңгыя чаа төрөөн хойларга чылыг суггаан, немелде чемден бээри чугула.

Хойден ырүп, дыңнап өөренир, дуржулгалыг ажыглаар херек. Ындыг болганда мээң бо дуржулгамның оскө хойжуларга дуза болу бээри магатчок.

О. САНАА,
«Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырының хойжуу.

Кышкы одарда.

ХОЙЖУЛАР КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйының кол угланыышкыны — хой ажылы. Районнуң совхозтарының экономиказында кол черин ол эзлеп, көдөө ажыл-агыйын бүгү-ле адыраарындан ап турар продукциянын ортумаа-биле 65 хуузун эзлеп турар.

Районнуң совхозтарынга хой ажылын ноон сонгаар хөгжүдер талазы-биле хойжуларга эртем-практиктиг конференцияны чоокта чаа СЭКП райкому, райкүүском организастап эрттиргеп. Хойжуларның бо конференциязынга ийи чүс ажыг хойжулар, хой ажылының түскай эртемнитлери, партия, совет ажылдакчылар киришкен. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжуу Дажы-Намчал Оржак база анаа келгеп.

Конференцияда райкүүскомнуң даргазы С. Т. Амырбит «СЭКП Тыва обкомунуң X. райкомунуң XIV пленумунарының шиитпиринерининиң күүсеттинии туралры», СЭКП Тыва обкомунуң көдөө ажыл-агый киялдыының эргелекчизиниң оралакчызы эш С. С. Сонам «Республиканың барыын талазы районнарынга хой эдээн болгаш хой дүүн бүүдүргенин чаа аргаларын», «Шекпээр» совхозтуң директору Ш. Д. Оржак «Совхозта хой ажылының экономиктиг ажыктымының дугайы», «Хемчик» совхозтуң директору О. Д. Сарыглар «Совхозта хойга эмнелге-санитарлыг пунктуну организастаан тургусканы, оон ажыктымының дугайы» деп илетпелдерни кылган.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпиринерни күүседир дээш райониуң ажыл-агыйларының удуртукчулары, специалистери партколминарның удуртулгазы-биле чамдык ажылдарны кылыы чоруктанын эш С. Т. Амырбит дыннаткан.

Малдың баш санын есгүрүп, продуктудуун бодаарын, ажаалда-кадарын экижээр, четчир чем-суурлу болгаш малчыларның амыдырал-чурттагазы иге тавармычалыг байдалдарны тургузар талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган.

Дыка хой хойжулар госкуу бөш чылдың ылаңгыя ошаалдаларын хуусаа бөтинде ажыр күүсеттинээн. Оларга Шекпээрден Оржак Күр-Седи, Моңгуш Шыдыраа, Күүлар Чымба, Барлыктан Хомушку Ууртак, Соян Бичө-оол, Оржак Датпаа, Эрги-Барлыктан Александр Сава, Хомушку Базыр оларны хамаарышгырып болзур.

Эрткен кыш районнуң хойжуларынга улуг шыллганда болган. Хар улуг, мал чемнинң курлавыры эвээш турааннок. «Барлык» совхозтуң хойжуу Оржак Датпаа чүс хойдан 121 хураганны, Оржак Күске — 103, Күүзүтет Киров — 100, Шекпээрнин хойжулары Оржак Чалгыы-оол — 100, Сава Бопур-оол — 96 хураганнарны тус-туста камгалап ап, хойжулар аралынга калбаргап социалистиг чарышка тиилекчи болганнар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Хойжулар ол четпестернин тыптыы келген чылдагаанын тодарадып, оларны чайгаларыны, моон соңгаар канчаар ажылдаарының, чүвү ылырының дугайын конференцияга кол чугаалашкан. СЭКП обкомунуң пленумунуң доктаалын ёзугаар райониуң ажыл-агыйлары 1976 чылдың тоңчүүнде хой, ошкунүн санын 82,3 мун чедирери юрдүнген. Херек кырында, октябрь 1-де отчёт-биле алырга, ажыл-агыйларда 73.200 баш шээр мал бар, ады планнаанынга 10 мун баш четпес. Ол ышкаш 1974—75 чылларда дүн, хой эдээ будүрери база күүсеттинмээн, Малдың баш санын есгүрүп, продуктудуун бодаарын, ажаалда-кадарын экижээр, четчир чем-суурлу болгаш малчыларның амыдырал-чурттагазы иге тавармычалыг байдалдарны тургузар талазы-биле элээн ажылдар чоруттунган.

Дыка хой хойжулар госкуу бөш чылдың ылаңгыя ошаалдаларын хуусаа бөтинде ажыр күүсеттинээн. Оларга Шекпээрден Оржак Күр-Седи, Моңгуш Шыдыраа, Күүлар Чымба, Барлыктан Хомушку Ууртак, Соян Бичө-оол, Оржак Датпаа, Эрги-Барлыктан Александр Сава, Хомушку Базыр оларны хамаарышгырып болзур.

Эрткен кыш районнуң хойжуларынга улуг шыллганда болган. Хар улуг, мал чемнинң курлавыры эвээш турааннок. «Барлык» совхозтуң хойжуу Оржак Датпаа чүс хойдан 121 хураганны, Оржак Күске — 103, Күүзүтет Киров — 100, Шекпээрнин хойжулары Оржак Чалгыы-оол — 100, Сава Бопур-оол — 96 хураганнарны тус-туста камгалап ап, хойжулар аралынга калбаргап социалистиг чарышка тиилекчи болганнар.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Хойжулар ол четпестернин тыптыы келген чылдагаанын тодарадып, оларны чайгаларыны, моон соңгаар канчаар ажылдаарының, чүвү ылырының дугайын конференцияга кол чугаалашкан. СЭКП обкомунуң пленумунуң доктаалын ёзугаар райониуң ажыл-агыйлары 1976 чылдың тоңчүүнде хой, ошкунүн санын 82,3 мун чедирери юрдүнген. Херек кырында, октябрь 1-де отчёт-биле алырга, ажыл-агыйларда 73.200 баш шээр мал бар, ады планнаанынга 10 мун баш четпес. Ол ышкаш 1974—75 чылларда дүн, хой эдээ будүрери база күүсеттинмээн.

Күүзүне мурнуңга алдынган планның онаалдаларын күүсеттинмейн турарының ужуру чүдел? Борта табылбырлар чылдагаанынар-да хой. Бичаазаа кол-ла чүве — ажылагый удуртукчуларының, түскай эртемнитлериниң, малчыларның боттарының четпес ажылдан турарында. Чиргээлөргө, мал эмчилериниң, зоотехниктериниң четпес ажылынан районнуң девискээринде малдың чамдык аарыглары амдыгаа чедир бүрүн уудунаттынмаан. Малчыларның харыысалгага чогуудан пичээтиниң малы чидип, сөр ап, сандаран турар. «Барлык» совхозтуң кадарчылары турган Күүзүтет Чамзырың бо чылын 648 баш, Николай Сат — 160, «Шекпээр» совхозтан Чкалов Моңгуш — 74, Борис Хомушку — 62 баш хойларны чидиртеп.

Малдың чидер, сан-түүнүң будалын турар бир чылдагаанары — малдың отчет үеэнде үеэнде хойну канчаар кылбайн, ой-шалында чизебүрүткел чорутпайн турарында. Мындыг чылдагаанарның, четпес ажылдың түңнелиниң эргелекчизи ол малдарны база катап шинчип көргеп, кымнан келгенин, иштиң байдалын, температурязын, аарыгның тодаратгынганын түскай демдеглел дептериниң кирер бижиир.

Эмнелге пунктузунда мал чемин эки шынарлыг кылдыр, четчирә-биле белеткеп берип турар. Мал чемгерер дериг-херекселдер четчир. Аарыг малдарны чемгерип, эмнээрин, ажаарын түскай чөрүүн бедидерлерине халдавырлыг болгаш халдавырлыг аарыгларны баш удур биляп алырынга, ол аарыглар-биле демисежир ажылдың планын тургузуп, чогуур үеэнде профилактиктиг ажылдарны кылып чоруларынга эптиг. Олген болгаш анаа соңгаи малдарның кежин, ээдин шын ажаан ажыглаарын контролга алырынга база дузалыг.

Эмнелге-санитарлыг пунктуда 2 кадарчыдан артыда бир мал эмчизи, бир санитарка ажылдап турар.

1974—75 чылдың ыжыында пунктуга 645 баш хой кирген. Чыл иштинде эмнелгеге кирген малдың хой кежин сегзөн. Бо чылдың бирги чартыында шупту 962 баш мал эмнелге дузалажыпгызын эрткен. Ол малдардан күүзүне планынга кирген 380 баш эки күүзүтүр кылдыр саттынган.

Эмнелге пунктузунга аарыг малдарны кол мал эмчизиниң удуртулгазы-биле коданнардан тускайлап үзер. Аарыг малдың аарының тодаратпаш түскай сазылыга эр, кымын, уксазын, кужүүнүң байдалын, ам-демдээн бижээн документ ёзугаар шынарлыг машина-биле пунктута чедирер. Эмнелге пунктузунуң эргелекчизи ол малдарны база катап шинчип көргеп, кымдан келгенин, иштиң байдалын, температурязын, аарыгның тодаратгынганын түскай демдеглел дептериниң кирер бижиир.

Эмнелге пунктузунда мал чемин эки шынарлыг кылдыр, четчирә-биле белеткеп берип турар. Мал чемгерер дериг-херекселдер четчир. Аарыг малдарны чемгерип, эмнээрин, ажаарын түскай чөрүүн бедидерлерине халдавырлыг болгаш халдавырлыг аарыгларны баш удур биляп алырынга, ол аарыглар-биле демисежир ажылдың планын тургузуп, чогуур үеэнде профилактиктиг ажылдарны кылып чоруларынга эптиг. Олген болгаш анаа соңгаи малдарның кежин, ээдин шын ажаан ажыглаарын контролга алырынга база дузалыг.

Эмнелге-санитарлыг пунктуда 2 кадарчыдан артыда бир мал эмчизи, бир санитарка ажылдап турар.

1974—75 чылдың ыжыында пунктуга 645 баш хой кирген. Чыл иштинде эмнелгеге кирген малдың хой кежин сегзөн. Бо чылдың бирги чартыында шупту 962 баш мал эмнелге дузалажыпгызын эрткен. Ол малдардан күүзүне планынга кирген 380 баш эки күүзүтүр кылдыр саттынган.

Эмнелге пунктузунга аарыг малдарны кол мал эмчизиниң удуртулгазы-биле коданнардан тускайлап үзер. Аарыг малдың аарының тодаратпаш түскай сазылыга эр, кымын, уксазын, кужүүнүң байдалын, ам-демдээн бижээн документ ёзугаар шынарлыг машина-биле пунктута чедирер. Эмнелге пунктузунуң эргелекчизи ол малдарны база катап шинчип көргеп, кымдан келгенин, иштиң байдалын, температурязын, аарыгның тодаратгынганын түскай демдеглел дептериниң кирер бижиир

ЧОНГА БОЛГАШ ЧОН ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының литература, ураң чүүл болгаш архитектура талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң комитединиң даргазы И. С. Тихоновтуң чугаалаанын болза:

— СЭКП-ниң Төп Комитедиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының литература, ураң чүүл болгаш архитектура талазы-биле комитединиң киирген саналдарын чугаалажып коргеш, 1976 чылдың Күрүне шаңналдарын тыпсыр дугайында доктаалды хүлээп алган.

Ол бедик үнелеткен алган чогаалдар аңгы-аңгы жанрларга хамаарыжыр болгаш бистиң национал республикаларывыстың мастерлериниң болуп турарын сеткил ханышкын-биле демдеглекседим. Ураң чүүлдүң бүгүдеге билдингир ол ажылдакчыларының чогаадыкчы ажылдарының кол онзагай чүүлү — олар боттарының чогаалдарын чоп дугайында бижип, чонга бараалтадып турары болур.

Литература талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын «Согүрүвес талчыгаш» деп роман дээш орус чогаалчы М. Н. Алексеевке тывыскан. Ол бүдүүн кижи дугайында мыяктышкыл-биле бижиттинген хөй-хөй чогаалдарның автору. Чогаалда колхозчу суурнуң дайын чылдарында болган оон сооңдагы амыдыралы, оон кижилериниң маадырлыг, патриотчу күшажылы коргүзүлгеп. Номда совет кижилериниң овур-хевири ураң-чеченнибиле чуруттуган.

Узбекистанның улустуң шүлүктүзү Зульфияның чогаал ажылы бистиң чуртувуста болгаш даштыкыда билдингир. Оон «Тураскаалдың одуругларын» деп ному болгаш «Чалаош» деп шүлүктер бөлүү бедик шаңналды алган. Ында шүлүктүңүн төрээн черинге мыякшылы, ажыг үениң узбек хереженнииң сеткил-сагыжын ханы биле онза күштүг илереттинген.

Калмыктың улустуң шүлүктүзү сураглаан хөй номнарның автору Д. Н. Кугультиновтуң үнүп номчукчулар шагдан бээр билир.

Шаңнал алган—«Апрельдиң кыйгырыы» деп шүлүктер болгаш шүлүглеадер чыындыыдан мында биле салым-чаяанныг чогаалчы деп ол коступ турар. Ол номда час болгаш кижи дугайында чаңгай сеткилдиң шүлүктери революцияның баштыңчылы В. И. Ленин, чурт, тайбың дугайында ханы философчу бодалдар долган шүлүглеадер-биле аянаажыг турар.

Арменияның коскү шүлүктүзүнүң бирээзи Г. Г. Эмиге «Чүс чыл. Чер. Ынакшыл» деп шүлүктер ному дээш шаңналды тывыскан. Ында киргеп чогаалдар ханы овурлаш, сеткилди доводурар аянныг, төрээн черин чаартырының өөрүшкүүү-биле, тургузукчу совет кижи дээш чоргаарал-биле сиңишкеп. Ол авторлуң чогаадыкчы ажылы чонның дөспес чүткүдүн доозуп-биле кады чаа дыдым дилээшкинниг-биле» деп кантатага база фортепиано биле оркестрге ыяшты концерти дээш Күрүне шаңналын тывыскан. Композиторнуң чогаадыкчы аймаддарында орус болгаш марий улустарының ыры-хөгжүмүнүң, аянгаларының чаңчылдары улам сайзыралды эп турар.

Совет улустуң Ада-чурттуң Улуг даймынга тиилелгезиниң 30 чылынга таварыштыр Марисул хоорайда тургускан тураскаал бодумуң ураң чеченбедик овур-хевирн, хамаатыг утка-шыпары-биле совет скульптураның онзагай коргүзүү болуп турар. Оон тургузукчузу Грузин ССР-ниң алдарлыг чурукчуу М. И. Бердзенишвили Күрүне шаңналының лауреазынга ылап-ла толептиг болган.

Литва ССР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы С. А. Красаускас «Мөңге дыңгылер» деп графика чуруктарыг дээш лауреаттың бедик адынга четкен. Даймының берге чыдарында кижилериниң салым-чолун коргүскен, амыдыралды, ынакшылды, күшажылды, не-хереженнииң чер кырынга чаяакчы салымын алган графикавың 36 чуруктарының амалары улуг мергежил, ханы философчу утка-биле долган.

«Тайбың дээрниң адаанда», «Дың атказакта» деп аттыг чураан чуруктар ээн үнелелдң алган. Ук чуруктарда Арменияның шаандагызын болган аас-кежиктиг амгы амыдыралын коргүскен. Поэтиктиг овур-хевирлиг ол кайгамчык чуруктары дээш Армян ССР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, чуругчу С. М. Мурадян Күрүне шаңналының лауреазы болган.

Театр ураң чүүлүнүң талазы-биле кыргыс балеттиң болган операның академиктиг театрының коргүскеин «Ленин шөлү» деп балет-ораторнязын шаңнаан. Чонның маадырлыг чоруун бедик, делгемн-биле ол шиңде күүседикчилер бүүренчиг, хостуг ойнап коргүүнү турар. Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи композитор болган дирижёр К. Молдобасанов, балетмейстер-тургузукчу У. Сарбагышев, Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи, танцычы Р. Чокоева болгаш танцычы А. Токомбаева лауреат болганнар.

«Петр I» деп операны тургускаңы бистиң театр болгаш музыка культуравыста улуг болуушкун болган. С. М. Киров аттыг балеттиң болгаш операның академиктиг Ленинград театрының сценазынга төөгүлүг, сураглыг романның маадырларын коргүзүп, корукчуларын магадаткан. РСФСР-ниң улустуң артизи, композитор А. П. Петровка, РСФСР-ниң алдарлыг артизи, режиссёр-тургузукчулар И. Д. Касаткинага болгаш В. Ю. Васильевке, РСФСР-ниң улустуң артизи, дирижёр Ю. Х. Темиркановка, РСФСР-ниң улустуң артизи, хормейстер А. Г. Мурининге, кол рольду ойнап турар, РСФСР-ниң улустуң артизи В. М. Морозовка шаңналдарны тывыскылаан.

Ураң чүүлдүк уругларга чогаалдары дээш «Чиполлинов балеттиң тургузукчуларын шаңнаан. Джанни Родариниң шүлүк чогаалының маадырлары бичии уругларның сонуургалын улам хайныктырган. Т. Г. Шевченко аттыг балеттиң болгаш операның академиктиг киев театрынга ол балетти ойнап тургускан. РСФСР-ниң ураң чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы, чуругчу С. М. Мурадян Күрүне шаңналының лауреазы болган.

Театр ураң чүүлүнүң талазы-биле кыргыс балеттиң болгаш операның академиктиг театрының коргүскеин «Ленин шөлү» деп балет-ораторнязын шаңнаан. Чонның маадырлыг чоруун бедик, делгемн-биле ол шиңде күүседикчилер бүүренчиг, хостуг ойнап коргүүнү турар. Кыргыс ССР-ниң улустуң артизи композитор болгаш

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 267 ((10252)) | 1976 чылдың ноябрь 12, пятница | 1925 чылда үнделвелттингеи | Өртээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Э. ГЕРЕК-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Ноябрь 10-да Кремльге СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ПКАП Төп Комитединиң Бирги секретары Э. Герек-биле найыралдыг беседазы болган.

СЭКП-ниң болгаш ПКАП-тың удуртукчулары совет-польша кады ажылдажылганың болгаш социалистиг база коммунистиг тургузуушкунуун янзы-бүрү талаларынга дүжүлге солчуушкуунуң ханыладырының чамдык перспективтиг айтырыгларын чугаалажып көргеи. Акы-дуңма ийи партияның кады ходелиишкинин хөгжүдер чорук Совет Эвилелиниң болгаш Польшаның улустарын холбаштырын турар найыралдың үндезинин улам ынай ыяшталарынга бараан болур дээрзиниң дугайында ийи таланың бүтүрелдин шеретгингеп.

Беседа үезинде делегей амыдыралының, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң «йү келген айтырыгларының дугайында санал-оналар солчуушкуннары болган. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциязының идеяларының угаан-бодалынга дүүштүр ходелин турган, тайбың, айыыл чок чорук болгаш социал делгилиге дээш демиселге коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвин быжыглаарынга идигин бээринге СЭКП-ниң болгаш ПКАП-тың шинтпирлиин демдеглээн.

Эштер Л. И. Брежнев биле Э. Геректиң ужуражымыкшыл чүректиң ханызындан болгаш үзел-бодалдың делу чаңгыс эптиишиң байдалынга эртken.

(СЭТА).

ПРОПАГАНДА АЖЫЛЫНЫҢ ШЫНАРЫН ЭКИЖИДЕР

Бөгүнгү солунда Кызылдың күрүнениң башкы институдунуң марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи, республиканың «Билиг» ниитилелиниң даргазы Василий Амырдаевич Копеёлга Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы атты тыпсыр дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын парлаан. Ол ышкаш Кызылда эмчи Мария Ивановна Горбунованы, Бай-Тайгада Шуй школазының директору Адыг-оол Хертекович Доржуну, Барыын-Хемчикте Аянгаты школазының башкызы Тира Сарыгларович Чимит-Доржуну үр чылдар иштинде үре-түннелдиг пропагандистеп келгени дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаан.

Бо кижилер үр үе иштинде хой-ниитиниң даалгазын ак-сеткилдиг күүседип, партияның идеяларын чон ортузунга нептередир херекке идепкейлиг киржип, пропагандистеп келгени дээш шак мындыг бедик ат-алдарга чедип, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң шаннадарынга төлептиг болган. Хөй-ниитиниң херээ дээш амыр-дыжын бодавайн, шаг-үезин харамнанмайн кызымак ажылдап чоруур пропагандистер көвей. «Тээли» совхозта Александра Петровна Дамдынны, Чаа-Суур школазының директору Владимир Чактар-ооловичи Шарый-оолду, «Малчын» колхозта Салчак Сагаан-Байырович Очурну болгаш өскелерни-даа республиканың эң эки пропагандистериниң Хүндүлел депterинче кирип бижээн.

Бо бүгү дээрге, республиканың пропагандистериниң ажылын партия обкомунуң бедии-биле үнелеп, оларга чогуур деткимчени көргүзүп турарының тодаргай илерээшкини-дир.

Пропагандист—идеологтуг фронтунуң идепкейлиг дайынчызы, чер-черлерде партия организацияларының шынчы дузалакчызы болгаш даяныр күжү. Амгы үеде ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезинге ооң ролю канчаар-даа аажок өзүп, кижилерниң, ыяңгыя аныяктарның үзел-бодалын хевирлээринге оон киржилгези улуг боop турар.

Амгы үеде пропагандистериң мурнунда кандыг чугула сорулгалар туруп келгенил?

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976) Пленумунуң шинтпирлерин тайылбырлаары —эң онзагай ниити сорулгаларның бирээзи. Анаа аажок делгем болгаш узун хуусаалыг айтырыгларны чугаалашкан.

Пленумга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары эш Леонид Ильич Брежнев делгеренгей чүве чугаалаан.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазында, Пленумнуң материалдарында СЭКП-ниң XXV съездизиниң соонда партияның болгаш улустуң ажылдарының түннелдерин көргүскен болгаш съездиниң шинтпирлерин моон соңгаар канчаар боттандырып чорударының оруктарын ханызы-биле, бүгү талалыг кылдыр тодарадып, онгу беш чыл планының болгаш келир ажыл-агый чылының дугайында делгеренгей тайылбырны берип, политиктиг үнелелди кылган. Оон-биле чергелештир партия, совет болгаш ажыл-агый органнарының кол кичээнгей салырын, партия биле улустуң күштерин эң-не күштүг мөөнүзэрни негеп турар ажылдың ындыг участоктарын тодарадып, билдингири-биле тайылбырлаан.

Онгу беш чыл — ажылды шынарлыг болгаш ажыктыг кылырының беш чылы. Бо партийжи негелде ажылдың болгаш амыдыралдың бүгү-ле талаларынга долузу-биле хамааржыр. Ынчангаш пропаганда ажылының шынарын база ажыктыг чоруун бедидерип —бо херекте бактаараан кижилерниң кол сорулгазы. Мону хүн бүрүгү амыдыралга боттандырар төлээде, идей-политиктиг ажылдың шынарын улам экижидери партия организацияларындан негеттинип турар. А бо сорулганың күүселдези пропагандистер-биле ажылды чогумчалыг, хынамчалыг болгаш доктаамал чорударын ала чайгаар негеп кээр. Оларның-биле ажыл түр үениң айтырыы эвес дээрзи билдингир.

Ындыг болган төлээде пропагандистерни хынамчалыг шилип, бо ажылга ёзулуг салым-чаяанныг кижилерни тодарадып, оларны бүгү тала-биле өстүрериниче онзагай кичээнгейни салып, материалдыг болгаш моральдыг деткимчени көргүзери чугула.

Амгы үеде кижи бүрүзүнүң эртем-билии бедээн болгаш информация алырының аргалары улгатган. Ынчангаш пропагандистен негелде кедергей дыңзаан. Дээрге дээн кижилер бо бүгүнү билип, боттарын шүгдүнүп, айтырыг бүрүзүн хандыр шиңгээдип алгаш, дыннакчылар-биле ажылдап турар.

Пропагандистер ам партияның октябрь (1976) Пленумунуң материалдарын чонга таныштырып, партияның иштики болгаш даштыкы политиказының кол-кол идеяларын делгеренгейи-биле тайылбырлап турар. Пленумнуң материалдарында ниити түннелдер болгаш сорулгалар-биле капсырлаштыр ол бүгүнү республиканың, район, күш-ажылчы коллектив, кижи бүрүзүнүң мурнунда салдынган тодаргай сорулгалар-биле холбаары эргежок чугула. Партийжи чырыдыышкыннын кичээл бүрүзүн дыннакчыларга ажыктыг, оларга билиг бээринин дээштиг аргазы болдуvар төлээде, ону шынарлыг эрттирер ужурлуг.

1977 чылдың үлүүнде

Кызылдың автомобиль септээр заводунуң тус-тус ажылчыннарының болгаш цехтериниң-даа аразында онгу беш чылдың планын дөрт бүдүн чартын чылда күүседир дээш социалистиг чарыш улам калбарып турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам улгаттырып, планныг даалгаларны амыр мүүседирин хандыраарының кол чүүлү болур ол шимчээшкин оң ылаңгыя СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң теску чыыжының бешки сессиязының беш чыл планын чугаалажып көргеш, үндүрген шиитпирлерин заводка таныштырары эргелээн соонда улам калбарган.

Автосептелге заводунуң дыка хөй мурнамчы, хөөчүн ажылчымнары 1977 чылдың үлүүнде ажылдап, боттарының эштерин шаяыпчы, тывынгыр ёзу-биле ажылдаарынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының нурлавыларын тывырынче ыяйгырып турарлар. Социалистиг чарышты дээштиг организастаанының түнелинде завод бо чылдың он айларының планының нол-ноя көргүзүглерин чедимишкинниг күүсеткен. Продукция бүдүрериниң планын 102,2 хуу болгаш ону сайгарарын —103,3 хуу боттандырган.

Социалистиг чарыштың цехтер аразынга он айлар талазы-биле түңнелдерин өзүгаар шүтпүлге-хевилеп цеги тиилекчи болган. Цехтиң коллективин он айларның даалгазын хуусаадан эрте амыр күүсетнеш, пландан амыр он беш муң рубльдиг продукциязын берген. Цехте социалистиг чарыштың тиилекчилери, теску беш чылдың шалыпчылары хевилекчи А. Смородников 1977 чылдың сентябрь айының, а вагранщик В. Булычев —августун үлүүнде ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: бедик мергежилдиг хевилекчилер А. Смородников биле В. Булычев өлөр чап-чаа ыяштыган мозекти көрүп турлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Совет-польша кады кылган медеглелге ат салганы

Ноябрьның 10-да Кремльдиң Улуг ордузунга «Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың аразында бүгү талаын кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдери дээш, совет болгаш польша улустарның найыралын быжыглаары дээш» дээн кады кылган медеглелге атты салган.

Документиге ат салганнар болза:

Совет Социалистиг Республикалар Эвилели дээш—СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев;

Польша Улус Республика дээш—ПКАП ТК-ниң Бирги секретары Э. Герек.

Документиге ат салган үезинде турганнар болза:

совет талаадан — эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, П. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитанов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, Я. П. Рябов, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының Болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаачылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, министрлер, албанның өске-даа кижилери;

польша талаадан — ПКАП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич, ПКАП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ПКАП-тың Катовица воеводство комитединиң бирги секретары З. Грудзень ПКАП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң даштыкы херектер министри С. Ольшовский, ПКАП ТК-ниң Политбюро кежигүнүнге кандидат, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаачызы, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң чанында планнаашкын комиссиязының даргазы Т. Внзация, ПКАП ТК-ниң секретары Р. Фрелек, Каттышкан тараачын партияның Кол комитединиң даргазы, ПУР-нуң Сөйминиң Маршалы С. Гуцва, Демократтыг партияның Төп комитединиң даргазы, ПУР-нуң Күрүне чөвүлелиниң даргазының орлаачызы Т. Млынчак, Польша чогаалчылар эвилелиниң Кол баштаар черииң даргазы Я. Ивашкевич, ПКАП ТК-ниң кежигүнү, ПУР-нуң ССРЭ-де элчини З. Новак.

(СЭТА).

Акы-дуңма найыралдың байдалынга

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Эдвард Герекке удуртkан Польша Улус Республиканың партия-күрүне делегациязы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунге, ССРЭ-ниң чазаага аллар болдуруп, ноябрьның 10-да дүштеки шайлазга ыяштган.

Совет талаадан дүштеки шайлазга эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, П. В. Подгорный, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитанов, Б. И. Долгих, К. Ф. Катушев, М. В. Зимянин, К. У. Черненко, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлаачылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даргалары, министрлер, албанның өске-даа кижилери киришкен.

Польша талаадан ПУР-нуң партия-күрүне делегациязының кежигүннери киришкен.

Дүштеки шайлазга ПКАП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич чүве чугаалаан.

Советтер чуртунга бистин «ян-чорууруету» эң-не улуг ужур-дузалыг деп корүп турар бис, чүге дээрге бо ян-чорук болза, бистин чурттарывысты база улустарывысты каттыштырып турар чүректиң ханызындан болгаш ыяк харылзаалардың илереэшкини. Совет Эвилели-биле акы-дуңма харылзаалар Социалистиг Польшага — оон айыыл чок чоруунга, чедиишкининг хөгжүүрүнге болгаш амгы делегейге оон төлептиг туружунга үндезин ужур-дузалыг болуп турарының бүзүрелдиг бадыткаашкыны-дыр деп, ол чугаалаан.

Улуг Октябрьның бедик идеалдарынга — пролетаржы интернационализмге, социализмниң болгаш коммунизмниң тиилелгези дээш, чер кырынга быжыг тайбың дээш демиселге шынчы болуруң бистин партиявыс, бүгү польша улус кезээде калгалаар апаар дээрзин силерге шынзыларын күзеп тур бис, эргим эштер деп, П. Ярошевич чугаалаан.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин харыы сөс чугаалаан, бистин чурттарывысты аразында харылзаалларга найыралды — Совет Эвилелиниң болгаш Польшаның коммунистеринин найыралын, улустарының найыралын хамыктан бедик үнелеп турар бис деп демиглээн.

Дүштеки шайлазга акы-дуңма найыралдың байдалынга эртken.

(СЭТА).

Чыл планын–хуусаа бетинде

Чадааның бүдүрүлге комбинадының ажыл-ишчилери онгу беш чылдың эрткен он айларында 247 муң рубльдиг бараанын сайгарар хүлээлгезин 289 муң рубль чедирип, планныг онаалдазын 117 хуу күүсеткен.

Бедик дуржулгалыг ажылчын Сергей Баазанга удуртkан ыяш белеткээр бригадазының кежигүннери чылда 700 кубометр ыяш белеткээр хүлээлгезин дөрт катап ажыр күүсеткеш, күш-ажылчы чедиишкининг болган.

Бүдүрүлге комбинадының коллективи чылда 1 муң кубометр тудут ыяжы белеткээр планын 4157 кубометр чедирген, одаар ыяш белеткээр хүлээлгезин 157 хуу күүсеткен. Амгы үеде комбинаттың найыралдыг коллективи 1977 чылдың үлүүнге киришпитир ажылдап эгелээн.

М. СЕВЕП.

Хуваап алдым

Онгу беш чылдың бирги күш-ажылчы чылы чедиишкининг доостурунга чоокшулаан. Бо чылын бодумга быжыглап даалыргап төрүүр коданымга таарымчалыг ажаалганы хандырып тургаш, 100 хойдан-на 100 хураганны, хой бүрүзүнге оналыштыр 2000 грамм дүктү алырын хүлээгеш, сөглээн сөзүмге ээ болуп, 100-ке онаалтыр 116 хураганны, бир баштан-на 2800 грамм дүктү алдым.

Малдаан коданывысты Ийменнин Теректитге чайлагладып, денгилде семиртилгезин багай эвес болдурувус. Шиитиниң малынга чем белеткээринге киришкеш, бодум 13 тонна сигени белеткедим. Од, кышкы турлаамда. Хойнун хураганнарын чогуур үезинде үзүп дужаагаш, тарып боозадылгага коданы киргеи мен.

Хөөмга таарымчалыг кажаа, чаш хураган дорукторар черлерни кыштаглаар мурнунда септеп алдым. Кыштаам Теректиг-Чарыктың одарының оълу бо чылын аажок. Одарны чеп ажыглаары-биле эрткен чылдарда ажыглаап турганым ышкаш, кышкы, часкы айларга хуваап алган мен.

Т. ХОВАЛЫГ,
Чаан-Хемчикте Ленин аттыг мактозтуң хойжузу.

В. А. Копеёлга Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Культура талазы-биле ачы-хавыяазы дээш, Кызылда күрүненип педагогика институдунуң марксизм-ленинизм кафедразының эргелекчизи, «Билиг» ниитилелдиг республика организациязының баштаар черииң даргазы — Василий Амырдаевич Копеёлга Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы дээш хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1976 чылдың ноябрь 9.

Республиканың бөлүк пропагандистерин Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктери-биле шаннаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Хөй чылдарда үре-түннелдиг пропагандисчи ажылы дээш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаарлар болза:

Мария Ивановна Горбунова — республика эмнелгезиниң халдавырлыг аарыглар амчызы, марксизм-ленинизм үндезиниериниң школазының пропагандизи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Адыг-оол Хертекович Доржу —Бай-Тайга районнуң Шуй ортумак школазының директору, марксизм-ленинизм үндезиниериниң школазының пропагандизи.

Тира Сарыгларович Чимит-Доржу — Барыын-Хемчик районнуң Аянгаты сес чыл школазының башкызы, теоретиктиг семинарның удуртукчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1976 чылдың ноябрь 9.

ДАШТЫКЫДА

Найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзаалары

БУХАРЕСТ. (СЭТА). Бапиталдын дарлалын дүжүр октаап, чер бембүрээнниң алдының бир кезээнге ажылчы чоннарның эрге-чагыргазын тургускаш, совет улус империализминиң системазынга улуг когаралды чедирип, чаа төөгүдүр эпохазы — пролетар революциялларының эпохазын, социалистиг чаа тургузугну тургузарының эпохазын ажыткан деп, РКП ТК-ниң органы «Скынтейа» солун бижээн. Ол үеден бээр Совет Эвилели делегей амыдыралынга улам-на чугула рольду ойнап келген. Бүгү-ниитиниң айыыл чок чоруун, тайбыныы база социал депшилгеня, делегей чавырымышкынын болгаш кады ажылдажылгазын деткиринге ССРЭ-ниң могар чок күжениишкиннери, бүгү делегейде калбак деткимчени алган ол талазы-биле оон санналдары эки билдингир.

Ол чогаалдыкчы курсту тодарадырынга кол чугула фактор болза РКП болгаш СЭКП-ниң аразында эш хуузунуң кады ажылдажылгазының харылзаалларының быжыкканы, бистин партияларывыстың болгаш күрүнелеривистиң, чүнүң-даа мурнунда эштер Н. Чаушеску биле Л. И. Брежневтиң аразында дөрт харылзаалар болгаш чугаалажышкыннар болур деп, РКП ТК-ниң органы демдеглээн. 1976 чылдың августа дээди деңнелге Крымга болгаш ужуражышкын РКП биле СЭКП-ниң аразында, Румыния биле Совет Эвилелиниң аразында, ийи чурттарның улустарының аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзаалларын хөгжүдериге онза ужур-дузалыг болуушкун болган. Акы-дуңмалышкы румын-совет харылзаалларының үре-түннелдиг характери амыдыралдың бүгү талаларында илереттинген. Бүдүрүлгенин кол адырларынга кооперастаашкын болгаш специализапия болгаш оске-даа кады ажылдажылганың ындыг дээди хевирлери хөгжүп келген. Эртем болгаш техника, чырыдыышкын база культура талазы-биле кады ажылдажылга калбаа-биле хөгжээн. Бо бүгү чүүлдер ийи чурттарның эрге-ажыктарынга бараан болуур, социализмниң түгүнүн алдынга ийи улустарының аразында найыралды вокталмал ханыладырынга болгаш быжыглаарынга арганы бээр.

Президент соңгулдаларының сөөлүнде

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Ноябрьның 2-де болган президент соңгулдаларынга чоннуң киржилгезиниң дугайында соолгу медээлерни АКШ-тың парлалгазы чурттуң политиктиг албан черлеринге америк соңгукчуларның хөөн калганының чаа хереглелеп кылдыр көрүп турар. Ол медээлерни ёзугаар алырга, соңгулдаларга 80,4 млн. кижи киришкен, азы бадылаар эргелиг бүгү хамаатыларының 53,3 хуузу болган. Хөй чылдарда уламжы келген чүткүл оонбило бадыткаттынган: бадылаашкынга киржип турар американнарның хуузу чайгылыш чок кызырлып турар. 1960 чылда соңгукчуларның 62,8 хуузу, 1968 чылда — 60,9 хуузу, 1972 чылда— 55,4 хуузу соңгулда участоктарынга келген.

Соңгукчуларның тоомча чок чоруу — американнарның политиктиг олутпайынын уржуу эвес, а үүренип херек кырында боттуг байдалын сарыылдыы-биле аналитеп көргенинiң түңнели-дир деп, «Вашингтон пост» солун бижээн.

Демократтарның кандидады Дж. Картер тиилеп үнген соңгулдаларның оске-даа чамдык сан-медээлери солун болуп турар. Демократтарның 60 хуузу Дж. Картер дээш, а республиканчыларның 89 хуузу— Дж. Форд дээш бадылаан. Картер дээш кадыг күш-ажылдың ажылдакчыларының 59 хуузу, профэвилелдер кежигүннериниң 62 хуузу, чылда орулгазы куду болуп турар соңгукчуларның 62 хуузу бадылаашкынын берген. Чылда 20 муң доллар ажыл турар орулгалардыг соңгукчуларның 62 хуузу Форлту деткээн.

ИДЕОЛОГТУГ ФРОНТУНУҢ ДАЙЫНЧЫЛАРЫ

Коммунистиг партияның идеяларын кижилерниң мээ-медерелинге чедирип, ону чон ортузунга жеткередип, улустуң үзел-бодалын хевирлээринге пропагандист онзагай черни эзелеп турар. Оон кижилер-биле ажылдап билириңден, арга-мергежилиңден болгаш эртем-билиңден идей-политиктиг ажылдың дээштиг чоруу дыка хамаарылгалыг болур.

Партияның XXV съездизиниң негелделериңге дүүштүр партийжи өөредилгениң сорулгаларының дугайында СЭКП Төп Комитединиң доктаалында пропагандист кадрларга камның хамаарылгалыг боор, оларның биңгиглерин доктаамал чаартыр, мергежилин бедидериниң чугулазының дугайында ленинчи айтышкыннарны хажык чокка удуртулга болдурарының эргежок чугулазын демдеглээн.

Партия организациялары пропагандист кадрларны хынамчалыг шилиринче, оларның эртем-билиин болгаш арга-мергежилин бедидеринче доктаамал кичээнгейни угландырып келген. Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң системазында дээди эртемниг, арга-дуржулгалыг кижилерниң саны чыл келген тудум немежип турар. Кичээл, семинар, теоретиктиг конференция бүрүзү пропагандист мергежил бедидериниң ёзулуг школазы апар чыдар. Партия комитеттери политиктиг чырыдыышкын кабинеттерин, экономиктиг өөредилгениң чөвүлелдерин, доктаамал ажылдап турар семинарларын бо херекке бараан болдурар дээш күжениишкинниг ажылдап келген.

Идеологтуг фронтунуң дайынчылары — республиканың пропагандистериниң чөвүлел хуралы Кызылга бөгүн болур. Олар анаа арга-дуржулгазын солчуп, моон сонгааргы сорулгаларын тодарадырлар. Бо арында эки ажылдыг пропагандистер дугайында бөлүк материалларны напладывыс.

Пассажирлер автобудурулгезинде политчырыдымышкын системазында кичээлдер үзүтел чок эртип турар. Ында тыныкчыларны ийи кезекке үзеп—инженер-техниктиг ажылдакчылар биле албан-хаакчыларны бир анды, сеткенчи ажылчыннарны— оске болукте.

Пропагандистер болүүн план килдизиниң начальниги коммунист Ирина Степановна Некрасова ам беш чыл үлештир удуртуп турар.

ЧУРУКТА: золчегдиг кичээлниң пропагандист П. НЕКРАСОВА чорудун тур (ортузунда).

А. ЗАЯЦЕВТИҢ фотозу.

ООҢ ҮЛЕГЕРИ

«Тыва кобальт» комбинатта хөй санныг пропагандистерниң бирээзиниң дугайын партком секретары В. В. Жестовский ынчаар чугаалаан чүве:

— Гидрометаллургия дептинде экономиктиг школаның пропагандизин Олег Павлович Муравьевтуң эрткен чайын болган семинарга чугаазын утпаам мен. Оон сананы оскелерге-даа өөредип болган. Ажылачы чонналрның экономиктиг өөредилгезинии чаа системазы тургустуунган соонда, башгайы чылдарда оон ажыктыг чоруу шоолуг эвес боон турган. Чүге дээрге өөредилгениң четчелээшкинин эргизе чамчыгын калган чамчыл даттаар чорудуп турганывыстан, улустуң билиг мергежили бир дески эвес болганындан кичээлдериниң материалдарын олар эки шингээдип албайн турган. Бо бүгүнүң дугайын пропагандист Муравьев шүтүмүүлээш, ону эдип алырын сананзаан. Бис ону ханызы-биле өөредин көргеш, аларын чаартылгаларны кылган бис.

Партком секретарының бо чугаазында элээн өөредилгиг чүүлдер бар. Партийжи чырыдыышкынның, ылаңгыя экономиктиг өөредилгениң четчелээшкинин чамдык черлерде өөр барымдаалар чорудун турарының өөредилгениң шынары күдүлап турары билдингир. Чүге дээрге экономиктиг өөредилгениң эге, ортунак болгаш дээди хевирлериниң программалары кижилерниң инити билиниинге болгаш түскай мергежилиниң деңнеделериңге хамаарыштыр тогаттынган. Ынчангаш цехте азы бригадада ажылдап турар кижилерни чүүм-биле кайы-бир школага өөренир кылдыр дацзылап каарга, оларның аразында билиг куду кижилерге өөредилгениң программазында киргеп айтырыгларны сайгарары берге, а оскелериңе ол материалдар билдингир, шагда-ла өөренип эртип каапкан чүүлдери болуру таварылга эвес. Ынчангаш пропагандизке кижилерни шынарлыг, дөзүнүг эртиндерни берге аналар. Ол чүүлдү аныяк пропагандистер эскерип, ону эдип аларының талазы-биле санал-оналын чугаалааны ол.

О. П. Муравьев аныяк специалист. Ол алды чыл мурнуда Красноярскиниң оңнуг металлдар институдун доозкан, маңаа ажылдап келген. Дөрт чыл бурунгаар партком аңаа экономиктиг школаны пропагандистээр даалганы берген. Моон мурнунда ынчаар ажыл кылып чөрбээн болган ол баштайгы үеде кичээлдерге белеткел ажылдарынга хөй уе-шактыг үндүрүп турган. Түскай литератураны хөйү-биле чыып, оларны конспектиден, дуржулгалыг пропагандистерниң эртиирип турган кичээлдериге каш удаа олурукшу турган. Ынчангаш кижи бүрүзүн-биле түскай ажылдарының эптиг аргаларын ол дилеп эгелээн. Шынарак билигзиг эштерге, түскай өөредилге черлерин доозкан специалистерге, чамдык ажылчыннарны быжыглаап, кичээлдерге кады бар. Пропагандист оларның кижи бүрүзүнүң сонуургалын, ажыл-амыдыралын эки билир. Ынчалзажок кичээл үезинде оларның чамдыктары чүүт өскелер кижилер ишкаш апаар турган. Кичээлден соонда, аңаа үргүлүү олуржуп турарда-ла болза, олар ынчангаш идепкей чок, аңаа-ла олурукшаа чөрүй баар турган. Пропагандист чеже-даа эки белеткенин, лекцияларны кызыы номчуурга, дыңнакчыларның талазындан ынчаар ажылын чүүлдүг-биле санал-оналын чугаалааны ол.

Ооң-биле кады бүдүрүлге айтырыгларының талазы-биле лекторларның дуржулгазын кичээлдерге сайгарарын ол практиканың эгелээн. Мында ынчангаш ынчаар ажылдавас, аңаа үргүлүү олуржуп турарда болза, олар ынчангаш идепкей чок, аңаа-ла олурукшаа чөрүй баар турган. Пропагандист чеже-даа эки белеткенин, лекцияларны кызыы номчуурга, дыңнакчыларның талазындан ынчаар ажылын чүүлдүг-биле санал-оналын чугаалааны ол. Ол чугаа пропагандисти ханы бодандырга берген. «Дыңнакчыларның чамдыкызының кичээлдерге сонуургал чогуунун чылдагаанны чүдеп» деп айтырыг оны дүвүреп турүп берген.

Болукүүн эң шынарак дыңнакчылары-биле сүүлежилп турган, оон чылдагаанны тодаратказ. Түскай мергежилин бедик хөөчүн ажылтыннар иинти билии куду болганындан сайгарын турар темаларының теоретиктиг материалдарын шингээдип алырынга элээн берүүлеп турар деп чүве билдинген. Ынчангаш кижи бүрүзү-биле түскай ажылдарының эптиг аргаларын ол дилеп эгелээн. Шынарак билигзиг эштерге, түскай өөредилге черлерин доозкан специалистерге, чамдык ажылчыннарны быжыглаап, кичээлдерге кады белеткенирин ол саналдаан. Оон

ХҮН АЙТЫРЫЫ—КЫШТАГЛААШКЫН

«Улуг-Хем» совхозтуң № 1 болгаш № 2 салбырларының чыштаглаашкынга кандыг белеткелдиг кирип турар дугайында айтырыгны Улуг-Хем районунуң Кок-Чыраа кожа Советиниң хемчеглиг сессиязынга чугаалажып көргеш. Ук айтырыг талазы-биле № 2 салбыр эргелекчиниң Ш. Содунамоолдуң болгаш № 1 Арыг-Бажы салбырның зоотехниги У. Бай-Карының илеткелдерин дыка чугаалашкан. Ол салбырларның ажыл-ишчилери дүжүт ажаап алышкыныбиле чергелештир кыпса белеткел ажылдарын сонсаал чокка чоруткаш, чамдык ажылдарны кыштаның сессиязына демдегдеваштаан, чедир киледиримаан ажылдарның амгы үеде барып плереткеш.

№ 2 Кок-Чыраа салбырында ам 621 ийыстыг бода мал бар. Ол үш кезек черге кыштаар, оон той кезиң Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазынга баар. Ынаа сентелге бүрүн доозулган. Ынаы-даа болаа саван хөндектеп. чымчадыр, хөдер пех ам-даа белеп эвес болаган. Алдыы-Шынаа сүт-бараан фермазында чыриткы чок. Ол чорук сааначыларның ажылынга шаптыктап турарын депутат А. Монгуш шүгүмчүлээн. Ол салбырда 8871 баш шөөр мал бар. Олар 20 коданы турган, 12 коданы—торүүр хой, 8 коданы—хураган. Кыштаг чедиптес бооргa, 1 кодан хураганыны өске коданнарже тараткан. Ынчаарга-даа бир годан хураганның кыштаа чок, бөгүүге чедир шинтпирлеттинмээн. 18 кыштагдан Улуг-Арта бир кыштагның бажыныңның сопгалары ам-даа шилдеттинмээн. Кыштагларже 70 тонна саваң, сиген чедирген. Ынчалза-даа 16 коданы хойга мал чеми чедиртинмээнин четпес деп демдегээн.

Арыг-Бажы салбырда ниитизап-биле 1814 баш ыйыстыг бода мал бар. Олар төп фермада болгаш Оймакта семиртилге кодапында кыштаглап жүрээн. Төп ферманың кажаалары ам-даа четче чылыглаттынмаан. Ферманың кажааларының одалга системалары амдыгаа чедир белеп эвес. Оймакта кадарыларның чурттаалга бажыңнарын септээри негеттинин турар.

№ 1 Арыг-Бажы салбыры мал чемининг чарыгдалының ылаңын кылып алза-даа, ол салбырның Кок-Чыраада белеткеп сигенинден бир сараатты сүт алган. Ол сараатты чогуур үезинде сөөртүп албаан. Алдыы-Шынаа фермазының чунар-бажыңынга сүт сөөртүр машина суг чедирбестээн ужурунда чунар-бажың ажылдавастаан. Ол суурда садыг-даа чок, кижи эмгизи-даа чок, амыдырал хандырылга айтырыглары долуулу-биле шинтпирлеттинмейн турарын депутаттар чоптуг шүгүмчүлээн. Сессиизиге санал бергеш депутаттар болгаш активчилер кыштаглаапкывынче совхоз дерекпиязының, салбырлар удуртукчуларының, мал ажылының түскай эртемнигилериниң копкак кичээнгей салып келгенин шыдыы шүгүмүттүүш, кышка белетиел ажылдарында чедир киледиримаан ажылдарны дүрген доозарының хемчеглерин айтыкан. Ол талазы-биле шинтпирээн сессия хүлээп алган.

О. ТАВАА.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

Садыг министерствозунуң колхоз ажыд-агый талазы-биле дузалал будурүүге черивде ажылаан, чурттап турарларда хомудаддыг чагаа редакциязынга келген. Оларның чурттап турар черинде радио ыыттавас, телефон үреликтер, солун, сеткүүл чедирилгезиниң үзүктелээн турарын ында бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң хураалыпга ажылтыг чонунуң ол чагаалыг танывып көргеш. Оларның бижээн турар фактылары хынаалдаш бадыткаттынган.

Хоорай Советиниң күүсекчи комитединиң хоорайның харылзаа бедидиргеге түе черге кыска хуусалда телефон харылзалыг тургузар айтышкынны берген турган. Ында телефон кабельдерин өткен соонда ноябрь 5-тен эгелеп харылзаа тургустуурган. Ол шыкаш суурнуң чурттакчылары чагыткан солун, сеткүүлүн, чагаа, бижиин хүн бүрү ап эгелээн.

Садыг министерствозу түс черде радио шугумун кылып доозарга, суур радиожуттуулар.

СОВЕТ ТЕЛЕВИДЕНИЕ ДАМЧЫШТЫР ЭДВАРД ГЕРЕКТИҢ ЧУГААЗЫ

Ноябрь 10-да Совет Эвилелиниң Төп телевидениезин дамчыштыр ПКАП ТК-ның Бирги секретары аш Эдвард Геректиң интервьюзун дамчыткан.

Советтер чуртунуң чеминнигиннерин, СЭКП-ниң XXV съездиниң төгүлүг шинтпирлерин амыдыралда бөттандырып турар шыдыг улус хемчээлдерин база энергияны полюктар хамызы-биле сонуургап көрген деп, Э. Герек демдеглээн. Совет коммунистериниң, совет улустуң дуржулгалы болгаш чеминнигиннери полюктарга үнеден четпес ужур-дузалыг, оларны хей-аът киргеп.

Чаа доозулган совет-польша чугаалажыышкыннарыны тодаргайлап, Э. Герек мынча дээн: соолгу чыдарда оңза дүргеп бала бүгү талалыг болу берген польша-совет кады ажылдажылганы хөгжүдүнүң айтырыгларын делегеренгейн-биле чугаалажып көргеп болгаш ол ышкаш оон улам ыыгай перспективаларын телевизион бис. Азыс утказы-биле алырга, бо үн бис ол кады ажылдажылганын чаа, улам-на бедик чадазында чедип келген бис. Ынчан оон аңмыдыралдың бүгү талаларынга утказы база хевирлери улам-на байлак болуп.

Совет чурт-биле кады ажылдажылга ПКАП-тың VI съездинге хүлээп алдынган болгаш VII съездиге бадыткаан ниитилел-экономиктиг хөгжүдүнүң стратегиязын чеминнигиннинг бөттандырарынга ноочут улут ужур-дузалыг.

Болган чугаалажыышкыннар СЭКП-ниң база ПКАП-тың, ийи күүшеглериниң туруштарының долу дүүнкээн, социалистиг чурттарның дең каттыштыжыышкыннарын чедирилгеге оон база сыры каттыжыышкынын улам ынай быжыглаарынга, коммунистиг шинчээшкинниң чаңгыс эвин улам ынай быжыглаарынга, чавырлымышкын политиказын хөгжүдүнүнге оларның ниити чүтүлүү бадыткалы деп, Э. Герек демдеглээн.

Совет Эвилелиниге польша делегациязының чылыг-биле чүректиң ханылыңдан хүлээп алганынга өөрүн четтирикшинни Э. Герек илереткеп. Ында польша улустың, социалистиг Польшага ажы-дүнмалыкшы харылзаа илереттингеп. Ындыг харылзаалар база ындыг харылзаа-биле харылзаар. Бистерге, политиктарга, улус совет улус эм-не чоон ониүүзүг болуур деп, ол чугаалаан.

(СЭТА.)

КОПЕНГАГЕН. Данияның «Ниити рынокка» киржип турарыта удур массалыг митингилер болгаш чыскаалдар чүрттүп хой хоорайларында болган. Демократтыг партиялардың болгаш организациялардың төлөлекчилери, ажылчынар, албан-халыкчылар болгаш аныктар оларга киржип турган.

Данияның найысылалыпга база чыскаалдар болгаш митингилер болган. «Ниити рынокка» киржип турар чорук Данияның хамаарышкыла эргелээн чидиреишке чүгле чедирген эвес, харын база ажылчы чонларның амыдырал дедиелип улуу-биле кудуладырынга чедирген дээрзин ол чыскаад, митингилерниң киржикчилерә медегеп турганнар.

ЧУРУКТА: Келентагеште болган удурланышкын митингизиниң үезинде.

АЦИ—СЭТА-ның фотозу.

СССР-НИҢ ИНИЦИАТИВАЗЫН ДЕТКЭЭН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Делегей харылзаалар ынчу ажылдажылганың дугайында Бүгү-делегей керээни чарарының дугаймында Совет Эвилелиниң саналдаан чаа инициативазын КНО-ның Кол Ассамблеязының ХОЙ неэни чүүлдүг дээ көргеп. Ол айтырыгны чугаалажып турар үезинде СССР-ниң саналы турар ССРЭ-ниң постоянный эш-не ханы күзел-бодалдарыта дүүшкек деп, хой делегациязар чөптүү-биле демдеглээн. Совет инициатива дээш айыылын улам-на кошкадырынче, чепсекти дүжүрериниг таарымчадыг байдалдарны туруттарынче, делегейниң Дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлымышкынын хөгжүдерииге чаа идеяны боорунче болган янзы-бүрү социал туруттуглуг күүшеглериниң бүгү талалыг кады ажылдажылганын калбартырынче утпаанган деп, ында бүрү чурттарның делегаттарының чугаазында онзалап демдеглээн.

Кол Ассамблеяның хүлээп алган резолюциязында делегей харылзааларына күштү ажылдавасчыл дугаймында Совет Эвилелиниң саналдаан Бүгү-делегей керээниң телевизиелэн өөрүнүн шоорун болгаш ол айтырыг талалыбиле бөттарының бодалдарын бам саналдарын КНО-ның Чиигине секретарымга киргеп саналдаан ыйыгырыгны киирген. «Делегей харылзааларына ол принципти бүгүлпиты болгаш дөмүтиг ажылдарының эргежок чугаалаын айыткан. «Делегей харылзаалардың күштү ажылдавасчыл дугаймында Бүгү-делегей керээни чарар дугаймында» айтырыгны КНО-ның Кол Ассамблеязының дараазында болур XXXII сессиязының хүн айтырынга киирер дугайын Ассамблея база доктаатказа.

Кол Ассамблеяның ыланардыг хураалыга чүве чугаалаал, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов чугаалажыышкын база бодылаашкынның түңелдерин ыыгай керээни ажылдан кызырыта чурттарның алган хой үезиниң сонуургалдыын моорүскен деп онзалап демдеглээн. Ындыг керээ күрүнеелер арызында харылзаалардың практиказынга күштү ажылдарын сруунга быжыглаарының ужур-дузалыг. Оон-биле ол бүгү-ниитиниң тайбынын быжыглаарыта, агрессияга удур демьеелдиң дөмүтиг хемчээ белдур ужурлуг.

Ыпчаңган күштү ажылдавасчыл дугаймда Бүгү-делегей керээниң чарар дугайында ССРЭ-ниң саналын херек кырынга боттандырар талазы-биле резолюциязының хүлээп алган, Кол Ассамблея чугаа-дагелекчи чорукту салгал деп, совет төлөлекчи медегээн. Ындыг керээни чарары кижи төрелгеттининг хой чүс чылдарга салып келген күзелин боттандырарынга—инфекстер чок делегейни тургузарынга база делегейниң тайбынын болгаш аймыг чок чорууң быжыглаарының херээнге КНО-ның салдарын улуу-биле бедидер.

Нады ажылдажылганың көдүрлүүшкүну

БЕЛГРАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чеңгиис секретары Л. И. Брежневтиң Югославияже пайырадыг аян-чорту болгаш ООФР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Тито-биле уларажыышкынны ноочут чугаа үезе бодур деп, Сараевоның «Ослобођење» солуунуң бижээн. Ийи удурүүчүлер ийи талалың харылзааларының хой сиңнег айтырыгларының талазы-биле ханы чугаалажыышкынкынарны база белетейнин чугаа айтырыгларының талазы-биле санаалаал солчулгазын чорударгар.

Амгы үеде югослав-совет харылзаалардың хөгжүлээн кыйынының-да сеткил ханыышкының болдурган. Ону Москвага база Белградка хой катап онзалап демдеглээн. Политиктиг, экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культура талазы-биле ийи чурттарның арызында кадыг ажылдажылга көдүрлүүшкүнде турун турар деп, солуун демдеглээн. Ийи талалың харылзаалардың чугаа айтырыгларының база дашткы айтырыглар талазы-биле уларажыышкынарны, санаал-онзал солчулгазы болгаш информациязын үргүлүг чорудун келгеш.

Югослав болган совет удурүүчүлерниң арызында харылзаалар үргүлүг, ажыт-чажыт чокка болган ажыктыг-биле боол келген. Ийи талалың кайызынга-даа ажыктыг арабтинкының шиңгээ үндезиннерин, тодаргайлаарга кадыг ажылдажылганың принциптерин чорбы чылдарның мурнунда тургускан. Оон-биле холбаштыр 1955 чылдың Белград декларациязының улуг ужур-дузалының «Ослобођење» солуун онзалап демдеглээн.

Родезия талазы-биле конституциялыг конференцияның соксаааны

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Родезия талазы-биле октябрь төнчүзүнде анаа ажыттынган конституциялыг конференция бодунуң ажылын тодаргай эвес уе иштинде соксаткан.

Зимбабвениң (Родезияның) национал-хосталгалыг шинчээшкинниң делегациязының чөптүүлерде Зимбабвениң хамаарышкыже чоруунуң айтырыглары «тааржыттыр тургузарыныг» америк-англи планын Родезияның расистиг бүү-чүрүмүнүң бөгө оон борыын чүкте камгалакчыларының бодылаа алыр дээш оралажыышкынының түңелдиир конференция чедимче чок болган деп айыткан.

Ол чүрттүн национал-хосталгалыг шинчээшкинниң төлөлекчилериниң Родезияда эрге-чагырганы африкан хой кезекке ламчыдып бээринең дугаймда негедээни Родезияның расистериниң делегациязы каржылы-биле хүлээп албаан. Зимбабвениң хамаарышкыже чоруунуң «тааржыттыр тургузарыныг» Солсберииниң делегациязы бодунуң залчаңде бетө-де ужорге өөн чыл иштинде соңзарлаарын чедип алырын ораладышкан. Оон-биле кады ол хуусалның соонда бөлүк чүрүү эрге-чагырганың кол албанбүдүлгаларды ап кептег эвээн ышкаш холунга чартар чаяк байыкпар ужурлуг.

Солсберииниң ораладжыышкынларын хүлээп албайн, Зимбабвениң национал-хосталгалыг шинчээшкинниң төлөлекчилери америк-англи планын чүрттү бадыгыр хосталарын «соңзун хамаарышкыже чоруубиле» солуп турар деп онзалап демдеглээннер. Мурнуу Африкада АКШ-тың «аралаштырар дипломатиязы» дээр чүүдүлүүн сорулгазы болза күүселеп турар национал-хосталгалыг шинчээшкинниң бойдалында Африка дээш ол районунда Барыып чүүдүн эрге-ажыктарың камгалаары болур.

Женевага чугаалажыышкыннарга Родезияның расиспи бүү-чүрүмүнүң төлөдээкчилик моонда ужуратпырарының оруунче ыыргеп. Родезияның расистериниң башкыны Я. Смит конференцияны өөнээр каапкаш чорутка. Чүртте оон иелгеннинг соонда чугаалажыышкынныынар бир эвес чедишкин чок болуур болза, сайбына кирииччел африкалы удуртумчулар-биле, өскээр чугаалаарга эрге-чагырталарге адыгыпкан аймактар башкынары-биле дугуржулгаларды чедип алырын ораладжыыр ием деп, ок үелеткеп.

Теория айтырыы

САЙЫЗЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМ БОЛГАШ ЧАРЫШ

Совет эрге-чагырганың чылдарында совет улустарның хой талалыг ажыл-чорудулгазының ачызында кижилеринин төөгүге костүп көрбээн ниитилел харылзаалары — эш-хуулуун, бот-боттарының аразында дуржулга солчуушкыннарын хаара тутпаан болгаш кижилеринин аразында күш-ажылчы чаршы — эш-хуулуун, бот-боттарының аразында күш-ажылчы маргылдаазы болур.

Социалистиг кооперастаашкынның үезинде тыптып келген чаршы совет улустың чогаалыкчы чоруунуң чүгүлә факторуу апарган болгаш ниитилел амыдыралының бүгү талаларына ханы салларны чедирип турар. Совет эрге-чагырганың баштайгы чылдарында Владимир Ильич Кижилеринин дидим эгелээшкинниерни кылырынга, чаршыны эгелээринге база ёзулуг эә-чанырысалгалыг болуурунга таарымчалыг байдалдарны калбаа-биле тургузаар уе амаан эгелаан деп чугаалаан чораан.

Эртем-техниктиг дешпилгеге каңчаар-даа аажок хөгжүп орар сайзырангай социализмниң үезинде бистиң партиявыс экономиктиг политиказының үгшиниге көскү эргилдеии кылыр деп түңнелли үндүрген. Ол чүл дээрге, экономиканың хөгжүдезиң кижилериң материалыг амыдыралын белидериниң сорулгалары-биле улам сырый дүүштүрер дээш экономика политиказынга будурүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниче кол кичээнгейни үгландырганы болур. Ынчангаш чаршыка, оон ужур-утказынга, ону организастаарының арга-метоттарынга база-ла эргилдеии кылыры негеттинип келген. Ол бүгү «Социалистиг чаршыны организастаарын улам ынай экижидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның Доктаалының (1971 чыл) долузу-биле чырыттынган.

Партия, профсоюзтар болгаш комсомол организацияларының, ажыл-агый организацияларының күжениишкинниг ажылының ачызында социалистиг чаршыны үткалы партияның амгы үеги экономиктиг болгаш социал политиказының негеделелери-биле долу дүүшкенин эрткен беш чыл көргүскен. Чаршы ол политиканы амыдыралга бөттандырарының эң кол болган ажыктыг чүүлдериниң бирээни болган. Социалистиг чаршыны сорулгазы — чүгле продукция будүреринин сан талазын хандырары эвес, будүрүлге көргүзүглериниң шынар талазынга эки көргүзүглерни чедип алыры апарган.

Амгы үеде чаршыны онзагай чүүлдери дараазында негеледе — экономиканы улам ынай хөгжүдер, чонның материалыг амыдыралының дең-бедик медереллиг чорук, чаа кижини хевирлеп кижизидери дээн чергелиг айтырыгларны чүгле будүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидер, ажыдың ынаырын экижидер — деп негеледе долузу-биле хаара тутпаан. Чаршыны ролюнуң өскени түңүн-даа мурнунда экономиканы хөгжүдезиниден маргыш чок кесту турар. Ол амгы үеде ниитилел будүрүлгезин интенсификастаарынга, будүрүлгениң эргелеп-баштарының сайзырангайжыдарынга, ажылчы чонларның ниити билиин болгаш түскай мергежилин бедидериге каңчаар-даа аажок улуг салдары чедирип турар. Эртем-техниктиг дешпилгениң дүргедиринге, иштинги курлавырларны дилеп тывырынга, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринге, дешпилгелиг арганы нептередиринге оон салдары улуг.

Социалистиг чаршыны социал талазы-биле ажыктыг чоруу база-ла улгаткан. Ол чүгле чаршыны социал сорулгаларны ниитпирлеп турары-биле тайылбырлаттынмас. Чаршыны ачызында социал хөгжүдениң болунга болгулай бөөр организас чок чоруктарның элементилерә кызырлыр болган ук хөгжүдее планныг, тодаратгынган эчис-сорулгалыг апаар. Ол чүгле бүгү чурттуң хемчээлинге эвес, а тус-тус коллективтерге ынаыг янзылыг шинтпирлеттинип турар. Ынчангаш чаржып турарларның хүлээлгелериниде күш-ажылчы коллективтерниң, районнарның болгаш областарның социал хөгжүдезиниң айтырыгларының көлээп турары-даа таварылга эвес.

Оон амгыда амгы үеде чаршыны ыыгай керектериниг калбак массаларны киириштирериниг таарымчалыг байдалдарны ол тургузуп турар.

Чаршыны үзээн-болаал факторларының талазы-биле алырга кижилерниң ниити эртем-билиминиң, культуразының доктаамал бедик, идей-политиктиг болгаш күш-ажыл кижизидилгезиниң күштелии турары хамаарлыр. Партияның XXV съездиниң социалистиг чаршыны амгы үеги кедүрлүүшкүнүн политиктиг болгаш күш-ажылчы кижизидилгениң сырый каттышканының түңнели деп санаан.

Социалистиг чаршыны бедүүн хөгжүдезиниге алаан хой үе-чаалаларны эртеени сайзырангай социализмниң бедиктеринден тодаргай кестүр. Оон хөгжүдези алаан хой факторлар-биле тодаратгынар. Экономика талазы-биле алырга, күш-ажылчы харылзааларывыстың бүгү системазының хөгжүдези-биле болгаш социалистиг күш-ажыл кооперастаашкынының калбак хевирлерже шилчээни-биле сырый харылзаалыг. Калбак кооперастаашкын күш-ажылчы маргылдаанын болгаш кадыг ажылдажызганын хемчээлин улам калбартпаан, ол эң делгеренгей болгаш массалыг апарган. Улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниге тодаргай түңнелдерни чедип алыр дээш шинчээшкинниң чаршыны онзагай чүүлү болу бергеш.

Чаршыны хөгжүлезинин кол ниитилел-политиктиг фактору болза, совет улустарның доктаамал быжыглаг орар социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эвин болур. Социалистиг демократтыг чаршыны калбарыш, буруйгаар хөгжүп орарын социалистиг чаршыны массалыг хевирлериниге бүгү чонну хаара тударынга дегем орулгалыг ажылдын келиш-болгаш ажылып-даа турар. Оон-биле чергелештир будүрүлге болгаш күрүне херектериниге калбак массаларны киириштирериниге таарымчалыг байдалдарны ол тургузуп турар.

Чаршыны үзээн-болаал факторларының талазы-биле алырга кижилерниң ниити эртем-билиминиң, культуразының доктаамал бедик, идей-политиктиг болгаш күш-ажыл кижизидилгезиниң күштелии турары хамаарлыр. Партияның XXV съездиниң социалистиг чаршыны амгы үеги кедүрлүүшкүнүн политиктиг болгаш күш-ажылчы кижизидилгениң сырый каттышканының түңнели деп санаан.

Социалистиг чаршыны бедүүн хөгжүдезиниге алаан хой үе-чаалаларны эртеени сайзырангай социализмниң бедиктеринден тодаргай кестүр. Оон хөгжүдези алаан хой факторлар-биле тодаратгынар. Экономика талазы-биле алырга, күш-ажылчы харылзааларывыстың бүгү системазының хөгжүдези-биле болгаш социалистиг күш-ажыл кооперастаашкынының калбак хевирлерже шилчээни-биле сырый харылзаалыг. Калбак кооперастаашкын күш-ажылчы маргылдаанын болгаш кадыг ажылдажызганын хемчээлин улам калбартпаан, ол эң делгеренгей болгаш массалыг апарган. Улус ажыл-агыйының хөгжүдезиниге тодаргай түңнелдерни чедип алыр дээш шинчээшкинниң чаршыны онзагай чүүлү болу бергеш

Бистиң суурнуң клуву

АДРЕЗИ ЧОК КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ

«Эргим редакция!

Бистиң суурда ийи хаат чараш клуб бар. Ынчалза-даа оон кажан ажындан турарын көрбес-тир бис. Сеңиилер чок, бот-тывынгыр уран чүүл болгулиери чок, черле чүү-даа чок. Концерттер белеткелдери болбайн турар. Электри четкинниг бакемчаанындан клубту март айда хаган, июль айда электри четкинин септеп дооскан. Ам электри тогу бар, а клуб оң олчаан шоочалыг турбуштаан. Чылдагааны билдинмес.

Кино ховар болуур. Неделяда ийи-үш катап үнүп эккеп-ле ол. Алып каан чарлалы башда ховар».

Редакциянын адрезинге келген бо чагаанын төнчүзүнде «клубтуң ажыынын сегидип алырынга биске дузалажып көрүнер» дээн.

Редакциянын даалтазын бүүгаар чагаада бижиттинген чүүлдерин тодарадып көөр дээш айытхан клубтуң турары Кочетово суурга чедип, үс черинең чамдык удуртуур ажылдакчылары-биле чугаалаштым.

Суурда Культура бажыны шынап-ла улуг, чаагай-даа, ам туттунган бажың болду. Бирги каазында улуг сценалыг көрүкчүдер олурар база массалыг хемчеглер арттырер ийи аңы залдыг, концерт бөлеткөөр, клуб ажылдакчылары ажылдаар өрээлдерлиг. Ийиги каъдында суурнуң көдээ библиотеказы, а артканында колхоз баштаар черинең конторазы туруп турар.

Баштаң баарымга, Культура бажыңының даштында аскан адрези чок, ажыында доора кылын кара демир сенчиде улуг шооча аскан турду. Эртенинде көөрүмге, «ийи-үш хонгаш, колхозтуң хуралы болур» дээн. Культура бажының сентен эгелей берген, шалывы-даа ажок чоруп тур. Эжиктерин болгаш соңгаларны доозулаан, чылыглаан.

Көрүкчүдер залында сагышка таарыпшас чүве чүл дээрге, киновуң деңгем экранын ийи-үш черде ора соп каапы, коъш кресло сандайларының чамдыктарының олутарының, ооргаларының чогу, шыймак, эмирик-чемирик байдалы болду. А массалыг хемчеглер залы «тево тывылаан чүве дег», хамык-ла үрелген эт-сеп шыгжамыры болган. «Дом культуры» дээн каан улуг адрес база ында чыдыр. Культура бажыңының ажылы сулараш, ол бедик адын эдилеп шыдавайн баарга, дужүрүп октапканы ол чоор бе деп-даа боладым. Залдың соңгалары хырлаг, мырнай чырык эрттирбес, чамдыкты бузук болду. Концерт белеткөөр өрээлдерде столдардан өске хемчеглер чүү-даа чок, шкафтар безин чок, хөгжүм хемчеглерин, баян, концерт ишик-хептери көзүлбес. Шак бо ниити байдалдан безин алгаш көөрге, Культура бажыңы ажылдавайн турган, ажылдаарынга белеп эвес деп чүвени херечилеп турду.

Колхозта партком секретары, көдээ Совет даргазы Культура бажыңының кандыг ажылдап турганын, материалдыг базазының кандыгын билген боор. Сиңерниң суурларында клуңуңар, Культура бажыңы кандыг ажылдап турарыл? Чоңнуң культурлуг дыштанылгазын организастаар талазы-биле чорудуп турар ажылын чедимчелиг деп санаар силер бе? Культура одаанның ажылынга хөй-ниитиниң киржилгезин кандыгыл? Бо талазы-биле бодалдарыңарны бижиириңерни дилеевис, эргим номчукчу.

суурнуң чоңу Абакандан келген эстрада бөлүүнүң чаңгыс концертин көрген. Чайны оттур долу чогундан Культура бажыңының оске сеткелгези кылдынмаан, октябрьның тоңчүзүнде шимчеп эгелээнин ол.

Культура бажыңының ажылдакчылары чоңнуң дыштанылгазынга, идей-политиктиг кижилиидилгезинге мартан октябрьга чедир дээштиг хемчег албаан. Агитбригада-даа тургуспаан, бөлүмнер-даа ажылдаваан. Партком, көдээ Совет оларның ажылын хынаар, башкарар талазы-биле кошкак кичээнгей салган. Культура бажыңының директору ындыг-ындыг бөлүмнер ажылдаар деп чарлал бижиндээ турза, аныяктар, чон оргузунга дээштиг ажыл кылбаанындан оортан чүү-даа үнмээн. Культура бажыңынга уран чүүл удуртукчузуун чүгле сентябрьда тып, томуйлаан.

Колхозта комсомол организациязының секретарының таймлыры-биле алырга, суурда аныяктар хөй, комсомолчулар безин чүс чыгам кижи. Чайгы үеде суурга аныяктар саны харын сезонныг ажылдарга киржип, хову турлагларынче үне бээри-биле эвээжей бээр. Оларның күжүн ажыглаан, Культура бажыңының ажылын сегидип, бөлүмнерин, агитбригаданы ажылдадып, шефтэшкиннерден кирип алган акша-биле хөгжүм болгаш спорт херекселдерин садып ап болуруп ол чугаалаан.

Культура бажыңының ажылының дугайында суурнуң чурттакчылары чүнү бодап турарыл?

Почта салбырының эргелекчиги В. Иванова: Танцы көжээлери болур-ла-дыр. Көжээлерни оон солуп, аки кылдыр арттырери күзенчиг. Колдуунда эрги киноолар болур-дур. Үнүп бага баган дыннаглар. Бөлүмнер ажылын даргизер болза эки. Мен танцы бөлүмүүге киржиксээр кижи мен. Концерттер шуут болбас-тыр. Диспуттар, конференциялар арттырери база күзенчиг.

Салачы З. Салчак: Киномеханиги немецкий киноларже өөренүкчилерни киргирттер. Ол черлэ таарымча чок. Культура бажыңының ажылы пинтизи-биле сула, аныяктарбиле ажыл чок. Уран чүүлче тоннуу хаара тутпайн турар.

Башкы Д. Седип: Культура бажыңының директору сула ажылдап турар. Бистиң школада безин хыдыг хөгжүм оркестри ажыддан турда, культура одаанга ындыг туррага таарымча чок. Культура бажыңының ажылын экижилеринге дуза кадып, бөлүмнер удуртуп болур башкылар бистө бар-дыр. Культура бажыңының чөвүлели шуут чок. Культура бажыңының ажылдакчылары хөй-ниитиниң күжүнге даянмайн турар.

Шынап-ла, Культура бажыңының чөвүлели чок, ай, квартал планнары тургустунмаан болду. Культура бажыңында баян, ийи электрогитара, магнитофон, радиола, эвээш санныг концерт идиххеви санаттының турар, а оларның кайда шыгжаттынганы билдинмес, ажыглаттынмайн турар. Редакциягга келген чагаа дутаймында көдээ Советке, парткомга, райкүүскомнуң культура киллизинге чугаа сөөлүнде ол Культура бажыңының ажылын диргизер талазы-биле хемчеглер алдынын эгелээн. Культура бажыңының директору М. Монгуш Кызылга семинарга чораш, чедө берген, чоңнуң культурауг дыштанылгазын чоп организастаар, масса-политиктиг, эстетиктиг кижилиидилгеге ажылдарын чорудуп эгелей бергенинге илегел бар.

Ынчалза-даа Культура бажыңының үр үеде ажылдавайн турганы чоңнуң негелдеининге дүүшпес. Редакциягга чагаанның келгенин-даа чоп.

М. САЯЯ,

«Шынның» туснай корреспондентизи.

Бо бүгүдэн номчукчу Культура бажыңының кандыг ажылдап турганын, материалдыг базазының кандыгын билген боор. Сиңерниң суурларында клуңуңар, Культура бажыңы кандыг ажылдап турарыл? Чоңнуң культурлуг дыштанылгазын организастаар талазы-биле чорудуп турар ажылын чедимчелиг деп санаар силер бе? Культура одаанның ажылынга хөй-ниитиниң киржилгезин кандыгыл? Бо талазы-биле бодалдарыңарны бижиириңерни дилеевис, эргим номчукчу.

Чолаачылаар эргенің чаа негелделери

1976 чылдың июнь бирден эгелээш, чолаачылаар эргени болгаш чолаачынын шынызылгазын тыпсырыгга база кандыг транспорт чүүдерни башкарарын чөпшээрээр дутайындыг чаа дүрүм күүтүг боон киргеп. Оон мурнунда чолаачыларга кандыг-даа автомобильге ажылдаарын чөпшээрээр турган. Бо чаа дүрүмнү ёзугаар чүгле автомобильди ниитизибиле эвес, а харын ажылдаар ужурлуг машиназының тургузуун болгаш онзагай чүүлдерни база ыяк билгеп турар ужурлуг. Чолаачы кижи машиназының шын болгаш үрелиишкин чокка ажылдаар байдалын өөренип алган болуру чугула.

Амгы үеде шофер-чолаачы деп аттын үгээлы безин хапызы-биле өскерилеп, чүге дээрге—ол чолаачының шынызылгазында ажылдазын деп айтыр кланы чарлалыг машинаның башкарыкчызы-дыр.

Хүү транспорттуг кижилер курнундагызы шыкап, чолаачынын хүүзүнүл шынызылгазын эвес, хөй-ниитиниң транспортунуң башкарыкчыларының, шаанда профессионал-чолаачы деп адаары шыкап, ындыг шынызылганы алыр.

Бистиң чүртта автотранспорт чүгле сан талазы-биле өскен эвес, харын оон шынар составы база чаартынган, оларның сөөртүр чүгүнүң хемчээли улгатхан, маннаары дүргедээн, чаа-чаа марканың машиналары тывылган болганындан ынаы чаа дүрүмнү үндүрген.

Ниитиниң автотранспортунуң көөдээни-биле чергелештир хүү транспорт чүүлдери база өзүл турарын айтыр херек. Чүгле тоску беш чыл дургузунда безин чонга 5,7 миллион 300 мун чиик автомобильдерни сатканы оон хереченин болур. Ынчаарга онгу беш чылдың төнчүзүнде чылга-ла 1 миллион 300 мун чиик автомобильди кыпын үнүрүп турар апаар. Автомототранспорт чүүлдериниң, эң ылангыяа хүү автомобильдериниң, улам көөдээри-биле холбаштыр орукка транспорт шимчээшкиниин талазы-биле хөй айтырыгларның тургустунуп келе турары таварыгга эвес. Транспорт чүүлдериниң орукка кыпган озал-ондактыг бир муң таварыгларының 5-ни ниитиниң транспортунуң дуржулгазы эвээш чолаачылары, 86-зын—хүү автомобильдиг кижилер кыпын турары шинчилел ажылындан илереп.

Чогум-на оон ужурундан амгы үеде автошколаларга болгаш чолаачылар өөредир курстарга-даа ниити эвес, а туснай категорияларның, тодаргайларга, түс-түс автомобильдериниң чолаачыларыг белеткеп турар. Чаа дүрүм ёзугаар Адаи Е чедир литериг 9 категория бар:

А литер—мотоциклдиң азы мотороллериниң чолаачызы;

В литер—денизиз 3500 килограммдан аспас болгаш 8 чедир олуттуг автомобильдиң чолаачызы;

С литер—3500 кг аңыг денилиг автомашина чолаачызы;

Д литер—8-тен хөй олуттуг транспорт чүүлүнүң чолаачызы;

Е литер—В, С азы Д литерниң транспорт чүүлдериниң чолаачызы болур. Оон ынайлаарга трамвай, троллейбус, мотоколяска, мопед чолаачыларының категориялары кирер.

Бир категориядан өскемнинге шинчилир дээ, немелде өөредилгени эрткеш, курсту өөренип доосканының дугайында, теоретиктиг база практиктиг белеткелиниң болгаш кадыынын байдалының дугайында шынызылгаларны КАП черинге тыглалга дужаары-биле киирер.

Адаккы категориянын чолаачыларынга өөренирге албан эвес, ынчангаш чүгле практиктиг башкарылга талазы-биле шылгалданы үүдүп болур. Ынчаарга бир чылдан ажыг үе ниитиниле автомашинаны чолаачылаваан кижилер болза, теория талазы-биле шылгалданы тудар апаар. Автомобиль хереэн өөредип турар школаларның өөренүкчилери шылгалданы дуклаагаш, чолаачының шынызылгазын алыр эргелиг, ынчалза-даа олар автомобильди 18 харлыг назы четкенде ап чолаачылап болурун шынызылгага айытхан турар ужурлуг.

Кандыг-даа категориянын чолаачылары кандыг-бир маркалыг автомобильди чолаачылаар эргени алырда, курстарга өөренир. Ийи-чаңгыс таварыгларда ындыг шынызылганы алыры-биле туснай бот өөренилге-биле белеткенип ап болур. Ынчалза-даа КАП-нин шынызылгазынга «керээ ёзугаар ажылдаар эргези чок» деп танманы базып каан болур.

Эрги хевирнин чолаачы шынызылгазын чаа шынызылгабиле солуур. Ынчалза-даа солдуруга чедир чолаачылар транспорт чүүлдерин оон-биле башкарар, чолаачылаар эргелиг болур. Чолаачыларның литерлери ындыг болур: А литер—мотоциклчилер. В литер—хүү автомашиналар чолаачылары. III класстың чолаачылары В, С литерлерниң автомашиналарын башкарар, II класстың чолаачылары В, С, Д литерлерниң автотранспорт чүүлдерин башкарар, I класстың чолаачылары В, С, Д, В литерниң машиналарынга ажылдаар эргелиг.

Чаа шынызылгага чолаачының классын айытпас, ынчалза-даа оон ажылдан турар автоажыл-агыйының удуртукчузу ону тыпсырыгын дугайында айытхан болур.

Чаа шынызылганы он чыл болгаш-да солуур. Бир эвес шынызыга солуур чолаачы соолгу он ийи айлар иниинде орукка шимчээшкиниин дүрүмнерин үрээн киижилер теоретиктиг өөредилгени эрткеш, туснай шылгалданы тудар апаар.

И. ЦЕВМЕНКО,

автомотошуларның эйи-түрә ниитилелиниң республика чөвүлелиниң даргазы.

КЫРГЫЗ ССР. Иссык-Куль областың Джета-Огуз районунда «Иссык-Куль» колхозтуң эң хөөчүн ажыл-ишчилериниң бирээзи—С. Джеломанов гүн мүүсеткен национал ырларын бөлгаш аллагаларын ыяшкыларынга аныяктар-ваа, кыргандар-ваа ынаан. Колхозтуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң киржиичилери дыка хөй чүүлдү оон үлегерлеп ап турар.

Аңсакал чүгле магалыг хомусчу эвес, харын он-он бөрүттээны өөретиген эң дуржуулгалыг аңчы. Аңсакал ынаан бөрүүду-биле бот-тывынгыр уран чүүл киржиичилериниң ааязынга турарын бо чуруктан көөр силер. Сөлгагай талазындан—Б. Сейтказиева, С. Джеломанов, Ж. Намазалиева, С. Алдашева, С. Джумалиева.

Н. ЖИГАНОВТУҢ фотозу.

СПОРТ

Чехословакияга ойнаарлар

ССРЭ-нин шилидеп командазы ноябрь 12, 13-те Чехословакияның командазы-биле хоккейге эки хүүзүнүң ужурашылгазын арттирер. ССРЭ-нин Хоккей федерациязының президиумунуң хуралынга шинээндек командаңын составын бадылаан. Командаңың улуг тренери Б. Кулагин, тренерлери—К. Локтев, В. Юрзинов, Составка киргенвер: вратарлар—В. Третьяк (ЦСКА), В. Зингер («Спартак»), камгадакчылар В. Лутченко, А. Гусев, Г. Цыганков (шуптузу ЦСКА), Ю. Ляпкин («Химик»), В. Васильев, З. Белилетдинов (ийилээ «Динамо», Москва), С. Бабинов («Крылья Советов»), В. Крикунов («Динамо», Рига), халдакчылар Б. Михайлов, В. Петров, В. Анисин, В. Викулов, В. Жлуктов, Б. Александров (шуптузу ЦСКА). П. Природин, А. Мальцев, А. Голиков (ужелээн «Динамо», Москва), В. Шалимов, В. Шадрин, А. Якушев (шуптузу «Спартак»), С. Капустин, В. Репнев (ийилээ «Крылья Советов»), Х. Балдерис («Динамо», Рига), Курлавырда: вратарь А. Сидельников, халдакчы Ю. Лебедев (ийилээ «Крылья Советов»).

(СЭТА-ның корр).

Хүннээрек Молдавияның консервалары

Томаттар, огурецтер, перец, зачламаннар, сливалар, айва, виноград, яблоктар... Бистиң Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарынче Молдавиядан 170 аттыг консерваларны чорудуп турар. Хүннээрек республиканың консерва продукциязының бижен дөрт хевирингге муруненик. Шынар демдээн тывыскан.

ЧУРУКТА: Тираспольдуң «Молдплодовощпром» аграр-үйлүр каттырыышкынының лабораттызы комсомолчу Тамара Смирнова Тираспольдуң консерва кылынчыларының белен продукциязын көргүзүп тур.

А. СИМАНОВСКИЙНИҢ фотозу.

1977 ЧЫЛДЫҢ СОЛУННАРЫН ӨЛГАШ ЖУРНАЛДАРЫН ЧАГЫДАРЫ СЕНТЯБРЬ 1-ДЕ ЭГЕЛЭЭН

НОМЧУКЧУЛАР!

«ШЫН»

солунну чагыдып алыңар.

Аңаа чагыдылганы харылзааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде, ажылдаар черниң аайы-биле парлалганын хөй-ниитиниң тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Чагыдылганың өртээ: чартык чылда—3, чылда—6 рубль.

Чилим—суг үнүжү

Оны ам Калуга областың хөлдеринге база Жиндре хемге көрүп болур.

Чилимни суг тооруу деп-даа адаар. Чилим чаңгыс чылдыг үнүш. Оон тооруу кыжын суг дүвүнге кыштаар, а чазын шымырарып үнүп келир. Чилимниң сывының узуну 2 метр ажа бээр болгаш суг кырыбиле деңнежи берген турар.

Чай төнүп турда, тооруктары быжып, суг азы хал дүвүнче дүже бээр. Ол үеде оон ыңай өзүл сайыраарын соксадын, үнүш өлүп эгелээр. Бо үнүштүң грек ады база бар. Ону өчүлдүрарга, «какпа» дээн ол. Ынчаар адаанының чылдагааны — сывы узун болгаш бир-ле чүвеге ораажы берген турар.

СОНУУРГАКТАРГА

Хар-Ус хөл

Моолда Хар-Ус деп хөл бар. Ол Моолдуң улуг хөлдөриниң бирээзи. Хөлдүң узуну 3008 км чедип турар, дооразы 25,8 км, а терези 2,2 метрден аспас.

— Чазын болгаш күзүн Хар-Ус 20 ажыг янзы-бүрү куштарның турлаа апаар. Ол үеде орта тургэн кижи оларның үнериниң тааланчыг аялгазынга чайгаар-ла хаара туттура бээр—деп, сураглыг орус эртемлен-аян-чоруучу Г. К. Потанин бижээн.

Октябрь айдан эгелеп-ле хөл чуга дош-биле шыптына бээр, а ноябрьның ортаң үезинде шуут дүй дона бээр. Оон дужунуң кылыны 80—100 см чеде бээр, температура чайгылчак болганындан, дош тигленип, хөлдүң кырын янзы-бүрү үтүлээлер шива аптар.

Хөл дириг амытаннар-биле байлак. Хар-Устуң чоок-найызында база оон ортулуктарында ховар дээш дириг амытаннар чурттап турар: кара кудуруктуг тээрем, кырза, ондатра, дялги, чер тавааны дээш оонда-даа өске. 1967 чылда Белый деп ортулукче 50 хире ондатра көжүрүп экжеп каан, олар чаа черниң агаар-бойдузунга дөрээн чанчыга бергеннер. Ам оларның саны 60 мун ашкаш. Ортулукта Моолда ховар «тос» деэр чечен үнүн турар.

Черле Хар-Ус дириг бойдусбиле онзагай. Хөлдүң девискээринде дириг амытаннар камгалаар камгалалдыг черлер бар. Ол бүүдүт-да дыштанылга шарыы болу берип болур. Оон загыда хөлдүң дират бойдузунуң амыдыралын хайгаарал, өөренир, эртем ажылдарын, шимчилелдер кылып чорудуп болур черлериниң бирээзи.

Хөлдү долгандыр чаптыда берген үнүштүг черлер, чер ажыл-агыйынга таарымчалыг. Эгезин Хар-Ус хөлден ап чыдар Чонохарнах деп хемге ГЭС тудуп болур. Хөлдүң кыдынга ондатра өстүрер, куш ажыл-агыйлыг черлерни тургузуп болур. Анаа хөй-хөй туристер дыштанып кээп, оон бойдузунуң чараш каапын магадаар.

(«МОНГОЛИЯ» журналдан).

Айыылдан камгалаңып...

XVII векте рим профессор Аанастасий Кирхер дириг амытаннарга гипноз кылып тургай. Оон хевирлерн янзы-бүрү. Наганы туткаш, хенертен өрү көрүндүр тудуптар болза, ол шимчеш-даа дивейл көжүй боор. База чижек. Дагаанның ийи будуп дыңгыдыр шарааш, дыңгыг тудуп алгаш турар. Оон бажының дээш тыдар черинең дужунга чугайбиле шугум шыйгаш, салыпкаш, дагаанны идип азы инебиле кадаарга безин ол шимчеш дивес. Кирхер ындыг түнелге келген: бажының дужунда шугум оон мойнуунда бир-ле чүве баглап каан шыпкаш ындыг сагындырарга, ол шимчевестей боор.

А бир эвес дагаанның буттарын шарывас-даа, бажының дужунга демдек салбас-да болза, дөмей-де аймаарап көжүй боорын дуржуулгалар бадыткаан.

Орус физиолог Василий Яковлевич Данилевский эрткен вектиң төнчүзүнде тоолайга, көге-бугага, ракка ындыг дуржуулгаларын кылган. Оларның карактарының дужунга хенертен дөрбек, от салыптар болза, олар көжүй берип болур. Балыкты элээп үр үе иниинде суута өрү көрүндүр тудуптар болза, база-ла ындыг байдалдыг апаар. Иван Петрович Павловтуң бодалыбиле алырга, дириг амытаннар боттарының мурнунда таварыжып келген айыыл-халапка удур демисежип-даа, дезиндаа ыыдавалын биилип каапда, оон дириг үнериниң бир аргазы—хоруп, шимчерейн баарын.

Дириг амытаннарны көжүбиле тудуп алганыпкаш, даапшимээлден (чамдык дириг амытаннар даапшимээлден көжүй боор), өске-даа кандыгбир чүүлден аймаарап болур дээрзин дуржуулгалар көргүскөн. Көжүй берип, хоруур камгалал айыылдан оон бодуң камгалап ап-даа, а чамдыкта аңаа хора чедирип-даа болур.

СПОРТ

Чехословакияга ойнаарлар

ССРЭ-нин шилидеп командазы ноябрь 12, 13-те Чехословакияның командазы-биле хоккейге эки хүүзүнүң ужурашылгазын арттирер. ССРЭ-нин Хоккей федерациязының президиумунуң хуралынга шинээндек командаңын составын бадылаан. Командаңың улуг тренери Б. Кулагин, тренерлери—К. Локтев, В. Юрзинов, Составка киргенвер: вратарлар—В. Третьяк (ЦСКА), В. Зингер («Спартак»), камгадакчылар В. Лутченко, А. Гусев, Г. Цыганков (шуптузу ЦСКА), Ю. Ляпкин («Химик»), В. Васильев, З. Белилетдинов (ийилээ «Динамо», Москва), С. Бабинов («Крылья Советов»), В. Крикунов («Динамо», Рига), халдакчылар Б. Михайлов, В. Петров, В. Анисин, В. Викулов, В. Жлуктов, Б. Александров (шуптузу ЦСКА). П. Природин, А. Мальцев, А. Голиков (ужелээн «Динамо», Москва), В. Шалимов, В. Шадрин, А. Якушев (шуптузу «Спартак»), С. Капустин, В. Репнев (ийилээ «Крылья Советов»), Х. Балдерис («Динамо», Рига), Курлавырда: вратарь А. Сидельников, халдакчы Ю. Лебедев (ийилээ «Крылья Советов»).

(СЭТА-ның корр).

СТОЛ ТЕННИЗИ

Стол теннизинге Кызыл хоорайның бирги черн дээш блиц-маргылдаа болуп эрткен. Оңу Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 59 чыл оюнга тураскаадын эрттиргеп.

ВЛКСМ обкомунуң ажылдакчызы Анатолий Серен ук маргылдаага эки белеткегенин көргүзүп, чаңгыс-даа кижиге уттурбайн, бирги черни алзаан. Кызылдың № 7 школаның өөренүкчизи Михаил Мусаев — ийиги, инженер Владимир Фунтиков — үшүү черлерни алганнар.

Херээжең спортчуларның комсомол обкомунуң инструктору Мария Шыырап чемпионнаан. Уран-чүүл училищелиниң сургуулзу Александра Ишпты ийиги черни алзаан. Шаңналдыг черлерни алган спортчулар хүндүлеп бижиктер, өртектиг белектер-биле шаңнатканнар.

С. МОНГУШ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 12-ДЕ
МОСКВАДАН

11.00—«Камгалалыг ортулук». Документалдыг телефильм.
11.10—«Москва болгаш москвачылар».
11.40—Уругларга фильм. ПУР-нуң кыска уран-чечен фильмнериниң программазы: «Маадыр майын?», «Доспестер», «Кымныы-даа эвес».
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Ном сөзүң амыдыралында».
13.55—«Солдарның кораблядерн». Документалдыг фильм.
14.10—«Кодээ: амыл-хөөнтери, шиитпирлеттинмээн айтырыглары». Ю. Черненко өртүрер.
14.40—«Экранда—кинокомедия». «Алдыртпастар». Уран-чечен фильм.
16.00—Оперетта артистериниң концерти.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
КЫЗЫЛДАН
17.30—«Партбилет дугаймында сеес». Документалдыг фильм.
17.50—«Сылдысчыгаш». Уругларга программа.
18.15—Мультфильм.
18.25—Телемедээлер.
18.35—Неделяда болуушкунарның таймызбыры.
18.50—«Оруктуң түсчүк кезээ». Документалдыг фильм.
19.00—«Кижи болгаш хообілу». Дамчыдыгга.
19.25—«Олуруктуң ыяшы?» Документалдыг фильм.
19.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.50—Чарлалдар, реклама.
МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
20.15—Концерт.
20.40—«Москва болгаш москвачылар».
21.10—«Экранда — кинокомедия». «Алдыртпастар». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—23.10—Чаңсар.
23.10—00.45—Хоккейге эш хүүзүнүң делегей ужуражылышкыны. ЧССР биле ССРЭ-нин шилидеп командаларының ооңу. 2-ге, 3-кү кезектерн. Польшадан дамчыдыга.

АГААР

Бүгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүү утпаныышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, өске арткаларынга 15—20 градус сооп болуур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүү утпаныышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 15—17 градус соор.

Редакторнуң орлакчызы
К. К. САТ

КИНО

ПОЯБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночыныы. 9.25, «Контрабанда» 10.55, 15.00, Киноклуб: «Келир үениң дайынчызы» 16.50, «Канал» 12.40, 19.05, 20.55 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шортаннын айытхалы-биле» 10.00, «Инженерниң гиперболомди» 15.00, 18.40, «Эргимнерим» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Черге, дээрге ужуралдар» 15.00, «Кара рантың аспаанда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсалгадыг секретарының 2-23-54, партийжи эмдилирел киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үлетпүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информацин база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн баргаваа 2-32-75 телефончо болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1792.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01109

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 268 ((10253)) | 1976 чылдың ноябрь 13, суббота | 1925 чылда үдезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

КАЛИНИНДЕ

Калининниң Ленин орденниг хөвей-саазын комбинадының пөс бүдүрелериниң № 1 белеткел цехинде чехословак ээргиишл автоматтарын тургускан. Ында ам ийи ажылдакчылар үш кижиниң нормазын күүседип эгелээн.

ЧУРУКТА: чаа ээргиишл автоматтарның участогу. Бетинде ажылдакчы Л. Абрамованың ажылдап турары.

А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ШАЛЫПКЫН БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ ТУДАР

Тыва АССР-ниң тудуг организацияларының СЭКП-ниң XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле калбак программаны күүседип турар. Олар эртемниг чедиишкиннерни ажыглаарының ажыктыг чорукту бедидерииниң оруу-биле чорбушаан, тудугга чаа, таарымчалыг материалдарны болгаш конструкцияларны бүгү талазы-биле ажыглаарынче калбаа-биле эгелеп кирген.

Амгы үеде тудугжулар материалдарның болгаш ажыл төлевириниң кампалгазын чедип ап, тудугларга күш-ажыл чаригдалып эвээжедип тургаш, тудуг конструкцияларының болгаш бажыңнарның-даа депизиин эвээжедирип чедип ап турарлар. Тудугнуң индустриализастаарының, бажыңнарны болгаш оске-даа тудугларны бүрүн эптеп кылыр кезектер-биле тударының дугайында партияның XXV съездизиниң айыткан программазының күүседири-биле «Тыва тулуг» трестиң тудуг организацияларының 1975 чылдан бээр тудугнуң эң чаа материалдарын болгаш конструкция-кезектерин ажыглап эгелээн. Чижээ, Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинатының ийиги золчюзүнүн тудуунуң үезинде 24 болгаш 13 дугаарлыг галлереяларны кылырда мурнундагы керамзит-бетон кезектер орнунга 3500 дорбелчин метр «сэндвич» хевирииниң үш каът чиик панельдерин ажыглаан. А бо чылын пиитиан биле 2630 дорбелчин метр ыпдыг материалды Кызылдап, чаа Шагаан-Арыгның болгаш Элегес-Аксының хаба материаллары кылыр заводунуң тудугларынга ажыглаан. Ынчаарга келип чылын «сэндвич» хевирииниң панельдерин ажыглаарын 6000 дорбелчин метр чедирер деп турар. Бир муң дорбелчин метр ыпдыг материалды ажыглаарга-ла, пиитиан-биле 55 кижи-хүнү күш-ажыл чаригдалын кызырар. 1977 чылда чамдык бүдүрүлге черлериниң тудуунуң кырын шыпарыпга 15 муң дорбелчин метр хемчээлдиг белен шыкыг материалдарын ажыглаар деп турар. Ыпдыг материалдарны ажыглаарга тудугнуң хуусаалы дыка кызырлыр болгаш шеверлел ажылдары кылыры албан эвес, шыпар база бедиир. Үстүнде тудуг материалларындан ангыда «структура» дээр хевирииниң калбак, шитти хое кезектерни база ажыглап эгелээр. Ол бүгүнүң түпелиинде республикага туйбудан тудуг кылыры дыка кызырлыр.

Бо чылын чаа Шагаан-Арыгның чамдык бажыңнарын бүрүнү-биле эптээр кезектерден кылып эгелээн болгаш 1.464-А сериялыг чылдыкчыларны ажыглап турар. Ыпдыг материалдар-биле бажың эптеп кылыры дыка дүрген болур. Ажыктыг шолу 1000 дорбелчин метр бажыңны тударга, 23700 рубль экономиктиг камналгапы бээр болгаш түүйбу-биле туткапындан 415 кижи-хүнү камнап алдыпар.

Панельдерден бажың тударының шалыпкын, ажыктыын барымдаалаш, «Тыва тулуг» трест 1977 чылда 464 хевирииң үш орээлдиг ийи квартиралыг бажыңнарны тудуп эгелээр. Ыпдыг материалдар-биле чаа Шагаан-Арыгга, Элегес-Аксыпга болгаш Ак-Довуракка ийи-ийи квартиралыг бажыңнарны тудар деп турар. Ынчангаш келип чылын пиитиан шолуг 6,5 муң дорбелчин метр, 464 сериялыг 70 бажыңнарны тудар. Кызылдың керамзит-сай заводу ажыглалга киргеи соопда республика пайысылалынга III-72 сериялыг панель бажыңнарны хөйү-биле тударының аргазы тургуступар.

Тудугларны чүгле эптеп кылыр аргаже шилчидерв, эртем болгаш техниканың чедиишкиннерии ажыглаары, Злобиннің аргазын ёаугаар бүрүн бот-орулга-чарылгаже шилчиирв республиканың тудугжуларының чедиишкиннииг ажылдарының үндезини ол бооп турар. Ол сорулганы чедип алырлыга чагыкчылар болгаш бистиң кол төлевилел черивис — «Красноярск хамаапы тудугнуң» Кызылда салбыры база улуг рольду ойнаар ужурлуг.

Төлевилелдерге чаа материалдар болгаш аргалар-биле тудуглар кылырын лидими-биле коор херек. Амгы үеде республиканың тудуг организацияларының бажың тударын эптээр аргаже шилчиткенинин хуузу 28, а «Тыва тудуг» тресте 42 хуу четкеп. Ынчангаш сорулга болаа, онгу беш чылдың топчузунге чедир бажыңнарның 80—90 хуузун чаа материалдардан эптеп кылырынче шилчидери болур. Ол үеде «Тыва тудуг» трестиң организацияларының коргузүүп «Главкрасноярск тудугнуң» тудуг трестериниң коргузүүнге чедир кодурер сорулга салдынган.

Хой күн үпер шеверлел ажылдарын, тууйбу салырын, чүдүрер-дужүрер ажылдарны механизастаары күш-ажылдың будүргүчүлүүн улгаттырарынга кол чүүл болур. Механизастаашкынның база ыпы норма-чижектиг дузалы-биле трест чылдың-па күш-ажылдың будүргүчүлүүн 3—4 хуу улгаттырар аргалыг. Ыпдыг норма-чижектиг ёаугаар 1 кижи-хүнүнгеле 1.7 кубометр тууйбу салыр болза, ашпы кижи чылда-ла 7800 кубометр тууйбуну салып ыпдаар.

Республиканың тудуг организацияларының тудугнуң ыпнарын экижидери-биле саратов системазын болгаш комплекстиг-даа аргаларны ажыглап, тудугнуң ыпнарын хайгаараарының ол системаларынгыс кол кичээнгейии углаидырып турар.

Элегес-Аксының хаба материалдары кылыр заводун ажыглалга киирери-биле холбаштыр бедик ыпнарлыг тууйбуну, кедилиг ыпыг материалдарын алыр арга тургустунар болгаш Кызылга тос база ооп-даа хөй каът бажыңнарны тудуп болур апаар.

Тудугнуң ыпнарын бедидерииге болгаш күш-ажылдың будүргүчүлүүн улгаттырарынга Злобиннің аргазы-биле бригаделериниң бот-орулга-чарылга-биле ажылдарын улуг ужуидузалыг, бажыңны бүрүнү-биле тудуп, доскаида хүлээп ап, сапажыр ындыг бригадаларның болгаш оларның кежигүнсерииии-даа ажылының шынары улгадыр деп чүвеин практика херек кырында коргүкеп. Чижээ, «Тыва тудуг» трестиң бот-орулга-чарылгалыг бригадаларының үрей кылыышкынынаи деиисли 1975 чылдыңдан ийи катап эвээжээн. Бир эвес 1975 чылда яреске ындыг 4 бригада ажылдап турган болаа, ам оларның саны 14 чеде бергеп. Ынчаарга бот-орулга-чарылгалыг бригадаларның кылган ажылының хемчээли трестиң апаа бригадаларының ажылындан дөмей улуг, шыпары эки бооп турар. «Кызыл тудуг» эргелелиинде эң Володиннің бот-орулга-чарылгалыг бригадазының ажылчыннары бо чылдың тос айларының дургузунда 28680 рубльдуң тудуг ажылын кылган болаа, ол-ла тудуг эргелелиинің оске бригадаларының кылган ажылының ортумак ортек-үнези 13990 рубль бооп турар. «Тыва тудуг» трестиң оон оске тудуг эргелелериниң эң дээре бригадаларының кылыр ажылдарының ортек-үнези 6000—8000 рубльге дөмейжип турар.

Моон-даа ёөнүүр республиканың тудуг организацияларының алдарлыг тудугжу Злобиннің аргазы-биле бот-орулга-чарылгалыг бригадаларны тургузуп, оларның ажылын шуудадырыпче улуг кичээнгей салыр ужурлуг.

Республиканың тудугларынга чаа, дешпилелиг материалдарны ажыглап, эптээр кезектерни калбак-биле хереглеп тургаш, тудугнуң хуусаазын кызырар, оон шыпарын экижидер сорулга туруп турар. «Тыва тудуг» трестиң баштаар черн, тудуг эргелелериниң партия, профсоюзтар организацияларының бо айтырыгны хүннүң чугула херээ кылдыр көөр ужурлуг.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ ЧЫЛЫН ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР ДЭЭШ

Кызылдың мебель фабриказында социалистиг чарыштыг онгу беш чылдың эгезинден тура дээштиг кылдыр организаставаи. Ында цехтер болгаш түе-түе кижилер аразында чарыштың түңнелдерин үндүрүп, тиилекчилерии шаңнаамактап турар. Бүдүрүлге көргүзүглериилеп ацтыда, профессия талазы-биле чарыш база чорудуп турар.

Бо чылдың тос айларының түңнелиинің талазы-биле цехтер аразынга социалистиг чарыштың бирги черии В. Гольцовка удуртқан эптээр цех чаалап алган. Оон коллективии планның 183 хуу күүседеп. Ол-ла цехтеп профессия талазы-биле бирги черии эптекчи-слесарь Л. Юртаев эзлээн.

ЧУРУКТА: мурнакчы коллективии удуртукчузу коммунист В. Гольцов (солагай талазында) болгаш эптекчи-столяр Л. Юртаев олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Кыштаглардан медээлер

СҮТ-ХӨЛДҮҢ МАЛЧЫННАРЫ

Онгу беш чылдың баштайгы чылында «Сүт-Хөл» совхозтуң малчыннары ниитиниң малын өстүрер, оон продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге белеткээр талазы-биле багай эвес көргүзүглерлиг болган.

Сигеи планың 2900 тоннадан 3005 тонна чедирген, а Ишкин салбыр 138 хуу, Кызыл-Тайга салбыр 102 хуу күүсеткеп. Оон ынай совхоз 4511 тонна силосту, 534 тонна сенажты, 77 тонна спгеи долганың болгаш 1500 тонна савацы белеткээн. Быштагларже мал чемнери сөөртүр ажыл бо хүннерде организастыг чорун турар.

Совхозтуң тудуг бригадазынлап салбырлар дайы-биле быжыглаан звеноларга кыштаглар септээр хүлээлгелиин барык доозар четкеп. Ам оларда аныяктарның автозвеноузун немей быжыглаан. Кудуктарны хынаар, суг кудар савааларны, суггарылга онгачаларын септээр ажыл база эгелээн.

Б. САТ.

• • •

ЭКИ ОРГАНИЗАСТААННДА

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырының коллективи мал кыштагладырынга белеткелди эки организастаан. Сигеи планы 400 тонна турган, а белеткээн 565 тонна, оон ынай 2000 тонна силосту, 600 тонна сенажты, 420 тонна будүк-бүрүнү болгаш 400 тонна чаңгыс чылдыг сигении база белеткээн.

Фермаларже, бригадалар төптеринче болгаш чамдык кыштагларже мал чемнери сөөртүр ажыл база организастыг чорун турар. Савандан эгелээш концентратка чедир, белеткеттинген бүгү мал чемнерии шын калгалаар, камның чарыглаар айтырыгже база кичээнгейии углаидырган.

Шиитиниң малынга кажаа турлагны таарымчалыг болдурар, кыштагларда чуртталга бажыңнарын септээр звеноларга база түс бүрү харысалгалыг ажылдаан. Салбырның малы амдыызында күскү оларда, ам удавас кыштагларже көжүрүлге организастыг эгелээр.

Т. МОНГУШ.

• • •

ДЕМНИГ ЗВЕНО

«Ак-Туруг» совхозтуң Бызыл-Дагда сес кижи составтыг звено кыштагларда малчыннар чурттаар бажыңнар септээр даалгазын ак сеткилдиг күүседеткеп.

Салбырның ажыл-агый эргелекчизи К. Балбан-оолга удурткан ол звеноиуң чамдык кежигүннери сонгаларны септээр, шилдээр, эжиктерни чыглаар, оске-даа бызаныаар ажылдарны коозуптарга, дараазында эштер шеверээр, чугайлаар.

Күш-ажылды шак ыпчаар эки организастаанының, чаңгызы шуптуузу, а шуптузу чаңгызы дээш демниг ажылдаанының түңнелиинде, ук звено кыска үеиии иштинде 26 чуртталга бажыңны чогуур ойунде септеп шүүлгаан.

Ч. ТОВАРИЩТАЙ.

ПРОПАГАНДИСТЕРНИҢ РЕСПУБЛИКА ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Дүүн Политиктиг чырыдышкын бажыңында пропагандистерниң республика чөвүлел хуралы болуп арткеп.

Пропагандистиң билиин, идейлиг бүзүрелиң, мергежилии беш чылга бараалгадыр дугайында илеткелди СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак кылган.

Илеткел талазы-биле аразында эптер санал бергеннер: Ф. Н. Зябрева — Кызылдың № 11 школазының башкызы, теоретиктиг семинарның удуртукчузу; Д. Ш. Сарыглар — партиянын Чөөн-Хемчик райкомунуң ийиги секретары; Т. И. Тюлюш — Таңдының Кочетово школазының башкызы, теоретиктиг семинарның удуртукчузу; В. Г. Трофимов — «Тыва кобальт» комбинатта экономиктиг билиглер чөвүлелиниң даргазының оралакчызы; А. Б. Далбыр-оол — «УТКА 25 чылы» совхозта марксизм-ленинизмиң үндезиннерин өөренир школаның пропагандизи; М. Ч. Ондар — Монгуп-Тайга райкүүскомунуң ажылдакчызы; А. С. Серен — ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары; Л. В. Смагина — Кызылдың садыгларында коммунистиг күш-ажыл школазының удуртукчузу; С. Д. Киров — облпрофчөвүлелдиң секретары; З. Ф. Донучиц — «Кызыл тараачын» совхозта экономиктиг школаның удуртукчузу; Х. Б. Саган-оол — СЭКП Эрзин райкомунуң пропаганда болгаш агитация киидизинин эргелекчизи.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери чугаалашкан айтырыг талазы-биле тускай сүмелерни хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчаннмаа республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын ноичаап, пропагандист В. А. Копейага Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы атты тывыскаиының биижин, пропагандистер М. И. Горбунова, А. Х. Доржу болгаш Т. С. Чимит-Доржу оларга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиктерин тыпсып, бедик шаңналды алганы-биле холбаштыр оларга база хуралдың бүгү киржикчилеринге байыр чедирип, чаагай күзээшкиннер дамчыдып, чүве чугаалаан.

СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак «Республиканың эң дээре пропагандизи» деп Хүндүлел дептериие адын киир бижиткен кижилерге тускай бижиктерни тывыскан.

Пропагандистерниң республика чөвүлел хуралы ооң-биле бодунуң ажылын доозкан.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ И. КОМАННЫ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

Ноябрь 11-де СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев Кремльге ССРЭ-де албанныч найыралдыг аян-чоруун кыдыл келген РКП ТК-ниң Политүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РСР-ниң национал камгалал министри генерал-полковник И. Команны хүлээп алган.

Беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы Д. Ф. Устинов болгаш РСР-ниң ССРЭ-де элчизин Г. Бадруе олар киришкеп.

Совет Эвилели биле Румыниянын аразында найыралдыг хырызаалариы уламчылай хогжүзериинин айтырыгларының, а ол ышкаш делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналарылашкан.

Эш И. Команга эш Л. И. Брежневке эш Н. Чаушескудан байырны болгаш совет улуска эки күзээшкиннерии дамчыдып берген. Эш Л. И. Брежнев эш Н. Чаушескуга болгаш румын улуска байыр болгаш эң чаагай күзээшкиннерии дамчыткан.

Беседа найыралдыг, чылыг байдалга арткеп.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведин чыылдырар дугайында ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң дортку чыыжының дортку сессиязын 1976 чылдың декабрь 16-да Кызыл хоорайга чыылдырар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАННМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1976 чылдың ноябрь 10.

СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң пленуму

ПАРТИЯНЫҢ АЙЫТКАН УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң пленуму ноябрь онда болуп эрткеп. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлери-биле болгаш анаа СЭКП ТК-ның Чингипе секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы-биле холбаштыр Москва хоорайның партия организацииязының сорулгаларын оон киржикчилерн чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хооркомунуң бирги секретары В. В. Гришин илеткел кылган. СЭКП ТК-ның Пленумунуң ажылының түңнелдерии, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының шиитпирлерии партия болгаш совет улус чангыс эп-сеткилдиг деткиң турар дээрзин плеткелчи демдеглээн.

Эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазының кол чүүлдерииге доктаагаш. В. В. Гришин ол чугаа чаа беш чыл планын. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле ажылчорудулганын делегеитей программазы болбушаан, партияның организацина бүрүзүнүп, бистиң бүгү партиявыстың ажыл-чорудулгазынга эң чугула үжүр-дузалыг деп онзалап демдеглээн.

— Онгу беш чылды москвачылар чедиишкиннииг эгелээн—деп, ол чугаалаан.— Продукцияны сайгарарының база эң чугула кыдыларынын хой нүрүүзүп бүдүрүп үнүрер талазы-биле он айлар планы ажыр күүсеттинген. Түүгү организацииялары керээлиг ажылдар планын күүсеткен. Үүрмектеп салыглаар бараан саларылгазының планнары ажыр күүсеттинген, чонга ачы-дуза чедиреринии хемчээли улгатқан.

Ынчалзажок Москваның үлетпүр болгаш түүгү организацияларының ажылында четпестерни база демдеглээн. Ажылдың ажыктыг болгаш шынары дээш демиселдии чугулазының дугайын, бүдүрүлге күүлерин ажыглаарын экижидериин, бүдүрүлгелерни техника талазы-биле чаарты чепсегларининн ажылын, камналга чүрүмүн күштелдиреринии, эртем-техниктиг депшилгепи дүргедиринии эргежок чугулазының дугайын плеткелчи болгаш саналдаан кижилер чугаалаан.

Организакчы болгаш идеологтуг ажылдың деннелин бедидери-биле холбаалыг айтырыгларже илеткелде болгаш саналдарда улуг кичээнгейни салган. Беш чылдың сорулгалары ам тодаргайлаттынган болганда, беш чылдың онзалдаларын күүседир дээш бүгү улустуң демиселиигe болуунуң түрүжүн тодарадып алырда ажылчын кижи бүрүзүнге дузалазары, планнарны долдур болгаш ажыр күүседири дээш социалистиг чарышты калбак пептередири, 1977 чылга база пиитиан-биле беш чылга бедиткеп социалистиг күлээлгелерни болгаш үткүштүр планнарны ажылдап кылырын күштелдирери эргежок чугула деп, пленумга онзалап демдеглеп турган.

Хүлээп алган доктаалынга пленум СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлерии, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында киргеи чүүлдерии болгаш түңнелдерии бүрүи долдуу-биле чүүлдүзүнүп, ол бүгүнү чайгылыш чок улуртулга болдурүп күүседир кылдыр хүлээп алган.

Москва хоорайның коммунистери, бүгү ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шиитпирлерии, СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында салдынган сорулгаларны күүседириие бүгү күжүн, билиин болгаш энергиязын бээр, онгу беш чылдың онзалдаларын чедиишкиннииг күүседир дээш социалистиг чарышты калбак пептередир дээрзин пленум партияның Төп Комитединге, СЭКП ТК-ның Политбюрозуна бүзүреткеп.

1976—1980 чылдарда Москваның улус ажыл-агыйын комплекстиг хогжүдериинин беш чыл планының, 1977 чылда найысылалдың улус ажыл-агыйын хогжүдериинин планының төлевилелдерии база 1977 чылда Москваның бюджединин төлевилелин пленум көргеш, колдуунда чүүлдүг деп көргеп.

(СЭТА).

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ АЖЫКТЫЫ ДЭЭШ

БИСТИҢ коллективибиҥ СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ тоогулуг шиитпирлерин, онгу беш чылдыҥ даалгаларын күүседир дээш заводтуҥ бодунуҥ беш чыл плазының контроль чурагайларын чүгаалажып көрүп турар. Онгу беш чылды ажыктыг болгаш бедик шынарныҥ чылы болурары — бистиҥ заводтуҥ коллективиниҥ кол соруглазы. СЭКП Төп Комитединиҥ октябрь (1976 чыл) Пленумунга партия Төп Комитединиҥ Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев бедик шынар болгаш ажыктыг чоруктуҥ улгаттырарыныҥ амгы беш чылдыҥ бир онаалаачак чүүлү болдуруп айыткан. Тывааның автосептелге заводунуҥ ажылчыннары, участок мастерлери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары ажылдың техника-экономиктиг көргүзүглериниҥ экижилериниҥ, продукция кылып үндүрериниҥ, ооң шынарын экижилериниҥ курлавырларын тодаратканы, долузу-биле ажыглаар дээш тывыҥгыр бау-биле ажылдап турар.

Бистиҥ заводтуҥ продукциязы транспорт будурүлгелериҥе эргежок чүгула. Ооң продукциязының кедилиг, шынарлыг болурундан республиканыҥ улус ажыл-агыйының бүгү адырларының чедиишкиниҥ хогуүдели хамаарыжыр. Ынчангаш завод чылдың-на продукциязын будурериниҥ темпизин 6 хуу чедир улгаттырар ужурлуг.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ажыктыг чоруун улгаттырарыҥга иҥш-ажылдың будурүкчүлүү улуг ужур-дузалыг. Чогум-на ооң ужурундан заводта онгу улгаттырарыныҥ курлавырларын тыварынче улуг кичээнгейни салып турар. Бисте ажыглаттынмайн турар курлавырлар дыка хөй. Ооң чижээнге хол-биле кылыр ажылдарыны кызырары, келиктерин чаа, штампалаар аргабиле кылыры, септелге фондузуның болгаш артык келиктериҥ чогундан аваа турар чоруктуг кызырары, күш-ажылдың сагылга-чурумун экижилери, ажыл-шагы үзер чоруктуг чок кылыры дээш өске-даа курлавырлар хамаарыжыр.

Күш-ажылдың будурүкчүлүүн улгаттырары, материалдыг болгаш иҥш-ажылчы чыгыдалдарыны эвээжедири, продукцииниҥ шынарын экижилерин дээш ышкаш чугула негелделерни чедип алыр дээш демиселге социалистиг чарыш болгаш шаҥнап-маазарыныҥ шын тургускан системазы база оны төп ажыглаары дыка улуг рольдуг.

Онгу беш чылдың дургузунда алдынар орудагның күселе-биле-материалдыг шаҥналмакталга ажыглаарыныҥ 170 муң рубльден эвээш эвес акша-хөреңгизин түскейлеер ужурлуг. Ол дээрге ажылчыннарның болгаш албан-хаанчыларның үре-түвелдиг, эки ажылдаарынга, күш-ажылдың будурүкчүлүүн улгаттырыр, продукцииниҥ шынарын экижилериҥе болгаш ажыктыг чоруктуг улгаттырарынга идиг болдур.

АЖЫЛДАКЧЫЛАРГА моральдыг болгаш материалдыг идиг бөөр акша-хөреңгизиниҥ хемчээлиниҥ бистеулам улгадын турарын айтыр херек. Чижээ, 1970 чылда бүгү хевириниҥ шаҥналдары 98 рубльден ашпас турган болза, 1975 чылда ол 3,4 катап өскөн, азы 357 рубль четпеи. Эрткен беш чылдың дургузунда күш-ажылдың будурүкчүлүү 40,5 хуу улгаткан, а ортумак ажыл төлевири — 31,5 хуу бедөөн. Ол дээрге материалдыг шаҥнал-мактадың шын системазының эчы-дузазы-дыр деп чүве билдингир-дир. Ооң-биле кады заводтуҥ бүгү ажылчыннары болгаш будурүлге участоктарыныҥ коллективтеринде социалистиг чарыштыг дүшүмнүң бодидери, күш-ажылдың будурүкчүлүүн улгаттырары, дериг-хереңселдерни долузу-биле ажыглаары, чаа техниканы будурүлгеге тургузары, чиг-этти, материалдарны шаҥнаары, ажылдың шынарын удам экижилерни кордүнгеп.

Ол соруглаларны чедиишкиниҥ шиитпирлери ажылдың организастаарындан дыка хамаарыжыр. Заводтуҥ башкаар черн, партия болгаш профсоюл организацияларының будурүлгениҥ ажыктыг чоруун бодидериҥе шыйлдакчы будурүзүүн киирген үүнүн барымдаалап тургаш, материалдыг идиг берииштиҥ фондузун ажыглаар системазын бүдүүлээр ажылдап турар.

Автосептелге заводу турун келгенинеҥ бүгү дургузунда бир миллион сөс чүс муң рубль орулга алган болза, чүгле чаҥгыс онгу беш чылда орулганың түӊ бир миллион рубль ажыг болур ужурлуг.

ЗАВОДТУҢ коллективиниҥ мурнунда онгу беш чылда салган соруглалары дыка улуг. Беш чыл иштинде будурүлге хемчээли 31,2 хуу улгадыр. 1976 чылдың январь 1-ден эгелээш, 18726-73 курстандартты бүүдүүр моторларны септеринеҥ чыл аргалыпче шилтип киирер.

Ооң-биле кады заводтуҥ ажылында ам-даа бар четпестерни чайладырының соруглазы салдынган. Ынчангаш бо четпестериниҥ түӊнелиндe заводтуҥ ийи эң чугула участоктары бо чылдың тос айларының планнығ даалганыг күүседээн. Ол дээрге мотор болгаш аргат септер участоктар-дыр. Ооң-даа өске участоктарда ажыл-агыйжы эвээ чоруктуг үрежүүдүн продукцииниҥ бот-бодун улгадып турар. Заводтуҥ продукцииниҥ чамдык хевирлериниҥ шынары амгы үениҥ негелделеринге четпес боон турарындан немелде материал болгаш күш-ажыл чарыгдалдарын үндүрүп турар. Ол шынкаш септелге фондузунуҥ эвээжи болгаш ажылчын кадрларының чедиишпезин автосептелге заводунуҥ дедиски, бедик шынарлыг ажылдаарынга улуг тептыктыг.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ажыктыг чоруун бедидеп, продукцииниҥ шынарын экижилер соруглага-биле заводтуҥ техниктиг кииминиҥ заводтуҥ хөй-иитки көрүүдениҥ комиссизиниҥ-биле кады будурүлгениҥ немелде күрлавырларын тыварыныҥ, кылып турар продукцииниҥ шынарын экижилериниҥ талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Амыткан хемчеглерни ёлүүлаар ажылдаар черлерде нормативтиктиг документацииниҥ бижээш, аскан болгаш моторларны ажылдадып, шиитпирлерни эде кылган. Ооң түӊнелиндe моторлар септелгелиниҥ шынары бедөөн дең чугаалап болур. 1976 чылдың тос айларының дургузунда 15,3 муң рубль түӊнүг 35 хемчегерни ажылдап кылгаш, будурүлгеде ажыглап турар.

Тываның автосептелге заводунуҥ эрткен тос айларда ажылының бүгү көргүзүглерин ыяк өөренип көрүп тургаш, техник-экономиктиг көргүзүглерни моон соңгаарда ынчаар экижилериниҥ оруктарын дилеп тывар.

А. ТОМИЛИН,
автосептелге заводунуҥ план кылдыгының начальныгы.

КҮЖЕНИИШКИННИ УЛГАТТЫРАР

СЭКП ТК-ниҥ октябрь (1976 чыл) Пленумунуҥ база ССРЭ-ниҥ Дээди Совединиҥ тоску чыыжының бешки сессизиниҥ материалдарын болгаш партия Төп Комитединиҥ Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ Пленумга чугаазын ажыл-ишчилерге хамыжыбиле тайылбырлап, пропагандалаары чүрттүн өске бүгү черлериндe шыйлаш, бистиҥ совхозтуҥ партия комитединиҥ болгаш партия эге организацияларының ажылында амгы үеде бир кол черни эзелеп турар.

Партия организациязының пропагандистери, агитаторлары болгаш политинформаторлары ол чугула документтерниҥ тайылбырлаары-биле кады райониҥ болгаш совхозтуҥ мурнуна салдынган соруглаларын чедиишкиниҥ күүседиринче ажыл-ишчилерни сорук киирбөшаан, оларның чүрттап, ажыдан турар черлериниҥ ышкаш, аймактың турар черлериниҥ ажыл-ишчилерни сорук киирбөшаан, оларның чүрттап, ажыдан турар черлериниҥ ышкаш, аймактың турар черлериниҥ ажылды калбартып турар.

Бо ажылче культура албан черлериниҥ, хөй-иитки организацияларының кичээнгейниҥ парторганизациялар биздилиг угландырып турар. Чижээ, мал чемни белеткеринiҥ, дүжүт ажаан алышкынының, кыштаглаашкынга белеткелиниҥ төрээн Культура базыкының «Борбак-Арыг» агитқультбригадазы (удуртукчузу А. Монгуш) бригадаларга, малчыннарга хөй удаа уныушкүннерни кылып, концерттерни көргүскен. «Бидиҥ» шиитпирлел организациязының лекторлары ол-ла үеде янзы-бүрү темалыг лекцияларны 13 кезек черге номчуп, хөй санныг беседа, номчулгаларны кылган.

Совхоз будурүлгезиниҥ мурнакчылары коммунистер саанчы Баанам Кара-Сал, ханаан ажаакчызы Опал Доржу, аныяк коммунист тракторист Дашөл Хөвелиг олар ХЭРЭ-ниҥ улус ажыл-агыйының чедиишкиниҥ делгелгезиниҥе чоралаа. Оларныҥ-биле ужуражылгаларны организастап эртиргеп. Материалдыг ажылдаарны хераженнер чавулелиниҥ, агитқвартираларның күжү-биле доктаамал организастап келген. Чижээ, ураа-шеверлерниҥ даараң, аргыл, чаваң, чуруп кылган кылыгзарыныҥ база аъш-чем дажилериниҥ делгелгелерни эртиргеп.

Культура базыкынга номчулга конференциязын үш удаа, лекция номчуштазын болгаш беседаларны 12 удаа кылган. Ылаҥгыя шиитпирлериниҥ чангыс чер чүрттүү чоралачы О. К. Сагаа-болдун «Төрээн кижилер» деп номугна организастаан темалыг кежээ чонуҥ номга ынакмылын улам хайыктырган.

Күүк сезонуг ажылдарны чедиишкиниҥ чорудузрынга тараажыларны, механизаторларны, сигенчилерни, малчыннарны күш-ажылчы керектерже улам хөй-ажыг киирер дээш социалистиг чарыштың калбак неперелиг кылдыр организастывышаан, кедеҥ ишчилериниҥ оргуузуна депутатгар хүнүн, партияның ажык хуралдарын эртирип, ажылчы чонуҥ масказыг шефтелишкинин калбарткан.

Чижээ, совхоз төвүүде партия эге организациязының (секретары Зоя Багбыштай) коммунистери боттарының хуралынга шеф-биле шиитпирлээш, малыга беш тонна сиген белеткеп баарын шиитпирээш, чангыс-ла хүнде сүүсеткеш, совхозка лужаап, улуг дүлеиы чедирген.

Хөй-хөй коммунистер мурнунда хүлээлгезиниҥе берген сөзүн төлептиг эвелеп турар. Чижээ, Василий Тас-Хүлээвич 60 га черни эки ажаагаш, 48 тонна, азы 480 центнер мал чемни төрээн совхозугна белеткеп берген. Ол шынкаш коммунистер Тас-оол Куулар, Доос-Кара Монгуш кайызында 12 тонна сиген белеткеир дээш сөзүүге ээ болуп, 25—28 тонна кылдыр күүсеткен.

Ажыл-ишчилерни оргуузуга партийжи сөстүн чедиишкиниҥ, дээштиҥ, совхоз будурүлгезиниҥе коммунистериҥ авангардчы ролю ажыл-агыйның планныг онаалдаларын күүседиринге улуг идиглиг болуп турар. Совхоз эрткен үш квартадында мал продукциязарын күүрнеге садар планныг онаалдаларын (бедиткен даалга-биле катай) эвээш 100,6 хуу, сүтүү — 104,6 хуу күүсеткен. Күүрне шыгжамырынга 377 тонна тараапны уруп, планын 151 хуу, сиген белеткелиниҥ планын 104,1 хуу күүсеткен.

Арыг-Бажы сүт-бараан фермазы (эргелевишиҥ коммунист К. Иргит) садар бир имекке онаалтыр 1630 кг сүтүү сагган. Сүт саалдазы шээк бурузунге онаалтыр алырга 160 кг ковудаан. Саанчы коммунистер Анай Иргит, Чылбак Куулар, Таан Кара-Сал олар быжыглаг инектериниҥ бирээҥинден-не 1500—1613 килограмм сүтүү сагган. Четчир саанныг үрединиҥ совхоз уруп алган.

Ам 1976 чылдың деректурунуҥ шиитпирлиг үези келген. Ынчангаш бо чылгы салдынган улуг соруглаларны чедиишкиниҥ күүседир, шиитпиниҥ малын хүр чадгай кыштагладыр дээш партия организацияларының, партболуктер политмассалыг ажылды улам бедик деҥнеге туруузары эргежок чугула.

Мал бажыҥ өстүрериниҥ планы, дүк будурери болгаш күүрнеге садар онаалга күүсеттинмээн. Мал бажыҥга хорамча, ийи-чаҥгыс киилерниҥ харыысалга чок чоруунуҥ үржүүнден ыяды өөрге аазыр, чидирер чоруктар болгаш эске-даа четпес шиитпирлеттинмээн айтыглаар хөй. Оларны дүргей чайладыр, салдынган соруглаларны чедиишкиниҥ күүседир дээш коммунистер өөрге оларга турушун, амгы күжениишкиниҥ ажылдаары негеттинип турар.

С. ДОҢГАМ.

Чоон-Хемчикте «Большевик» совхозтуҥ партком секретары.

Кижилер кадык болзун дээш

КАЗАХ ССР. Долгандыр турар бейдусту камгалаарының Усть-Каменогорскиде албан чери улуг амылды чорудуп келген. Хөй заводтарда суг арыглаар дөрилгелерни, атмосфераже хоралыг довурактарны үндүрерин эвээжеткен довурак-газ тудар чүүлдерни кыяган. Ол албан черииҥ медитери Усть-Каменогорскиниҥ кудумчуларында база будурүлге черлериниҥ цехтеринде санитар нормаларын күүседип турарын хайгаарап турар. Олар дааш-шимээнниҥ күүжүн хымап, сугуун база агаарның анализин кылып, ажылчыннарның ажылдап турар черииҥ байдалын хынаарлар.

ЧУРУКТА: хоорайның санэпидемстанциязының көжүп чоруур виброакустиктиг лабораториязының ажылдакчыларының Усть-Каменогорскиниҥ В. И. Ленин аттыг көргүлчүнциик комбинадының эзилдирилге цегинде дааш-шимээнни хемчээп турары.

Г. ГЕЛЬФАНДАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чыл планын декабрь 20-ге чедир күүседир — Талнах рудазының коллективиниҥ хүлээлгези ындыг

КРАСНОЯРСК КРАЙ. Талнахтың байлактыг черинде Заполярьениҥ «Комсомольский» деп эң улуг рудниги-ниҥ дагжыларының чес, никель, кобальт-биле байлак руданы казып, ону Норильскиниҥ даг-металлургия комбинадыныҥе чорудуп турар.

Ай бүрүзүниҥ онаалдаларын 103—104 хуу күүседип келген. Онгу беш чылдың баштайгы чылының планын декабрь 20-де доозар болгаш хөй мун тонна продукцияны немей бөөр деп дагжылар хүлээлге алган.

ЧУРУКТА: Талнах рудазын чүдүрүп турары.

М. ПРУДНИКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Ноябрь 11-де Москвага библиотека ажылдакчыларының активиниҥ Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы бодунуҥ ажылын доозкан. СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ шиитпирлерин ёзугаар онгу беш чылда библиотека тургузуушкуннуг соруглаларын ооң киржикчилерге чугаалашкан. Сөөлгү чылдарның иштинде чүрттүн библиотекалары ном пропагандаларының идейлиг деҥнелин бедиткен, идеологтуг салдар чедирерип калбарткан, амыдырал-биле, бүдүүлге-биле харылзаалаарын быжыглаан деп, санал бергеннер демдеглээн. Иитилдел-политиктиг, эртем-техниктиг, чечен чогаал болгаш өске-даа литератураны бөөрү эдээн көрүдээн. Чыл бүрүзүнде номчукчулар иитилел фондуларындан дөрт миллярд ажыг номнарны ап келген. Чүрттө 360 муң библиотека ажылдап турар, ооң номчукчулар активи ийи чүс миллион ажыг кижи болган.

Бүгү-эвилелдиҥ чөвүлел хуралының киржикчилерге чүрттүн библиотекарларынга кыйгырыгны хүлээп алган. Ында кол кичээнгейни СЭКП ТК-ниҥ октябрь (1976 ч.) Пленумунуҥ материалдарын пропагандалаарынче база Октябрьскиниҥ социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга белеткенирinче салган.

(СЭТА-ның корр.).

Тес-Хемниҥ харылзаачыларында

Бистиҥ кижи бүрүүзүн чагыдып алган солуннарын, журналдарын зотуур ёйүнде номчубассаар, радиодан чаа чүүлдерни хүн бүрү дыннаксаар, төрелдериниҥ болгаш өнүктериниҥ чагааларын, телеграммаларын алыксаар. Харылзаның ачы-дуза чедирилгезиниҥ өске-даа хевирлериҥ шупту-зуур ажыглап турар бис. Ол бүгү болза почтачыларның, хөй-иитки парзалга тарамыкчыларының, монтёрларның, телефонистериниҥ болгаш телеграфчыларның чонга ак сеткилдиг ажылындан чугула хамаарыжыр.

Совет кижилер чүртте болгаш делегейде болуушкуннарны парзалгадан хүн бүрү номчуп, радиодан шак бүрү дыңнап турары магалыг. Ол дээрге Коммунистиг партияның ленинчи Төп Комитединиҥ бүгү-ле чүвениҥ кижизе, кижиниҥ чаагай зоруунга бараалгадып турарының ачызы. Ада ёзуунуҥ ол сагыш салышкынынга харыы кылыр кым-даа, кылаҥгыя харылзаа органнарының ажылдакчылары удам кыымаккай ажылдап турар.

Маныа хөлбаштыр Тес-Хем районда харылзаа ажылын бижиир бодалым. Будурүлгениҥ ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедиҥериниҥ бөш чылында харылзачылар мурнукузундан эки, каш дакпыр күженишкиниҥ ажылдап турар. Алган социалистиг хүлээлгени чогуур ёйүнде, харын ашыр күүсериҥге идиглиг хемчеглерни организастап, чарыштың түӊнелиҥ ай, квартал сайы-биле уландырып, мурнакчыларның дүржулгазын неперелиҥ турары ажыктыг.

Харылзаа белдириҥге болгаш ооң салбырларында күш-ажылды организастаарын экижилер, кижи бүрүзүнүҥ ажылга бот-харыысалгазын бедидер айтырыг социалистиг чарышта көл негелделиҥ бирээзи болуп келген. Ажыл бүрүзүм кижилер, кадрлар кылып бүдүрер болгай. Оларның политиктиг билиҥ, техниктиг мергежили бедиин түдүм, түле-херек будуҥгур, продукция шынарлыг болур. Харылзачылар ортуузунда партийжи-организастыг болгаш масса-политиктиг ажыл база багай эвес тургустунган.

Ол бүгү кижилдикчи болгаш организачы хемчеглериниҥ түӊнелиндe районнуҥ харылзаа органнары бо чылдың үшкү кварталында почта чедирилгезин — 104,6 хуу, радиожудулганы — 128 хуу, кедеҥ телеграф харылзаазын — 170 хуу, хоорайлар аразының харылзаазын — 101,9 хуу болгаш түскай харылзаазы — 135,7 хуу күүсеткен. Чоннуҥ хүндүткелиндe ак сеткилдиг харылзачыларны демдеглээри база ёөрүнүүр. Чижээ, телеграфист Зоя Ямбиль, Зина Сат; монтёр Олег Данзырчы, Иван Демборель; чолаачы Серен-оол Чооду, Владимир Тоҥур-оол; почтачы Марта Аралдыя, Чечек Ондар ышкаш эштерни хөйүү адап болур.

Районнуҥ харылзаа белдириниҥ салбырлар аразында социалистиг чарышка Ак-Эрик (начальныгы Чаймаа Чайзат) тиилекчи болган. Үшкү кварталдың түӊнелиҥ ёзугаар алырга, ол салбыр будурүлге планын 111,5 хуу, Берт-Даг — 107 хуу, үшкү черде Деспен — 106 хуу күүсеткен.

Шупту ажыл дескн, чедир кылдыныыаны чок дээни ол эвес. Белдир-Арыг, Шуурмак ышкаш харылзаа салбырлары эки ажыглаан, социалистиг чарыштың үре-түӊнелдиг калбарткан болза, районнуҥ иитки көргүзүү амгызында ооңда бедик болур турган.

Мурнакчыларның деҥнелиҥе чедир ажылдаар, чонга ачы-дуза чедирериҥ моон соңгаар улам экижилер дээш дүүнгүзүүмден бөгүн, а даарта ооң-даа бедик көргүзүглүг ажылдаары күзеҥчиг.

В. ЧИҢМИТ.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

ЧЕТПЕСТЕР БАЗА БАР

«Торгалыг» совхоз бо чылын 3800 тонна азы планда көрүлгенниҥ 616 тонна хөй сигенни белетээн. Ооң ышай 1000 тонна кок-суда болгаш 120 тонна будук-бүрү бар. Мал чемниҥ чедеп хүүлу кыштагларда чедиртиҥген. Кышка маныыг байладыыг ужураашыл тур бис.

Совхозта 38 муң шээр, 3709 ажыг баш бода мал бар. Олар шупту 126 коданга кыштаар. Кыштагларының белеткеттилгеҥ чүгаар. Бо чылын бирээзинге-ле 350 баш хөй киирер алды кажаа тутпугнан. Киижи 'Кызу четчир, чүзээ мал оолдаашкынының үезинде саамаңчыктар керек.

Малчыннарның бажыҥнарынга болгаар кажаалаарга печкалар салырынга хөй түүйбу пететтинип турар, ону барымдаалаш совхоздуҥ директорзазы Чаа-Суурга түүйбу кылыр черни тургускан. Ол чер үжеп муң түүйбу кылган. Бо чорук кыштаглаашкынга белеткелге улуг рольдуг ойнаан. Түлүп Чыдаан ам кажааларда печкаларны салып доозуп турар.

Кыштаглаашкын үезинде бир кол чүве шиитпирлиг малындан хуу мөлдү үзери болур. Бо ажылды Түлүш Дыртыйоол бригадирзаан Чозаның хойжу бригадазы эки чорукчап. Бригадаҥ бежиҥүнерн хуу мал кыштагларының септелгезин шыйарыг кылган. Ам ол кыштагларда Куулар Доржукай, Доңгак Осурбай, Доңгак Сединжап оларның аалдары хоптулапкан—ажылчыннарның малы идегелдиг хөлдерде. А Кадыҥ-Бажыныҥ хойжу бригадазында байдал өске. Ында хуу малдың бир кыштаанда бригадаҥ кожкарларын тургузуп каан. Өске годаларда шиитпиниҥ малы хуу мал-биле кады. Ындыг турбуже Чаа-Суур кодээ Совхоз (даргазы Д. Тумат) бо талазы-биле кандыг-даа хемчег албайн турар.

Кара-Тал болгаш Кадыҥ-Бажы бригадалар хураганнарын бо чылын кончут орайтап үскен. Ооң уламындан төрүүн хойнар кыштаглаашкыларче күзүү таварын киргеп. Чазидың коданнарда чазаттынмаан хураганнар биле кыс хураганнар хөлүшкен. А Монгуш Ажыл-оолдуҥ кыштаанда 360 хураганның улуг, бичезин, артан-дорганын барымдаалаваан кадып каап. Бо дээрге малдың зооветеринарлыг чурумунга шуут таарышпас таварылгадыр.

«Торгалыг» совхозта кыштаглаашкынга улегердиг белеткеиген малчыннар эвээш эвес. Хөвалыг Кара-оол, Сагаан Кызыл-оол болгаш сопдаа өске хөйжулар кажаалаанын кырын өдек-биле хөөп, чылыгдап, 25—30 тонна сигенни сөөртүп экжеп алган. Олардың кыштагларында өдек-даа четчир кылдыр болдуглеп, олнар ыяш-даа дужуртуиген. Чугайдап хаан бажыннарны көөрге белин оорулчуг. Ынчалза-даа чамдык кыштагларның белеткели бүгөй, ам-даа септеп турар кыштаглар бар. Септелгениҥ олардан турар чылдагааны—шил, кадаг, кидиг, маныа болгаш өске-даа материалдарның сорлоота чок болуп турары. Бо бүгүнү дарын тывары удуг ажылын харыылап турар Монгуш Мөй-оолдан пегеттинип турар.

Кыштаглаашкын үезинде мал чемниҥ чарыгдалын шын чорудары, ону камнаары чугула. Ындыг турбуже алаш хөй кыштагларда сигеи текту-чайлып чытпаавар болду. Чүгле машинадан чаа ийи хаан, ол-ла Кара-Талда Калаҥ-оолдуҥ, Кадыҥ-Бажыныҥ Начын-оолдуҥ, Чозада Үйпүү-оолдуҥ, Сарыг-Хөлде Кызыл-оолдуҥ кыштагларында ситеннең оларның боттарының инектери чиҥ турар. А Чаа-Суурда бажыннар чанында сараттаан пек-суда база-ла ындыг яндылмыг. Бо-ла бүгү четпестерни чайладыры чугула.

Т. ДАМБАЖЫП.

Ырак Тожуда

КАМНЫГ ЧАРЫГДААР

Районга бо чылын сиген дүжүттүг, эки болган. Ынчангаш «Тоора-Хем» совхозтуҥ сиген, силос, зеленказы мурнуку чылдарның деҥнелиндeн хөй белеткеттингеи. Совхозтуҥ директорзазы, кедеҥ ажыл-агыйның түскай эртемнилери, бригадирлер мал чемнин шын хуваап, амыглаашкан камныг чарыгдаарынче кичээнгейни салган. Мал чемниҥ чарыгдалын контролдап, хайгаараар түскай кижилерни быжыглаан.

Кыштагларга мал чемни кыска хугсаада чедирериҥ планнаан, салбырларда машинза, тракторларны хувааган. Чамдык машина четпес козунарга шаңактыг аътгар-биле чедирер.

Май 1 салбырда мал чемниҥ сөөртүлгеи бо хүннерде эки. Ында 3 трактор, бир автомашина туруушкун чөк ажылдап турар.

Кыштагларда малга суг чылдың бөөр демир досказарларны чедирип, ол ышкаш чем каап бөөр коопилалар бар база кажаалар клетказаттынган.

Салбырның Куштуг-Кежигде малчыннары Сат Шактар-оол, Кол Байыр кыштаглаашкынга бүгү талалыг эки белеткеиген.

Д. АЙР-САНАА

КҮНЗЕҢНИҢ ОЛЧАЗЫ

«Тоора-Хем» совхозта Чамыян Күнзен бо чылдың аннымыр сезонунуң баштайгы неделязында Шерестээниҥ сынарындан 200 ажыг диин олчалыг келген.

Ч. Күнзен ам бала катап аннаазы-биле аътталыпкан.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Чилбыыштыг революсчу, гениалдыг бодалчы, эртемниг коммунизмниң үндезилевчилериниң бирээзи, делегей пролетариадының баштыңчызы, Карл Маркстың өнүү болгаш сөзүглээ-ниги Фридрих Энгельске турасказалды Москванып Кропоткин шөлүнге байырлалдыы-биле ажытпан.

Монументини скульптор И. И. Козловскийниң, архитекторлар А. А. Заварзинниң болгаш А. А. Усачевтуң төлевилелин ёзугаар дерип тургусаан.

ЧУРУКТА: ажыдыышкын үезинде.

В. ЕГОРОВ биле О. ИВАНОВТУҢ фотозу.

БҮГҮ ТАЛАЛЫГ КИРЖИР, ДУЗАЛААР

(ВЛКСМ обкомунуң V пленумундан)

Кызылга ВЛКСМ обкомунуң хөлчелиг V пленуму болуп эрткен. Аңаа «Школаларда болгаш өөредилге чергелеринде комсомол организацияларының ханы база быжыг билиглер дээш демиселге саалдары болгаш оны улам бедидеринің хемчегларын» деп айтырыгны чугаалашкан. Тургустунган айтырыг талазы-биле илеткелди ВЛКСМ обкомунуң школалар талазы-биле секретары М. М. Фирсова кылган. Илеткел талазы-биле ВЛКСМ Кызыл хооркомунуң бирги секретары Б. Д. Байыр-оол, ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары М. И. Ондар, «Тыва кобальт» комбинатта комсомол комитединиң секретары В. И. Кузьмин, Тыва АССР-ниң чырыдымышкын министрининг ораалакчызы Ш. Ф. Паршукова болгаш өске-дага эштер сөвөл бергеп. ВЛКСМ обкомунуң пленумунуң ажыдынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүдөлиниң Даргазының ораалакчызы К. С. Шойгу киржип, чүве чугаалаан.

Хову-Аксының «Тыва кобальт» комбинадының дат цехының маркшейтери Вячеслав Кузнецов, металлургия цехиниң улуг электрини Сергей Рукавишников олар комсомолчу жоктайлар. Олар хөй-ниитилеп, бүдүрүлгени хүлээлгелиг беш улай ажы-төлдү аскылаан, идепкейлиг күүседип, комбинатка ажылыбиле школада харылзааларын билдиглиг кылбап турар. Хемчээр хереккелдер цехиниң комсомолчулары ортумак школада радиотехника бөлүмүнде кичээлдер эрттирип, школачыларны электротехниктиг хереккелдер-биле таныштырып, күш-ажылчы чаңчылдарга өөредип турарлар.

Школада физика кабинединиң комсомолчулар шефке алган школачылары-биле дерип кыгаанар. Комбинаттың комсомолчулары школачылар-биле кады походтап, экскурсиялап, субботниктер, шефтер үезинде кады ажылдап, бот-боттарынга дузалажып, ажыл-херектерин сонуургажып, майрааткы харылзаалардың хүн бүрүде быжыглап турар. Пионер отрядтарының, класстарының комсомол болуктериниң болгаш комбинаттың цехтериниң комсомол организацияларының аразында социалистиг чарыштың керээни чарлаттынган. Оон түңнелдерин школага пионер чыштарынга, комбинатка комсомол хураларынга үндүрүп турар. «Металлург» лагерьге отряд вожатыйларынга, болгүмнер, секциялар удуртукчуларынга комбинаттың комсомолчулары, аныяктары ажылдап чайлаар. Иазы четпээнпер-биле чурттап турар черилиң аамыбиле ажылды чорударынга, кудумчу командаларын тургузарынга, шеригжиткен «Зарница» оюнну эрттирингe, шериг-патриотчу, эргехоолуг ниитилелдегшиге комбинаттың комсомолчуларының дузазы, киржиргеи хүй талалыг.

Кызылдың башкы институдунда бежен ажыг комсомолчуларны хаарп тутқан макаренкочу ийи болук ажылдап турар. Ол болуктериниң кежигүннери милицияның уруглар ораалында бүрүткеткен алзады 92 уруглар-биле тускай ажылды чорудуп, берге кижизидилгелиг уруглар-биле, уруглар ниитилелдегшиге таарымчал чок өг-бүлелер-биле ажылдаарынга школаларга дузалын чедирип, назы четпээнериниң кем-херек үүлгедир чорууп болдурбалыга, школачыларның медередиг, харысалгалыг чорууп

ШЫНАП-ЛА ЫНДЫГ АЖЫЛ

Совет милицияның кижилери

Бичии, харын-даа дыпкыш ышкаш сагындырар ороолде аныяк херээжен кижи-биле чугаалажыш ор бис. Оон столдуун кырында янзы-бүрү документилер, савайынар доддур сүмкан папкалар овааланы бергеи. Бүдүжүнден артык сөскө ынак эвес-ле болган боор, чүгле мээн салган айтырыгларымга харылаш каап олур. Капитан эргенин сылдыстарын кадаап погонларлыг, чаңгыс-даа сыгыт чок милиционейжи хеп оон дурт-сынын, арын-шынайын улам хевир киирип турар ышкаш сагындырды. Оон адын Анна Епифановна Сысоева дээр. Ажылдап турар черн—Барыын-Хемчек райүүскомунун штатныг херээжен кылдызының байысаалга салбырының начальнигги. Боду аныяк, чүгле чоорби чеди харлыг болза-даа ажылынга мергежээн байысаакчыларның бирээзи. Оон маазыны ажыл-чанын эккерип, дыпыг эвес үнүн дыннап ораргa, шилип алган ынак мергежилэ-биле бодунун будүжүнүн дүүшпээн кайтамчык. Ынчалза-даа оон холун дамчыштыр чеже кижиниң ангы-ангы садым-чолдары эртиксн дээр.

Ужуражырывыстың мурнуу чарымда районнуң милиция начальнигинин орлакчызы Ө. Салчак оон дугайында мынчаар чугаалаан:

— Кылын турар ажылынга бердингеп болгаш онза мергежээн кижилерге хамаарыштыр «таланттылыг» деп сөстүг бө-да ажыглай бээр бис. Таланттылыг артист. Талаптылыг үдуртукчу. Анна Сысоева—талаптылыг байысаакчы. Бистиң ажылывыска чогум-на мындыг кижилер херек. Ол встелгезин чорудуп эгелээн херээн ойталында доозарынче чүткүлдүт. Оон ажылынын бир эки талазы ол-дур. Херектн истеп дооскаш белеп белен оожургавас кижи болгай. Оон суд залында олурарын бо-ла көрүп болуур. Оон ангыда херектин болу бергеп чылдагаанын тодарадып, кем-херек үүлгеткеп кижинин ажылдап турган колдективинге чедип идеткээри моон соңгаар мындыг таварыштадым дээр. Оон-биле кады кижинин бодунуп-даа мергежилп өзүп, амыдыралчы билиг-медерели удгадыр-дыр. Аныяк кижинин баштайгы үеде ажылдаар черинде болбазын дээш шыгыы хемчеглерин ап чорударып удуртукчу ажылдакчылардан, колдектив кежигүннериндеп легээри— байысаакчы Сысоеванын ажылдаарынын үш дугаар үнелиг талазы мындыг. Оон-биле чергелештир бодунуп билиг-мергежилэ доктаамал бедидип, милицияның дээди шкодалында бот-өөредилге-биле өөренип турар.

Бесседавыстың эгезинде чаңчыл болган айтырыгны оон салдым:

— Силерпиң милицияга ажылдаар дээп күзелиңер кажан төрүттүнгенил?

— Школачы чылдарымда милиция албанының эрес-дидим кижилериниң дугайында, онза таварылгалар дугайында хөй номнарны номчуп, кинолорны көрүп мен. Ындыг маадырлыг кижилерге дөмей болуур, харын-даа оларның-биле кады ажылдаар мергежилп шилип алыр дээп күзел-бодал чогум-па ынчан тывылган чүве. Чоорту өзүп, улгадып келгеш, бистиң амыр-дыштыг амыдыран-чурттаарывыска шаптыктап турар арагачылар, хулиганнар, кем-херек үүлгедикчилерв-биле шынгыы демиселди чорудары дыка чугула херек-тир деп чүвени билгеп мен. Ындыг демиселчилерпин мурнуку одуруунга ажылдаар, юрист болур дээп күзелим улам быжыккан. Ынчангаш школа дооскаш, бир чыл ажылдап чоруй, Новосибирскиде милицияның орта-мак школазынче өөренип кирдим.

А. Сысоева ол школаны чүгле оң эки деңгээлиг дооскан. Оон бир дугаар ажылдап эгелээн черн—Ак-Довурак хоорай.

Анна Епифановна чугаазын уламчылады:

— Баштайгы херектп истеп, байысаалга чоруткан хүнүгдеп бээр ам алды чыл чеде берди. Кандыг херектерни истеп, кандыг садым-хуулуг кижилерге таварышпадым дээр. Оон-биле кады кижинин бодунуп-даа мергежилп өзүп, амыдыралчы билиг-медерели удгадыр-дыр. Аныяк кижинин баштайгы үеде ажылдаар черинде болбазын дээш шыгыы хемчеглерин ап чорударып удуртукчу ажылдакчылардан, колдектив кежигүннериндеп легээри— байысаакчы Сысоеванын ажылдаарынын үш дугаар үнелиг талазы мындыг. Оон-биле чергелештир бодунуп билиг-мергежилэ доктаамал бедидип, милицияның дээди шкодалында бот-өөредилге-биле өөренип турар.

Бе

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 269 (10254) | 1976 чылдың ноябрь 16, вторник | 1925 чылда үдезилеттивеген | Өртээ 2 кеп.

Эш Л.И.Брежневтиң Югославияже чорупканы

ЮФСР-ниң Президентизи, Югославиянып Коммунистер Эвилелиниң Даргазы эш Иосип Броз Титонуң чалааны-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев ноябрь 15-те Москвадан Югославияже найыралдың аян-чоруун кылып чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады Москвадан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы Б. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-нин даштыкы херектер министриниң оралакчызы И. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин олар база чорупкан.

ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэропортка эш Л. И. Брежневти коттер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, М. В. Зимянин, Ш. У. Черненко, Я. П. Рябов, СЭКП ТК-ның кежигүнериер Б. Н. Бугаев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Г. Э. Цуканов, П. А. Шелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, ССРЭ-ниң министрлериниң оралакчылары А. Г. Ковалев, Ю. Г. Маисуров, СЭКП ТК-ның киллис эрелекчизиниң оралакчызы Г. Х. Шахназаров, албанның эске-даа кижилери удаанмер.

Удел турарларның арасынга ЮФСР-ниң ССРЭ-де херектериниер түр бүдүрттиргеи И. Джукич, ЮФСР-ниң ССРЭ-де алчын черииин дипломаттыг ажылдакчылары бар турган.

(СЭТА).

Эш Л. И. Брежневтиң Белградта чеде бергени

ЮФСР-ниң Президентизи, ЮКЭ-ниң Даргазы эш И. Броз Титонуң чалааны-биле СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев ноябрь 15-те Белградта чеде берген.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы И. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин олар база Белградта чеде берген.

ССРЭ-ниң болгаш ЮФСР-ниң күрүне туктары-биле шиметтинген «Белград» аэродромга эш Л. И. Брежневти болгаш ооң-биле кады келген кижилерни самолёттуң чадазынга чаныпга ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң Күүскомунуң секретары С. Доланц, ЮФСР-ниң ССРЭ-де элчини, ЮКЭ ТК-ның Президимум кежигүнү П. Смоле, а ол ышкаш СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ЮФСР-де элчини В. И. Степаков олар уткуп алганнар.

Аэродромдан эш Л. И. Брежнев болгаш ооң-биле кады келген кижилер хүндүлүг таныпыла үдедип алгаш, хоорайже чорупкан. ССРЭ-ниң болгаш ЮФСР-ниң күрүне туктарыбиле, орус болгаш серб-хорват дылдар кырынга «Моорланар, эргим эш Леонид Ильич Брежнев!», «ЮФСР болгаш ССРЭ-ниң аразында найырал болгаш кады ажылдажылга делгерезин!», «Моорланар, эргим совет өнүктер!», деп лозуннарбиле каастаан Белградтың күдумчуларынга база шөлдериие югослав найысылалдың чурттакчылары эш Л. И. Брежневке чылыы-биле байыр чедирип уткаан.

ЮФСР-ге хүдээп алдынган протокол ёзугаар Ак орду чанынга эш Л. И. Брежневти уткуп алырынын албан ёзуу-биле ёзулады болган. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарынга ЮФСР-ниң Президентизи, ЮКЭ-нин Даргазы И. Броз Тито чүректин ханызындан байыр чедирген. Ооң-биле кады ЮФСР-нин Президимумунуң кежигүнү, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү Э. Кардель, ЮФСР-нин Президимумунуң Даргазының оралакчызы, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү В. Жаркович, Эвилелдин Күүсекчи Вечазының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү Д. Биедич, Эвилелдин Күүсекчи Вечазының Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер таразы-биле Эвилелдин секретары, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү М. Минич олар турганнар.

ССРЭ-нин болгаш ЮФСР-нин күрүне гимнерин ойнап күүсеткен, хүндүлүг салютуун 21 даштаашкыны чаңгыланып үнген. Эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито хүндүлүг таныпыдың чыскаалын эргээн. Пионерлер эштер Л. И. Брежневке болгаш И. Броз Титога чечектер тудускан.

Эш И. Броз Тито эш Л. И. Брежневке үткүшкүн үезинде бар турган партия болгаш күрүне ажылдакчыларын: ЮФСР-нин Скупшинза Даргазының кежигүнү К. Ганторовту, Югославиянын Күш-ажылчы чонунуң социалистиг эвилелинин эвилел конференциязының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү Л. Петровичиии, Югославиянын Профэвилелдер эвилелиниң Чөвүлелиниң Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү М. Шпиляктыг, Сербиянын Социалистиг республиказының Президимумунуң Даргазы Д. Марковичиин, Сербиянын Коммунистер эвилелиниң ТК-зының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү Т. Вэшкышвичиии, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң күүскомунуң секретарылар Ю. Биличиии, А. Гличковзыны болгаш К. Сребничиии, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң күүскомунуң кежигүнү Л. Бидичиии, улус камгалалының чалазы-биле эвилел секретары, ЮКЭ ТК-ның Президимумунуң кежигүнү армия генералы Н. Любичичиии, Сербияның Социалистиг республиказының Скупшиназының Даргазы Ж. Васильевичиии, Югославиянын эске-даа партия, күрүне болгаш хой-ниитя ажылдакчыларын таныштыргылаан.

Ак ордуга эштер Л. И. Брежнев биле И. Броз Титонуң аразынга беседа болган, ооң соонда бедик совет аалчының чурттаар резиденциязынче олар чорупканнар.

(СЭТА).

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң чылдырар дугайында

Чедип алдынган дугуржулга ёзугаар 1976 чылдың ноябрьның төнчүзүнде Бухарест хоорайга Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң эвилчеглиг чөвүлел хуралы болур.

Зауральениң миллионерлери

КУРГАН. (СЭТА-ның корреспондентизи О. Черепанов). «Байсар» совхозтуң дзоре күш азыракчылары А. Г. Петровага болгаш В. В. Исаковага күш-ажылчы удуг тиилелге дээш ноябрь 12-де байыр чедирген. Оларга быжыглаан кыс дагналардан олар 3 миллион 700 муң дагна чуурганарын кижи бүрүзүе алган болгаш беш чылдың баштайгы чылының социалистиг хүлээлелерин хүүсаа бетинде күүсеткеннер.

Бир чыл бурунгаар областтан күш фермаларынга миллионер ажылдакчылар кайза кижи турган. Ам олар бежен хире апарган. А «Байсар» совхозта күш азыракчызы айыпы кижи бүрүзүле складка миллион ажыт чуурганарны дужаатган.

Чедишкинниң үдезинде чүгле күш-ажылчы мергежил эвес, од болза Зауральеде амгы үеде доостуг турар күш өстүрериниң концентрастаашкынның база специализастаашкынның бүдүрүлгезин үлетпүр үдезиниие шилчидилгениң түңнели-дир. Күш азыракчыларынга механизация болгаш автоматтаашкын дузалаан. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүү элээн кат катаа өскен, продукциязының бот үнези чыгаан. Амгы үеде чаңгыс ажылдакчы мин муң эвес, а он беш — тээрби муң дагналарны хамаан турар.

Облаттың кедээ ажыл-ишчилери белеткел пунктуларынче 122 миллион чуурганарны чоруткан болгаш оларны күрүнеге садар талазы-биле чыл планын хүүсаа бетинде күүсеткеннер. Ол продукциязының 90 ажыг хуузун областтың «Птицепром» деп специализастаттынган трести сатка.

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының улус төлээлекчилериниң соңгулдаларын эрттирер дугайында

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президимумунуң

ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының улус төлээлекчилериниң бүрүн эргелери 1977 чылдың январь-февральда доостурубиле холбаштыр, Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээдк Советиниң Президимумунуң **докладызы болза:**

Автономнуг республикаларның Дээди Советтериниң Президимумнары, ажылчы чоннар депутаттарының крайлар, областтар, Москва болгаш Ленинград хоорайлар Советтериниң күүсекчи комитеттери, автономнуг областарының болгаш национал округтарның ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүсекчи комитеттери РСФСР-ниң районнар (хоорайлар) улус судтарының улус төлээлекчилериниң соңгулдаларын 1977 чылдың январь-февральда эрттирер.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президимумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президимумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва. 1976 чылдың ноябрь 12.

Техниктиг депшилге болгаш кадрларның мергежили

Эртем-техниктиг депшилгеге болгаш күш-ажылдың будурунчудүүнүң темпизин шапкынчыдарынга үндезилээш, будурулгениң ажыктыын бедидер болгаш ажылдың шынарын эңмидер талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседириие ажылчыннарның теоретиктиг биилиниң, мергежилиниң болгаш культура-техниктиг деңнелиниң ролю дыка улгадып турар. Республиканың хөй-хөй партия организациялары, совет болгаш ажыл-агый органнары партияның ол айтышкынының күүседир дээш эвээш эвес ажыды кылып чорутнан.

Бо чыдың он айларының дургузунда үлетпүр, транспорт болгаш тудуг организацияларынга 2500 ажылчыннар ботгарының мергежилин бедиткен. Тываның электри четкилеринде, «Тыва кобальт» комбинатта, Каа-Хемниң хомур-даш разрезинде, Минусинскиниң автобудурулгезинде, 48-ки тудуг эргелелинде, «Востоксантехмонтажтың» КМК-зында кадрлар-биле ажылды багай эвес чорудуп турар. Ол черлерде будурулгениң кол фондуларының хөй эгидилгелиг ажыглаттынып, чаа техниканы, мурнанчы аргаларны калбаа-биле нептередип турары болгаш хөя-биле кылыр ажылдың хемчээлиниң чылдың-на улам кызырлып турары таварылга эвес. Ол коллективтер планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин үргүлчү күүседип, күш-ажылдың будурунчүлүүн улгатырып тургаш, будурулгениң хемчээлин көвүдедип турар.

Ыкчалза-даа чамдык коллективтерде кадрларны белетизиринче, оларның мергежилин бедидериие кичээнгей ношкан. Оларга ылаңгыя «Тываның тудуг материалдарының» каттымышкыны, одалга, чурт иштиниң, аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелдери, «Тудуг незентери» комбинат, «Тыва кадзэ тудуг» трест болгаш өске-даа чамдык албан черлери, будурулгелер, организациялар хамаарлыр. Бо черлерде будурулгетехниктиг курстарга ажылчыннарның өредилгезин организаставаас, кижилерни тус-тузунда өредириниң аргазын ажыглаваас, ажылчыннарның мергежилиниң аттестаашкынын ылбас чоруктар бар. Ооң түңнелинде ажылчыннарның билиг-мергежилиниң деңнели бедивес болганындан будурулге коргузуглериие шаптыктыг салдарын чедирип турар.

Республикада чаа ажыглалда кирип турар будурулгелерге кадрларны белетиип, оларның мергежилин бедидер талазы-биле четпестер база бар. Чимээ, Кызылда ыяш ажылдап кылыр комбинатты ажыглалга киирзе-даа, бедик мергежилдит кадрлар-биле четчелеттинмээн болганындан дериг-хереклердиң кезии-чамдыызы анаа туруп, үреликишкиннерге таварылып, кылган продукциязының шынары куду боол турган. Даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинаттың ийиги ээлчээ база-ла ындыг байдалга таварышкаиы билдиңгир. Элегес-Аксының хана материалдары кылыр заводу удавас ажыглалга кирер чаде берген турбуже, техниктиг билиг-мергежилги бедик ажылчыннарны аңаа белетиизэр ажыя херек кырында чербайн турары база четпес.

Ажылчын кадрларны белетизэри, оларның мергежилин бедидери кандыг-ла бир түр үениң кампаниязы эвес, а үргүлчүнүң чугула ажыды деп чүве билдингир. Ону шын билип турар коллективтерге Каа-Хемниң хомур-даш разрези база хамаарлыр. Ооң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң планын ёзугаар ында ажылчыннарны өредилге курузунда болгаш экономиктиг билиглериниң дөрт школаларында өредип, оларның билиг-мергежилин бедидип турар. Тоску беш чылда безин разрезтиң 280 ажылчыннарының 220-зи ботгарының мергежилин бедиткеннер. А бо чылдың он айларында 74 кижи янзы-бүрү профессияларны шыңгээдип алган. Ол коллективтиң ажылчыннарының амгы үениң нарын машина-техниказын шалыпкыны-биле шыңгээдип алгаш, бедик будурулгечүлүг ажылдап турары таварылга эвес-тир. Үшкү кварталдың түңнелдериниң талазы-биле разрезке ССРЭниң Хомур-даш үлетпүрүнүң будурулгелериниң социалистиг чарыкшының ийиги черин тывыскан болгаш СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсовуелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугубиле шаңнаан. Он айларның иштинде үлетпүр будурулгезиниң өзүлдезиниң темпизи 7,8 хуу, күш-ажылдың будурукчүлүүнүң — 8,9 хуу улгадырын хандырган.

Будурулге-техниктиг курстарга, өредилге кабинеттеринге, тускай болуктерге, экономиктиг билиглер школаларынга өредилге ажылы амгы үениң будурулге техниказы болгаш технологиязы-биле сырый калбаалыг болур үшүрлүг. Кадрларны белетиип, өредирде эртемниң эң чаа чедимишкиннерин болгаш мурнанчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаар херек. Бо талазы-биле «Тыва кобальт» комбинаттың дуржулгазы үлегер-чижек боол болур. Ооң цех санында-ла мурнанчы дуржулганың школаларын тургускан, ажылчыннарны тус-тузунда өредирин калбаа-биле ажыглап турар болгаш аңгыаңгы профессияның кижилериниң аразында чарышты организастаан, мурнанчы дуржулганы дораан нептередип турар. Ол будуулге черинии ажылдакчыларының хөй назын чаартыпчы болгаш чогаадыкчы шинчээшкинде, эртем-техниктиг нинтилелде болгаш доктаамал ажылдаар будурулге хуралларынга киржип турар. Ооң ажылчыннары чүгле бо чылын безин будурулге черинии ажылын эңмидеримче угланган дыка хөй санал-онаалдарын киирген. Ол дээрге, ажылчыннарның мергежилиниң бедииниң хөречилели-дир.

Будурулгениң хемчээлин улгаттырар болгаш ажылдың шынарын эңмидер талазы-биле республиканың мурнунда бо беш чылда улуг болгаш харыысалгалыг соругалаар салынган. СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунга СЭКП Топ Комитединиң Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң күш-ажылчы күрлавырларны долузу-биле, тывыңгыр ажыглаар дугайында айтыышкынынарын амыдыралга боттандырар. Онгу беш чылда үлетпүрге, транспортка болгаш тудугга 20 ажыг муң кижиниң мергежилин бедидер дугайында партия обкомунуң ийиги пленумунуң шиитпирин күүседириниң хемчегирин алыры эргежок чугула.

Республиканың партия, совет организациялары болгаш ажылчы чоннар коллективтери кадрларның профессиональдыг составының билиг-мергежилин бедидер соругаиы эң чугулалап корген турар үшүрлүг. Ол дээрге, будурулгениң ажыктыг чорууп бедидери, ажылдың шынарын эңмидери, планнарны база социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш демиселдиң чедимишкининиң үндезини болур.

Республиканың күш-ажылчы хүннери

ТҮҢНЕЛДЕР ЭКИ

Онгу беш чылдың баштайгы чылында Эрзин районнуң хөйнулары эки түңнелди чедип ап, күрүнеге дүн садарыкчыл планын 117 хуу, хөйнуң баш самын өстүрер планын 9,8 хуу ажыр күүсеткен. Хөйну эрте болдазырының аргазын калбаа-биле нептередип турар.

«Коммунизмче орук» колхозта коммунист Кунгаа Бадаанын хөйну бригадазының кежигүннери хөйну январь айга болдадырын чедип ап, төрүүр чус хөйга өнаштыр 100 хураганны ажаап өстүрген. Ленин аттыг колхозта К. Дамдынын, «Мерен» колхозта С. Оюржактың, «Чаа орук» колхозта С. Байыр-оолдуң бригадалары эки көргүзүглериие болган.

Севилбаа Байыр-оолдуң бригадазының хөйнулары ышкыа эки белетиниип, намзаларын чылыглаан, мал чемин кыштагларда чедирген. Чаңгыс-даа чаш төл чидирбес деп сөруглары салган ажылдап турар.

ЧУРУКТА: бригадир С. Байыр-оол (солагай талада) хөйну Б. Данмаа-биле чугаалажып тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ КҮҮСЕДИР

Үлетпүр он айларда

Тыва АССР-ниң үлетпүр будурулгелери он айда продукция сөйгарар талазы-биле күрүне планын 96,7 хуу күүсеткен. Ол дугайын республиканың статистика эргелелиниң дыңнадымында чугаалап турар. Республиканың үлетпүрү он айларда планда айыттырганындан 2,5 миллион рубльге эзээн продукциязыны сөйгарган. Оң ышкаш 18 будурулге черлери продукция сөйгарарының планын күүсеткээн болгаш 4,5 миллион рубльдың продукциязын чедир бербээн.

Он айларның дургузунда кол-кол көргүзүглер талазыбиле Каа-Хемниң хомур-даш разрези, «Россут-үлетпүрүнүң» демир-бетон ыяштар заводу, даараныла фабриказы, Туранның ыяш белеткээр черн, сүт комбинады мурнуку одуругда чорун, чедимишкиниг ажыддаанын айтып хөрен.

Сөйгарылга хемчээлиниң талазы-биле чыл планын «Россут-үлетпүрүнүң» демир-бетон кылыглар заводу биле Туранның ыяш белеткээр черн күүседир чыгай берген.

Үлетпүр будурулгелериниң чедимишкиниг ажылдаарының үндезини оларга күш-ажылды эки организастаары болгаш күш-ажылдың будурукчүдүүн бедидери дээн чүве билдингир. Ынчалза-даа күш-ажылдың будурукчүдүүн бедидериниң шинти республика планы октябрь айда болгаш он айларның-даа ишгинде күүсеттинмээн дыка четпес боол турар. Ол хамаан чон эртken чылдың бо үезинде турганынга деңнээргс, күш-ажылдың будурукчүдүү оон 4,5 хуу кудуласан. Ынчангаш бо көргүзүгтү планда айыткан деңнеиге чедирбээнинең уржуундан 4,5 миллион рубльдиң продукциязы чедир бербээн.

Үлетпүр продукциязының бүгүде немелде өзүлдези ажылдап турар ажылчыннық санын көвүдеткеннинден чедип адыкган. Ынчаргга даг-дүгү, болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинат, пиво заводу, Шуурмактың ыяш белеткээр черн, Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйы, «Сельхозтехникаңыг» Бөи-Хем район хал быры дээн ышкаш черлер үлетпүр-будурулге ажылдакчыларының санын планнан хөй кылдыр ажыглаза-даа, пинти продукция будурериниң он айларда планнарын күүседип чадашкының айтып хөрен.

Республикада пинти байдалды ап коорге, күш-ажылдың будурукчүдүүнүң болгаш айда ортумак ажыд төлевиришкин озүлдезиниң темпизин дең-дескн эвес боол турар. Айда ортумак ажыл төлевиришкиниң талазы-биле озүлде темпизи күш-ажылдың будурукчүдүүнүң озүлдезиниң темпизинден 3,5 хуу бедик боол турар.

Үлетпүрүнүң 21 будурулгелеря продукция будурериниң планнын күүсеткээн болгаш 4,7 миллион рубльдик ямзы-бүрү продукциязын чедир калбаал, а 18 будурулге черлери—продукция хемчээлин эртken чылдың бо-ла үезиндезиниден көвүдеткеи. Хожудан турар черлериниң арасында «Тудуг незектери» комбинат, Тываның даг-дүгү арыглаар комбинады, Шуурмактың ыяш белеткээр черн, пиво заводу, Ак-Довуракгың үлетпүр будурулгелер комбинады база бар. Бо-ла будурулге черлери болгаш Туранның хлеб заводу күш-ажылдың будурукчүдүүнүң эртken үезде деңнелиндүдулаткан. Барааның продукциязының бот-үзелин чиигдеринің талазы-биле он ай дооллагын 20 будурулге черл күүсеткээн, харын-даа ону 3,5 миллион рубльге партаткан.

СЭКП Топ Комитединиң октябрь Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң 6-гы сессиязының онгу беш чылда салган соругаларын чедимишкиниг күүседирде-биле үстүиде айыткан четпестерни дорт чайладыры, онгу беш чылдың баштайгы чылының планын болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүсеттинген хандыры—үлетпүр будурулге черлериниң коллективтериниң кол угланыышкыны болур үшүрлүг.

Г. КОНДАУРОВА,

Тыва АССР-ниң статистика эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

АК-ДОВУРАКТАН МЕДЭЭЛЕР

УЧАСТОКТУҢ ЧЕДИИШКИНИ

Онгу беш чылдың планныг опаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш 14 дугаар механизапия эргелелиниң Ак-Довуракта участогунуң коллективи бо чылдың төс айларында кызымак ажылдан болгаш планын 108,4 хуу күүсеткен. Ажыл-ишчи коллективтиң кежигүннери механизастаттынган ажылдың хемчээлии 693 муң рубльге кызыр планныг тургаш, 751 муң рубльге боттандырган. Бо участокта тудуг-монтаж ажылдары база бедик темп-биле чорун турар болгаш ол талазы-биле планныг опаалдалар 2 муң рубльге ажыр күүсеттингеи.

Кызымак ажыл-агы-биле коллектив кежигүчиериинин хүндүткелин чаалап алган мурнакчылар ында хөй. Оларга бульдозеристер В. Труфанов, В. Тургин, экскаватор машинизи А. Хесамединов, кран машинизи О. Федорова болгаш оон-даа өскелер хамаарлыр.

ЧЫЛ ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Тываның даг-дүгү арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинадының транспорт цехиниң ажылдакчылары онгу беш чылдың баштайгы чылын күш-ажылчы чедимишкиннериие доскан. Мурнакчы ажылдыг коллектив чыл планнын төс айларда күүсеткеп болгаш октябрь 1-ден эгелеп онгу беш чылдың ийиги чылынын үлүүн күүседип эгелээн. Бо күш-ажылчы тиилелиеге чолаатылар С. Туровец, Е. Матвеев, Г. Туктамышев, Д. Клепач, Н. Краснов, В. Коженец, К. Лаптев болгаш оон-даа өскелериниң кииргеи үлүг-хуузу улуг.

ӨӨРҮНГЕ ҮЛЕГЕРЛИГ

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң 1 дугаар участогунуң бригадаларында онгу беш чылдың баштайгы чылының тудуг-монтаж ажылдарының планныг опаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерии күүседир дээш чарым калбарган.

Ол эргеледдин хоочун тудугжуларының бирээзи В. Савыллың удуртқан бизидачы-бетонщиктер бригадазы кызымак ажылдап, үшкү кварталда тудуг ажылдарының планын 120 хуу күүсеткеи. Бо бригада мөөн мурнунда даг-дүгү арыглаар комбинатның ийиги эдлээзиниң тудугларының шуптузунга — болүүн рулдап даг-дүгү арыглаар цехтиң, түрмектен-сорттаар комплекстиң кол корпустарының 22, 23, 24 дугаар галереяларының, 111 дугаар чурттазга бажыңының тудугларынга ажылдап.

Сентябрьның эгезинден эгелээш бо бригаданың кежигүннери тудугжулар суурунда ийи-ийи аал иштп чурттаар бажыңнарның тудуунда ажылдап турар.

Тудугжулар: Б. Ирит, А. Тигунов, Х. Сат, Э. Балдаровл болгаш оон-даа өскелер ажыл-ишчи чоруу-биле коруунге үлегерлиг.

Бистиң корр.

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдалар

Партбюронуң үчёдунда турар коммунистерниң бүдүрүлгеге аважырчы болуп бедидип, ажыл-агый чорудулгазынга партийжи удуртулганы күштелдиргени «Улуг-Хая» совхозтуң экономиказының бижыглаарынга, планның онаалдаларын күүседиринге дээштиг салдарны чедирген. Оңгу беш чылдың бирги чылында ажыл-агый күрүнеге 77 тонна дүк сывар тургаш, ону 93 тонна чедирген. Тараа салдарының планын 121,5 хуу, сүт салдарының үшкү кварталда планын 106,3 хуу күүседкен. Эрткен чылга бодаарга, ниитиниң малынга бижыг чем-суурну хөйүг белеткээн. Алтыы-Шынаа сүт-бараан фермазы эрткен чылдың тос айларында бир инектен-не 686 кг сүт сагган болза, бо чылдың ол үезинде ону 1035 кг чедирген.

Ажыл-агыйның чедиишкиннери бодунуң хүрээленинде 140 ажыг коммунисти каттыштырып турар парткомнуң болгаш партия эге организацияларның дайынчы арга-шинээзинден улуу-биле дамаарыжыр аныяр. Маңаа бир кол чүүл — коммунистерниң ажыл-херекке идепкейлиг, харысалгалыг бедидери эргежок чугула болур. Партком бо талазы-биле шудургу ажылды чоруткан. Шинчилеп, маңаа коммунистер — хөй-хөй эки ажыл-херектиң эгелекчилери болуп турар. Олар социалистиг чарыштың киржикчилеринге мурнуку одургунда чоруп, даалырган ажыл-херекте бедик харысалгалыын көргүзүп келген. Чижээ, совхозтуң механизатору коммунист В. Кызыл-оол бодунуң звенозу-биле бо чылын дүжүт ажыл алымныкшыла идепкейлиг киришкен. Ийи-Тал орттүнек школазының директору коммунист В. Бавуу-Сюрюн коллектив бежигүнериниң ортузунга күш-ажылдың сагыша-чувуруу быжыглаар, политикижиилиг-телиг ажылды күштелдирер, суурга ниитиниң коруу-чуруумин кежигүнериниң ажыл-херээ Совет 1976 чылдың февраль 15-те Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыын бүтүүр турустугаш, республикада эң-не аныяк Советтериниң бирозу болгай. Кодээ Советтиң күүскомунуң даргазы Ий чүрттүг Базарчы Акович Аксак-оол болду.

Бичежек, кырган бажың. Кырында Советтиң кызыл туу салгын айы-биле ынайбаар киржип турар. Эжик иининде «Тыва АССР. Ажылчы чоннар депутаттарының Тоожу районнуң Чазылар кодээ Советиниң күүскому» деп бижиивелди хоолаан, азыы каан. Эжиктиң бир талынга, оруулдур ханада аскан «СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырыңалыңар!» деп лозун мрактан-на коску.

Ол албан черинең бажыңның ишти кире бээрге, үш бичии өрөөдөр. Оларның бирээнде «Тоора-Хем» совхозтуң салбыры, өскээнде Тожуның аныяк-тыяның көөперациялыының участогу, үшкүдүде кодээ Советтиң күүскомунуң конторазы. Демир суугу, бир стол, 4 сандай. Ханалырыңче көрүүзүрге, Чазылар кодээ Советиниң күүскомунуң ажыл-херээ кижилээзин, ол суурга кижи эмнелгезинин, садыгның ажылдавайн келгенин, автобус чорбайн турарын шүүмүүлээн.

Ийи-Тал

КОМБИНАТ ТУДУУНДА

«Тыва көмүр» тудуг трестиниң 62 дугаар механизатторлуг колонназы Кызыл районуң Кара-Хем суурунуң мурнуу талазында хөгже өскүрер чылыдыжыла пембилдиниң тудуун кылып турар. Кызыл-даа ногаа өскүрер 1000 дөрбелчиң метр хемчеглиг 30 чылыдыгга бажыңнарлыг тургустуунган од пембилдиниң проектизин «Красноярскгидропроектстроймурда» коллективи кылган. Ук комбинат чылда 100 ажыг төнне помидорну, 84 төнне өскүрегни, 24 төнне редисканы, чүс-чүс төнне согуннуг болган чөнге хөлүүр өскө-даа ногаа ужуштерни бээр.

Ноябрьниң салгынныг, соок хүннерге турза-даа, мында ажылдап турар инжеперлер тура-сорулгуру ведербей. Кызы кээн черже хөлөзинге бүлүүлөр-биле өттүргеп, мотор бетон болгаш оны-даа өске тудуг материалдары своеврөкей машиналар удуртел төнге көрө-ле турган.

1972 чылда Кызылдың мичээргей политехникумун кады досканнар: 62 дугаар КМК-ның прорабы В. Недолин, мастерлер В. Галайка, В. Селиванов өлүр тудугну удуртуп турар болду.

Ажылга бергелер черле турбаан. Үстүүде аравыысыс аныяк эштерге ол база таварышкал. Ынчалза-даа дуржулгалыг инженерлерниң, бригадирлериң арга-сүмезин дыннап, өөренип чорааш ол бергелерге ажыл эртикпейн.

Чай дургузуушка комбинат тудуунга комплекстиг ийи бригада ажылдаан. Иван Григорьевич Костыревтиң удуртказ коллективи аңмадыр хандырылганың болгаш дуглаз тудугларың бетон блоктарын салып, согуна шыгжаар складты, төлөк мастерскаяның кылган. Дуржулгалыг бо бригада 9 айларның планын 148 хуу күүсетпеен.

Тургустуунуң турар бо комбинаттың ажыл-ишчилерге планныг онаалдаларын, социалистиг хүлөлгелерин доктадмал ажыр күүседир дээш кызымак ажылдап турда, оларны тудуг материалдары-биле төнге хөлзырбайн баар таварыгларар турган. Бетон кылгап улуг хемчеглиг шыр блоктарны дужүрер, кодуртүр крачнар-биле хандырбайн баар төрүктарны моон соңгаар болдурбас херек.

И. Г. Костырев бо механизатта 16 чыл ажыг ажылдаан. Бо үениң дургузугда Кызыл районда ооң бригадазының ажылдаваан тудугларын адаарыы берге. Ам оон бригадазы ногаа өскүрер комбинаттың тудуунун, а оларның чамдыктаро—сөөнтеп долгаш кылыр заводтуң тудуун долуун турар.

Василий Шагдырович удуртказ бригадазының объектилеринге: ногаа өскүрер 30 чылыдыга бажыңнарын тудуштурган 320 метр коридор, арадар кыштаглар, минералдыг чемнигүүлүге шыгжаар склад болгаш оон-даа өске тудугларга хамаарыжыр. Эртиен 9 айларда ол бригада тудуг-монтаж ажылдарының планын 138 хуу күүсетпеен.

Анна Черепановагың удуртказ кыстарының бригадазы согуна шыгжаар склад тудуунуң төвергей ажылдарын ыларыпка кылымаа комнадаан.

Ногаа өскүрер бештайгы 9 чылыдыга бажыңын Красноярскиниң «Спецэлектромонтаж» трестиниң Кызылда участогунуң монтажниктери эткен кылган. Оларэртемдин кежээге чедир ыяшмак ажылдап турар.

Чагыгчы — республикавыс иедээ ажил-агый Министерствозунуң чаа ажылынга болган өске-даа комплекстерниң тудуунуң каттышкан дирекциязы — керээлиг организация-биле демнеп ажылдап, акша-көректи, дериг-херекселдер-биле оларны үзүктел чок хандырып турар.

— Ногаа өскүрер чылдыга комбинадының тудуунда ажылдар бүгүй эвес чоруп тур. Тос айларда плавдың ажыр 61 муң рубльдиң тудугмонтаж ажылдарын бистиг тудугжулар шилгедип алган. Часка чедир бештайгы 10 чылдыга бажыңчыгаштарын ажылдатка киперип тудугжулар, монтажниктер хүлүмнер — деп, механизацияның начальнигги В. А. Шкапов чугаалады.

Чылдыга комплекизинин тудуу доозтурга, чылыг чогумдан ол ажылдаттынмас. Ынчангаш ол айтырыгны дарый шиитпирээри «Тыва коммунэнергодан» болгаш чагыгчыдан нететтинип турар.

Бо комбинат Кызыл хоорайның болгаш кожа суурларның чүртээкчилерине баштайгы продукциязын келир чылыг бүрүп эгелеер.

Н. ВАНЬКОВ.

Төрээн чурттуң идегелдиг камгалакчызы

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЧССР-де Присечница плотиназының тудуушкунунда интернационалчы бригадалар киржип турар. Вьетнам Социалистиг Республиканың төлөөлекчилери чехтер болган словактар-биле кады ажылдап турар.

ЧУРУКТА: интербригадада ажылды чугаалажып турарлы.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

БЕЛГРАД. (СЭТА). СӨКП ТК-ның Чигизиг секретары Л. И. Брежневтиң ЮСФР-ге ам болур пайыралдыг аян-чорум кожуур удуг ужур-дузалыг деп көрүп турар бис хей. Белградка парлалга конференциязынга ЮСФР-ниң делегациязын ЮКЭ-ниң Президиумунуң чүвениг кежигүнү, СӨКП ТК-ның Чигизиг секретары М. Калезич удуртканы.

Ол аян-чорум болган ЮСФР-ниң Президиумунуң, ЮКЭ-ниң Парлалгазының И. Броз Титонуң СӨКП ТК-ның Чигизиг секретары Л. И. Брежнев-биле чаңчыл болуп, бар тыдар чугаалажылгыларында ыяслав-совет харылзаалар-ны бүгү талалыг хогжүдеринге чаа бызыг болуур, ында Югославия даа, Совет Эвилелге-даа солуургалдыг дозуранге бүүрер-ин, Төрээн чурттуңга кызыгаар ужур-дузалыг деп көрүп турар бис деп ол уламчылаан.

Бот-бодуңга таарыжыр ыңай-цияларже үндезилеттингеп бистиң ийи талалыг харылзаалар-ывыс хей чылдар дургузунда турум бөлүнүп келгенин, ынчангаш ооң-биле

СОЛУН ЧОГААЛ

Екатерина Танованың «Акым дугайында тоожуунуң» кижизидилгеге ужур-дузалыг, ооң маадырларының чаагай овур-хевирлери мөң сеткил-сагыжымга тзарымчаар; оларның буянныг ажыл-ижиниң эки бижиттингенин мен туумда кончуг сонуургаадыр мен.

Карацгы-будуулук, ужукбижик чок чоруктан мындыг-ла үр эвесте хосталган эгинерни хере хондуулукпеш, төрээн черинии арыг агаарын хостуубиле хөрек долдур тынып болур апарган араттың бодунуң келир үезин, ажыл-херээ бодуу башкаржын турары, ооң чер кырында эң-не үнелиг эртинези — ажыл-херээнин болган амыдырал-чуртталгазының уламчылакчылары ажыл-толуп ажылга оореди, эки чанчылдарга кижилеп турары черле солуун бижиттингеп. Даргап-оол адалыпкылар даргазаар чер кылып ап турда болган «Андазының мыы» деп ногнин адаанда одурутларында ол дугайы тода бижиттингеп.

Ооң кижиниң күжү-биле калдынган чүүлдерге болган бойдуска камнаг, аңаа мында чорук ада-иениң үлегери, аяс-төлге кижизидилге» боон турган. Кызыл-Шыгының чаңгыс дууды хатка ужуп каарга, Чылбактың мунгарап турары аңаа-ла дуң болуп тыптын кедген таварылга эвес-ле болгай. Хемчик уунуң чопуңда чаагай чапчылдар-ла хой. Ан, куш оолдал турар үеде олурбес, арга-арыг сып, чопуң, кезип болбас. Черге от салбас, тудуп каак тудуг-суур үревес. Кожоолер, бижиктиг хаялар, оваалар үревес, хырлендирбес. Бо-ла бүгүмү чоп аас-биле салгалдан салгалчо дамчыдып, а аныяк-оскен ону ыдыктыбиле сагып чораан.

Үлегерлиг станцияда Мыкылай акыйны Хемчик уунуң аалдарының бичии уругларында танывас кижи чок. Моңгуштуң оңпүү. Олдарның оңпүү болбас деп таварылга чок, бир ал иштиг-биле оңнүк кижи ооң кожазы-биле ыяап оңпүк боор. Адазының оңпүү оглунуң база-ла оңнүү боор. Төрел салгаан найыралды Чылбак биле Алексейниң Нарын аалдың уургайынга ажылдап турда, бижиккан найырам удам күштүү-биле бадыткап турар.

Ук ном фронтучу М. Чылбактың ажыл-херээ, дайынчы, амыдыралын тооҗуп бижип тура, автор ооң үежиктериниң овур-ховуун бир-молуун кылдыр хаара тудуп турары-биле ол чогаал үнелиг чогаал деп бодаар мен.

Хемчээлдиң бичии-даа болза кижизидилгелиг уткаы хаяа эки номну бижээни дээш почукчулар ооң авторулга байыр чедирлер боор деп бодаар тур мен.

О. СҮЗҮКЕЙ,
республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң ажылдакчызы.

САНАЛЫМ

Чыл келген тудум-на «Улуг-Хемө альманагынга чогаал бижип турар авторларның саны ковудеп турар. Ону чылда бар азы вйп катап үндүрерге, чамдык авторларның чогаалдары болгаш чүүлдери анаа санныыл-биле казыттынып каап турары хомуданчыг. Чогаалчылар авиелдиниң органы чаа авторларны кижизидер, мергежилии бедидеринге улуг салдарлыг болур ужурлуг. Мен бодап коорүме, тыва чогаалчыларның хүрөлеңиниң сөпейн турар чылдагаапы бир чеже парлалга органның чөпейнде болгу дег.

Номчукчуларның болгаш бижикчилериң сонуургалдың улгаттырары-биле «Улуг-Хемө альманагның чурук-хөрүкүү шиңгек хавсталгалыг, эстетиктиг чараш журналже шилчидер ойу келбээн ирге бе?

Ындыг санаалдарны чамдык аштер чаңгыс эвес удаа кодуруп келген-не чүве болгай.

Бистиң республиканың экономиктиг болгаш культурлуг олуттеэнин ап коорге, «Улуг-Хемнің» чаагай журналынче шилчидерни иегеттинип келгеп хире. Аңаа бир-ле дугаарында культура амыдыралының хой аалдары чыыртыпнар ашаар: чечен чогаалдан антыда, уран чүүл, графика, даш чөвөр сиилбикчилериниң ажылдарын, удуску театрларның режиссүрө айтыыларын, спортка хамаарыштыг чүүлдер, фотографтарның ажылдары: авторларның фото-чуруу, күш-ажылдың маадырларының чуруктары, чүүлдери, этюдтар. Публицистика, критика, библиографил, археологтарның солуп тыныштары, артемдепперниң, экономистерниң, юристерниң чүүлдери, очерктери, уруглар үлүлүп дээш чырыдар чүүлдер хой.

Мээң бо саналымны аш-оор. Тываның чогаалчылар авиелдиң деткинир боор деп идегедим.

Ч. КУУЛАР.

Кижи болгаш бойдус

ХӨЛ КЫДЫЫНДА

Егерь Евгений Випников Байкал холдуң ортинде 7 чыл чурттап турар. Бо үениң дургузунда эрик чоогунуң дириг амытаннарының амыдыралын ол доктаамал хайгаарап келген. Байкалдың ацпыыр талазы-биле оске-даа тускай эртемнглерни ишкаш, бодунуң отчёттарын ол ацнырг ажыл-агыйының болган ан өстүрериниң Бүгүүавиел эртем-шинчилел институдунуң Чөөн Сибирьде салбырыңче чорудуп турар. Аңаа оларны бүгү талалыг ооренип, шинчилээр. Бо черниң бойдузунда ховар дээш дириг амытаннарны камгалаарын эртемденнер ооренип корүп турар.

Випниковтуң хайгааралында девискээрниң ниити пөлүү —40 муң гектар. Ооң кадырберт, шаптараазының оруктарын, ханы куйларын эргип, кезиири ындыг-ла белеп эвес. Кышкы кыска хүн дургузунда ооң эргин четтингиптерн б ыяш ұбажыңчыгаштары ботботтарыпдан дыка ыракта туттупган.

— Адыгларга таваржы бээриңден кортпас-тыр силер бе?— деп, Евгенийден айтырдым.

— Ол дээрге коргушчут херек эвес-тир — деп, ол мени бүзүреттн.— «Тайганың ээзи» чеже-даа күш-шыдалдыг болза, ол кортук амытан болгай. Мажаалайның пазы-хары улуг болган тудум-па, кижилерже ол халдавас, харынга ооң дескелеп чоруур.

Сибирьниң эртемденнериниң бирээзиниң бижип турары-биле алырга, сөөлгү 50 чылда адыгның кижиже халдаапы 55 таварылгаларының 30-инде—кижи болу буруулуг болган. Чүтле артажок аштаанындан кижиже 12 катап халдаан. Ооң оске бүгү таварылгаларда ол чок-ла болза тыпкан олчазын, чок-ла болза оордаткан оолдарын камгалап алыр дээш кижилерже халдаан боон турар дээрзин аяк шайны вартап орувустя Випников чугаалады.

—Егерьниң бажыңында ийи неделя дургузунда чурттап, ооң-биле тайганы-даа кезиндим. Бо үеним иштинде ооң участогунга 30 шаа улуг адыгларны кордувус (оолдарын санаваска). Кандыг-бир дазылдар чанында изюбр-даа көстүр. Мөң эдерип чораан кижим дуран-биле ону кичээнгейлиг кайгап-кайгап, демдеглеп дептерине бижигилээдээ болду.

—Випниковтуң бажыңында хой номнуг библиотеказын сонуургап, ооң номнарын ажыл олура, солупшардан болгаш сеткүүлдерден үзе кескен саазыпнарлыг кылын папказы тып алдым. Бойдус камгалалының, дириг амытаннарның дугайында эртемденнерниң парлаттынган чүүлдерп ында бар болду. «Чамдык чурттарда сугну хөрөнгөнеппер чүтле боттарының эрге-ажызына ажыглап турарлар» деп биженнп мыскыр помчаанымны Випников дыңнаап, чугаалай-дыр:

— Сибирьге ыяшар суксаар чорук болбас-даа.

Ол шын. Делегейниң бүгү ариг сут курлавырының бештиң бир кезии—Байкалда. Ол хөлче агып кирген 336 хемнерниң болгаш дамырактарының суу кадып каар таварылга турза (ындыг таварылга турбас-даа!) сут-биле ажылдаар күүлүг электри станцияларның хеми—Ангара, Байкалдың кылагар ариг суун Сибирьниң чурттакчыларынче 300 ажыг чылдар дургузунда аксын бээр.

Байкалдың суунда янзы-бүрү холумактарның эвээжиндеп ону эң ариг (дистиллированная) сут деп санап, ажыглап турар. Ынчангаш амданнының талазы-биле ховар дээп омуль деп балык ооң ханызында өзүп турары ол. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде болгаш дайын соолуңдеги берге чылдарда Байкал хөлдүң балык курлавыры эвээжеп, харынга төнерниче чоокшулаан. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырыңдың Лимнология институдунуң эртемденнериниң ол хөлге балык курлавырын тургузар талазы-биле төлептиг киржигезиниң ачызында ол камгалап алдынган. Ооң эгелээш-ле Байкалдың эриктеринге балык өстүрер улуг заводтар тургустуступгулаан. Удавас Селенганың база бир балык заводу ажыглалга киирер. Магазиннерниң делгүүлеринде Сибирьниң амданныг балыы көстүп келген. Оларны даштыкыже үндүр сөөртүрүпге база белеткеп турар.

Күзүн омуль чуургаларыбиле хемниң үстүү агымынче чоруй баар. Ынчан Випниковтуң башкарган моторлуг хемеэн эрик баары-биле чылбыртып чоруур. Егерьниң олартэ «халалыгы» ажыл-чаңын бидир болгаш аңнымыр талазы-биле ийи-чаңгыс чурум үрекчилери бөлүн ооң участогунга тавзрышпас.

ССРЭ-ниң национал парыгын Байкалдың мурнуу талазынга тудар деп турарын Евгений бо-ла сагындырып, чугаалай бээр. Сибирьниң «ак-көк байлаа» бойдуска моңге турескаал болу бээр ындыг үени ол күзеп чоруур.

Випников экзамен дужаары-биле чылда 2 катап Иркутскиже чоруптар. Ол кодо ажыл-агый институдунуң аңнымыр салбырында бот-өөредилге-биле ооренип турар.

Институтту доозунда, эртем ажылын ол ыяшы ширитер. Аңнының ажыы-чаны—ооң диплом камгалаар ажылының темазы ол.

Владимир СМИРНОВ.
Иркутск хоорай.

Бичии иевжи. А. АПРИНЦ фотоэтюду.

Бир чагааны парлаан соонда

СЕТКИЛИН ӨӨРТСЕ

Чоокта чаа, октябрь 26-ның хүнүнде № 252 «Шын» солунга үнген «Төрелдерим кайда иргин?» деп, Кызыл-Арыг школазының 7-ги класының оореникчизи Наталья Хомушкунуң чагаазы мээң сагыпсеткилимни доюлдуруп, «Шын» солунга бо дугайты бодалымны бижиримче албаздыпты.

Бистиң чуртувуста будун ескүстер ындыг-ла хөй эвес. Оларны бистиң Төрээн чуртувус ескүссүретпейн, амыдыралын шыг орузунче үдеп, кижизидип, өстүрүп турар.

Ындыг-даа болза, кижиге ээне эргим чүве—аваазы. Мен хензиг чаш турган ада-неңден чарылган мен. Ам ийи уругнуң иези мен. Кижиниң төрээн кижизидип каан иези кажандада хүндүткелиг, уттундурбас.

Чамдык ада-иелер уругларын уруглар бажыңынга бериптер чылдагааннар-ла хой: аарыг-аржыы болганындан, өгбүлезинден чарлып, хөй уругларыглыг артканындан дээш оон-даа оске. Ынчалза-даа чамдык ада-иелер боттарының ындыктыг хүлээлгези болур ие болгаш ада аргезии боттары-ла казып, аас-кежиктиг, чолдуг амыдыралын бужартадып чоруур болгулаар, бистиң арамызга ындыгларның бар боон турары кончуг хомуданчыгдыр. Чижек кылыр Каа-Хем районнуң Суг-Бажы суурга туруптап турган Агармаа Мижит-оолдуң Шойдаңны ап болур. Оон өөрүн ээзи Николай Херел аарыг болгаш, район эмнелгезинге үргүлүү чидип эмнедип турган. Оларның уруглары үш: Роза 3 класста, Радэ 1 класста, өөренип турарлар, а Радик 2 харлыг. Иези уругларын каапкаң чоруй баарга, Н. Херел ажы-төлүп кээргээш, эмнетпейн-даа, ажыл-даа чок уругларының чанында олурун турар. Херел-даа, уругларын-даа авазының каярни хүнүүн-не манап турарлар.

— Оглум бо-ла авайлап ыглай баар чүве, сөөлгү үеде ыы-ды чидип, мунгаргайы кончуг апарган—деп, Н. Херел чугаалап олурар.—Агармаа Эрзин районнуң Бай-Даг суурда өгленип алган, хой кадарын турар сураглыг.

База бир чижек. Каа-Хем районнуң Бай-Сөөтте, Дардамда угааны четпес улус ажаап, каракгаар черлерде бичии уруглар-даа, улуг улус-даа бар. Ында бүгү тәлә-биле тзарымчалыг байдал тургустунган болза-даа, олар база хүн бүрүде ада-иезиге, доргүл-торелиң маңап, коруксеп турар, оларга эргим чоок кижилериң чылыг күсенаа, эргелеңни четпейн турары оортан көскү болуп турар.

Ынчангаш мээң бодалым—кижилер, боттарының чоок улузун кагбайн, олар дээш сагыш салып, оларның сеткилин оорүп көрзе кандыгыл?

Наташа Хомушкунуң торелери ынап-ла турар ужурлуг. Оларның Наташага ужуражып, чедип келириңге бүзүрээр мен.

Г. ДОНГАК.

Каа-Хем район

Бо солунну өрүлгеже киирип турувуста, Кызыл-Арыг школазындан чагаа келген. Ам оон-биле номчукчуларны таныштырар-дыр бис.

Редакцияга четтирдим

Бо чылдың октябрь 26-ның солунунга «Төрелдерим кайда ирги?» деп эгелиг мээң чагаам парлаттынган болгай. Шынап-ла төрелдерамнп, чоок кижилериимя тып алыр дээш сизериниң редакцияже бижээним ол. Чагаампы парлап, дузалашканыңар мөңээ кончуг-ла өөрүшкүнү болдурду.

Ноябрь 1-де утбамның чагаазын алдым. Аваам база бар-дыр, ол Барыын-Хемчик районнуң төвү — Кызыл-Мажалык суурда чурттап турар. Оон ынай кады төрээн акыларлар, угбалар, дуңмаларлыг болган кижи-дир мен. Чаа чыл таварыштыр мөңээ келирип ол чагаада аазап бижээнпер. Аваамны ынчап бирле дутаар көөр-дүр мен, ол үеии четтикпейн маңап тур мен.

Эргим редакция коллективи, мээң чагаамны парлап дузалашканыңар дээш өөрүп четтиргенимни силерге катап-катап илергейлеп тур мен. Силериниң берге болгаш херектиг чаагай ижиңерге улуг чедишкиннерни күзедим.

Наталья ХОМУШКУ.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аянып, сонгу-барыын районнарга быскап хар чаар. Хаттың дүргеии секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температураазы даглагга 17—22, өскелерипге 12—17 градус соор.

Кызылга булуттыг, чагбас. Хаттың күжү секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температураазы 18—20 градус соок болур.

НИИТИЛЕЛДИҢ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫ

Автомотога ыяктарның Бүгү-россияның эки тура ниитилелиинң үндезини—ооң эге организациязы болур. Ону чаңгыс бүдүүлгө, албан черинде, колхоз, совхозта ажылдап, чаңгыс ооредилге черинде ооренип, азы кодээде чаңгыс черде чурттап турар ондан эвээш эвес ниитилел кежигүнперинг черге тургузар. Ол ыякаш, хууда машиналарын бир кооперативтиң машина тургузар черинде чаңгыс ай тургузуп турар база-ла ондан эвээш эвес ниитилел кежигүнперинин ортузунга эге организацияны тургускан туруп болур.

Кандыг-даа хой-ниити организацияны удуртулга болдуруп, эдерип ажылдаар үстелтыг, дүрүмнүг болгай. Ынчаарга автомотога ыяктарның эки тура ниитилелга базала ындыг уставтыг болгаш бодупуп ажылып ону барымдаалап турар.

Ниитилелдиң уставы эге организацияпга чугула практиктиг сорулгаларны оңаап турар. Бис оларның шупузуп сапаавайн, кол-колу-биле тапчыжып корээнн. Хамыктың мурнупда автомотога ыяктарлыг чонну хууда машиналарда, машина чогу-даа хамаал чокка ниитилелдиң кежигүнүпге хөй-биле киирип алыр талазы-биле идепкейлиг ажыл чорудар. Ол сорулга-биле ниитилелдиң ажыл-чорудулгазының дугайында чон ортузунга калбак танывдыга ажылын чорудар.

Бо ажылга эге организацияп массалыг информацияның бүгү хевирлерин ажыглаар хүдээлеглиг. Ол дээрге, ниитилелдиң эрге, хүлээлгелериниң дугайында ылеткелдер, бесседалар, лекциялар, кылыры, солупшар арыпларынга биженпр, телевиденне болгаш радиога дамчыдыглаар чорудары, кодээде, будуулге азы школа, өөредилге черлеринде хана парлалгазын ажыглаары болур. Чон ортузунга эге организацияның чорудар массалыг танывдыга эжылынып чугула кезээ—орук, транспорт шинчээшкининиң, ооң аймак чок чоруунуң дугайында ниитилелдиң чон организацияларының удурүп турар хой-ниити плакаттарын тарадырыы, фото-чуруук, коргузуглуг дептеглер, кинофильмнер коргузуглерээн организастаары болур. Бо чугула таймлыр-массалыг хемчеглер ниитилелдиң эге, район, хоорай болгаш республика организацияларының докгаамал кичээнгейинге турар ужурлуг.

Бистиң республикага ниитилелдиң үндезинде тургуска-ла ындыг-даа үр эвес ус эрткен-даа бол. Кызыл хоорай болгаш чамдык районнар чөвүлөгдерп эге организациялар тургузарын, оларның ажылын удуртур ажылды багай эвес тургускан. Кызыл хоорайны чижек ыылдыр алыр болза, ында—эге организациялар тургустунган. Оларның иштинден комплекстиг экспедицияда (даргазы эш Отпев), электри четкиде (даргазы эш Волченко) багай эвес ажылдап турар. Олар кежигүн хүлээп алыр, оларның үчёдүн тургузар, дадыкмыр хавырар ажылды осколдерден дээре тургускан, танывдыгамассалыг ажылды база-ла эки калбартып турарлар.

Оон-биле чергелештир автомотога ыяктылды-ларының ниитилели-биле шуут тудуп холбаалыг ажылдаар сонуургалдыг чамдык организацияндар бегин боттарының коллективтеринге ниитилелдиң эге организацияларын тургузар, оларның ажылын башкарып ажылдаар ажылды амдыгаа чедир этеделеп, сагыш салбайн турары дыка харааданчыг. Маңаа хамаарыштыр кайы чижектер-ле короэлп.

РСФСР-ниң Автомобиль транспорт министерствозунуң коллегиязы биле автомобиль транспорт , болгаш чазаглыг оруктар ажылдакчыларының профсоюзтарының Төп Комитединиң 1975 чылдың сентябрьда үндүргеп каттыскан докгаамалында: «Автомотога ыяктылдыглар ниитилелиинин төвүлеедерп кончаар ажылдап турарының байдалын бир ай туусаа бетинде чугаалакчын коорүн, Министерствонуң бүгү будуулге черлеринге эге организацияларны тургузар, будуулгелерде ажылдап турар ажылчын, албан-хаакчыларны ниитилелдиң кежигүнүнге киирер талазы-биле ажылды эжиидиринге дуза көргүзерин трансөрт болгаш девискээр транспорт эргелеерлерин профсоюзтарының край, область комитеттериниң даргаларынга хүлээдирө» дээп.

Бо докгаамалды бистиң республиканың транспорт болгаш профсоюзтар организацияларының бегий күүседип турар. Тыва транспорт эргелеринин системазында 2200 ажыг ажылдакчыларының ортузунда чүтле 3 эге организация тургустунган болгаш олар ниитилелдиң кежигүнүнге чүтле 30 кижи хүлээп алган. А автоорун тудуунун болгаш ажыгдалының эргелеринин системазында 2700 ажыг ажылдакчыларның ортузунда чүтле беш кежигүн Випников экзамен дужаары-биле чылда 2 катап Иркутскиже чоруптар. Ол кодо ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырыңдың Лимнология институдунуң эртемденнериниң ол хөлге балык курлавырын тургузар талазы-биле төлептиг киржигезиниң ачызында ол камгалап алдынган. Ооң эгелээш-ле Байкалдың эриктеринге балык өстүрер улуг заводтар тургустуступгулаан. Удавас Селенганың база бир балык заводу ажыглалга киирер. Магазиннерниң делгүүлеринде Сибирьниң амданныг балыы көстүп келген. Оларны даштыкыже үндүр сөөртүрүпге база белеткеп турар.

Күзүн омуль чуургаларыбиле хемниң үстүү агымынче чоруй баар. Ынчан Випниковтуң башкарган моторлуг хемеэн эрик баары-биле чылбыртып чоруур. Егерьниң олартэ «халалыгы» ажы-чаңын бидир болгаш аңнымыр талазы-биле ийи-чаңгыс чурум үрекчилери бөлүн ооң участогунга тавзрышпас.

ССРЭ-ниң национал парыгын Байкалдың мурнуу талазынга тудар деп турарын Евгений бо-ла сагындырып, чугаалай бээр. Сибирьниң «ак-көк байлаа» бойдуска моңге турескаал болу бээр ындыг үени ол күзеп чоруур.

Випников экзамен дужаары-биле чылда 2 катап Иркутскиже чоруптар. Ол кодо ажыл-агый институдунуң аңнымыр салбырында бот-өөредилге-биле ооренип турар.

Институтту доозунда, эртем ажылын ол ыяшы ширитер. Аңнының ажыы-чаны—ооң диплом камгалаар ажылының темазы ол.

Владимир СМИРНОВ.
Иркутск хоорай.

ОЙНАП АЛГАННАР

Республика паймысталының дыка хөй чурттакчылары артыкшылдыг акшазын ажаалга кассаларынга шыгжадып турар, ооң ачы-дузазын биле бергеннер. Чижээ, артыкшылдыг акшазын ойнаашкынның салымышкынга салып шыгжатканнарының сазы хуусаалыг азы дугуржулгалыг ийикпе хереглээнинге чедир шыгжаткан салымышкыннардан эвээжевейн турар.

Ойнаашкыныыг салымышкынның тиражы чылда ийи катап — апрель, октябрь айларда болуп турумчаан.

Бо чылдың октябрь айның ойнаашкыны Донда-Ростов хоорайга болгаи. Ол ойнаашкынзаа кыызычылар хөй тушнуу ойнап алган. Пенсионер Тарасов 1000, хоорайның харылзаа белдирпнің ажылдакчызы Олзей 300 ажыг, СЭКП обкомунуң ажылдакчызы Грязева, машина-саазылга станциязының ажылдакчызы Скобеева олар 200 ажыг рубльди түс-түс ойнап алганнар.

Кызылдың төп ажаалга кассазы ойнаашкынның баштайгы хүннеринде 14776 рубльди ойнап алганнарның агар санынче киирген.

К. ПОДСАДНИКОВА.

Болгар шкилер Георгий Георгиев 30 фут яхтага делегейни долгандыр аян-чөрүм кылып чорупкан. 46 харлыг азайга эжиндирикчи хой санныг хериселяерни болу чогаадып кыган. Оларны ол 11 ай иштинде үргүлчүүзээр бодунуң аян-чөрүүнүң үезинде ачыглаар.

ЧУРУКТА: Г. Георгиев эжиндирип чоруптарының мурнуу чарымында.

Телевидение

НОЯБРЬ 16-ДА
МОСКВАДАН

9.30—«Шынар». Документалдыг фильм.
10.30—«Төөгүүнүң арыннары». «Ортаакы век хоорайында».
11.00—«Бойдуе-биле танышкын тур бис».
11.20—В. Маяковский—«Ким болуруп?»
11.45—Уругларга фильм. «Кее кырлаар». Уран-чечен телефильм.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—Балет артистериниң концерти.
13.25—«Социалистиг чарыштың хүн демдеглели».
14.20—Г. Гауптман — «Хүн ажар мурнунда». ССРЭ-ниң Күрүпенин аналекмактыг Бичё театрының фильм-шилиэ.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Документалдыг телефильмнер программазы: «Ажылчын магадылаа». «Чөр кырында чурттаар».
18.20—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.30—«Ужуралдар фильмверииин экраны». «Хайгымчының маадырлыг чорууу». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

20.15—«КАН экраны». Дамчыдыы.
20.30—Документалдыг фильм.
20.40—Телемедээлер.
20.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

21.00—«Э. Грач ойнаар».
21.15—«Мону шыдаар силер». Аныяк чогаадыкчылардың конкурсуу.
22.20—22.30—Чаңсар.
22.30—Москвадың шериг округунуң РСФСР-ниң улустук артизи С. Бөбөевиге удуртулган ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редакторнуң оралакчызы К. К. САТ.

КИНО

НОЯБРЬ 16-ДА

«НАПЫРАЛ»: «Алиса ам мында чурттавайн турар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Кинокдуб: «Светофор» 10.50, 15.05. «Дядин кижилер» 9.00, 16.45. «Улусчу роман» 12.40, 18.40, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хем ыыды талыгырда» 15.00, 20.30 «Хейлеъ» 16.50. «Үш дактыр хынаада» 18.10 шакта.

«ВОСТОК»: «Кинокдуб: «Светофор» «Кым карымлаарыл» 10.30, «Сашниковтуң черн» 15.00, «Чердик түрек» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Ажылче чалап тур

«Тыва тудуг» трест Кызыл хоорайга ажылдагры-биле 17 хардан өрү назылыг өөлдарны бөлгаш уругларны чалап тур.

Ажылдап кирип турорларга трестиң өөредилге комбинадыныга малярларның, штукатурларның, плиточник-мозаичниктиң, бызаңчының тускай эртемнеринге өөредириниң кысна программалыг курстарын организастап тургузар. Өске хоорай чурттугларга чаагайныттынган ниитиниң чурттаалга бажыңнарын бээр, айда 75 рубль хемчээлдиг стипендияны төлээр.

Курстар 1976 чылдың ноябрь 20-де эгелээр. Саналдарны трестиң кадрлар инядизиниче дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу 76, телефон 2-32-83.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киадазының 2-31-73, харыысалгадыг секретарының 2-23-54, партийже амыдырал киадазының 2-37-13, культура киадазының 2-23-54, кодээ ажыл-агый киадазының 2-21-47, үдетүүр киадазының 2-22-64, чагаа киадазының 2-41-27, информация база совет тургузуут киадыстерниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун комбейн баргада 2-32-75 телефонче домгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1794.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01465

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 270 (10255) | 1976 чылдың ноябрь 17, среда | 1925 чылда үнелеваштырыгеп | Өртээ 2 коп.

РСФСР-ниң чурукчуларының IV съездизи

Москваға Кремльдиң Улуг ордузунга ноябрь 16-да РСФСР-ниң чурукчуларының IV съездизи ажыттынган.

Чыылганнар эштер А. П. Кириленкову, П. Н. Демичевти, М. С. Соломенцевти, И. В. Капитоновту, М. В. Зимянинниң адыш часкалашкыннарыбиле уткаан. Президиумга чогаадыкчы эвилелдерниң удуртукчулары, культураның сураглыг ажылдакчылары база бар болган.

Дөрт хүн дургузунда делегаттар республиканың чурукчулар эвилелиниң баштаар черинниң база резизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажып коор, чогаадыкчы эвилелдиң удуртукчу органнарын, а ол ышкаш ССРЭ-ниң чурукчуларының V съездизинге делегаттарны сонгуурлар.

РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинниң отчёт илеткелин баштаар черинниң даргазы Г. М. Коржев кылган.

(СЭГА).

СОВЕТ - ЮГОСЛАВ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Ноябрь 15-те Белградка СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретары Л. И. Брежнев биле ЮФСР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Титонуң аразында чугаалажыышкыннар эгелээн.

Чылыг, байырадыг байдалдарда эртип турар чугаалажыышкыннарның үезинде совет-югослав харылзаларыны улам ынай бүгү талазыг хөжүдериниң болгаш таныпсадырының айтырыглары, а ол ышкаш кайызында-даа сонуургалдыг делегейниң чугула айтырыглары чугаалажып корген.

Чугаалажыышкыннарда:

совет талазын — СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүүзү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ниң семретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ниң кежигүүзү, СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ниң кежигүүзүнге кандидат, СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ниң кежигүүзү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министриниң оралакчызы Н. П. Родионов, СЭКП ТК-ниң кежигүүзү, СЭГА-ның чиргиге директорзу Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ниң кежигүүзү, ССРЭ-ниң ЮФСР-де элчизин В. И. Степанов;

югослав талазын — ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүүзү, ЮФСР-ниң Президиумунуң кежигүүзү Э. Кардель, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүүзү, ЮФСР-ниң Президиумунуң Даргазының орлакчызы В. Жарконич, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң Күүсекомунуң секретары С. Доланц, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүүзү, ЮФСР-ниң Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының Даргазы Д. Биедич, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүүзү, ЮФСР-ниң Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының Даргазының орлакчызы, ЮФСР-ниң даштыкы хереглер талазы-биле Эвилелдиң секретары М. Минич, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң Күүсекомунуң секретарь А. Гралчков, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүүзү, ЮФСР-ниң ССРЭ-де элчизин Я. Смоле олар киржип турар.

(СЭГА).

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВКЕ ХОСТАЛГА ОРДЕННИ ТЫВЫСКАНЫ

Ноябрь 15-те ЮФСР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы, Югославияның Маршалы И. Броз Тито СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретары, Совет Эвилелиниң Маршалы Л. И. Брежневке ЮФСР-ниң дээди шериг шаңналы Хосталга орденни тывыскан.

Эштер И. Броз Тито болгаш Л. И. Брежнев чүзе чугаалааннар.

Эш И. Броз ТИТОНУҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

Бистиң ынчаң дайзымывыс — фашизмге удур демиселге Силерниң ачы-хавыраар дээш, Силерниң чеден харааанмаңзобиле ходбаштыр Хосталга орденни деп югослав шаңналды Силерге тыпсыр өөрүнүүр хүндүлүг медээ таварышты.

Тайбың болган улустар база күрүшелер аразынга бүгү талалыг чогаадыкчы кады ажылдажылга дээш демиселге Силерниң күжениишкиннериңерден база, эң ылангыя, Югославияның болган Совет Эвилелиниң улустарының кады ажылдажылгазын хөгжүдеринге база майрааның быжыглаарынга Силерниң бодуларыңы салыышкыннарыңар Югославияның улустарының бедик үнелеп корүүшкүнүн чедип алган силер.

Биздингир принциптерге тогжуп турар болганда, ЮФСР биле ССРЭ-ниң, ЮКЭ биле СЭКП-ниң аразында кады ажылдажылга бөгүн тергин эки, сайзырагай болган кайызында-даа ажыктыг болган. Бо таварылганы ажыглап алгаш, мен, бистиң харылзаадарывысты тодарадып келген болгаш тодарадып турар кайызы-даа ылаңгыяның база ажыт-чажыт чок байдалды тургузарыңа Силерниң салыышкыңнарыңы бистиң эң-не бедик үнелеп турарывысты онзалап демделгескедим, эш Брежнев.

Эргим эш Брежнев! Силерге бо бедик шаңналды тыпсып тура, мен болган маңа эштерим эң-не чылыы-биле Силерге байыр чедирип, Силерниң кайгамчык чараш, социализмге улуг чүртүүрүнүң чаагай чоруунга, бүгү делегейге тайбыныы болган социализмниң чаагай чоруунга база бистиң улустарывыстың, чурттарывыстың аразында пайырадыг харылзаларны улам ынай хөгжүдеринге Силерниң харымсалгалыг ажыл-чорудулгаларыңга улам ынай чедиишкиннерни күсеп иргенивис.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Тито!

Эргим югослав өөдүктер!

Югославияның Федеративтиг Социалистиг Республикаларының дээди шериг шаңналы — Хосталга орденни мен хаңы өөрүп четтиргишкин-биле хүлээп ап база мээң адресимге ап Титонуң чугаалаан чаагай сөстери дээш четтирдим.

Бо өөрүчүүр үеде мен фашизм-биле демиселдиг кадыг-берге чылдарны сактып тур мен. Күштүг болган айылдыг дайзын-биле өлүмүң сегирээш алышкын үезинде ыяап бистиң чүртүвүстүң улустары антигитлерзи коалициязының бүгү киржикчилери-биле кады боттарының хостылгазы, Европаның хостылгазы, киижи төрелгетениң хостылгазы дээш кады маадырлары биле тудуҫун турган.

Совет киижилер Ужиҫк республиказы деп чүл, Нересва, Сутеск, Козер деп чүл дээрзин утпаан болган эки билир. Бодупуң шылгарангай удуртукчуу, делегейниң коммунистиг шимээжикчизиниң кескү ажылдакчызы эш Иосип Броз Титога баштаткан Югославияның Коммунистиг партизаны агрессорлар-биле демиселче улустуң кодуруп үндүрген. Бүгү югослав чер тулчуушкун шолу болуп берген, ол тулчуушкун үезүктел чокка үр чылдарның иштинде чоруп келген. Өлүрткен маадырларының орнунга чаа-чаа маадырлар келүрүлүп үнген. Ол чылдарның оттуг тулчуушкунларынга социалистиг Югославия дайынчы дадыгышкынны алган.

Ынчалзажок мен ескерүүлүг база чугаалаксаң-дыр мен. Силерниң демиселиңер, эштер, чүгле нацполап эвес, харын-даа интернационалдыг улуг ужур-дузалыг болган. Биске, совет киижилерге, бистиң чүртүвүстүң калбак делгемнеринге, а оон соонда Европага боон турган коңчуг улуг тулчуушкунларга, фашистиг экелекчилерни долуу-биле чыгча шавары-биле доолуглаан тулчуушкуннарга ол улуг деткимче болган.

Москва чоогунга, Волгага, Курск дугаанга дайынга согуглар экелекчилерге чангыс-даа хүн иштинде дыш бербейн турган югослав дайынчыларның маадырлыг хөлелиишкиннери-биле каттышкан. Үжеп яйы чыл бургулаар Белградтың алдарлыг операциязынга силерниң чаңыртпаан найысылдарыңар хостылганы эккеп, фашистиг туруштарны чаза таварарыгы-биле югослав болган совет дайынчыларның кады чорун турганы опзагай хереч-дир.

Дайынның кежемчелери — хүлээдирип турар кежемчелер болуп, Орткен үениң трагедиязы база катап ка-таптаваның дээш, бистиң планетавыстың тайбың дээрзи делегейниң чаа орт-хаданы-биле чалбыыпталбазын дээш демиселге күжениишкиннерни харамнаңмазынга ол бисте өөредип турар. Тайбың дээш, ынаныштыг болган быжыг тайбың дээш улуг демиселге бөгүн Совет Эвилели болган Югославияның кады хөлелиг турары бисти өөрткен.

Эрткен он чылдар бистиң чүртүвүстүң улустарының маңгыраның үнелеп көрүүге болган кеммаарынга дүлүү-биле бисти өөрткен. Маркисчи-ленинчи идеалдарга хей-аът киргеи бистиң партиларывыс, чүрттарывыс болган улустарывыс социалистиг болган коммунистиг тургузуушкунуун төлүдүг сорулгаларын шиитпирлээринге сыры кады ажылдап турарынга бистер, коммунистер, сеткил хамаан өөрүп турар бис.

Бөттары хостуг болган бистиң чүрттарывыс хостуг, хамаарышпас хөгжүдете улус бүрүзүнүң, чүрт бүрүзүнүң эргеи дээш чайгылыш чокка туржуп, делегей харылзаларын дең эргенин болгаш чоо-

(Төөчүүт 3-кү арыда).

СЭКП обкомунуң бюрозунда

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ТЕХНИКАЗЫН 1977 ЧЫЛДЫҢ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БЕЛЕТКЭЭР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ КОЛХОЗ, СОВХОЗТАРЫНЫҢ, «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» САЛБЫРЫНЫҢ БОЛГАШ РАЙОННАР АРАЗЫНЫҢ ЧАДААНАДА «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ МЕХАНИЗАТОРЛАРЫНЫҢ, АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ БОЛГАШ ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ ИНИЦИАТИВАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Машина-трактор парыгын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде, бедик шынарлыг белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын СЭКП обкомунуң бюрозу чугаалажып көргеш, оны деткиир дугайында доктаалды хүлээп алган.

Бии-Хем районнуң болгаш Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының кодээ механизаторларының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының социалистиг хүлээлгелерин механизаторлар, колхозчулар болгаш совхозтар ажылчыннарының, «Сельхозтехника» салбырының коллективтеринге калбаа-биле чугаалажып таныжарын, техниканы 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде, үлегерлиг белеткээр дээш социалистиг чарыштыг дээштиг калбартырын болгаш ону ажыктыг ажыглаарын, мастерская бүрүзүнге септелге бригадаларын, аза звеноларын тургузарын, социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылырын, бүгү техниканы 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткээринге эң эки күш-ажыл дээш моральдыг база материалдыг шаңнал-мактаалдың принциптерин ажыктыг ажыглаарын хандырарын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, облпрофчөвүлелге, ВЛКСМ обкомунга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» треске, республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга, колхозтар болгаш совхозтарның партия организацияларынга СЭКП обкомунуң бюрозу дааскан.

Сентелге болгаш белдирелерниң, машиналарның септелге сөөлүндеги шенелдезин чорудар ажылдарның технологиязын сайзырангайжыдарының хемчеглерин алырып, септелгенин шыпарын хынаарын, септээн техниканы хүлээп алырын тускай комиссия чоруткан турарын, машиналарның кыыкшы болган септелге сөөлүндеги ыңгыжаар байдалын экижидерин, артык кезектер-биле хандырылганы экижидерин, мастер-эдикчилерниң специализастаан звеноларының күжү-биле машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгатын будуң чылда чер болганга чорударын чедип алырын республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларынга база даскан.

БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ КОЛХОЗ, СОВХОЗТАРЫНЫҢ, «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» САЛБЫРЫНЫҢ МЕХАНИЗАТОРЛАРЫНЫҢ, АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ БОЛГАШ ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

Бии-Хем районнуң ажылчы чоннары, бүгү совет кижилер-биле бир домей, СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш массадыг чарышты калбартыышаан, боттарының бүгү күжениишкиннерин ону беш чылдың баштайгы чылының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириңче, бүдүрүлгенин ажыктыг чоруун болгаш ажылдың шынарын экижидеринче угландырып турар.

Партия, совет, комсомол болгаш профсвилед организацияларының удуртулгазыбиле, хоорайларның болгаш суурларының ажылчы чоннарының идепкейлиг киржилгези-биле районнуң колхозтары болгаш совхозтары бо чылын хову ажылдарының бүгү комплекизин организастыг эрттирген.

Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күүнеге садар талазы-биле планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириңге колхозтарның болгаш совхозтарның механизаторлары, «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннары кинрип, часкы тарылгага, мал чеми белеткээринге, дүжүт ажаан алышкынынга бүгү машина-трактор парыгын белеткеп, оларны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын хандырган.

СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирин, аңаа болгаш Казахстанның партия-ажыл-агый активиниң хуралында СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаалары районнуң бүгү ишчилеринге чаа эпергил, күштүг немээн. Ол дээрге кодээ ажыл-агыйлы хөгжүдеринге Тоо Комитеттиң болгаш Совет чазактың доктаамал сагыш салыышкынының тодаргай хереглиг деп санап турар бис.

Трактор, комбайн, кодээ ажыл-агыйның машина бүрүзү кезээде белең турарын, үредиишкин чок, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаан турарын чехин алыры бистиң бирги сорулгавыс боон турар. Машина-трактор парыгын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде бедик шынарлыг белеткеп алырының социалистиг чарыжынга киришпишаан, дараазында социалистиг хүлээлгени ап тур бис:

Тракторлар септээр талазыбиле бо чылдың дөрткү кварталының планын декабрь 25-те күүседир, хөрзүл ажылдан кылыр болгаш чаштырылга чорудар машиналарның 40 хуузун сентеи алыр, а 1977 чылдың апрель 10-дан орай эвес хуусаада машина-трактор парыгын часкы хову ажылдарынга белеткээрин доозар, ону чедип алыры-биле «Сельхозтехника» мастерскаяларынга 50 трактор тору, тракторларның болгаш комбайннарның 65 шимчедикчизин сентеи ахыр.

1977 чылдың апрель 1-ге чедир тараа ажаар комбайнарның 80-деп эвээш эвес хуузун сентээр, а июнь 10-да бүрүн сентеи доозар, сиген ажаар техниканы база-да июнь 10-да доозкан турар. 1976 чылдың дөрткү кварталында «Сельхозтехника» салбырынга нарын сентелге чорудар он комбайнны, өске-даа белдирелерни болгаш агрегаттарны эккеп алыр. Тараа ажаар комбайнарны кыыкшы үеде септээри-биле колхоз, совхозтарның гаражтарын, сентелге мастерскаяларын, «Сельхозтехника» салбырының бүдүрүлге шөлдерин ажыглаар.

Хоргуул ажылдан кылыр, чаштырылга чорудар агрегаттарның болгаш белдирелерниң эдиктирилге-таарыштыры ылазының ажыл-агыйларда тускай стендилерге чорудар, белдирлер болгаш агрегаттар солуур фондуну «Сельхозтехника» салбырынга тургузар, ону норма ёлугаар четчелээр, септээн машина бүрүзүн тускай комиссия хүлээп ап, магадылал паспортун тыскыр, кодээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг сентээр талазы-биле бригада, салбыр, ажыл-агыйлар аразында бот-бодуп хынажыр ажылды доктаамал организастаар.

Мастер-эдикчилерниң специализастаан звеноларының күжү-биле колхоз, совхозтарның машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгазының 80-деп эвээш эвес хуузун хандырар, агрегат бүрүзүнүң ийи эдлечгибиле ажылдаарын хандырары-биле кыыкшы үеде 105 механизаторну, машина-трактор парыгының болгаш мал фермаларының дериг-хереклеринин 5 мастер-эдикчилерин белеткээр.

1977 чылда трактористмашинистерниң 50, чолаачыларның 40 хуузу бирги болгаш ийиги класстың кижилери болган турарын чедип алыры-биле мергежил бедидериниң шылгалдазын эрттирер, колхозчуларны, совхозтар ажылчыннарын кодээ ажыл-агый культураларын ажылдан кылырының агротехниказынга, техниканы ооал-ондак чок ажылдадырының дүрүмүнге массалыы-биле боредир.

Дагдыныкчылар шимчээшкиниин массалыг болуруп чедип алыр, техниканы чоптуг ажыглаар, ажылдың коңчуг эки шынарын чедип алыр дээш социалистиг чарышты калбартыр, мергежил айыыбиле эң дээрелерин шилип тывары-биле конкурстарны, көрүлдеерни эрттирер.

Санаашкын ёзугаар алырга, бо хемчеглерн боттандырганының ачызында 1977 чылда машина-трактор парыгының бүдүрүкчүлүү бо чылга деңнээргө 5 хуу өөрү, сентелгеге, техниктиг ажаалдага чарыгдалды 2 хуу кызырар, механизастаан ажылдарга дизель одаар чүүлүү 1,5 хуу камнан алыр арганы бээр.

Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде, бедик шынарлыг белеткеп алыр болгаш кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдер талазыбиле СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке боттарының толештиг үлүүн киирери-биле техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржиринче республиканың бүгү механизаторларын кыйгырып тур бис.

Социалистиг хүлээлгени Бии-Хем районнуң колхозтарының, совхозтарының болгаш «Сельхозтехника» салбырының механизаторларының хураалдарынга чугаалажып, хүлээп алган.

РАЙОННАР АРАЗЫНЫҢ ЧАДААНАДА «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА» КАТТЫЖЫЫШКЫНЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫНЫҢ, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ, АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫНЫҢ

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 ч). Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ниң Чиргиге секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын бистиң республиканың кодээ ажыл-агыйының, хоорай, суурларының ажыл-ишчилерн боттарының ажыл-чорудулгазының дөңнүчү программазы кылдыр хүлээп алган.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары күүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин күүседип, Төрээн чурттуң шыгжамырыңа 62 муң тонна ажыг тараанны урган. Бо чедип алган чедиишкиннерге колхоз, совхозтарның механизаторлары, «Сельхозтехника» салбырының ажылчыннары улуг үлүүн киирип, машина-трактор парыгын 1976 чылдың хову ажылдарынга организастыг болгаш чогуур үезинде белеткээрин хандырган.

Амгы үеде ажыл-агыйлар хову ажылдарын бүрүн доозкан, келир чылын эки дүжүттү алыры-биле кыыкшы үеде эвээш эвес ажылдаары негеттинип турар. Кодээ ажыл-агыйның бүгү техниказының будуң чыл дургузунда үрөлбейн, идегелдиг ажылдаары машиналарны шын ажыглаарындан, механизатор кадрларның мергежилиниң деңнелиндеп, машина-трактор парыгының септелгезин болгаш техниктиг хандырылгазын чогуур үезинде, шынарлыг чорударындан, кодээсе инженер ажылбының экижидеринден хамааржыр деп үзеин билип турар бис. Машиналарны 1977 чылдың хову ажылдарынга белеткеп турар үеде бо айтырыглаарже улуг ынчаңгейнин угландырар бис.

Кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде, эки шынарлыг белеткеп алыр, кыыкшы үеде оларның кадагаламал шын организастаар талазы-биле социалистиг чарышка киришпишаан, Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының механизаторлары, ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчыларының дараазында социалистиг хүлээлгени алдыныс;

Бо чылдың дөрткү кварталында тракторлар септээриниң планның 1976 чылдың декабрь 25-те доозар. 1977 чылдың январь 1-ге чедир хергүл ажылдан кылыр болгаш чаштырылга машиналарының 70 хуузун сентеи алыр, а 1977 чылдың март 25-те машина-трактор парыгын часкы хову ажылдарынга белеткээрин доозар.

«Сельхозтехниканың» мастерскаазы Чоон-Хемчик, Өвүр, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларынга 100 тракторну, 30 автомобильди, дизельдиг 50 шимчедикчини сентеи баар.

Апрель айның 1-ге чедир тараа ажаар комбайнарның 80 хуузун сентеи болгаш оларны долу белеткээрин июнь 10-га чедир доозар, сиген ажаар техниканы июнь 1-ге чедир сентеи доозар. Техника кадагаламал күүнеге стандартының 7751—71 негелдезинге дүүштүр чер болгашга организастаар, машиналарны сентээринге мургажы технологиязын калбаа-биле ажыглаар, сентелге шынарынга шыгжы контрольду тургузар.

Бо сорулгаларны чедиишкиннер күүседири-биле бо чылдың ноябрь 20-ге чедир хуусаада ажыл-агыйларның болгаш «Сельхозтехника» каттыжыышкынының инженер-техниктиг ажылдакчыларының күжү-биле машина-трактор парыгының техниктиг хандырылгатын будуң чылда чер болганга чорударын чедип алырын республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга, Кодээ ажыл-агый министерствозунга, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларынга база даскан.

Сентээн машина бүрүзүн тускай комиссия хүлээп алып, аңаа магадылал паспортун бээр, кодээ ажыл-агый машиналарының белеңнинин болгаш сентээн шынарының талазыбиле бригадаларның, ажылагыйларның аразында бот-бодуп хынажыр ажылды үргүлү органнастаар. Хову ажылдарының үезинде ажыл-агый бүрүзүн бодеп агрегаттар болгаш белдирлер-биле дүрген болгаш үзүктел чок хандырары-биле четчир белдирлер болгаш агрегаттар-биле норма ёзутаар хандыртынган солуушкун ф'ндузунуң пунктузун тургузар.

Колхозтарда, совхозтарда, «Сельхозтехника» каттыжыышкынында механизаторларның бүгү-ниитин өөредилге курстарынга 130 трактористи болгаш комбайнерни белеткээр, механизаторларның мергежилин бедидип, хову ажылдары эгелээринге чедир олардың 50 хуузу бирги болгаш ийиги класстың механизаторлары болгаш турарын чедип алыр. Дагдыныкчылар шимчээшкиниин массалыг болуруп чедип алыр.

Техниканы чогуур үезинде бедик шынарлыг септеп, механизаторларның мергежилин бедидип турган, 1977 чылда машиналар ажыглалын экижидип, машина-трактор парыгының будүрүкчүлүүн 5 хуу өскүрери, сентелгеге, техниктиг хандырылгаго чарыгдалды 3 хуу кызырар болгаш дизель одаар чүүлүү 2 хуу камнан алыр. 1977 чылдың январь 1-деп эгелээп, Чоон-Хемчик районнуң 4 ажыл-агыйның специализастаан техниктиг хандырылгага алыр.

Башкир АССР-ниң, Ивапово областың «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң механизаторларының болгаш ажылдакчыларының кыйгырын дедкивишаан, кодээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову ажылдарынга чогуур үезинде, эки шынарлыг белеткеп, оларны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар, оон-биле кодээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдеринге талазы-биле СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээш социалистиг чарыштың калбартырынга киржиринче Тыва АССР-ниң колхозтарының, совхозтарының, «Сельхозтехника» каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң бүгү механизаторларын кыйгырып тур бис.

Бо кыйгырыгны Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжыышкынының ажылчыннарының, болгаш албан-хаакчыларының хуралынга чугаалажып. Коллективтиң инициативазын СЭКП-ниң Чоон-Хемчик райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң 1976 чылдың октябрь 29-та кады эрттирген хуралынга чугаалажып, чүүлдүгүүрген.

БРИГАДАЛАРНЫҢ ЧАРЫЖЫ

Кызыл ЦЭС-ниң тудуг эргелелиниң коллективинде он-гу бөп чылдың баштайгы чылының тудуг-монтаж ажылдарының планын хуусаадан эрте, эки шынарлыг күүседир дээш социалистиг чарыш улам калбаргап. Эргелелдиң тудугжулары СЭКП ТК-ниң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бешки сессиязының шиитпирлерин танышкаш, бедиткен чаа хүлээлгелерни алган, күженишкиннинг ажылдан турар. Геннадий Трегубовтуң удуртканы ташчылар бригадазыбиле Д. Проданюктуң тудугжулар бригадазының аразында чанчыл болган социалистиг чарыш кажаңгыыпдан-даа артык үре-түңнелдиг болган. Бир эвес үшкү кварталдың түңнелдерв-биле Д. Проданюктуң бригадазы тиилээн болза, он айларзыы-биле — Г. Трегубовтуң ташчылары тергиндеп, планны 101,5 хуу күүсеткен. Ук коллектив октябрь айда оон-даа эки ажылдап, даалганы 130 хуу күүсеткен.

Д. Проданюктуң бригадазының кежигүннери боттарының көргүзүүлерн-биле олардан бичим-ле хожудап турар. Бригада соңгу айларда чылдыгга шугумун чаагайжыдарынга шалышкын ажылдаап, Сукпакта подстанция бажыңын дужаган болган амгы үеде общежитиелиң тобаан салып эгелээн.

Г. Трегубовтуң бригадазы республика найысылалында 110 аал иштн чурттаар бажыңның (участок начальнигы В. Александров) бешки каадын тудуп доозар чыгай берген. Ол дээрге, алды каът бажың-биле ден болур. Чүге дээрге оон квартираларының хаванының бедии 2 метр 70 см. Бо бригадада социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда электри кандакчы А. Дурновцев биле дузалакчы ажылчын Г. Решето олар чоруп, хүн бүрүнүң норма-чижээн бүдүн-чартык катап ажыр күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: Кызыл ЦЭС тудуг эргелелиниң Г. Трегубовка удуртқан мурнакчы бригадазы (чуруктуң солагай талазында) 110 аал иштн чурттаар бажыңның тудуунда. Ол талазында — кандакчы А. Дурновцев ажыл ең зинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Тускай дыңнадыглар

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

● Чедиишкинниң үндезини — партийжи удуртулгада.

● «Х Улуг хураа» колхозтуң болгаш Баян-Кол көдээ Совединиң күүскомунун удуртукчуларын кичээнгейинге.

● Малдан хөй чаш төл дээш шиитпирлиг хемчеглерни алыр.

КОМИТЕТТЕРДЕ

ТУРАН

Туранның мяш белетээр пунктузунда бүдүрүп турар продукциянын шынарының дугайында айтырыгны Баян-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан. Коллективтиң удуртукчулары продукциянын шынарын экижидер талазы-биле партия, чазактың айтышкынарын четпес күүседип, инженер-техниктиг ажылдакчылардан технологтуг чурумну шыктыы сагыыр талазы-биле негелде салбайн, шынары багай кылыгларны хөйүү бүдүрер чорук-биле эптежип турарын комитеттиң хуралынга демделгэн. Чижээ, бо чылдың сентябрь 6-да мяш белетээр пункт «Өөке» совхозта клуб тудуунга хереглээр 40 кубометр маназны № 957 механизмнаже чоруткан. Оларның чиидыызын брактаан.

Бүдүрүлгенин мяш кургадыр чеже кургаг материалдарбиле коллективти четче хандырып ыыдавайн келгенинден барык бүгү чазанныга кылыгларып ал мяштан белеткеп турар. Ыяш дилер пехте кестинмэзин хөй материалдар чыглы берген чыдар, оларның шынары куду дээш тудуткулар хулээп албайн турар. Кестинмээн материалдарны сорттавайн, цехте станоктарга дилгеп хереглекчилерге берип турар.

Продукцияның шынарынга шынгыы контрольду тургузаанны дээш Туранның мяш белетээр пунктузунуң начальнигни Н. Т. Желтобрюховту улусчу контроль комитеди сагындырган. Четпестерниң чайладырының хемчеглерин алыр, продукцияның шынарын белеткээр дээш ажылдакчылардан телгелеин белидерин ооң аазаанын комитет кичээнгейге алган.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК

«Барлык» совхозтуң сүт-бараан фермаларын кыжын малды тургузу азыраарыңаче шилчидеринге четпес белеткээр. Ол талазы-биле айтырыгны Барыын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга сайгарып көргеп.

Адыр-Мажалык фермазында инек кажаазының септелгези уламдыккан. Кажаалар четче септеттинмээнинден соок дүшкүже инектерни даштыга саап, оларның чемгерилгеэнин четпес организастаан. Малга чем каан бээр оңгачаларны, кормопехти ой-шаанда белеткевээн. Кол зооветспециалистер фермага хөвар барын, саалчыларның күш-ажылының хүнде, айда, кварталда түнелдерин үндүрбейн турар. Бөдүүн чемнерни бүска илбыратыат шады чемгерерин, ооң суттарылгазын организаставаан.

Бижиктиг-Хая фермазында профилактореййн болгаш инек төрүүр черин белеткеже-даа бизаалариың чемгерилгезин эки организаставаан. Суттуң барабинныг чоруун 85—90 хуу чедирер нормалыг тургаш, ам 75—80 хуу чедирген. Соолгу үеде сүт бүдүрерин, ооң сайгарылгазы кудулаан. Фермада инек суттарар чер чок, малдың чемгерилгезин четпес организастаан.

Суттуң бүдүрерин болгаш күргүнее садарының хемчээлин кудулатканы, инектерни кышкы үеде тургузу азыраарынга СБФ-лерин четпес белеткээри дээш «Барлык» совхозтуң директору А. В. Порожневскийге комитет шынгыы донгулдаачы хүлээткен.

БАЙ-ХААК

Көжүп чоруур № 585 механизмнаже кылган ажылдарның хемчээлинге мегелеп немей бижилге кыдыл турарынга хамаарышкан айтырыгны Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга көргеп. Механизмна бо чылдың тос айларында тудуг-монтаж ажылдарының бүгү хевирлериниң (чурттарга бажыңнарындан ажыда) планын күүсетпеэн. Керээлеп ажылдарның планын 68,4 хуу, ооң шиитинде бот-тарының күжү-биле кылыр ажылдар планын 60,5 хуу күүсеткеп. Кылган ажылдың бот-үнеэн удуг.

Планныг опаалдалар күүселдеэнинге мөөндактыг чүүлдерни чайладыр туржук, багай ажылдаанының түнелинде тургустунуп келген сан-хөө талазы-биле бергедэшкиннерни «таарыштыр көөрүнүң аргазыныче» киргеп. Кылган тудуг ажылының хемчээлин үргүлүү мегелеп улгатгырып, немей бижип келген.

Чижээ, «Революцияның чадбыыжы» совхозка 500 олуттуг Культура бажыңын тударынга 94,7 муң рубльдиң ажылы кылдыгнаан деп немей бижилге кылган. ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозка бызаа кажаазын, клубту тударынга база эвээш эвес түнну немей бижээн. Хемнадга чоруткан объектилерге пинтизи-биле 101,9 муң рубль түнге немей бижилге кылганы илерээн.

Тудуг-монтаж ажылдарынга немей бижилгени кылганы, ажыл төлевир фоидузуп чаргыдаар талазы-биле ажылды сандарадып, күргүнеге улуг когарал чедиргени дээш механизмнаның план кылдазының начальнигни М. П. Митрофановтуң бир айның шалыкының чартыы—110 рубльдя тыртарын комитет шиитпирлээн. Бүдүрүлге-техниктиг кылдыг начальнигни А. Ф. Макеменкону шыгыы сагындырган. Межегей участогунда мастер эш Смирновтуң шалыңының үштүн бир кезиин тыртарын шиитпирлээн. № 585 механизмнаның начальнигни В. М. Мельниченконуң түе-түе участоктарда ажылдакчы бүргүзүнүң харыысалгазын бедидер, сан-хөө чурумун, күш-ажыл болгаш материалдыг ыргазымрларны сагыыр деп медегледип комитет кичээнгейге алган.

КЫЗЫЛ

Продукцияның шынарын экижидер талазы-биле Кызылдың эът комбинадының багай ажылының дугайын Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан.

Комбинатта продукцияның шынары экиживейн, күргүне стандартынга дүүшпес продукция бүдүрүп, технологтуг чурумну үреп турары хемнадган илерээн. Чижээ, бо чылдың тос айларда брактаан продукцияның хемчээли эътиң —3,3-тен 14 хуу, эът продуктуларының — 9,8-тен 10,3 хуу, колбаса кылгыларының — 5,4-тен 10,7 хуу болуп турар.

Күргүне стандартының негелделеринге дүүшпес продукцияны үргүлүү бүдүрүп келгеня болгаш продукцияның шынарын экижидер дээш дээштиг хемчегler албаны дээн Кызылдың эът комбинадының кол инженерги В. И. Чирков, кол технолог К. О. Шактаржик, бүдүрүлге-ветеринария контролюнуң кылдазының начальнигни В. Т. Колесникова оларны комитет сагындырган. Колбаса пегинин начальнигни В. Т. Петуховага доңгулданы хүлээткеп.

Технологияны сагыыр, мастерлериниң, цех начальниктериниң, өске-даа специалистериниң харыысалгазын бедидерин, күргүне стандартынга дүүшкеп продукцияны бүдүрүп үндүрүп болгаш сайгарар талазы-биле хемчегler алырын эът комбинадының удуртукчулары Б. М. Конуспаев, В. П. Чирков оларга комитет хүлээткеп.

Хайгыылчларже партийжи кичээнгей

Партия организацияларының доктаамал кичээнгейиниң болгаш деткимчезиниң ачызында улусчу контрольдуң органнары тодаргай соруулгалыг болгаш дээштиг, ажыктыг ажылдарны чорудуп турар апаргаш, оларның активи улам ковүдеп база быжыккан. Маңаа «Латвия ССР-де улусчу контроль органнарынга партийжи удуртулганың дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы ажаок улуг рольдуг ойнаан. Ол доктаал болза улусчу контроль органнарының ажылының даймчы программазы болбуттаан, ында айыттынган үүлдер хөй санныг хайгыылчылларның ажылын улам бедик негелдеге бүрүп долу дүшкеп турар кыдыр партия организациялары тургузуп алырынга дээштиг салдарны чедиргени чугаажок.

СЭКП ТК ол доктаалды хүлээп алгандан бээр аазап уе арткен. Ынчангаш партияның Бай-Тайга райкому болгаш эге организациялары ону бодаандыраар талазы-биле түскай хемчегlерни ажылдап кылган, оларның күүселдезин организастап турар. Маңаа холбаштыр районнуң бүгү контролёрларының партия, совет активи-биле каттышкан семинар, хуралдарын эрттирилээн.

Кажан улусчу контроль органнарынга сонгуулдалар эрттип турар уеде СЭКП райкому болгаш эге организациялар районнуң улусчу контроль комитединиң кежигүнериндеп эгелээш, болүктерге болгаш постуларга ажылдаар контролёрларның шилгедезинче кичээнгейни угландырган. Районда 19 болүктер, 39 постуда 335 контролёр хөвере туттунган, оларның 146-зы коммунистер, 82-зи комсомолчулар. Контролёрларның хөй кезии материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап, мурнакчылар болуп турар.

Түе-түе коллективтерде улусчу контроль болүктериниң, постуларының удуртукчудары шупту коммунистер, олар колдуунда-ла партком болгаш партия организацияларының бюро кежигүнери болуп турар. «Мурнакчы» колхозта улусчу контроль болүүнүң даргазы колхозчу Семис-оол Кара-Салович Чамзы СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү. Ынаңгыя, партия организацияларының улусчу контроль болүктерин бижигларынче кичээнгейни күштелдирип, оларның санын ковүдеткеп.

Партия хуралдарынга улусчу контрольда ажылдап турар коммунистериниң отчётарын дыңнаары бисте таңчыл апаргаш, «Бай-Тал» совхозта партия комитединиң улусчу контроль болүүн болгаш постуларын удуртуп турарының дугайында айтыырыны чыл эгезинде СЭКП райкомунуң бюрозунуң хуралынга дыңнаап, ооң шиитпиринде күүселдезин база катап дыңнаан. СЭКП райкомунуң удаазы болур залчеглиг бюрозунга районнуң улусчу контроль комитединиң ажылының дугайында айтыырыгны чугаалажыр.

Улусчу контроль болүктерин, постуларын «Бай-Тал» совхозта партия комитеди (секретары Д. Чыдым), «Мурнакчы» колхозта партия комитеди (секретары С. Комбу) болгаш өске-даа коллективтерде партия организацияларыы тодаргай удуртуп, боттуг дузаны коргүүп келген. Ынаңгыя, үстүнде адаанывыс черлерде сезонныг ажылдар үезинде түр постуларны тургузуп, ажылды чогуур өйүнде торударынга, четпестерни дарый чайладырынга дузалап турарлар.

«Бай-Тал» совхозта контроль болүү (даргазы О. С. Таргын) эки ажылдыгларның бирээзин. Совхозтуң эдырлар ашы-биле болгаш сезонныг ажылдар үезинде контролёрларның хуваалдазын кылып, олардан кирген медээлерни дорааи сайгарып корүп турар. Маңаа чаңгыс чижек кылдыр күскү дүжүт ажаан алышкыпшының үезинде Мешкен-Хөл чаныйың тараазын шивар чок, мажактай кескенин контролёрлар илереткеп. Ол черни катап шыпарлыг кылдыр ажаактаан болгаш улуг агроном коммунист Ак-Хуурактың айда шалыцының чамдык кезиин тыртар кылдыр шиитпирээн. Ол совхозта улусчу контроль болүүнүң ажылының дугайында айтыырыгны ында партком хуралынга пйи удаа дыңнаан.

Районнуң улусчу контроль комитеди (даргазы М. Х. Сарыглар) штаттан ааскаар кылдыстериниң ажылынче бичче эвес кичээнгейни салып, оларга дыңнап ажылдап турар. Ынаңгыг 6 кылдыстеп С. Д. Ховалыг удуртуп садыг, сан-хөө талазы-биле кылдыс ажылын план бүүгаар чорудуп, рейдилерни доктаамал организастап, садыгларда, пинтининг чемненилгезинде, уругдар албан черлериндеге четпестерни чайладырынга бичче эвес удут-хуузун кирген.

Районда контролёрларның ажылының уре-түнелин бүгүдеге улам калбак пенгерелдир, массалыг болдурар соруулга-биле улусчу контрольдуң, комсомолчу прожекторлуң хана солуунарынга доктаамал чырыдып, районнуң радио дамчыдылгазынга чарлап, дамчыдып турар. Контроль комитединиң болгаш «Комсомолчу прожекторлуң» шүгүмүүлелдинг хана солуунун район төвүнүң төп кудумчузунда доктаамал алып турар.

Боттарының улусчу контролёр хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлгелин ак сеткилдиг күүседип, ең эки ажылдап турарларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзүп, оларны шаңнап мактаарын практикалап турар. Соолгу чылдарда ССРЭ-нин улусчу контроль комитединиң хорек демдээ-биле 6 кижи, ол-ла комитетиниң хүндүлел бижин-биле 2 контролёр шаңнаткан. Чыл болгаш квартал санында ең эки контролёрларны СЭКП райкомунуң хүндүлел бижин, а ажыл-агыйлар өртектиг белектер-биле шаңнап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин, онгу беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын челиишкинниг боттандырар деэш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришпишаан, Бай-Тайганың ажылчы чоннары күжөнишкиннир ажыддаан, күргүнее дүк, тараа садарының чыл планын хүүсаа бетинде күүсеткеп, а үш кварталдарда эът, сүт садарының планы ажыр күүсеттингеп. Ол шыкаа өртекеп чыдыышка бодаарга шиитпирниң малынга дыка хөй чемнин арттыр белеткээн. Бо бүгүде улусчу контролёрлар төлептиг үүлүн киргени чугаажок.

Чамдык кылдыгнаан ажылдар-биле чергелештир парторганизацияларның улусчу контроль органнарын удуртуп турарында четпестер ам-даа бар боот турар. Чамдык партия комитеттери болгаш эге организацияларны удуртуп турар СЭКП Төп Комитединиң үстүнде адаанывыс доктаалынга дүүштүр ээп тургузуп шыдаваан. Контрольда ажылдап турар коммунистериниң харыысалгазын четпее бедидип, олардың отчёттарын «Тээли» совхозтуң Найырал салбырында партия организациязының (секретары К. Дуучуң-оол) практикалавайл турар. «Кара-Хөл» колхозта, «Тээли» совхозта партия организацияларының контролёрларның ажылынче үүгле сезонныг ажылдар үезинде кичээнгей салып, ооң соопла чоорту удуртулганы кошкадып турар таварылгалар база бар.

Көжүп чоруур № 741 механизмнаның Тээлиде бот-оруулга-чарылгалыг тудуг участогунда улусчу контрольдуң бүүгү үүлдер

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазының төнчүзү

(Эгеси 1-ги арыында).

түг чоруктун үдезининге чаартып тургузарын кызымаа-биле чедип ап келген. Гитлерниң агрессорлар-биле эң өөр демселге бисти сорук кирип турган интернационалчы ол идеяларга бис ам-даа шынчы бооп арткан бис дээш чугаалаар бүгү бирымдаа бисте бар.

Долгеей дүргени-биле эскерлип турар. Ынчалза-даа социализмниң болган коммунизмни тургузуп турар улустарының найырал болган эш-дүүшүнүң бот-боттарынга дузалажыры шынаа ындыг үелиг түүлдер түгле болдунуң ужур-дузазын кежээр арттырып алган авес, харын-даа улам-на чаа, улам-на улуг үелиг болу берген. Силерниин-биле кады, эргим эштер, бис Совет Эвилелиниң болган Югославиянын улустарын шагдан бээр төрелдоштирген аны-дүүмалыкчы харылзаалары Леонид Ильич Брежневке ЮФСР-ниң дээди шериг шаңналы-биле чүректиң ханылыңдан байыр чедирип, бүгү делегейге тайбыны бижыглаарбыс, кижи төрелгеттиинге чырыткылыг келир үеэн — коммунизм дээш аңаа улам ынайгы үре-түнелдиг ажыл-чорудулганы күзээнивер.

(СЭТА).

МИЛЛИОННАРНЫҢ АНКЕТАЗЫ

1979 чылдың январьга чоннуң Бүгү-эвилел чизези болур. Аңаа улуг белеткел аңдап-на эгелеэн. Ноябрь 17-ден 24-ке чедир чуртка шенелде чизе болур. Оон-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң таңмында Тоң статистика эргелиниң начальныгы Л. М. Волздарский-биле СЭТА-ның корреспондентизи Н. Плотников беседа кылган.

— Хамыктың мурнунда чизени кандыг соруглар-биле чорудуп турарын чугаалаар болуңнарза, кончуг-ла мүзенчиг-дир.

— Бо үеэрге бистиң чуртувустун теогузунде чоннуң алдыгы Бүгү-эвилел чизези болур деп турарын сагындырып керейн. Баштайгы чизенго Владимир Ильич Ленининиң инициативазы-биле 1920 чылда эртиргеп. «Совет республиканың социалистиг тургузуушкунунга чизениң сан-медээлери бирги чергенниң болган удуртукчу ужур-дузалыг болур» деп, В. И. Ленин ынчан онзалап демдеглеп турган. Ол ужур-дуза бөгүнде-даа шак ынчалдыр арткан. Чизелерниң материалдары чоннуң амыдыралында, чуртту ажыл-агыйында, совет кижилериң ийнги эртем болган культура деңнелинде өскерлиишкинериң соргузер. Чуруктакчы чоннуң дугайында көрүне эргеленнеп органнарының ажылынга, улус ажыл-агыйын планназарыкка эртем шинчилелдеринге калбак-биле ажыглаар тодаргай сан-медээлерни чизелер хандырар.

Ам болур чизениң үелинде назы харынын, аг-бүле байдалының, националының, дылының, эртем билиинин деңнелиниң, өөредилгезиниң талазы-биле тодаргай медээлер алдынар. Амыдырап чурттарывыстың хөрөнгилериниң үпер достериниң, улус ажыл-агыйының аңгыларының, бүдүүшкүүниериниң хевирлериниң, кылып турар ажылдарының, ийнтилел болуктериниң талазы-биле чуруктакчы чоннуң хувааларының дугайында делегеемгей информацияны чизе бээр. Ол чизе чуруктакчы чоннуң санының дугайында агар үчеттүг сан-медээлерин, оон хөөрай болган көзээ черлерге хувааларын, девискээр эйиг-биле таарыштыр тургустунулганын илаңыялап тодарадыр. Чизенин материалдары улус ажыл-агый планның тургузарда, чижээ, өөредилге черлериниң, эмнедге-профилактиказ албан черлериниң четкизин хөгжүдерин, чурттакга бажыңнарының, культура-чырыдымшкын албан черлериниң, амыдырал болган коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниң, пассажир транспортунуң болгаш ооске-даа ол янзылыг түүлдериниң түдүүн планнарда эң чугула дуза болур. Оон улус ажыл-агыйжы эң чугула ужур-дузазын харын ол тодарадыр.

— Шенелде чизениң мурнунда кандыг соруглар турарыл?

— Статистика ажылдарының бүгү-де комплекизиинден— Бүгү-эвилел чизелери эң улуг болган нарын ажыл. Ынчаташ оларны эрттиреринин мурнунда чамдык белеткел хемчегерин боттанзырып чорудар. Ам бирги үе-чада доозулган: программаның баштайгы төлевилелин тургускан, шлавылаарга, хамаатыларның харылары алдынган турар ужурлуг дыка хөй айтырыглар тодаргайлаттынган, чизени эрттиреринин организастыг чурумун тодарадыр айтырыкшынар белеткеттингер. Түнелеп көргүзүглерни алырын көрүп турар материалдарны ажылдап кылырының программазының төлевилели кылдынган. Оон-уламдан шенелде чизе чогум үткалы-биле алырга, кол шенелде болур. Аңаа бүгү белеткелги херек кырынга шенээр соруглану салып турар бис.

— Чизени кайа эрттиреривл?

— Барык 800 мун кижи чуртап турар төс районга эрттирер. Ол дээрге Москва областың Серпуховский району, Дагестан АССР-де Дербентский район, Челябинскиде Тракторозаводский район, Красноярск крайда Канск хөөрай болган Канский район, Донецк областың Марьинский район, Ташкент областың Среднечирчикский район, Чоон-Казахстан обласда Глубоковский район, Грузияда Густави хөөрай болган Латвияда Валмирский район-дур.

— Чүге ол районнарны шилип алганыл?

— Экономиктиг болгаш бойдус-география байдалдарының, чурттакчы чоннуңун социал болгаш национал составының талазы-биле янзы-бүрү девискээрлерни хаара түдарын барымдаалааны ол. Бо болза белеткел документилерни каңчаар хүлээп алдынганының дугайында улам делгереглей информацияны алыр арганы бээр. Херектиң ужуру чүдел дээ. Бүгү-эвилел чизезин кылырда чизе хуудузуңун шуут чаа хевирин ажыглаар деп турарында болур, ындыг чизе хуудузу электрон-саналга машиназынга шуут ажылдаып киреринге баштайгы информацияның техниктиг түнелеп база болур. Ол хевирни 1979 чылда ажыглаары болдунар аргалыг бе дээрзин шенелде чизе көргүзер.

— Ол аамда улуг амыдыл ным эрттиреривл?

— Шенелде чизе эртер бүгү районнарда бүдүрүлгелердеп, организацияларлан болган өөредилге черлериниден алдынган түскай счетчиктерни белеткээн. Бүгү-ниити чизелерни совет улус хууда хан-дачырындан хераа кылдыр хүлээп алырын чугаалаксай-дыр мен. Биске бүгү чизелер бүгү чоннуң характерлиг болуп келген. Партия, совет, профвиилел, комсомол организары болгаш ажыл-агый организацияларының чизелерни эрттиреринге бүгү хемчегиниң дузазын болгаш деткимчезин көргүзүп турар. Чижек кылдыр алырга, 1970 чылда ол соруглага 660 мун ажылзанчыны түскайлаан турган. Чер-чер Советтериниң күүсекомнары статистика органнарын картография материалдары-биле ханзырып, чизе участоктарынга бажың-балгаттарны берип, транспортту түскайлаан. Комсомол болгаш спорт ниитилелдери агитасчы автомотоманнацышкыннарны, хаактыг походтарны, агитбригадаларын организастаан. Чизениң ужур-дузазын болгаш үткаанын тайылбырлаарынга барык бүгүн чартык миллион агитаторлар болгаш пропагандистер киришкен. Чизеге идиг бээринин 130 мун комиссиларын бүдүрүлгелерге, тудугларга колхозтарга, совхозтарга, албан болгаш өөредилге черлеринге организастаан турган. Чогуур барымдаалардыг информацияларны алыр арганы харын ол берген. Ынчангаш чаа чизезиз организастыг болгаш үлегерлиг эртер, а оон сан-медээлери чурттуң экономиктиг болгаш сеңнал хөгжүдезиниң планнарынга чугула чеңсек болур дээрзинге бүзүредлиг бис — деп, эш Володарский түнелиниде чугаалаан.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

Бүзүредлиг перспективалар

ПРАГА. Совет Эвилели-биле кады ажылдажылга политиктиг болган экономиктиг бүзүредлиг хөгжүдеге бистиң кол магалыгталывыс болуру маргылдаа чок деп, «Руде право» солун бижээн. Чехословак-совет кады ажылдажылганы үргүлүг хамыладыры болган калбартыры партииниң XV съездиниге бадыткаттынган Чехословакияның Коммунистиг партиязының кол шүгүмү болур деп, содур онзалап демдеглээн.

Бистиң чурттарывыстың аразында садыгның хөгжүдели кады ажылдажылганың калбак хемчелиниң дугайын тодаргайы-биле херечилээн. Сөөлгү беш чылдарның иштинде бараан саарылгазы бүдүн чартык катап өскен болган барык 15 миллиард рубль болган. Төлевилеттингени-биле алырга, чаа беш чылда ол 25 миллиард рубль болур.

Республиканың вагон парыгы

БЕРЛИН. ГДР-ниң демир-орук-транспортунуң парыгы калбарып бара чаартынып турар. Аңгы үеле ында 32 мун ажыг бараан сөөртүр чаа хевирниң вагоннары бар. Оларның хөй кезии ГДР-ниң вагон кылып заводтарынга кылдынган. Ынчалзажок чуруктуң кол сөөртүүчү Чехословакияга, Румынияга, Францияга болган ГФР-ге кылган вагонларда база сөөртүп турар.

Чүүк сөөртүр демир-орук транспортунуң чаартылгазының чугула угланышкыны болза чүүк сөөртүр хөй сектиг руспай вагонларның парыгы калбартыры болур.

Дүрген хөгжүп орар адыр

БУДАПЕШТ. Венгрииниң аш-чем үлетүрүнүң эң улуг бүүдүүге черлериниң бирээзи болур Сегедте колбаса бүдүрер талазы-биле фабриканы чаартыр база калбартыр талазы-биле ажылдар доозулган. Бо чыл-ның бешин фабрика 14 мун тонна хире колбасаны бүдүрүп үндүрер, оскээр чугаалаарга, өртөөн чылдыңдан барык 4 мун тонна хөйүг бүдүрер.

Венгрииниң аш-чем үлетүрүү сөөлгү чылдарның иштинде сөң продукциязының ассортименгилери өйи катап үлегеп бергени ол дугайын херечилээн.

Моолдуң тудуг индустриязы

УЛАН-БАТОР. Моол найыралдың үлетпүр районунда тудуг машиналарын болгаш деригелерин сентээр талазы-биле завод ажыглалга киргеп. Ол болза чуртта ындыг эң улуг бүдүрүлге черн болур.

МАР-да капитал тудугунуң улуг хемчээли тудуг индустриязын тургускан болган быжыглаан. 30 чыл бурунгаар Улан-Баторга бишгайы тудуг организациязын тургускан, а бөгүн ында чедип специализастаттынган трестер ажылдап турар. Оларның идепкейлиг ажыл-чорудулгазында чуртту картавында чаа хөөрайлар, үлетпүр центрэ, көшээге амгы үениң чадагайлыттынган суурлары тыптып келгилээн. (СЭТА).

Чавырлыышкынның удурланыкчыларының ЭВИЛЕЛИ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың саадарлыг тодаргай болуктери чавырлыышкынның, тайбың моңа хелбээ хөгүнүшашкынны бадыткан тургузарының болган чепсектиг эдерге будүрериң сонсадырының политиказынга удур угланган ажыл-чорудулгазын идепкейжиде берген. «Бар турар айыыл талазы-биле комитет дээр түүлүг тургускан» ол дугайын херечилээн. «Совет айыыл» дээр чүүл-биле демократтың золуу-биле АКШ-тың шериг чаргдалдарың улам ынай көөдүрериң ол комитет бодунуң кол соруглазы кылыр чарлаан.

Комитет бөдүн «партииниң даштаар болган хамаарышпас» организацияң кылдыр адаттынган. Ынчалзажок оон составы ол комитет бодза америк даймынрактарның эң өөр реакциялыг болуктериниң чепсээ, «оскок даймының» буурап дүшкен политиказының талалакчыларының каттыжымшкыны дээрин будүрединдиве-биле көргүскен. Ында «даймының кее ырыңга турарының» угланышкынының комгадакчылары: нурсекретарының мурнунда оралакчызы чораан Ю. Ростоу, мурнунда сан министри чораан Т. Фаулер» капитал министрлигиниң мурнунда оралакчызы чораан Р. Нитце ышкаш ындыг кижилер киргеп.

Чавырлыышкынның удурланыкчыларының бо эвилелиниде шериг болуктериң сураглыг түнералдар М. Ридгуэй, К. Лемнитцер, Т. Гудпейстер, М. Тейлор, штабтар начальниктериниң комитединиң мурнунда даргазы чораан Э. Эзмуолт телээлеп. Бүжар бак операцияларга киржин чораан, ТРЭ-ниң мурнунда баштыны чораан У. Колбиге чер бала ында тыпты бергеп. Чаа организациянның шерагүдетпүр комплекизи-биле сыгый харылзаалыының дугайын мурнунда камгалал министриниң оралакчызы чораан, амгы үеде «Нортроп» деп авиатудуг корпорациязын баштап турар Д. Паккардтың ында киргениниң дугайында чангыс факт-ла ол дугайын херечилээн. Корреспондентиниң айтырыгларынга харыылап тура, ол оон корпорациязы Пентагонның чагыгларын күүседип тура, бодунуң орулга-кончалыышкынның улуг кезиин ап турар деп чугаалаавы онза солун болган.

Чаа комитет бүгү чурттуң ниитинде хөй сеилыг конференциялары эрттирери планнаан деп, Паккард чарлаан. Ол конференциялар, оон чугаазы-биле алырга, «совет айыылды» американнарга коргүзер ужурлуг. Ында демдеглеп турары-биле алырга, оскө сөс-биле чугаалаарга, чугаа болзо реакцияның байдалды карааныр, бүгүреес, коргүр чоруктуң хораны-биле баксыралыр болгаш оон-биле делегей аренамында тургустунуп келген эки чорудулгаларның улам ынай хамызарынга шаптыктаар деп чаа оралажыышкыннарның дугайында бооп турар.

КНО: агрессорну буруу шапканы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-ның Аймыл чок чорук Чөвүлели Израильдың эжелеп адааны араб девискээрлерде байдалды чугаалажып көөрүн доозкан.

Палестинаны хостаарының организациязының төлөөлекчизи киришкен дискуссия доозулган, ол израиль эжелекчилерниң база ооң камгалакчыларының улам ынай ангыланганын болгаш Чөөкиу Чөөн чүкке политиктиг таарыштыр тургузарының эргежок чугулазын база катап коргускен. Эжелеп алган девискээринде араб дүрттакчы хонга удур күүдөшкинин болгаш олуруп кырар политиканы чорудуп турар эжелекчи израиль эрге-чагыргаларның хеделиишкинерин хөй күрүпезерниң чүнүп-даа мурнунда социалистиг болгаш каяа-даа катыштынаан чүрттарның төлөөлекчилерни шыгыны буруу шапканнар. Израильге шериг болгаш экономиктиг талазы-биле дуза-дамчыны көргүзүп, эжелекчилерниң камгалакчыларының ролюн күүседип, агрессорга деткимчени көргүзүп келген АКШ-тың туружун элээп каш сананарга шүгүлчүдөөн.

«Үргүлүлеп турар израиль эжелээнкинин түкелиинде эжелеттирген араб девискээрлерде ам шыгыны бөйдалбиле холбаштыр ханы айыылыгнан база дүмүрээн чорукту» Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң кежигүннериниң даскалы-биле оон даргазы Х. Ильюэка (Панама) медеглелиниг илереткеп. Эжелеттирген араб девискээрлерде Израильдың ходеднишкиниери хөойлуга үдүр шыгарлыг болгаш ол районга тайбыны тургузармига пиептыктап турар деп медеглелде эйнткан.

Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазы эжелеттирген араб девискээрлерде кижиниң кол эргелерни сагындын турарын доо-дораан сокладырын Израильдең иегээн.

Эжелеттирген араб девискээрлерде болуушкуннарны үргүлүү хайгаараар болгаш бир эвес байдал ону иегей берзе, ол айтырыгны база катап чугаалажып көөрүнүн дугайында шиитпирин Айыыл чок чорук Чөвүлели хүлээп алган.

Хүн айтырыында — кризис

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын президентизи В. Жискар д'Эстен-биле британ премьер-министр Дж. Каллагэнниң аразында болган чугаалажышкыннар үезинде Англияның экономиктиг болгаш сан-хөө айтырыглары тең черни эзээн. Ол чугаалажышкынар ноябрь 12-де Рамбуйеге (Париж чоогунда) доозулган.

Чугаалажышкылынарының хүн айтырыы британ экономикалың чүрттан эртип турары чилиг кризизиниге холбаштыр «ниити рынок» талазы-биле Англияның чөрүүн өлүп турар дуврээзиниден тургустунуп келген. Сөөлгү үеде инфляциянның улам чидигленгенниң чаа лемдектерн билдиниң келген. Чылга хамаарымтыр санаарга, ортектериниң өзүлдези амгы үеде 14 хуу болган. Ажыл чок чорук аймылдың-биле өзүп, 1,4 миллиой хире кижини хаара туткан.

Бо бүгү чорук айгыл фунт стерлингиниң байдалынга багай салдарлыг болган. Оон үнеэп ам ам-не кудуну деңнелге четкен. Акша биржаларында ону даап 1972 чылда түрганындан бүдүн чартык катап эзээштп төлөп турар. Фунт стерлингиниң байдалын эжиидер даап Англияның банкизының чедиичс чок ораладажыышкыннары алдынакша курланырларын эвээдиришке (эрткен айда ол курлавырлар 455 млн. фунт стерлингилерге кудуланы) чүрттуң даштыкы өрезиниң өзөрүпге чедиргеп.

Великобританиянга улуг чээли коргузер дугайында делегейниң акша фондузу-биле чугаалажышкыннарны бодап, бодунуң акша-сан айтырыгларын ниитиндээрге Парижтик дузаламчыныы чедии алырын Дж. Каллагэн оралдашкан.

ТРЭ-ниң бак үүлгедиглери

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр.). ТРЭ-ниң Чилиниң иштинки херектериниге киржилгезиниң болган удустуң чаңгыс эвиниң чаагага удур фашистиг үймээнин организастаан чорутканының бак теогузу улам-на чаа түүлдер-биле неметтингеп.

Чоокта чаа нарлаң үндүрген «Америк полипезиги күрүзе» деп номнуң автору Д. Уайзтың хереглел турары-биле алырга, ТРЭ-ниң агентилери ИФБ-де боттарының «өөрү»-биле сырый холбажын алган. Чилиниң эдчин черинин бажының чугаа дыңнаар аппараттар-биле «долдуруп» алганнар. ТРЭ-ниң директору чораан Р. Хелметин болган ИФБ-ниң директору Э. Гувериң база АКШ-тың юстиция министри Дж. Митчеллдиң ол дугайында шиитпирин хүлээп алганының дугайында ТРЭ-ниң архивтеринден чажыт документилериниң составын Уайз киирген.

Ындыг аппараттарны тургузарының дугайында даалганы чажыт албан черниге дааскан болган ол ону доңдораан күүсеткен. 1972 чылдың февральга чедир сес ай ажыг үениң иштинде «чажыт рыцарылар» алчын черниге боон турган бүгү чугааларны болгаш дискуссияларны чажыды-биле дыңнап, бижип келгеннер деп, Уайз бижээн. Чүгле электроникага даянырынга мааланмайн, ТРЭ алчын черни элээп каш катап оорлаан. Ону сөөлүнде «оор кижилериниң аңаа хеделиишкинерн» деп эрге-чагыргаларга бөлүктеваан.

Чугаа дыңнаары ИФБ-ниң баштыкы Гувериң өлгениниң соонда 1972 чылдың декабрьда база катап эгелээн деп, номнуң автору дыңнаттаан.

Документилериниң бадыткап турары-биле алырга, оон-биле кады Каттышкан Штаттар ТРЭ-ни дамчыштыр Чилиниң бодунга идепкейлиг хорошанчы үүлгедиглерни кылган. Улустуң чаңгыс эвиниң чазаанга удур угланган хоралыкты үүлгедиглерни ол эргелелдиң кылганының дугайын АКШ-тың разведка органнарының ажыл-чорудулгазын истеп көөр талазы-биле сенаттың түскай комиссиязы бадыткаан. 1970 чылдан 1973 чылга чедир чаңгыс реакцияга дузаларары-биле ТРЭ 8 миллион ажыг долларны чарыдаан. Адак сөөлүнде ол чорук хаанныг эргелдеге болган Сальвадор Альенденин олурунге чедиргеп.

В. ГАЙ.

Дугуржулга күүсеттинип турар

БЕЙРУТ. (СЭТА). Аймыл чок чоруктун араптар аразының күштери (МСБ) ноябрь 15-те ливан найысылалче киргеп, оон-биле Ливанда чаалажымшкынны сөкладыр база байдалды болур-чогуруу-биле тургузар талазы-биле планнын ийнги чадазы күүсеттинген.

Араб чуруттарның тугу-биле 8000 хире солдаттарны болгаш 250 танкыларны, куштуг машиналарны национал патриотчу күштерниң болган удурланыышкынының палестин спимчээшкининиң контролиндэ турар ливан найысылалдың барын талакы, ол ышкаш барын үзелдигерниң контролюнда турар чөөн талакы районнарынче киргеп. Олар хөөрайның кол кудумчуларында, улус шиидеринде туруштарны болгаш, оон-биле кады олар кол күштерин эрэптүүнүн чанчыл болган шүгүмү болур дээй портундан делегей аэропортунга чедир черде тургузуп алганнар.

Айыыл чок чоруктун араптар аразының күштерин ШПБ-ның болган УПШ-ниң контрольдан турары Бейруттуң мурнуу чүгүнде Шуф деп дагыт районче, барыын үзелдиг христиан күштерниң контрольдан турары Кесруанның сонгу талазынче база киирген.

Ол операцияларны план бүгүзар чоруктан болган демнежип турар талаларның кайызының-даа удурланыышкынынга таварышпаан деп, МСБ-ниң командылалының ноябрь 14-те парлап үндүрген медеглелинде ыңнаткан.

Удурланыышкынының палестин шинчээшкининиң «Эр-Рядка болган чөвүлел хуралдың шиитпирлерин, эң ылангы Ливанга тайбынны болган айыыл чок чорукту катап тургузар соругга-биле 1969 чылда болган Каир чөвүлел хуралының дугайында айтырыглар талазы-биле шиитпирлерни күүседип турар» деп, Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунуң политиктиг кидлизиниң удуртукчузу Аль-Каддуми медеглээн.

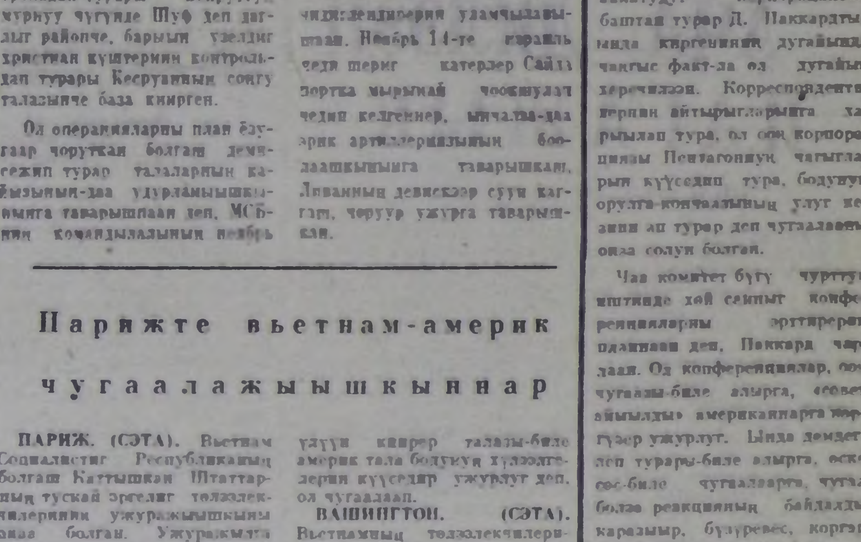
УПШ-ниң удуртулгазы иштинги политиктиг кризисти ажыг эртеринге болган чуртта байдалды болур-чогуруу-биле тургузарынга Ливанның президентизи И. Саркисче кандыгдаа дузаламчыны көргүзеринге белеп деп, Бейруттуң «Мазэн морнинг» деп недеэн санында үнер солунга интервьюзунга ол демдеглээн. УПШ биле Ливанның национал-патриотчу күштериниң аразында сырый эвилел хевээр артар деп, Аль-Каддуми онзалап демдеглээн.

Ливанның мурнуу чугүнде байдалды израиль агрессорлар чидиглендиперин улам-чылавыышаан. Нөөбрь 14-те израиль чедя черге катерлер Сайда портка мырымай чоокшулаг чедип келгеннер, ынчалза-даа арык артиллериязының боолдашкынынга таварышкаан, Ливанның девискээр суун кагган, чоруур ужурга таварышкаан.

Парижте вьетнам-америк чугаалажышкыннар

ПАРИЖ. (СЭТА). Вьетнам Социалистиг Республиканың болган Каттышкан Штаттарның түскай эргелиг төлөөлекчилериниң ужуражышкынны аңаа болган. Ужуражылга соонда вьетнам төлөөлекчи «Вьетнам дээш АКШ-тың аразында харылзааларны болдурчогуруу-биле тургузар соругга-биле чугаалажышкыннар чорударынга» вьетнам талының белеэнин илереткеп. Дөйынның урыктарын чок кыларынга болгаш Вьетнамды катап тургузарынга бодунун үзүүн киирер талазы-биле америк тала бодунуң үлөөлелерин күүседир ужурлуг деп, ол чугаалаан.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Вьетнамның төлөөлекчилери-биле чугаалажышкынынарны «алыс үткалы-биле» чорутканы, олар «үндүлүткежирипин байдалынга» эрткен болгаш кайыдаа талаларның туруштарын тайылбырлаар арганы бергеп. Ол туруштарны амгы үеде хөреңни көрүп турар. Чугаалажышкынынарны ам-даа удамчылаар.

«Локхидтиң» хээлилерин арган дугайында чаргылыг херекке холбашкан чурттуң дээди эрге-дүшаалдыг чазак болгзн: политиктиг ажыдаачыларының шуптузуунуң аттарын эдээрин ябон хей-ниити негеп турар. Чаргы-чаалыыг ол херектиң бүгү фантыларын ашыы-биле илереткеш, чарлаарын негээн 10 миллион кижиниң хөл үшүктерин салдырары аммунистиниң эгелээшкинин-биле чөвүлелиг митингилериниң база чыснааларының чангыы-биле напсырлажып турар.

ЧУРУКТА: америк истаайлардан хээли аларны дээш туттурган, мурнунда премьер-министр турган Танаканың төрээн хөөрөйы Нигаөта хөл үшүктерин салдырып турары.

Эртемге болгаш техникага салыышкын

ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң комитединиң эртемден секретары профессор И. С. Аржанниковтуң чугаазы.

СЭКП-ниң XXV съездиин эртем шинчиледелериниң улам кадай хөгжүдериниң, оларның түпкелдеринең улус ажыл-агыйынга дүрген болгаш калбак-биле пенгередириниң чугулазын онзалап демдеглээн. Эртемниң будурузге-биле харылзазын улам күштелдиреринің дугайын эп Л. И. Брежнев С-КП ТК-ның октябрь Пленумуна чугаазынга айыткан. Эртемденериниң болгаш практиктериниң сырый кады ажылдажылгазының херечиин—Эртем болгаш техника талазыбиле 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тывысканы болур.

30 эң шылтарангай ажылдарның болгаш үш ооредыгто ноомуун авторларына ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тывыскан. Бо чылын улуг конкурс болган. Чижээ, физика болууп ап көрээлинер. Эртемниң 60 адырында солун болгаш үнелиг 20 ажылдарның чүгле алдыны конкурска кирген болгаш чүгле дөртүнге Күрүне шаңналы тывыскан.

Оларның арасында белорус физик Ф. И. Федоровтуң бөлүк ажылдары бар, физиканың чугула бодуктериниң биризии — кристаллооптиканы бир янзы ыыдыр эде ол турускан болгаш хөгжүтпейн. Чаа хевирлиин кристалдарының бар болуп турарын ол баш удур чугаалаан, калбак-биле пенгерээн ажыл-агыйларының ооң-биле селгүүстээр аргажок тур деп чүвени эскербээн. Шупту-ла ол кандыг-ла бир сөзүк өйлүкө шерги ыырын алгаш кээрге-де оолдары кедээде-де мурнуу былажыын, хуналажыл чокшуп-кыяжын эгелээр боон-тур. Шинчилеп алган ажылдарының чемненир үезе боттарын канчаар түттуларын ыяк оорединиң каан иргеп.

Ийет харын, арга-арыгда дирит амытаннарын бүрүзү-де ачаларлыг. Доскед чок сарбашкын оолчуганнарны база... Шимпанзе-ача төлдери-биле селгүүстен, банапнар-биле кээп чемгерип аажок-да турар. Кончуг-ла эки ада...! Чүгле бичии погаап Пагажыгаш ачазы чок, эдлеп чүве боор.

Шинчилеп Пагажык ача тып аар бодай берип-тыр. Ол ооң дугайын азарганчыг Пагажык каяа биларын боор ийик! Чырык черге ол ур-даа эвес чурттап турары оза-ла болгай.

— Өршөөп көрүнер, мөзөө ача бодур аргаңар бар бе?—деп, Пагажык ооң айтырган.

— Ача болуп че? А чүве?—деп, Рак кайгап айтырган.

— Ачаларыбыле аттаарлап-селгүүстээр-ле болгай—деп, Пагажык тайылбырлаан.

— Чаа, чүгле! селгүүстээр чүве болза... Шевеп коор-ле дийин — деп, Рак чөптээрепкен.

Шинчилеп Рак Пагажыкбиле селгүүстээр дээш чорупкан-дыр. Шинчалза-даа селгүүстээнин ыырыдай-ла элдеп ооң-биле селгүүстен, ойнаан, аңдаа сагыын салыын дээш аан.

Пагажык долганыыр корлуттен: бүгү-де ачалар оолдарыыр боон-тур. Оң хемге чедип келгеш, сугже шурай-ла бергеш, Пагажык канчаар-даа ажок улуг Рак көрүүн каап-тыр. Ол чүге-даа харыыт тургай боор. А бүгү назынын Рак кара-ла чыаскаан эртирген дээш сөлер бе! Кыргаш Рак суг аданында садыгажынга, хавык уи бажыңыгажынга болгаш чүгле бодунга чүден-даа артык мынак амытан тургөн чүве-дир.

Оон дугайын азарганчыг Пагажык каяа биларын боор ийик! Чырык черге ол ур-даа эвес чурттап турары оза-ла болгай.

— Өршөөп көрүнер, мөзөө ача бодур аргаңар бар бе?—деп, Пагажык оон айтырган.

— Ача болуп че? А чүге?—деп, Рак кайгап айтырган.

— Ачаларыбыле аттаарлап-селгүүстээр-ле болгай—деп, Пагажык тайылбырлаан.

— Чаа, чүгле! селгүүстээр чүве болза... Шевеп коор-ле дийин — деп, Рак чөптээрепкен.

Шинчилеп Рак Пагажыкбиле селгүүстээр дээш чорупкан-дыр. Шинчалза-даа селгүүстээнин ыырыдай-ла элдеп ооң-биле селгүүстен, ойнаан, аңдаа сагыын салыын дээш аан.

Пагажык долганыыр корлуттен: бүгү-де ачалар оолдарыыр боон-тур. Оң хемге чедип келгеш, сугже шурай-ла бергеш, Пагажык канчаар-даа ажок улуг Рак көрүүн каап-тыр. Ол чүге-даа харыыт тургай боор. А бүгү назынын Рак кара-ла чыаскаан эртирген дээш сөлер бе! Кыргаш Рак суг аданында садыгажынга, хавык уи бажыңыгажынга болгаш чүгле бодунга чүден-даа артык мынак амытан тургөн чүве-дир.

Атомнуг энергияның И. В. Курчатов аттыг институдуның болүк физиктери — профессор А. М. Афанасьевке, А. Н. Артемьевке болгаш оон-даа өскелерге болбаазын кристалдарга ядролуг реакцияны базар эффективи бан удур биле алырының, тывараның болгаш шинчилеериниң талазы-биле болүк ажылдары дээш Күрүне шаңналын тывыскан. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүзү Ю. М. Каганның удуртулгазы-биле оларның ыяк-биле ажылдарын принцип талазы-биле чаа болуушкунуну баш удур чугаалаан, дүрүмзүгага киргүзеле, болуушкунуг баш удур чугаалаан, калбаа-биле пенгерээн ажылдарының бар болуп турарын ол баш удур чугаалаан, калбаа-биле пенгерээн хөрел сиңирер болгаш гиротроптуг кристалдарның оптиктиг ыяктарының ылап ыяк теориязын эң баштай тургускан. Авторлар чаа болуушкунуу баш удур чугаалаан, дүрүмзүгага киргүзеле, болуушкунуг баш удур чугаалаан, калбаа-биле пенгерээн ажылдарының принцип талазы-биле чаа болуушкунуну баш удур чугаалаан, дүрүмзүгага киргүзеле, ол болуушкунуу кристалдарга ядролуг реакцияны базар эффект деп адаан. Идеалдыг кристалдарга резонансты хереңдеринишкин тарап турда ядролуг реакцияны дыка өскертип, харын-даа доктаадыл болуур аргаңы эң баштай киргүскени ол. Хереңди аажок сиңирер кристалл чамдык байдалдарда ядролуг хереңденишкинге шуут шиидеп аңнар.

Од болүк ажылдарның түңнелдери будумелдиң тургузуу ядролуг реакцияның характеринге болгаш өскүүрүнге салдар чедирип шыдавас деп сапап турган ниити билишкиперин шуут оскерткен.

Авиация болгаш ракета техниказында калбаа-биле ажыглап турар чуга ханалыг делгем системаларга тураскаатқан монография дээш академик И. Ф. Образцовка болгаш Г. Г. Ивановка шаңнал тывыскан. Од авторларның ажылы ужугар аппаратарының быжыыын элээн шиг кылдыр санап тыварының аргаларын калбаткан.

В. А. Легасов болгаш оон-даа оске эртемденнер составтыг авторлар болүү үнелиг газтар каттыжымышкынарының физика-химиктиг шынаарының синтезин болгаш шинчилеп кылган. Ол катыжымышкынарның химиктиг байдалын делгереңгейбиле эң баштай оореним кергеп ол.

Геология талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын профессор Н. В. Петровскаяга «Боду бүткен алдыы» деп монографиязы дээш тывыскан. Ооң ажылы алдын бар черлериниң минералогиязының кол айтырыгларын эң баштай тодарадыын тайылбырлаан.

Республиканың хоорайзарының болгаш суурлаарының эрте бурун шагдан бээр бо үеге чедир төөгүзүн биижөн баштайгы кол үндезини ажылды тургускан дээш П. Т. Тронькога удуртқан украин төөгүчүлер болүү шаңнаткан.

Оңу кылдыр эртемденнер болгаш калбак хөй-нийти, ажылчынар, колхозчулар, хоорайның болгаш колхозниң ынтелиглериниң чогаадыкчы ёзу-биле кады ажылдаан.

Техника талазы-биле ССРЭниң Күрүне шаңналдарын 20 ажылдарның авторларынга тывыскан.

Химия үлегерүүнүң талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың болүк специалистери Э. Н. Юдзиковка, Нитче Райнхардтка болгаш оон-даа оскелерге бедик бажыышкынның полиэтилениң будүрериниг херек «Полимер-50» деп тургузугну кадыг ажылдын кылганы болгаш тургусканы дээш шаңналдыг тывыскан. Од ажыл Полоцкиниң химкомбинадынга улуг тоннажтыг бедик автоматтыткан технология шугүмун тургускан, шиңгээдин адыр аргаңы бергеп, од шугум чаа ажылдан кылдырган дериг-хереккелдер-биле хандырыштаан, чыыда 50 мүңдан ажыг тонна күчүзүг апарып, будүрүн үндүрер продукциның калбак ассортиментизин хандырып турар.

Эртем-техниктиг чедиишкиннер ССРЭ-те болгаш ГДР-ге уягаттырган күчүзүг технология шугумнарының чаа будүрүзегелерин төлевилгээр арганы берип турар. «Полимер-50-ниң» ажылдан кылганыныы бедик техниктиг деңгээли делегей рыногунга продукция талазы-биле адаанчажыр арганы хандырган.

Академик В. И. Болтянскийниң удурүзү турар колхективиниге ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан. Ол авторлар трактор техниказының болгаш машина-трактор агрегаттарының хөгжүдезинге чаа угланыышкынны ажыктаан, херек кырында боттавдырган. Ол кол үндезин ажыл чүгле Ада-чурттуң эвес, харын делегейниң кодээ ажыл-агыйның хөгжүдериңе деппиидегли чүүдүрин тодаратқан.

Москваның «Красный пролетарий» заводундан авторлар Е. А. Акулин болгаш оондаа оскелер токарный хой шпиндедиг вертикалдыг чартык автоматтарының ийи модельниң конструкциялары тургускан. Од улуг чартык автоматтарның кайыышкыындаа бедик дөрт метр ажыг, а деңзинге 20 тонна ажыг. Чондурар хереккелдериң ниизүрүү болүктери-биле од чартык автоматтарга хары угда алзөп каш кезектерин кылып болуур—токарь • ажылышкы, чондурар болгаш орумзөөр ажылдарның бүгү хевирлерин хары угда күүседир.

Станок бүрүзү чангыс тутуруттуг беш-чеди автоматтардан азы универсалдыг 15—20 станоктардан тургустугаан автоматтыг шугуму солуун турар. Чартык автоматтарны шингээдин азыры бедик мергежилдиг ажылчыларны хостаар, дериг-хереккелдерниң эзелеп турар шолун дыка кыынар, цехтиң транспорт харылзааларын болгаш коммуникациялар болдуунгүдер. Ам 2500 ажыг ыыдыг чартык автоматтар үлегерүүнүн 14 ядырларында чүс-чүс будүргелерде ажыглаттынып, совет машина тудуушкунун дамтыдыда төлептиг толлөөл турар. Дунмаланы кылыр хоолайларны амты туруп турар станоктардан ийи катап дүрген будүрер ыыдыг агрегатты кылып тургускыны дээш В. М. Боков болгаш оондаа оскелер составтыг авторлар коллективинге ССРЭ-ниң Күрүне шаңналы тывыскан. Ол агрегат техниктиг керүүзүгээр тургаш, москвичтер

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 271 (10256) | 1976 чылдың ноябрь 18, четверг | 1925 чылда үнделвлеттинген | Өртээ 2 коп.

Эш Л. И. Брежневтиң эш И. Броз Тито-биле ужуражыышкыны

Ноябрь 16-да хүнүң айнги чартыынга Белградтың чоогунда Добановцы деп черге эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито пайырадыг беседа кылганнар. Беседа чүректиг ханыылыпдан байдалга, чаңчыл болган ижин-кара чок болгаш кайызынга-даа бүзүрежириниң ёзулуунга артыкан.

СЭКП-ниң болгаш ЮКЭ-ниң удуртукчулары Совет Эвилелиниң Коммунистиг партииының база Югославияның Коммунистер Эвилелиниң аразында харылзаалар бүгү талалыг хөгжүдериниң база ханыладырының айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Ийи партияларның кады ажылдажылгазын калбартып чорудары Совет Эвилелиниң болгаш Югославияның улустарының ак-дүжмалышкы пайыралын улам ынай быжыглаарының быжыг үнелезинин түргүзүп турар деп, чаңгыс аай бодалды илереткен.

Беседа үезинде эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито делегей харылзааларының чамдык чүгүле айтырыгларының талазы-биле ойнал-оналга солчудазын уламчылаан. Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Берлин конференциазының шиитпирлеринге дүүштүр хөделбишаан, тайбың болгаш улустарның айыл чөн чоруу база социал депшилеп дээш демиселге коммунистиг шимчажыкшынын чаңгыс эвин быжыглаарынга идиг бөөр деп СЭКП-ниң болгаш ЮКЭ-ниң удуртукчулар олар онаалап демдеглээннер.

Беседа төнгенинин соонда эш-хүүзүүн кежээки найыралгазы болган. Аңаа эштер И. Броз Тито болгаш Л. И. Брежнев-биле кады чугаалажыышкыннарга киржип турар совет болгаш югослав эштер чорааш.

Кежээ эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито Белградче эвээ келгеннер.

(СЭТА).

Кыштаглаашкын болгаш Советтер

Тываның көдээ ажыл-ишчилери СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң түңнелдерин, аңаа эш Леонид Ильич Брежневтиң чугаазында салдынган сорулгаларны база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының шиитпирлерин бедик кодуруушкун-биле бүрүн чүүлдүгүнүмүшаан, ону боттуг ажыл-херек-биле харыылаар дээш чер болганда кызымак ажыдан турар. Республиканың малчыннарынга берге болгаш харыысалгалыг бо үеде ажылчы чонпар депутаттарының чер-чер Советтери оларга боттуг дуза чедирер хүзөлгелиг.

Бо чылдың эрткен үезинде республиканың көдээ ажылагийи мал ажылынга чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Иштиниң малынга четчир чем-суурну белеткээр талаам-биле чогуур ажылдарны кылып, боттуг хемчегерни алганындан мал чемнериниң курлавырлары эрткен чылдарныңдан хөй белеткеттинген.

Ынчалзажок республиканың девискээринге хар эрте болгаш кылын дүшкен, соок хүн келген түдүм-на, улам дыка турар. Мурнуку чылдарда кыштаглаашкынга белеткел айы ноябрь ай турган болза, декабрь эгези ам кыштаглаашкынның үезинче шилчээн. Моон ужурунда кыштаглаашкынга белеткээри дооскарынга, иштиниң малының олар-туралгаларын таарыштырарынга, мал чемнерин чөп ажыглаарынга чамдык бергелер тургустунган. Мындыг байдалда иштиниң малын кыштан менди, хүр ажырары, мал ажылының продуктулуун кудулаттырары, малчыннарның хандырылгазын экижидери дээш боттуг хемчегерни шалыпкын алырын чер-чер Советтеринден, оларның күүсекомпарындан үе негеп келген.

Республиканың чамдык район, көдээ Советтери, оларның күүсекомнары ынчаар ажылдап-даа турар. Бай-Тайга районга хар эрте болгаш кылын чаггап. Районнуң Карз-Хөл көдээ Совединиң күүсекому кыштаглаашкында тургустунуп келген берге байдалды «Кара-Хөл» колхозтуң башкаар чериниле кады чугаалажып көргеш, колхозтуң бүгү малын далбыйлаар черлерже болгаш тургузу азыралче улуг бөлүктер кылдыр мөөңнэрни организастаан. Колхозчуларның хууда малын иштиниңнеп бүрүн ацылаан. Мал чемнерни улгаттырган коданнарже чедирер, немей тыптыпар хемчегларни ап турар.

Ол-ла районнуң Шуй, Чөөн-Хемчиктиң Баян-Тала, Эрзинниң Мөрен, Каа-Хемниң Ильинка, Таңдының Балгазын, Кызыл районнуң Шамбалыг көдээ Советтери болгаш өскелер-даа мал кыштаглаашкынынче чугула кичээнгей салып, бо айтырыгны Советтерниң сессияларынга, күүсекомнарның хуралдарынга чугаалашкаш, боттуг хемчегларни, шиитпирлерни хүлээп алгаш, күүседеткин чедип ап турар.

Бир эвес райкүүсекомнар болгаш көдээ Советтер шупту-зу кыштаглаашкынга организастыг белеткеңирингге база ону чорударынче чогуур кичээнгейни үезинде салган болза, амгы үеде тургустунуп келген бергедээшкиннер эвээш турар шинк. Кызыл районда «Х Улуг хураа», Моңгүш-Тайгада «Малчын» колхозтарда, «Бүрен», «Тес-Хем», «Барлык» совхозтарда чүгле кыштаглаашкынның эвес, харын аквалелеткелдинң безин амга чедир багай чорун турарын оларга хамаарылгалыг көдээ Советтериң мал ажылында эң чугула болгаш харыысалгалыг бо ажылды тода удуртпайн турары-биле таймылбырлап болур.

Мал кыштагладымышкынын организастыг эртиреринге хандырары районнар болгаш көдээ Советтериң дорт хүлээлгези. Ону чедип алырынга оларда күштер, арганар бүрүүзүнде четчир. Советтериң көдээ ажыл-агый, кадык камгалал, культура, садыг айтырыгларынга хамаарылыкын доктаамал комиссиялары, депутаттары болгаш активтери кыштаглаашкынга белеткелдерде четпестерни дарый чайладырынче, оон ыңнарлыг, эки үре-түңнелдиг эрткен турарын организастаарынче хаара туттунган турары чугула.

Ажыл-агыйларның мал фермалары болгаш бригадалар бүрүзү көдээ Советтериң күүсекомнарының, доктаамал комиссияларының, депутаттар бөлүктериниң, улустуң контролёрларының үргүлүг хайгаралынга туруа эки. А район Советтери болгаш оон күүсекчи комитеттери база доктаамал комиссиялары ажыл-агыйларда байдалды доктаамал хайгаравышаан, көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелдериниң, оларның кол специалистериниң тода болгаш ылаптыг ажылдаарын хандырар хүлээлгелиг. Мал кыштаглаашкынында чамдык четпестер, зоо-харымсалга чок чорук Советтериң хайгаралындан кажан-даа чайлавае ужурлуг.

Малдың ажаалда-чемгерилгезин экижидер хемчеглер-биле кады малчыннарның аймыдырал хандырылгазынче бо үеде онза кичээнгей садыры, районнар болгаш көдээ Советтериң хүн бүрүде сагыш салыр үүлү болур. Кыштаглаашкынның эгезинде безин садыг, эмнелге, культура хандырылгазының четпезинин дугайында Чөөп-Хемчиктиң, Тес-Хеминиң, Барлын-Хемчиктиң малчыннары хомудан турар. Садыг, эмнелге, культура албан черлерни Советтериң дөрт чагыргазында турар болгай. Ынчангаш оларның малчыннарны хандырарының планттыг графигин тургускаш, күүседткен турарын күүсекомнар чедип алыр хүлээлгелиг.

ХҮНДҮЛҮГ ААЛЧЫНЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

ЮФСР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Тито ноябрь 15-те Эвилелдиң күүсекчи вечазының бажыңынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң алдары дээш кежээки шайлалга тургускан.

Кежээки шайлалгага эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито-биле кады олар-ны үдээн албан кижилерге, Югославияның партия болгаш күүне ажылдакчылары олурушканнар.

Кежээки шайлалга үезинде эштер И. Броз Тито болгаш Л. И. Брежнев олар сөс ап, чүве чугаалаарга, чыыланнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаатканнарны хөй удаа боон турган.

Эш И. Броз ТИТОНУҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Брежнев!

Мында бүгү кижилерниң өмүнээзинден, моон ажылдакчыларының өмүнээзинден болгаш бодунуң хуумда Сиздерге чүректиг ханыңнаан байыр чедирерин чөпшээреп көрүнер. Бо таварылганы ажыглап алгаш, бистиң бүгү ажылчыларывыска бистиң чурттувуска оорушкү-маңнайлыг аян-чорук кылыры күзевишаан, чүректиң ханызындан «Чаагайы-биле кирип, моорлаңар!» деп чугаалаксап тур мен.

Бистиң ийи чурттуң аразында харылзаалардың дугайында, делегейде политиктиг болгаш экономиктиг байдалдың лугайында база делегейниң ажылчын шимчээшкининиң харылзааларының хөгжүдениниң дугайында санаа-оналарывысты сөлчур арга биске база катап таварышкашынга дыка сеткил ханып турар кижи-дир мен.

Бистер силерниң чурттуңарның хөгжүдезиш улуг сорулгаа-биле хайгаарап турар улус бис. Социализмни тургузуушкунуна силериң чедишкиниңерге, Совет Эвилелиниң улустарының улам аас-кежиктиг болгаш эки келир үезинге база ооруп турар бис.

Бистер Югославияга база-ла бүгү талазы-биле бедик түңнелдерни чедип алган бис. Бистер амгы үеде Югославияның Коммунистер Эвилелиниң X съездиниң шиитпирлерин болгаш ЮФСР-ниң чаа конституциязын амыдыралга күүседир сорулга-биле ажылчорудулгавысты эң-не дегереңгейи-биле калбартып турар бис. Бистер экономиктиг хөгжүдениң дыка хөй чугула айтырыгларын үе шиитпирлээш, социалистиг бот-башкарылганың материалдыг үндезинин элээп быжыглаан бис. Бистиң ажылчы чонпарывыстың амыдыралының байдалы үргүлүг экижип кел чыдар. ЮФСР-ниң Скупщиназының чоокку хүнеерде бадылаар деп турары каттыккан күш-ажылдың дугайында хөөлүг дээрге, бистиң шиитпирлеп экономиктиг системавысты хөгжүдериңге улуг базым болгу.

Бистиң чурттуң ажылчын ацгызының болгаш ажылчы чонпарының авангарды, — Югославияның Коммунистер Эвилели — социалистиг бот-башкарыышкынның хөгжүдезиниң кол шинчилекчи болгаш углакчы күжү кылдыр улам-на быжыглап база хөгжүп турар. ЮКЭ болза, бистиң улус, биче-даа улустарывыстың чаңгыс эвинин болгаш дең эргезиниң солуттунмас фактору, бистиң социалистиг бот-башкарылгалыг дем каттыштырылгавыстың быжыг чоруунуң фактору кылдыр улам-на бадыткаттынып турар.

Эш Брежнев!

Бистиң ийи социалистиг чурттарывыстың аразында экономика, политика, әртем, культура болгаш өске-даа талазы-биле бүгү хевирлиг, үре-түңнелдиг кады ажылдажылга хөй чылдар иштинде чедишкининг хөгжүп келген. Боттарывының аразында кады ажылдажылганы улам калбартып, бүгү-де чугула айтырыгларны тодаргайы-биле, боттуг чугаалажып көөрүп үргүлүдеп турар ЮКЭ биле СЭКП аңаа улуг чергелиг идиглиг кылып келгек. Эң ылаңгыя ийи талалыг кады ажылдажылганың эки хөгжүрүнүң херээнге Силерниң хууда салымышкыңарны оңаазы-биле үнелеп көрүп турар бис. Югославияның улустары болгаш удуртукчуларында Совет Эвилели-биле пайыралдың бүгү талалыг, быжыг харылзааларны тударып чалбыштыы-биле күзеп турарын бо таварылганы ажыглап алгаш, оңаалап демдеглексеп каан тур мен. Ынчангаш эш Брежнев, силер, аңаа таарымчалыг байдалдар бар деп мээң бодап турарымга каттыжаар боор деп бүзүреп турар мен.

Калбак болгаш быжыг югослав-совет харылзаалар үүле бистиң ийи чурттуң улустарынга чугула эвес, харын оон-даа улуг ужур-дүзалыг боон турар. Индыг харылзаалар тайбың дээш демиселге, тайбың ножа-хелбээ дөгүнналашкынга, пиитилел хөгжүдезинге болгаш социализмге боттуг салыышкынын кинирер. Ынчангаш бистиң амгы бо ужуражышкыпывыс бистиң кады ажылдажылгавыс улам-на хаяа утка-шыңарлыг, а харылзааларывыс улам быжыг болзуп дээш кады кылыр күжелиишкиннерге бурунгаар базым болуру чугаажок.

Кады хүлээп алган принциптерни — хамаарышпас чорукту, суверенитетти, деңнээлди, бот-боттарынга холгаарланмазының кайы-даа талалың хундүлээри, бистиң чурттарывыстың болгаш партияларывыстың иштики хөгжүдезинин, яшы-бүрү чорууның база делегейге хамаарыштыр байдалдарының онзалаңчак чүүлдерин хүндүлээри — бистиң кады ажылдажылгавыстың хөгжүрүнүң быжыг, файгылыг чок үнделиниң боон турар. Ол принциптерий 1955 база 1956 чылдардагы Белград Декларациязында болган Москва медеглелиндеда, 1971 чылдың Медеглелиниде болган өске-даа югослав-совет кады кылган документтинерде айыткан.

Ол документтиринг кожа ужур-дузазыы практика бадыткап коргускен болгай, ынчангаш оларны амыдыралга моон соңгаар-даа чайгылып чокка боттандырары дээрге, бистиң ийи чурттуң аразында бүгү талалыг кады ажылдажылганы калбартып тургаш, шиитпирлеп болуруп Европага аймы чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле човүлел хурал коргускен. Амгы үениң белегейинде оон өске шилип алыр орук чок.

Амгы үеде делегейде байдал болза бистиң сагыш амыр боон болурувус шыкаш ындыг байдалга ам-даа ырак четпейн турар. Бүгү улустарга шиитпир-биле тайбың, хостуг болгаш толештиг болур чоруктуг байдалгага тәйбынны база амыдыралды хандырары-биле эвээш эвес чүүлдерни кылыры эргежок чугула. Чүге дээрге, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдыргырының амгы байдалында күш догээринин политиканың ажыглаазы, оскелериниң иштики херектеринге холгаарлаашкылпар соксавайн, кризистериниң чаа-чаа одаглары тургустунуп, чеңсеглеңишкинна үдээре будурери күштелип, империализмниң, неоколониализмниң болгаш тергиндэшкининиң ыйыңкыышкыпары улагдып, улустарның хостуг болгаш хамаарышпас хөгжүлдеже чүткүлүнге удур үүлгедишкинер соксавайн турар.

Бо бүгү чүүлдер делегейге тайбынның болгаш аймы чок чоруктуң херээнге шыңгыы кыжанымышкыны болдуруп турар. Делегей харылзааларында дүшкүүрелдиң болгаш месилдежилишкинин чылдагаанары болур айтырыгларны шыны-биле, боттуг шиитпирээри дээш, делегейге дей эргелиг экономиктиг болгаш политиктиг харылзаалар дээш демиселге делегейге бүгү кадыг ажылдажылганың, демократтыг болгаш деңнелгелиг бүгү күштериниң идепхейлиг киржири амгы байдалда онза чугула боон турар. Ол ынче сорулгаларны боттандырын чорударынга улуг роль болгаш харыысалга социалистиг, кажа-даа каттышпаан болгаш өске-даа тайбынга чүткүлдүг күүпелерге, делегейде деңнээлгелиг болгаш демократтыг бүгү күштерге онаажыын турар.

Хельсинкиге болган Човүлел хуралдың шиитпирлериниң амыдырала чайгылыш чокка, бүрүн боттанырын Югославия хапызы-биле күзеп турар. Ол шиитпирлерин амыдырала боттандырары-биле бүгү чүүлдер ам-даа кылдынмаан. Ол човүлел хуралдың киржикти-лериниң чаа-чаа күжениишкиннери болгаш боттуг хемчегерни хереглединнер аналр деп санаа турар бис. Келир чылын маңаа, Белградка, човүлел хуралдың шиитпирлерин боттандырын чорударынга чедип алган түңнелдерин болгаш оон хамаарышпас чорук дээш, бүгү чурттарның хостуг шиитпирлерин хогжүдезин дээш, улустарны колипалдыг, неоколониализмниң болгаш тергиндэшкининиң оске-даа хевирлеринден хостаары дээш, делегейниң политиктиг болгаш экономиктиг харылзааларын демократтыдыры дээш демиселдиң херээнге бүгү талалыг-биле идиг бөрүнге боттарының шиитпирлерин кажа-даа каттышпаан чурттар чаңгыс үе-биле илереткеп. Амгы деле-

(Уланчымаы 3-кү ырмында.)

Эш Л.И.Брежневтиң Югославияда чоруп турары

Ноябрь 16-да Белградка СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев биле ЮФСР-ниң Президентиниң, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Титонуң аразында чугаалажышкынныр улам-чылаан.

Чурттан турар черинден Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының бажыңынче чугаалажышкынныр кылыры-биле бар чораан эштер Л. И. Брежневти болгаш И. Броз Титону хөөрайнын күдүмчуларынга болгаш шөлдериге югослав пайысылалдың хөй муң чурттакчылары чүректиң ханызындан байыр чедиргеннер.

Чугаалажышкынныр үезинде эш-хүүзүүн ижин-кара чок база кайызын-даа билчиринин байдалында делегей харылзааларының чугула айтырыгларын, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң айтырыгларын база чамырдышкынны хамыздыры дээш, быжыг тайбың болгаш социал депшилеп дээш демиселдиң сорулгаларын чугаалажып көөрүп удамчылаан. Партия болгаш күүне талазы-биле пайыралдыг совет-югослав кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерининг чамдык айтырыгларын база чугаалажып көргеп.

Чугаалажышкынныңарга:

совет талаадан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Шаптыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүзүнүге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң Шаптыкы херектер министриниң оралакчызы П. П. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭТА-ның чиигине директору Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң ЮФСР-де элчиин В. П. Степаков;

югослав талаадан — ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң Президиумунуң кежигүзү Э. Кардель, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы В. Жаркович, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүсекомунуң секретары С. Лолаич, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының Даргазы Д. Биелич, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң Эвилелдиң Күүсекчи Вечазының Даргазының оралакчызы, ЮФСР-ниң Шаптыкы херектер талазы-биле Эвилелдиң секретары М. Миянч, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүсекомунда секретарь А. Грличков, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң ССРЭ-де элчиин П. Смоле олар кириштеннер.

* * *

Чугаалажышкынныр соонда эш Л. И. Брежнев Чад Белградта Пайырал пырыгына чораан. ЮФ"Р-ниң чайысылалының хүндүлүг аалчызы болуп, ол аңаа тайбыңнын ыяжын — орус хадыңчыгаштыг тарып олуруткан.

Оон-биле хозаштыр Леонид Ильич хөөрайның хүндүлүг аалчыларының дептеринге чүве бижээн:

«Маалырлыг Белградтың черинге мээң тарын олуртканым тайбыңнын ыяжы эки оюр дээрингге бүзүрээр мен. Херектиң ужуру болза, чүгле социалистиг Югославияның көңгүг чараш найысылалының таарымчалыг бойлуг байлаадырында эвес, харын тайбынның база социализмниң идеаллары дээш улуг демиселде совет болгаш югослав улустарның, бистиң партияларывыстың кожа чорун турарында болур. Ол чорук таарымчалыг политиктиг байдалды тургускан. Бистиң найырадывые моон соңгаар-даа быжыгып турзун база оон үре-түңнелдери бистиң чурттарывыстың чагагай чорууңга, кижи төрелгетенниң тайбың, хостуг келир үезинин чагагай чорууңга көвүдеп турар болзун».

Ыяшты тарып олуртурунуң ёзулалынга, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң секретары С. Долаич, ЮКЭ ТК-ниң Президиумунуң кежигүзү, ЮФСР-ниң ССРЭ-де элчиин Й. Смоле, ЮКЭ-ниң хөөрай комитединиң, Белградтың Скупщиназының удуртукчулары, югослав пайысылалдың хөй-ниитизининг төлээлекчилери, а ол ышкаш албанның совет кижилери кириштеннер.

(СЭТА).

ЧУРТУНДА ЧЕДЕ БЕРГЕН

ВАРШАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаламы-биле Совет Эвилелиниң албанның пайырадыг аян-чорууң кылын чорааш, ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герекке баштаткан ПУР-ның партия-күүне делегациязы чурттуңче ээп келген.

Варшава хөөрөртүмга делегацииңы ПУР-ның Күүне Човүлелиниң Даргазы Г. Яблонский, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери, ПКАП ТК-ның секретарылары, улусчу Поляндың партия болгаш күүненин өске-даа удуртукчулары утказаннар.

Утказаннарның аразынга ССРЭ-ниң ПУР-да херектеришкен тур бүзүреттиргеп Г. И. Ратушин бар болган.

ФЕРМАДА КЫШ — 66000 РУБЛЬ

Бии-Хем районнуң «Хадыңа» колхозунуң сүт-бараан ферма-зының коллективи оңгу беш чылдың башкайгы чылын хүш-ажылчы эки чедишкиннерлиг доскан, ам 1977 чылдың бирги кварталының үлүг-онаалдазынга киришкен ажылдаш турар. Хадыңның сааңчылары сүт бүдүрериниң талазы-биле чыл планның он айларның дургузунда күүсеринкен. А күрүмеге 420 тонна сүт садар планны 456 тонна кылдыр күүсеткен.

Бо ферма чоокку чылдарга чедир районда хожудаңгай ажылдыгларының бирээзинге санаттырып турган. Сааңчыларның чурук-сагылгазы-даа күдү, акша-шалын алган хүннерде чамдык сааңчылар, кадарчылар ажылга үнмейн баар, инектерин орга сагбас таварылгалар тургулаан.

Колхоз башкаар чери, партия организациязы ферманың үдуртулгазын сайгара көрүп, аңаа коммунистерниң күжүн немеп, аныктарны хөй-биле маңаа быжыглаан соонда байдал бөскүзү-биле эжижеп. Чыл бурунгаар элээп кап уругларны сааңчы ажылынга киргеш, оларны дуржургалыг хоочун сааңчыларга быжыглаан. Сүт-бараан фермазында партбөлүктүг турустаны шида-ажылдап турар бүгү кижилериниң харыылап турар участогу дээш харыысалгазын бедиткен болгаш ажыл-ишти эжижидериниң ниитизи-биле эки салдарны чедирген. Партбөлүктүң удуртукчузу, райондың сураглыг сааңчыларының бирээзи Г. И. Кара-кыс коммунистерниң, бүгү сааңчыларының, кадарчыларының хуралдарын доктаамал орттарып, ажыл-агыйга болгаш коом-чурумга хамаарышкан айтырыгларны коллектив кежигүннерин идепкейлиг киришкиреп турган, сайгарып кирүп турар.

Галина Ирымаевна чээрби ажыг чыл дургузунда сааңчылаан келген. Ол бо чылын пенсиняже удеттирген. Индыг болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутадынга кап-кадаа сонгуттурун чораан, ам партия райкомунуң кежигүнү Г. И. Кара-кыс онгу беш чылдың төнчүзүнге чедир сааңчылап ажылдаар деп шиитпирээн болгаш аныяк сааңчыларның дагдыныкчызы боол ажылдап турар.

Фермада 16 сааңчы ажылдап турар. Бир эвес эртикен чылын бо фермадан чүгле дөрт сааңчы бедиткен хүзөлгелерин күүсеткен турган болза, он айларның дургузунда 9 сааңчы чылдың бедиткен хүзөлгелерин ажыр күүсеткен. Галина Ирымаевнаның сааңчының мергежилгезинге середип турары Фид Чанзан, Тамара Чамбыл деш оон-даа эске аныктары хүзөлгелерин ажыр күүсеткилеңнер.

Колхозтуң саар инек кадарчылары, сааңчылары кышкы үеде сүт сааларын кудулаттыр деш бүгү малын эрте-де немелде чем-биле чедирип эгелээн. Саар инек бүрүзүнге хонукта 4 кг концентраттыг чемнин, 20 кг силосту берип турар. Дээрбеңнен чырба хоолаан чылыг сүт-биле хүнде ийи катап суттарып турар.

Бо фермаңың ажылында бир онзагай эки чүүл болза, сүттүң шынарын бедидер деш иштикп хурлавырларны дилеп тыштап, ажылдап эгелээни болур. Эртем, кежээ саггап сүттү коммунист А. Онзар шаап-ла тускай керексел-биле шүүп, соотказ. Кымылче чорудуп турар. Ол айларның дургузунда күрүмеге сатказ 244 тонна сүттүң 58 хуузу бирги сортка хүлээп алдынган. Сааңчылар эки шынарлыг сүттү күрүмеге сатказ деш 66 муң ажыг рубльди немелде төлевирге алган.

Хадыңчылар амгы үеде кедир чылдың бедиткен хүзөлгелерин ажылдап кылып эгелээн.

С. МААДЫ.

Кызылдың пассажир автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары, септекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бо хүннерде сорук кириишкинниг ажылдаш турарлар. Олар боттарынга алган социалистиг хүзөлгелерин болгаш планныг даалгаларын хууда бетинде күүседир-биле социалистиг чарыштың үлэм кылбарткан. Бүдүрүлгенни чамдык мурнакчылары онгу беш чылдың планын күүседикенинин дугайын айытказанар. Оларга дарган Дёмин, слесарь Середкин, аккумуляторчук Сат болгаш өскелер-даа хамааржыр. Олар 1977 чылдың үлүүнче ажылдаш кирижкеннер.

ЧУРУКТА: пассажир АТБ-зинде социалистиг чарыштың тиилекчилери В. Фалеев биле Х. Сат.

А. ЗАЛЦЕВТИН фотозу.

АЖЫКТЫГ ЧОРУК, ШЫНАР—КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ

СЭКП ТК-ныц октябрь (1976 чыл) Пленумунуп туннелериниц дугайында болган ол Пленумга СЭКП ТК-ныц Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиц чугаазынга холбаштыр Ленинградтыц партия организациязыныц серулгаларыныц дугайында чугаа партиянып Ленинград обкомунун чаа эрткен пленумунга болган.

СЭКП ТК-ныц Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниц Ленинград обкомунуц бирги секретары Г. В. Романов аназа илеткел кылган. Бүгү совет кижилер-биле бир дэмей, ленинградчылар СЭКП ТК-ныц октябрь Пленумунун болган ССРЭ-ниц Дээди Советиниц бешки сессиязыныц шиитпирлерин изиндиле чүүдүлүнүмушаал, оларны амыдыралга боттандырар, чүрттүн экономиказын болган культуразын улам ыяй көдүрериниге боттарыныц улуг салышкынын киирер дэлү сорук кирген деп илеткелчи чугаалаал.

СЭКП ТК-ныц Пленумунга эш Л. И. Брежневтиц чугаазы—СЭКП-ниц XXV съездизиниц шиитпирлерин күүседир талазы-биле коммунист бүрүзүнүц, бүгү совет кижилериц ажылыныц дайынчы программазы-дыр деп, Г. В. Романов онзагай демдеглээн. Улам бурунгаарлаарыныц оруктары ол чугаада ханы болган бүгү талалыг илергейлеттингеп, партия, совет болган ажылагый органнарыныц эң улуг кичээнгейи, партияныц болган чонуун күштерин эң улуг-биле мөөнээри негеттинер шак ынчыг ажылдыц шиитпирлиг участоктары тодаргайлаттынган. Совет күрүнениц догуннаашкынының 60-гы чылынче ленинградчылар онгу беш чылдың башкайгы чылын болган шиитии-биле беш чылды чедиишкинниг, төлептиг дооскар дээш социалистиг чарышту калбаа-биле неппереткеш, политиктиг болган күш-ажылчы кайгамчыктыг кодурлуушкунуун байдалында кирипкен. Продукция сайгарарының талазы-биле он айларның күрүне онаалгазы ажыр күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүшкүнүүн хемчээлиниц улгадыышкыны болдуунда-да күш-ажыллың бүдүрүкчүлүүнүц өзүлезиниц күсели-биле чедип алдынган.

Илеткелчи болган санал-онаал бергеннер бүдүрүлге күүүлериниц фонд эгидилегеринц улам бедидериниц, күш-ажылчы курлавырларны чеп ажыллаарыныц, кылыгларга металл ажыглаарының хемчээлин кыыраарыныц, капитал тудугнуп шынарын экижидериниц аргаларын ыяк тодаратказп.

СЭКП ТК-ныц октябрь (1976 чыл) Пленумунуп шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиц чугаазында кирген чүүлдерин болган түнгелдерин СЭКП обкомунун пленуму бүрүн долузлабиле чүүлдүгүнгеш, оларны чайгылыш чок удурутулга болдурар болган күүседир деп хүлээп алган.

Ленинградтың партия организациязы, Ленинчи хоорайның болган Ленинград областың ажылчы чонары боттарының бүгү күжүн, энергиязын болган дуржулгазын ол шиитпирлерни күүседиринче утгалдырар, адыр бүрүүнге күш-ажылчын бүдүрүкчүлүүн, ажылдың ажыктың болган шынарын бүгү хемчег-биле бедидерин чедип алыр талазын СЭКП Төп Комитединге, оон Политбюрозунга, эш Л. И. Брежневтиц шүүт бодунга пленум бүзүреткеп.

(СЭТА).

БЕДИК НЕГЕЛДЕ ЁЗУГААР

Профэвилел амыдыралы

Бүгү чүрттээзинде ышкаш, бистиц республиканың профэвилел организациязарының амыдыралынга аңгы үеде чугула болуушкун — отчеттар болган сонгулдалар эрттип турар. Олар бо чылын СЭКП-ниц XXV съездизиниц соонда бир-ле дугаарында болуп, ССРЭ-ниц профэвилелдериниц 1977 чылдың март 21-де эгелээр эдлетиг XVI съездизинге белеткелдиц үезинде эртип турары-биле онзагай боолу турар. Ынчангаш профэвилел организацияларынга аңгы отчеттар болган сонгулдалар профэвилелдериниц ам болуп эдлечиг съездизинге белеткелдиц бир чугула үе-чадазы болур.

В. И. Ленининц тодарадыгазын ёзугаар алырга, профэвилелдер эргелеп-башкарарының школазы, ажыл-агыйны чорударының школазы, коммунизмниц школазы болгай. Моон ап коорге профэвилел организацияларының мурнунда сорулга аажок улуг болган харыысалгалыг. ССРЭ-нии профэвилелдериниц XV съездизиниге чугаазынга СЭКП ТК-ныц Чингине секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Совет профэвилелдериниц бир онзагай кол чүүлү чүл дизе, бүгү ниитилел хогжулдезинге, бүдүрүлгени кодурериңге, оон ажыктыын бедидерінге, улус ажыл-агыйын эргелеп-башкарарыңа оларның дорт болгаш идепкейлиг киржири болур».

Партия организацияларының удурутулгазы-биле профэвилел организацияларының бүдүрүлгечи, организакчы болгаш кижизидилге-массалыг ыяй талалыг ажылдарны чорудуп турар. Оларның ажылының аргалары болгаш хевирлери, стили улам сайгарлыгайжын турар. Бүдүрүлгелерде, тудугларда, транспортта, чонуун амыдырал хандырылгазында, школа, середилге, медицина, культура албан черлеринде болгаш оске-даа коллективтер профэвилел организацияларының хей нурузунга баштайгы отчеттар болгаш сонгулдалар, з ол ышкаш медицина ажылдакчыларының профэвилелиниц область конференциязы чорутунган ажылды боттуг үнелеп, четпестерин хандыр аналитевитаан, ажыл-херекчи база бот-шүүтүмчүлекчи ёзу-биле эрткилээн. Профэвилелдериниц отчет-сонгулдалыг хуралдар болгаш конференциялар амдаа уламчылап турар.

Будурулгени болгаш хейниитиниц ажыл-херээн эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарны улам идепкейиниг кимиштиреринии, артем-техниктиг депшилгени дүргедиринии, будурулгении ажыктың бедиреринии болгаш ажылдың шынарын экижидерінии, камналга дээш демиселди идепкейжидерииниц, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле коорунун, ажылчы чоннарны бедик медерелдиг организастыг чорукка болгаш сагылга-чурумга кижизидерінии айтырыглары отчет-сонгулдалыг кампаниянын чорудулгазынга кол черни эдлээн турар апаар.

Ол бүгү айтырыглар-биле кады профэвилелдериниц бир кол сагыш салыр чүүлү социалистиг чарыш болгай. Оиу улам калбак неппереткеп, дээштиг болгаш уре-түүнелдиг кылыр организастаар талазы-биле ажыл бисте ам-даа деп-дескн эвес. Ынчангаш отчет-сонгулдалыг хуралдарга бо айтырыгже улуг кичээнгейни салып, ол дугайын хандыр аналитеп турары таварылга эвес.

Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозта профэвилелиниц (ажылчын комитединиц даргазы М. Б. Донгак) конференциязынга санал берген эштер профэвилел кежигүннери соолгу чылдарда бо ажыл-агыйда социалистиг чарыштыг организастаанының чогуур дециелге четпейн турарын шүүтүмчүлээп, ону экижидерінии талазы-биле тодаргай саналдарны, бергеннер. Бо ажылагый онгу беш чылдың бирги чылында төрүүр чүс малга онааштыр — 31 бызаа, 38 кулун алган. Бир эвес мында ажылчын комитеди малчыннар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг, уре-түүнелдиг организастаан болза, ол коргузүүлер ынчаг ауду турбас ийик. «Саяи» совхозта профэвилел конференциязынга оон киржикчилери анаа ажылчын комитединиц даргазы турган Л. В. Окоеманың илеткелим, ыланғыя социалистиг чарыштың дугайын чидии-биле шүүтүмчүлээн болгаш хурал бедик негелделиг байдалга эрткен. Ажылга улуг четпестерлиг болганы дээш ажылчын комитединиц даргазынга Окоеманы катап сонгуваан.

Чамдык отчет-сонгулдалыг хуралдар администрация черлерининц, профэвилел местокомунун күш-ажылыды организастап, курлавырларны дилеттып, ажыглап турарының дугайынче, месткомнуп түе-түе комиссияларының ажылынче улуг кичээнгейни салып турар. Кызылдың сүт заводунга болган ындыг хуралга кол черни чогум-на ол айтырыглар эдлээн.

Тес-Хемниц «О. Шынаа» совхозунга профэвилел конференциязының киржикчилериниц ажылчын комитединиц организас-массалыг ажылының дециелиниц чавыгының лугайын чижектер-биле коргускеннер. Профэвилелдиниц бо комитеди чыл дургузунда план чок ажылдан келген, хуралдар иритирбейн турган, шиитпирлер ужурлуг ойу келген айтырыгларны ала-чайгаарлаашынынче кирип турганы илерээн.

Күш-ажыл камгалалының, кижилерниц ажылдаарынга тарымчалыг байдалды тургузарының айтырыглары профэвилелдериниц ажылынга улуг черни эдлээр болгай. Чижээ, Чаданада чонуун амыдырал хандырылга комбинадынга болган отчет-сонгулдалыг хуралга санал берген эштер: Бочегова, Абдурханова, Цыпытова болгаш оскелер-даа эргежок чугула материалдар чогуннан чедип ажылчыннар 3—4 хонукта ажыг чок анаа турганын, ажыл төлевирнин ой-шаанда бербейн турарын, комбинаттың удурткучулары республиканың чонуун Амыдырал хандырынга министерстволуунун мурнунга ойу келген чугула айтырыгларны тургуспайн турарын чидиниче шүүтүмчүлээни таварылга эвес. Терлиг-Хаяның мөңгүнсуу будурулгеининиц ажылчыннары ындыг айтырыгны кодурген: будурулге шолуге столовая тударын администрация черн чылдың-на аваан турза-даа, ону күүсеттээн, а профэвилел комитеди ол чугула айтырыгны көзээлгейге албаан.

Профэвилелдериниц отчет-сонгулдалыг хуралдары болгаш конференциялары эрткилээн черлерге шүүтүмчүледиг саналдарны хандыр аналитеп, оларны күүседир талазы-биле хемчеглерин дораан ажылдап кылып турар. Ам чоон сонгаар болур черлерге ындыг ажылдарны база чорудар апаар.

Э. ЧӨКСУМ,
Профэвилелдериниц область чөвүлелиниц организастыг киидизиниц эргелекчизи.

Беш чыл, ооц ишчилери

ДАГДЫНЫКЧЫ

Күжүгет Чалбарган «Барлык» совхозта механизаторларның, тараактыларның эң-не хөөчүну. Ол ажыл-агыйның мурнанчы комбайнерлери Сарыглар Маадыр, Күжүгет Кувиксаачы, Маадыр Биче-оол дээш оске-даа хей-хей ишчилери оон байлаи пурунулгаын өөренип ап келгеммер.

Чалбарган бо совхозна 1956 чылдан эгелеп трактөрөму, комбайнны башкарып эгелээн. Аныын механизаторларны остурериниц ол онза сагыш салып чораан. Оон эгелээшкинии-биле тургустунган механизаторлар нурузу эм-даа ажылаавышаан. Ол курстуң девзиичүлэрындан аныын ооп Сергей Күжүгет күсну дүжүт ажаалдазынга бедик көргүзүглерлиг ажылдаан. Ол база-ла Чалбарганның өөренинчизи Күжүгет Кувиксаалчыга дузалавычы комбайнер турган. Дүжүт ажаалдазының хүнмеринде эш Чалбарганның көргүзүүр чүгле 200—250 хуу тедип, беш хонуитар чарыкыныц бир дугаар черинге болуп келген.

Чалбарганың чуруун тыртгырып ап, оон күш-ажылчы чедиишкиннериниц дугайында сөлүп чугаазын дыңнаан мен.

— Бо чылын суггаттыг шөлдерден 10 центнер чедир дүүттү ап турдувус. Бистиннге ындыг чаагай дүжүт хевар-ла белгүзээр чүве болгай. Ындыг чаагай тараа дээш бистиц ооларывыс сорунтуг-ла мезип, ажаан иелдилер—дээн роң чугаазын бөвап ор мен.

Чугаалаарда хүлүмзүруп каап турар, аас-кежик, өөрүшкү оон сагыш-сеткилин чык долгап ышкаш сагындыдыр. «Мээң өөренинчилерим чораан Сарыглар Маадыр, Маадыр Биче-оол, Күжүгет Кувиксаачы олар база беш чылдың шалыпчылары болу бергеннинге чоргаарлаяыр-дыр мен. Чайын чөр аңдарыягазынга, күзүн дүүүткө, эм техника септелгезинде олар чарыш тиилекчилери болуп турар» деп ол чөөнтө чаа бир үшураиы бергенивисте чоргаарап-биле чугаалап олурду.

Күш-ажылга ынак, чылдың-на чаагай дүжүт дээш сагыш салып чөрүүр бо ажылчының чедиишкиннерин чүү илередип турар деп? Оон малбан-дөлгөм хөрээнде чайнап чөрүүр «Хундулелдиц демдээ» ордеи-биир.

ЧУРУКТА: Күжүгет Чалбарган.

Чуруу болгаш сөзү О. ОХЕМЧИКТИҢ.

ЧАРЫШТЫҢ НЕППЕРЕЛДИИ ДЭЭШ

Республиканың медицина ажылдакчыларының профэвилелииниц область конференциязындан

Чөөктя чаа республиканың медицина ажылдакчыларының профэвилелиниц область конференциязы Кызыл хоорайга болуп эртиен. Аңаа профэвилел обкомунуң отчёттуг үеде чорудуп келген ажылының дугайында отчёдуп, ревизия комиссиязының плеткелин дыңнап чугаалакан, профэвилел обкомунуң болгаш ревизия комиссиязының чаа составын болгаш профэвилелдериниц область конференциязынга делегаттарны сонгаан.

Профэвилелдиц область комитеди Тыва АССР-ниц Кадык камгалал министерствозу-биле кады отчётгуг үеде хоорайның болгаш районнарның эмнелге-профилактика албан черлериниц, участок пунктуларының, санитар-эпидемиологтуг станцияларының аразынга социалистиг чарыштыг организастап, түүнелии чылда ийи катаи үндүргенин, оон түнелиинде республиканың кадык камгалал албан черлериниц ажылының элээп эжижээнии конференциязынга отчёт плеткел кылган Е. В. Черногривов болгаш санал берген эштер демдеглээн. Ол ышкаш эмнелгелерде санитар-техниктиг байдалдың, регистратуралар ажылының эжижээпин айтыкаи.

Сөөлгү чылдарда хей-хей эмнелге албан черлериниге янзы-бүрү көрүдлелер, конкурстар, социалистиг чарыш кадбаргап. Республиканың 106 эмнелге-профилактиктиг албан черлери үстүнде айтыкаи ажылдарны чорудуп турар.

Бо чылдың февральда Кадык камгалал министерствозу-биле медицина ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң пленуиуму 1975 чылдың социалистиг чарыжының түнелии үндүрген. Бирги черии Барыын-Хемчиктиц район эмнелгези, үшкүүн — Кыа-Хемиц район эмнелгезиниц коллективи алган. Участок эмнелгелериниц бирги черии Ырбан эмнелгези, районнарның санитар-эпидемиологтуг станцияларының эң эки черии Кыа-Хемиц санитар-эпидемиологтуг станцияиы алган. Кызыл хоорайның эмнелгелериниц каш чыл үлаштыр бирги черии губеркулёзка удур диспансер, ийи-ги черии республика эмнелгези, үшкүүн республиканың уруглар эмнелгелери эзээп.

Оон аңгыда республиканың эмнелгелериниц мурнуку чылдарга дүүнээргө орун-дожек хандырылгазының осклиин плеткелчи-даа, санал берген эштер-даа айыткаи.

Чүрттө эмнелгениц дээди середилге черлеринге бистиц Тыва АССР-дең 1975—76 чылдарда 110 кижи, республика баазазынга 12 кижи, медицинаның 316 ортумак эртемнит ажылдакчылары биликип бедиткеннер.

Чоп мурнуиа бедик харыысалгалыг төлептиг күүседип, бодунуц ажыл-херээнин ёзулуг мастерлери анаргап медицина ажылдакчылары эвээш эвес. Олардан 206 кижи чазактың дээди шаиналдары орденнер, медальдар-биле, 97 кижи «Кадык камгалалының тергиини» деп хөрек демдээбиле шаннадып, 43 кижи Тыва АССР-ниц болгаш РСФСР-ниц алдарлыг эмчизи атты алганын конференцияга чөргээрел-биле демдеглээн. Эмнелге ажылдакчыларының чыл келген тудум культура массалыг ажылга, спортка идепкейни олуп турар.

Профэвилел обкомунуң отчёт плеткелиниц талазы-биле 11 кижи санал-онаалын берген: республика эмнелгелиниц эргелекчизи **Ю. Н. Ковенский**, Эрзиниц район эмнелгезиниц эргелекчизи **Р. И. Калдар-оол**, онкология диспансериниц местком даргазы, эмчи Л. П. **Зверьев**, Ак-Довурак хоорай эмнелгезиниц местком даргазы, эмчи **М. Лекчит**, Бай-Тайганың район эмнелгезиниц местком даргазы, эмчи Б. Салчак болган оске-даа санал берген эштер чоруттуган ажылды хандыр аналитеп, кол кичээнгейни чедир шиитпирлеттинмээн санитар-эпидемиологтуг станцияларыпдан эң эки черии Кыа-Хемиц санитар-эпидемиологтуг станцияиы алган. Кызыл хоорайның эмнелгелериниц каш чыл үлаштыр бирги черии губеркулёзка удур диспансер, ийи-ги черии республика эмнелгези, үшкүүн республиканың уруглар эмнелгелери эзээп.

1975 чылдың июньда болган сентябрьда болгулаан обкомнуң пленумнарынга профэвилелдериниц эге организациялорыныц ажылының дугайында болган оларның социалистиг чарышка киржип, оиу организастаарының, «социалистиг чарыштың чорун турарының дугайында айтырыгларны тугаалаткан турган. Ынчалзажок чамдык кадык камгалал эдбан черлериниде күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдып, ажылынга харыысалга чок чоруктарның бары илерээн. Чижээ, Чоон-Хемчиктиц район эмнелгезиниц чолаачызы Сергеев эвирип алган, «Москвичиин» үреп каан.

Хой чылдарда үзе шиитпирлеттинин чадап турар айтырыгларның бирээии дежурныйлаашкын талазы-биле чурумга таарышпас чамдык таварылгалар ам-даа үргүлүлеп вииаан. Чамдык профэвилел организациялары боллетеньге хамаарыштыр кошкак кичээнгейни салып, документ долдурулгазын эрчилеп турар чоруктар база бар.

Четпестерниц бооп турар чылдагаазы — профэвилел обкомунуң удурутулгазының четпеиинде, чер-черде месткомнарның ажылынга практиктиг дуза чедирбейи кедгеиинде болгаш социалистиг чарыштың түнелии ой-шаанда үндүрбезиидс деп демдеглээн.

Медицина ажылдакчыларының профэвилел Төп Комитединиц кежигүнү, Хакас автономнуг областың профэвилел обкомунуң даргазы Т. Н. Выжукал конференцияның ажылынга киржип, чүве чугаалаан.

Медицина ажылдакчыларының профэвилелиниц область комитединиц чаа составын сонгаан, даргазынга Е. В. Черногриповту база катаи сонгаан. Профэвилелдериниц область конференциязынга делегаттарны сонгаан.

Конференция чугаалаакан айтырыглар талазы-биле түскай доктаалды хүлээп алган.

В. САТ.

Челябинск область. Магнитогорскиниц В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадында 45 чыл иштинде ажылдап келген № 2 домнаның чаартылгазы эгелээн. 60 хонук иштинде оон орнуна барык чаа агрегат тургустунар. Ол агрегат эрги домнага бодаарга, бир хонукта-ла 500 тонна чойму хөйму будурер. Чаартылганы «Уралдомнаремонт» трестиц тудугжуларының коллективи чорудар. Цех ажылдап турда күүлүг кранларның дузазы-биле улуг блоктуг монтаж ажылын графиктен мурнай чорудуп турар.

ЧУРУКТА: тудугиуп шилчип чоруур Кызыл тугун чаадап алган «Уралдомнаремонт» трестиц монтажниктериниц дээре бригадазы. Солагай талазындан оң талазынче: Г. П. Зеленков, В. П. Сергеев, Г. Г. Пацюк, мидында—А. В. Сидоров, З. З. Гинатуллин, бригадир А. Г. Кашеваров, В. Е. Гетман, М. З. Чувасов олар.

Б. КЛИПИНИЦЕРИНИҢ фотозу. СЭТА-ныц фотохрониказы.

„ШЫНГА" харыы

ХЕРЕК ОТТУРГАН

Редакцияга октябрь айда Чоон-Хемчик райондан чагаа келген. «Сүт-Хөл» совхозтуң Бора-Тайга салбырының малчыны Ондар Калчан-Бора дээрги бо чылдың майда ол-ла салбырда малчын Екатерина Тулуштуу кавжыны-биле эттеп, дорамчылаан. Бо дугайында районнуң шагдаа черинге хомудан киирген биллиринишкин сураа үнчестеп, читкенин автор бижээн.

Тыва АССР-ниц прокуроруи, юстициянын үшкү класстыг кеңешчизи В. Кара-Салдың ук чагаага хамаарыштыг бисие дыңнатканы:

Республика прокуратуразы авторнуң чагаазынын изи-биле хынаалдаиы кылган. Ында бижээн ёзакгылар бадыткаттынган. Район прокурорунга июль 17-де киирген Е. Тулуштуң биллиришкинии хынаи көөрү-биле ол-ла районнуң шагдаа черинге даасхан турбуже, оиу ачызинге чедирбээни илерээн. Буруулугларны хемчег аазыр дугайында Иштики хереклер министерствозунче дыңнаткан.

Екатерина Тулуштуу эттеп турган бурууглуг Ондар Калчаи-Борага үдур кеземче херээн республика прокурорун дамчыштыр шагдаа черинге даасхан.

КЕЛИР ЧЫЛЫН СЕПТЭЭР

Сентябрь 29-та үнген № 220 солунга «Кажан септөөрии?» деп С. Викторовтуң Кызыл хоорайның 26-гы кварталындан бижээн шүүтүмчүдели парлаттынган. Ол кварталдың бүжиларында изиг сугиуи чогун болгаш чурттапга бажыңнарының подвалдарының бок-чамның ында бижээн.

Хоорайның № 3 банын эргелеиниц эргелекчизи Т. Пусьтуң бисие дыңнатканы:

26-гы кварталдың Кочетов кудумчузунда 108, 110 дугаарлыг, Ленин кудумчузунда 89 дугаарлыг бажыңнарынга капитал септелгени ол бажыңнарга изиг сугиу киирген соонда кыыр. Ол бажыңнарга изиг сугиу келир чазын киирер.

Чурттапга бажыңнарының адаанда подвалдарны чурттакчылар ажытпаи турар болганда арыг-силиг тургузар ужуралт. Бир эвес оиу бекталдырып, багай эдилээр болза боттарын ап-тап, арыглаар апаар.

УДАВАС ДУЖААР

Эрткен кыжын-на Хемчик хөөнүн иежилдир тулуп өгелээн демир-бетон конструкциязын тудугунун өөруумаанын илередикеи О. Бораиттың «Сөзүн эдлевеэн» деп эгелиг таваазы ол-ла номерде парлаттынган.

№ 336 орун участогунуң начальиыги О. Ойдупаанын пароллаттынган материалга хамаарыштыг редакцияга дыңнатканы:

Орук участогунуң коллективиниге түе чүүлү сайгарып чугаалашкан. Көнүрүг тудуунда четпестериниц бары шын, оиу авторнуң илередикеии чөптүг.

Сөөлгү үеде көнүрүг тудуунга хереглээр материалларны четчелеп, ажылды дүргедеткен. Бо чылдың төнүзүиде иеиүрүиү ажыглалга киирип, бүрүи доозар.

ХҮНДҮЛҮГ ААЛЧЫНЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

(Уламчыгы. Эгезе 1-ги арыда).

гейниң улуг айтырыгларын шинтипирлээринде боттуу-биле корбушаан, Коломбога болган конференция мала-даа катышпазының ролю, мунуу бозаш чангыс эвээ удам-на уламдың турар болгаш ол делегей харылзааларының чугула айтырыгларын шинтипирлээринге туспайлаш болгаш солуттаашас фактор апаар чыдарын тодаргайы-биле коргузуп, бадыткаан.

Тайбың, айыыл чон чоруу болгаш делегейге дең эртелиг кадыг ажылдажылга дээш улустарның демисеви шинтирлеринде бурукгаар депшилгеже чаартыры болгаш социалым дээш демисев-биле тулебес холбаалыг боон турар. Аңгы үениң делегей харылзаалары хаваа социалдыг шимчээшкиннер болгаш аңгы демисеви-биле холбаалыг. Мындыг байдалларда революцтуг партиларның болгаш шимчээшкиннерниң, а ол ышкаш мурнакы база демократтыг бүтүү күштериниң кадыг ажылдажылгазы, инсеткел натушпырыдазы улам улуг ужур-дузалыг апаар. Бо бүтүү күштериниң аразынга харылзаалар түгле хамаарышпас, тускайлаң, дең эртелиг чоруктуң, кайы-кайызынга хоглаардашпазының, бодунуң ажыг-бүрүү адырларга кадыг мурнунга харысаалаашкы чоруктуң чедиргенин,

Пермьниң А. М. Горький аттыг Күрүне библиотеказының фондуларында пролетаржы улуг чогаалчының онзагай портреди бар. Ону каксы көөр болза А. М. Горькийниң эниягында сураглыг портрединден ол мырыңай ылгалбас. Ыпчалза-даа чураан шугумнарны улгаттырар шил-биле көөр болза, «Мальва» деп чечен чугаазы номчуп ап болур. Тускай эртемниглерниң бодалы-биле алырга, портретти Поволжьеге революция мурнунда ажылдап чораан, тускай жанрның чурукчузу С. Хазин күүсеткен.

Солагай талакы чурукта: библиотекарь Г. Лопатинаның А. М. Горькийниң портредин көргүзүп турары.

Е. ЗАГУЛЯЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЮСФР. Белградта делегейниң ном ярмарказы. Анаа делегейниң 35 чуртталарындан ийи муң беш чыс ажыг ном үндүрер черлер киришкен. Ярмаркада энне улуг делгелгелерниң бирээзи совет делгелге болган. «Политиздат», «Прогресс», «Мир», «Наука», «Просвещение» болгаш ССРЭ-ниң өске-даа ном үндүрер черлери анаа барык 3 муң ажыг номнарны чоруткан. Тускай бөлүктү политиктиг литературага тураскаатткан.

Оң талакы чурукта: совет стендилерни көрүкчүлерниң көрүп турары.

ТАНЮГ—СЭТА-ның фотозу.

НОМ ТАРАДЫКЧЫЛАРЫ-БИЛЕ КАДЫ

Чөөн-Хемчик райпозунуң Чадаана хоорайда ном магазини районда хөөре ажылдыг черлерниң бирээзи. Магазин эргелекчизи П. В. Буланкина, садыгчылар М. Г. Филатова, З. А. Романюк олар садыг алыкчылар-биле ажылды эки-жидиг турган, ай, квартал планын үргүлчү ажыр күүседип, социалистиг чарыштыр каш уза тиилекчилери боон келген.

Үк коллектив 9 айларның ном садар планын 105 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 2,7 муң рубльдиң немун чонга саарган. Үшкү кварталдың социалистиг чарыкшының түнелдерин үндүрүп турда, коллектив районуң магазиннеринин аразынга бирги черни, а республиканың ном магазиннеринден үшкү черни ап, «ном садыгларын эки организастаанны» дээш деп вымпелди база акша шаңналын алган.

Оларның чедиишкиннеряның коскү херечизи — хойнинтичи ном тарадыкчыларыбиле ажылды эки организастаанны. Садыгчыларның ажылынга өөренивичилер С. Посаов, Н. Филатова, библиотекарлар И. С. Хайбарова, Б. Монгуш, П. В. Щербакова болгаш өскелер-даа улуг дузаны чедирип турарлар.

Чонның номга сонуургалы чыл келген тудум өзүп орар, ынчангаш садып алыкчыларның номга чагыгларын тускай демдеглеп, хандырары чугула. Ынчалза-даа садыгның ном фондузу планда көрдүнгеннинден эвээш. Турза чогуур ном фондузу 12—13 муң, а херек кырында 6 муң рубльдиң бооп турар. Ынчангаш Респотребсоюз боже кичээнгей салыры күзенчиг.

— Садып алыкчылар тыва чогаалчыларның номнарынга база уруглар чогаалдарынга чагыгны хөйү-биле киирип турар, а олар биске дыка эвээш кээп турар—деп. садыгчылар хомудап чугаалаарлар.

Чадаананың ном магазинининиң коллективи чедиишкиннерге доктаавайн, бар аргаларны ажыглап турган, онгу беш чылының баштайгы чылының планын хуусаа бетинде күүседир сорулгалыг шудургу ажыглап турарлар.

К. ХЕРТЕК.

Пассажирлер саналдап, шүгүмчүлеп, сүмелеп тур

АВТОБУС ЧОК — ХАЛАЛЫЫН

Чонның артыкылгазы хүн келген тудум-на экижип, пассажирлерни таарымчалыг автобустар-биле хандырар талазыбиле улуг ажылдар чоруттуруп турары магалыг-дыр.

Республика төвүнден Кызыл районуң «Тиилелге» совхозун таварты мурнуу районнарже углаан асфальтылыг оруктап халдып орда магалыг-ла: чүгле салгын сыылаар. Үстүнде аазанывыс совхозка чедир автөөте чүгле 35—40 минута иштинде маннаар.

Ынчалза-даа ынай-бээр аргыжында, чорук-херек кылырда тиилелгежилерге автобус чок—халаның канчаар боор.

Кызыл-биле «Тиилелге» совхозтуң аразынга чоруур тускай автобус чогундан бо совхозтуң чону эртекен-үшкен автобустар дозуп, ынай-бээр чораан автомашиналарга олуруп—чорук-херек бүдүрүп турар бис. Таварып артер автобустарга канчап бүзүрээрил—болдур пассажирлерниг эртердир. Моон мурнунда чорумал машиналар дозуп, олуруптар турдувус, ам автоинспекция ажылдакчыларының ажылы ынчыгыырап, чүүк чашиналарынга улус олуртпастаан.

Асфальтылыг оруктуң тавзрыл арткени «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери райоя төвү киреерде белиң Кызыл хоорайны таварныр болгай. А автобус чок канчап аргыжар би?

Тиилелгежилерниң бо чөптүг айтырыын Кызылдың пассажирлер АТБ-зи (начальнигги В. А. Паламарчук) дарый шиитпирлээрия маңап тур бис.

З. ТЕЖИТ.

ТААРЫМЧАЛЫГ БОЛУР ИЙИК

Бүгү-ле чүвени—кижиге, кижиниң чаагай чорууна бараалгаларыбыле ажылдап, чурттап чоруур бис. Ол оорунчуг-даа, магалыг-даа-дыр. Оң болгун, кыстың иези мен. Ынчангаш чедиишкиннернивериске аажок оорун, чамдык четпестерге хомуйлай-даа бээр-дир мен.

Чадаана — Баян-Тала — Бек-Терек — Ийме аразында кылынган чаа оруктап чорун турар бичежек автобус бар. Анаа олурган кижилерниң таарыныпаан сөстерии каш уза ынналп, бодум анаа чеже катап олуруп, хилинчектенмедим ыйнаан. Ам канчаар боор, чалаг кылдыпаан эвес, бо-ла олуруптар-дыр мен.

Ийме—Чадаана аразында Кызыл-Тайга суур-биле кады дөрт суур аразында чангыс автобус чорун эгелээнден бээр 7 чыл четти. Ол хире хөй чурттакчылыг черлерге чангыс бичежек автобус шуут чедиишпес.

Чапгыс чижек. Чоокта чаа Чадаана хоорайның автовокзалының кассазында билет садып ап чадыпкам. Иймеже чоруур автобустуң чанында маннаш туруттувус. Оон эжим ажыттынарга-да. 90 шаа кижи иткилежип, алгырып турган чүткүп кирдивис. Ынча хөй кижиниң аазы-кыныкызы (а чамдыктары эзирик, ырлап чоруур) кедергей, иткилежирин чүге деминээр боор. А чамдык эзирик оолдар содаалажып, арагалыг шилдер-биле сокчуп-даа чордулар. Орук ара доктаазан суурларывыстың магазиннеринден арага садып алыры-биле эзирактер чоруптарга, чолаачывыс маңап турар чорду.

Бо бүгүнү көөрге каракка чаржыныгыр. Ыядынчыг-даа болду. Ынчангаш чамдык сумелерня киирер бодадым. Баян-Тала суурже автобустуң «киирбейм, а орук кедээзинге автобус доктаар черни чоннуң моон мурнунда-ла негелдепни өзүтаар кылза эки-дир.

Бо автобустуң Иймеже эртен эрте, а кежээ орайтадыр бадырып турар болза чонның ажылхереэн будуунуң алырынга таарымчалыг болур ийик.

Н. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

ТҮННЕЛДИ ҮНДҮРЗЕ

Шил сава аймаан саадатпайн, чоруур черлерге дужаары чугула. Ыядыг турбуже, чамдык черлерде бо айтырыгже улуг-да кичээнгей салбайн турар. Бо айтырыг талазы-биле байдал бисте каяыгыл, оны бижикеедим. Чурттакчы чондан шил сава хүлээп алыр ажылды Бай-Тайга райпозу кошкаткан.

Моон мурнунда шил сава хүлээп алыр тускай чер муң-не ажыглап турган. Ынчалза-даа доктаамал ажылдаар тагы шуут билдинмес болганындаң, кижилер маңап туруп-туруп, саваларын алгаш, дедир чоруп чаар үезинде бо-ла таваржып турган. Ам саваны аъш-чем магазиннери ыяла-хаая, ийи-чангыс хүлээп алыр. Чурттакчы чонда олар чыглып-ла чыдап, а чамдыктары каяа-даа хүлээп албас чүвени канчаар боор ээш, октап, чуура таап турары черле таарымпас. Чүге дээрге аъш-чем саваларын салыр шугуму-биле хүлээп алгаш, оны катап ажыглаарга, чаа сава кызырыпдан белеп дээрэ билдингир-де болгай.

Бистиң Тээли суурувуска Барыын-Хемчик райпозундан сава хүлээп алыры-биле тускай машинаның кээп турары өөрүнчүг. Олар кулуммуларны кезип чораан, шил саваларны хүлээп албышаан, аъш-чем бирааларын база ап алган сөлеп чоруурү черле дыка таарымчалыг. Ынчалза-даа ол экспп турары талган-биле кылган аъш-чем аймаанын шынары чамдыкта багай-даа болгулаар. Бир эвес ол бар четпестерни чайлатып, саваны доктаамал хүлээп ап турар болза, бай-тайгажыларга таарымчалыг болур ийик.

С. ЧЮДЮК.

ӨВҮРҮНҮҢ ХАНДАГАЙТЫГА РАЙОННУҢ АГИТБРИГАДАЛАРЫНЫҢ КӨРҮҮЛДЕЗИ БОЛУП-ЭРТКЕН

Өвүрүнүң Хандагайтыга районнуң агитбригадаларының көрүүлдези болуп-эртекен Орта колхозтарда, совхозта, район төвүнде агитбригадалар киришкен.

«Торгалыг» совхозтуң Чаа-Суурдан келген он кижи составтыг «Аян» деп агитбригадазының көргүскен номерлериниң киленииг бүрүү шавышкынынга таваржыр, хөөйлу бүтүгээр кезекче-аага онаажыр. Ыядыг бражок үүлгедикчилериң хөрээн көрген сүл чорудулгалының бир материалын кысказы-биле хөрээлиптер.

1958 чылда өөрүттүнген аныяк оол Юрий Дмитриевич Глызин даарзы соолгу үезе Таңды районуң Болгазын суурга чүрттап турган. Үлүг совхозтуг, будуруулге, албан организацияларыг ыядыг таарымчалыг черге турган өзүн ол ниитилелге ажыктыг ажыл кылбайн турган. Ыядыг аныярал кижиниң бир-ле бажк чүрөге киирер болгай. Ынчангаш Глызин оорлаар чоруккче хандыкпаан.

1976 чылдың февраль, март айларыз Ю. Глызин Балгазын профтехучилищениң сүргүүлү, 15 харлыг Леонид Семенович Толстиковту оор херек үүлгедиринче күүкүн алган. Кызыл хоорайга чоруп турган. хамаатыларның 10 бажыннарындан яяны-бүрү эткен аймаа оорлаан.

1976 чылдың февраль 4-те Глызин чаасказан хамааты Фельтманның бажыныңдан приёмник, ботинка, бижес, үүрге бөө оорлаан. Февраль 17-де Андреевның бажыныңдан костюм, күртка, борт, магнитофон, Громованың бажыныңдан хераадеп хол шагы, февраль 14-те Михеевның бажыныңдан алтын бижек, костюм, чемодан оорлаан.

1976 чылдың февраль 27-де Глызин Толстиков-биле кады хамаатты Елизарева болган Мухлинина оларның бажыныңдан ийи магнитофон, гитара, хол шагы болгаш өске-даа хеп аймаан. март 1-де хамаатты Радзобреевның бажыныңдан 300 рубльди, алдын бижектп, ол-ла үе хамаатты Гонкеринин бажыныңдан бир алдын, бир монгун бижектерии оорлаан.

Толстиковтуң сорту аалы болур Горбунов Анатолий Иванович оглунуң оор чоруун билеттура чажырышкан болгаш хераадеп хол шагын, гитараны сыткан, күртканы боду алган.

«Тайбынның көге-бүтээзи» деп агитбригадазының номерлери багай аввес болган. «Бүш-ажылга алдар» деп тематыг көргүзүүнү мактаан. Ынчангаш ийиги черни эдилээр.

Эки номерлерни көргүскен бот-тывынгыр артистерни шаңнаан. Райпонуң сентелге-түдүг участогунуң бөлүк түдүгүлары эки ырлааның жюри демдеглээн.

М. САЯР.

КӨРҮҮЛДЕ

ХААК ОРУУНДА

Пермь областың Пермьге болгаш өске-даа хоорайларынга, суурларынга февраль 23-тен март 7-ге чедир I Бүгү-эвилел кежээ кыштың спортчу ойнарының түнел маргылдаалары болур. Бо улуг маргылдага белеткелдиг дугайында ноябрь 12-де Москвага ойнарның кол судья коллегиязының хуралынга дугаалаткан. Ону Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, Совет Эвилелиниң Маршалы В. Н. Чуйков удуртуп турар.

Пермьде хаакка маниварының, Полаана суурда дагдан бадырларның оруу. Добрянка хоорайда биатлонистерниң стадиону белеп. Кудымкарде 40 метр бедик трамплинниң кылган, ам улуг трамплиниң доостур ноокшулаан. Шапактыг чүүгүлаарларның оруу удаваспас кылдыңа бээр.

Түнел маргылдаага бир муң беш чыс хире спортчулар киржир. Амгы үеде суурларда массалыг маргылдаалар уламчылап турар. Үүгле эртекен кызын болган ойнарга үш миллион хире кедээ спортчулар киришкен.

(СЭТА-ның инфр.)

ЫНДЫГЛАРНЫ АМДАЖЫТПАС

Суд залындан

Совет хөөйлу-дүрүмнерин каныг-даа, ынзы-биле хажыдар, оларны сагыпаас кижилер, оларның аразында күрүнеими, пинтининг болгаш хамаатыларның хүүда ончу-хөреңгизин оорлаар кижилер ажылчы чонларның киленииг бүрүү шавышкынынга таваржыр, хөөйлу бүтүгээр кезекче-аага онаажыр. Ыядыг бражок үүлгедикчилериң хөрээн көрген сүл чорудулгалының бир материалын кысказы-биле хөрээлиптер.

1958 чылда өөрүттүнген аныяк оол Юрий Дмитриевич Глызин даарзы соолгу үезе Таңды районуң Болгазын суурга чүрттап турган. Үлүг совхозтуг, будуруулге, албан организацияларыг ыядыг таарымчалыг черге турган өзүн ол ниитилелге ажыктыг ажыл

Глызин, Толстиков, Горбунов оларның кезекче хөрээн Кызыл хоорайның улус судунуң ахлах судунга сайгарып көргеш, РСФСР-ниң кезекче хөөйлузунуң 144 чүүлүнүң 2 кезээ-биле бүрүүдаткаш, Глызинии 4 чылда, Толстиковту 2 чылда хоспталгазын казып шиитккеп.

Оор херекти биле-тура чажырганы, оорлаан эттп сатканы дээш Горбуновту РСФСР-ниң кезекче хөөйлузунуң 189, 208 чүүлдери-биле бүрүүдаткаш, 3 чылда хоспталгазын казып шиитккеп. Күрүшеини өөнүхөреңгизинче болгаш хамаатыларның хүү өөнүгүнче кара халун сугар шак ыядыг оорларны амлажытпас деп чүвенин херек кырында бадыткалы бө-дүр.

В. БОРИСОВ.

ОЛЧАЛЫГ БИЛЕТТЕР

Бо чылдың октябрь 8—9-та Махачкала хоорайга акша-бараан лотереязының 7-ги тиражының ойнаашынны болуп эртекен. Ол ойнаашынга бистиң республиканың найысылаашының чурттакчылары эвээш ылчалыг болганнар.

Кызылдың чурттакчылары Охемчик Ондар, Виктор Белов олар 30 копеектиг биледи-биле 386 рубльдиң телевизорларын ойнаашп алганнар. А тудуг кезектери комбинаттың ажылчыны Степан Педчемноңуң билединге 650 рубльдиң пианинозу таварышкан.

Е. ГОРЛУШКИНА,
ачаалга кассазының ажылдамчызы.

Телевидение

ПОНЕДЕЛЬНИК 18-ГЕ

МОСКВАДАН

9.05—«Спортлото» тиражы.
9.15—«Кижи күш-ажыыл-биле алдарлыыр». Ангы совет чечен чогаалда күш ажыл темазы.
10.15—«Эртемденге сөөс». ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү В. А. Виноградовтуң чугаазы.
10.30—«Хөөлер».
11.00—«Шыдыраа школазы». Өөренип эгелеп чоруур-лар класы.
11.30—Э. Москвитина ойнаар. (Арфа).
11.50—«Уругларга шүлүктер».
12.05—«Идегелдиң маргылдаалары».
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—Урал чүүл мастерлериниң концерти.
13.50—«Спортлото» тиражы.
14.00—«Чеже, уруглар!»
15.00—«Миллионнарның ленинчи университединде». Делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлымышкынының удурланыкчылары-биле демиселдиң чугула айтырыглары. Дамчыдылганы төөгү эртемнериниң доктору профессор Н. Н. Молчанов эрттирер.
15.30—«Бажыңывыс ыыда». Уран-чечен фильм. 2-ги серпалы.
16.35—Балет артистериниң концерти.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Сарбашкынналар оруглуу». Документалдыг фильм.
18.10—Чарладдар.
18.15—«Станоктар болаырыгга өөренип туру». Документалдыг фильм.
18.35—«Бистиң планетавыс». Дамчыдыгга.
18.55—Телемедээлер.
19.05—«Тудугчулар болгаш чурукчулар». Документалдыг фильм.
19.15—«Үлүчеч контроль». Дамчыдыгга.
19.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
21.15—«Челяпштың ордериниң чайнаан». Документалдыг телефильм.
22.35—«Миллионнарның ленинчи университединде». «Делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлымышкынының удурланыкчылары-биле демиселдиң чугула айтырыглары». Дамчыдыгганы төөгү эртемнериниң доктору Н. Н. Молчанов эрттирер.
21.05—Концерт.
21.15—«Бажыңывыс ыыда». Уран-чечен фильм. 2-ги серпалы.
22.20—22.30—Чаңсар.
23.30—«Хөөлер».
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аяаыр, чамдык черлерге биче хар чаар. Барыын-хөм уламчылаашкынынгыр хаттың дүргеп сөкүүдээ 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагыыр черлерге 10—15, арткан-нарында 15—20 градус соор.

Кызыдга бүргеп, аяаыр. Эртен биче хар чаар. Каттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 16—18 градус соор.

Редакторнуң орлаакчызы К. К. САТ.

Тыванып хөгжүм-шиин театрынга

Ноябрь 19-та

Г. БОРОВИКТИҢ

«БУЭНОС-АЙРЕСКЕ ИНТЕРВЬЮ»

деп шиитии болур.

Ноябрь 20-де

В. РОЗОВТУҢ

«ДӨРТ ДАМДЫ»

деп шиитии болур.

Шиидериниң эгелээри 19 шак 30 минутада. Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

Касса 10 шактан эгелеп ажылдаар.

КИНО

НОЯБРЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Робин Гудтуң согунгары» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыды. 9.30. «Вертикаль» 11.00, 17.00. Киноклуб: «Одиржитептер» 15.00. «Алиса ам чыында чурттайн турар» 12.40, 18.40, 21.05 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ирей» 15.00. «Үлүчеч роман» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Киноклуб: «Дириг амытаннар делегейинде». «Адыг, ненаан каяа» 10.30. «Николай Сличенко» 15.00. «Үнүү чок болгаш ынакшыл» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлаакчыларының 2-35-21, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, тарыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-56, көзөө ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үлеттер киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацияа база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солун келбейн баргаңза 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1796

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыныың талазы-биле эргеделикниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—01450.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 272 (10257) | 1976 чылдың ноябрь 19, пятница | 1925 чылда үдезиваттынгаш | Өртээ 2 коп.

Бөгүн—Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнү

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛАР

ЧУРУКТА: ракета салыр үндүрер аппараттың тергиин эки дайынчылары. Солагай талазындан оң талазыпче: ефрейтор Е. Лосев, сержант И. Ковалев, лейтенант Г. Абрамов, ефрейтор И. Лопатюк, анаа дайынчы Б. Ердаков олар. Ракетчилер шерии техниказын эки шинээдип ап, бот-боттарын солужарын чедип алган болгаш ракета салыр үндүрер аппаратты белеткээриниң нормазын ажыр күүседип турарлар.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Совет ракетчилериниң дайынчы ажыл-терииниң дугайын бөгүнгү солунжуң ийиги аразында «Шыннаң» шериг-патриотчу туский үндүрүлгезинден номчуңар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы

СЭКП-ниң XXV съездиниң салган төөгүдүг соруулгаларын күүседир дээш совет кижилер хей-аът киргеп ажылдап турар. Оон идеялары чурттуң социал-экономиктиг депшилгезиниң күүдүг дургедекчизи болу берген. Олар бистиң улузувустуң кайгамчыктыг ажыл-херектеринде боттанган.

Чурттуң ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының шиитпирлерин изин-биле түүлдүгүнүң уткааннар. Партияның XXV съездиниң чарлаачы содмал делгем программа ажылчы чоннарның чазагай чоруунуң болгаш культуразының кодургүшкүнүн ынаныштыы-биле хандырып турар чурттуң чаа беш чыл планында годаргай боттанышкынны алган. «Онгу беш чылдың социал программазын үнедеп корүп тура, бис оон кол утказы беш чылдың кол соруглазында, улустуң амыдырал деңнелин чайгылып чок бедидериниче партияның углаңышкынынга долузу-биле түүшкен деп чугаалаар эртелиг бис, эштер»—деп, СЭКП ТК-ның Пленумунга чугаазынга эш Л. И. Брежнев демдеглээн.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир домей, партияның айтымшкыннарын амыдырал чедишкинниин-биле күүседип турар. Экономиканың болгаш культураның улам ында хөгжүлдезиниң ээ чугула айтырыглары республиканың күрүне эрге-чагыргазының дээди органының депутаттарынга чугаалажып көөрү-биле киргеп.

Ноябрьның 18-те эртенгиниң 10 шакта Кремльдиң Улуг ордузунга РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы бодунуң ажылын эгелээн.

Эштер Л. И. Брежневти, Ю. В. Андроповту, В. В. Гришинни, А. А. Громыкону, А. П. Кириленкону, Ф. Д. Кулаковту, К. Т. Мазуровту, А. Я. Пельшени, Н. В. Подгорныйны, Г. В. Романовту, Д. Ф. Устиновту, П. Н. Демичевти, Б. Н. Пономаревту, М. С. Соломенцевти, И. В. Капитоновту, В. И. Долгихти, К. Ф. Катушевти, К. У. Черненкону, Я. П. Рябовту депутаттар болгаш аалчылар дыңнаттыг, үргүлүвүс-лиг адыш часкаашкынныары-биле бут кырынга тура уткааннар.

Сессияны РСФСР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат **В. А. Котельников** ажыткан.

Сессияның киржикчилери сессиялар аразында үе иштинде мөзөн депутаттар Т. И. Богдановтуң болгаш В. Р. Ермолаевтиң тураскаалын сактып туруп баазынаннар.

Чаа соңгуттурган депутаттар В. А. Беликовтуң, Б. П. Утинниң, Ю. Г. Тесленконуң, Ж. В. Розмахованың бүрүн эргелиглеринге дүгайында Мандат комиссиязының ылаңгелериниң дугайында Мандат комиссиязының ылаңгелиниң тазазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Депутаттар сессияның хүн айтырыын, а ол ышкаш оон ажылының чурумуп чаңгыс үй-биле бадыжаанар.

Сессияның хүн айтырыында мындыг айтырыглар киргеп:

1. 1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне беш чыл планының дугайында.
2. 1977 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Күрүне планының дугайында.
3. 1977 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүселдеиниң дугайында.
4. РСФСР-ниң Дээди Совединиң Херээжелеринге күшажылдынмас болгаш аймыдыралдың айтырыгларының, ыяы болгаш чашты кижилеринге талазы-биле доктаамал комиссиязының түргүзарының дугайында.
5. РСФСР-ның Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында.

Хүн айтырымның бирги болгаш иниги айтырыгларының талазы-биле илеткелди РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, РСФСР-ниң Күрүлелиниң даргазы, депутат **Н. В. Маслennиков** кыскан.

Эш Л. И. Брежневтиң Югославиядан чорупканы

ЮСФР-ниң Президентизы, ЮКЭ-ниң Даргазы эш И. Броз Титоның чалаанын ёзугаар Югославияга аян-чорук кылып чораан СЭКП ТК-ның Чигине секретары эш Л. И. Брежнев ноябрь 17-де Белградтан Тирөн чуртунче чорукшаан.

Белградтан эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чигиие секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чигиие секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭТА-ның чигиие директору Л. М. Замятин олар база чорупкан.

ЮСФР-ге хүлээп алган протокол ёзугаар Ак орду чанында эш Л. И. Брежневти удезиринге албаашкын ёзулады болгаш. ССРЭ-ниң болгаш ЮСФР-ниң күрүне гимшерин бүүсеткеп, хүндүг салютуң 21 даштаашкыны чаңгыланып үнген. Эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито хүндүг таңнылыдын чыскаалыр эргелиг. Эштер Л. И. Брежневке болгаш И. Броз Титога пионерлер чечектер тудуспаан.

Эш И. Броз Тито, ЮСФР-ниң Президиумуиуң кежигүнү, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Э. Кардель, ЮСФР-ниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү В. Жарковин, ЮСФР-ниң скупщиназының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү К. Газоров, Эвилелдиң күүсекчи вечезиниң Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Д. Бисдич, Югославияның күш-ажылчы улузунуң Социалистиг эвилелиниң эвилел конференциязының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Д. Петрович, Югославияның Профэвилелдер эвилелиниң чөвүлелиниң Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү М. Шиваян, Сербия Социалистиг Республиканың Президиумунуң Даргазы Д. Марконич, Сербияның Коммунистер эвилелиниң ТК-ның Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Т. Влашкович, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң секретарлар Ю. Билич, А. Гранчков болгаш В. Срзентич, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң кежигүнү В. Видич, Эвилелдиң күүсекчи вечезиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер талазы-биле Эвилелдиң секретары, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү М. Миянч, улус камгалалының талазы-биле эвилелдиң секретары, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, армия генералы Н. Любичич, Сербия Социалистиг Республикадың скупщиназының Даргазы Ж. Василевич болгаш Югославияның партия база күрүпеңи оскелээ удурутукчулары эш Л. И. Брежнев-биле чылыы-биле байырлашканнар.

Хүндүг таңнымага удедип алгаш, автомашиналарның чорун турганы Белградтың кудумчуларынга болгаш поддерине хой муң белгелчылар Леопих Ильич Брежневке чүректиг хамыдыгын байыр чедиргеннер.

ССРЭ-ниң болгаш ЮСФР-ниң күрүне туктары-биле тиметтингеп аэродромга эш Л. И. Брежневти ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң секретары С. Доланц, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЮСФР-ниң Президиумунуң кежигүнү Э. Кардель, ЮСФР-ниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы В. Жарковин, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң күүскомунуң секретары С. Доланц, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү К. Газоров, Эвилелдиң күүсекчи вечезиниң Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Д. Бисдич, Югославияның күш-ажылчы улузунуң Социалистиг эвилелиниң эвилел конференциязының Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Д. Петрович, Югославияның Профэвилелдер эвилелиниң чөвүлелиниң Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү М. Шиваян, Сербия Социалистиг Республиканың Президиумунуң Даргазы Д. Марконич, Сербияның Коммунистер эвилелиниң ТК-ның Даргазы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү Т. Влашкович, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң секретарлар Ю. Билич, А. Гранчков болгаш В. Срзентич, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң кежигүнү В. Видич, Эвилелдиң күүсекчи вечезиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер талазы-биле Эвилелдиң секретары, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү М. Миянч, улус камгалалының талазы-биле эвилелдиң секретары, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, армия генералы Н. Любичич, Сербия Социалистиг Республикадың скупщиназының Даргазы Ж. Василевич болгаш Югославияның партия база күрүпеңи оскелээ удурутукчулары эш Л. И. Брежнев-биле чылыы-биле байырлашканнар.

Хүндүг таңнымага удедип алгаш, автомашиналарның чорун турганы Белградтың кудумчуларынга болгаш поддерине хой муң белгелчылар Леопих Ильич Брежневке чүректиг хамыдыгын байыр чедиргеннер.

ССРЭ-ниң болгаш ЮСФР-ниң күрүне туктары-биле тиметтингеп аэродромга эш Л. И. Брежневти ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң Күүскомунуң секретары С. Доланц, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЮСФР-ниң Президиумунуң кежигүнү Э. Кардель, ЮСФР-ниң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң кежигүнү В. Жарковин, ЮСФР-ниң скупщиназының Даргазы

Бөгүн—Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнү

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КАМГАЛАЛЫНДА

Стратегтиг хевирииң Ракета шериглериниң нод командылаачызы арнии генералы Владимир Толубковуң ПМА-ның корреспондентизи-биле интервьюзу.

— Бистиң чуртувуска чыдык-на ноябрь 19-та Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнүн демдеглеп турар. Ол байырлалды 1944 чылда совет улустуң немец-фашистиг эжелекчилерге удур демселиниң чылдарында ооң дайынчы ачы-хавыяазын демдээзиве-биле Артиллерия хүнү кылдыр тургускан. Совет артиллерияның күүжү болгаш бедик дайынчы шынары, ооң дайынның артиллерияазында артык күштүг Сталинград тулчуушкуунуда ол-не тодаргайы-биле илереди. Анаа 15,5 мүң үтер-боолар болгаш миномёттар кирипшен.

Кызыл Армияның ол шавар халдаашкыны 1942 чылдың ноябрь 19-та эгелээн болган 500 мүң кижилиг фашист армияны бүдээлээш, чыпча шалканы-биле доозулаан. Кызыл Армияның Сталинград чоогунга тиилелгеш делегейниң өйнү-дайынынга эргелдениң эгезе болган.

1941 чылдың июлда гитлерчи шериглерже бирги боолаашкынны сураглыг «катюша» кылган. Удавазында фронтуга реактивтиг артиллериянып ол-ол, чүс-чүс батареялары көстүп келген. Москва чоогунга шавар халдаашкынга-ла 415 «катюша» киришкен. Дивизионнар болган политрук тургустунуп эгелээн. 1942 чылда реактивтиг артиллерияның бригадалары болгаш дивизиялары тургустунгудаан.

Артиллерия дайынның бүтүү чадаларында совет шериглериниң кол согулгуг күжү болбушаан, «дайынның бургызы» атты чөптүү-биле чаалап алган. Бир ийиг Москва чоогунга тулчуушкунга фронтунуң бир километр бүрүзүнде 40 хире үтер-боолар турган болза, дайынның төнчү чадында оларның саны 250-300 чеде бергеш.

Дайын доозуктан соңда АКШ-ның чагырыкчы *болгускээ* ССРЭ-ге удур күш догаанының политиказын чорудуп эгелээн. Чепсегленишкинер атомнуг күжүл, антисоветтиг болуглежишкиннерин тургузары болгаш социалистиг түрүттерге өскерер сөгүүшкүн товарыштырар дээш кыжыглаар — ооң чарыбас кезээ турган. Совет Эвилелиниң бодуунуң камгалалыр аргалыныче онза сагыш салыр ужурга таварышкам. Барыын чүктүң өжээртек күштериниң шыдыг үнериниң харыы кылдыр база АКШ-ның атомнуг монополиязының улуг-каар соруулга-биле бодувустуң ракета-ядролуг чепсээзисти будуурер дээш бистиң чүртүвуска коңчуг дүрген хемчегларын ап чорукан. Бежен чылдарның төнчүзүнде ол айтырыг колдуунда шантиврлеттинген.

Ракета шериглериниң башгайгы кезээ 1946 чылда реактивтиг артиллерияның гвардейжи полутүнүк базазында тургустунган. Ракета-ядролуг чепсектиң хогжээнин-биле оларны хевирлеп тургузары үрдүлүгдээн. Кажан СЭКП ТК болгаш Совет чазак Чепсектиг Күштериниң чаа тускайлаң хевири — стратегтиг хевирииң Ракета шериглерин тургузар деп шиитпирин хүлээп аарга, олче дивтер аразының баллистиктиг болгаш ортумак мраккыдың ракеталары-биле чепсегленген бүтүү кезектер киргеш.

ССРЭ-ниң болгаш бүтүү дем катгыштырылгазының камгалалың бескыгларынга стратегтиг хевирииң Ракета шериглериниң улуг үжүр-дузалын үнелеп көргеш, 1964 чылдан эгелеп ол байырлалды Ракета шериглериниң болгаш артиллерияның хүнү кылдыр демдеглеринге доктаатткан.

— Стратегтиг хевирииң совет Ракета шериглеринде ийи он чыл чыгыы туруп турар. Эртем болгаш инженер үзүлдээдал база чаагыг черге турбас болгай. Ракета шериглериниң хогжүдезинге ол кайы хире саалдарлыгыл?

— Ракета шериглери эртемниң болгаш техниканың амгы бүгү чедишкиннерин бодуунда бүрүзүү-биле сингген. Эртем болгаш инженер үзүлдээдиң хогжүдели-биле дээре чоруп орар.

Эрткен чылдарның дургузумда оңза идегедиң болгаш дайынчы шынарлыы-биле ылгалыг турар ракета комплекстерин кылдыын база узам чаартыгнан. Бо хүнүрде Ракета шериглери халаптыг күштүг ок-чемзекте ап, кандыг-даа хемчелди эртип шыдаар ракеталар-биле чепсегленген. Оларда дайынчы башкарылганың болгаш харылзаанын автоматчыттынган системалар, башкарылганың өскедаа ён чаа арсеналдары бар.

Ямы-бүрү класстарның болгаш хевирлериниң ракеталары-биле бистиң Чепсектиг Күштеривистиң өске-даа хевирлери дериттингеп. Олар чүртүүн күргаг бер шериглериниң, авиациязының, флодуунуң болгаш агаардан халдаашкынга удур шериглериң дайынчы күүжүнүүн үнделиин болуп турар.

Үнүүт артиллерииның баа доктаамал чаартымың турарын айтыр херек. Амгы үеде совет артиллериязының болгаш үтер-боолариың янзы-бүрү чаа системалары-биле чепсегленген. Од системалар боолазының улуг шинаашылы, шимчегирии болгаш ок-чемзээнии күштүг-биле ылгалыг турар. Хайгылды болгаш оттуу башкарылының электроноптиктиг керекседерин, харылзааның янзы-бүрү керекседерин боолазырыга коңчуг кыска үеде белеткеңир болгаш удурлашкынны чазыг чок удуртыкаар арганы берип шыдаар.

— Ракета шериглериниң болгаш артиллерииның техниктиг сайгарылының бедик деннели бүгү составтан база онзагай бедиткен негелделерии салыр ыйнаан Ас?

— Ынчаныйн канчаар. Техника сайгарыгай болгай тудум, ону эдилеп турар кижилерден негелде база бедик болуур. Ынчангаш бистиң шериглериниствиң составы бүгү талалыг — техниктиг, дайынчы болгаш политиктиг бедик белеткелдиг.

Офицерлериниң 60 ажыг хуузу бедик инженер белеткелдиг кижилер, хей кезиң-дүржүүлгүр спецдазистер, ракета дерээниң саудуг мастерлерив. Анаа дайынчы болгаш сержант составның 70 хуузу биске дээде, ортумак техниктиг болгаш ортумак эртемниг шээ албан эрттирип турар. Ийнга ракетчи болгаш артиллеристе бүрүзүү-де дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиг тергиин.

Ракетчилериниң болгаш артиллеристериниң билиинин база данныгы шинээзиниң бедик деннелдиин «Кавказ», «Север», «Щит-76» өредилгелер көрүскеп.

— Совет ракетчилер дайынчы дежурныйлаашкынны чорудуп турары билдингир бүгай. Албанның ол хевири кандыг уткалгыыз база ону чүге кылып турарыл?

— Стратегтиг хевириң Ракета шериглери дайынга согуг бээрииге кезээде белеп. Шак ындыг чорук дээрге, НАТО кежигүүү имперналистиг чүртүтарының хөделиишкиннеринге харыы бодулуган хемчег-дир. Ол тайбыңды болгаш совет кижилерии, социалистиг дем катгыштырылга чүртүтарының тургузукчу күш-алдының идегедии-биле камгалаар үзүрүлүг. Ракета иезекстериниң бедик дайынчы белеткелдии реаксылыг күштериң агрессчи күзел-чүдүүлдериң доктаадырының фактору болбушаан, хоолуудыкчы ракета-ядролуг чепсекти ным кежээ-даа ажыглавазын дээп гуманнисчи соруулгалыг хемчегболдур.

Дайынчы дежурныйлаашкын дээрге, онза чүгүлээ дайынчы даалганыг күүседелдир, ол ракетчи-дайынчылардан кошкан дивес кичээнгейлиг, бедик серемчелелди негээр. Ынчангаш бодуунуң Төрөл чүртүм, бүгү социалистиг дем катгыштырылгазың камгалаарының хөрээн кандыг-даа үеде боттандырар арганы берип турар.

— «Совет дайын айылы» Барыын чүктүң кырында дургели берген дээр дугайында бүрүкүзэ парлаатанын пүгүй шүүглээлиниң чүү деп көрүп турар Силер?

— Совет Эвилелиң база оон Чепсектиг Күштерин кажаңдаа, кымга-даа кыжаннайн кептеп болгаш кыжаннайн турар деп. Совет чазак хей үеде дыңнадып турган болгаш дыңнадып турар-даа. Бистиң чүртүвус тайбыңга ынакшылдыг санаа-оногларыны чаңгыс эвес катап киирген. Совет чазык КПСС-ның Кол Ассамблеязының сөөлүү сессиязында болгаш Венага чүгаалажылышкыннар үезинде бээн чепсегленишкинии кыжыраар болгаш чавырымышкыны ханылаадыр дугайында даңа хей тодаргай санаалдарны ийнээ үндүрген. ССРЭ стратегтиг идролуг күштерин кызыгаарлаары дээш туржуп турар.

«Бүдүүл чөптүг үндезинге чепсегленашкинии дүжүреринии хемчегларинче — улуг, кол-даа хемчегларже ийнкие ааы видымында бичии-даа хемчегларже — киреринге даарта-даа болза белеп бис. Бисте бичии-даа сөөдээл чок!» деп, СЭКП ТК-ның Чыгдыы секретары Л. И. Брежнев октябрь 25-те партияның Төп Комитединиң Пленумунга чүгаалаан.

— Чүртүүн ниити бюджединден камгалалга чарытаалдар ам дөрт чыл үзээштер кызырлып турар — ол дээрге Совет Эвилелиниң тайбыга ынакшылдыг чайгылыш чок түткүлүүнүң хереченин-дир. 1977 чылга ооң хемчээзи 17,2 милиард рубль болдур, ол дээрге бюджеттиң 7,2 хуузу-дур.

Ынчадаажок Барыын чүктө ССРЭ-биле харылзаалардың эжеңирииге, дүшкүүрлүг көрүктүң чавырлырыпта, чепсегленишкинден кайтамчык хей оруглагларны ап турар болганындан оны соксадырыпка удураавыы турар күштүг салдарлыг болуктер бар. Чер кырыпта • тайбыга коңчуг аймылдыг чепсегленишкинии, боттарының шериг чарыттаалдарын шинээдар дээш совет дайын айылының дугайында хоолуп чүгаавы чогум па олар тарадып турарлар.

(ПМА).

ХАТЫНЫҢ— КИЛЕҢНИҢ КОҢГАЗЫ

Хатыныың коңгалары аде баарте, сеткил-сагыжым бударан үнер. Оларның ыыдында муңгагдаадың болгаш киленнің үну дыңналыр. Коңгалар чогум канчаар тыныы келгенил?

Дайын чорун турган. Гитлержилерни дагалыг сапогтары ажыг-шүжүгге алыскан, муңгагдаадың белорус черни таптай базып эгелээн. Фашистер хоорай, суурларны өртедип-хуюктап, кандыг-даа кем-буруу чок кижилерни кырып турган. Чон төрээн черин камгалаан, бодунуң хосталгазы болгаш ат-алдары дээш аныяктар-даа, аржай-буурул баштыг кырганнар-даа арга-арыг ыптиите кирип, партизаннарга каттыжып бергеш. Эжелекчилер партизаннар турумчаан арыг-дарже коргуп-сүртеп кызчаш кыпкыр апаргаш.

Хатынь суурнуң чурттакчылары шак ындыг берге үеде партизаннарга чылыг идик-хеп, аңаа-чем тывааринга дузалажып, боттарында бар-ла түүлдерин оларның-биле деңге үлежип турган. Ынчалза-даа олар партизаннар эвес, а аңаа-ла тайбың чурттап орган Кыргыннар, херээжеңнер болгаш уруглар-дыр.

Хатыныың коргунчуг тоогузу 1943 чылдың чаазы бир күнүнде болган. Суурнуң бүтүү чурттакчылары үдүп чыккыннар. Үш чүе хире шажылакчылар Хатыныга чедип келген. Кажыыладыг улустуң хаанына тура эптип, дулгуактарның, өскүстерииң болгаш шелериниң каратарының чажы-биле чулуунган аравталлыг шажылакчы Дирлевангер олардың командылаан чорааян. Дижиите чедир чепсеглелген солдаттар херимнер, бажыңнар иштиинге каржыгы-биле шургуп кирип, хамгы: улусту дашкаар үндүр сывырып эгелээн. Идик-хепти четтиивээ четкилээн кижилер эвеген чапагаш-даа, кызыл даван-даа үне хаачыын келгиизээр.

— Шнель, шнель!— деп, шажылакчылар көкеевип, боо ужазы-биле улусту кам-кайыра чок үдап турган.

Вера Якеевич эмиг эмер уруун куспаазын алгаш, базып орган. Ол ооң дун уруу. Ам-даа чүве чугаалап албас чаш кижи авазы ыыдыг эрте кайыже аппар чыдарын кайыын айтырып шыдаар. Од иезиниң коргун карактарын, улустуң ыы-сыызын, дайынналрының коргунчуг көрүштериң кайыын эскерер.

Аныяк иениң сеткилин шыдаар аргажок кара куузун ав чий берген. Ол чаш төлүп хөрээнге так чыштыыр тудуп, азарганчыг кижиниң аржыыл-биле дүй шуглап алгаш, боданып турган. Ооп ол солчугажым хөрээнче так чыыра тудупкаш, бар шаа-биле арга үүнче ынай-ла болган. Могешыырак солдат ооң сыр соонган дораа халып чегкеш, холундан сегирип алгаш, дедир сөөртүп эккелгеш, чымыгаң улустуң ортузунче кинр идипкен.

Аарыг Иосиф Иванович Рудак ирейин фашистер боо ужазы-биле соп тургаш, орнундан пат боорда тургузуп алган. Ооң кадайы Прасковья дээр шувагаачы кырган кижиниг дегбейн көрүкер деп санныл-дилеп чадап каап.

— Ол өртенип каар!—деп, фашист кышкырган.—Сен база хын каар сен! Шупгузуп өрттедир! Партизаннар!

Партизаннар... Кырган, аарыг кижилер каячап партизаннай аар боор. А Иосиф Барановскийнин чаш ажы-төлү база партизаннар бе? Олар шупгу сес кижи, эң-не бичеанн авазы холунга тудуп алгаш чорун орган, өскелери бичии чудуруккучгаштары-биле карактарының чаштарын чотмулаан, авазының соо-биле кылаштажып келгеннер. Бөө чепсектиг солдаттар көргеш, ооюм сымырашканнар:

— Дезе бээлинер, авай.

Кайыже дезер боор. Дайзыннар боо-монгуу-биле ооргаже чиге харааладан, өлүм кижилериң аримнче түлдүр көрүп алган турган. Дезер-даа, камгаланыр-даа, тыл-меңги үнердаа аргажок.

Иван Яковлевичиниң уруу, сес харлыг Лепа, эптиг черге чашты берген. А ооп аргаже халып бар чорда, дайзыннар ону эскерип каап, автомат-биле боолап каапкан.

Бо коргунчуг тоогунуң дугайын улуг кижилерден карачаңгыс дириг арткан Иосиф Иосифович Каминский чугаалаар чүве. Оон-биле 1969 чылдың декабрьда Минск хоорайга ужурашкан мен.

— Шак ындыг хай-халапты көөрүп кымга-даа күзевес мен—деп. Иосиф Каминский чугаалаар.—Меня, кадайымны, уруг-дарыымны немецтер ыяп сарайже киир сывыра бергеш. Кадайларның ыы-сыызынга, уругларның ыглажырынга кулак уяктаалыр. А долгандыр боо-чепсектиг солдаттар Олар таакпылап, каттырганнын турдулар. Суурнуң чурттакчыларын догереэзин улуг сарайга бөле сывырып алгаш, дуглап каапталар. Элээн кажаалап турган, үндүрүтеөзе чүве деп бодадым. Хенертер кыпсынчыг кышкы дыңналды:

— Өртteeн бердивве!

Сарайны ыш долган. Дээвиирден оттуг кезектер тоглап дүжүп тур. «Ам-даа халап болган-дыр—деп, бодаанган мен.— Чырык хүн-биле байырлажырым ол-дур». Чадбыын дашкаар үнүп, сайзан чаткан крышаны өттүр чиккеп. Кижилер эжиктерже чүгүржүп, оларны буттары-биле тепкилеп, эгиннеринбиле ийип эгеледелер. Эжиктер кызыыркайнып, ажыттыгылай бергелеп. Серинп салгып-биле каны коргулчуң октар чай бердн. Кижилер дедир сарайже кире халыштылар. Оларның кырынче өртteнген ыяштар кээп дүжүп эгеледи. Баш дүктери, идик-хеп өртteнип турду. Мээң чанымда он беш харлыг оглум Адам. Ол менээ бир-ле чүве чугаалады. Черже бөлүп чадап кагдым. ооп чүгле аксы шимчеп турарын эскердим. Оглумнуң кулаанга алгырдым: «Улустуң бүтүрлиин адаа-биле эжиктерже үнгеп үн!».

Ийнээ үнгеп чорупгувус. Адам сарайдан үнгеш, ынай-ла болду. Дайзыннын огу оюу чер алыспады. Хөөнүм карарга бергн. Оглумче халып бар чорумда, фашист мени боолаптыр. Кээп дүштүм. Солдат мээң чанымга чедип келгеш, боолуунуң ужазы-биле меня соп, сапогтары-биле тепсеп-ле турду. Ооп билдиместеп кээп-тыр мен...

Иосиф Иосифович Каминский колдынган хан аразынга чыткан. Ол медерелип өскүнүп, чаш ажы-төл, оларның адазын, кырган-аваларны болгаш кырган-ачаларны каячаар кыл калганын. Хатыныың амыдыралы каячаар хүл-ыйба ыыдыр орттенип калганын корбээп болгаш көөр-даа харын чок болган.

Шажылакчылар херимнер ыяштап кезээ, эт-сеңги база мал-магазиның маңналарга чүдүрүп алганнар. Ооп кодаа суурнуң шуут орттедипкен. Хоо кара болгаш сарыг ыштар дээрже дүмдүүштелиин үнүп турган.

Хатыныың чүс дөртен тоо чурттакчыларын, ооп иштинде чеден алды чаш ажы-төлдү фашистер ынчаар хүүктаткан. Кодаа суурнуң орнунга чүгле хүл-ыйба артеан.

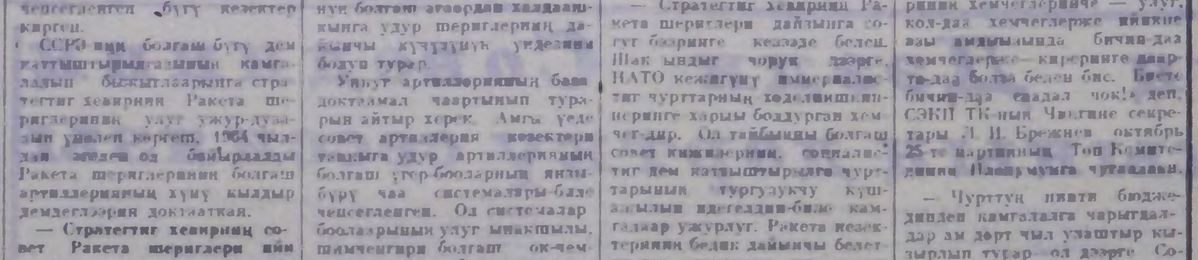
Хатыныың трагедиязы—фашистериниң белорус черге үүлгедиглериниң чүгле хенээт кезээ. Ам ол суурнуң орнунда болук тураскаалдар кылып каан.

Ол черге ийи катап барган мен. Холдарында өлүг ооп турдуп алган, хүлерден куткан кедергей улуг кижиге тураскаал келгенверни үткүп алыр. Бетоондан куткан чагылар балыгарында коңгалар соннуг-мурнуг ай-ойлеп кудыранчыг кылдыр эдип каап тургулаар. Өлген кижилериниң, орттедипкеп суурларының аттарын чыскаан бижип каап. Ол бүгүнү көргеш, кижиниң хөрээ харлыгып, карак чаштары бүдеңейнип келгилээр. Даштарда бижээн ындыг сөстер бар: «Буянныг кижилер, сактып алыңар: бистер ажыдыралга, Төрөл чүртка, силерге ынак чораан бис, эргимнеривис. Бистер өтка дириге өртteнип калдывыс...»

Дайын үезинде Белоруссияга турган өлүм лагерьлериниң дугайын көргүскен түскай хапа база бар. «Мында орукчуттакап» дээн бижик адаанда эңмежок сап-түнүер бижээн. 80 мүң... 100 мүң... 300 мүң... Миллион... «Кодаа суурлар көөрү» база бар.

Хатыныда тураскаалдар белорус черге фашистерниң кылган үүлгедиин кезээ-монгеде сойгалап илередип турар. Ооп коңгалары—империализмниң үүлгедиглериниге удур, кижиниг эвес чорукка удур кижениң кыйгызы. Хатыныың коңгалары кижилерни тайбың дээп демнеелче кыйгырып турар.

Б. МОНГУШ.

Төрөл чурт ракетчи шериглерге болгаш артиллеристерге күүлүг техниканы хүлээдип берген. Ону чүгле бүгү талалыг өөредилгениг эрткен болгаш хаяы билиглиг башкарып шыдаар.

Офицер Ю. Кудиниң ракетчилерн—часнае идыгжылар. Дайынчы болгаш политиктиг белеткелге чедишкиннерин дээш шаңнатканы округтуң шилчиир Кызыл үүгүн олар ам ийи чыл улаштыр эдилеп турааралар.

Ракетчилер боттарының социалистиг хүзээлгелерин алдарлыы-биле күүседип турааралар. Бүгү составтың 50 ажыг хуузу — өөредилгениң тергиинерн, шупгу дайынчылар — дуржүүлгүр спецдазистер. Чоокта чаа болуп эрткен округ маргыдаалаарыңа олар бирги черни эзлээннер.

Чайгы үеде өөредилгениң түннелп-биле капитан А. Дикаревтин батареязы эң эки деп санаттырган. Анаа шилчиир вымпелди тывыскан.

ЧУРУКТА: капитан А. Дикаревтин дайынчы болгаш политиктиг белеткелдин тергиниң болган батареязынга кеселтеп шилчиир вымпелин тывыскан. Мурнуку планда—капитан А. Дикарев.

О. ПОРОХОВНИКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

«Шын» солуннуң шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 10

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

Солдатка—медаль

Шериг Чөвүлелиниң кежигүүү, Ыраккы Чөөн үүктүң Кызыл Туктуг шериг округунуң политотделединиң начальниги генерал-лейтенант М. Дружинин ам-даа дайынчы Н. Шапковка «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медальды тывыскан.

Ол шаанадыр көдээ механизатор чораан солдат дүжүт ажаалдаашкынга кызымаккай күш-ажылы-биле чаалап алган.

Лейтенант И. ГОРЕНКО.

Ооларга—маадырлыг чоруктар дугайында

Локшиградга коммунистиг күш-ажылдың «Балтика» дээр кинотеатрынга келир үеник дайынчызының «Терөөн чурткa ыыпчы бараан болуур бис» деп кинолекторийи четверг санында эртип турар.

Кинотеатрның директорлуг курлавырда ийнги рангның капитаны В. Калинкага удуртқан ажылдакчылар хевээдер эртирери-биле «Билиг» ниитилелиниң пропагандистери болгаш Шериг-дилей флодуунуң төп музейиниң ажылдакчыларын чалап эккеп турар.

Дайынның маадырлары, мурнакчы кезектериниң командирлери, дайын төлүүлери ооларга совет Чепсектиг Күштериниң болгаш ооң дайынчы чанчылдарының дугайында, дайынчы даңгыраң болгаш устав дугайында чугаалап берип турааралар.

Лекторийниң дыңнакчылары шериг албанынче чорун тура, кинотеатрның ажылдакчыларының болгаш аныяктар оргузунда шериг-патриоттуг ажыл чорудуп турар кижилериң дугайын өөрүп четтиришкин-биле чугаалаарлар.

В. ВОРОНЕЦКИЙ,
1 рангның капитаны.

Башкыга шаннал

Керчиниң №7 ортумак школазының башкыларының болгаш өөренекчилериниң ниитилхуралынга шериг кичээлдериниң үлүүтүкчүзүү журлавырда майор К. Похвищевке «Эрес-дидим чорук дээш» деп чехословак медальды тывыскан.

Адыгзы ротаның командирлери чоокаан К. Похвищев тиилелтелиг дөртен бешчылда Прагаңы хостаары дээш тулчуушкуннарга эрес-маадырлыг чорууп иергүсиин. Ол дээш тывыскан шаңнадыр маадыр дыка хей чылдар эрткенде алган.

Подполковник
В. ШЕВЧЕНКО.

Маадырның авазынга рапорт

Үлүг лейтенант К. Голованинниң командылаазы рота чайгы өөредилгениң түңнелээ-биле ыш тергиниң деп атты чаалап алган. Дайынчылар боттарының чаңгыс позывтуузу —Совет Эвилелиниң Маадыры лейтенант К. Малаховтуң авазынга чагаа бижээнивер. Гвардейжилер Ада-чурттуң Үлүг дайынының чылдарында тулчуушкунга үлүттинген рота командирин солуунаан, бозуңуң хуулга чижээ-биле дайынчыларны атаажже киирген оглуунуң турасказынга ыдыктыы-биле ыдалаан турарын Елена Ивановнага дыңнатканнар.

Майор **В. МАЛИНОВСКИЙ.**
(«Красная Звезда» солуудан).

Налы-харым ам үлгаткан. Соолгу он ажыг чылдарның дургузумда Баян-Кол суурнуң аннеңге черинде ажылагай эргелекчизинде ажылдап турар мен, ынчалзажок хей-ниити ажылынга база киржип чор мен.

Бистиң аныяктарывыс адаларының чаагай чанчылдарын төлептии-биле үзамчылаан чоруурлар. Бистер база-да ындыг чорудувус. Мээң үем кижилерниң чылын келиннер, дээш бистерни ол-бо черлерже аъткарды. Бир хондур чорун тургаш, бүгү чонну чыыш келлиивис. Аът, шарыда ушкашкан хей кижи Ооран-Хемниң Оруктуг-Ой аксынга торгу дег көкүүт-шыктыг дөргүнге чыглып келдилер. Бо черниң чонунуң ыыдыы-байыр эрттирер черп ол чүве.

Кожуун төвүнден келген дарталар СССР-же фашистовал чокка келдинер» деп мактады. Ол-ла чайын мени кезек оорум-биле кады ТАР-ның аътты Кызыл Шериниче келдире берген. Чыл хире болганда элээн хей шериглерни түс-түс кожуунаарже чорутту. Мен Бии-Хем районнуң Тарлаг сумузунуң улус чонунга 110 шактыг шериг оредилгезин башкылап эгеледдим. ТАР-ның чазак кежигүнү Тулуш Бөгдүүл, нам үзүрүүнүң секретары Дамба, суму даргазы Байкара Мартый-оол, ополчен шерининиң рота командири Сундуй, школа директору Серен-Доржу болгаш ооң-даа өскелериниң дузалажчызы-биле 6 кезек черге оредилгени чедишкинниг эрттирдинис.

Ол чайын Бии-Хем районнуң ажылчы чоннарындан белек чыыр комиссиянын составынга ажылдап турдум. 1943 чылдың күзүүнүнде шеригден халашкаш, Кара-Булуңга арееэ суму комитединиң секретарының орлакчызынга ажылдап кирдим. Ол күзүүн бистич сумудан 12 коъш бөлекти чыггам. Кызылга чедиристим. Кызылга чедир үш хонуп келген бис.

1945 чылдың кыжында Украинаның өскүс калган уругларына белек чыыр деп патриоттуг шимчээшкин бүгү Тывага калбарган. Бистиң сумувустуң аныяктары чонган 6 мүң ажыг акшаны чыгган чүве. Бо бүгү ажылды аревэчиин даалганын бүгаар күүседип турдувус. Ынчангаш аревэчи чылдарым кажанда уттунзурбас.

М. СЫГЫР-ООЛ.

АРЕВЭЧИ ЧЫЛДАРЫМ

чалыы назыны дайынның кадыг-берге чылдарында эрткен. Кара сагыштыг дайынны чыпча шавар херекке боттарывыстың үлүүвүстү киирипгирер, улуг Ада-чурттувус — Совет Эвилелиниге бүгү талалыг дуланы чедирер дээш кажчаар-даа аажок кызын ажылдап турдувус. Кандыг-даа ажылды кожуун, сумуга боттанылыыр болза ол черник партия, комсомол кежигүннериниге шуутла тодаргай даалганы бере бээр чүве болгай. Ынчангаш мен бо кыска чүүдүмге аревэчи (ам болза комсомолчу) даалганы кажчаар күүседип чорааның-ның дугайын бижикседим.

Адыг чуртум Улуг-Хемниң ол чарыы—Эжим. Дайын мурнуу чарымда колдуунда хуу ажылыг чораан бо черниң чону хей мал өстүрер, тараа тарыыр, үжүк-бижикке өөренир дээш хайгыыжыыныыг-да ажылдап чораан чүве. 1941 чылдың июнь айның бир хүнүнде бистиң Эжим сумуга кожуун черинден элээн хей даргалар чедип келгеш, «Сумуның бүгү чонунуң хуралы болуур, улус черинге хаадап, чаа-дайынны үндүргеминиң дугайын аңаа чыылганнарга дыңнадып. Фронтуга дузалаар дугайында шиитпирии олла хуралдан хүлээп алды. Хуралдың киржиичилери дузалажчы кылдыр бээр мал-магазының, акша-хөреңгизиниң сан-түүүн адап-ла эгелээн. Бир дугаарында Тулуш Чүлүм-оол туруп келгеш:

— Совет Эвилелиниге дузалажчы кылдыр 2 аътты, 200 акшаны бээр мен. Хоралыг дайзынналрны чылча шаварымга мээң баштайгы киирген үлүүм ол болаун—деп чугаалады.

Ховалыг Чолдак-оол 20 хой, ийи аът, Хаймаакан Хөгалыг 2 аът, 200 акшаны, Сат Сендажы бир аът, бир шарыны бээр кылдыр бижиткен.

Даартазында нам үүрүүн даргазы чонуун берген ма-магазының чыгган, суму төвүнге чедирерии биске даасты. Бистер, аревэчилер, кызыл тугувусту хөлбеңнедир тудуп алган, бедекке берген бүгү малды суму төвүнге чедирер бериниис. ТАР-ның Шериг замыныдан келген майор Бырбан-оол бистн «Эр-хейлер,

Тоягүзү. Эгеэн 1-гн арынэт.

СОВЕТ-ЮГОСЛАВ ДЫҢНАДЫГ

лар долу деткимчеин көртүзер. Эртемнин, культураның, урнн чүүлүн толаалыга, информацин-пропагандаа дыкыт орулугалыгга, партлаш, радно болгаш телевидение талаалыга кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үнделзилеп, кады ажылдажыдганы калбартырын олар улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар. Массалыг информацинин төнсектери Совет Эвилелинин болгаш Югославнянын социал-экономиктиг хөгжүлдезинин база олардын даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазының бүтүү талаларының дугайында боттуг информацинны бербитпээн, Совет Эвилелинин болгаш Югославнянын улустарының билчиишкинин болгаш найыралып быкыглаарыпка чугула рольду ойнап турар.

Найыралчы харылзаалар болгаш бүгү талалыг кады ажылдажылга Совет Эвилели биле Югославнянын улустарының үнделзин эрге-ажыктарынга тодаржып келген болгаш таварнын-даа турар, тейбиленыы, демократиянын, национал хамаарышпас чорукту болгаш социализмнин быкыглаарыпка ыдыг берип турар. ССРЭ-нин болгаш ЮСФР-нин ареазынга, Совет Эвилелинин болгаш Югославнянын улустарының ареазынга бүгү талалыг деп эргелиг кады ажылдажылганы моон сонгаар-даа малбартыр, совет-югослав найыралды болгаш бүзүрежилгенин чайгылыш чон быжыглаар деп боттарының шинтипрлиг чорүүн талалар база дагыы бадыткаап.

II

Делегейнин дүшкүүрлүг чорүүн улам ынай чавырылдырар, тейбиленыы болгаш аймак чон чорукту быжыглаар, делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдер дээш демисеэдиг айтырыгларынче Л. И. Брежнев биле И. Броз Тито онза кычаагээнин салган.

Тейбиш кожа-хелбээ догуланашкынын болгаш делегейге дең эргелиг хады ажылдажылганың принциптери делегей харылзаалэрында уламна бадыткаттынып турарының херечээн кылдыр дүшкүүрлүг чорүктүң чавырылышкыпычын орүү-биле дыка улуг бөлүмнерге талалар байыр чедирген. Ынчалзажок дүшкүүрлүг чорүктүң чавырылышкынының калбарынышкынында база харылаатыкында иарып болгаш берге үүлдерин демдеглевишаан, дүшкүүрлүг чорүктүң чавырдынышкыны быжыг, соксээл чок, үзам-на амыдыралчы эргелиг болгаш тапырлышкын чорудулгазын хөөра тударынын талазы-биле бүгү-нинти болуру дээш боттарындан хамаарышкан бүгү чүүлдерин тейбиленыг ынакшылыг өскедээ чурттарның, бүгү-ле демократтыг болгаш дешпээлгиг күштерин күжениишкиннерин улгаттырары онза чугула.

Улустар ара-ында дүшкүүрлүг чорүүнүн чавырлышкынының херээн делегейнин бүгү районнарынче нептерерин база делегейнин кол айтырылары бүгү чурттарның дең эргелиг киржилгеи-биле шинтипрлеттинген турарын тейбиленыг болгаш аймак чон чорүктүң эрге-ажыктарынга чугула ролдуг ойнап турар.

Чепсегленишкиннерин эдере будүреп чорүктүң политиктиг, экономиктиг болгаш кижи торелгелеринин таварышып турарын оске-даа чугула айтырыгларын шинтипрлерин бергедетпиттээн, үргүлүүлүн турарынга талалар хаиы салгыныш илергелээн. Чепсегленишкиннерни эдере будүреп сокседырынге болгаш недээнде баргаш, чепсегленишкинин бүгү-нинти болгаш бүрүн дужкуреринн чедип алырынче үлгаган шинтипрлиг хемчеглер алдыгаа турар болза, харын бүгү делегейге быжыг тейбиш хандыртынган турун болур дээрзин ССРЭ биле ЮСФР барымдаадап турар. Ол айтырыгны шинтипрдээрнинге боттуг бурунгаарлашкынны чедип ырлары эргежок чугула деп түвеин олар онзалап демдеглеп, делегейнин ыыгны контроло-биле чепсегленишкинни бүгү-нинти болгаш бүрүн дужкуреринге чедирип болгу дег практиктиг базымнарны боттандырарынче үлгаган оруктарны база шинтипрлерин дээп тывырынга моон сонгаарлаа идепкейлиг киржир дээ боттарының шинтипрлинн бадыткаан.

Ол соруглга-биле олар КНО-нун Кол Ассамблеязының чепсегленишкинни дужүрер талазы-биле тускай сессиязын чмылдырарын база чепсегленишкинни дужүрер талазы-биле Бүгү-делегей конференциязын чмылдырарын деткин турар.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынче болгаш тейбиңны быжыглаарынче үгзевган бүгү чогумчалыг инициативаларны талалар деткин, бо талазы-биле делегей харылзаалэрында күштүг акыглавазының дугайында бүгү делегей керээни чарары чугула ужур-дузалыг болур ийнк деп санаан турар.

ССРЭ биле ЮСФР делегейнин экономиктиг чөптүг харылзаалэрын тургузарын, молчугделдиг болгаш дең эргелиг эвес чорүктүң бүгү хенрлерин үзуткаарын амгы үеиин чугула айтырыгларының бирээзи дең санаан турар. «Делегейнин чаа экономиктиг чурумун тургузар» деп хогжүн орар чурттарның идепкейлиг үндүрүп турар негелдези ол чурттарның экономиктиг харылзаалэрга колониализмнин болгаш неоколониализмнин үзуткаар, сайзырагай болгаш хогжүн орар чурттарның ареазында озүл турар диспропорциязын ажып эртер, хогжүп орар күрүнелерниң дүрген хөгжүлдезип хандырар дээш дүрүм ёзугаар чүүкүүл өлередип турар. Совет Эвилели биле Югославия чөптүг үнделзинге, бүгү мөрүнелерниң дең эргезинин принциптеринге делегейниң экономиктиг харылзаалэрин ёде тургузарынче үлгаган КНО-нун Кол Ассамблеязының VI болгаш VII тускай сессияларының шинтипрлерин шыңгыы деткип, боттандырары оны хандырарына ёзулуг дузалаар мыдыг боттуг калбак хемчегерни КНО-нун хемчеглиг ажылдап кылыр талазы-биле чайгылыш чок күжениишкиннер дээш турүүн турар. Бо айтырыгларны шинтипрлээри дүшкүүрлүг чорүктүң болгаш чорудлалэрниң аймылдыг үнер достерин чайладырыгга дузалаар, оортан хөгжүп орар чурттарның национал хамаарышпас чорүүн камгалаары болгаш быжыглаары, улустарның социал хосталгазы болгаш дең эргези, бүгү делегейде тейбиленыш болгаш дешпээлгиг хөрээ дыка хамаарыжыр.

Л. И. Брежнев биле И. Броз Тито Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле човулел хуралдың чедишкиннинг эртекеин база оок түнгел актыын бедин-биле үнелээн. Олар түнгел актыда биижитинген принциптерин болгаш дугуржулгаларны аимдырелга бүрүү-биле чайгылыш чок боттандырарын чедип алыр дээш човулел хуралдың бүгү киржиктилериниң күжениишкиннерни болгаш тодаргай базымнарны улгаттырарынга күштүг акыглавазының дугайында бүгү делегей керээни чарары чугула ужур-дузалыг болур ийнк деп санаан турар.

ССРЭ биле ЮСФР делегейнин экономиктиг чөптүг харылзаалэрын тургузарын, молчугделдиг болгаш дең эргелиг эвес чорүктүң бүгү хенрлерин үзуткаарын амгы үеиин чугула айтырыгларының бирээзи дең санаан турар. «Делегейнин чаа экономиктиг чурумун тургузар» деп хогжүп орар чурттарның идепкейлиг үндүрүп турар негелдези ол чурттарның экономиктиг харылзаалэрга колониализмнин болгаш неоколониализмнин үзуткаар, сайзырагай болгаш хогжүп орар чурттарның ареазында озүл турар диспропорциязын ажып эртер, хогжүп орар күрүнелерниң дүрген хөгжүлдезип хандырар дээш дүрүм ёзугаар чүүкүүл өлередип турар. Совет Эвилели биле Югославия чөптүг үнделзинге, бүгү мөрүнелерниң дең эргезинин принциптеринге делегейниң экономиктиг харылзаалэрын ёде тургузарынче үлгаган КНО-нун Кол Ассамблеязының VI болгаш VII тускай сессияларының шинтипрлерин шыңгыы деткип, боттандырары оны хандырарына ёзулуг дузалаар мыдыг боттуг калбак хемчегерни КНО-нун хемчеглиг ажылдап кылыр талазы-биле чайгылыш чок күжениишкиннер дээш турүүн турар. Бо айтырыгларны шинтипрлээри дүшкүүрлүг чорүктүң болгаш чорудлалэрниң аймылдыг үнер достерин чайладырыгга дузалаар, оортан хөгжүп орар чурттарның национал хамаарышпас чорүүн камгалаары болгаш быжыглаары, улустарның социал хосталгазы болгаш дең эргези, бүгү делегейде тейбиленыш болгаш дешпээлгиг хөрээ дыка хамаарыжыр.

Л. И. Брежнев биле И. Броз Тито Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле човулел хуралдың чедишкиннинг эртекеин база оок түнгел актыын бедин-биле үнелээн. Олар түнгел актыда биижитинген принциптерин болгаш дугуржулгаларны аимдырелга бүрүү-биле чайгылыш чок боттандырарын чедип алыр дээш човулел хуралдың бүгү киржиктилериниң күжениишкиннерни болгаш тодаргай базымнарны улгаттырарынга күштүг акыглавазының дугайында бүгү делегей керээни чарары чугула ужур-дузалыг болур ийнк деп санаан турар.

Ливанның хамаарышпас чорүүн, суверенитедин, девис-кээринин четче будун болгурун хандырар, палестинчилерни болгаш палестин улустун дүрүм ёзугаар кара чайгыл төлээлекчилин болур Палестинаның хосталгалыг шимчешкинин камгалаар, ол үнделзинге Ливанда байдалды чогумчудар соруглга-биле янипнативаларны талалар деткин турар.

ССРЭ биле ЮСФР бүгү шуут совуургалдыг талаларның киржилгеи-биле Чоокну Чоон чүк талазы-биле Женева конференциязын база катап боттурар дээш турүүн турар. Палестинаны хосталарының организациязының конференциязга ээ эгезинден турар дең эргелиг киржир ужурлуг.

Долу деколонизациянның чорудлалгын дооларының эргежок чугулазын талалар онзалап демдеглээн. Олар Мүнүү Африканда полициялынын, «партеидти болгаш аймакчок мылгар чорукту сонгаарлаттайн, бүрүү-биле улустарны дээш турүүн турарын чугулаашкын, хосталга болгаш Зимбабвенин болгаш Намибиянын улустарының демисеэлин боттарының шинтипрлиг деткиринин дугайын медеглээн.

Тейбиш кожа-хелбээ догуланарының принциптерининг, делегейнин чаа даамның болдурбазының, делегейнин аймак чок чорууна кыжыглаарының болгаш үндүрттеп, Палестинаның араб улусунун дүрүм ёзугаар национал эргелерни, ооң бодунуң хамаарышпас тускай күрүнезин тургузар эргезин хандырган база ол шинаш Чоокну Чоон чүктүң бүгү күрүнелериниң хамаарышпас тускай догуннаар эргезин болгаш аймак чок чорууп хандырган турда чүүлге мынан Чоокну Чоон чүк кризизин быжыг болгаш чөптүг кылдыр тевримчалыг тогумчудары болдуруп болур дээрзин ССРЭ биле ЮСФР база катап шинтипрлин-биле медеглээн тур. Ол девис-кээре быжыг болгаш чөптүг тейбиленыы база аймак чок чорукту тургузар дээш бүгү чурттар идепкейлиг күжениишкиннерни үндүрөөнин эргежок чугулалын талалар онзалап демдеглээн.

Ливанның хамаарышпас чорууп, суверенитедин, девис-кээринин четче будун болгурун хандырар, палестинчилерни болгаш палестин улустун дүрүм ёзугаар кара чайгыл төлээлекчилин болур Палестинаның хосталгалыг шимчешкинин камгалаар, ол үнделзинге Ливанда байдалды чогумчудар соруглга-биле янипнативаларны талалар деткин турар.

ССРЭ биле ЮСФР бүгү шуут совуургалдыг талаларның киржилгеи-биле Чоокну Чоон чүк талазы-биле Женева конференциязын база катап боттурар дээш турүүн турар. Палестинаны хосталарының организациязының конференциязга ээ эгезинден турар дең эргелиг киржир ужурлуг.

Долу деколонизациянның чорудлалгын дооларының эргежок чугулазын талалар онзалап демдеглээн. Олар Мүнүү Африканда полициялынын, «партеидти болгаш аймакчок мылгар чорукту сонгаарлаттайн, бүрүү-биле улустарны дээш турүүн турарын чугулаашкын, хосталга болгаш Зимбабвенин болгаш Намибиянын улустарының демисеэлин боттарының шинтипрлиг деткиринин дугайын медеглээн.

Тейбиш кожа-хелбээ догуланарының принциптерининг, делегейнин чаа даамның болдурбазының, делегейнин аймак чок чорууна кыжыглаарының болгаш үндүрттеп, Палестинаның араб улусунун дүрүм ёзугаар национал эргелерни, ооң бодунуң хамаарышпас тускай күрүнезин тургузар эргезин хандырган база ол шинаш Чоокну Чоон чүктүң бүгү күрүнелериниң хамаарышпас тускай догуннаар эргезин болгаш аймак чок чорууп хандырган турда чүүлге мынан Чоокну Чоон чүк кризизин быжыг болгаш чөптүг тейбиленыы база аймак чок чорукту тургузар дээш бүгү чурттар идепкейлиг күжениишкиннерни үндүрөөнин эргежок чугулалын талалар онзалап демдеглээн.

Ливанның хамаарышпас чорууп, суверенитедин, девис-кээринин четче будун болгурун хандырар, палестинчилерни болгаш палестин улустун дүрүм ёзугаар кара чайгыл төлээлекчилин болур Палестинаның хосталгалыг шимчешкинин камгалаар, ол үнделзинге Ливанда байдалды чогумчудар соруглга-биле янипнативаларны талалар деткин турар.

ССРЭ биле ЮСФР бүгү шуут совуургалдыг талаларның киржилгеи-биле Чоокну Чоон чүк талазы-биле Женева конференциязын база катап боттурар дээш турүүн турар. Палестинаны хосталарының организациязының конференциязга ээ эгезинден турар дең эргелиг киржир ужурлуг.

Долу деколонизациянның чорудлалгын дооларының эргежок чугулазын талалар онзалап демдеглээн. Олар Мүнүү Африканда полициялынын, «партеидти болгаш аймакчок мылгар чорукту сонгаарлаттайн, бүрүү-биле улустарны дээш турүүн турарын чугулаашкын, хосталга болгаш Зимбабвенин болгаш Намибиянын улустарының демисеэлин боттарының шинтипрлиг деткиринин дугайын медеглээн.

ССРЭ биле ЮСФР тайбиленыы болгаш аймак чок чорукту камгалаарының, делегей айтырыгларын шинтипрлээринин хөрээнге чугула механизм бодур Каттыжыын Нациалар Организациязының улуг ужур-дузалыг демдеглээн.

Делегей айтырыгларының талазы-биле ангы-ангы делпелдерге бот-боттарын бодалдар болгаш информация солуурунун практиказын калбартырыгга ээ эгезинден турар дең эргелиг киржир ужурлуг.

Сөкпп ТК-ның Чингизе секретары Л. И. Брежнев биле ЮКЭ-нин даргазы И. Броз Тито делегейнин коммунистиг болгаш ажылчын шимчешкиннерниң чугула айтырыгларыны чугаалашкын шагдаа, ынаа болдаарының калбак болгаш хөстүг болгаш солуушкынуну, ооң түвеин «Европа тускай документинде Европага тейбиленыы, айымак чок чорукту, кады ажылдажылганы болгаш социал дешпээлгеи бүжыглаарының херээнге чугула салымшкын болур, ол чорук бүгү Европа улустарының амыралчы эрге-ажыктарынга ёзугаар дең санаан турар.

Сөкпп биле ЮКЭ партия бүрүзүнүң политиказынга, эргеажыктарынга дүүлүгүр чугаалажылышкынны, болдаар солуушкынун база ночмолистиг болгаш ажылчын партиялар, бүгү революстуг болгаш дешпээлгиг күштер ареазынга кадыы ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерни эргежок чугула деп санаан турар, ол чорук революстуг теорениы болгаш практиказы байгаалыдарынга, делегейге дешпээлгиг болгаш социал дешпээлгеи бүжыглаарының идепкейлерни калбак-биле бадытказарынга дузалаар.

• • •

Совет болгаш югослав талаар Белградка чугаалажылышкынарның түңнездерине бүрүү-биле сеткил ханганың илереткеп. Олар ЮСФР-ге Л. И. Брежневтин найыралды аян-чорууп, бодалдарның уреткүүлдиг солуушкыну ночмолистиг Европа улустарының ареазында бүгү талалыг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерниг дузалаар дээрзинге бүзүреддир.

Сөкпп ТК-ның Чингизе секретары Л. И. Брежнев ЮСФР-ниң Президентизе, ЮКЭ-нин Даргазы И. Броз Титону бодунга тевримчалыг үеде Совет Эвилелинге келирин чалаан. Ол чалаганы сеткил ханышкынын-биле хүлээп алган.

Л. БРЕЖНЕВ

И. БРОЗ ТИТО

Белград, 1976 чылдың ноя брь 17.

Совет-югослав дыңнадыгга ат салганы

(Төнчүзү. Эгеэн 1-гн арында).

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим өнүүтер!

Бөгүн бис чугула документиге ат салдывыс. Элээн-каш минуталар эрткен соонда, бис байырлажып чарлыг бис. Байырлажып чарлырының мурнунда силерге каш сөс чугаалаарын чөпшээреп көрүнер.

Чүүүн-даа мурнунда мээң болгаш моон өнүүтерим бо ужуражмышкынны шагда-ла маңнап турган бис деп чугаалаксай-дыр мен. Киевке ужуражмышкынның соонда делегей аймдыралынга-даа, бистин ийи талалыг харылзаалэрывыска-даа хөй түүлдер өскерлп борген.

Моон маңнап турганым ыпнаш, бистин чугаалажмышкыннарывыс ижип-кара чок болгаш ак сеткилдиг ёзугаа эрткен. Бот-боттарывыска эткүүзүнүң ёзугау-биле түңү чедип алганывысты, түңү ёдер ужурлугул дээрзин база түңү хүн айтырыынган дүжүреринл дээрзин болгаш моон сонгаар бистин харылзаалэрывысты кажчаар хөгжүдерни чугаалаттувус. Ол чугаалажмышкынларың кол өзөө болза ийи таланың бистиң чурттарывыстың, улустарывыстың, партиялэрывыстың, чурттарның база партиялэрының удуртулгазының ареазында наймралды быжыглаарыынче күзеен болгаш дең бисте хаиы бодал артып калган.

Ол пайыралдың утказы чүл? Ол болза бисте чугаалап турары ыпнаш, тайбың хөлүн, социализмнин тиилелелиниң дугайында Маркс-Ленининиң идеяларын боттандырар дээш төөгүлүг демисеэлге бот-боттарывыстың кожа чорууруп үргүлүү билирп ол бодуу-биле ажыктыг кады ажылдажылганың үндезинниге ийи таланың харылзаалэрын калбартырынче болгаш быжыглаарынче ийи таланың түткүүлүн олар илереткеннер.

Делегейнин каймалыга-даа соңуургалдыг чугула элээн-каш айтырыгларывыңа талазы-биле санал-онаал солуушкыны база болган.

Чугаалажмышкынларга:

совет талаадан — ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргалыгыл бирги ораалчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Экономиктиг даштыкы харылзаалэр талазы-биле күрүне комитединин даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң даштыкы хелектер министрининг ораалчызы И. П. Фирюбин, ССРЭ-нин Дээди Соведининг Президиумунун Даргалыгыл дузалакчызы В. В. Кортунов, ССРЭ-нин Непалда элчизин К. Б. Удумян, ССРЭ-нин ДХМ-нин коллегия кежигүзү, Мүрнүү Азия кылдааның эргелекчизи И. Г. Сударнков;

непал талаадан — даштыкы хелектер министри, профессор Кришна Радж Арьял, Непалдың ССРЭ-де элчизин Джагдиш Ш. Дж. Б. Рана, элчизин Гьянендра Бахадур Карки, хаанның хуу секретары Нарани Парасад Шрестха, хаанның шериг секретары, генерал Дала Гамбхир Сингх, даштыкы хелектер талазы-биле секретарь Уддхав Дев Бхатт парлалга айтырыгларының талазы-биле хаанның секретары Чирап Шамшер Тхапа олар киришкеннер.

Чугаалажмышкынынар амдаа уламчылаар.

(СЭТА).

Уттундурбас дайын чылдарындан бээр бистиң билин келгенивис ышкаш, ол билишкин улуг күш болур.

Амгы эки документиниң соонда болур ажыл-херектерында биижитингеининден-даа улуг болур дээрзинге бүзүрелдя изередирин чөпшээреп көрүнер.

Силерниң кайгамчыктыг чурттуларга социалдың тургузуушкунуун хөрээнге улам ынай улуг чедишкиннерни силерге сагыш-сеткилден хамыдыдан күзедивис.

Биске көргүскеп уттундурбас хүлээп алышкын дээш бага катаң түректиң хаиызындан четтирдим.

Эш И. Броз Тито харыы чүве чугаалаан.

Эш И. Броз ТИТОНУҢ чугаазы

Байырлажып чарлыг тура. Силерге каш сөс чугаалаарын чөпшээреп көрүнер.

Чүүүн-даа мурнунда мен болгаш моон өнүүтерим бо ужуражмышкынны шагда-ла маңнап турган бис деп чугаалаксай-дыр мен. Киевке ужуражмышкынның соонда делегей аймдыралынга-даа, бистин ийи талалыг харылзаалэрывыска-даа хөй түүлдер өскерлп борген. Чыл келген түдүм-на бистиң чурттуус үлам-на дүргөн хөгжүп орар. Бир эвес Силер биске үр артып калган болзунарээ, бистиң улуузувустуң каптаар чурттап турарын, силерниң улуузуларга ооң кончаар хамаарыжып турарын көөр ийик силер. Ынчалза-даа ону Силер ажыл хүнү турза-даа, дүүн кудумчуларга ону көрүп болур турган силер. Бистиң улуузувустуң Силерни, эш Брежнев, а Силерниң өмүнээкерден Совет улуска кончаар байыр чедирип турганын көрген силер.

Бистиң амдыралга боттандырар түүлдериве бо документиде бижиттингеининден артык болурунга иманыр мен.

Бистиң делегаднязывыска киргеи эштерниң өмүнээнинден база бодумнуң өмүнээмден Силерниң аян-чоруузарга болгаш чугаалажмышкынарга бис шуптувус ооруп турар бис деп медеглеп болур мен.

Аян-чоруузар дээш Силерге четтирдим. Совет Эвилелинге баар талалга дээш четтирдим база ону үр маңнавас боор деп ыңаныш тур мен.

БЕЛГРАД. Революция булъварында Эвилелдия скупщинанының (парламентинин) бажыңы. Макала 1945 чылдың ноябрь 29-та Тургузукчу хурал Югославияны Федеч Республика кылдыр чарлаан.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ОБЪЕКТИВТЕ — ЮГОСЛАВИЯ

Зеница хоорай югослав металлургиязының төвү болур. Бүгү чурттуң кажынын 50 хуузун эзилдиргеи үндүрүп турар металлургия комбинады ында бар. Босния хемчиин ийи эрнктеринде ол хоорай туттунгаш. Ногаан шиферлерин болгаш сиверлерин аразында амгы үеиин чурттарга бажыннары болгаш административтиг бажыннар бар. Хоорейда 6 дээди середилге черлери бар, ында национал үлетпүрге кадрларны белеткеп турар. Зеницаның үжен муң чурттакчыларының барык чартыы аныяктар болур.

ЧУРУКГА: Зеницаның чаа тудугларын.

ТАНЮГ—СЭТА-ның фотозу.

Чедиишкиннерни быжыглаар

Бии-Хем районуң «Хадың» колхозунуң коммунистери чоокта чаа болуп эрткен отчёт-сонгуулдыг хуралынга партбюроның отчётчуг үезин дургузында кылып чорукан ажылын ханыы-биле сайгарып чугаалашкан, колхоз будурулгелиниң бүгү адыраарының ажыктыг чорууп бедидер, будурүп турар продукциянын шынарын экижидериниң онгу беш чылынын баштайгы чылында бо чергелеп эки көргүзүлгерин чедип алырынче колхозтуң бүгү ажыл-ишчилерин партин организациязы колхоз баштаар чери-биле болгаш оске-даа хөй-ниитп организациялары-биле кады биилдиг мобилизастап келгенин отчёт-сонгуулдыг хуралдан демдеглээн. партбюроның ажылынга чүгээр дең үнелелдп кылганы таварылга эвес.

Колхоз будурулгезин эргедеп башкарарынга дешпээлгеиг аргаларны «Хадың» колхозтуң баштаар чери, специалистери дидимн-биле шинтээдин ангелээн. А партбюро (секретары М. Биче-Хруг) дешпээлгиг аргаларны пенгередиринге, чаартылгаларны кылырынга бүгү талалыг таарымчалыг байдаларны тургузуп, малаа хамаарышкан айтырыгларны баштаар черинин, партбюроның каттышкан хуралдарынга чугаалажып, хүлээп алдыган шинтипрлерининг күүсеэдезин организастап турар.

Мал ажылын концентрастаар болгаш специалистер талазы-биле тодаргай хемчегерни эрткен чылдан бээр боттандырып эгелээн. Моон мурнумда чылдарда колхозтуң шаар малып хөй кодаиларга үскеш, ыраккы пунктагларга кадарып турган. Чамдык хөй-жуларның харысаалга чогуудан малдың өлүр, хораар чоруу хөй, чаш төл чегче ажынмайп турган. Кодаиларны улгаттыр наттыштырган, төрүүр малды база эът, дух бээр малды ийи ажы ыыдыр тускайлаан соонда хөй ажыды орулгалыг адыр апарган. Эрткен он айларда мал ажылыдан бирын чартык миллион рубльдик орудгазы алдынган.

Күрүмеге садар малдың чайгы болгаш ыышкы семиртилгелп таарымчалыг кылдыр организастаан. Амгы үеде 2 кезек чердө семиртиге иелдери доктаашаар ажылдап турар болгаш ында тургускан бүгү малга бозбаларыгган чемин, далган холаан чылыг сугну берип турар. Оон ачылында немелде дөңгө иудуваайн турар. Колхозтуң бо чылын эътке дужлаган бода малының бирээзинин-не дөрт деңээли 400 кг, а шөөр малдың—49 кг болган. Үстүнде чугаалаанывыс арыг орулганың эзелеп эзелеп эътеп киргеи.

Партбюро сүт-бараан фермазының ажылын эде кылган. Фермаиың эрелекчизинге, сүт хүлээп алыр чевге коммунист эштерни быжыглаан, ацаа партболуктуг тургускан. Комсомолчу-ажылчыларның ышкы дээш алдан хөй кижи саалчылай берген. «Хадыңның» саалчыларының сүт саларының чыл ортазында ийи ай бурунгаар күүсеткеп, чыл төнчүзүнде чедир 110 тонна сүттүг номей садар деп бедиткеп хүлээлгеиг ажылдап турар.

Отчёт-сонгуулдыг хуралга санал бергеи коммунистер Д. Салчак, И. Петиевич, А. Мушкина болгаш оон-даа оскелер онгу беш чылдың баштайгы чылында чедип алдыган чедишкиннерни быжыглаптаан, колхоз будурулгезининг адырларында коммунистерниң күүзүн немгарын, олардың авангардтыг ролин бедидерни чедип алырын ап-ааладп айытпаан. Парторгинизациянның ачылдези мошкак деп хуралдан демдеглээнни кончуг шын. Колхозта нүүлээжид ылыын шыдлар ижки 420 ажыг, а партия организациязында чүгле 36 чежиттүн бар. Олардың алдызы пенсионерлер, а пенсияже үнер чоокшулаан кижилер база эвээш эвес. Ынчангаш аныяктарның, иодээ интеллигенциянын ыштиидеп толептиг кижилерни партия кежигүнүнге белеткээринче киттиңгейни күштелдирер деп, санал бергеиперниң демдеглээни черле ыын.

С. МААЛЫ.

СОВЕТ-НЕПАЛ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ССРЭ-нин Дээди Соведининг Президиумунун болгаш Совет чөвээттиг талаалы-биле ноябрь 17-де Москвага Непалдың хааны Бирендра Бир Бикрам шах Дева албанның аян-чорууп кылып келгеи.

Ноябрь 17-де Кремльге ССРЭ-нин Дээди Соведининг Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш Непалдың хаанга Бирендра Бир Бикрам шах Девадың ареазынга чугаалажмышкынылар болган.

Найыралдыг байдадда эргеи чугаалажмышкынар үезинде янзы-бүрү талаларга совет-непал кады ажылдажылганың хөгжүдезининг байдалын болгаш перспективаларын чугаалажып көрген. Ден эргелиг болгаш каймалыга-даа ажыктыг кады ажылдажылганың үндезинниге ийи таланың харылзаалэрын калбартырынче болгаш быжыглаарынче ийи таланың түткүүлүн олар илереткеннер.

Делегейнин каймалыга-даа соңуургалдыг чугула элээн-каш айтырыгларывың талазы-биле санал-онаал солуушкыны база болган.

Чугаалажмышкынынарга:

совет талаадан — ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргалыгыл бирги ораалчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Экономиктиг даштыкы харылзаалэр талазы-биле күрүне комитединин даргазы С. А. Скачков, ССРЭ-ниң даштыкы хелектер министрининг ораалчызы И. П. Фирюбин, ССРЭ-нин Дээди Соведининг Президиумунун Даргалыгыл дузалакчызы В. В. Кортунов, ССРЭ-нин Непалда элчизин К. Б. Удумян, ССРЭ-нин ДХМ-нин коллегия кежигүзү, Мүрнүү Азия кылдааның эргелекчизи И. Г. Сударнков;

непал талаадан — даштыкы хелектер министри, профессор Кришна Радж Арьял, Непалдың ССРЭ-де элчизин Джагдиш Ш. Дж. Б. Рана, элчизин Гьянендра Бахадур Карки, хаанның хуу секретары Нарани Парасад Шрестха, хаанның шериг секретары, генерал Дала Гамбхир Сингх, даштыкы хелектер талазы-биле секретарь Уддхав Дев Бхатт парлалга айтырыгларының талазы-биле хаанның секретары Чирап Шамшер Тхапа олар киришкеннер.

Чугаалажмышкынынар амдаа уламчылаар.

(СЭТА).

1976 чылдың Күрүне шаңналыының лауреаттары

«Иениң шөлү»— театр сценазында

ФРУНЗЕ. Ленинчи болгаш Күрүне шаңналарының лауреады, чогаалчы Чингиз Айтматовтуң бюза ыңдыг аттыг тоозузу-биле «Иениң шөлү» деп балеттиң түргузукчуларынга 1976 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан. Оларның аразында—музыкалының автору, республиканың сураглыг композиторларының бирээзи К. Молдобасанов, балетмейстер—У. Сарбагышев, Толгойлайның ролюнуң күүседикчилери, балеттиң кол ойнакчылары А. Токомбаева болгаш Р. Чокоева олар бар.

ЧУРУКТА: «Иениң шөлү» балеттен көргүзүг.

И. ДРОПОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Шыдыраага бодал херек

МАРГЫЛДАА ЧООКШУЛААН

Шыдыраа спортунга Тыва АССР-ниң бирги чери дээш мазылдаанын эгелээрингге чедир үезин үе арткан. Декабрьниң 4-те республика найыскылаашта Тываның эң шырак шыдыраачылары чыглып келгеш, онта хамаарыштыг бодумнуң санаалдарымны база немеккедим. Шыдыраа оюнун массалыг болдурарын черле чугула. Чүгле ооглайлараа эвес, харын көдээге спортчуг бо хевирлиг ишкинээлиг эглидиглерни, ол тоолу-биле ишкинээлиг комплексти, колхоз, совхозтарда спорт кежиттептериниң боттуг ажылдарын чорудуп күзеңнеп.

*Бистиң Бай-Тайга районда чедиген үжүк-бажында ийи-бир болуглар маргылдаалараа киржип келип турар шыдыраачылар эвээш эвес. Оларның аразында хозуннуг-даа, аныяктар-да бар. Ынчалза-да оларның мергежилии өстүрүп ажыл чорудээн келген. Республикага шыдыраа маргылдаалы болуп дээ бергенинден бүдүүшкүде, байон тиилеп кулдаан комплектелгеш кандиг-даа спортуг мергежилии бар-имнадаавайн чыгыжыл шыдыраа маргылдаалары чоруп турар. Шак ындыг маргылдаалары болгаш спортсугнар, харын-даа фермалар, колхоз, совхозтар аайы-биле мергежилиг шыдыраачылар ажыл-ижинге киржип турар. Ынчангаш мен «Урожай» эки тура спорт нитилелиинде бактаал турар болгаш оон чемпионадынга доктаавал киржип турар болгаш-даа, ол нитилелдиң чемпионун кажыктыг үлегдиг чүрээрилиг доктаакчадым. Моон мурнунда долганып-дыр ойнаар система-биле ойнап турган болза сөөлгү ийи чылда швейцар системага-биле эрттирип эгелээн. Оон киржикчилериниң саны 28 кижи чедип турар. Ынчангаш мен «Урожай» эки тура спорт нитилелиинде бактаал турар болгаш оон чемпионадынга доктаавал киржип турар болгаш-даа, ол нитилелдиң чемпионун кажыктыг үлегдиг чүрээрилиг доктаакчадым. Моон мурнунда долганып-дыр ойнаар система-биле ойнап турган болза сөөлгү ийи чылда швейцар системага-биле эрттирип эгелээн. Оон киржикчилериниң саны 28 кижи чедип турар. Ынчангаш мен «Урожай» эки тура спорт нитилелиинде бактаал турар болгаш оон чемпионадынга доктаавал киржип турар болгаш-даа, ол нитилелдиң чемпионун кажыктыг үлегдиг чүрээрилиг доктаакчадым. Моон мурнунда долганып-дыр ойнаар система-биле ойнап турган болза сөөлгү ийи чылда швейцар система

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 273 (10258) 1976 чылдың ноябрь 20, суббота | 1925 чылда гидевлеттингеш | Өртээ 2 кеп.

Совет-непал чугаалажыышкыннар доозулган

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш Непалдың Хааны Бирендра Бир Бикрам шах Деванның аразында чугаалажыышкыннар ноябрь 18-те, Кремльге уламчылаан.

Талалар политика, экономика, культура болгаш өске-даа адырларга совет-непал харылзааларның айтырыгларын чугаалажырын дооскан болгаш ийи талалыг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдүрииниң оруктарын тодараткан.

Ийи таланың кайызының-даа сонуургалын болдуруп турар делегей айтырыгларының, ооң иштинде чавырылдырыышкын чорудуушкунуң Азия диптиң районнарынче неп-

тередир, делегейге политиктиг климатты чогумчудар айтырыглар талазы-биле болалдар солчурун база дооскан.

Чугаалажыышкыннарга совет талададан киришкеннер болза: ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуров, албанның өске-даа кижилери, непал таладан киришкеннер болза—даштыкы хереглер министри, профессор Кришна Радж Арьял болгаш өскелер-даа.

Совет-непал кады кылган дыннадыгны талалар чүүлдүтүнүпен.

Чугаалажыышкыннар снайыралдыг-байдалга эрткен.

(СЭТА).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы

ОНГУ БЕШ ЧЫЛ: РОССИЯНЫҢ СОРУЛГАЛАРЫ

Россияның Совет Федеративтиг Социалистиг Республиказының Дээди Совединиң тоску чыыжының дөрткү сессиязы ноябрь 18-те Москвада Кремльдиң Улуг ордузунда ажылдап эгелээн.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кирилленко, Ф. Д. Кузаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, П. Н. Подгорный, Г. В. Романов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Д. И. Пономарев, М. С. Соломенцев, Н. В. Кашпитонов, В. П. Долгих, К. Ф. Катушев, К. У. Черненко, Я. П. Рябов оларны депутаттар болгаш аалчылар бут кырынга туруп келгеш, диңмиттиг, үргүлүүледдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Сессияның хүн айтырыгларын депутаттар чангыс үнбиле бадылаан. 1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң Күрүне беш чыл планының дугайында, 1977 чылда РСФСР-ниң Күрүне планының болгаш Күрүне бюджединиң дугайында, а од мыкаш 1975 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң күүседиишиниң дугайында, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Херээженериниң күш-ажылының болгаш амыдыралының, неминг болгаш чаштың камгалалының айтырыгларының талазы-биле доктаамал комиссиязының тургузар дугайында, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында айтырыглар хүн чурумунда киргеп.

Хүн чурумунуң бирги болгаш ийиги айтырыгларының талазы-биле илеткелди РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы, РСФСР-ниң Күрүпланының даргазы депутат **Н. И. Масленников** кылган.

Амгы сессияга көөр кылдыр киирген беш чыл планының төлевилелиин СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунуң түүлдүг деп көргени болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының бадылааны 1976—1980 чылдарга ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол угланымышкыннары-биле, а ол мыкаш чурттуң улус ажыл-агый планы-биле бүрүн дүүштүр чогладып тургускан деп, ол чугаалаан.

Улус ажыл-агыйының бүтү эвеполарының ажыктыг торуктуң белидиргиниг, эртем-техниктиг дешилгениң дүргедиргиниг, күш-ажылдың будуруккүлүүн бедидиргиниг, ажылдың ыңнарын бүгү тала-биле акжигдиргиниг үндезилээш, Россия Федерациязының экономиказын динамиктиг болгаш пропорционалдыг хөгжүдүрүн планда көрүп турар. Беш чыл дургузугда будурер национал орулга 32,8 хуу өзер.

Үлетпүр будурүлгениниң хемчээли 36 хуу, ооң иштинде будурүлгенин чепсек-херекселдерни будурери («А» болук)— 38 хуу өзер. Чылда ортумаа-биле алырга кедөө ажыл-агыйның ниити продукциязы 16 хуу өзер, ооң эң үстүү өзүлдези 8,7 миллиард рубль, азы эрткен беш чыл-даазындан барык ийи катап хөй болур.

Хереглел фондузун мурнады өстүрерни көрген, национал орулгага ооң үлүү 1975 чылда 72,8 хуу турганындан 1980 чылда 74,3 хуу чедир өзер. Чоннуң кижи бүрүзүнүң онаатпыр боттуг орулга 23 хуу өзер. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда алыр ортумак шалыны 18 хуу өзер, азы 178 рубль болур. Ниити ажыл-агыйдан колхозчуларның орулгазы 25,3 хуу өзер.

Амыдырал денелиин бедидиргиниг хереглеглиг ниитилел фондулары улуг ужурдузалыг, ооң төлевир, чингиледе талаазы-биле чоннуң ыңнар ажыы 1980 чылда 1,3 хуу катап өзер.

Чаа беш чылда чурттарга тудуунуң улуг хемчээлин богтандырар. РСФСР-ниң девискээрингe ниити шолу 311 миллион дөрбелчин метр чурттарга бажыңнарны тударын көрүп турар. Моон ачызында 32 миллион ажыг кижи чурттарга байдалын экижидер. Кооперативтиг чурттарга тудуунуң хемчээлин үштүң бир кеминге улгадыр.

Мурнундагы чылдарга бодаарга бойдус камгалалының, бойдус курлавырларын чөптүг ажыглаарының талазы-биле улуг ажылдарны калбак хемчээлге чорудар. Бо үүлдерни боттандырарынга 7 миллиард ажыг рубльди, азы эрткен беш чылдаазындан 3 миллиард рубль хөйүг үзүп бээрим көрүп турар.

Республиканың экономиказының кол адыры — үлетпүр бедик темп-биле хөгжүүр апаар деп илеткелчи чугаалаан. Одалга-энергетика базазы улам ыңайы хөгжүдүрин алыр. Электри энергиязы ажылдап кылыры 1980 чылда 852 миллиард киловатт-шак, азы 1975 чылда тургавыйдан үштүң бир кезиниден хөй болур. 1980 чылда 554 миллион тонна нефтиниң, 251 миллиард кубометр газты (беш чыл иштинде өзүлдези 2,2 катап хөй болур), 436,5 миллион тонна хомур-дашты тыварын планнаан турар.

Беш чылдың соолгу чылынга 62 миллион тонна шөйүү, 94 миллион тонна кашы өзилдирер, кара металлдарның 74 миллион тонна прокадын болгаш 11 миллион тонна кан хоорааларын будурер.

Химиң болгаш нефтехимиң үлетпүрүнүң продукциязы беш чыл иштинде 1,6 катап көзүлдөр.

Республиканың машинаэ тудугчуларының продукциязын будурериң 1,5 катап улгаттырар.

Онгу беш чылдың социал программазын чедиишкиниг боттандырары-биле, совет кижилерниң чаагай чоруунуң улам ыңайгы өлүлдези-биле ханы харылзаадыг бистиң экономиказыстың кол айтырыгларының бирээзи болза, чоннуң хереглел бараанарын будуреринге болур. Пос-таавы болгаш чиик үлетпүрге будурүлгө хемчээли 25,6 хуу өзер. Аъш-чем бараанарын ажылдап кылыры 25,4 хуу көвүдөөр.

Онгу беш чылда кедөө ажыл-агый будурүлгезиниң турушту өзүлдезин чедип алырынче, хоорайның болгаш кедөөниң ажыычы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының байдалын чоокшулаттырарынче угланган партияның үр хуусаадыг аграр политиказын амыдыралга улам ыңай боттандырарын көрүп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниге дүүштүр республиканың кедөө ажылагыйының кол угланышкыны болза, ооң материал-техниктиг баазазын быжыглаарынга, механизациялга, мелиорациялга болгаш химизациялга үндезилээш, будурүлгени интенсификастаары, амгы үениң ертемишин болгаш мурнакчы дүржүлгазының чедиишкинин шиңгээдип алыры болур.

1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң кедөө ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге 75 миллиард ажыг рубльдиң капитал салыышкынын берип турар. Бо дээрге төску беш чылда турганындан 30 хуу хөй боол турар. Республиканың кедөө ажыл-агыйы 1971—1975 чылдарда 132 миллион тонна чеминчидилгелерни алган болза, бо беш чылда 230 миллион тонна минералдыг чеминчидилгелерни алыр.

Колхозтар болгаш совхозтар ниити ортаа 20 миллиард рубль ажыг чүс-чүс муң ажыг тракторларны, чүк машиналарын, комбайннарны, оскелаа машиналарны болгаш дерит-херекселдерни алыр.

Онгу беш чылда Россияның кедөө ажыл-агыйының баа бир кол соруглазы болза тараа будурериң бүгү тала-биле көвүдедири болур. 1980 чылда тараавың ниити чыылдазын 13,4 миллион тонна чедирер, бо дээрге артыкы беш чылда чыл санында-ла ортумаа-биле будурүп тургашындан 30 хуу хөй-дүр. Чигир свеклазы, тарымал тоорук, лён-волокно, картофель, ногаалар болгаш чер ажылының оске-даа продуктуларын будурери дыка көвүдөөр.

Кедөө ажыл-агый будурүлгезиниң планнаан өзүлдезин чедип алырынга кол чүүл болза мелиорация ажыдарының айыткан программазын боттандырары болур. Ону күүседиргe 17 миллиард ажыг рубльди үзүп бээр. Бо дээрге чедирги болгаш сески беш чылдарда мелиорацияга үндүрген акша-хөреңгe деп бооп турар.

Мал ажылын хөгжүдөр талазы-биле улуг соруглаарны шиитпирлээр апаар. Ылангыя мал чеминиң баазазын быжыглаарынче онзагай кичээнгейни үгландырып турар. Чаа беш чылда ону хөгжүдүрүнүң комплекстиг планын ажылдап кылган, өскөөр чугаалаарга, мал чеми будурер, капитал тудуг, машиналар болгаш дерит-херекселдер бээр, бо соруглазы күүседири-биле обылектилерни ажыглаалга киирер талазы-биле даалгаларны тодараткан.

Көдөө ажыл-агыйны улам ыңай интенсификастаарының болгаш хөгжүдүрүнүң чугула фактору болза ажыл-агыйлар аразының кооперациялыг-ла болгаш агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, көдөө ажыл-агыйны специализастаарының болгаш кондентрастаарының калбак программазын амыдыралга боттандырары болур.

Онгу болгаш ооң дараазындагы беш чылдарның улус ажыл-агый талазы-биле чугула соруглазы болза РСФСР-ниң кара хорээнүүр эвес зоназының көдөө ажыл-агыйын кодүрүлгезиниң кайгамчык улуг программазын боттандырары болур. Ол зонаны онгу беш чылда хөгжүдүрүнге 35 миллиард рубльди, азы эрткен ийи беш чылды катай алганыңдан хөйүг бээр.

Онгу беш чылда Россия Федерациязынга улус ажыл-агыйының бүтү адырларын хөгжүдер, капитал тудуг болгаш социал база культурага-амыдырал ужур-дузалыг объектилерни ажыглаалга киирер талазы-биле улуг программаны күүседирип плетпелчин дыңнаткан. СЭКП-ниң XXV съездизиниң айыткан шиитпирлериниге дүүштүр капитал тудугга чүүлүн-даа мурнунда артем-техниктиг дешилгени дүргедидирин болгаш ам ажылдап турар будурүлгелерни модернизастаарын хандырып турар тудугларже акша-хөреңгe үзүп бээрин көрүп турар.

Онгу беш чылда Россия Федерациязының будурүкчу күштерин улам ажыктыг кылдыр таварыштыр тургускының ачызында бойдус курлавырларны долу, ажыктыг ажыглаарны болдупар, республиканың будурүкчу күштерин улам ыңай хөгжүдүрүнге болгаш чоннуң материалдыг чаагай чоруун бедидиргиниг таарымчалыг байдалдар тургуступар.

1977 чылда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң Күрүне планы болза онгу беш чыл планының органиктиг чарылбас кезээ болур деп илеткелчи ооп ыңай чугаалаан. 1977 чылда—Улуг Октябрьның 60-билейлиг алдан чылында—республиканың улус ажыл-агыйының бүтү адырларын улам ыңай хөгжүдүрин хандырар.

Түнелиниде И. И. Масленниковтуң чугаалаанынга болза, Ака-дүрмә республикаларның пайыралдыг ог-бүдезиниң составында кирип турар Россия Федерациязының ажылчы чоннары Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле таа беш чыл планын күүседирип-де долу шиитпирлиг болгаш бистиң чуртувуска коммунизмниң тургузаарынга төлептиг үүлүн хиирер.

• • •

1977 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң дугайында болгаш 1975 чылда Күрүне бюджединиң күүседилгениң дугайында илеткелди республиканың бан министри депутат **А. А. Бобровников** кылган.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели амгы сессия көөр болгаш бадылаар кылдыр 1977 чылда РСФСР-ниң Күрүне бюджединиң төлевилелин орулгалар болгаш чарыгдалдар талазы-биле 50863,3 миллион рубль түнге киирип тур деп ол дыңнаткан.

Бюджеттиң төлевилелиин 1977 чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң планының көргүзүлелери бы болгаш чиик үлетпүрге будурүлгө хемчээли 25,6 хуу өзер. Аъш-чем бараанарын ажылдап кылыры 25,4 хуу көвүдөөр.

Онгу беш чылда кедөө ажыл-агый будурүлгезиниң турушту өзүлдезин чедип алырынче, хоорайның болгаш кедөөниң ажыычы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының байдалын чоокшулаттырарынче угланган партияның үр хуусаадыг аграр политиказын амыдыралга улам ыңай боттандырарын көрүп турар. СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлериниге дүүштүр республиканың кедөө ажылагыйының кол угланышкыны болза, ооң материал-техниктиг баазазын быжыглаарынга, механизациялга, мелиорациялга болгаш химизациялга үндезилээш, будурүлгени интенсификастаары, амгы үениң ертемишин болгаш мурнакчы дүржүлгазының чедиишкинин шиңгээдип алыры болур.

1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң кедөө ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге 75 миллиард ажыг рубльдиң капитал салыышкынын берип турар. Бо дээрге төску беш чылда турганындан 30 хуу хөй боол турар. Республиканың кедөө ажыл-агыйы 1971—1975 чылдарда 132 миллион тонна чеминчидилгелерни алган болза, бо беш чылда 230 миллион тонна минералдыг чеминчидилгелерни алыр.

Колхозтар болгаш совхозтар ниити ортаа 20 миллиард рубль ажыг чүс-чүс муң ажыг тракторларны, чүк машиналарын, комбайннарны, оскелаа машиналарны болгаш дерит-херекселдерни алыр.

Онгу беш чылда Россияның кедөө ажыл-агыйының баа бир кол соруглазы болза тараа будурериң бүгү тала-биле көвүдедири болур. 1980 чылда тараавың ниити чыылдазын 13,4 миллион тонна чедирер, бо дээрге артыкы беш чылда чыл санында-ла ортумаа-биле будурүп тургашындан 30 хуу хөй-дүр. Чигир свеклазы, тарымал тоорук, лён-волокно, картофель, ногаалар болгаш чер ажылының оске-даа продуктуларын будурери дыка көвүдөөр.

Кедөө ажыл-агый будурүлгезиниң планнаан өзүлдезин чедип алырынга кол чүүл болза мелиорация ажыдарының айыткан программазын боттандырары болур. Ону күүседиргe 17 миллиард ажыг рубльди үзүп бээр. Бо дээрге чедирги болгаш сески беш чылдарда мелиорацияга үндүрген акша-хөреңгe деп бооп турар.

Мал ажылын хөгжүдөр талазы-биле улуг соруглаарны шиитпирлээр апаар. Ылангыя мал чеминиң баазазын быжыглаарынче онзагай кичээнгейни үгландырып турар. Чаа беш чылда ону хөгжүдүрүнүң комплекстиг планын ажылдап кылган, өскөөр чугаалаарга, мал чеми будурер, капитал тудуг, машиналар болгаш дерит-херекселдер бээр, бо соруглазы күүседири-биле обылектилерни ажыглаалга киирер талазы-биле даалгаларны тодараткан.

Көдөө ажыл-агыйны улам ыңай интенсификастаарының болгаш хөгжүдүрүнүң чугула фактору болза ажыл-агыйлар аразының кооперациялыг-ла болгаш агроүлетпүр интеграциязынга үндезилээш, көдөө ажыл-агыйны специализастаарының болгаш концентрастаарының калбак программазын амыдыралга боттандырары болур.

Онгу болгаш ооң дараазындагы беш чылдарның улус ажыл-агый талазы-биле чугула соруглазы болза РСФСР-ниң кара хорээнүүр эвес зоназының көдөө ажыл-агыйын кодүрүлгезиниң кайгамчык улуг программазын боттандырары болур. Ол зонаны онгу беш чылда хөгжүдүрүнге 35 миллиард рубльди, азы эрткен ийи беш чылды катай алганыңдан хөйүг бээр.

Онгу беш чылда Россия Федерациязынга улус ажыл-агыйының бүтү адырларын хөгжүдер, капитал тудуг болгаш социал база культурага-амыдырал ужур-дузалыг объ

АЖЫЛЧЫН САЛГАЛДЫ БЕЛЕТКЭЭР ДЭЭШ

Тываның аар үлетиүрүүн баштавгыны — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың тургустуганындан бээр бир кол айтырыг эдээ кадрлар белеткели болуп келген. Ынчангаш даг-дүгү арыглаар фабриканың корпустары-биле кожа профтехучилищенің корпустары бедип үне бергилээн. Оон бээр он чыл ажыш турар. Училищениң кол сорулгазы ажылчын актының аныяк салгалын белеткээр, оларны билиглер-биле чеңнеттелеп, нарын мергежилдерге оөредип, кижизидеръе болгур.

Бо сорулганы шинтираазри-биле училищениң дирекциязы, партия организациязы инженер-башкы кадрларның шынар составын аныяктаткан. Бир эвес 1963 чылда училищеге штатта башкы саны чүгле чаңгыс кижи турган болза, бо оөредилге чылдык эгезинде 11 четкеш. Олар шуну даап эртемнеп. Бүдүрүлге оөредилгениниң техниктиг ортумак эртемниг 17 мастери бар. Соолгу чылдарда элээн хөй башкылар, мастерлер Ленинградка, Новосибирскиге, Уфага оске-даа хоорайларга боттарының билиин бедиткеп.

Училищениң материал-техниктиг базазын элээн бижыккан. Амгы үеде оөредилгениң эки дериттинген 9 кабинеди, 2 мастерскаязы бар. Бир эвес 1970 чылга чедир училищеге 300 сургуул оөренип турган болза, бо оөредилге чылында оларның саны 300 ашкан. Мурнукузунга деңнээрге соолгу чылдарда сургуулдарның ниити белиинің дериели бедээн.

Он чылдың иштинде училищеге бир муң ажыг ажылчын специалистерни белеткээн.

Онгу беш чылда бистиң мурнувуста улуг сорулга туруп турар. Бо чылдың майда СОПЗ-ниң Профтехоөредилге талазы-биле Күрүне комитединиң доктаамал боттаар Ак-Довуракты № 3 профтехучилищези ортумак разрядче шилгээн. Амгы үеде оөренип турар сургуулдар доозуп үнерде ортумак билигниг аттестадын болгаш училище дооскаанының дипломун алыр.

Аныяк ажылчыннарны белеткээриниң шынарын экижидериниң эң чугула чүүл техниктиг чогаадылга болур. Училищеде партия организациязы башкылар коллективи-биле кады техниктиг чогаадыгланыг болгүмнерни, техниктиг конференциялларны дамчыштыр чогаадыкчыларның болгаш таарымчыларның болгүмнерни тургускаш, сургуулдарны олче хандыкшыдарын оралдажып турар. Техниктиг чогаадылга болгүмнерниге оларның кылган эки ажылдарын Ак-Довурак хоорайга техниктиг чогаадылга делгелгелерниге хөй удаа делген көргүзүп келген.

Партия организациязының удуртулгазы-биле училищеде комсомол организациязы сургуулдарның эстетиктиг кижизидилгезинче кичээнгейни моожээн. Бо талазы-биле бичее эвес дуржулга чедип алдынган. Республиканың профтехоөредилге талазы-биле эргелелиниң коллективтериниң ийиги республика көргүдленнге 75 кижи киришкен. Танцы коллективи, эстрада ансамбли анаа I чергениң, ыраажылар болуү — II чергениң дипломнары-биле шаңнаткан. Бот-тывынгыр үран чүүл коллективтериниң Бүгү-ойлел көрүдлениниң Кызылга болган ийиги үе-чадазының үжен кижи киришкен. И. Лопсан, Г. Сундуй, В. Ондар, И. Кадырык, Г. Ооржак, В. Бюрбю, А. Ооржак олар болгаш бистиң оске-даа доозукчуларывыс ада идепкейлиг киришкеп.

Ашык салгакчыларның чогаадыкчы инициативазын кодүреринин, моральдыг бедик шынарга кижизидериниң чүгүлә чүүлү социалистиг чарышка училище 3 удаа бирге чернин элээн. Училищениң сургууу Галина Сундуй Тиилелгениң 30 чыл болган оюнда Тиилелге тугунуң адаанга Москвага чурукка тырттырган. Зоя Хомушку Ленинчи «комсомолдуң стипендиязын алыр эргеш, элээн каш сургуулдар Болганиже аяк-чорук кылыр эргеш чаазал алган. Социалистиг чарышка мөрөйлүг болган материалдыг идиг бериишкинин биилиг ажылаапывыс бо эки түңнелдерин чедип алырынга идиглеп берген.

Бисте чарыштың тиилекчилеринге шилчиир Кызыл туктарны даандырыкчыларывыс болур бүдүрүлгениң хоочун ажылчыннары тыпсын турар. Эки оөредилгелиг сургуулдарның чүрүүн Хүндүлел самбыразынга делген турар. Төрээн оөредилгелгилеринің ада-иелеринче чагааларны чорудары чаңчыл апаргаан. Оөреникчилериң профбилеел комитединиң кежигүннери социалистиг хүлээлгелер күүселдезинин талазы-биле бот-боттарын бо-ла хынаашыр. Бо чорук оларның харысаалгазын бедидип, бот-боттарынга аштырбас дээш чүүкүлүн узам күштелдирер, организакчы арга-мергежилге оөредип, кижизидер.

Училище биле оөң базазы бүдүрүлгениң бир деминг ажылы оөредилге-кижизидилгелиг ажылдың шынарын бедидиринге доктаамал үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, мактап келген.

Чаагайжыдылга талазы-биле чогуур ажылдар бо чылын базы кылдыгаан. Машиналар чоруур 38 муң дербелчин метр орукту, 25 муң дербелчин метр тротуарларны асфальтылаан, кудумчулар кыдыгларында 2000 хажоок дашгарам салган, шиин хөй асфальт ышыглаарны сеткээн. Хоорай автобустарынын «Востоктаа» эр чернин, автобустар доктаар чамдык черлерни чаагайжыткан. Хоорайның Хүндүлел сембыразын ап кылган Ленин модун делгемчиткеп.

Ногаанчыдыга талазы-биле 5 муң шыттарым, 6 муң чадаа үңүштерни, 11 муң дербелчин метр газолинарга сигнерни, 500 муң чечек өзүмнерни тарып олуруткан. Будүрүлге, албан организация болгаш оөредилге черлериниң коллективтери, чурттакчы чон хоорай чаагайжымдарына 45 муң кижи-хүнүү ажылдаан, 130 муң рубль хемчээлдиг аянныларны күүселеп.

Чаагайжыдылганың 9 айларда түңнели-биле бирги черни автосепттелге заводу алгаш, шилчиир Кызыл тук болган 500 рубль-биле шаңнаткан. Ийиги, үшкү черлерни № 14 школа, харылаа бедидип эзээн. Оң шыкаш, «Саян», «Детский мир» магазиннерниң № 2, 7, 15 школаларының, Күрбаикының, ИХМ-ниң, Тываның геологтарының коллективтериниң, № 2 бажың эргелелиниң, Гастелло аттыг паркының эки ажылы демдеглеттингеп.

Кызылдың чаагайжыдылгазының деңнели амгы негелдеерге дүүшпес, конаалариндан дыка хомудан турар дээрниң сессизиге домдеглээн. Дыка хөй кудумчулар чаагайжыттынмаан, суг агар каналлизация, арыглаар дериилгелери чок. Анаа кордунган хоренгень «Тыва тудуг» трест багай ишкээдин ап турар. Түүйбу, хлеб, пиво заводтары, «Тыва сентелге-тудуг» трест, педучилище, «Востоксантехмонтажтыг», КМК-зы, филармония, «Вторчермет», «Тыва кодю тудугшу» автобазазы чүүле быжыглаан участоктарын багай ажаан турар эвес, а харын боттарының деңискээрлерин чаагайжыттайн, ариг-шаар эвес байдалда тудуп турар. Чамдык заводтар, будүрүлгелер, садыг черлерге хирааттуун арыглаайн, артыкчылар үндүрерде кудумчулар бок-талдырын, сава, шарыг материалдарны хамаан чок октап турар. Хоорайның коргузут, спорт, садыг албан черлерни чарладдар, коргузугаер аяр черлерни чурумуптаайн турар.

Хоорайның тудуг организациялары чер ажылдары кылырының чурумун хажыктаан, чаагайжыдылгага улуг когаралды чедирген. Чер хөйлүзүн хажыдын, карьерлерни хатпайн, объектилериниге хөй дөзураак, дашты, тудуг бөгүн артырып каап, үреглаан чүүлдерин үр үеде катап тургусаайн турар. Бажыңнар эргелелдери, чурттакка-коммунал эргелелиг бажыңнар сентехмонтажниче, ани киперинче, доктаамал арыглаашкын чорударынче ноокан кичээнгей салын турар.

Үстүнде четкестерни депутаттар болгаш илеткечи аналитеп көргеш, оларның кол чыдыгаанларны болза, хоорайкүүскомнуң талазындан чаагайжыдылга ажылын кошкак удуртуп, тодаргай план чок чорудуп, коллективтер удуртукчуларындан кошкак негелдеглиг болганында деп демдеглээн. Чаагайжыдылга ажылдары материалдыг чүүлдер-биле бажыглаттынмайн турар. Бот-орулга-чарылга участогу техника-биле четче хамдырбаанаан, хоорайда суггарылга четкиин чедиишпес. Коллективтер болгаш чурттакчы чон бо ажылга ам-даа аянаш киргизип турар. Бо бүгүже кичээнгей салыры хоорай Советиниң күүскомундан, доктаамал комиссияларындан негеттиниң турар.

Наймылалды үлегердиг чаагажыдылгалыг, арыг-шаварлыг болдурар талазы-биле онгу беш чылда улуг ажылдар планнаттынып турарын эш Ш. Д. Куулар депутаттарга диннаткан. СЭКП хооркомуну, хоорхүүскомун 1976—1980 чылдарда хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле беш чыл планын бир дугаар-ла ажылдан кылган.

Тудуг талазы-биле 215 муң дербелчин метр шаддыг чурттарга бажыңнырым тудар, коммунал тудугларынга 7,2 миллион рубльди чарыгдаар. 2 километр суг дамчыдылгазын, 5 километр хуваалга четкинн, 4,6 км чылыг суг дамчыдылгазын кылыр. Оруктар сентээринге, ыяш олуртуруга 1,3 миллион рубль кордунген.

Чүдүүм кудумчуунуң хөй кызыг бедик бажыңнар тудуун эгелээр. 300 муң томнуг библиотека, калбак форматтыг, ийи залдыг кинотеатр, 600 олуттуг Культура бажыңының тудуун толевидээр болгаш тудуп эгелээр. «Кызыл» гостиницага 7 кааттыг удаашкыны тудар. Хем эриинге 2,8 км чаагайжыдылганы 1977 чылда тудуп эгелээр. Хоорайже кирер оруктарны чаартыр болгаш ногаанчыдар. Бо ажылга ыяш ажыл-агый болгаш автоорук будүрүлгелери киржир. Парк аянын кылыр болгаш шимээр талазы-биле 50 муң рубль түңге ажылдарны доозар. Чаагайжыдылганың материал-техниктиг базазын экижидерибиле 1000 дербелчин метр площадт теплицаны, бок төгөр механизастаттынган черни болгаш оске-даа объектилерни, автобус доктаар черлерни, дамбыларны тудар болгаш сентээр. Хоорайны демээринге чыл бүрүде 450—500 муң рубльди төлевилеп турар. Бо бүгүге беш чыл дургузунда 15,5 миллион, ону чыл бүрүде 3 миллион ажыг рубль чарыгдаттынар.

Будүрүлгелериниң болгаш организацияларның материалдыг болгаш оске-даа курлаырларының, хөй ниитиниң, күжү-биле хөй ажылдар кылдынар. Коллективтер участоктарынга болгаш деңискээрлеринге 26 муң шинты, 79 муң чадаа үңүштерни одуртур. 350—500 муң чечектерни чыл бүрүде тарыыр.

Үңүш суггарар 15 муң цех-метр системаны кылыр. Электри четкиин чаартырынга будүрүлгелер 140 муң рубльди киперер. 165 муң дербелчин метр асфальтыны кылып, 145 муң дербелчин метрни септээр. «Тыва коммунэнерго» чылдың ийиги чартыынган бир кадрларның үңүш, кирер чоруу, иүш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар эртиен чылдан новуудаа. Эрткен-ийларда 600 ажыл шагаа чылдагаан чокка үскен. Чурум үрээн кижилерге хамаарышпыр шиитгы хемчет албайн турар. Оон үрлүү-биле техника хумагалаавас, кывар-чаар материалдарны кайы-хамаан чок чарыгдаар чоруктар оөрээн эвес. Мындыг кижилер билдинип туры-даа, оларның адын-та акты тургузар, төлөдөр хемчеглерни албаан. Бо талазы-биле участоктуң начальниги С. Х. Сыгыртаа боттуг ажылдарны чорутпаан.

Орун-будүрүлге участогунуң кыска багай белеткегиниң, учёт-отчёттуң чагаалың, түскай эртемнигларниң, коопток ажылдан турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга база шүгүмүүлээн.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга айыткан четпестерни адын алырынче уланган боттуг хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Х. ТААН-ООЛ.

Партия организацияларында отчёттар болгаш соңгулдалар

КИЖИЛЕР-БИЛЕ АЖЫЛДЫ ЭКИЖИДЕР

Өвүрүүн орук-будүрүлге участогу районнуң мурнакчы будүрүлгезинин бирээн. Оон ажыл-ишчилери бердинген планныг опаалдаларын хуусаа бетинде ийи шынарлыг күүселер дээш онгу беш чылдың бүгүдээ ажылданнар. Бо чылын участок 3,4 муң рубльдиң ажылдарын кылыр планныг. Бо сан эрткен чылын кылган ажылдарның хемчолиинден колдуунда ийи катап хире ажыл турар. Ынчангаш орукчулардан кылымак болгаш будүрүкчүүл ажылдарын негээн. Парти организациязының удуртулгазы-биле участоктуң кижилери бо чылдың эрткен он айларында улуг хемчалдыг ажылды кылганнар. 270 муң ажыг рубльдиң ажылын кыланнар. Ол планныг опаалдадын ажып турар. Бо дугаинда чоокта чаа орук-будүрүлге участогунда партия эге организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралында партия организациязының секретары Д. Д. Далай-оол отчёт илеткелинге чугаалаан.

Участоктуң ишчилери чеде Өвүрүүн эвес, харын Монгун-Тайга районга херектиг улус ажыл-агый тускелерин соортуруунге база артыкларынга таарымчалыг оруктарны кылып, улуг хемчеглиг ажылды будүрүп турарын илеткелчи болгаш сананып берген коммунистер хуралга демдеглээн.

Партия организациязы орукчуларның оргузунга массалалга-политиктыг болгаш кижизидилге ажылын экижидер талазы-биле элээн хемчеглерни отчёттуг үеде ап чорукан. Коммунистерни будүрүлгениң чугула участоктарынга бажыглаашкын, шуптузунга партийжи даалгаларын бергеп. Оон кончаар күүсөштүнүн турарын партия хуралдарынга чугаалаамаан келгеп. Коллектив кежигүннери политбеглүүде хлара туттунган, солуушар болгаш журналдарны хөйүү чагыдын алгаа помчуп турарлар. Коскү агитацияны таарлын кылырынга 2700 рубльди чарыгдаап. Партия организациязының 12 агитатору, 13 политинформатору бажыглаан участоктарында багай эвес ажылдап турарлар.

Будүрүлге участогунуң ишчилери районнуң мадчыннарынга шеф дуглаамчызын коргузерин чүгүлә ажылдың бирээзи кылдыр санап келгеннер. Ынчангаш эрткен чайын 15 тонна сигенни, 60 тонна кок-сулаңы келип, белеткээн, «Коммунизмче орук» колхозка хүлээдип берген.

Партия организациязының кылын чоруткан медицинскиниң ажылдары-биле чергелештир, партийжи-организаттыг болгаш солит-массалыг ажылда четпестер барын илеткелчи болгаш санал берген коммунистер шүгүмүүлээн.

Хамыдың муренунда кижилер-биле ажылды четпес деп хуралга демдеглээн. Анаа-ам, неделязы-биле черде ажылдап турар улуска амыдыран, чүүткаарынга таарымчалыг байдалды ам-даа негелдеге чедир тургуснаан. Оларга делгеп байдалының, чүрт, республика иштинде болуушкуннарның дугайында лекция, беседаны момчуайын турар.

Политболгумнуң кичээли бо оөредилге чылы эгелээнден бээр чүгле чаңгыс катап эртикен. Пропагандист С. Монгуш ниитээл хүннерниде кайы-бир черже чоруткан болаар. Соолгу үеде политинформация болбастаан. Ажылчыннарның хостуг үеде ажыктыг дыштанылгазын организастаарынче кичээнгей салбайн келген. Кызыл-булунга кандыг-даа дыштанылга кежээлерге, лекциялар кылдынмайн турар. Бо дугаинда санал берген коммунистер Николай Сарыглар, Сарытлар Кончыр-оол болгаш оскелер-даа шүгүмүүлээн.

Коллективте социалистиг чарышты эрекгей организастаап, оон негелдээлерин, шынар-маптаарының хемчеглерин анаалдаа кылдаан.

Бир эвес бо бүгү ажылды партия организациязы администрация болгаш хөй-ниитиг организациялаары-биле кады бир деминг чоруткан болаа, участоктуң күш-ажылчы коргузугларын моон-даа бедик болур ужурлуг турган.

Кижилер-биле ажылды четпес чорудуп турарынга бо чылдың ийиги чартыынган бир кадрларының үңүш, кирер чоруу, иүш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар эртиен чылдан новуудаа. Эрткен-ийларда 600 ажыл шагаа чылдагаан чокка үскен. Чурум үрээн кижилерге хамаарышпыр шиитгы хемчет албайн турар. Оон үрлүү-биле техника хумагалаавас, кывар-чаар материалдарны кайы-хамаан чок чарыгдаар чоруктар оөрээн эвес. Мындыг кижилер билдинип туры-даа, оларның адын-та акты тургузар, төлөдөр хемчеглерни албаан. Бо талазы-биле участоктуң начальниги С. Х. Сыгыртаа боттуг ажылдарны чорутпаан.

Орун-будүрүлге участогунуң кыска багай белеткегиниң, учёт-отчёттуң чагаалың, түскай эртемнигларниң, коопток ажылдан турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга база шүгүмүүлээн.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга айыткан четпестерни адын алырынче уланган боттуг хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Х. ТААН-ООЛ.

Чернің кежиин четтирер дизе

ЧЕРНИ ШЫН АЖЫГЛААР

«Шынаш» доктаамал номчукчулуг болганымда бүгүде чагыдылгаларым келирге кайда, чүү болганын, солуш материалдар дилеп, дораан-на номчуп эгелээр мен. «Черниң кежиин четтирер дизе...» деп доктаамал эгенинг адаанга парлап турар материалдар комчут чугула болган өйүнде боон турар деп бодаар мен. Солуунуң номчукчулары хөй сеңиинг чугула материалдарыны киирип, бодалдарын илереткеп. оларның барык шуптузу-биле чоншөөрежиш, бодумнуң бодалымны киндрим.

Черниң кырында, иштинде кандыг байлак чок дээрил! Бүтүү амыдыралдың үнер дөзүнында. Черниң кежиин чүгле кижилер эвес, оон дыргы амытаннары четтирип, озуп-төрүп, амыдырап турар.

Бурганга чеже-даа тейлезинде бажың човаар, черни чаңгыс-даа хүндүлезинде хырның тодар, эктиң каастаар деп үлегер чугаапы таварылга дивес бис. Амгы үеде черни шын ажыглаап, кежиин четтиреринге таарымчалыг байдалдар тургустунган: күчүүлүг техника четчир, эртем-билигниг кадрлар хөй. Эң ылаңгыя оөрүлгелиг белеткээшкинга үлегерлиг белеткеткенге. Чайын 10 тонна сигеннн кезип, кыштаанче ол сөөртөөн болгаш база ынча тонна өдекти белгеп.

Мурнакчы малчын бодунуң күш-ажылчы чажыттарында, бригадада чедир кыдынмаан ажылдар-даа дугайын күүселдии-биле чугаалаар болду.

— Малчыннарга агитбригада-даа келбес, кино, концерт-даа болбас боор-дур. Оларның культурлуг амыдыралынче сагыш салыры негеттиниң турар—деп, ол хомудаалын илереттп.

Оон соңун аазы Янзымаа база коммунист. Натсактар бо хүннерде боттарының кыштаа Нарында күш-ажылын уламчылап, пиитиниң малын хур-чаагай кыш ажырар дээш шүдүргү ажылдап турар.

З. ХҮРЕҢ-ШАР,
Эрзин район.

1976 чылдың Күрүне шаңналының

лауреаттары

МУРНАКЧЫ ДУРЖУЛГАНЫҢ ШКОЛАЗЫНДА

КАЛИНИН ОБЛАСТЬ. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Молоковски районда В. И. Ленин аттыг колхозтуң звеночузу А. В. Чистяковка СССР-ниң 1976 чылдагы Күрүне шаңналын тывыскан. Верхневолжьеде маряд чок, бот-орулга-чарылгалыг механизастаттынган баштайгы звенону ол баштап эгелээн, ук звено туруштуг болгаш бедик дүжүттуг — гектардан-на 250—350 центнер картофельди ап турар. А. В. Чистяковтуң звенозуңуң баазазында мурнакчы дуржулганың область школазы амылдап турар. А. В. Чистяков боляэ бедик дүжүттуг чедип аляр арганы берип турар бодунуң дуржулгазын, амылдың технологизының «чамыттарын» дыңнакчыларга күзелдии-биле дамчыдып берип турар.

А. В. Чистяков — дуржулгалыг дагдыныкчы, Төрээн колхозунга бодунуң амылының аргазынга хөй механизаторларны өөретиккеп.

ЧУРУКТА: А. В. Чистяков мурнакчы дуржулганың школазында кичээл эрттирип тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Хоорай Советиниң сессизиндеги

НАЙЫСЫЛАЛДЫ ҮЛЕГЕРЛИГ БОЛДУРАР

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорайның чагаайжыдылгазының, ногаанчыдылгазының байдалының болгаш онгу беш чылда сорулгаларының дугайын чугаалашкан.

Бо айтырыг талазы-биле илеткел кылган хоорхүүскомун Ш. Д. Куулар наймылалды ажылчы чонларны СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумунуң түңнелдерин, анаа эң Л. И. Брежневтиң чугаазын болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бешки сессизиниң шиитпирлерин бүрүү-биле чүүлдүүлүүр, ында-биле деткин туралын демдеглээн. Илеткелчи оон ыдай хоорайның будүрүлгелериниң он айларда түңнелиниге доктаалгаш, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын күүселеер. СЭКП ТК-ниң октябрь (1976) Пленумунуң шиитпирлериниге боттуг азылхерек-биле тарыылаар дээш кымыдчыларның бедик шыдыр-дүшкүүнүүр ажылдап турарын чугаалаан.

СЭКП-ниң XXV съездиниң сеңээни сеңээл сорулгаларның иштинде хоорайларны, суурларны болгаш чурттакчылыг оске-даа черлерни чаагайжыдыры чугула черни эдээн турар дээрниң илеткелчи болгаш сеңээл берген депутаттар, активтер демдеглээн. Моон үнүүрүнде хоорайны чаагайжымдары болгаш ногаанчыдыгы СЭКП хооркомунуң бюроларының, хооркүүскомун кичээнгейинин төөгүге туруп келген. Бо талазы-биле коллективтер аразында сопиалистиг чарыштың түңделии докгаамал үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, мактап келген.

Чаагайжыдылга талазы-биле чогуур ажылдар бо чылын базы кылдынган. Машиналар чоруур 38 муң дербелчин метр орукту, 25 муң дербелчин метр тротуарларны асфальтылаан, кудумчулар кыдыгларында 2000 хажоок дашгарам салган, шиин хөй асфальт ышыглаарны сеткээн. Хоорай автобустарының «Востокта» эр черни, автобустар доктаар чамдык черлерни чаагайжыткан. Хоорайның Хүндүлел сембыразын ап кылган Ленин модун делгемчиткеп.

Ногаанчыдыга талазы-биле 5 муң шыттарым, 6 муң чадаа үңүштерни, 11 муң дербелчин метр газолинарга сигнерни, 500 муң чечек өзүмнерни тарып олуруткан. Будүрүлге, албан организация болгаш оөредилге черлериниң коллективтери, чурттакчы чон хоорай чаагайжымдарына 45 муң кижи-хүнүү ажылдаан, 130 муң рубль хемчээлдиг аянныларны күүселеп.

Чаагайжыдылганың 9 айларда түңнели-биле бирги черни автосепттелге заводу алгаш, шилчиир Кызыл тук болган 500 рубль-биле шаңнаткан. Ийиги, үшкү черлерни № 14 школа, харылаа бедидип эзээн. Оң шыкаш, «Саян», «Детский мир» магазиннерниң № 2, 7, 15 школаларының, Күрбаикының, ИХМ-ниң, Тываның геологтарының коллективтериниң, № 2 бажың эргелелиниң, Гастелло аттыг парктың эки ажылы демдеглеттингеп.

Кызылдың чаагайжыдылгазының деңнели амгы негелдеерге дүүшпес, конаалариндан дыка хомудан турар дээрниң сессизиге домдеглээн. Дыка хөй кудумчулар чаагайжыттынмаан, суг агар каналлизация, арыглаар дериилгелери чок. Анаа кордунган хоренгень «Тыва тудуг» трест багай ишкээдин ап турар. Түүйбу, хлеб, пиво заводтары, «Тыва сентелге-тудуг» трест, педучилище, «Востоксантехмонтажтыг», КМК-зы, филармония, «Вторчермет», «Тыва кодю тудугшу» автобазазы чүүле быжыглаан участоктарын багай ажаан турар эвес, а харын боттарының деңискээрлерин чаагайжыттайн, ариг-шаар эвес байдалда тудуп турар. Чамдык заводтар, будүрүлгелер, садыг черлерге хирааттуун арыглаайн, артыкчылар үндүрерде кудумчулар бок-талдырын, сава, шарыг материалдарны хамаан чок октап турар. Хоорайның коргузут, спорт, садыг албан черлерни чарладдар, коргузугаер аяр черлерни чурумуптаайн турар.

Хоорайның тудуг организациялары чер ажылдары кылырының чурумун хажыктаан, чаагайжыдылгага улуг когаралды чедирген. Чер хөйлүзүн хажыдын, карьерлерни хатпайн, объектилериниге хөй дөзураак, дашты, тудуг бөгүн артырып каап, үреглаан чүүлдерин үр үеде катап тургусаайн турар. Бажыңнар эргелелдери, чурттакка-коммунал эргелелиг бажыңнар сентехмонтажниче, ани киперинче, доктаамал арыглаашкын чорударынче ноокан кичээнгей салын турар.

Үстүнде четкестерни депутаттар болгаш илеткелчи аналитеп көргеш, оларның кол чыдыгаанларны болза, хоорхүүскомунуң талазындан чаагайжыдылга ажылын кошкак удуртуп, тодаргай план чок чорудуп, коллективтер удуртукчуларындан кошкак негелдеглиг болганында деп демдеглээн. Чаагайжыдылга ажылдары материалдыг чүүлдер-биле бажыглаттынмайн турар. Бот-орулга-чарылга участогу техника-биле четче хамдырбаанаан, хоорайда суггарылга четкиин чедиишпес. Коллективтер болгаш чурттакчы чон бо ажылга ам-даа аянаш киргизип турар. Бо бүгүже кичээнгей салыры хоорай Советиниң күүскомундан, доктаамал комиссияларындан негеттиниң турар.

Наймылалды үлегердиг чаагажыдылгалыг, арыг-шаварлыг болдурар талазы-биле онгу беш чылда улуг ажылдар планнаттынып турарын эш Ш. Д. Куулар депутаттарга диннаткан. СЭКП хооркомуну, хоорхүүскомун 1976—1980 чылдарда хоорай чаагайжыдылгазының талазы-биле беш чыл планын бир дугаар-ла ажылдан кылган.

Тудуг талазы-биле 215 муң дербелчин метр шаддыг чурттарга бажыңнырым тудар, коммунал тудугларынга 7,2 миллион рубльди чарыгдаар. 2 километр суг дамчыдылгазын, 5 километр хуваалга четкинн, 4,6 км чылыг суг дамчыдылгазын кылыр. Оруктар сентээринге, ыяш олуртуруга 1,3 миллион рубль кордунген.

Чүдүүм кудумчуунуң хөй кызыг бедик бажыңнар тудуун эгелээр. 300 муң томнуг библиотека, калбак форматтыг, ийи залдыг кинотеатр, 600 олуттуг Культура бажыңының тудуун толевидээр болгаш тудуп эгелээр. «Кызыл» гостиницага 7 каатгыг удаашкыны тудар. Хем эриинге 2,8 км чаагайжыдылганы 1977 чылда тудуп эгелээр. Хоорайже кирер оруктарны чаартыр болгаш ногаанчыдар. Бо ажылга ыяш ажыл-агый болгаш автоорук будүрүлгелери киржир. Парк аянын кылыр болгаш шимээр талазы-биле 50 муң рубль түңге ажылдарны доозар. Чаагайжыдылганың материал-техниктиг базазын экижидерибиле 1000 дербелчин метр площадт теплицаны, бок төгөр механизастаттынган черни болгаш оске-даа объектилерни, автобус доктаар черлерни, дамбыларны тудар болгаш сентээр. Хоорайны демээринге чыл бүрүде 450—500 муң рубльди төлевилеп турар. Бо бүгүге беш чыл дургузунда 15,5 миллион, ону чыл бүрүде 3 миллион ажыг рубль чарыгдаттынар.

Будүрүлгелериниң болгаш организацияларның материалдыг болгаш оске-даа курлаырларының, хөй ниитиниң, күжү-биле хөй ажылдар кылдынар. Коллективтер участоктарынга болгаш деңискээрлеринге 26 муң шинты, 79 муң чадаа үңүштерни одуртур. 350—500 муң чечектерни чыл бүрүде тарыыр.

Үңүш суггарар 15 муң цех-метр системаны кылыр. Электри четкиин чаартырынга будүрүлгелер 140 муң рубльди киперер. 165 муң дербелчин метр асфальтыны кылып, 145 муң дербелчин метрни септээр. «Тыва коммунэнерго» чылдың ийиги чартыынган бир кадрларның үңүш, кирер чоруу, иүш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар эртиен чылдан новуудаа. Эрткен-ийларда 600 ажыл шагаа чылдагаан чокка үскен. Чурум үрээн кижилерге хамаарышпыр шиитгы хемчет албайн турар. Оон үрлүү-биле техника хумагалаавас, кывар-чаар материалдарны кайы-хамаан чок чарыгдаар чоруктар оөрээн эвес. Мындыг кижилер билдинип туры-даа, оларның адын-та акты тургузар, төлөдөр хемчеглерни албаан. Бо талазы-биле участоктуң начальниги С. Х. Сыгыртаа боттуг ажылдарны чорутпаан.

Орун-будүрүлге участогунуң кыска багай белеткегиниң, учёт-отчёттуң чагаалың, түскай эртемнигларниң, коопток ажылдан турарын отчёт-соңгулдалыг хуралга база шүгүмүүлээн.

Отчёт-соңгулдалыг хуралга айыткан четпестерни адын алырынче уланган боттуг хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Х. ТААН-ООЛ.

СОРУКТУГ АЖЫЛДААР

Хоорайда ниити чемненилге черлериниң четкизи калбарып, хандырылганы культурязы бедип, чонну бедик шынарлыг, аянныг аъш-чембиле хандырарары чыз келген тудум экижин орар.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында хоорайның чурттакчыларынга, оон ажылчыларынга «Молодежное» кафе, политехникумда столовая, бо хүннерде Магистральный кварталында 32 олуттуг чаа кафе ажылгалга киргеп. Бо чаа чемненилге черлериниң дериг-херекселдерн үеним негелдеэнинге дүүшүү турарындан, оон ажылчыннарынга, чемненичилеринге-даа тааримчалыг байдалдар олурда тургустунган.

Кымыллың столовайлар болган рестораннар трестининг коллектизи бар аргаларны ажыглап туруш, чемненилге черлериниң ажылын ам-даа экижидер талазы-биле ажылдарны кылып чорудуп турар. Ажылдың будүрүкчүлүүн, оон шынарын бедидери—бистиң бир кол сорулгавыс. Кылган аъш-чемниң шынары, ассортиментизи ында ажылдап турар кижилерниң арга-мергежилдиишинден улуг хамаарыжыр. Ынчангаш оларның мергежилин бедидеринче доктаамал кичээнгейни үгландырып, турарында делгелгелер, көрүлдезер эртип турар. Коллектив бүрүзүнде дагдыныышкын ажылы бедик деңнелде тургустунган. Чемненилге черлериниң четчир санныг сөбдүкчүлер, биче температуралыг камерзлар-биле хандырары база эңне чугула.

Үшкү кварталдың социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүреринде, оон тиилекчилери № 1, № 5, № 6 бот-орулга-чарылгалыг будүрүлге черлери болган. Ук коллективтер боттарының мурнунда планныг сорулгаларын, аянн социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш күжениишкинниг ажылдааннар. Оларның ариимнаан 5 дугаар ниити чемненилге черн он айларның планын 109,8 хуу, оон иштинде боттары ыдып үндүрүп турар аъш-чем бараанмарының планын 107,3 хуу күүскеткеп.

Минва № 2 столованың (улуг повары М. Лапшина), «Молодежное» кафенің (эргелекчизи Л. И. Федорова) эки ажылын демдеглээр апаар. Ол коллективтер ниитиниң чемненилгезиниң ажылын экижилер, хандырылганың культуразын бедидер дээш хүн бүрүде күжениишкинниг ажылдап турар. Ниити чемненилге черлериниң коллективтери боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүседир, аъш-чемниң шынарын бедидер дээш моон соңгаар-даа улам бедик турасорулгуг ажылдаварынга чигзинниг турбас. Чүге дээрге, СЭКП ТК-ниң октябрь Пленумуну бүгү кызылчыларны, коопток ажылдаанарны күүселдирип, шынарын бедидерин негээн болгай.

С. П. ДЕЕВА,
Столовайлар болгаш рестораннар трестининг инженер-технологу.

АЖЫЛЫНГА МАКТАЛДЫГ

Валерий Даржай-оол—Кызыл районнуң Баян-Кол кодээ Советиниң депутады. Ол ВЛКСМ кежигүнү, «Х Улуг хурал» колхозтуң эки ажылгалг трактористериниң бирээзи.

Аныяк комсомолчу-депутат хөй-ниитичи хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, онаашкан үүле-херээнге база төлептиг чорууп көргүзүп келген. Тракторист кижиниң ажыл-ижидиң чымыштыг, ынчалза-даа ажыл-херек дээш сагыш човаа чоруур ол аныяк депутат соңгукчуларының күзелиниг авалчызы.

В. Даржай-оол соңгукчуларының чагыгларынга дыңнагыр болуп, оларның киирген сынал-опалын ажыл-керек кырынга күүседир дээш улуубиле ойлаңдажып турар.

Ол ам ырак-чоокта малчыннарга суг сөөртүү чедирип турар. Малчыннарга черле куруг барбас. Оларга недээ Советтиң сессиларының күүскомуну үндүрген шиитпирлерин танышмырып бээр, оларның күүселдезинче чоокшу сынилдээр чаңчылдыг.

Механизатор-депутат ам эки ажылын колхоз баштаар черн демдеглеп, каш-даа удаа шаңнап, мактап келген. Чоокшуң чөптүг сөзүнге дыңнаныгыр, биче сеткилдиг ол кижиниң суурнуң чурттакчылары, соңгутган округунуң соңгукчулары мактаар.

Механизатор ам бо хүннерде онгу беш чылдың бирги чылының планныг сналдаларын чүгле доллур эвес, харын ажыр күүселдир талазы-биле кымымак ажылдап, чоокшуң орчуунда калбарган социалистиг чарышка киришпишаап, ажыл-агыйның мурнакчы инженерлерниң дуржулгазын база өөренип, болуунуң мергежилин улам бедидер талазы-биле хемчеглерни ап турар.

М. СЫГЫР-ООЛ.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ КӨДҮРЛҮҮШКҮН

Киев

Украинаның Компартиясының ТК-ның пленуму Киевде болган. Анда СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунун чыгаачылары-биле болган ачык СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында чүүлдерни болгаш түңнелдерни бүрүн долузу-биле чүүлдүр деп коруп, оларны улуттуга кылдыр болгаш чайгылыш чоокка күүседири-биле хүлээп алган.

Пленумда 1976—1980 чылдарда УССР-ниң улус ажыл-агыйының хогжүдериниң Күрүне бөгү-чыл планының тускайлаан чүүлдерин болгаш Күрүне бюджединиң дугайында илеткелди УССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. П. Ляшко кылган.

(СЭТА).

Алма-Ата

Казахстанның Компартиясының ТК-ның пленуму Алма-Атага болган. Ол СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунун түңнелдерин болгаш ында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы-биле холбаштыр республиканың партия организациязының сорулгаларын чугаалажып көргеш. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиясының ТК-ның бирги секретары Д. А. Кунаев илеткел кылган.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунун түңнелдерин, эш Л. И. Брежневтиң тодаргай, халы утказы чугаазын бүгү черлерге партия организацияларының бүгү организаторлары болгаш кижилдикчи ажылының программазы кылдыр хүлээп алган деп, пленумга онзалаш демделээн. Онгу беш чылдың планнарын амыдыралга боттандырар дээш демиселге Совет Украинаның ажылчы чоннары ыдепкейлиг кирген берген. Оларның амыдыралга чедиишкининг боттаның турарының дугайын бо чылдың 10 айларының түңнелдери хереглээн. Чижээ, пландан ажыр үзеттүр продукциязың 953 миллион рубльге, оон иштинде улустуң херегдери бараанарын чартык миллиард ажыг рубльге саарган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, орулга алырын болгаш продукциязың бот-үнелиг чингедир онзаладарының ажыр күүселиг турар.

Украинаның областарының хей келии тарааның эки лу-жүдүн өстүрүп алган. Кукуруза чөнге иштизи-биле республикага дүжүт гектардан 28,2 центнер болган. Күрүнеге тараа седарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 18 область иүүсеткиннер, а оларның чамдыктары элээп ажыр күүселиг-нер. Тараа хүлээп алыр пункту-ларга иштизи-биле 905 миллион пуд тараа киргеи. 45 миллион тонна чигир свеклазын белеткээн.

Бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер болган бүдүрүн үнүдүрүн турар продукциязың чыынарын бедидер талазы-биле партия организациялары-ның болган ажыл-агыйжы организациларының тодаргай сорулгалыг ажылдарының эки-жээ эвес чижээн пленумга коргүскеи.

Украинаның Компартиязының ТК-ның октябрь Пленумунун СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары иштиле чүүлдүгүнүн корген деп, пленумга демделээн.

Пленумунуң киржикчилерин беш чыл дээш демиселдиг кол сорулгаларынга боттарының кичээнгейин мөөнүүшпээр. Ол болза, чүүл-даа мурнунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай бедидери, эртемтехниктиг дүшпилгени дүргедирери, бүдүрүлгениң кол фондуларын улам-на ажыктым-биле азыглаары, продукцияның чыынарын өстүрери болгаш камнагланың чүрүмүн күштелдирери болуур.

Алма-Атага болган партия-ажыл-агый активиниң төвүлел хуралының бодунуң чугаазынга эш Л. И. Брежнев республикага ортумаа-биле дүжүттү гектардан 20 центнер чедиреринии сорулгазын салган. Ону чедип алыры Казахстанның совхозтарының болгаш колхозтарының эң чугула сорулгазы болуур.

Мал ажылының бүгү адырларының улам ынай хогжүдезиниң дузазы-биле эът бүдүрери дүрген остүрериниң, хоюуң баш санын 50 миллион чедир ковудедириниң ужурдузын онзалаан демделээн. Партия болгаш совет органнарны, ажыл-агыйларның колдективтерин малдың кыштаглаашкының организастыг эртүреринче, механизатор кадрларны, техниканы болгаш үрелиннерни белетиээринче углаңдырган. Политиктиг болгаш организацкы ажылдың деңнелии бедидериниң сорулгазын салган.

Казахстанның Компартиязының ТК-ның пленуму СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин бүрүн долузу-биле чүүлдүг деп коруп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазында чүүлдериң болгаш түңнелдерин чайгылыш чоокка күүседири-биле хүлээп алган.

Пленумда 1976—1980 чылдарда Казах ССР-ниң ажыл-агыйын хогжүдериниң Күрүне бөгү-чыл планының, 1977 чылда республиканың ажыл-агыйын хогжүдериниң Күрүне планының болгаш Күрүне бюджединиң дугайында айтырыгны чугаалажып коргеи. Ол айтырыг талазы-биле илеткелди Казах ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Б. А. Ашимов кылган. (СЭТА).

Дүвүренчиг медээ

ТУТСА-ДАА, ДУЗАЗЫ ЧҮЛ

Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң № 4 хойжу бригадазында четпес чүүлдериң дугайын редакциянга дыңнадыкеаан мен. Колхоз баштаар чер, партия комитединиң кыштаглаашкынга белеткелди четпес организастаан. Бо айның эгезинге чедир кыштагларда бажыңнарның сентелгезин кылбаан, ону кылыры-биле бызанчыларны кыштаглаашкын эгелээн турда чорудуп турары ажаа чижек болур.

Колхозтуң № 4 хойжу бригадазында С. Кан-оолдуң кыштаанга чуртталга бажыңы, туткан хевээр аңаа кижи чурттап корбөөн. № 4 хойжу бригаданың Бугалыгда С. Доржуның бажыңын чангыс-даа катап септевээнинден кижи олурар аргажок. № 4 бригаданың хойжуу С. Ангырбаның кыштаанга үлегерлиг кажаа, чуртталга бажыңы, кызыл-булуң түдар ажылды бо чылдың май айда эгелээн. Ам ында чангыс-даа белеп объект чок. 8—9 үе дорбелчин метр шөлдүг, 18 кур улуг кажаанын дүндүүнде улуг сонганы тургузуп чадап каан, ам үүү деп бодаар силер, кажаа иштин доңуп эгелээн, баштай төрээн хойларда ара салып турар чорук кестүп эгелээн.

Кажаанын иштинге хураган ажаар клетканы түпаанындан ону кадарчылар боттары доң ыяштан чазап кылып турар. Кадарчының ажаап турары 360 баш хойну суггарар оңгача, досказар база чок, оон түңнелинде төрүп эгеллэн хойлар сүт чок бөөп турар. Кажааны чедир тудар материалдарны колхоз баштаар черинии (даргазы эш Очур-оол), түдүг бригадазының (бригадири эш Сүгү) талазындан чогуур хемчег албаанын чүүл-биле хайылбырлаар бөөр. Суггарбаан малды курган чем-биле чемгерер-ге-даа ажыы чок, ам безин тоттурбайн төрүп эгелээн хой улуг соок дүжүн кээрге кандыг байдалдыг апаарын малчынар экн билир.

Колхоз ук үлегерлиг кажааны 8 муң рубль-биле туттурган. Чаңгыс соңгалыг ол кажаанын чартыы хүндүе-даа каранғы турар. Ажын чавыс — кеер чок аът безин кире албас. Кыска кижи безин эгнип кирер ол кажаанын одек, корженин аштаарда берге болбайн канчаар.

Бо кажаанын ажыын азгыдып, бедидер дугайында айтыышкынын колхоз баштаар черинин даргазы эш Очурга партия обкомунун кодко ажыл-агый инициязының эргелекчизиниң орлакчызы эш Сонам октябрь айда-ла бергеи чүве. «Чаа-чаа дарга, дораап кыддыртыр мен» деп, эш Очур бергеп сөзүн ам утпукан.

Колхозтуң баштаар черинин талазындан дуза киргүзери биске эргежок чүгүла апарган.

Н. ЧАЛЫШ,
дузалакчы кадарчы.

Кыштаглаашкын — хүннүң айтырыы

ИЙИ СОВХОЗТА

Барымы-Хемчик районнуң Девискээринге кыш эрте дүшкеи. Октябрь ортузунда болган панбры. Эгезинде чаттаң үзүүр хар барып ирээн кыштың дениелиниде четкеи. Эрте хар чаап, соок дүшкеии кыштаглаашкынга көпөөк белеткеенген ажыл-агыйларны, малчынарны ыяап дүүредип турар.

Районда мал ажылының талазы-биле улуг ажыл-агыйлар болтур «Шекпээр», «Бирлик» совхозтар арапында социалистиг чарыштыг. Кайы-даа совхозта бо чылын иштиниң малынга четпир мал чемин белеткээн. Күрүнеге мал продуктуларын седарының талазы-биле шекпээрнидер чедиишкинниг чорун, ам дүн, сүт седарының ыяп планын иүүсеткеп, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчир. Кызыл тугун биякы-биле тудуп турарлар. А барлыкчылар дүн планын күүсеткеп, сүт, эът планын күүседир талазы-биле бергедээшкиннерге таваржып турар.

Малдан хой продукциязын алырының бир кол чедиишкиниң — малды кыштан хур-менди ажырарындан хамаарыжыр. А чарыштыг совхозтарда кыштаглаашкының чорун турарының байдалы кандыгы?

Шекпээржилер кыштаглаашкынга канчаар белеткеенин, кандыг организастыг хемнелер алганын чугаалап бээрин совхозтуң директору Ш. Ооржакпан диледиивис.

— Бо чылын бисте мал чемин четчирип-биле бар, мичээнгей мурнакчы дүрүзүлгенин ажыглаан, шөөр болган бода малывыстын коданнарын тарыштыр тургускан бис. Эң ыяапгыя кадарчыларның хоюун баш сапын ковудедип, коданнарның кадарчыларның санын кыпырган. Эрткен кыжын биске 61 шөөр, 7 бода мал коданнары турган болза, ам 40 шөөр, 4 бода мал коданнары кыштап турар. Баштайгы хар чаапгары биле, малчынар бот-харыысалгазын бедидип, олярга кыпкыс үеде практиктиг дуза чедирер-биле совхозтуң түскай эртемниглерин, партия, совет, комсомол, профсоюзтар ажылдакчыларын, 22 агитбригадаларны, школа коллективтерин тус-тус коданнарга, сүт-бараан фермаларына быжыглаан. Чижээлээрге, Шекпээр ортумак школазының коллективин Сүт-Кежээ сүт-бараан фермазында, а комсомол комитедин аарыг мал эмнээр санитар пунктузунда быжыглаттыгаан. Бо чорук совхозта кыштаглаашкынга белеткеедин дүүредеткеи болгаш моон соңгар ажыл-ишке ажык-дуза-лыг болуру чугаажок. Олар ам бедиң быжыглаан коданнарынга кап удаа барып, шеф дузалыг көргүскеннге малчынар өөрүп турар. Совхоз малчынарга сүт соорту-руу-биле 6 машинаны быжыглаан, олар ажылдап турар.

Иштизи-биле шекпээржилер кыштаглаашкынга батаң эвес белеткеңгеи бо бүгүдең билдингир. Ажыл-иштиң чедиишкининиң бир аргазы — малчынарга негелдеңи күштелдирип, оларны улуг материалдары, машина-техника-биле эки хандырганында.

Совхоз бо чылын 600 беш мал турар эмнелге-санитар мунмузун ажыктаан. Амдыгында мында 200 хире шөөр мал бар, ону мал эмчиин Сарыглар Бюрбө бир кадарта-биле ажаап турар. А мындыг пункт барлыкчыларда чок.

Иштиң кыштаглаашкынының байдалы «Бирлик» совхозта дүүрединчир, шекпээржилерге дедиилерге организаас чок. Ол совхозтуң Акеы-Бирлик салбырынга сентээр 11 кажаарының үжүү сентеттингеп. Шак мындыг байдал Бижиктиг-Хая салбырында бар. Мында кажаалар эки сентеттингеп, мал чемин чедирбээн, кажаалардың өдөө конгарбаанындан ол-шык. Ноябрь 11-де ол салбырда хураган кадарчылы Хертек Очурга чедө бээринээге, дөө чер ончалай кээш тур. Орта сиген, савак кажаалын тударып малчын планнап турар, а херек кырында кажаа кылыр материал бар-чогун билбес. Барык 70 хире хураганпарны үзе аныраан эгелеен. Ол хиреде сыбай, сиген дүшкээн, бичии суланы ыяш аддында базырып алган малга ону бе-

рүн турар. Сугуу ыяаар сөөртөөн келген, өөгүлер, досказар, шаптыглар чөп. «Иштиң байдалым-даа берге кижи мөңге деп, малчын чугаалап олурар.

Элээп дүүредининг байдалды ол-ла совхозтуң Хөндеделиниң салбырынга баргаш көрдүүс. Мында иштизи-биле 26 коданда он муң хире хой, оның, сарлык кыштап турар. Салбырның эргелекчизи, түскай эртемниглери-биле чугаалажып көрүүскеи, кадарчыларда кажааларының чартыы сентеттингеп болду. Ол хиреде кажаа сентээр түскай бригадаларны тургускаан, оскелээ организастыг хемчегерни албаан. «Чүге мындыгча?» деп айтырымыска:

— Чылдагаавы — салбырда машина-техника-даа, аът-хөлдээ-даа хой, чадаг бис — деп, шупту-тупуң харыыны мындыг.

Шынап-ла, салбырда чаңгыс суг соорту машина бар, ону садыыр эргедекчези ажыглаан турар, артында-ла суг кутпаа — аңаа керосин, маслю кудуп каапкан, ынчангаш аңаа «Шик» машина ыяарган. Оон оске машина-техниканы новырь эгезинге чедир совхоз бербээн.

Салбырның хойжу бригадазының кызыл-булуңнуң ишкин кижи ажытпаан. Дыка хей малчынарның кажаалары оон аалган, даар, сентеттингеп, Хураган кадарчылар Сарыглар Биличй, Монгуш Бөлдүк кыштаар кажаалар чок, оларны оске ыяштаглаже шөөрүрнин ап-чаа чугаалажып турар. Мурнакчы хойжу Ооржак Кускенин хоюуң кажаазының аксы чок, от хазыны-биле дугпан адаан. Оскелээ малчынарның хураганнарының, сигенинин кажаалары чедиишпес, ону кылыр материал чок, салбырның хойжуларынче суг соөртөөн турар, олар хар ыяап олурар. Дыка хей малчынарның кажаазының корженин коптартынаан, одаа болдунмаан. Иштизи-биле Хөндеделиниң малчынары ыяпка ам-даа четпес белеткеенге, кыштаглаашкынче баш бурупгаар ында чок киргеннерден бергелерге таваржып турар.

«Бирлик» совхозта кыштаглаашкынның бегедге хомудалдарынга кичээнгей чок болуп турары. Од ыяпкан совхозтуң чамдык малчынарының одаар ыяпка база тенгеп, совхозтарның деңнээринде хар ам безин улуг. Бир ыяс хар ам-даа чаар болза, чамдык коданнарны долбыйлаар аңаар. Ажыл-агыйларда долбыйлар чок, ону кылдырары эртеңге чүгүлә.

Кайы-даа ажыл-агыйларны тараа шөөлеринде белүүнээн болгаш сарыгтаттыгаанын сананнар хей. Ону хуу, хей-иштиниң малы сасна бызын, чип, тотчелеп турар. Кыш чаа-ла эгелеп турда саваанда мынчаар тотчелеп болбас ужуулут.

Яштин-биле ийи совхозта кыштаглаашкынның байдалы мындыг. Кыштаглаашның сорулазы-биле барлыкчылар кожазы шөөлеерилерден чамдык хуралдарга оон политиказын боттандырарынга улаа-ынай аргазы бөөр. ШКАП ТК-ның Политбюрозу аяа-чоруктуң түңнелии чүүлдүг деп коргеи болгаш ПКАП Төп Комитединиң чөөнкү пленумунга ол дугайында отчёттуг киирерии сумелээп.

ПКАП ТК-ның Политбюрозу декабрь 1—2-де ПКАП ТК-ның пленумуун чыылдырар деп доктаатқан.

делегей бо хүннерде

Чаагай үре-түңнелдиг болган

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Югославияга ноябрь 17-де доозулган үш хоюк аяа-чоруу, оон ЮСФР-ниң Президентизи, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Тито-биле чугаалажымышкыннары совет-югослав кады ажылдажылганы хөгжүдериге чугула уе, делегей амыдыралынга төөгүлүг болуушкун болган.

Ол даарга, бо ийи акы-дуңма чурттарның удургукчуларының сөөлгү чылдарда алды дугаар ужуражымышкыны болган. 1971 чылда Белградка чугаалажымышкынынарга Совет-югослав медегелеге ат салган соонда, эштер Л. И. Брежнев болгаш И. Броз Тито олар дараазында чылдарда Москвага, Киевке, Хельсинкиге болгаш Берлинге бала ужурашкыннар. Ол ужурашкынныр соонда СССР биле ЮСФР-ниң база СЭКП биле ЮКЭ-ниң аразынга харылзаалары улам-на калбарган.

Ынчангаш Л. И. Брежневтиң амгы бо аяа-чоруу бистиң чурттарывысты улам-на чоокшулаадыр, оларның харылзаалары улам сырый болгаш үре-түңнелдиг болдурар апаарын чугаа чок. Амгы аяа-чоруктуң үезинде империализмниң шүүлдээшкиннерииге, оон-биле кады ССРЭ биле ЮСФР-ниң улустарының аразынга чаагай сагыш-сеткилдиң харылзаалары удур үүлгединнкиннерииге шыңгыы ойтур шавышкынны кылган деп дорту-биле бүүредиг чугаалап болур.

Хүндүлүг совет аалчыны Белградка чуректиң канызындан, өөрүшкүлүг хүлээп алганы, анаа ЮСФР-ниң шериг талазы-биле дээди шаңналы — Хосталга орденин, а ол ышкаш Белград хоорайның тураскаал адрын медалын тывысканы-даа, база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ЮСФР-ниң Президентизи, ЮКЭ-ниң Даргазы И. Броз Тито-биле чугаалажымышкынынарының Советюгослав дынадыгда айтыкан түңнелдери-даа бо аяа-чоруктуң улуг чедиишкининг болганының дугайын чугаалап турар-дыр.

Ол чүүлүл документ совет-югослав найыралдыг харылзаалариың хереглеп турары-биле алырга, олар 2001-даан ажыын эвес польша хамаатыларны олурерине киришкеп.

● **МАДРИД.** Ында кортестериң (испан парламентиниң) сессизиң бодунуң ажылын эгелээн. Сессия ийи палаталыг парламентиниң турузарын болгаш чүртиа бүгүнниги сонгулдаларны чорударын баш удур корүп турар политиктиг таарылга дугайында хөйлу төлевиделиниң талазы-биле сөөлгү шиитпирии үндүрер ужурлуг.

● **ТОКИО.** Нака деп япон хоорайның (Окинава ортулуктың) тергиндекчизинге ортулуктуң дешпилгелиг күштерииге детктеен Ряюко Тайра үшкү хуусаада база катап сонгуткан. Коммунистиг партияның, Окинавазының массалыг социалистиг партиязының, а од ышкаш Комэйто партиязың депутады Р. Тайра сонгукчуларның эң-не хей дазылаашкынын алган.

● **ДЖАКАРТА.** Тропикаанын чайыктыг чаашкынының ужурумда болган үеринң түңнелинде Чөөп Явада Лумаджанг округка 100 ажыг кижи өлген.

● **МАПУТУ.** Мозамбиктиң хостаарының фронтузуның (ФРЕЛИМО-нуң) инициативазы-биле тургускан «Улусчу корреспондентилеринге» бүрүзары Маника можуның төвү Шимойода ажылдап эгелээн. Олардың дыңнакчылары журналисчи мергежилдиг болгаш пиитилел-политиктиг эртемнерииң үнделиннери-биле танылжар. Өөредилге доозулганының соонда, оларны фабрикаларже болгаш заводтарже «Улусчу содуннарны» организастазары-биле чорудар.

● **БЕРЛИН.** Улусчу Польшаның эртеминиң болгаш техниказының хүнүнэ ГДР-де эгелээн. ГДР-ниң яазыбүрү бүдүрүүге черлериңге болгаш эртем топтеринге суралтыг польша эртемденнер болгаш түскай эртемниглер эртемиин база техниканың талазы-биле илеткелдерии кылырлар.

ГДР-де польша эртемнин болгаш техниканың хүнүнэрииң үезинде эртем талазы-биле чымыгар болгаш семинарлар база болгулаар.

● **ГАЯНА.** Бо чылдың эрткен тос айларының иштинде Уругвайда амыдыралга хереқ бараанарның өртээ 33,83 хуу өскеи. Ол дугайын Уругвайның экономика болгаш сан министерствозу медегелеен. Аът-чем продукту-ларының өртээ чыл эгелиңден бээр 50 хуу өскеи.

● **ЛОНДОН.** Бо чылдың октябрьда Англияның даштыкы садыг балансмаанын карышкаа кончуг улуг түңнеге—500 млн. фунт стерлингге деңиешкеп. Англи экономистериниң бодалы-биле алырга, ол карышкак 4 миллиард фунт стерлинг ажа бээр.

● **АФИНЫ.** Шылгарыгай күрүне ажылдакчызы, Грециянның хамаарышпазе чорууджоң демиселчи Иоаннис Каподистриянның төрүттүгеен хүнүнден бээр ийи чүс чыл болганын грек улус калбавбиле демделеп эрттиртеи.

Афинызда Зиппеон деп орудта Грециянның президентизи К. Цацос И. Каподистриянның ажыл-чорудулгазынга турагаатқан делегеден ажыктаан. Долгеледе И. Каподистриянның портреттери, чогаалдары, оон эт-херектери, а ол ышкаш оон амыдыралының база демиселиниң дугайында номнар бар.

● **ГААГА.** Голландиянның Брюнсом хоорайынга Европаның төп зоназында НАТО-нуң каттышкан шериг-агаар күштериниң командылалының штавын тургузарының планнарынга Лимбург можунуң чурттакчы чоннары шиитпирлии-биле удурланган.

Элээп каш политиктиг партиларның телевечилериидеп тургустунган түскай тургускан комитеттиң медегелиинде Голландиянның чаагай штабты тургузарынга хей миллион гульденнерии (акшанын) үндүрериие белеп деп демделеэн.

● **КАТМАНДУ.** Непалдың пайысчылалында Бирендра хаанның непал улуска чагаалаан парлап үндүрген. Ону Совет Эвилелиниң халының албаның аяа-чоруунга таварыштыр кылган. Совет Эвилелиниң наймралдыг аяа-чоруу Непал биле Совет Эвилелиниң аразында наймралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам быжыглаар, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбынын керээге салдыышкынны киирер деп бүүредиг чагаада илереткеп.

(СЭТА).

ГАЯНА РЕСПУБЛИКАДА

Гаяна — Мурнуу Америкада Атлант океанның эрктеринде турар чурт. 150 ажыг чыл үениң иштинде ол латинамерик күрүне англи колонизаторларның тергиделиниг туруп келген болгаш, ону Британ Гиана деп адаар чораан. Ур болгаш карак-кызыл демиселдиң соонда 1966 чылдың майда ол чурт хамаарышпас чорукту чедип алган.

Бөгүн түскай догуннаан, хамаарышпас Гаяна депшилгелиг лаартылгаларның оруу-биле чоруур деп шиитпирлээн. Колонизаторлардан артып калган эвээш эвес айтырыглар: экономиктиг хожуданган чорук, ажыл чок чорук, чурттакчы чоннуң бижик билбес чоруу, аймактар аразында ожуннеткек чорук оон мурнуунда туруп турар.

Республиканың шыргай черлеринде үндезин чурттакчыларның америк индейжилериниң улуг эвес суурлары артып калгылаан. Үндезин чурттакчылар ниитизи-биле 30 муң хире кижи болур. Олар бөдүүн коммуналар боон чурттап чоруурлар. Оларның кол кылыр ажылы — аңныыр ажылы, балыктаары, чер ажылы болур. Бажың иштинге ажыглаар янзы-бүрү чүүлдерии кылыр талазы-биле оларның аразында шевер мастерлер хөй.

ЧУРУКТА: индейжилериң пальмадан шыяба кылып ап турары. Ону корзинадар аргын алырынга ажыглаар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

● **БОНН.** Гисенде барымитерман суд Польшаның девискээринге дайын талазы-биле комнит хөректерии үүлгеткен дээш харыысалгалыг мурнунда гестапоның ажыллакчылары чораан 4 кижиниң 4 тыдаан 6 чылга чедир карабаныылаар деп шиитккеп. Оска ийи гестапочуларны агартып ойлыкан.

ГФР-ниң демократтыг хейпиитазы пациси шажылакчыларга чиик шиитккел үндүрүпиинге келеңнээнин илереткеп.

Дыка хей санныг барымдаалаарлың хереглеп турары-биле алырга, олар 2001-даан ажыын эвес польша хамаатыларны олурерине киришкеп.

● **МАДРИД.** Ында кортестериң (испан парламентиниң) сессизиң бодунуң ажылын эгелээн. Сессия ийи палаталыг парламентиниң турузарын болгаш чүртиа бүгүнниги сонгулдаларны чорударын баш удур корүп турар политиктиг таарылга дугайында хөйлу төлевиделиниң талазы-биле сөөлгү шиитпирии үндүрер ужурлуг.

● **ТОКИО.** Нака деп япон хоорайның (Окинава ортулуктың) тергиндекчизинге ортулуктуң дешпилгелиг күштерииге детктеен Ряюко Тайра үшкү хуусаада база катап сонгуткан. Коммунистиг партияның, Окинавазының массалыг социалистиг партиязының, а од ышкаш Комэйто партиязың депутады Р. Тайра сонгукчуларның эң-не хей дазылаашкынын алган.

● **ДЖАКАРТА.** Тропикаанын чайыктыг чаашкынының ужурумда болган үеринң түңнелинде Чөөп Явада Лумаджанг округка 100 ажыг кижи өлген.

● **МАПУТУ.** Мозамбиктиң хостаарының фронтузуның (ФРЕЛИМО-нуң) инициативазы-биле тургускан «Улусчу корреспондентилеринге» бүрүзары Маника можуның төвү Шимойода ажылдап эгелээн. Олардың дыңнакчылары журналисчи мергежилдиг болгаш пиитилел-политиктиг эртемнерииң үнделиннери-биле танылжар. Өөредилге доозулганының соонда, оларны фабрикаларже болгаш заводтарже «Улусчу содуннарны» организастазары-биле чорудар.

● **БЕРЛИН.** Улусчу Польшаның эртеминиң болгаш техниказының хүнүнэ ГДР-де эгелээн. ГДР-ниң яазыбүрү бүдүрүүге черлериңге болгаш эртем топтеринге суралтыг польша эртемденнер болгаш түскай эртемниглер эртемиин база техниканың талазы-биле илеткелдерии кылырлар.

ГДР-де польша эртемнин болгаш техниканың хүнүнэрииң үезинде эртем талазы-биле чымыгар болгаш семинарлар база болгулаар.

● **ГАЯНА.** Бо чылдың эрткен тос айларының иштинде Уругвайда амыдыралга хереқ бараанарның өртээ 33,83 хуу өскеи. Ол дугайын Уругвайның экономика болгаш сан министерствозу медегелеен. Аът-чем продукту-ларының өртээ чыл эгелиңден бээр 50 хуу өскеи.

● **ЛОНДОН.** Бо чылдың октябрьда Англияның даштыкы садыг балансмаанын карышкаа кончуг улуг түңнеге—500 млн. фунт стерлинг деңиешкеп. Англи экономистериниң бодалы-биле алырга, ол карышкак 4 миллиард фунт стерлинг ажа бээр.

● **АФИНЫ.** Шылгарыгай күрүне ажылдакчызы, Грециянның хамаарышпазе чорууджоң демиселчи Иоаннис Каподистриянның төрүттүгеен хүнүнден бээр ийи чүс чыл болганын грек улус калбавбиле демделеп эрттиртеи.

Афинызда Зиппеон деп орудта Грециянның президентизи К. Цацос И. Каподистриянның ажыл-чорудулгазынга турагаатқан делегеден ажыктаан. Долгеледе И. Каподистриянның портреттери, чогаалдары, оон эт-херектери, а ол ышкаш оон амыдыралының база демиселиниң дугайында номнар бар.

● **ГААГА.** Голландиянның Брюнсом хоорайынга Европаның төп зоназында НАТО-нуң каттышкан шериг-агаар күштериниң командылалының штавын тургузарының планнарынга Лимбург можунуң чурттакчы чоннары шиитпирлии-биле удурланган.

Элээп каш политиктиг партиларның телевечилериидеп тургустунган түскай тургускан комитеттиң медегелиинде Голландиянның чаагай штабты тургузарынга хей миллион гульденнерии (акшанын) үндүрериие белеп деп демделеэн.

● **КАТМАНДУ.** Непалдың пайысчылалында Бирендра хаанның непал улуска чагаалаан парлап үндүрген. Ону Совет Эвилелиниң халының албаның аяа-чоруунга таварыштыр кылган. Совет Эвилелиниң наймралдыг аяа-чоруу Непал биле Совет Эвилелиниң аразында наймралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзааларын улам быжыглаар, а ол ышкаш бүгү делегейге тайбынын керээге салдыышкынны киирер деп бүүредиг чагаада илереткеп.

(СЭТА).

М. ДУДИН.

Полк ам-даа өөренмишаан

Мээң кезээм өөредилгеже
Берзенилиеш чоруп туру.
Куяк кажың диңмирээри
Кулактаога уюктайдыр
Совет Армия төөгүзүнде
Чогум бирги кезек кайыл?
Бергелерге тура дүшпээн
Мээң кезээм—поляк ол-дур.
Он сес чылда дайзыннарны
Ойтур шапкан—сирлеш
дивээн.
Аштырбаан деп атка четкен.
Алдар-ады оон алгаан.
Туячуушкунну двозуп туруп,
Фабрициус салын сүйбаар.
Тура дүшпес, салгын дег аът
Бажың чоргаар савагылаар.
Кезээм тугун бедик тутнаш,
Изиг, сөөнта тиилеп чордум.
Кезээм тугун холдан салбайн
Ийи дайын одуп эртим.
Дайын дээжы—кулаамда
олчаан
Дайын чылы—уттундурбас.
«Совет солдат белен» димип,
Солдат оолдар
ырлашпышаан.

Оңуладурган Д. ЧЫДЫМ.

Михаил Дудинниң 60 харлаанынга холбаштыр

Шулуктер—ооң сеткилиниң дайынчылаоы

Шулукчу Михаил Дудин бүдүн салгалдың адындан чугаалаар азас-кежиктиг. харыы-салгалыг эргени бодунуң бүгү амыдырал-чуртталгаазы-бile чаалап алган. Улуг Октябрьның чажыдыл шулукчу чурт-биле кады өзүп, бүт кырынга турган. Оон чүтүлүг одуругларыдайынның оруктарынга дайынчыларны чыликтырып, сорук киирип чораан. Михаил Александровичиниң долу эвес дөрт он чылдарның иштинде чогаатkан шулуктериниң эң дээреле-ри «Художественная литература» деп ном үндүрер черде белеткеп турар ооң чогаалдарының үш томунуг чыындызынга кирер. Баштайгы вому шулукчунуң 60 харлаарының бүдүүзүнде чырыкче үнген.

Шулукчунуң алдан харлаан сөөнга турасказаткан чыындызы ооң, Михаил Дудинниң дайынчы шулуктериниң «Кавындының» сооңда «Дайынчы Нева», «Гвардиянның оруу», «Белдирде одаг», «Кежиг» деп чыындылар, чыскаалда дайынчылар дег, одурутпу улаштыр алаан. Оларда кирген шулуктер дайын шөлүнге чангыланып, октар-биле чажып турган. Эрес-дидимнин, ханы кээргелдиң үнү долган ол номчугаштар дайынчы шулукчунуң бүгү лириказынга үлегер боор, орук иэээп.

— Шулуктерге-даа, проза-га-даа кажан-даа хоозун черден чүве бижип көрбээн мен. Бодунуң үе-чергезинин дугайында, дүвүрээзининг, кайгамчык үениң кирижиктиэ болган боттуң амыдыралының дугайында биижириинге амыдыралдың болуушкунвары четпир—деп, шулукчу чугаалаан.

Чыыткылыг келир үеге бүзүрел, хамааты бедик харысалга, кижиге ынакшыл ооп дээре чогаалларындан чангыланып турар. «Эрткен үеним өттүр келир үеже бурунгаар көөрүп» шулукчу улуг дүржүлгениң ачызында чедип алган. Оон лириказында Ада-чурт дээрге улуг Волганың карак четпес делгемнери, шулукчунуң эриинге өскени Молохта хемчигештиң каракка илдикпес бөкүмээр өпү-дүр.

— Мээң төрүттүнгенним Клевнево суур ам чок, а хемчигештиң арыг, кылаң сүү ам-даа агып-ла чыыр. Салымчол мени кайнаар-даа, чедире бергенде. Молохтам сагыжымдан ыравас.

Шулукчу, коммунист, хөйниити ажылдакчызы—бо үш ат Михаил Дудинниң амыдыралында сырый холбаалыг. Ол РСФСР-ниң Дээди Советиниң депутадынга сонгуткан. Тайбың камгалалының Ленинград комитединиң даргазы хүлээлгезиниң айы-биле ооң ажылы база эндерик. Ол албан-дужаалда ол бодунуң солдат хүлээлгезин күүсетпишаан. Ленинград камгалалының маадырларынга тураскаады, лайынны доктаатkан 200 километрде шөйүлген черлерде тутkан кайгамчыктыг тураскаадларны — Алдарның ногаан күржаан тударының дугайында бодалы Михаил Дудин саналдап үндүрген.

Ленинград.

Кызылдың № 2 школазының улуг пионер вожатыйы Лунза Самуңдуевна Ондар чоокта чаа «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. Школада пионер организациязының ажылын аныяк коммунист башкы каш чыл улаштыр удуртуп келген. Бо өөредилге чылында школада пионержи солун ажыл-керектер хөй-биле артып турар.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 2 школазының улуг пионер вожатыйы Л. С. Ондар 5 класстың пионерлери-биле.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

КЕЗЭЭДЕ АНЫЯК ТЕАТР

Бо шынап-ла ындыг театр, ол кезээде чырывас, чүге дээрге ооң сценазында уруглар ойнап турар. Улуг кижилер кылдыр өзе-даа берзе, баштайгы хандыншылы болган ынак театрын олар черле утпастар. Ол дээрге Ленинградтың Пионерлер өргүзүнүң А. А. Жданов аттыг театры-дыр. ону чалыыларның чогаадылгазының театры деп адап турар. Баштайгы шинии ойнаанындан бээр чээрби чыл боон турар.

Михаил Светловтуң «Чээрби чыл эрткенде» деп шиизин ынчан тургускандар. Ук шинииң улуг оруу сценага ынчан эгелээн. Чедеч чылдарның күүседичилери ам театрның сценазынга боттарының театрының намдарынга хамаарышкан ындыг аттыг шинии тургускаш, ынчаардагы хөөчүнгарны чалап болуур ийик. Сценаның сураглыг мастерлери Маргарита Володина, Нина Дробышева, Станислав Ландграф болгаш өскелер-даа шиолачы чылдарын сактып келирлер ийик. Оларның профессионал уран чүүлче оруу бо театрның сценазынга эгелээн.

Пионерлерниң театрында бүгү-ле чүве улуг улустуунда дег: чырык-даа, каастапга-даа, хеп-сын-даа. Ынчалза-даа мында тускай штат чок, бүгү-ле чүүлдерни уруглар боттары кылып турар. Артисчи чаңчылдардан аңгыда, арны-бажын будуп, шиилерге резенцияларны бижип, сценаның машинистери болуп турарлар. Бо театрның киржинчи бүрүзү бо мергежилдерниң бирээзин билир ужурлуг.

— Бүгү талазы-биле сайзырақгай кижинии кижизидериниче сагыш салып турар бис, ынчангаш бисте ажыл-даа, өөредилге-даа деңге чоруп турар—деп, театрның удуртукчузу, моок мурнунда маңаа ойнап турган Евгений Сазонов чугаалап турар.

Уруглар чүнүң дугайын көргүзүп турарыл? Найырал болгаш ажыдуңмалышкы чорук, маадырлыг чоруктар болгаш чырык музейдеө дугайын олар алдаржыдып турарлар. Чалыыларның чогаадылгазының театры чөөнта чаа «Ленинградчылар» деп чаа шинии тургускан. Фашистерге бүзээлеткен Ленинградка ук шинии драматург Евгений Шварц бижээн. Ада-өгбелериниң маадырлыг чоруун уруглар база катап чаазы-биле тургузуп, алдаржытkан.

О. СЕРДОБОЛЬСКИЙ,
СЭТА-ның корр.
Ленинград.

ДАЛАЙ КЫРЫНДА БАЖЫҢ

БАКУ. (СЭТА-ның корр. Р. ШУКЮРОВ). Шуут-ла далай кырында эштии чоруур ийи каът бажыңны көргеп кижилер дыка ховар деп болур. Каспий далайда, Бакудан таптыг-да бир чүге километр суг кырынга чогум-на ындыг болуушкун ноябрь 17-де болган. «Кер оглы» дээр судновун көдүрер крановының күчүлүг демир хөлү ооң кырындан бажынны таваар көдүрүп үнүргеш, суг кырынга аппарып аар салып каан.

Эвлчег соонда өрүмнекчилериң дыштанырынга таарыштыр кылган ол бажыңның кырында вертолёт хонуп болур шалчүгешти кылып каан. Каспийниң ол девискээринде суг дүвүнде 82 метр ханы черден шинчилел ажылдарын бистин чуртта бир-ле дугаарында кылыр.

Ол гостиница-бажың-биле кады ында 53 метр бедик суургаиы, насостарны, электри станциязын база чедирген. Бо чылдан эгелээш, сугнуң ханы дүвүнден баштайгы өрүмнээшкинни эгелээр деп турар.

1977 чылдың лотереязынга

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1977 чылдың акша-бараан лотереязын сайгарып тарадыр дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, лотерея билеттериниң садары болгаш ойнап алышкынчыларны төлээрбиле хөлбашкан ажылдарыны чорударда республиканың Министрлер Чөвүлелиниң «Акша-бараан лотереязын чорудар дугайында» 1973 чылдың декабрь 6-да хүлээп алган доктаалын удуртулга болдурарын районнар болгаш Кызыл хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринге, Садыг министерстводунга, Республиканың Культура министерстводунга, Харылзаанын будүүлге-техниктиг эргелелинге, Тыванын агаар транспортунга, болгаш Транспорт эргелелиниге даскан.

1977 чылдың акша-бараан лотереязының билеттерин садарының районнар болгаш хоорай айы-биле планын бадылаан база оларны лотерея билеттери-биле, агитация материалдары-биле үндүрүлге санында чогуур үезинде хандырып турарын Сан министерстводунга, Күргенниң күш-ажылчы ажаалга кассазының эргелелиниге дагзып турар.

Районнарга болгаш Кызылга акша-бараан лотереязын тайылбырлап турар тайылбырчылар хемчегларни чорудар, ойнап алышкынга таваржыр бараанналрының делгелгелерин организастаар. Республика солунналрынга болгаш радио, телевизионе дамчыдылгаларынга акша-бараан лотереязының ужур-дузазының болгаш ойнап алышкынналрының дугайын калбаа-биле чырыдар.

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң отчёт-сөңгүлдаалыг конференциязындан

СПОРТТУ МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлеринде күш-культураны болгаш спортту сайзырадырынче улуг кичээнгейни салган. Ону амыдыралга боттандырар дээш республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң, ооң чер-чергелерде организациялары ажылдап турар деп ниитилелиниң даргазы Х. Л. Баранов отчёт илеткелиниң эгезинде чугаалаан.

Спорт-массалыг ажылдың экижидер дугайында айтырыг ниитилелиниң пленумнарынга, президиум хуралдарынга кашуда чугаалашкаш, чогуур шиитпирлерни хүлээп алган. Ону боттандырар дээш организас-массалыг хемчегларни чорутпаан. Ол чамдык эки түңнелдерни берген. Күш-культура коллективтериниң саны 43, ооң кежигүнүнер тос муң чыгаан. Эрткер отчёт-сөңгүлдаалыг конференциядан бээр 6 күш-культура коллективи, үш муң хире кежигүн немешкен.

Тыва электри четкидеринде, Минуспинскиниң, Кызылдың № 1 автотраспорт будүүлгелеринде, Тываның геология-шинчилел экспедициязында, педагогика институдунда, автоорук техникумунда күш-культура ажылын багай эвес организастаанын илеткелчи демдеглээн. Бо коллективтерде партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары күш-дамыр кижизидилгешиниң айтырыын чүтүлага көрүп, ында ажылнышчыларын, студентилерниң, сургууллардың хаара тудуп турар. Ылаңгыя материалдыг баазазын экижидер хемчегларын ап, ГТО-нуң нормаларын дужаар ажылды багай эвес организастаан.

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шиилиндек командалары республика маргылдааларынга идепкейлиг киржип келген. Бо чылын спорттуң 13 хевиринге бирги черни ээлээн.

Сөөлгү үеде хостуг хүрешти сайзырадып, нептередиринче кичээнгейни салып турар. Чылдың-на «Азия төвү» шаңналл дээш маргылдааны эрттирери чанчыл болу бертен. Анда Сибирьниң, Казахстанның, Моол Арат Республиканың мөгелери киржип турар. Мөгелериниң арга-дуржулгазын солчурунга, мергежилин бедидеринче од дузалап келген.

Ниитилелдиң Кызылда уругларның спорт школазы хостуг хүрешке эдиыш мөгелерни белеткээр талазы-биле ажылдап турар. Ооң өөренникчилери республиканга болгаш ооң дашкаар арткеи маргылдааларта идепкейлиг киржип, шаңналдыг черлерни ап келген. Ооң түңнелиниң спорт мастерине үш кандидатты, 8 бирги разрядчыны белеткээн.

Кызылда «Демир-Сал», Ак-Довуракта «Моңгулек» турисчи клубтар ажылдап турар. Олар адыяктарны болгаш ажыл-ишчилерни туризм хөрөөнге хаара тудар ажылдарны алаан идепкейликтиг. Турисчи походтарга, аян-чоруктарга киржип турарларның саны оскен. Отчёттуг үеним дургузунда үш кижи спорт мастерииниң кандидадының, 10 кижи бирги разрядтың 60 хире кижи ийги разрядтың нормазын күүсеткен.

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң президиумуу, ниитилелдиң даргазы Х. Л. Баранов амгы үениң негелдезинге дүүштүр ажылдаазының конференциязына шынгыы шүгүмүүлээн. Спортка ажыл-ишчи аныяктарны калбаабиле хаара тудар, спортчуларның мергежилин бедидер, материалдыг баазаны экижидер боттуг хемчегларни албаан. Күш-культураның кудуку коллективтерине удуртулганы кошкаткан, оларга детkимче, дузаламчыны көргүспээн. Ооң уламындан эрткен конференциязына айыткан четпестер ам-даа хевээр, харыдаа чамдык черлерде ажылдым деңнели кудуллаан. Ак-Довуракта спорт-массалыг ажыл сударааның биилп турра, анда барып боттуг дузаны чедирбээн.

Кызылда республиканың эң-не хөй будүүлгелерь, туристер, албан организация, даэдя, ортумак өөредилге черлери мөөшеттиинген. Оларның хөй нуруузу «Спартак» спорт ниитилелиниге хамааржыр. Ындыг болганда анаа күш-культура коллективтерин тургузар, оларны удуртур, боттуг дузаны чедирер хүлээлгелиг. Бо ажылды чорудар үшүлүг хоорайның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң четпес ажылдаан. Ооң даргазынга толештиг кижини мынчага чедир шиилп албаан. Ооң түңнелиниде наймыылдың спорт организацияларында ажыл багай.

ГТО-нуң нормаларын дужаарынче ажыл-ишчилерни, студентилерни, сургууллардың, калбаа-биле кижилерни ниитилелдиң кол сорулгазы болур. Күш-культураның чаа комплексизиниң нормазын чүгле үш муң ажыг кижи дужаагал. Ону дужаган болгаш дужаан турар кижилерниң отчёдун шын тургускаан. Бо болза, ажылдың четпезин хереченлеп турар. Чиик атлетиканы сайзырадыр хемчегларын алыр, чүге дээрге ГТО-нуң нормаларын дужаарлыр. Найысыладың ийи дээдя, алды ортумак өөредилге черлеры «Спартак» ниитилелиниге хамааржыр, ында күш-дамыр кижизидилгезиниң ажылы кошкак. Ылаңгыя уран чүүл, медицина училищелеринде сургууллардың хөй нуруузу спортта хаара түттүүмайн. ГТО-нуң нормаларын дужаарын эгелевээн.

Спортчу кадрларны белеткээр, өөредин, кижизидеринче база мергежелдиг спортчуларны белеткээринче кичээнгейни кошкаткан. Ылаңгаш эки ажылдыг тренерлер, спорт организацияларның удуртукчулары эвээш, волейбол, баскетбол болгаш спорттуң өске-даа хевирлериниге ойнаар мергежилдиг аныяктар илереттимейн турар.

Үстүнде адаан болгаш өске-даа четпестерниң дугайында плеткелчи болгаш санал берген эштер конференциязга чугаалаан.

Конференциянның ажылынга РСФСР-ниң «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң кылдыс эргелекчизи Э. П. Домашнев киржип, чүве чугаалаан.

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң чаа сонгуткан составының бирги организастыг пленумунга ниитилелдиң даргазынга В. С. Биче-оолду сонгаан.

Т. ХЕРТЕК.

Көдээ спортчуларда

Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң ажылчын комитеди, комсомол база спорт комитеттери шыдыраа, шашкиге, волейбол, тыва күрешке маргылдааларны эрттирген.

Волейболга эр улустуң, херээжен спортчуларның аразынга бирги черни Торгалыг ортумак школазының башкылар командалары кыпта-даа уттурбайн чаалап алган. Ийиги, үшкү черлерни совхозтуң база Чаа-Суур салбырының командалары эзээнер.

Шыдыраага бирги чер дээш болган спортчу демиселге совхозтуң код зоотехниги Балдан-оол Кара-Сад тиилээн. Бухгалтер Валентина Далай-оол шашкы маргылдаазынга шылгараан. Чаа-Суурдан келген Валерий Кендев 16 эң шыырак могелериниң хүрежиниге шүүлген. Торгалыг школазының башкызы Леонид Бады-Хөө ужуглешкен.

Тиилекчилерге өртектиг белектерни, мактал . бижиктерни тывыскан.

А. ШАРЫП-ООЛ.

АГААР

Бөгүн республикага бүргел, аазыр. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы дазылыг черлерге 12—17, өскелерингe 17—22 градус соор.

Кызылда шөкар булуттаар. Хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы: 17—19 градус соор.

Телевидение

НОЯБРЬ 20-ДЕ

МОСКВАДАН

10.50—«Дирит амытаннар делегейинде».
11.50—«Поэзия». Е. Исаев.
12.20—«Айыл чок ишчилер».
12.50—13.00—Чапсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Тоол аалдан келди». «Алдын дулгуурлүгеш». Уран-чечен фильм.
14.30—«Калмыкыя». Эртем-нептередилгелиг программа.
15.00—«Правда» солуннуң политиктиг тайылбырлакчызы Ю. А. Жуковтуң делегей айтырыгларынга хамаарышкан бесе-дазы.
15.45—«Театр. Башкылары болгаш өөреникчилери». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң улустуң артистери Ю. Завадский, С. Гиацинтова, М. Ульянов, РСФСР-ниң улустуң артизи А. Гончаров, РСФСР-ниң алдарлыг артизи О. Табаков киржир.
16.50—Документалдыг фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чапсар.
17.40—Теп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хогжум херекселдериниң академиктиг оркестриниң концерти. Дирижёру РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов. Солистери — ССРЭ-ниң улустуң артистери Л. Зыкина, В. Норейка, Ю. Гуляев.
20.00—Медээлер.
20.15—«Дирит амытаннар делегейинде».
21.15—«Ыпнак шулуктериниствн одурулгары». Фильм-концерт. РСФСР-ниң улустуң артизи Т. Доронина С. Есенинниң шулуктерин номчуп турар.
21.50—«Музейлерде, делгелге аалдарында». Аныяк чуруктуларның бүгүзавилел делгелгези.
22.20—22.30—Чапсар.
22.30—Омскиниң күрүпенин орус улустуң хорунун концерти.
23.00—«Үе». Информастыг программа.
23.30—00.45—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Рига)— ЦСКА-2-ги, 3-кү кежиктер. Ригадан дамчыдылга. Чапсарда — «Спортлото» тиражы.

Редакторнун оралакчызы К. К. САТ.

Тываның хөгжүм-шии театрынга

Ноябрь 20-де

В. РОЗОВТУҢ

«ДӨРТ ДАМДЫ»

деп шиизи болур.

Шиинин эгелээри 19 шак 30 минутада. Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

Касса 10 шактан эгелеп ажылдаар.

Ажылче чалап тур

«Тыва тудуг» трест Кызыл хоорайга ажылдарыбиле 17 хардан өрү назыдыг оолдарны болгаш уругларны чалап тур.

Ажылдап кирип турарларга трестиң өөредилге комбинадынга малярнын, штукатурларның, плиточник-мозаичниктиң, бызаанчының түскай эртемнеринге өөредиргиниң кыска программалыг курстарын организастап тургузар. Өөредилге соңгаан Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң хогжум херекселдериниң академиктиг оркестриниң концерти. Дирижёру РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Некрасов. Солистери — ССРЭ-ниң улустуң артистери Л. Зыкина, В. Норейка, Ю. Гуляев.

ке хоорай чурттуглага чалгайжыттынган ниитилиниң чуртталга баксынарын баар. айда 75 рубль хемчээлдиг стипендиязы төлээр.

Курстар 1976 чылдың ноябрь 20-де эгелээр. Сөөлдарны трестиң кадрлар килдизинче харааладыда адресче чорудар: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу 76, телефон 2-32-83.

КИНО

НОЯБРЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Робин Гудтуң согунарны» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыпты 9.30, 11.00, «Ак-кол чылаанның буурааны» 12.30, 14.10, 15.50, «Салым-чолдуң шоодуу азы-нын бүс-биле» (2 сериядыг) 17.30, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хамаарышпас суглар» 15.00, «Алиса мында чурттавайн турар» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кыпытарда хүлээге эртгирип турар мен» 15.00, «Улусчу роман» 16.30, 18.40, 20.30 шактарда.

ШЫДЫРАА: хандыкшыл, ажыктыг, чугула

«Комсомольская правда» солуннуң шаңналы дээш пионерлер болгаш школачылар ордуларының командаларының аразынга аныяк шыдыраачыларның чанчыл болган Бүгү-эвилелдиң шиилите база зона маргылдаалары доозулган.

Маргылдаазының оргкомитединиң даргазы, Совет Эвилелиниң ййи дакпыр Маадыры, ужудукчу-космонавт Виталий Севастьяновтан СЭТА-ның корреспондентизи Н. Бакланов интервью алган.

— Уругларның шыдыраага ойнаарын канчаар үнелеп көөр силер?

— Шыдыраага ойнаары—ол аңаа-ла спорт, ыштанылга болгаш чалгаа чазары эвес. Шыдыраага өөреникчи логиктиг база чогаадыкчы чорукту сайзырадып, чугула айтырыгларны аналитээринге, шиитпирлээринге өөредир, бо бүгү кезиг үезинин кайы-даа эртеминиң специалызынга ажыктыг болур. Ынчангаш шыдыраа чугула херектиг, орта уругларны өөредиир, ойнаарынга хандыкшаанпарны деткиири улуг кижилерниң кол сорулгазы-дыр.

— Уругларның болгаш аныяктарның ортузунга шыдыраазыны канчаар неперетсе эки деп бодаар силер?

— Шыдыраа өөн-не чиик өртектиг спорттуң хевири. Аңаа чүгле клуб азы секция организастап алыр бажың херек. Шыдыраа бөлүмнерин клубтарга, Пионерлер бажыннарынга, школдарга тургузуп ап болур.

Шыдыраа спорттуң нептередиө херекке парлалга улуг роль-ду ойнаар. Неделя санында үшер «64» деп шыдыраа журналынга уругларның ойнаан салыгларындан эң эки кежиктерни парлаарын ковудедирн ажыктыг. Оон тәйылбырын болгаш үнелелин бижиир ужуглуг.

Мен бодап көөрүмге, эгелеп чоруур шыдыраачыларга дузаламчы кылдыр хөй тираждыг тускай өөредилге номун үндүрээ эки. Ол аныяк шыдыраачыларның шын ойнап эгелээринге, теория-биле чепсегленирнинге дузалаар.

Шыдыраазы нептередириниң кол оруктары ындыг. Бо айтырыгларны дүргеп шиитпирлээри чугула деп бодадыг мен.

— Болуңар канаан шыдыраа-биле ойнап эгелээн силер?

— 8 азы 9 хире харлыымда ойнап эгеледим. Ынчан дайын болуп турган, шыдыраа биске турбаан. Ынчалза-даа хөлду, хевирлерин чүрүп ап тургаш, өөренип алдывыс. Оон бээр дыка ур ле эрткен, шыдыраага хандыкшыл сулараваан. Звездный хоорайның чурттакчылары шыдыраага кончуг ынак. Шыдыраа бистиң мергежилливиске эң-не таарыыр.

— Шыдыраачылардан ыым силерге канчуг таарыырыл?

— Ботьинпик биле Карпов, Карпов—характер талазыбиле дайынчы. «Комсомольская правда» солуннуң шаңналы дээш маргылдаага киржип турар аныяк шыдыраачылар оон өөренип алырын күзээр-дир мен. Шыдыраага чедиишкиниг, чедиишкин чогу-даа аңаа чугула эвес. Бо шынар оларның амыдыралының бүгү дургузунда херек болур.

Н. Ондарның «Кышкы балыктавашкыны» деп чуруу.

Редакциянын адреси: индекс 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, корре ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үзетүүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет тургузуг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерлиниң 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солуп недбейи барганда 2-32-75 телефонче волтаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1768.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыымның талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01353

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 274 (10259) | 1976 чылдың ноябрь 21, воскресенье | 1925 чылда үдезавлеттингеи | Өртээ 2 коп.

КУБА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ТУРАСКААЛДЫГ МЕДАЛЬДАРЫН ТЫВЫСКАНЫ

Куба революцияның эгезин салган Монкада казарманы штурминаанының 20 чыл болган оюн демдеглээри-биле тургускан, «ХХ чыл ою» деп тураскаалдыг медальды Кубаның КП ТК-зының кежигүнү, Куба Республиканың Совет Эвилелинде элчиин Северо Агирре Дель Кристо Кубаның Компартия ТК-зының Политбюрозунуң бодгаш Революстуг чазааның даасканы-биле СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке тывыскан.

Тураскаалдыг медальдарны ол ышкаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттарга болгаш СЭКП ТК-ның секретарьларынга база тывыскан.

Бедик шаңналдар дээш Кубаның Компартия ТК-зының Политбюрозунга база Революстуг чазааңга чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинии СЭКП-ниң удуртукчулары илерхейлээн.

(СЭТА).

ДАЙЫНЧЫ АРГА-ШИНЭЭЗИН БЕДИДЕР

Партияның область организациязы партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин, оларның ажылының аргаларын, хевирлерин сайзырағгайжыдар талазы-биле чамдык амыдарны чорудуп келгениниң түңнелинде оларның саны чыл келген тудум улам өзүп база быжыглып турар. Амгы үеде бисте партияның 417 эге организациязы 12 муң ажыг коммунистерни каттыштырып турар. Оларның 70 ажыг хуузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунган. Хөй-хөй партия организацияларының күш-ажылчы коллективтиң авангарды болур ролюн төлептиг күүседип, планнарны болгаш хүлээлгелерни күүседиришче ажылчы чоннарның күжүн мобилизастаар, партийжи организацчы болгаш политиктиг амылдың деңнелин бедидер талазы-биле бодунуң мурнунда сайдынган сорулгаларны чеднишкинниг шинтпирлеп турар. Ындыгларга Каа-Хемниң «Тимлелге» колхозта, Кызылдың автосептелге заводунда, «Каа-Хем» хомүр-даш разрезинде, «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазында болгаш өске-дээ коллективтерде партия эге организацияларын хамаарыштырып болур.

Чижээ, «Тимлелге» колхозта партия организация (секретары Т. С. Салчак) ында бүгү ажыл-херектиң ёзулуг организацчызы болу берген. Мында 30 коммунистиң хөй нуруузу материалдыг бүдүрүлгеде хаара туттунган. Оларның колхоз бүдүрүлгезинге болгаш хөй-ниитичи ажылынга авангардчы ролюн, харыысалгазын бедидер сорулга-биле отчеттарын, дыңнадыгларын партбюрога, партия хуралдарынга доктаамал дыңнап турар. Партия организациязы ажыл-ишчилерниң күш-ажылын чөп организастаарынче, оларның ажылынга таарымчалыг байдалды тургузарынче, социалистиг чарышты малбак нептерелдиг, үре-түңнелдиг болдурарынче, колхозчуларны бедик организастыг чорукка болгаш быжыг сагылга-чурумга кижизидеринче колхоз баштаар черииң болгаш ында хөй-ниити организацияларының кичээнгейин доктаамал уғландырып, ол ажылдарга контрольду күштелдирген.

Бо колхозта партия организациязының организакчы болгаш политимассаглыг ажылын улам күмүтелдиргени ажыл-агыйның пяанныг сорулгаларын күүседиринге дээштиг салдарны чедирген. Онгу беш чылдың баштайгы чылында колхоз бир гектарга онаалтыр 16,8 центнер тарааны остүрүп, нүрүнеге 1950 тонна тараа садар планын 5313 тонна кылдыр күүсеткен. Күрүнеге сүт, дүк садарының чыл планын, а эът садарының үш кварталдарда планын хуусаа бетинде амыр күүсеткен. Онгу беш чылдың ийнги чылын чеднишкинниг эгелээриниң магадылалы тургустунган.

Чамдык партия эге организациялары хоммунистиг кижизидилгениң айтырыгларын комплекстиг чорудар талазы-биле дүржулганы чедип ап турар. Аңаа Кызылдың автосептелге заводунда болгаш өске-дээ коллективтерде партия организацияларын чижекпе киририп болур. СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг болгаш идеологтуг ажылдың талазы-биле методиктиг чөвүлели соолгу чылдарда эки ажылдыг чамдык партия эге организацияларының ажылының дүржулгазын чөр-черге өөренип көрүп, ону ниитилештирип, нептередириниң хемчеглерин ап турар.

Партия эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин, инициативазын бедидер талазы-биле партияның Кызыл хооркомунуң болгаш райкомнарның ажылынга «СЭКП-ниң Златоустовск хооркомунуң бүдүрүлгелерде партия эге организацияларын удуртуп турарының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы аажок улуг ужур-дузалыг болган. Олар ол дээктаалды күүсетпишаан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын шинтпирлериниче парторганизацияларының кичээнгейин угландырып, партийжи ажылдың аргаларын болгаш стилин улам сайзырағгайжыдарының хемчеглерин ап турар.

Ынчалзажок бо талазы-биле ажылдар чоруттунуп турзаа, чамдык партия эге организациялары бүдүрүлгеге болгаш ажыл-агый чорудулгазынга удуртулганы кошкадып, администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргезин ыракта чедир ажыглавайн келген, коллективже коммунистериң партийжи салдары база кошкан боол турар. «Сукпак» совхозта, Терлиг-Хаяның моңгүн-суу бүдүрүлгезинде партия организациялары чогум-на ындыг боол турар. Бо черлерде коммунистериң бүдүрүлгеге авангардчы ролюн, харыысалгазын бедидериниң, үндүрген шинтпирлериниң күүселдезин организастаарының дугайында чугзалар ховар боол турар.

Организация бүрүзүнүң дайынчы арга-шинээзи ында коммунистерниң эртем-билиниң деңнелинден, оларның инициативазындан, харыысалгазындан, ооң хүрээлениинден база улуу-биле хамаарыжыр. Ынчалзажок чамдык партия организациялары мырыңай оспейн турар. Чижээ, «Востоксантехмонтажтың» КМК-зында, пиво, тууйбу заводтарында, № 3 АТБ-де болгаш өске-дээ коллективтерде партия эге организациялары бо чыйын партияга чаңгыс-даа кежигүн хүлээп албаан. Бир эвес үстүнде партия организациялары чогуур ажылды чоруткан болза, ол коллективтерде СЭКП-ниң хүрээлекинге хүлээп алыр мурнанчы, төлептиг ажылчыннар эвээш эвес деп чүве билдингир.

Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде партия эге организацияларының ажылы нарын болгаш хөй талалыг. Партия хооркомунуң болгаш райкомнарының талазындан оларның дайынчы арга-шинээзин улам күштелдирер, ылаңгыя хөй эвес кежигүннерлиг организацияларны быжыглаар, оларга партийжи хүрээлекни өстүрер талазы-биле моон соңгаар-даа боттуг ажылдарны күштелдирип чорудар херек. Партия эге организацияларынга эртинен отчёт-соңгулдалыг хурээлдерге партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың деңнелин бедидер дээш улам шудургу ажылдаар ужурлуг.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөртку сессиязы

РОССИЯНЫҢ ДЕЛГЕМ БАЗЫМНАРЫ

Онгу беш чыл Россия Федерациязының ажыл-ишчилериниң мурнунга калбак аргаларны ажыдып турар. Республиканга үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый, эртем болгаш культура улам улуг темпилер-биле хөгжүүр.

Россияның күш-ажылчы сорулгаларын 1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің бешчыл Күрүне планын, 1977 чылда улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің Күрүне планын болгаш Күрүне бюджедин Россия Федерациязының Дээди Совединиң тоску чыыжының дөртку сессиязы чүтээлашкан.

Материалдыг курлавырларны төп ажыглаарының, бүдүрүлгенің ажыктыын бедидеринин, ажылдың шынарын экижидериниң дугайын депутаттар изиг соңуургалдыг, ажыл-ишчи ёзу-биле чугаалап турган. Россияның автономнуг республикаларының, крайларының болгаш областарының ажылты чоннары СЭКП-ниң XXV съездиниң болгаш СЭКП ТК-ныд октябрь (1976 чыл) Пленумунуң шинтпирлерин амыдыралга боттандырар деп шинтпирлиг сорук киргеппер.

Делегейниң дүшкүүлүг чоруун улам ыңай кошкадыр болгаш Чер кырынга тайбыңны быжыглаар талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң, ооң Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТК-ниң Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң шуут бодунуң чорудул турар ажыктыг улуг ажилы совет кижилериниң тайбың болгаш тургузуукчу ажыл-ажинге бүгү-зе эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузуп турарын депутаттар боттарының санаадарынга опзалап демдеглээн.

Ноябрь 19-та сессия ажыглып уламчылаан.

Эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, Г. В. Романов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, К. Ф. Катушев, Я. П. Рябов оларны депутаттар болгаш ажылчылар үргүл чүлеледит адыш часкаашкынчары-биле уткаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Даргазы депутат В. А. Котельников илеткелдер талазы-биле санал бериишкинерни уламчылаарын чарлаан.

СЭКП-ниң Иркутск обкомунуң секретары В. Ф. Малов сессияда кирген документтер СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлерин амыдырал боттандырар талазы-биле Россия Федерациязының ажылчы чоннарының ажыл-агыйжы болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының хөйлузу болу бээр деп демдеглээн. Чурттуң бүдүрүкчү күштерин эртемге үндезилеп чөп ажылгаларының ленинчи принцивин барымдаалазап, бистиң партиявыс, чазаавыс чоон талакы районнарны хөгжүдеринге кеззеде оңза кичээнгейин салып келген. Оон чижээн Иркутск областан көрүп болур, мында чаа үлетпүр төптерин — Ангарскиин, Братскиин, Усть-Илимскиин болгаш оон-даа осколерни тургускан болгаш ,тургузуп-даа турар.

Республиканың ажылчы чоннары беш чылдың баштайгы чылын ажы эгелээнин СЭКП-ниң Удмурт обкомунуң секретары депутат Е. П. Никитин чугаалаан. Эрткен чылдың хамаарышкан үезинге дениэрге үлетпүр продукциязын сайгарарының хемчээли он айларда 7 хуу үлгаткан, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү немей оскен.

Башкирияның улус ажыл-агыйының кол адыры нефть үлетпүрү болуп турарын «Башкирнефть» бүдүрүлге каттыжышкынының чиигине директору депутат Е. В. Столяров чугаалаан. Чыл хүзээлгезинде 110 муң тонна турда, каттыжышкынның ажыл-ишчилери кара адыынны он ай дургузуулга планнап ажыр 100 муң тоннаны берген. Газты планнап ажыр тывар, скважиналар орумнаар, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн остүрер талазы-биле чыл хүзээлгелери хуусаа бетинде күүсеттингеи. Продукциянын шынары дээш демисеттинээн, нефтичилер тыпкан нефтиниң 40 ажыг хуузун дээди сорт-биле дужааган.

Оренбург областың Илекский районунуң «Красный Октябрь» колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры депутат П. У. Боков областың кодээ ажылчы чоннары бо чылын тараанын болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-дээ культураларының оон дүжүдүн остүрген. 4 миллион 700 муң гектар тараларны чидириг чокка, ойлаапда ажаан ажыр дээш партия, совет болгаш ажылагый органнары бүгү чүвелерни кылган. Хөй тараа дээш демисеп 40 дүн-хүн дургузунда маадырлыы-биле чорун турган. Түңнелинде бен миллион тонна ажыг тарааны Төрээн чурттуң шыгжамырынга ургаан.

Оренбургтуң тараажылаарынга хүн бүрү ажок улуг дузалы болгаш оларның адыынга чаагай сөстери дээш оренбургчулар бистиң партиявыстың Топ Комитединге, Совет чазакка, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга изии-биле өөрүп четтиргенин илергейлеп турар деп, депутат чугаалаан.

Кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезин индустриалдыг үндезинче шинтпирлериниң программазын Белгород областың ажылчы чоннары хамчаар боттандырып турарының дугайын Красногвардейск районнуң Ильич аттыг колхозунуң хаваа ажылдыг комплекизининң кол технологу депутат Т. Т. Бажухин сессияга чугаалаан. Областың кодээ ажыл-ишчилери ол айтырыг талазы-биле СЭКП ТК-ның доктаалын изиг үүлдүүлүг-биле уткаан, ында төлевилеттингеи сорулгаларны чурттуң экономиказын быжыглаарыкка Созтаан совет кижилериниң чаагай байдалын бедидеринге алызындан эргежок чутула ажок улуг ужур-дузалыг херек кылдыр уткаан деп ол чугаалаан.

Ильич аттыг колхоз ажылагыйлар аразында каттыжышкынның код бүдүрүлгезин болбушаап, хаваа ында бүдүрелиниң үлетпүр технологиялыг чеднишкинниг шинтпирлери алган. Чүгле 1975 чылда бешин күрүнеге хаваа ында 38 муң центнерни саткан.

Бүгү улустуң чеднишкинниерининың турар кижи бүрүзүнүң чеднишкинниеринден чыгаын тургустунар болгай деп, Калининнинк «Химволокно» каттыжышкынының чүү аргыкчызы депутат А. И. Денисова чугаалаан. Бистиң коллективтиң опзагай чүүлү чогаадыкчы диилеп тыныштыкын болгаш инициативке болуп турар. Бен чылдың баштайгы чылында бедин мурнакчы хөй-ниитиг ажылчынын солуп, ажыктыг эгелээшкинниерин үндүрген. Чижээ аргыкчы М. С. Патрикеева дериглер хандыраринын фронтузуп үлгаттырып, ажылдың аргаларын сайзырағгайжыдып тургаш, үүлда беш чылын дөрт чылда күүседир, продукцияны Күрүнеин шилээр деидээ-биле үндүрер деп хүлээлеп алган.

Чита облүүскомунуң даргазы депутат И. И. Дмитриев, СЭКП-ниң Киров обкомунуң секретары депутат К. А. Воробьев, Архангельск облүүскомунуң даргазы депутат В. М. Третьяков, РСФСР-ниң почтаны үлетпүрүүрүн министри депутат П. К. Сизов, Камчатка облүүскомунуң даргазы депутат В. И. Алексеев болгаш оон-даа өскелер база санал берген.

Чугаалажыр турар айтырыглар дугайты 25 кижи санал бергенин дараалакчы—депутат В. А. Котельников дыңнаткан. Санал бериишкинин соксадыр деп шинтпир хүлээп алдыынган.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы, республиканың Күрүланының даргазы депутат И. П. Масленников харыы сөс чугаалаан. 1976—1980 чылдарда РСФСР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдеринің бешчыл Күрүне планының дугайында доктаалды база хүлээп алган.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң чаа доктаамал комиссиязын—Хөрээжиниериниң күш-ажылының болгаш амыдыралының, иенин болгаш чаштың хамгалалының айтырыгларының талазы-биле комиссиязының тургускан. Комиссиязының даргазынга депутат А. П. Бирюкованы соңгаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктарын бадылаар дугайында айтырыгны сессия көргеп, Россия Федерациязының Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары депутат Х. Н. Нешков илеткел кылган. Ол айтырыг талазы-биле чогуур хөй-ниитиларны болгаш доктаалдарны Дээди Совет хүлээп алган. РСФСР-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының дөртку сессиязы бодунуң ажылын оон-биле доозаан.

(СЭТА).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта токарь Николай Кимков эзилчет нормазын бүдүн чартык, ийи катап ажыр күүседип турар. Чаартыкчы саналдарны ол киирген. Бедик мергежилдиг токарь амгы үеде совхозтуң төп машина-трактор мастерскаязында септелге ажылында хаара туттунган.

Тоску беш чылдың шалыпчызы Николай Кимков онгу беш чылдың баштайгы чылында бодунга алган хүлээлгезин чеднишкинниг күүседип, чыл планын декабрь 20-де доозар соруланы салган ажылдан турар.

ЧУРУКТА: токарь Н. Кимков ажыл үезинде.

КЫШТАГЛААШКЫН – ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

БҮЗҮРЕЛДИГ

Нинтицен малдың баш-сайын өстүрер, ооң продуктуузун чоруун бедидер дээш кызымак ажылдап турар малчыннар хөй. Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг «Сут-Хөл» совхозтуң хойжузу Натпит Самбаевич Монгушту ындыгларның бирээзи.

1951 чыл Натпит Самбаевич Монгуштуң өг-бүлезиниң колхозка хойжудан эгелээн чылы ол. Ажыл-ишчи, бергелерден кортпас, түрә сорукту, кадарчылар ооң эгелээшке, колхозтуң дээре кадарчыларның санынга кирип келген. Хойнуң чаңгы семиртилгезин эки организастаар, тышка бүгү талдыг белеткеери—хойжуларның чеднишкинниг үндезини ол.

Республиканың өске-дээ мурнакчы хойжулары ышкаш, Натпит Самбаевич келир кышка белеткел ажыладарын тазаткек кожун тура-ла эгелей бээр: кажаадарлып аштанарыглаар, коржедин хооруп, куртадыр, профилактика-санитария ажылдарын чорудар болгаш ооң-даа өске. Мал чемин белеткеерине киржир. Малчалгаш кышка белеткел ажылдары сентябрь айның төнчүзүнде бүрүн доозулган турар.

Натпит Монгуштуң от-будезин бо чылын төрүүр чүс хойга онаалтыр 90 хураган алыр хүлээлге алган. 98-ти ак, тыва хойдан-на 1,9 кг дүктү кыргын алган. Инитицин мазын чем-биле хандырар талазы-биле база мал кыштаглаашкынын организастаар эртинер дугайында партия обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докгаалын амыдырала боттандыраринга хойжу төлептиг үлүүн кайыштырып, 30 тонна сигенти өг-будезинин күжү-биле кезип, белеткээш, кыпталанда чедирип алган. Хураган кажаалынга төгер 10 тонна курга одек болдунген. Кадарчының кодавында 2 тонна дүк, хойларга суг ыдыртыр онгачылар, досказтар бар.

Хоочуң хойжу, коммунист Натпит Монгуш амгы үеде Сыырда кыштаанда хонупкан. Мал ажылынга ажылдан келгенинде чөрби беш чылынын дургузунда ол аныяктарга бодунуң байлак арга-дүржулгазын күүседип-биле дамчыдып берип келген. Уруу—Анзалмалны, күдээзи—Денис-оолду хойжунуң мергежилиниге өөреткен, олар бо чылын төрүүр чүс хойга онаалтыр 95 хураганны меиди камгалап алган.

Натпит Самбаевич Монгуштуң өг-будезин бо чылгы кышка үлегерлиг белеткенген. Одарга кыш коргушкут эвес. Хойжу кедир чылын—ооңу беш чылдың ийнги чылында төрүүр чүс хойга онаалтыр 100 хураганны, хойдан-на 2 пт дүктү алыр дугайында бедиткен социалистиг хүлээлчии калган.

Партия Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бешки сессиязының шинтпирлериниг, ол ышкаш ТК-ның Пленумунуң эш Л. И. Брежневтиң чазыныштыг сөстеринге сорук киргеп ыдыктары бүгүнүн колхозка онаалтыр 90 хураганны алыр хүлээлгени чедирер сорулга-биле 37 автомашинаны болгаш тракторлу тускайлап быжыглаан. Олар түс бүрү коданнар айы-биле ажылдан эгелээн.

О. ОХЕМЧИК.

Допчу медээлер

ОРГАНИЗАСТЫГ КӨЖҮРГЕН

Кандыг-даа ажылдың чеднишкини аңаа хынамчалыг белеткелдеп, организастыг удуртулгадан чугула хамаарыжыр. Чөөл-Хемчик райониуң өске ажыл-агыйларында ышкаш, «Искра» колхоз бүгү малын кыштагларже организастыг көжүрген.

Кыштагларже мал чемнерни, суг соортур, олаар чүүлдер чедирер сорулга-биле 37 автомашинаны болгаш тракторлу тускайлап быжыглаан. Олар түс бүрү коданнар айы-биле ажылдан эгелээн.

О. ОНДАР.

НЕМЕЛДЕ ДЕҢЗИ

«Шамбалыг» совхозтуң кышка белеткелди хынамчалыг. Чүгле сигенти бешин эрткен чылдынындаң үш катап хойну белеткээн. Силос, сенаж, концентрат чемнер бай четтир.

Совхозтуң малчыннары чай гы семиртилгени эки организастаан. Чүгле октябрьда бөлин хонукта инек бүрүзү 615 грамм немелде деңзилиг болган, а будүрүлге планында көрүлгенин 500 грамм.

О. ОНДАР.

Чогаадыкчы чаа-чаа чедиишкиннерже

РСФСР-ниң чурукчуларының IV съездизи ажылын доозкан

Амгы үениң амыдыралының эң чутуда болуушкуннарынче улуг кичээнгейин салыры, бистиң үевистиң кол маадыры—күш-ажылдың кижизиниң огур-хевирин бүгү сеткилиинден соңуургаары-биле Россияның чурулга уран чүүлүнүң мастерлери ылгалып турар. Уран чүүлдүң болгаш күш-ажылдың сыры харылзаалыы—совет культурazының өң-не улуг чаалап алышкынызы болур, ол дугайын РСФСР-ниң чурукчуларының ноябрь 19-та ажылын доозкан IV съездизиниң киржикчилери демдеглеп тургаллар.

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 чыл) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын болгаш Пленумнуң шинтпирлерин Россия Федерациязының чурукчулары ханы сеткил ханыышкыны-биле хүлээп алган дээрзин съездиниң хүлээп алган доктаалында демдеглеп турар. Чогаадыкчы эвилелдиң бүгү организациялары, Россияның чурулга уран чүүлүнүң хөй муң ажылдакчылары—бүгү чурукчулар боттарының чогаал ажылын улуг сорулгага—Совет Россиязының уран чүүлүнүң улам шинай чөчектедириниң херээнге бодулер даарзынге бүдүрелдин съезд илергейлээн. Улуг чаагай болгаш хүндүлүг-ажылга — чоннуң идейлиг болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге, коммунистиг тургузуушкунга олар ондүр улуг ленинчи партиявыстың кезээде шынчы идепкейдиг дузалакчылары болдурлар. Съездиниң киржикчилерн СЭКП Төп Комитединге байырлыг чагаазы улуг көдүрүлүүшкүн-биле хүлээп алганнар. Совет уран чүүлдүң мурнунга партиявыстың салган сорулгаларын шинтпирлеринге чурукчуларның даяныр күжү болгаш компазы партийжи болгаш үдүсну бодуруун мокге дириг ленинчи принциптери, социалистиг реализмниң күчүлүү, амыдыралчы методу болур. СЭКП-ниң XXV съездизиниң идеялары болгаш шинтпирлерин Россия Федерациязының чурулга уран чүүлүнүң мастерлериниң дилеп тыныштыкныыга чаа шынарны сиңирип турар. Олар болза-бистиң кайгамчыктыг Төрээн чуртувустуң хөрээ дээш чаа-чаа чедиишкиннерже кыйгырып турар.

РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин чаа составын болгаш чогаадыкчы эвилелдиң ревизия комиссиязын база ССРЭ-ниң чурукчуларының V съездизиниң делегаттарыны съезд соңгаан.

* * *

Россия Федерациязының чурукчуларының IV съездизинге соңгуттурган РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин бирги пленуму вопбрьның 19-та болган.

Пленум РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинин даргазынга С. П. Ткаченту соңгаан. Баштаар черинин бирги секретарыга Е. И. Зверконту соңгаан.

Төп ревизия комиссиязының бирги хуралынга ооң-даргазынга В. Б. Щербаковту соңгаан.

(СЭТА).

МУРНАКЧЫЛАРГА ШАҢНАЛДАР

Улуг-Хемниң «Улуг-Хаа» совхозтуң ажыл-ишчилери күрүнеге дүк садарының чыл планын 124 хуу, тэрааның—106 хуу күүсеткен. Эът, сүт садарының опаалдаларын бай эвес күүседип турар. Кедир чылдың часкы тарылгазында хереглээр четчир санныг үрезинни уруп алган. Мал чемни эрткен чылдан хөл. Бо бүгү ажыл-ишти кылып турганнарның аразында социалистиг чарышты организастаан, ооң түңнелин партия, ажылчын комитеттери болгаш совхозтуң дирекциязы чоокта чаа үлүгүрген.

Социалистиг чарышка ол ыяы коргуулдеринге чедип алган 25 кижини шаңнаан. Оларның аразындан ийи кижи дыштанып бажыңга баар хөлзе путевкалы, 16 кижи ортектиг белеткерин алган. Тараа ажаан алырынга шылгараан комбайнерлер Александр Буянкинге 200 рубльдин, Чаш-оол Дойдуга 200 рубльдин, силос ажаарынга бригга черии алган Бадыжык Максим-оолга 100 рубльдин белеткерин тывыскан.

О. ТАВАА.

Парторганизацияда

ХАРЫЫСАЛГА ДУГАЙЫНДА

«Кара-Хол» колхозта партком будурүлгеге болгаш хөй-ниитиг ажылынга коммунистерниң авангардчы ролүн бедидер талазы-биле ажылды канчаар чорудуп турарыл? Бо дугайын СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бюродунуң хуралынга чугаалашкан. Партком болгаш үш бригадада партия эге организациялары, партбөлүктер будурүлгеге, хөй-ниитиг ажылынга коммунистерниң ролүн бедидер дээш чамдык ажылдарны кыллынын бөрө демдеглээн. Коммунист бүргүү колхоз будурүлгезиниң харыысалгалыг участоктарында кадыр түтүнүгүн болгаш партийжи даалгалыг. Коммунистерниң талазы-биле отчеттарын партия хураандарынга дыннап турар. Хүлээп алган шинтпирлер күүседилээн болгаш коммунистерниң киржилгезин элээп экижиттен. Бо чылдың эгезинден бөөр 21 коммунист-биле түс-түстүн беседаны кылган.

Дапсы-Аксының бригадазында партия эге организациязы коммунистерниң авангардчы ролүн бедидер талазы-биле ажылды эки гургусткан. Колхоз будурүлгезинге, хөй-ниитиг ажылынга үлегер-чижээн көргүүн турар коммунистер аазын эвес. Чижээ, партия райкомунуң кежигүү хөй-жу С. Хертек төрүүр үе хойдан-на 100 хураганны мендиап, бир койга оналаштыр 1,7 кг дукту кыргаан. Чайгы үеде 30 тонна сигенни белеткеп алган.

320 олуттуг школаны кыска хугуседа тудуп доозарын бо чылдың эгезинде Дапсы-Аксында партия эге организациязының хуралынга шинтпирлеп. Коммунистерниң санаалы партком деткиин. Бо ажылга коммунистер идепейлиг киржип, чаа школаны тударыпче чоннуң, ылаңгыя аныяктарның күжүн мобилизастаан. Бар аргаларны ажыглаан, ажылды чөп организастаанының түнелинде октябрьның төнчүүнде школа тудуун доозуны, ажыглалга киирген.

Партком аныяк коммунистерниң өөредилгезинче, кижизидилгезинче кичээлгейни салган. Өөредилгенин ол хевиринде 30 кижи хаара түттүнгеп. Бо чылдың эгезинден бөөр үш кичээлдэ олар эртиргеп. Коммунист бүргүү политөөредилгеде хаара түттүнгеп.

Онгу беш чылдың бирги чылының планыг онаалдазарын күүседиргеге коммунистер боттарының үлүгүн киирип, колхозчулар ортузунга организаторлуг ажылды чоруткан. Оон түнелинде колхоз эрткен он айларда күрүнге сүт садар планын 155 хуу, аътчизи—96,5 хуу, дуктуг чыл планын—109 хуу күүсеткен.

Ажылдың участок бүргүзүнге коммунистерниң харыысалгазын бедидер талазы-биле марткомнуң ажылында чедир ылдыңмайын турар ажылдарның барын бюро демдеглээн. Чамдык коммунистер-биле түс-түстө ажыл чогуур дээшелде эвес. Беседалажымышкынга аазын чорткан. Хуралдарга коммунистерниң отчеттарып дыннап тураа-даа, оон хүлээп алган шинтпирлеринде коммунисске бергеп даалганын күүселделгин хынаайн турар.

Ылаңгыя малчыннар ортузунга мурнакчыларның дүржүлгезин пептередир ажыд ам-даа четпес.

Уставтың негелделерин коммунистерниң күүселип турарынга контрольду чогуур дээшелде тургуспаан. Оон түнелинде Устав негелделерин хажыдып, партийжи сагыпта-чуруум үүрүп чорук чамдык коммунистерде бар. Чижээ, коммунист С. Хертек гостинница эргелекчилеп тургаш, самчыгдаа кызын, кереэженнер ортузунга ажыд чорудар талазы-биле партийжи даалгазын күүсеткеп, кежигүн дадымырын төлевейн, партия эге организациязымдан хоорду бергеп турган. А партия организациязы оон хөрээн оолдаашкын-биле көргеп.

Ажылынга харыысалга чогуудаа малчын С. Шыырап 38 хойну чедирген. Чыттычилер Х. Аңбаан, Х. Сюрюн олар чүе баш бөге онаштыр чүгле 68-ден кудуп алган. Бо жетиестер ажылдың участок бүргүзүнге коммунистиг харыысалгазын бедидер дээш ажылды партком болгаш партия эге организациялары чогуур дээшелде тургуспаанын хереглеп турар.

Бүргүлге, хөй-ниитиг ажылынга коммунистерниң авангардчы ролүн бедидер дээш күшенгинниккинниг ажылдарын «Кара-Хол» колхозта партомога (секретары А. Адыгбай) райкомуң бюрозу дыннаан.

Б. БАРБА.

Партияның XXV съездиниң шинтпирлерин амыдырала боттандырбышаан, онгу беш чылдың бирги чылының эрткен айларында Барыын-Хемчик районнуң үлетпүр будурүлгелери болгаш тудуг организациялары чамдык чедиишкинчерлиг ажылдаан.

Кызыл-Мажалыктың түүйбу заводу (директору М. Андросов) он айларда планнаан ажыр тос муң рубльге продукцияны будүрген. 11 муң рубльге хөй продукцияны сайгарган. Эртеен чылдың бо үезинде деңнээрге будүрүлгө продукциязын 5 муң рубльге хөйнү сайгарган. Заводта мурнакчы бригадаларның болгаш ажылчыларның саны чылдан чылче көвүдеп турар. Түүйбу хептээр бригада (бригадири М. Павлов) тос айларда 6130 муң түүйбүшү будүрткеш, планның 101 хуу күүсеткен. Орттелир печкага түүйбу салыр бригада (бригадири С. Эник-оол) оң-ла үениң дүргүзүнде 1888 муң түүйбүшү печкага салыр турган. 2077 муң чедирип, планның 109 хуу боттандырган. Мурнакчы ажылчыннар С. Сталов, С. Кошкен-оол олар печкадан 1150 муң түүйбү үштүр планның доктаамал ажыр күүселип, социалистиг чарышчыл мурнаку одурүүн алгааннар.

Эрткен айларның планныг даалгаларын районнуң ажылдарал хандырылга коммунистер боттарының үлүгүн киирип, колхозчулар ортузунга организаторлуг ажылды чоруткан. Оон түнелинде колхоз эрткен он айларда күрүнге сүт садар планын 155 хуу, аътчизи—96,5 хуу, дуктуг чыл планын—109 хуу күүсеткен.

Ажылдың участок бүргүзүнге коммунистерниң харыысалгазын бедидер талазы-биле марткомнуң ажылында чедир ылдыңмайын турар ажылдарның барын бюро демдеглээн. Чамдык коммунистер-биле түс-түстө ажыл чогуур дээшелде эвес. Беседалажымышкынга аазын чорткан. Хуралдарга коммунистерниң отчеттарып дыннап тураа-даа, оон хүлээп алган шинтпирлеринде коммунисске бергеп даалганын күүселделгин хынаайн турар.

Ылаңгыя малчыннар ортузунга мурнакчыларның дүржүлгезин пептередир ажыд ам-даа четпес.

Уставтың негелделерин коммунистерниң күүселип турарынга контрольду чогуур дээшелде тургуспаан. Оон түнелинде Устав негелделерин хажыдып, партийжи сагыпта-чуруум үүрүп чорук чамдык коммунистерде бар. Чижээ, коммунист С. Хертек гостинница эргелекчилеп тургаш, самчыгдаа кызын, кереэженнер ортузунга ажыд чорудар талазы-биле партийжи даалгазын күүсеткеп, кежигүн дадымырын төлевейн, партия эге организациязымдан хоорду бергеп турган. А партия организациязы оон хөрээн оолдаашкын-биле көргеп.

Ажылынга харыысалга чогуудаа малчын С. Шыырап 38 хойну чедирген. Чыттычилер Х. Аңбаан, Х. Сюрюн олар чүе баш бөге онаштыр чүгле 68-ден кудуп алган. Бо жетиестер ажылдың участок бүргүзүнге коммунистиг харыысалгазын бедидер дээш ажылды партком болгаш партия эге организациялары чогуур дээшелде тургуспаанын хереглеп турар.

Бүргүлге, хөй-ниитиг ажылынга коммунистерниң авангардчы ролүн бедидер дээш күшенгинниккинниг ажылдарын «Кара-Хол» колхозта партомога (секретары А. Адыгбай) райкомуң бюрозу дыннаан.

Б. БАРБА.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ДОЛУ АЖЫГЛААР

бинады 102, хлеб заводу 106 дуулларга күүсеткилээн. Үлетпүр будүрүлгелеринден эрткен айларның планныг онаалдаларын Тывамың даг-дугу арыглаар В. И. Ленин аттыг комбинады, Ак-Довуракның үлетпүр будүрүлгелер комбинады чедир күүсетээн. Даг-дугу арыглаар комбинат тос айларда барык 10 муң тонна даг-дугун чедир будүрбээн, үлетпүр продукциязын сайгарар планы 92 хуу болган.

Эрткен чылда ажыглалга киргеп бөдүүн рудадан даг-дугу арыглаар дехте салдынган дериг-керекселдерни шынар чок кылганының түүвелиинде ол цех орта ажылдавайн турар.

Үлетпүр будүрүлгелер комбинады (директору В. Харченко) тос айларның планныг онаалдаларын—шинти продукция будүрүнүн 385 муң рубльге, ону сайгарарын 326 муң рубльге чедир күүсеткээн. Октябрь айда ол комбинаттың бетөй хоюдар белдирип 2000 кубометр хоюдуг кылыр турган, оозун үүтле 60 хуу чедирген. Оон түнелиинде эът комбинадының тудуунда, 60 ааз ишти чурттаар бажында ажылдан турар бригадалар хөй шактарны халас эрттирип, тудуг ажылдары чорудуның графигиндеп озалдап турарлар.

Үлетпүр будүрүлгелер комбинадының тудуг шөлдерниге чедирип турар хоюдуунуң болгаш бетөй кылыгларының шынары куду, ажылдың желөөр шагындан ону үргүлчү озалдадып чедирип турары хынаддадан илерээн. Комбинаттың инженер-техниктиг ажылдакчылары будүрүлге чорудулгазын удам сайыргалгажыдарынче, аңаа мурнакчы дүржүлганы ажыглаарынче, чамдык дериг-керекселдерни чаартырынче кичээнгейни үгландырары чугула.

Эрткен он айларда мында күш-ажылдың будүрүлчүлүү планда корудупгенинден 14 хуу чавыс болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму баа күүдү болган. Ол-ла үеде чиитүг ыяс янзы-бүрү чылдагааннардан 253 кижи-хүнү үстүнген.

42 дутаар тудуг эргелелиниң (начальниги Я. Бабны), 741 дутаар механизаторларның планныг даалгаларын күүсеткейн турарында кандыг-даа чөптүг чылдагааннар чок. 42 дутаар тудуг эргелели тос айларның планын 736 муң рубльге, оон иштинде чурттаалга бажыңнары тударын 288 муң рубльге чедир күүсеткеп. Эң үлүг хөжүдээшкинниг эът комбинатының бо чылын ажылдага кирер үжүрлүг объектизинге болдурган. Ол комбинаттың тудуунга бо чылын 2098 муң рубльдэ шингээдин алыр турган. 10 айларда 1800 муң рубльди шингээткен азы 4,9 муң рубльге тудуг-монтаж ажылдары кылдынмаан.

Мындыг байлалдарның ход чылдагааннары хамыктың мурнунда тудуг организацияларывыда күш-ажылды кошкак организастап турарында. Эрткен он айларда 42 дугаар тудуг эргелели күш-ажылдың будүрүкчүлүүнүң планын 78 хуу, 741 дугаар механизатор-па оон-даа эвээн хууда күүсеткеннер.

42 дутаар тудуг эргелели тудугну чорударының мурнакчы аргаын пенгередир сорудга-биле Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Данзырык Калдар-оолдуң бригадазының бот-оруулга-чарылгаже шилчиткен. Бригада ол-ла составы-биле сентябрьда 120 кубометр түүйбу салган болза, октябрь айда 300 кубометрни салып, ажылдың хемчээлин 225 катап көвүдеткеп. Мындыг мурнакчы дүржүлганы удам пенгередир, оон өске аргалардаа артык ажыктының чөп - ажыглаавр турган, ону чедир ажыглаавайн, бригаданы түүйбу, хөндүг-биле хандырарын уңгедиирин турар.

741 дутаар механизатордың удурүкчуларын тудуг ажылынга мурнакчы, беник будүрүкчүдүг чаа дурыкулгаларны пенгередир талазы-биле четпес ажылдан турарындан ол механизатордың тудуг-монтаж ажылларының шынары куду.

«Некпээр» совхозтуң Суг-Кежээ фермазында ишек кажаазын, «Доң-Терезин» совхозка 500 хой киирер кажаазын, ол-ла совхозта автомашина гаражын бо организация каш чыл шиитиир дүжаар үжүрлүг хүсээлэрин сонгаарладып келтеп. Ажылчын күжүн болгаш материалдыг баа акшө-көрөнгилерин орта ажыглаавайн, республикага өске областтардан, крайлардан хөй чарыгдалдарны үндүрүп турган чедирип кээп турар пемент, рубероид, шил, кадаг дээш ишкаш материалдарны үрегден, ону норма-чижек барымдаалавайн чарыгдап турар. Оларның аяалда, шыгнамыры куду деңнеглеп.

«Хемчик» совхоз механизаторларының ол совхозта чурттаалга тудуунга болгаш өске-даа объектилерге ажылдаавайн-биле 28 бымаңгыларны берип каан турда, оларның күш-ажылын тавырынчалыг организастаавайн, ажылдың түнелиинче сонуургалын бедитпейн, ажыл төлевирин ой-шаанда төлевейн турган, тарадын чоруткан. Ында чазын-па эгезин каан иинти чурттаалга базымының тудуу ара катдынган, дээвирин дутлаавайн тырып каан, ылаңгы чаапкынга үрелгей, соортун чедирип каан маңзаларны улус дажыдап алгаш барган, печкейт үрелгеп.

Ол механизаторларның ара каттаң ыядыг тудутлары дыка хөй. Шак ындыг ажыл-агыйжи ээвес, тотчелекчи чоруктуң үржүүдан механизатор тыл санында карыгалыг ажылдаан. тудут материалдары болгаш дериг-керекселдер алгаш дүргүлге чедирип,

БАШТАЙГЫ АЭРОБУС

ИЛ-86 деп пассажирлер самолёттарының (аэробустарының) ажыгалыш эгелээн— деп, «1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң Улуг ажыл-агыйын хөгжүдүрүнүң кол үзелиышкынчыларында» айтыкан.

Воронежтиң Ленин орденниг ужар чүүл заводунуң самолёт тудугжулары СЭКП-ниң XXV съездиниң шинтирлерин амыдыралга бөгүнгидиргенил ИЛ-86 деп самолёттарны бүдүрүлгенин шаңгээдип алганнар.

Бир ыдыг самолёт-ла 350 кижини соорткуп болур. Ол машинаның дүргени шакта 900—950 километр, 9—10 муң метр бедикке ужудар.

ЧУРУКТАРДА: ИЛ-86 самолёттуң салонларының бирээзин эптеп турары: самолёттуң чыны турар участокторының бирээзи.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДУРЖУЛГАДАН ӨӨРЕНИР

Күш-ажылчы коллективтериң ролюн доктаамал бедидип, күрлавырларны ажыглавышкан, ажылдакчы бүргүүн бүдүрүлгенин ажыл-херээ дээш ак сетківдиг ажылдааларыга, күш-ажылдың сагыштарумун сыныглаарыга кижилердиң чырыын хой санныг чижектерин быстың республиканың партия, профзавкел организациларындан көрүп болдур.

Социалистиг чарышка кижилдиг ажылының бүгү арга-кевирлерин ажыглаарының эки дуржулгазын Кызыл районнуң «Кок-Тей» совхозтө ажылчын комитеди чедип алган. Совхоз бүдүрүлгенниң адыр бүргүүнде ажылдан турарларның хой кезии түс-түс кижилер аразында чарыпта киржип турар. Чарыштың киржиниглериме моральдыг болган материалдыг идиг берииниккиниң талазы-биле ажыл чогуур деңнелде турустуунан. Чарышты организастаанын доктаамал контролдап, оон түңнелии партбюронуң, ажылчын комитединиң, дирекция черииң катытшкан хураалыга чугаалажып турар.

Ол-ла районнуң «Тинлелге» совхозунда ажылчын комитедиң партия организациязының удурутулгазы-биле бо чылын социалистиг чарыштың чаа хевирлерин бидилиг ажыглавлаан. Чарыштың түңнелериниң ыда чүгле айлап, кварталдан эвес, харын неделя, он хонуктың аайы-биле үндүрүп турар. Сезонуут ажылдар үезинде ажыл-агыйта ниитизип-биле болган адырлар аайы-биле шалыпчы күш-ажылчы неделяларны, он хонуктарны болган шалыпчы үжен, дөртеен шактарны чарлап турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн ол дыка бедиткен.

Чижээ, часкы тарылганы агротехниктиг кысқа хуусаада чорудар дээш Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүл-оол аттыг шаңналды тырсыры-биле шалыпчы чедип хонукту чарлаан. Тинлекилерге шаңналдарны Х. Чүргүл-оод боду кээп тывыскан.

Күрүне шаңналының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры С. К. Тока аттыг шаңналды күскү сезон үезинде тургускан. Ону үш үе-чаданыг түңнээп, «Тинлелге» совхозтуң дирекциязы, ыыда партия, профзавкел организацияларының шалыпчы күш-ажылчы неделяларын, он хонуктарны эрттирер тускай штабтарны тургузуун, ажылды баш удур тургускан план бүргээр организастаан турар. Оларның ол дуржулгазы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниг, ажыл-иштилерниң инициативазын көдүреринге идиглиг берген. Чарыштың мынчаар дээштиг организастаанының түңнээлинге совхоз бо чылың малга чем белетээринии, мал болган чер аязыккыын продуктуларын күрүнеге садарының планның онаалдаларын ажыр күүсеттеен.

«Шекпээр», «Алдан-Маадыр», «Кызыл тараачы», «Хемчик» совхозтарда, көдээ ажыл-агыйның Дуржулга ставциязында, Каа-Хемниң «Тинлелге», «Коммунизмче орук» колхозтарында партия, профбавлель болган комсомол организациялары чарыпты организастаарын ажыжидип, бедик организастыг чоокка коллектив кежигиперии киижидии келгеин күш-ажылчы эки коргузутлерии чедип алырын хандырган.

Социалистиг чарыш массаның күш-ажылчы идепкейии бедидериниг, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге, күш-ажылдың сагылта-чуруми быжыглаарынга узуг рольдуг. Чарыштың дээштиин бедидеринің бир коз түүлү— оон калбак иептерелдии болгай. Оду чедип алырда маңаа хой ажыл-иштилерии хөара тудары, мурнакчы дуржулганы иептередири. Хүлээлгелер күүсеттиимээнинг чылдагаанырын илередири, хожуудап турарларны мурнакчыларның деңнелиниг чедиреринің хемчегерии алыры болур. Чарыштың ол чугула чүүлдерии ёзу бармындаалап көөр чоруктар чамдык ажыл-агыйларда профзавлел организацияларында ам-даа бар. Чижээ, «Россия», «Шивилиг», «Большевик», «Буруглаар» совхозтарда, Кызыл районнуң «Х Улуг хурал» колхозунда коллективтиг болган тус-тус кижилериниг социалистиг хүлээлгелерии ажыылдап кылган, оларны ниити хураддарга чугаалашкан бадыгаан, коллективтериниг кежиктүүлериге дыннадып, танышкан. Ынчалза-даа ол ажыл-агыйларда ажыгчын комитеттерии оон түңнелериии доктаамал үндурерии чедип албайн, ажыл-агыйның хожуудап турарының чылдагаанын тодарадып талазы-биле хемчег албайн турар.

Чыл төнүүзүне чедир артканда үеде социалистиг чарыштың дээштиг организастаан, чарыштыг коллективтериниң, кижи бүргүүнүң алган хүлээлгелериниң күүселдезии доктаамал хынаары, мурнакчыларын дуржулгазының иептерелдии, материалдыг болган моральдыг идиг берииниккиниң чоп ажыттарын чугула.

Чарыштың организастаарының хевирлерии дилеп тып, оон түңнелии доктаамал үндүрүп, тинлекчилерии тодарадырда бүгү талааларын хандырар сайгарын көөрү чугула болгай. Маңаа кол түүе чүгле продукциянның, ниити хемчегии тодарадыры азы план күүселдезиниң сан-хүүзүүн барымдаалаар эвес, а кайы-бир коллектив ону чүүнү күүсеп-биле чедип алганын, ында күш-ажылдың болган хой-ниитининг чурумун сагып турарын тодарадыры чугула болуп турар. Ажылдың ажыктыын болган ышнарын бедиери социалистиг чарыштың түңнелериниге кол негелдер болдуун чедип алыры чугула.

Ч. СҮЛЬДУМ,
республиканың Кодээ ажыл-агый министерствозунуң социалистиг чарышты болган мурнакчы дуржулганы иептередир болдуунуң специализи.

делегей бо хүннерде

Үре-түңнелдиг а я н-ч о р у к

БЕЛГРАД. ЮСФР-ге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң аян-чоруунуң түңнелерии югослав парлаага делегерегейн-биле таныбыралаан. «Чедиишкиниг чугаалажыышкыннар», «Чугаалажыныш кы и нарның түңнелериниге бүгү-аныгының сеткил ханыышкыны», «Кады ажылдажылганың биижыг үндезиннери» деп улуг ѳгелерби-ле солуннарының бирги арынналырга хүндүүт совет адамнының. Белградтан чорулканының дутайында, Ак ордуга үдээлеңнең байлаалдыг бауалызына эптер Л. И. Брежневтиң, Й. Броз Титонуң чугааларының дутайында отчеттарны парлаан. Үдээшкиннериниң чүректиг ханыышкыдан болганы бүгү солуннар демдеглээн.

Югослав солуннар советюгослав дыңнадыгны долузубиле парлаан. Ол документиниң таныбырлаан тура, «Борба» солуп болзо алды ийи талаа—ЮКЭ биле—СЭКП-ниң, ЮСФР биле ССРЭ-ниң аразында харылзаалардың улам ынай быжыглаарының биижыг үндезинии кылдыр түскай доктуннаан чоруктуң, хамаарышпас чоруктуң, деп эргении, ниитизки херектериие киришпезиниң принциптериие ботгарының хүндүткелии кортускеннер деп, оннаган демдеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң аян-чоруу ѳдүү талаалар-биле чедиишкиниг болган деп, ЮКЭ ТК-ның Президиумунуң делегей кылдыгының эрелектиин В. Ободович журналистер-биле беседага медеглээн. Ол чедиишкин кайы-даа талаалың күжениишкиниериие түңнеп болган. Л. И. Броз Титонуң болгаш Л. И. Брежневтиң чугаалажышкыннары ажыл-агыйның чокка болган. Ол чорук оларның аразында ужуражмышкынарында шынар ѳѳн келген, ССРЭ-ниң болгаш СЭКП-ниң, ЮСФР-ниң база ЮКЭ-ниң туруштарының болган политиказының талазы-биле кандыг-даа тодаргай эвес түүлер артпаан. Ийи талаалар бүгү талаларга бот-боттарының аразында кады ажылдажылганы хөгжүдүринге белеп, ону күзеп турар болгаш шынаар чүткүп турар.

Аян-чоруктуң түңнелдерии таныбырлаан тура, чаңчыл болган ажыл-чажыт чок чорук-биле тодаргайлаттынган уе талазы-биле кыска ол чугаалажышкыннарның үезинде ийи тала ЮСФР биле ССРЭ-ниң, ЮКЭ биле СЭКПниң аразында харылзаалар үргүлүү быжыглы келген дээрии сеткил ханыышкыныбиле демдеглээн деп, «Политика» айтыкан. Й. Броз Тито биле Л. И. Брежневтиң аразында үжуражмышкыннар талаларның туруштарын ажы биличиринге, улам-на ылаптыг таныжарынга, бар харылзаалары ханылаарынга бөлөөде күштүг идиглиг берип келгеи деп, солун онаалаи демдеглээн.

Солуннуң бодалы-биле азымда, чугаалажышкыннар үезинде база дыңнадыгда Югославияның болгаш ССРЭниң, ЮКЭ-ниң болгаш СЭКПниң кады ажылдажылгазының үндезинии тургузуун тураар принциптер бадыкаттынганың, бүгү талааларга ботботтарының аразында кады ажылдажылганың улам ыцай хөгжүүрүнге ылаалдар шаңгыж болбас үжүрүүг деп ийи таланың бодап турар фактызы ког чүүл болган.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының Югославияже аян-чоруу ийи чүрттарның аразында үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы дөгээрдеринге чаа идиглии бергеи деп, «Руде право» солун бижээн. Дээди деңнеелге болган совет-югослав чугаалажышкыннар база ноябрь 17-де ат салган документ тайбыдыыл, айыыл чок чоруктуг болган делегей социалгаминиға туруштарын бызыглаарының эргежыктарыга ССРЭ-биле ЮСФР-ниң аразында харылзаалардың быжыглаарын эргежок чугаалаан деп, Социалистиг Чехословакияның Коммунистиг партиязының Үстүнги Комитединиң Президиумунуң чүүлдүнде медеглээн.

ВАРШАВА. Совет Эвилелии болгаш Югославия делегеите дүшкүүргүүт чорукту чаваныдырарынче, тайбыныы быжыглаарынче болган улустар аразында бүгүүрежилгии бедидеринче аңнар чыдар ыыдыг күштериин деткиир, ынчаныг чорудулгаларны эдээлеп болбас деп солун демдеглээн. Кедир үеде Москва болгаш Белградтың аразында дамгыжы политика айтыыларларының талазы-биле улам-на идепкейлиг сүмелеңнишкиниер дээп болур база Югославия ССЧ-биле улам сырый харылзааларны түдүп дээрээнин дугайында ылдеө сагыыдыыр совет-югослав дыңнадыгда бар.

ТОКИО. Ийи чүрттарның болган партияларның аразында пайгыралдыг харылзаалар-ны деткиир болгаш хогаалдеринче кайгыынныг-даа чүткүүдүүн база Хельсинки конференциязының түңнелериниг ынаар хураалын үнелеп көөрүнге үзел-бодалдыг чаңгыс байлыын совет-югослав чугаалажышкынарының дорт-аргалыын тайбыланыр туро «Токио симбуң» деп демдеглээн. ССРЭ болгаш Югославия Европаже айнып чок чорук болган кады ажылдажылганың талазы-биле чөөрүлел хураалдың ролюн бедик үнелээн болгаш анаа чедип алдынган дүүрүжеуушкуларны амыдыралга боттандырар талазы-биле бүгү күжениишкиниерии үндүрерии медеглээннер деп, солун бижээн.

МЕХИКО. Делегей политиказының кол айтыыларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш ЮСФР-ниң удурутулгаларның үзел-бодалдарының дүүшкен «Иа» солун айтыкан. Л. И. Брежневтиң аян-чоруу ийи чүрттарның үндезии эрге-аажыктарына дүүшкен, чүге дээрге ол аян-чорук оларның аразында туруун турар кайгыыл-даа билчиринге болгаш ѳдүүлелериниң ыдыктарын бадыткаан болгаш Югославияга социалистиг чүрттарның талазындан аймыл кыжакыл турар дээр дутайында хөөлүп мегө болзадырга сөгүүнү берген деп, солун бижээн.

(СЭТА).

КНО: ѳндере бүдүрерин соксадыр

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНОның Кол Ассамблеязының Бирги комитединде үргүлүүлеп турар, чеңсекти дүжүрериниң айтыыларының таланы-биле дискуссия делегейниң дүнүкчөлүүр чоруун улам-на чавырыдырарынга янзы-бүрү күүрелерииң улуг сонуургалдыының дугайын херечилеп турар. Чеңсекти ѳдере бүдүрерии соксадырыре болган чеңсекти дүжүрериие утпаган Совет Эвилелиниң, Белоруссияның делегаттарының салбалбаа-биле детки туралын оон-биле тайылбырлап болгур.

Посгээка талазы-биле дүшкүүргүүт чоруктуң чавырылыышкыны шериг талазыбиле чавырылыышкы-биле немээн турарын делегейниң хой-ниитизи инициализа-биле пеген турар деп. Венгрияның төлөөлекчиин Имре Холлаи медеглээн.

Чеңсекти дүжүрериниң, бирги ээдиг-де ядролуг чеңсекти дүжүрериниң болган чеңсекти ѳдере бүдүрериң соксадырының талазы-биле боттуг хемчегерии ботталырарының аргазы-биле оны чедип ап болур деп, Сомалиниң төлөөлекчиин Абдирязак Хаджи Хуссейн онаазап демдеглээн.

Чеңсекти дүжүрер талазыбиле конференциниң дүргеи чылдырарының эргежок чугаазын Пеген Улуг Демократтыг Республиканың төлөөлекчиин Алькадер Хамзах, Катарның төлөөлекчиин Яссин Джамали, Ирактың төлөөлекчиин Абдель Керим Аль-Шейхли айтыкан.

Дайын болган ѳске-даа сөгүлгаларга долганнар турар бойдус чүүлдериие база климатка сакдар чедиреринге полвенниге ат салыр дугайында совет санадың ЯУДР-ниг төлөөлекчиин деткиин болгаш ону ойту келген база негелдениг болуп турар деп тодаргакаң.

БАЙДАЛ ЧОГУМЧУП ТУРАР

БЕЙРУТ, (СЭТА). Арабтар аразының аймыл чон чорук күүтери чүрттуң ваймысталында болган ѳске-даа районнарында байдалды шоотрозидап турар. Арабтар аразының күүтерии Сайда болгаш Триполи хоорайларине кинереринге белеткен турар.

Байдалдың чогумчуп турарының барымдаалаарының бирээзи — Бейруттуң делегей аэропорту адды ай үзүктелиишкинниң соонда катап ажылдап эгелээни болур. Ливанның «МИЗ» дээр ужар үүлү компаниязының 100 пассажирлиг самолёду Бенгазиден кээп аңаа бир дутаарында хонуучкан.

ПХО-ның күүсконнуүк дараазы Я. Арафат болгаш ѳске-даа алдын каш палестин удурутукчулар сири удурутукчулар-биле ужуражыр дээш Дамаскиже чорукчан. Үк чөрниң солуннарының дыңнадыы турары-биле алырга, ани-чоруктуң адыс сорулгазы — палестин-сирия харылаалары тогумчудары.

Чүртта болуу турар тогумчудулга чорудулгазын үзериин ораадлашпаан, израиль дайысчыларстар муруу ливан районнарга удур ончуй-чоггээлиг үүлгедиишкиннер кылыры үргүлүүлеп турар.

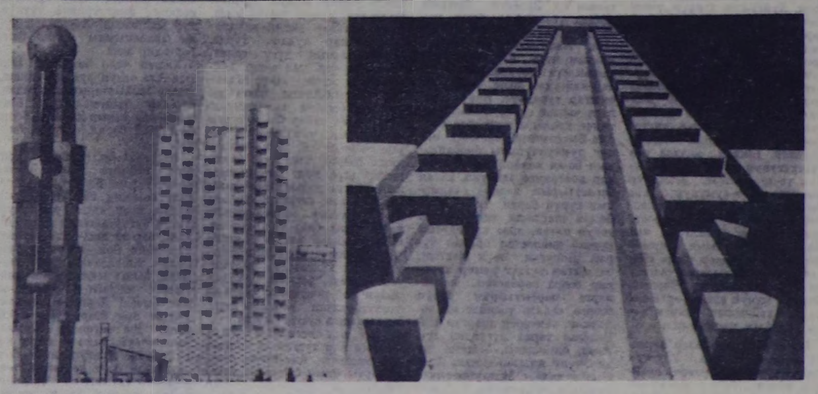
Национал-патриоттуг күштерниң Тон политиктаг чөөрүлелиниң хураынга Ливанның мурнуу чүгүвде байдалды чугаалаакы көрген. Чөөрүлелдиң дараазы К. Джумблат араб күүчеедер — башчыларының бижиик чоруткан, Мурнуу Ливанга Израильдың талазындан кыжанышкынга удур тужуру-биле быжыг үрүштү эелээриине оларны кыйгырган.

ТРЭ-НИҢ КЕМ-БУРУУЛУГ ПЛАННАРЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Кубаның Компартия ТК-зының Бирги секретары, Республиктуг таланың Премьер-Министри Фидель Кастровуң амы-тынының халдаарының 20 ажыг ииндыбүрү планнарын АКШ-тың Тон разведка эргелеги белеткеп кыптап турган. Оон-биле кады Рауль Кастрону өлүүрииге база белеткеңнии турган деп, «Бозома» журнал дыңнаткан.

ТРЭ бодуңуң кем-бурууглуг бодаалдарын боттандыраринга орандажышкынын 1960 чылдан бээр чорудун келген, 1961 чылга бем ыңдыг орандажышкынны кыптан. Даразында чыла ТРЭ даштыкы херектер министри Рауль Роапы өлүүрииге, а ону орнукшудун турар үеде—чүрттүн удурутукчуларынче халдаарының «План 5» дээр планын ажыктан кыгаи турган. Оон сөөлүүредир «Гавана Либре» дээр аалчылар бажыңында Ф. Кастрону хорааиган өлүүрии, революция камгалалының комитеттериниң оюнга турасказаткан митинг үезииде Ф. Кастронуң турган индирии чаза тепсирии планнаын турган.

ТРЭ бодуңуң кем-бурууглуг сорулгаларын боттандырарынга куба контрреволюстуларны болгаш чили фашистерии ажыглап келген. ТРЭ агентилерии автоматтар-биле, улуг октуг хол-боолары-биле, гранаттар-биле, хораанзар будумеддер-биле хандырып турган. Оларга хөй түңнүг долларны берип келген. ТРЭ-ниң ажыктан кыгаи планнарын боттандырарын чингедири-биле агентилер будүрүүлгелерге ажыглы сандарадыр чорукторы, хораларкчы үүлгедиишкиннерии организастаарын ораадлажып келгеи.

БУДАПЕШТ. Тудугнуң ажылы. Баңыңнарының эохитеитуразы яңзы-бүрүүзу-биле ылгалып турар, венгр найысыылдың чаз чурттазга району Уйпаештаваны чурукта көргүскен. МТИ—СЭТА-ның фотозу.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕ, ОНУ АЖЫГЛААРЫ

1976—1980 чылдарда Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйын хөгжүдүрииниң кол утпаныышкынны болза продукция бүдүрериниң чылда ортумак хемчээлин эрткен беш чылга бодаарга 16—18 хуу ѳстүрери, көдээ ажыл-агый культураларының дүүктүүрүн бедидип, хорааңгыя үңүп-дүүктүүр чоруун улаттырары, малдыг-ранды болгаш органиктиг чемишчидилгелерни чөптүт ажыктаар, чөрии кадбаа-биле мелиорастап турган, чылда ортумал-биле тараа чыыдалын 250 муң тонна чедирери болгур.

Амгы үеде көдээ ажыл-агый продукциязының ѳзүлделиниң чартыктың хой иезинии химизацияның чеңсек-черекселдерин, кадбаа-биле ажыктаанының ачызында чедип ап турар. Онгу беш чылда химизацияның хереклерии үнам коңдедип тазалы-биле партия болгаш чазактың ужут хемчегерии ол турарының ужуру-даа ында. Эртиен беш чылдарда бистиң республика 110 муң тонна стандарт туктарны алган болза, чүгле бо чылын бешки 41 муң тонна стандарт туктарны адыр аналр.

Суперфосфатты болгаш борбаяпылыган нарын чемишчидилгелерии одургаларже киирериң бо чылын ѳскү организастаан. Бо чемишчидилгелерии тараа болгаш кукуруза тарыыр 96 муң гектарга тѳгер турган, оларны 126,1 муң гектарга тѳккеп, азы планны 131,3 хуу күүсеткеп. Тускай ажылдан кылган планнар болгаш сумолер ёзулаар болгаш чемишчидилгелер «Сакы», «Кызыл тараачы», «Күш-ажылдың хостуу», «Революциянын чаабынжы», «Ленинчи орук», СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтарга болгаш Каа-Хемде «Тинлелге» совхозка хой-биле ажыктаазал.

Ынчалза-даа чамдык ажыл-агыйлар чемишчидилгелерии ажыктаарының технологиязын хажыыдып, борбаяпылыган суперфосфатты болгаш нарын чемишчидилгелерии тарыга культивациялаашкын үезинде анаа-ла чаштырып турган таварылгалар бар. «Хадыы» колхоз ыңдыг арга-биле 60, «Алдан-Маадыр» совхоз— 74 тонна чемишчидилгелерии чаштырган. 1976 чылда республиканга шинтиин-биле 10,5 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерии ажыктаавазал. «Сыт-Хол», «Чыраа-Бажы», С. К. Тока аттыг совхозтарга ыңдыг фактылар база тургап.

Суггаттыг черлерии чемишчидилгелерии планның бүзаа күүсеткеп, 6,1 муң тонна чемишчидилгелерии суггаттыг ыыделерге тѳгер турган, 5,5 муң тоннаны тѳккеп. Оон чылдагааны болза «Сельхозтехниканың» специализастаан салбыры бирги кварталда республиканже минералдыг чемишчидилгелер соорткуруп баттай организастаанны болгаш. Ынчаарга ол-ла организацияның чартык чылда чемишчидилгелер соорткуп планны чүгле 50 хуу күүсеткен болгай.

Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удурутукчулары, кол агрономнары боттарында бар чемишчидилгелерии ажыглаарынче ынчаптагейии кошкадып, тарыага ыыделерии чедир чемишчитпээнинин үжүрүнда оон чогуур эки түңнелдии база чедип албаан. Таңдыда «Коммунизмниң хереии» колхоз 200 тонна ажыг минералдыг чемишчидилгелерии ажыктаавазал. «Сыт-Хол», «Чыраа-Бажы», С. К. Тока аттыг совхозтарга ыңдыг фактылар база тургап.

Минералдыг чемишчидилгелерии хүлээп ап, ыыгжап турарында улуг четпестер бар. Ажыл-агыйларның хой пурузуу кедген чемишчидилгелерии дедиптеп хүлээп албайн турар, ыпшар чок чемишчидилге соорткуп кедген дээш негелдеп «Сельхозтехниканың» специализастаан салбырынга тургусшайн турар, оон түңнелиниг чамдык ыыгжап чемишчидилгелер соорткуп планны чүгле 50 хуу күүсеткен болгай.

Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удурутукчулары, кол агрономнары боттарында бар чемишчидилгелерии ажыглаарынче ынчаптагейии кошкадып, тарыага ыыделерии чедир чемишчилгелерии шоодуп ыыгжап турскай склодтарын хереңгеде-ле, чемишчидилгелерии чаңгыс черге овааладай тоң каар, хевир айыыбиле бөлүн ыдтап албас. Чамдык колхоз, совхозтарда чемишчидилгелер хүлээп алыр, оларның кадагалалдыы кайгаразар харымсаалгалыг кижилер бегин чок боон турар.

Чемишчидилгелерии колхоз, совхоз бүрүүнге ажыктыг ажылчарының сумелии республиканың агрохимия лабораториязы ажылдан кылган. Суперфосфатты болгаш нарын чемишчидилгелерии (аммофос база нитрофос) одуруктарже, уяларже, а чаштырыга, азы кедер ажылагыйын ѳске культуралардың олурган турда дентальыг чорудун тѳгерии ол сумелерде тодаргай айыткан.

Калийлиг чемишчидилгелерии хаяа черже, чайгы болгаш күскү чер аңдарылгазы чорун турда тогеррии корген. Азоттуг чемишчидилгеии шоодуп байдалы барымдаалап, күскү чер аңдарылгазының үезинде тон болгур.

Чемишчидилгелерии, оон ниитизде азоттуг чемишчидилгелерии күзүн тѳгерее оон ажыы чазын токкеннеден 20 хуу ажыг боон турарын, ол ышкаш чаашкынныг чыдарда чемишчидилгелерии күзүн-даа, чазын-даа тогеррее оларның ажыы бир домей болуп турарын Иркутск ѳбластының, Буряат АССР-ниң эртем албан черлериниң медеглээнивле айтып турар.

Ынчангаш чазын болгаш күзүн кедген чемишчидилгелерии күскү чер аңдарылгазының үезинде тогеррее чугула боон турар-дыр.

Бо таварылгада складтардаа хостаалыр, чемишчидилгелерии суггуныг будумеддерии чидирии-даа эвээн болур, часкы тарылганы кысқа хуусаада эртиреринге-даа чиик болур.

Чемишчидилгелерии күзүн тогеррииң баштайгы базымнарын бистии республикада быдган. Каа-Хем районнуң колхозтары болгаш совхозтары бо чылзын 206 тонна азоттуг болгаш калийлиг чемишчидилгелерии күскү чер аңдарылгазының үезинде токкен.

Эки чемишчиткен шоодер чемишчитпээн шоодерге бодааргы шык чедиишпейн баар чорукка белеи алыспас. Эки чемишчиткен шоодге сут хереглелиниң коэффициентиин дыка кыдырыр, дужуут-даа арбын болур болгаш хорааң шыгы эвээн болгаш болза-даа суперфосфатты, аммоту болгаш нитрофосту токкеп, гектер чередеие 1,5—2 центнер немелде дужуттуг алган. Дужуттуг ѳѳгүүреңнее кандааннывыл үрээүүн чемишчидилгелер ээлекчиин ядыг-даа.

Тываның хөрөңгүүнүң хөй кезиин чемишчидилгелер чоруу эвээш сарыг хову хөрөңгү колдаан. Ынчангаш органиктиг чемишчидилгелер хөрөңгүнүң үңүп-дүүктүүр чоруун камгалаарының болгаш экижидериниң кол үзелиин бөлүп турар. Ынчангаш ыдыг турбүүже хөй колхозтар болгаш совхозтар шоодлерже-ѳдек ѳѳртүр аскадын бөгөй организастаар турары-биле чедип ап турар. Барыын-Хемчик, Чоон-Хемчик, Улуг-Хем районнар ѳдек ѳѳртүр аскадын шүүпеп чорудун турар. а Өөтүр район планны чүгле 13,4 хуу күүсеткеп, ол аскакы черде чорун турал.

А. БАХАРЕВ.
Тываның агрохимия лабораториязының оперативтиг киидизиниң начальниги.

◆Чечен чогаал болган уран чүүл булуңу◆

КӨРҮЛДЕЭГЕЛЭЭН

Шалып яштан күш-ажылчызы үнген хүнүң херелдеринде дерин чоттунган, оон баарында механизатор, тараажыларның, колхозчуларның мөгөр чок ажылының түңнели каравай—хлеб делген салган кылдыр коргускен шят-чурук. Параазында районнуң күрүнеге садар, эдиинин, дүгүнүң, судунуң сан-чурагайларын коргускен, база бирээзинде—«Агитхуудустуң», шоодутлуг «Крокодилдин» элчегликтиг үндүрүлгезинин аскан шиттер. Олар Бии-Хем районнуң «Колос» агитбригадазының кол каасталгазы. «Колос» агитчүүл бригадазы оон баарынга күш-ажылдың мурнакчыларынга алдар тудуп, чалгаа-шүшпекнерни шүтүмчүлеп, шоодуп, уран чүүлдү улус чонга бараалгадып турар.

Дүүн республиканың хогжум-шинн театрынга эгелээн районнарның агитчүүл-уран чүүл бригадаларының бот-тывынгыр улусчу чогаадылганың бирги Бүтү-эвилел фестивалының корүлдезинге көжетени бир дугаар ажыткан «Колос» бригада бодунуң коргуулүг база-ла ол шиттерниң баарынга бараалгаткан. Эпидиаскоптан экранга комбайнер Н. Тимошковтуң, инек кадарчызы, бригадир К. Ооржактың, даараныкчы О. Смирновaның, саанчы Э. Седипейниң чүруктарын коргузүп, магнитофонга оларның хүлээлгелерин, ажыл-ижин боттарының чугаалааның чангыландырып, оларга чечен сөстү, үзүнүг аялганы тураскаадырга күш-ажылчы кижилерниң сеткилсагывы дойлуп, ажыл-херектөөже сорук-күжүг хайытыгар.

Он-ла ышкаш солун сценарийлерлиг, ханы уткалыг коргүзүүлерни Барыын-Хемчик районнуң «Мажалык», Эрзинниң «Хүлүмзүрт» болган Таңды, Бай-Тайга, Кызыл районнарның агитбригадалары көрүлдеге бараалгаткан.

Бөгүн Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Тес-Хем, Овүр, Улуг-Хем, Монгун-Тайга, Тожу районнарының агитация-уран чүүл бригадаларының коргузүүлерни болур.

ЧҮРУКТАРДА: Бии-Хем районнуң «Колос» агитбригадазының бот-тывынгыр артистери (үстүнде); Барыын-Хемчик районнуң «Мажалык» агитбригаданың удуртукчуузу Дырыпчап Монгуш сыгыт күүселдезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Шүлүк кыдырааштарындан

БАШТАЙГЫ ХАР

Соок аъттың кылажы дег,
Сайлыг хемниң агымы дег,
Бырлаң торгу—
Биекеп ак хар
Саарлып туру,
Чаштап тур мен.
Айыраннаан чодураанымы
Аккыр чечээ хар боот
хуулгаш.
Чалыы пазын
Чазын катап
Сагындырып
Чаннады бе?
Чок-ла болаа теректериин
Чоклак ногаан мочургазы
Часты бергеш,
Салгын сүрүп,
Ховеи ышкаш
Хөгледи бе?
Байырлаачыг аргым аалчы—
Баштайгы хар, дүргектел-ле!
Аас-кежиин
Аккыр хар сеп,
Шаңнал кылдыр
Саарып ойна.

В. СЕРЕН-ООЛ.

КЫШКЫ

Чыварлыг соок кышкы
хүндүс
Чыдыгыр хаактыг үнүвүттүм.
Ындазында сергээн кончуг,
Ындыннаалмыр ырлаар-даа
мен.
Этким үнге таалаанзыг
Этим-арга элеп дивее.
Бедик датдан эрес уруг
Мени уткуй куштаалдырды.

ХҮНДҮС

Чүнгу болган кадыр ийин
Чугаа-соот, катык долду.
Хөртүктүве шымыпаа-даа,
Хөглүг-омаа деидеп турзар.
Этпек дыттыг, чодур
пештүг
Этим кежир эстеттивис.
Харлыг дүзө четтирбеестээн
Хаакчыларны магадалым.

О. ОХЕМЧИК.

ДӨРТЭЭН

Чоргаар түрлүг, күштүг-даа
бол
Чованчыг чүүл черле кылба.
Чонуң—чоорган, хойүң—
хойлеп
Соонче корүн, мурнуң
хынап.

ШҮЛҮК

* * *

Чурталгага арыг иетп
Чугулаган арттырып чор.
Эртеп болган эртер оруун
Этин чүгле бодуң-дур сеп.

О. ТОПУШКО.

ТОЖУНУҢ ЫРЫ

Өлүк-киштиң турлаа болган
Өвөзинзиг Одугеним.
Өөрүк-тала ыры болган
Өскен төрээн Тожу чуртум.
Сыын-мыйгак турлаа болган
Сынпар шыпкан Хамсыра,
Оом.
Чымчак алдын шыгжаа
болган
Шынап чараш Тожу чуртум.

Артып, иштин байлаа долган
Авыралдыг тайгаларым.
Алды-кижин артып, коштаап
Алыс эрес аччыларым.
Аны, балыы, тоорук, кадыы—
Алдын, мөңгүн байлаа
болган,
Ачы, малчын кижилер—
Ажыл-ишчи маадырларым.

Л. ЧАДАМБА.

ЧУРУКЧУНУҢ ОТЧЁДУ

Кызылдың башкы институдунуң филология факультединде Е. Шуклинаның бодупун ажылдарының делгелгээн ажыттыган, ол—Тыва АССРниң Чурукчулар эвилелиниң чанында апрыктар секциязының каттыжмышкынының кежигүнү, ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүнүнге кандидат. Ында графиктиг 20 ажыл киргеп.

Ол болза «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийнги эдлээнин тудуунга хамаарышкан чогаадыкчы отчет боол турар. Аныың чурукчу тудугнун, оон кижилериниң дугайын сеткилиниң ханыгындан чуруп илереткеп.

Делгелгеин комсомол обкомуу болган республиканың Чурукчулар эвилелэ органнзастаан.

(Бистиң корр).

В. ЧАДАМБАНЫҢ «Кыдыкы хаак өруунда» деп фотозу.

Спорттуң кышкы сезону ажыттынган

—Эң шырак совет хаакчылар, конькичилер спорттуң кышкы хевирлеркиниң бирги старттарынга бүтү талалыг, эки белеткелдир ужуражып турар —деп, ССРЭ-ниң спорт комитединиң спорттуң кышкы хевирлериниң эргелелиниң начальныгы Альберт Поморцев ПМА-ныи корреспондентизин Борис Ольпювский-биле бесседазынга чугаалаан.

Тренерлериниң бодалы-биле алырга, олимпий оюнларының чемпиондары, хаакчылар—Николай Бажуков, Сергей Савельев, Рапса Смстанина, Галина Кулакова, Зинаида Амосова, биатлонистер: Николай Кругдов, Александр Тихонов, Александр Елизаров, Иван Бяков, конькичилер Евгений Куликов, Татьяна Акерина, Галина Степанская, дошка фигурлуг чуигулаашкын талазы-биле олимпий оюнларының чемпиондары—Ирина Родинна биле Александр Зайцев, Людмила Пахомова биле Александр Горшков олар бо кышкы сезонга кончуг эки белеткеннер. Ынчангаш олар улуг-улуг делегей маргылдаалариига бо сезонда чедишкинпит киржири чугаажок.

— Делегей масштабтыг маргылдаалардан кана, чүү болуруз?

— Бо кышкы сезонда ындыг маргылдаалар кончуг хой болуг. Ынчангаш оларның колколуи ийап керейн. Делегейниң эң шырак хаакчылары январьның 7—9-та Ленинград чогунда Кавголовога, февраль 24—27-де—Финляндияда Лаатинге, мартың 3—6-да—Швецияда Фалунга күүдүп шеңежип, маргыжарлар. Хаакка чедишкиннерни ачыг-ажыг чугаалаар.

— Спорттуң кышкы хевирлериниң шүүлүзүнга ССРЭ-ниң чыбогу дээш маргылдаалар бээр. Бо сезонда ССРЭ-ниң улустарының кышкы спартакиадазы эгелээр. Оон түңнел оюнпары 1978 чылдың чазынында төнер. Ынчангаш спартакиадаиың эң массалыг—бирги эдлээн ам будурүлге черлериие, колхоз, совхозтарга, өөредилге черлериие, күш-культура коллективтериие эртер.

— Эртиен кышкы сезонда совет спортчулар алаш чедишкиннии болган. Инсбрукка болган Олимпиадага ССРЭ-ниң шилиидеп командазы 13 алдын медальды чаалап алган, бирги черии эзээн. Совет спортчуларииң шак ол чедишкиннии Совет Эвилели сонгу чурт болганы-биле чедип ап турар деп барыын талаиың чамдык чайыбырлакчылары ынчаар бижип турар. Ону канчаар биле чогуруур?

— ССРЭ-ии «сонгу чурт» деп санаар болза шын эвес боор. Совет Эвилелиинң девискээринде вышкы үеле шуут хар чагбас черлер хой. Оларга Ортаиы Азия, Кавказтың муриуу талазы дээш, оон-даа өске черлер хамаарыжыр. Массалыг талазы-биле спорттуң кышкы хевирлеря чайгы хевирлерге четпейн турар. Оон чеpечиилиге мындыг чижектер ап көрээлинер. Бир эвес чиик атлетикада 6 миллион ажыг кижи хаара туттунган болза, хаак спортунда 4,5 миллион кижи хаара туттунган. Хаак спортуиуң талазы-биле ССРЭде 1600 кижи спорт мастери деп бедик атты эдилеп турар.

Спорттуң кышкы хевирлериин баазалары, тудуглары чылчан чылче улам экижип турар. Чүгле соолгу ийи чылда безин Красноярскиде улуг трамплин, Нижний Тагилде, Уралда трамплиннер, биатлонистерге кончуг эки баазаларны Свердловскиде, Латви ССР-де Цесиске хоорайда, Украинада Сумахта туткаш, ажыглалга киргеп. Бо дээрге ажыглалга киргеп чаа баазаларның, спорт тудугларының чүгле чамдыы-дыр.

Ажыы-биле чугаалаарга, бистиң чуртувустуң булуң бүрүзүнде спорттуң кышкы хевирлериие киржип белурунуң бүрүү таарымчалыг байдалдары тургустунган. Ынчангаш бистиң спортчуларывыстың Инсбруккө болган олимпиадага чедип алган чедишкиннери инаа таварылга эвес. Бистиң чуртувуста спорттуң кандыг-даа хевирлерии сайзыралдырынга бүгү таарымчалыг байдалдар тургустунган.

Күзенчиг аалчылар

«Бора-Хөл» агитқультбригада Чөөн-Хемчик районну эргий кезип, көдээ ишчилерге бараалгап чоруп турар. СЭКПиин XXII сьездизи аттыг совхозтуң Культура бажыңының агитбригадазында (удуртукчузу Ольга Сат) он дерт бот-тывынгыр артист киржип турар.

Үеиин ажыл-агыйжы байдалынга таарыштыр чогаадып тургускан бәйлак программалыг концертти баштайгы удаа Хайыракан суурнуң чурттакчыларынга көргускен. Оон дараазында «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарның Баян-Тала, Ийме суурларының чурттакчы чонунга көргускен. Концертчилерниң күүседиглеринде Коммунистиг партияга, Төрээн чуртка, күш-ажылга, совет улускa, найыралга тураскаатkан ырлар, танцылар болгаш оскө-даа көргүзүүлер колдап турар.

Бот-тывынгыр артистерден музыкант Слава Биче-оол, ыраажы, танцычы Феня Ооржак, Роза Монгуш, уран номчукчу Чимит-оол Ховалыг, «Эмчиге болган таварылга» деп интермедиияның күүседикчилери Слава Барымаа, Григорий Сат, Маны Долаан болгаш ооидаа өскелер идепкейлиг киржикчилер.

— Бистиң агитбригада кышкы үеле үүгүшкүннерии Октябрь байырлалының бүтүүзүнде эгелээн. Коллектив районнуң чамдык ажыл-агыйларынга, совхозтуң малчыиларынга алдап чорду. Программавысты улам чаартып байыткаш, «Искра» колхозтуң Баян-Алаак, «Тыва» совхозтуң Теве-Хая, «Сут-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтарның чамдык суурларынга концерттиг алдап баар бис—деп, Ольга Сат чугаалап турар.

М. СЕВЕН.

ЧЕЧЕН ЧУГАА

ЫЛГЫН-АЛА

Аял иштиң ийи хонук дуруун. Дунгужун төрүүр дөпеи ппек читкеп, мшкээр алаантарже, кедээр шаттарже-даа дилээн улус тып чадаан мындыг. Дорт айпың өртөл үезиүүе. Кичээлден каап, интернат аргелекчиилерден шоолө дилеп алгаш, аалымга көөрмеге, улузум чөгеп төткеп, часны бачым ажылче аъттанырынга белеткеии бергеп олурлар. Ынчан колхоз чаа тургустуупуп турган, ниигг түүлүк үе-ле болгай. «Доостур чыгаан буга-сумунувус ара кагдынды. Быззаазы доюун калбаза-ла, доруга бээрге, эдертип кээр оп. Кашса-даа ава малы, одээп кайыын каарыл» деп, ачам шуудаан олур. «Ачырыга дүжүп чыдары чазагайла үүве-дир. Чээп. Чоржаи-Доруун мунуп алгаш, эртажик ол-бо хайдыныи корем?»—деп, даайым мени мындыг.

Эвээп болганда олар ажылче аъттанныпылар. Улустуң дилеп тургапы черлерии аваадап катап база ылавылап алгаш, оон айтырдым: «Черге торээп чаш быжал ышчаи ажырбас бе ышчаш, ивай?» «Дунгужун төрүүрде кажа бээр инектер турар, оглум, ынчап олар озалаап мунгаш черлер ишти киреп. Ыжык, кургаг черге төрүп алган болза, мал толуүүп соокка шыдамны аайлыг эвес, белеп тоовас. Мунуп оскеп-ле болгай сеп, баар черии эидевезиңп чадавас. Сут-саап чегей час кадыында, опча-менди чорда тып алган болзувусса, көрем»—деп, авам чугаалаарга, аъттапгаш, кедээр хову шиглей чортуп үнүттүм.

Шынап-ла, кыш бооргa оскө инектерден артыкка ажаар-төөжөр мен. Молдургазындаи тура чайны оттур хой кадарып мунар, артында-ла «Ылгын-Ала» деп адап алганым, амга дээр-ле «мээнии» деп, чанчыгып калганым, инээмне болгай. Оон веан, каш чыл улай сувайлыкнап ала ишек, төрээп олчаан оглуп тоовастаан. Хооглээр кадай безии оон оглуп аллып чадап каап дижир.

Ынчан ийиги классты доолуткаш, аалымга көөрмге ол, шынап-ла, эмпистиктээр быззаа турган. Оон эгелээп-ле ону холдан чемгерип өөредип алганым ол. Эртенги, кежээки саалда үезинде-ле бугa мыйыы эмистикмиия тудуп алгаш, Ала-Быззаам чанында маииап чедө бээр мен. Чаа сагган сүт соонаанда, саанчылар кайы сеп дээш, чарыштырыптар турдувус. Көвүү кеиппээп чылыг сүттү мыйыс ишкинче коолады кудуптар мен. Ала-Быззаамның чөг-саат оннуг думчукчугажы борбанайнып бо-ла келир. Өске быззаадар иелерииге эдиртип, катап баглаттырып, дедир салдырып түрүп барап турда, Ала-Быззаа шагда-ла эмистиидеп тодуп алган, эрес кашпачыйы сүргей дешкилеп ойнаап турар. Доругуп өөүп келгеш, ол сагган сүттүг демир хуунар соора корбестеп, кадайларга чарбыттырып туруп бээрге, саадда үезинде ам челелээш, чемгерер апаогап мен. Челбээн тараа дүгүидеп эгелээш, ол ааржы, божага чедир чүүү ишпээп-чивээп Ала-Быззаа чүве. Молдурга чеде бергенде, ол оорүидеп орапчок бедик, тырыш шыырабиле улуг казыралардап дулак чок апарган. Ынчап оиу бодум өөредип алган мен. Колдуунда баг чок хостуг өскеп болгаш дошкуп, кашпагайы-даа кончуг кулугур. Чаажыккыже чедир та чеже катап октатпаан чүве!

Оон бээр-ле оон ады ам Ала-Быззаа эвес, я Ылгын-Ала апарганы ол. Хой кадарып үнеримде безии улус мени: «Чоржаи-Доругиу мунуп ал, оглум, багай молдурган чай оъду иетип, семираин» дижи бээрге безии ыпаар эвес мен. Ылгын-Алады канчай Чоржаи-Доруттa деңнээр боор!

Доругиу чеже-даа кымчыдаарыкка чүгле сааруиың довураа буртулаар, чеже-даа тепсениричге черже чүткүп, оът быладжыры дам баар, кижи хилинчектээр кулугур-ла болгай. Оон эки-ле чүвези аал одээпче кирипкеидо ам кээп далбаиналыр даалыктаар — байгы-ла чоруу ол чүве. А Ылгын-Ала кылаштап орда безии сактырга, салгын сыыцайның, макпалчыктарның дазылвары безии аиаиыг дыиналыр болбас ийикке. Ылгын-Ала-биле мичалдыр чай сапында-ла хой кадарып, доненииге чедир мунуп келдим. Чеже-даа мунуп чайлаамза, шала часкаар эмдик казырамолдургалар чудап турда, Ылгын-Аланың дүгү силиг, сыны хөртөп чыл ямзр. Ынчан улус мени: «О-о, Ыдамның Ылгын-Алазы багга дадыккан болгаш канчапмаапдаа корбес силер бе» суг деп мактагылап, чамдыктары харып «орнап ап, чиш кылза» дижи бээрге олче чүве кавыдадыр эвес мен. Ылгын-Аланың «багга дадыккацы» шын болбайн аап, ыпчалза-даа оон күжү олчаи кыштаарыпиың чажыттары база бар турган. Оске инектер иштик черге маас-сээкке чиртип, шаашкактап тура хүзээрде, Ылгын-Ала кедек черниң кадар оъдун хой доктаагаи черге-ле тоттур оъттап аар, азы дүнеки шадыпга суттартыштап сүүдүиүт оът-сигеиии үзүгүй тыртып аар турган-на болгай. Оон кадында, кат-чимис шангыраргы быжып турда, хоюм бажын ак черге доктаадып каап, ус-черлем ооддар-биле Каттыг-Чарык кайы сеп дээш, тутсуптар бис. Биско четчир кымырак-караа-даа ында-ла, молдургалар үзүгүй хаимзе от-сигеи-даа ында-ла чер.

Од-ла мичаар болаиың чор туп ора, Каттыг-Чарык аксынга кирип келгенимии ам харын эскерип кагдым. Ой иштип көөрумге, хөлегелиг талазында хөртүктери хевээр, хүиээрек талазында хар шагда-ла эрип калган, кургаг бооргa, аваиның чугаазын сактып, аъдымны ыпаар далаштырыптым. «Эөп оалалаш болгаш мунгаш чер бо болганда, оон кадында оъттап, девзолеп чайлаар черн болганда, мында келгеии чадавас эвесле» деп бодал-биле Чоржаи-Доругиуң маиын үндүр удапканымны безии билбеин-дир мен. Бедик хола харагапнар арасында, какпак эрик баарында чүве-даа бараапы колүлген ишкап.

Ынча-мынча чоруп ора, часкы шаараш харагаинар арасында, ыпаап-ла, Ылгын-Аланың сирги ууу аларя берген турарып ылаи тапыдым. «Чаасказп ирги бе? Быззалыг боол, олчалыг болган болзумза, аал иштип, аваины кайы хире амыралыр ийик мен!» Ол-ла болгай, оглуу артында иезиниң эмиглериие чүткүп тур ышкажыл! Аъдымдан дүже халзапымны безии билбейн-дир мен.

Халып чеде бээримге, Ылгын-Ала оглуи дуй турушкап, менче мыйыстарын дотеглелеп, аар-аар тынгылай-дыр. Ынчалза-даа тапып-ла каап боор, оожургай берип, оглуупа бардыы.

Карак-ла бо, кандыг коичуг иезиниг эмиглерии тып чадап, оозу чылгаарга, узуп, чиигге бутчуташтары штопанайнып, бар-ла шаа-биле чүткээп тур ийип мөң. «Зөң-дир мен. Оглуң хонталаза, кулугур»—дээш, быззаазынга эмиии тыптырып кагдым. Артында-ла кыс быззаа! Дораан-на харамдыгып эме бээр чүве кайда боор. Дылчыгажын чылыладып чоруй, өскээр кузун чоруй баар. Душтуп ниек болгаш иезии база дескелеп, тепкизеиир сагыштыг. Чаажыктырып турган, элээп «мажтип чоруй: «Че-че, ам боллуи. Хонтактанырга хоржок, аага бээр сеп»—дээп, быззаам кусиактааш, аъдым чапмига эккеп алдым.

Хооюй Чоржаи-Доруттуң чаажы аайлыг эвес, билгеидаа чүве дег, артында-ла бисче көрүндүр туруп алды. Быззаамны кодургеш, эзер кырынга баартактай садырын оралдаштым. Кайда боор, аары-даа холчок. Чаш быззаамның буттары дег, мээң балдырларым база-ла ытшанайны бээр мындыг. Хамык ужур азерге база четпес. Адак соолуиде бедиктеиии аар эптиг чер тып алгаш, быззаамны азерге арта каап алгаш, аъдым кырынга олура кааптым. Ам-ла чүү боор! Быззаамны шыдаар шаам-биле так бөле тудуп алгаш, эзеиделерии хере тепкеп, аалывыс кайы сеп дээш, сагыш-сеткил ажыл берген, шала ылгын чортуп кириптивис. Чоржаи-Дорут чанарда аммаар-ла болгай.

Ылгын-Ала соовустан чыда калбайн бистиң үлеп чорун олурду.

Ч. ЧАП.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 21-ДЕ

9.40—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Динамо» (Рига)— ЦСКА. 3-кү кезээ. Ригадан дамчыдылга.
10.20—«Спортлото» тиражы.
10.30—«Шифтиң ужураллары». Мультфильм.
11.05—«Орленок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң РСФСРниң Дээдги Соведииниң депутады, Москва — Сортировочиая депоиуң машиниһи М. И. Васильев-биле ужураашылгазы.
11.45—«Херээжеиге ынакшылбиле». Р. Гамзатовтуң шүүлүктериие О. Фельцманның болүк ырларын ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаев күүседир.
12.00—«Совет Эвилелиниге бараан боон тур мен!».
13.00—Медээлер.
13.10—13.20—Чаңсар.
13.20—«Музыкалыг киоск».
13.40—«Делегей панорамазы».
14.10—«Ном дегдирии».
14.55—Мультфильм.
15.05—«Ыры-76». Киевтеи дамчыдылга.
15.25—«Чечен чогаалдарының экранчылгазы». «Бай эжи». Уран-чечен фильм.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чаңсар.
18.40—М. Равель — «Базеров». Фильм — концерт.
19.00—«Кино аян-чоруктарының клубу».
20.00—Медээлер.
20.15—«Булуттар ындында дээр». Уран-чечен фильм.
21.55—Литва ССР-ниң ИХМниң эр улустуң үдегериг «Сокол» хорунуң концерти.
22.20—22.30—Чаңсар.
22.30—«Поэзия». Е. Исаев.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

НОЯБРЬ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

8.00—А. Вампилов — «Чулимскиге эрткен чайын». Москвадың М. Н. Ермолова аттыг театрының фильм-шиилиниң баштайгы коргузүүгеэн.
10.30—Видиое хоорайның улустуң хөгжүм херекседдериниң оркестриниң концерти.
11.00—«Төрээн черивис». К. Паустовскийниң «Мещера талазы» деп тоожузуи бәутаар.
11.30—Үругларга фильм. «Ак азыг». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

12.50—«Чүе чылдың эгезинде». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

14.15—«Социалистиг чарыштың хүи демдеглели».
15.00—«Ыыштар улуг турган шагда». Уран-чечен фильм.
16.30—Видиое хоорайның улустуң хөгжүм херекседдериниң оркестриниң концерти.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Галина Туфтина ырлап тур». Фильм-концерт.
18.15—Телемедээлер.
18.30—«СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитимирлерии—амыдыралга». Дамчыдылга.
19.00—«Бедик үнүчүүүнүк курч». Документалдыг фильм.
19.10—Телемедээлер.
19.20—Чарлаалдар.
19.25—Музыкалыг чаңсар.
19.30—«Улусчу чогаадылга фестивалы чорун тур». Агитбригадаларның республика көрүидезиниң тилекчилериниң концерти.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Социалистиг чарыштың хүи демдеглели».
21.00—«Ыыштар улуг турган шагда». Уран-чечен фильм.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—00.20—Югославия Социалистиг Федеративтиг Республикаиың улустарының культурazының ССРЭ-де хүнериинин ажыдыышкыны. Кремльдиң Съездилер оргузуидан дамчыдылга.

Редакторнуң орлаичызы К. К. САТ.

КИНО

НОЯБРЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хем мыды ырактa» 10.00, «Робин Гудтуң согуннары» 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыыиы 9.30, 11.00, «Ак-кок чыгаанны буурааны» 12.30, 14.10, 15.50, «Салым-чолдуң шоодуу азы иниг бус-биле» (2 серииллер) 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Иван биле Марья» 11.00, 13.00, 15.00, «Аляса мында чурттавайн турарэ» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ирей» 11.00, 13.00, 15.00, «Улусчу роман» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

НОЯБРЬ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Зорро» (2 серииллер) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30, «Даймя соонда кежээ 6 шакта» 11.45 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чалданыш чоокка» 9.00, Киноклуб «Тоол чурттан чораан» 10.40, 15.00, «Талантылар болгаи могейникчилер» 16.50, «Робин Гудтуң согуннары» 12.30, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Салым-чолдуң шоодуу» (2 серииллер) 15.00, 17.50, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Харавчыгайлар чазын ужуп кээр» 15.00, «Аляса мында чурттавайн турарэ 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

1968 чылда Балгазынның КПТУ-ии-ниң Сергей Сергеевич Серенниң адынга тывысканы БР сериалыг, 0015534 дугаарлыг трактористиң шынзылгазы читкеп, ону күш чок деп санаар.

Чечек Борбалдаевна Ондарның 1976 чылда ортумак школа дооскан № А 998369 аттестат читкеп ужурумда, ону күш чок деп санаар.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харылсалгазы секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, үзетиир киллизиниң 2-22-64, чигээ киллизиниң 2-41-27, информация база совет тургузут киллистериниң 2-20-60, корректораларның 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн баргапда 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДРЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1799.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садымының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТТ—01356.

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 275 (10260) | 1976 чылдың ноябрь 23, вторник | 1925 чылда үнезевлеттинген | Өртээ 2 кез.

Эш Л. И. Брежневтиң Румынияже чорупканы

Румынияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румынияның Социалистиг Республиказының Президентизи эш Николае Чаушескуның чалаавын ёзугаар найыралдың аян-чоруун кылып, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев Москвадан Румынияже ноябрь 22-де чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады Москвадан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнүже кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орадакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин база чорупкан.

ССРЭ-ниң Күрүне туктары-биле кадаган Внуково аэродромунга эш Л. И. Брежневти эштер Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, Д. Ф. Устинов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, Я. П. Рябов, СЭКП ТК-ның кежигүнүнери Б. П. Бугаев, Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидаттар О. Б. Рахманин, С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнүнери А. И. Елатов, К. М. Боголюбов, Ю. М. Чурбанов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орадакчылары И. Н. Земсков, А. Г. Ковалев, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарйының дузалакчызы В. А. Голиков, СЭКП ТК-ның киижис эргелеачылыының орадакчызы Г. А. Киселев, албанийның өскедаа кижилери үзээннер.

Үдеп тургаларының аразынга РСР-ниң ССРЭ-де херектериге түр бүдүрүтпеген Г. Колд, РСР-ниң ССРЭ-де элчин черинің дипломаттыг ажылдакчылары бар болган.

(СЭТА).

Онгу беш чылдың бирги

чылын шалыпчы дозаалыңар!

КЫШТАГЛААШКЫН— ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

КИДИН ТҮЛҮК

Кызыл районда «Х Улуг хурал» колхозтуң малчыннары кыштаглырыпче кежүп эгелээн. Ажыл-агыйның хойжуларының тускай эртемнигдериниң тургускан графиги боттаар кыштагларда хонгудаш турар. Малчыннарның кыштаглырында малга четчир санныг чем баш бурунгаар чедиртинген.

Ниитизи-биле бо кызыл «Х Улуг Хурал» колхозтуң ниитилери үжүн муң хире шээр малды 58 кыштагзырга кыштадыр. Оңу үш хойжу бригадага хуваагаан. А мыйыстыг бода мал дөрт кезек черге кыштагр.

Ам бо келген кышка белеткел ажылы колхозта ниитизи-биле эки чоруттунган. Ындыг турбуже, мал кажаалларының болгаш чүрттелга бажыңнарының септелгезинче колхоз баштаар черн кичээнгейин бошкатканын айтыр херек. Чамдык малчыннарның бажыңнарының сонгалашкын рамалары уреликтыг, чылыттатымаан, элээн хой кажаалларының ажыктерин[illegible]чида эрткен чылгыла өдек доңнели берип чыгыпшаан, оон ужурунда кажаа эки халдавас.

Бо четпестерни дарый чайладып, кыштаглаашкынны эки эрттирер ужурлуг бис.

М. БАГАЛДАЙ,
кодээ бижикчи.

БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ

Өвүр районда «Торгалыг» совхозтуң хойжулары амгы бо хүннерде кыштаглап үне берген. Ниитизиниң малын кадарган малчын бүрүзү келир кышка эки белеткенип, харысаглаашкын коргузуп турары ооруңчуг.

Үк ажыл-агыйда торуур хой безин чөзөрби чедип кодан. Одарның өдек-кыштаанның септелгези эки дүүтүнгеп. Малчыннарның чүрттаар бажың-балгады чугаалаашкынган, а хой, хураган кажаалларын эзе дөрип кылыр болгаш сес хире чаа кыштагларны немей тудкан.

Совхозтуң малчыннары чайгы үе 15—20 төнна мал чемин, 8—10 төнна сигенил кижи бүрүзү тус-тузунда белеткеп, кыштагларында чедиргилеп алган. Ылангыя район Совединин депутады инек кадарчызы Дамбаа Үлүвас, мурнакчы хойжулар Александр Төмүр, Дагба Доржу, Түлүш Мичей-оол, ошку кадарчызы Доржу Байыр-оол оларның кыштагларында белеткел эки.

Н. ДАМДЫН.

Александр Сергеевич Портнягин—Тываның [illegible] ажыл-агыйының дуржулга станциязында токарь. Бодунуң [illegible]штиниде алганы инек мергежилиге ол 20 чылдарның [illegible] үеэлүүлел чок ажылдан келген.

Бо хүннерде оон ажылдан турарга чедип кижилер соц[illegible]ластиг чарыштыг хевээ туттунган. Оларның кол-ла кыйы[illegible]рымы — кодээ ажыл-агыйының бүгү техниказын келир чыл[illegible]дың хову ажылдарынга бүрүн белеткеп алырынга үлүг-хуузун киперип. Трактороларның, комбайннарның чамдык чугуулга кезектерин токарлар кылып турар. Янзы-бүрү зорилдер, зорилга бөртөрни, өске-дээ кезектерни олар кылып турар.

Токарь Валерий Анатольевич Глазов—хөөчүн мастер. Александр Сергеевич Портнягинниң өөреникчизи. Оң—ам бедик мергежилдиг токарь. Бодунуң башкызының кылып турар нарын кезектерин бедик кылып шыдавр апарган. Дагдыныкчы А. Портнягинниң болгаш оон өөренирикчи В. Главзовтуң чаңгыс цехке ажылдап, техниканы септелгезинге ажыктыг чүүлдерни кылып турары ооруңчуг болбас артык. Күш-ажылдың үөчүүнү, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Портнягин эдилеп нормазын 150 хуудан ажыр күүседип турар.

Дөртүү разрядтың токары (бо дээрге кодээ ажыл-агый шуптуунга дээш мергежил болур) А. А. Портнягин—Ада-чурттуң Улуг дайынының кыржыкчызы. Фашистиг жиленчилерге удур демисселге эрес-кадырлыг чоруу дээш Кызыл Сылдыс, Ада-чурт дайыны орденнер, дайынчы медальдар-биле, а тэйбин үеде — Ленинчи юбилей болгаш «Күш-ажылчы эрес-кадырлыг чорук дээш» медальдар-биле, администрация черинең хүндүлеп бижиктери, эртектиг бараалалары-биле шагнаадып келген.

Дайынчы аддарының болгаш тайбың шиитиг хөөчүнү Александр Сергеевич Портнягин Улуг Октябрьның 60 чыл болур юбилейинге күш-ажылчы белеткелдиг ужуражыры-биле онгу беш чылдың биштайгы ийи чылыпкы дылгазын ол байырлалга чедир күүседирин хүлээнген.

ЧУРУКТА: А. Портнягин.

А. АЛА-БУГАНЫҢ сөөлү.
А. КОНГУНАКТЫҢ фотозу.

АЖЫЛДАР КЫЛДЫНГАН

Барыын-Хемчик районда «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырында ажыл-ишчилер пинтиниң малын хүр, мелди кыш ажырар, оон баш санныг ковудедип, продуктудуг чоруун бедилер дээш амдыгаштан эгелеп эки ажылдап турарлар.

Ажыл-агыйда малчыннар Монгуш Оюн-оол, Монгуш Мичча, Борис Монгуш, Монгуш Кайгал-оол болган өскелер-даа бо чылын пинтизиниң малынга быжыг чем-суурну түргүзүп, четчир санныг чемни белеткеп алганнар.

Б. КАЛИНДУУ,
бригадир.

ДҮВҮРЕНЧИГ ХЕВЭЭР

Республикадың девискээрининге бо чылын кыш мурнундагы чылдарнан эрте дүшкен. Оон хову, шөлдери кылын хар-биле шыптынган. Ындыг байдал малчыннарга эвээш эвес дүвүрээлиниң чедирген болгаш кыштаглаашкынны үлүам хынамчалыг эрттиреринге оларны албадап турар апарган.

Кыш— малчыннарга эң харыысаглалыг үе, оларның ажыл-ишинин шылгакчызы дээрзин мал ажылынга хаара туттупганнар-даа, ажыл-агыйларның удуртукчуларында, мал ажылының тускай эртемнигдерин-даа билир.

Мал ажылында эң харыысаглалыг бо үеге хынамчалыг белеткенири ылаңгыя хойжу бүрүзүнүң коо соруглагы дээрзин республиканың мурнакчы хойжулары эки билип, кыштаглаашкынга эки белеткенген. Ындыгларга кыш коргунчуг эвес.

Ынчалза-даа, чер-черлерде байдал чаңгыс аай эвес. Оон чижээнге Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларын коргузуп болур.

Мал ажылыг «Тес-Хем» совхозтуң Берт-Даг салбырының коо кыштагларының аразы ырак эвес. Ынчалза-даа, оларның кышка белеткели ангы-ангы. Чамдык кыштагларны септээш, кышка белеткээн эки. Ындыг кыштаглар коллуунда-ла коргузуг эки, дуржулгалыг хойжуларның болур. Кыштаглаашкынга белеткелди шалыпкын доозарыбиле совхоз төвүнден барган шефчилерни ол малчыннар чогумчалыг ажылган, кажаахораазын эки септедип алган.

А чамдык хойжулар?

Ол-да совхозтуң Хавак-Өдээнде кыштаа. Бо кыштагның кышка белеткели чылдын-на багай болуруга билир болгаш аная кирдивис. Байдал база биезги-ле олчаан. Эрткен айда маңаа «Шынның» рейжизи база чоруан болгай. Оон соонда немей кылдынган ажыл чок.

— Хой ажылынга аныяк күш херек дээрзин билгеш, бо чылын хойжудап эгелединис. Совхозтан бисти хойжулаашкынны чөрүдарда эвээш эвес эки сестерни-даа чугаалады, чүрттаар оран-сава кыштагда белеп деп бүзүреттир. Кыштагга келгеш, бажыңга чаңгыс-ла хонгаш, соңгунга шыдаштайн, өгже көжүп келдивис — деп, ийнги кадарчы бээп ажылдаа-ла ийи ай ажып чоруур аныяк хойжу Лоокай Даниловтуң кыштаа. Бо база-ла аныяк малчын. Оон коданында 690 хураган бар.

— Бо чылын чаа хойжулап эгелединис. Кыштагны кышка белеткээри-биле совхоз төвүнден келген шефчилериң кылган ажылын сонуургап көрүнер — дээш, ийнги кадарчы бисти кажаага чедирди.

Бажаанын кырыы дургаар бир ужунга чедир шыптымаан черлер хөй. А оон улуг соңгалары шилдетпиимээн. А шефчилериң кылган ажылы көзүлбее болду.

«Тес-Хем» совхозтуң чүгле 2 кыштаанга киреринеже шыла байдал мынчаар дүвүрээлиниг болду. Ылангыя аныяк малчыннарны хой ажылынче хаара тудар талазы-биле улуг ажылдарны чорудар турбуже, бо совхоз (директору Н. Бачий-оол) кышка мынчаар кошкак белеткенгининиң чылганы чүдел?

Бо айтырыг районнуң удуртур органнарының киичээнгейинге турар ужуратыр.

М. КАЛЧАН,
«Шынның» тускай корр.

ТУРА-СОРУК ТУРДА

«Саян» универсалдыг магазин республиканың улуг садыгларының бирээзи. Ол чүгле хоорайның чүрттакчылары эвес, а оон аалчыларының баразанга хереглелин хандырып турар. Мынчангаш хүннүң кайы-даа үезинде садыл алыкчылар оон залдарында үүлүбес.

Магазинде 16 салбыр бар. Салбыр бүрүзү боттарында социалистиг хүлээглелиг. Салбырлар аразында чарыштың тинлекчиин болур дээш олар кызымак ажылдап, ай, квартал планнарын чедишкинниг күүседип турарлар. Кызылдың үлетпүр садыының универсалдыг магазинин ону беш чылдың баштайгы чылының он айларының садырыга планның 103.4 хуу күүседкен.

Эр база херээжен улустуң белен хевин садар салбырлар планның үргүлүг ажыр күүседип, чурнуку одурүгда чоруп турар. Херээжен улустуң белен хевин садар салбыр (эргелекчизи Г. Г. Лукьянова) он айларның планын 104.6 хуу, эр улустуң белен хевин садар салбыр — 111 хуу күүседкен. Г. Г. Лукьянова эргелекчилээн салбырының ажылы эки, оларның коргузуглери үргүлүг бедик. Г. Г. Лукьянованы коллективи болгаш садыл алыкчылар улуг хүндүткел-биле алап турар. Ол садыл алыкчыларга эвилеп, кадыг ажылдап турар оруу-биле бир хемнинг болдуунун аргаларын чедип албышаан, садыгының культуразын бедиерине онза сагыш салып турарлар. Оларның эки ажылхереэ дээш аныяктарга коллектив торгаараашыр.

— Бисте аныяктар хөй. Ажылымыска улуг дузаны бистиң дуржулгалыг хоочунарывыс чедирип турар. Комсомолчулар Улуг Октябрьның 60 чылынга турасхаатканы 60 шалыпчы неделяга киржир дээш тура-соруктуг ажылдап турар—деп, комсомол организациязының секретары Л. Воробьева чугаалап турар.

Магазинниң ажылынга салбырлар аразындаа чарлаттынган социалистиг чарыштың дээштиг чоруу база ында улусчу контроль болдуунун кежигүннериниң киржилези улуг салдарны чедирип турар. Эки ажылдыг улусчу контролерларга Н. Хупажыкты, Н. Корнилованы, Н. Ведерниковаиы болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

«Саян» универмагтың коллективи барааннарны четчелеп алырынче, оларның шынарынче, садыл алыкчыларның чүрүмүнге боттарының кол соруглазы деп санаан, беш чылдың баштайгы чылын үре-түнелдиг, күш-ажылчы чедишкиннер-биле доозар дээш кызымак ажылдап турар.

В. КУУЛАР.

Дашпыкыда

АЛЖИРНИҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМЫ

АЛЖИР. СЭТА-ның корреспондедиязы В. Поповтуң дамчыдыкаы болза: АУДР-ның Конституциязының төлевилелиниң талазы-биле референдумнуң түнелдерин Алжир Улус-Демократтыг Республикада парлап үндүрген. Анаа киришкен алжирлерниң хөй келии — 99,18 хуузу эрткен чылдарның иштинде алжир революциязының чедишкиннерин бызыглаан, республиканың социалистиг угланышкынның оруу-биле хөгжүлдезин тодаргайлап турар Конституция дээш бадылаанар.

Ноябрь 19-та болган референдумнуң түнелдерин национал хартияның төлевилээн дешпилгеним улам ыяйгы чаартылгаларының оруунун узуг массаларның калбак деткимчелин алганын көскүзүүлеп көргүскен. Мурнунда национал хартияның хүлээп алган төлевилелиниң үндезиниге хүлээп алдынган Конституция революциязың хамыладыныы, социалистиг тургузуушкунуң күштелгенниин илерээшкини болган.

МАНДАТТЫ УЗАДЫР

ДАМАСК. Голан бедиктеринде КНО-нуң оваа күштеринің ам-даа 6 айлар дургузунда артыш калырынга мандатты узадырынга Сирия чөптээрелин бергеи деп шинда алдын ёзуу-биле чарлаан.

СЕССИЯНЫҢ АЖЫТТЫНГАНЫ

ДЕЛИ. Индий Национал Конгресс партиязының Бүтүмидий комитединиң V ажыгчеглиг сессиязы бодунуң ажылын Гаухати хоорайда (Ассам штатта) эгелээн. Чагырыкчы ол партиязың съездилер аразында дээди органының ажылында ННК-ның даргазы Д. К. Баруа, премьер-министр Индира Гандиниң чакпактың министрлериниң, парламентиниң депутаттарының киришкен.

Сессиязың хүн айтырыында чүрттүүн политиктиг шиитки байдалы, а ол ышкаш оларның кашаа экономиктиг айтырыглар бар.

РЕСПУБЛИКА ДЕЛГЕЛГЕЗИНДЕ

БЕРЛИН. Республиканың аныяк салгалының Лейпцигте эртип турар эртем-техниктиг чогаадылгазының чанчыл болган республика деятелгезинде ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң аныяк чогаадыкчыларының аразында ужуражыышкын болган. Ол ужуражыышкынга эртем-техниктиг чогаадылга талазы-биле кады ажылдажыглаанны хамыладырының айтырыглары чугаалажып көргеш.

РАСИСТЕРНИҢ ДЕТКИМЧЕЗИ

ЛУСАКА. Анголз Улусчу Республикага удур даштыкы интервенциязының үезинде чылча шантыргаан УНИТА-ның саттыышкы белүүмүн дээрбечилериниң артыы Мурнуу Африка Республикамың расисчи дуу-чуруумунуң долу камгалалыы болгаш дорт шеригдеткимчезин алган. Ол хутайын Мурнуу-Барыын Африкамың Улусчу организациязының (СВАПО) орадакчы президентизи М. Мубонго аная медеглээн.

Мурнуу-африканчы шеригнерниң ажелеп алганы Намибиянның сөөгү талазында Гротфонтейнде Мурнуу Африка Республикамың шериг базазында УНИТА-ның дээрбечилери шериг белеткелин эртип, оон Ангола Улусчу Республикамың девискээринче боттарының халдаашкыннарын кылып турарының дугаймда бүрүн бадыткал СВАПО-да бар деп, ол чугаалаан.

(СЭТА).

Бедик негелделерге дүүштүр

СЭКП-ниң XXV съездиниң совет улустуң амыдыралынга онзагай болуушкун болган. Од дугайын СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленуму база катап демдеглээн болган съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле тода угланыышкынны амыдап кылган. Съездиге чүрттүн 1980 чылга чедир социал-экономиктиг хөгжүдезиниң кайгамчык улуг соруглаарын марксизм-ленинчи өөредигин чогаадыкчы ажыглап чүргаш туруштуган.

Онгу беш чыл — бистиң чүрттүвүскә коммунизмниң материал-техниктиг базазын түргүзарывыс, шиитилел харылзаалары сайзыраңгайжыдарывыс, амыдыралдың социалистиг оюр-хевирин хөгжүдеривиске чаа үе-чадазы болуур. СЭКП-ниң XXV съездиэ бодунуң шиитпирлеринде улус ажыл-агыйымның бүгү адырларывыңа, оон иштинде улус өөредилгезиниң бо беш чыдың иштинде чедип аар ужурлуг бедиктерин айтыкан. Башкыларывыс болган улус өөредилгезиниң бүгү ажылдакчыларывың мурааңда күрүне ужур-дузалыг улуг соруглга салдыңган, ол болза бүгү иштиң өртүмак өөредилгениң бо бүрүзүнге доктаамал хөгжүдери болгаш сайзыраңгайжыдары, школ бүрүзүнге өөредилге-кижизидилгениң амыдың деңнелин бедидери болур. Улус өөредилгезиниң улам шиңээ сайзыразы оон мурнунда чедип алган чедишкиннеринге дамчып турар.

Партия болгаш чазактың сагыш салышкынының ачызында тоску беш чылда улус өөредилгезиниң бүгү талаларында улуг бурунгаарлаашкын бистиң республикада база чедип алдынган. Амгы үеде бисте ийи дээди, түскай өртүмак беш өөредилге чөрлөри, чеди профтехучилище, бүгү-иштиң өөредилгениң 163 школалары бар. Оларда 70 муң хире аныктар өөренип турар. Тоску беш чылда башкы кадрларывың саны болгаш шыпар составы өскен. Оларның 70 ажыг хуузу ам дээш артемниг.

Совлгу үеде пар-ның Кызыл хооркомуның, Түпяның Кызыл чечээ районнарының болгаш сөөлү школаларның ажылдакчыларының, өөредилге чөрлөрүнүң ажылдакчыларының, өөредилге-кижизидилгениң амыдың экижидерив дээш күүн бүрү сагыш салып турар аныргап. Ол эки түңнелдерге чедиргеп. Улус өөредилгезиниң кол көргүзүглери 1970 чылга бодаарга көскүү-биле бедээн. 1970 чылда 8 классты чогуур үезинде доозуп турарларның саны 63,7 хуу тургап болза, ол ам 84,5 хуу четкен. Өөреникчи санының өөлүдези-биле кады ийи чылчыларның саны ийи ажыг катап кызырылган. Өөредилге хуузу 6,7 хуу бедээн, эртем чылын иштиин-биле республикага 98,2 хуу четкен.

Ындыг-даа болза, бо талазы-биле ыңдынган, кыдыңын турар түүдерге маажыргаар эргенвес чок. Чүл дээрге школалаарывыс, өөредилге чөрлөриниң ажылынга өөренип турар. Кижизидилге ажылының чамдык хемчеглери бодунуң сорулгазынга четпейн баар таварылгалар ам-даа бар. Эрткен чылдың төнчүзүнде Ак-Довуракты профтехучилищелеринден күлүбригаданы Кызылдың профтехучилищелериве чалаан. Оон түңнелинде аалчылар № 4 профтехучилищениң сургуулдарывыла чогушкан, коллективтиг арагалаашкын кылган.

Барыын-Хемчиктиң Эргы-Барлык, Шекпээр, Кызыл районнуң Терлиг-Хая, Каа-Хемниң Кундустуг болгаш оске-даа школаларында өөредилге-кижизидилгениң амыдың планнары ужур барымдаалап тургустунган, анда хайгаарал чок, кем-керек үүлгедир чоруктарны болдурбаанның, берге кижизидилгениң болгаш багай өөредилгелиг уруглар-биле ажылдың, байырлал, дыштанылга түңнеринде ажылдың тодаргай хемчеглери айыттынмаан. Чамдык школаларда (Шекпээрниң, Чадаананың № 2, Ак-Довуракты, Тоора-Хемнин, Бүрен-Бай-Хаактың) ада-не-биле ажыл чедир чорувайн турар.

Школаларга чедир кыдыңмайн турар ажылдарның түңнели өөредилге черлеринде база нөстүп кээп турар. Бо чылын автомобиль-оруң техникумунуң 27 суруулу, көдээ ажыл-агый техникумунда 30 кижи эмчиктер сергедир черге киргеп.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнар, Чырыдыышкын министерствозу айыттынган четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин ап, школаларның ажылын чаа негелделерге дүүштүр тургузар ужурлуг. Школа бүрүзүнге бүгү эртемнерниң башкылашкынының идей-теоретиктиг деңнелин бедидип, кичээл бүрүзүнүң кижизидикчи болгаш эртем талазы-биле салдарын күштелдирери чугула.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң киллизиниң эргелекчизи.

ЧЫЛ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ

Бүдүрүлгениң ажыктыг болгаш ажылдың шыпарын бедидер, планның онаалдаарын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш Моңгуш-Тайга рамонуң ажыл-ишчилери социалистиг чарышты шудурлуу организастаан турар.

Кылымакчай күш-ажылдың түңнелинде онгу беш чылдың башгайы чылы — 1976 чылдың эртнеи айларында районнуң колхоатары, бүдүрүлге организациядары чамдык эки көргүзүглерин чедип алган.

Район иштиниң малын өстүрелиниң чыл планын: мыыстыг бода маадыг 100,2, хойну 101,2, ошкүүр 102,3, чылгы малды 102,9 хуу күүсеткеп. Мал продуктуларын күрүнеге дужаарының чыл планын; эттиг 103,8 дүүгүү 111,3 хуу ажырган. Иштиниң малынга мал чемнерин белеткээр онаалдазын 105 хуу кылдыр боттандырган.

«Моген-Бүрен» колхоз мал бажын өстүрер онаалдазын бага ажыр күүседип, бүгү талалыг чедишкиннерин чедип ап, социалистиг чарышка тиилекчи болган.

«Малчын» колхоз мал бажын өстүрелиниң чыл планын мыыстыг бода маадыг 100,8 хуу, хойну 99,2 хуу, ошкүүр 102,2 хуу, чылгы малды 101,1 хуу күүседип алган. Күрүнеге дужаар мал продуктуларының чыл планын база ажыр күүсеткеп.

Районнуң 44 малчыннары төрүүр чүс малдан 85-тен өрү 104 чедир хураганны, ынайны, бызаанны, кулунну, менди алганнар. Хойжулардан: Тейниң Дамдын төрүүр чүс хойдан 104 хураганны, Салчак Чамзы — 99, Хертек Сенгии — 99, Бичө-оол Мочак-оол — 98, Салчак Хардыг-оол — 98, Иргит Хүлер-оол — 96 хураганны мендн камгалап алган. Өшкү кадарчызары Хомушку Оюу төрүүр чүс өшкүден 91 ынайны, Адаа-оол Байлак — 86 ынайны, сарлык кадарчызы Иван Борбак-оол төрүүр чүс баш инээдеп 92, Иргит Даржы — 82 быжаанны, чылгы кадарчызы Моңгуш Сортай-оол төрүүр чүс бедеп 90 кулунну, Арыкчаа Өлчей-оол 84 кулунну мендн камгалап ап, социалистиг чарыштың мурнуку одурүүнде чорун турарлар.

Амгы үеде колхоатарда парткомнар, колхоатарның баштаар черлери мал кыштагларашкынынга белеткел ажылдарын октябрь 20-ге чедир эки шынарлыг кылдыр доозган. Амгы үеде малчынарның хөй кезии кыштагларда хонгудаан, оларга таварымчалыг байдалдар тургустунган. Бо чылын эртнеи чыдыынган эки ажылдаар дээш моңгуш-тайгажылар шудургу ажылдан кирипкен.

Д. КУУЛАР,
СЭКП райкомунуң инструктору.

Харылзаалыгларның дем каттыштырылгазы— бедик шынарның магадылалы

БЕЛОРУС ССР. Белорус МАЗ-тар чүрттүк улус ажыл-агыйымның эң-не янзы-бүрү адырларында ажылдап турар. Олар бедик техниктиг толептери-биле, үр адырлаттинери-биле болгаш ынанныштыы-биле бистин Төрээн чүрттүвүстүн кырак даштында-даа чаагай алдарны чаалап алган. Ол болза чүгле Минскиниң автозаводунуң ажылчыннарының, инженүстерининң үрелгаң техникаларының коллективиниң ачы-харылзаазы эвес. Ярославльдың дүгүй заводунуң, Запорожтуң металлургия комбинадының болгаш оске-даа хөй-хөй бүдүрүлгелерниң ажылчыннарының күш-ажылы база-ла конвейерден үнүп турар автомобиль, автопоезд бүрүзүнде салдынган. «МАЗ-500» аймаанын серилиг автомашиналарын чүс хуузу-биле Күрүнениң шынар деңдектиг кыдыр үндүрер, ук бүдүрүлгениң марказы-биле деңдектиг кыдыр үндүрер, ук бүдүрүлгениң марказы-биле үнүп турар бүгү техниканың ынанныштыын база үр эдилеттиглерин дыка бедидер дээш минчанарның хүзөлөгелерин чедишкиннит күүседирин олардың ынык дем каттыштырылгазындан хамаарыглыр.

ЧҮРУКТА: МАЗ-тарны чүдүрүп чорудуп турары.

А. НИКОЛАЕВТИҢ фотозу.

Өөредилгениң шынары — быжыг билиг

хиниң шынары куду. Доозукчулар дээш өөредилге черлериниң киреринде экзаменнерниге математикага, физикага, химнига болгаш оскеда эртемнерге кошкак билгилиин көргүзүп турар. Бо чайгы эртнеи хүлээп алышкыныг Кызылдың башкы институдунче экзамен дужаап турда орус дыл болгаш литературага бижимел экзаменге киришкен 400 хире кижиден «5» демдек алганнар 10 кижи азы 2,6 хуу, а «2» демдек алганнар чүс ажыг азы 26,5 хуу болган. Математикага экзамен дужааган 180 кижиден 3 хуузу «5»-ке, 58 хуузу «2»-ге бижээн. Бо чүнү көргүзүп турарыл?

Республиканың школаларының чамдык башкылары, удуртукчулары, ангы үеде өөреникчилер дыштанылга негелделерине дүжүп турар бижиг болган ханы билгилерин алзыы дээш четпес кичээлгей салып турарын көрөчилеп турар. Чамдык школаларда өөреникчилерниң билиг дээш идепкейин оттурбайн, техниктиг керекселдерни, чаа арга-методтарны чедир ажылавас, эрги хевир-биле ажылдап турар. Улус өөредилге органнары мурнакчы дужаргаш неп-терелдир талазы-биле четпес ажылдап, кичээл бүрүзүнүң ажыктыг чорудун чедип алзыры-биле чогуур хемчеглерни албайн турарында. Эрткен өөредилге чылының түңнелдеринден алган көөрге, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем болган Эрзин районнарының школаларында өөредилге деңнели эң куду, школаны ара каар чоруктар хөй болуп турар.

Чамдык школаларда идей-политиктиг, мөңү-шынар кижизидилгени багай чорудуп турары өнза дүүренчиг. Ол

тың школаларывыста болгаш өөредилге-черлеринде ам-даа чедир күүсеттинмейн турар. Оңу пазы четпээннериниң арагыында кем-керек үүлгедир чоруктуг ам-даа бары бадыткап турар.

Нааң четпээннериниң кем-керек үүлгедир чоруун үзүткаарынга чамдык районнарда (Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Өвүр) бүгү-иштиң өөредилгезиниң Хоойлуузуу күүсеттинмейн турары шаптык болуп турар. Ол болган оске-даа районнарда чедир үүр үеэнде сес классты доозуп турарлар. 70 хуу аразында турар. Оөң ол чылдагааны чокка ара каар чоруук. Тоску беш чылдың дургузунда школаны ара каттынарының саны ийи муң чыгам. Ындыгларның хөй кезии хар-назыныңны четпээнинии, түскай мергежил чотунуң харааны-биле иштиге ажыл-дузалыг ажылче хаара түттүнмейн баар, боттарының медерелиниң четпези-биле багай чаңчылдарга өөренип, оөң түңнелинде арага-дарыга хандыкшып, кем-керек үүлгедир чоруукче шилчип турар.

А бир эвес кем-керек үүлгединшкиннинң педагогиктиг талазын ап көөр болза, ол дээрге школа ажылдакчыларының, ада-иелериниң уругларының салым-хуулу дээш кичээнгей, сагыш човаашкынының кошкаа ол-дур. Ол чоруук ынзы-бүрү чылдагаанындарыл. Чамдык өөреникчи бүрүзүнүң амыдыралын сонуургап көрбес, чүү кылыш, кайда чоруп турарын билбес болгулап турар. А чамдыкта өөредилге материалын бергедеп шиңээдир уругларга хөөн чок чөруктан-даа ол болур. Шак ындыг, материалды бергедеп шиңээдип алыр уруглардан чамдык башкыларның, школа

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң киллизиниң эргелекчизи.

КАДЫКШЫЛГА БАРААЛГАЛ

Анай хаак дег ээлгир сыныл аккыр халат улам квастаап, бинче сеткилдиг, ээлдек чанныг аныяк кыстың Хөр-Тайганың участок эмнелгезиниге кире бергеп кижи дорааң-на эскерип каар. Оөң адын Раиса Анай-ооловна Ооржак дээр. Ол 1972 чылда Кызылдың медицина училищезиниң фельдшер салбырын чедишкиннинг доознап, баштайгы күш-ажылчы базымнарын Чыраа-Бажының эмнелгезинден эгелээн. Амыдырал-чуртталгазының ийи-биле 1974 чылдан өгелеп, оскеп төрээн сууру Хөр-Тайганың участок эмнелгезиниге кээп ажылдай бергеп.

— Чонга бараан болуур, чонуун кадыкшылы дээш ажылдаары кайгамчык улуг аас-кежик, эң-не буянныг үүле херектериң биргээн деп бодаар мен — деп, Раиса Ооржактың чугаалаары черле чөптүр. Шынап-да, чырык чер кырынга кижиниң амыдыралынга кадыкшылдан үнелиг өртүне байлак турбас. Кадыкшылга бараан болуп, од дээш бодунуң күжүн, биилин харам чок өргүн чоруур эмчилерниң хүндүткелиниг улуг. Аар-даа, чиик-даа аарыга таварышкаш, эмчиниң буянныг холундан сегип үнген кижи чүрүмүн ханыындан өөрүшкүүн чымчак, чылыг сөстериниң дээжиин кыдыр өчеттирдим, эмчи!» деп ийи өөстү ыяап-ла чугаалаар аңаар ужурлуг.

Ынчангаш чүс-чүс мергежилдериң аразындан эмчиниң буянныг мергежилин Раиса Ооржак аңаа-ла дужакелбиже шилип албаан. Комсомолчуг кыс эң-не ажыктыг, буянныг үүле-херектерин амыдырал-биле ханы хөлбаң турган, күзелдин мүнүүт кыйгыы-биле эмчиниң мергежилин шилип алган болгаш аңаа бердинген. Кижиниң кадыкшылы бистин иштилелдиң хөгжүдезинге көнчүү чугула дээрзин ол эки билир.

Ырак чоокче бачым, далаш чалаашкыннар үезинде, кыштың шаңдыг чыкылама соогу, чайның халаадавчыг пээш, хар-чаъстыг, хат-шуургаанныг каңдыг дүвнер, хүнер турбас дээрэ! Кижиниң амы-тынын камгалап алыры — буянныг херек. Бо бүгүнү сактып, бодаа көөрге, каңдыг-даа дүмбей дүвнер, кадыр берт оруктар аңаа моондак болуп шыдаваас. Аарыг кижиэ дуза чедирбээн шаанда Раиса Анай-ооловнаның сагыш-сеткили черле оожургавас.

Т. КАРЫМА,
Чөөн-Хемчик район.

АЖЫЛЧЫН МАЛ

Эрткен үелерде «Шын» содунуң ардынарынга чыыттынып турган аттың амышының дугайында материалдарны номчаап, шаанда чыгны малды наичаар ажыглап чораанывысты сактып, ол дугайында номчукчуларга чугаалап, аътты ам-даа сайзыдыр дугайында саналды киирикседи.м.

Бодумнуң билип келген назыным аттың каас. чаражын байыр-чыснаа болган үеде кончуг магадаа мен. Челим, кудуруун өруп, чаржып үнеринге белен кылдыр чазап каан девиржип турар аътты кээрге кайы хире чараш ийин? Ону мунар мунукчуның сеткил-хевин чайгаар кедурлуп, карак четпес делгем ховуга хуштадырып, оскелерниң мурнунче үнер изиг күзел зээңги-даа теппейн, үзер дергизиндей туттунмайн чыдырда-ла төрүттүнүп келир ышкамыгай. Шак ындыг аъттарны Улуг-Хем районнуң Кара-Булуңга, Эжим сумуларынга мунуп, шаңналдыг черни-даа зэлеп чораанымны уттпас мен.

Аът — ажылчын мал дээр бис. Шаандан бээр аъттың амыын канчаар көрүп келбедим дээр! Ону моштап, хөндүргелеп алгаш аъш-чем, идии-хөп, хөр-херемсел аймаан сөөртүп, Улуг-Хемниң Кара-Булуңдан Тере-Хөл, Тожу базын чедип чорудувус. Ону мунгаш аңнап-диңнеп, черкиң бертинге, сугнуң узунунче бо назыда каш катап чорбадым дээр!

1948 чылда «Х Улуг Хурал» колхозка киргеш, аътбиле янзы-бүрү чүк аймаа сөөртүр ажылга киргеп мен. Ынчан Хөвалыг Назытай баштаан алды кижи он ажыг километр оруктуг сай-дажын шаңактыг аътгар-биле сөөртүп, ол орууту ажыглалга киирдивис. А мындыг аар ажылдардан аңгыда чылгы мал үүрмек чиин ажылдарның чежезин будүрүп көөр ийик? Шаанда хамаан чок, ангы-даа үеде малчыннар аът чок черле хорлок. Хой-даа кадарарда, чер-даа чоруурда, аалдар аразынга чүү-хөөдаа дамчыглаарынга чылгы мал улуг рольдуг болгай.

Ынчангаш, бо үеде машина-техника колхоз, совхоз бүрүзүнде элбек-даа болза, аъттың ажыын аңдаа көрүп, ону сайзыралырының хемчээн мөөн-даа соңгаар алза кандыгыл деп самаадыг мен. Шынап-ла хой-ле ажыл-агыйларга чараш көөрүмге, чаңгыс шөөдай долганны-даа, магазинден садып алганы идикхевин-даа ыяап эвес аалынга чедирип алырда, машина-трактор негээр улус найда-даа хой бөөр чөрду. Мындыг үүрмек чүүлдерге аътты ажыглаза кандыг деп? Ажыл-агыйның экономиказын-даа сайзыралырынга идиг болур-ла болгай.

М. СЫГЫР-ООЛ,
мөөэ бижиичи.

Бистиң өзүлделеривистиң хемчээлдери болгаш темпилери

Беш чыл планының дугайында беседа

СЭКП-ниң XXV съездиниң чоокку беш чылда болгаш оон элээн соондагы чылдарда бистиң чүрттүвүстүн социал-экономиктиг хөгжүдезиниң уламнышкынын тодараткан. Съездиниң айтыышкыннары 1976—1980 чылдарда улус ажыл-агыйын хөгжүдеринин беш чыл планының онаалдаларында болган көргүзүглериниве сиңиишкен, оны СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунга чүүлдүг деп корген болгаш СССР-ниң Дээди Совединиң сессиязынга бадылаан. Оңгу беш чыл — кайгамчык улуг хемчээлдиг ажылдарның беш чылы, совет улустуң чаагай байдалын улам шиңээ бедидер талазы-биле ажыктыг чорун болгаш шынар дээш демисселдиң беш чылы.

ЮБИЛЕЙЛИГ ОҢГУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ КАЛБАРЫЫШКЫНЫ

Оңгу беш чыл — коммунизмниң материал-техниктиг базазын түргүзарывыга, чүрттүн экономиктиг күчүзүн быжыглаарывыга ажакон улуг чаа бурунгаар балым болур. Бир эвес будүрүлгениң улам шиңээ калбартырывыга болгаш чонуун херегледелеринге курдавырларының үлөр дозу — национал орулга шилеп, шиитилештирген көргүзүглүг алыр болдувусса, ол 1980 чылдаалыңдан 1981 чылда барык-ла дөрт катап хөй болур. Беш чылда нефть тывыжының чаңгыс немелде өзүлдези 1980 чылда турган оон бүгү будүрүлгезин ажа бээр. Ол ышкаш электроэнергия, минералдыг чемниичидилгелер болгаш продукциялыг өске-даа эң чүтүл хевирлерниң будүрүлери база мындыг болур.

Чүрттүн экономиктиг күчүзү капитал тудуунуң хемчээлдериниге база илертейделттинер. Оңгу беш чылдың баштайгы чылында-ла ССРЭ капитал тудуунуң хемчээлиниң талазы-биле делегейде бирги черже үнген. Оңгу беш чылдың дургузунда барык-ла баштайгы чеди беш чылдарда чарыгдаттынган хире хемчээлдиг капитал салымышкыларны шиңгээдип алыр, ол болза 624,4 миллиард рубль болур. Кодаа ажыл-агыйның херегледелеринге канчаар-даа ажакон хой түңнүү — 170 миллиард рубльди түскәйдап берип турар. Сөөлгү ийи беш чылдарда шиңгээдип алдынганы хире түңнүг акша-хереңгиниң чүгле черлик мелиорастаарынга ажыглаарывыче үгландырган. Ындыг улуг хемчээлдер, кайгамчык улуг программа деңгей практиказынга кажан-даа турбаан. Кодаа ажыл-агыйга 666 миллион тонна чемниичидилгеш, үүр-чүү машиналарны болгаш оске-даа чүүлдерни алыр. ТК-ның октябрь Пленумунга СБКП ТК-ның Чиигизиг секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Бо чүрттүвүстүн чоокка чедир-ле кайгамчык улуг кылдыр көстүр турган. Бо дээрге ам бистиң планнарывыс апарган, оон боттуг чүүзү ам бистиң туруп турарывыс экономиказының фундаментизе-биле, бистиң дружулгавыс-биле, партияның болган улустуң күжүзүге бистиң бүзүрөөнивис-биле магадылаттынып турар».

Чүрттүн экономиктиг күчүзүнүң өзүлделин илертейделп турар будүрүлгениң көл фондуларының хемчээли 1970 чылга деңнээрге ийиден хөй, а 1980 чылга деңнээрге харын-даа беш катап улгадыр.

Беш чылдың төнчүзүнде Совет Эвилели 1970 чылдыкынга деңнээрге барын-даа ийи катап улгаттырган индустриалдыг күчүзүнүң-шыдалдыг алыр. Ам болзун бистиң чүрттүвүста делегейниң кайы-даа чүрттарынга дээн хөй нефтиниң тыш, шойлу, кадыы, цементтиң, минералдыг чемниичидилгеш, трактордарны, хөвөң-саазылдан болгаш дүк аймаардан кыдган өөс-таарыны, хөм идиктерни, өүттү, саржагны, чигирин будүрүп үндүрүп турар. АКШ-та үлешүр будүрүлгезиниң үнүп үедеги хемчээлиэ онгу беш чылдың түңнелинде ССРЭ-ниң эртер. Хөкүр-даа тыныкының талазы-биле амгы үеде АКШ-ты, Италияны, Францияны, ГФР-ни катап алырга өөр бистиң деңнелиниске чедип турар. Англияда, Францияда, ГФР-де, Италияда киглын турарындан бисте кан эзилдирери бүүн чартык катап хөй, цемент будүрери 1,3 катап, минералдыг чемниичидилгелер будүрери 2,4 катап хөй боол турар.

Ынчангаш, онгу беш чыл планында көрдүүлгөн экономиктиг өзүлделин хемчээлдерни бистиң Төрээн чүрттүвүстүн экономиктиг болгаш камгалаңгыр күчүзүн быжыглаарын, оон делегейге туружуун күштелдирерин улам шиңээ хандырар.

Национал орулга

Үлетпүр продукциязы

НЕМЕЛДЕ ӨЗҮЛДЕНИҢ БИР ХУУЗУ (МЛРД. РУБ)

ТҮРГҮЗҮҮШКУННУҢ БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМНАРЫ

Оңгу беш чылдың чылдарында сопиал-экономиктиг деңнелгенин кайгамчык улуг хемчээлдери муруидагыы ышкаш. өзүлделиң бедик темпилериниң күсели-биле хандырыпнар. Социалистиг индустрия шиитп продукциялыңың хемчээлиэ 36 хуу көвүдедир. Беш чыл дургузунда бодаа ажыл-агый продукциязының чылда орутмак хемчээли 16 хуу өзер.

Беш чыл планында көрдүүлгөн экономиктиг хөгжүдениң темпилери продукция будүрериң көвүдедириниң муруидыл туруп көрбөзи тулган немелде өзүлдезиниң хуу бүрүү материалдыг көргүзүгге үлөм-на үре-түдөлдиг, уламна ужур дуалыг болу баар. Чижээ, мында киирген диаграммада сөскә беш чылда национал орулганың өзүлдезиниң бир хуузу дээрге-ле оон тулган көвүдедизи 2 миллиард рубль болган дээрзин көргүскеин ол, а 1976—1980 чылдарда ол 3,6 миллиард рубль болур. Амгы үлетпүр продукциязының бир хуу немелде өзүлдези—ол дээрге 10 миллиард ажыг киловатт-шак электроэнергия, 1,6 миллион тонна хире кан, 900 муң тонна минералдыг чемниичидилгедир.

Айыттыган планнар кайчаар-даа ажакон улуг. Ынчангаш оңар боттуг планнар-дыр. Ол планнарның боттуг боол турар ужуру чүл дизе, бистө күштүг будүрүлге болгаш артем-техниктиг күчүзүнүң өзүлделиниң темпилерин дүргедирииин, будүрүлгениң немелде өзүлдезин хандырарынга ооң ролян бедидериниң базазынга чедип алганнар артылыр. 1971—1975 чылдарда национал орулганың немелде өзүлдезиниң бештин дөрт хире кезиин күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткеңиинин ачызында чедип алган. Онгу беш чылда оң-ла факториүң күселп-биле национал орулганың 85—90 хуу чедир немелде өзүлделин алырын корүп турар.

ЭКОНОМИКАНЫҢ СТРУКТУРАЗЫНЫҢ БУРУНГААРЛААШКЫНЫ

Амгы үеник байдалдарында экономиканы хөгжүлдезин продукциязы будүрүп үндүрериниң чүгле хемчээлиниң улам улгадып көрүзөрө-биле эвес, харын база составының шынар талазы-биле эскерилип экижирип-биле сөөлээнир, шынарның экижирип-биле будүрүлгезиниң структуразының адырларынга шаңкын бурунгаар хаңылаашкынын кылыр. Структураның бурунгаарлаашкынының чорудулгазын дүргедедир эртем-техниктиг революциянын кадарышкынының байдалдарында иштилел херегледелериниң дүргеи өзүлделин көргүзүп турар.

Онгу беш чылда химия индустриязы улам бурунгаар хөгжүп, бодунуң продукциязын шиитиве-биле үлештирүге көөдеди будүрөр. Ол болза бүгү иштилел будүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниге кончуг чугула. Ынчал-ажок бүгү улус ажыл-агыйының химия үлештирүмүн салдар чедирер кол күжү оон продуктуларын — синтетиктиг чукту, пластиктиг массаларны, синтетиктиг волокноларны будүрериниң темпиин беш чыл дургузунда бедип, ийи катап улгадыр. Ол болза будүрүлгеге ажыглаар хой-хөй кылыгларның болгаш чонуун хереглел бараанарының шынарын үндезинде-биле экижидерииин үндезинга болур.

Машина тудуунуң улус ажыл-агыйынга каан турар кылыгларының хөй-хөй хевирлериниң шынары өскерилип, экижирир. Чижээ, будүрүп үндүрген чаңгыс автомобильдиң дажыглаар ортумак чүүгү, көдээ ажыл-агыйга кылып берген чаңгыс трактордуң күч-шыдалы тоску беш чылда турганындан дөрттүң бири хире улуг болур.

Барык бүгү адырларның талазы-биле шак-ла ол ышкаш чижектерни көргүзүп болур. Оларның структуразының өскерлиишкиин дээрге, эртем-техниктиг дешилгенин үезинде үндезилеттинген адырларның хөгжүдезинин көргүзүү болур. Бо бүгүнүң ачызында материалдыг кежиктерни будүрериң сан талазы-биле остүрүп база чогуур негелде бүүгээр оларның шынарын экижидип-даа турган, иштилел херегледелерин улам бедидип болур-дур.

Структура болгаш шынар-даа талазы-биле өзүүшкүн дээрге, иштилел будүрүлгезиниң шынарын болгаш экижитыг чорууң улгаттырарынын, улустуң чаагай чорууң бедидериниң чугула чүүлү боол турар.

В. КИРИЧЕНКО,
Экономиктиг эртемнериниң доктору.

Шык тударының аргалары

Көдэ ажыл-агый культураларын суггарар ажыл көдуңда-ла ирдэ айның тинчүүдэ доктур, мынгаш шыктың хэрэлтэ бирэр мараатыс үнделиин чаашмынаар боон турар. Күскү чаашкынарның немчыл улуг эвээс 3—5 мм, а чамдыкта 10-12 мм болур (1 мм чаашкын суу гектарда 10 кубометр шыкка дэн).

Августа бир гектар тараа культураларына шык чарыдалы 20, хой чылдыг сигенперге болгаш нукурузага — 40 кубометр чедир хэмчэлгэ турар. Сентябрь айда эгаарның температурязы сооган тудум-на гектар черге шык чарыгдалы 10—15 кубометр чедир кызырлыр. Ынчангаш Тывапың чер эжыдыг бүгү районнарында августа, сентябрь айларда база октябрьның ортал үезинге чедир хөрэңгэ шыктың продуктулуг курлавыры долулу-биле чаргыттыына бээр, а кышкы үеде хөрэңгэ шуут — кургай бээр.

1974—1976 чылдарда «Хемчик», «Барлык» болгаш «Кара-Хаак» совхозтарның суггаттыг шөлдериңе хайгаарал кылып өөрге, октябрь айның 1-ге чедир бир гектар 50 см чедир ханы хөрэңгэ шыктың курлавыры 250—350 кубометрден, а 1 метр хире ханы хөрэңгэ шыктың курлавыры 400—500 кубометрден аныйн туралы изээрэн. Шыктың мындыг курлавырының ажыды чок, олар үңүштерге душ-да чедирбес. Бо хайгаралдыкшынарны республиканың метеорология албанының хой чылдарда ылган ажалты база бадыткап турар.

Кыжын чаттан хар хөрэңгэ шыгын база улгаттырып шыдавас, чүге дээрге, ол кышкы эвес болур, үүн радиациязы белик чүве болганда март—апрель айларда-ла оларның хой нуруузу бүстелып, эрип калыр. Ынчангаш май айда хемчэл көөрге, хөрэңгэ шыгы удаттаган хэрэ-дээ эвээжээн боон турары товарылга эвес.

Ынчангаш суггаттыг черлерге тарылга мурнуңуң суггарылгазын чорутпайн чашкырыкка кыдырга, тарааның үңүшү куду болур. Чайгы чаашкынарга агы үңүштерниң өзүп үнер үезинин суггарылгазынга чедир шөолуг үнмезинин чылдагаана ыйда. Часкы суггарыкка чорутайн баргаш үңүштерниң өзүп үнер үезинин суггарылгазы эки чөөдээрге-дээ эки дүжүттү алыры берге болур. Ооң тодаргай чижээ мындыг:

«Барлык» совхозунга тарылга мурнуңуң суггарылгазын, ол кышкаш үңүштерниң өзүп үнер үезинин суггарылгазын үш катап чорутканда, гектар кызыл-тастан 30,5 центнер дүжүттү алган (гектар черге суггарылга нормазы 3600 кубометр суг турган). Баш удур суггарган черлерге тараан тараанның дүжүдүнэн болуруң, хой ажыл-агыларга чорутканы шинчилелдер көргүүнүң турар. Ынчангаш кандаачал районнарда суггаттыг шөлдерге тарылга мурнуңуң суггарылгазын чорудары — шөлдэ ажыл-агый культураларының дүжүдүн белилериниң үгүлэ фактору боон турар.

Часкы үеде ыма хой ажыл-агыларга эвээш эвес шөлдерге суггарылганы чорудар, а үе эвээш болгай. А суггаттыг черлерге бээш тарылтаның дуржулгазындан ап көөрге, бир эвес гектар черни 1200—1400 кубометр суг-биле суггарар болза, бир метр ханы хөрэңгэ эки суггартынарын дуржулга көргүскен. Ынчаар суггарарга май айның башгайгы он хонуунда, аза үңүштер үңүп эгелэп турда, хөрэңгэ чүге 5-10 см ханы кургаар, өскээр чүгээлээрге шыгын чидиргэн чүге 10-15 хуу болур. (гектардан 100-150 кубометр суг чидер дээш ол).

Күскү суггарылганың нормазын удаттырган тудум-на шыктың чидер хуузу эвээш болур. Хөрэңгэ шыгын тударынга шөлдерге тарылга мурнуңуң ажылдан кылышкынын чорудары улуг рольдуг. Сей дажы кылың эвес болза чыдар шөлдерге черни аңдаа-дыр.

Сентябрь — октябрь айларда чорутканы күскү суггарылганы озалдадырга дүжүт эвээш болур, ооң түрүкүк тараалар бышпайн сонгаа дээр тавырылгалар эвээш эвес. Моон үзүрүнде күскү чер суггарылгазы, булуңталдырышкын улуг рольду ойнаар үзүрлүг.

Сентябрь — октябрь айларда чорутканы күскү суггарылганың дуржулгазындан ап көөрге, бир эвес гектар черни 1200—1400 кубометр суг-биле суггарар болза, бир метр ханы хөрэңгэ эки суггартынарын дуржулга көргүскен. Ынчаар суггарарга май айның башгайгы он хонуунда, аза үңүштер үңүп эгелэп турда, хөрэңгэ чүге 5-10 см ханы кургаар, өскээр чүгээлээрге шыгын чидиргэн чүге 10-15 хуу болур. (гектардан 100-150 кубометр суг чидер дээш ол).

Күскү суггарылганың нормазын удаттырган тудум-на шыктың чидер хуузу эвээш болур. Хөрэңгэ шыгын тударынга шөлдерге тарылга мурнуңуң ажылдан кылышкынын чорудары улуг рольдуг. Сей дажы кылың эвес болза чыдар шөлдерге черни аңдаа-дыр.

УЛУСЧУ чогаадылга фестивалы

КӨРҮЛДЕ ДООЗУЛГАН

Бот-тыйынтыр улусчу чогаалдаганын. I Бүгү-эвилел фестивалының агитация, ураң чүүл бригадаларының Кызылга ийи хүн үргүлүлээн республика көрүүдезиң доозулган. Районнар көрүүделеринге тилекчи болган 14 агитбригадалар орта киришкен. Оларның концерт программалары тус-тус районнуң, колхоз, совхозтуң, будурүлгенің ажыл-ишчи соруглаларыта дүүшүр, чаңгыс ай улаңышкыныт спенарийлер ёзугаар тургусканын көрүүделең эдээлап демделгээн. Агитбригадаларның хой кезии көрүүдеге боттарының ажыл-агыйларыга үндүрүп чорудуп турган концерт программаларын олда каастазлга-шимедеп-биле кады киирген — агитбригадаларның ажыл-ишчи, амыдыралчы, даймычы уг-шинин хереченки болган.

Бин-Хем районуң Ленин орденниг «Кызыл тараачын» совхозунуң топ Культура бажыңының М. Оюкка удуртқан «Челээш» агитбригадазы көрүүденің тиилекчизин деп бедик атты чедип алган. Ол агитбригаданың совхозтуң парткомунга бадыдаткан спенарийни ёзугаар көрүүдүү идейлиг болган ураң чүүлүү үүка-шынар талазы-биле бүгү негелдеерге дүүшүп турар.

Бо чылдың тос айларының дургузунда агитбригада ниителел-политиктиг, подзо ажыл-агыйтемаларынга 45 лекция, бесседы эрттиргел, хову бригадаларынга, фермаларга, малчыннар турагаларынга 40 концерттерни, 20 агитхүүдүстарны, «Чаңдык», «Крокодил» деп шүгүмүүледдиг хаза солуннарны үндүрген. Совхозтуң Ээрбек, Хүт, Биледиг салбырлэрынга «Кызыл тараачын» совхоз—10-гу беш чылда» деп темалыг кежээлерни эрттиргеп.

Көрүүдеге ийиги черни Өвүрүүн Культура бажыңының «Чадагаа», Улуг-Хем районуң «Ак-Туруг» совхозунуң Культура бажыңының «Малчыш» агитбригадалары үлешкеп. Үшкү черни Кызыл районуң «Тиилелге» совхозунуң «Дүжүт» агитбригадазы алган. Түс-түс жанрлар аймы-биле, реэлсура, сценарий, кааставга, көрүүдеге эки киришкеп дээш түскай шаңналдарны база тывыскан.

Агитбригадаларның республика көрүүделеринге тилекчилери Красноярскиге эртер зона көрүүдезинге республиканың мурнуудан барып киржир.

ЧҮРҮКТАРДА: «Челээш» агитбригаданың бот-тывынгыр артистери «Челээда (үстүлде чүрүкта); Чоон-Хемчик районуң «Хемчиктиң алдгазы» агитбригаданың «Дүжүт» деп көрүүгү (ортузунда); «Дүжүт» агитбригаданың кирженчиин Мая Монгуш «Лимбилиг ыыс» деп танцының күүседип тур.

В. СЕМЕНКОВИЧ биле
А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозары.

Сонуургактарга

ЧОЛААЧЫ ЧОК АВТОМОБИЛЬ

Арменияда Джогаз суурнуң кудумчуларында мацнаш турар чолаачы чок кызыл «Запорожецти» көргеп кижи ону сонуургавас арга чок. Ол тар, зөр-дагыр оруктарга башкарыкчылыг чүве-биле демей халдып турар.

Ону чогаатқан кижи школаның физика башкызы Генрих Арзуманян болган. Чолаачы чок машинаны ол радиохарылзаа дамчыштыр ийи чыл башкарып келген. Амгы үеде Генрих ук «Запорожецти» үзөрби беш километр чедир башкарар телеаппаратураны чогаадып турар.

Аныяк педагог оон ангыда янзы-бүрү түүлдерни чогаатқан. Ооң мунуп чоруур машиназын башкарып чораан, черле удуп ыыдаас сен. Чаа-ла каракты шийип бар чыдырында-ла, «Удувa» дээш бижиктиг таблоо хып көөп, шинчедиктиг оже бээр. Машина иштинге улус газыгмаан каапгарга безин ону медээдеп турар.

Арзуманяның чогаатқаны «таныныыл» оод машиназынче оскее кижи база чагдавзас. Келген кижи бир метр хире чоокшулап келирге, ортазында олургаң Генрихче опу түскай радиотелефон дамчыдыптар. Ол хамаан чок 50 километр ыракта машинаны-биле ол харылзаажын турар.

Ооң ангыда физика башкызы «ээлдек-ойнаан» болган «сагыш-човангыр» прибордарны база чогаатқан. Чижээлээрге, адачы кижи жижиги сонгап безин четтикпейн чыдырда-за жежиття амыдып, киреринче адаар херекселдиг, ийи дугаары—дүне чап уруг оттуп келири билек. «Авай, авай!» деп алгыра бээр.

Мында янзылыг чээрби ажыг солуу херекселдерни аныяк башкы чогаатқан.

А. АХУМЯН.

* * *

Дөртен чыл дургузунда

Шиидиг даазаларда востаан горох, морковь, варенье чер иштинге дөртен чыл иштинде чыдып ведлеги кайгамчык. Шак ол эдептиг ыыгжамырны Смальтяне деп балыкчы суурнуң чурттакчызы С. Гардьайнене тыскан. Ол арыг эдээни алыр дээш чер онгаразын чыткап аңаа тавараны берген.

Ук тывыштыг Литваның Аһы-чем үлетпүр министерстезозунуң топ доборторизынга шинчилээн. Эртемденнер үе черде эдээнинге кайгамчыктыг шыпарын сонуургаш, аңаа аъш-чем аймаан «консервэлээ» болурун тодаратқан. Шак ынчаар шыгжаап чем эдээн каш чыдыдарын иштинде черле үрелбес.

В. БАЧЮС.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

В. КОВАЛЁВ ТИИЛЭЭН

Кызыл районуң «Тиилелге» совхозта хову-трактор бригадазының бригадири, Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры Василий Оюновпч Янчат аттыг ташпал дээш хаак маргылдаазын Таңды районуң спортчулары 1973 чылдан тура эрттирип эгелээн.

Чаңчыл болган эртин турар ол маргылдаага киржир дээш республика наймысалының, Хову-Аксының шилиндек хаакчылары эрткен дыштанып хүнде Таңды районнуң төвү Бай-Хаак суурга чыглып келгеннер.

Эр улус 10 километриниң хаак оруунга маргышканнар. Маңаа чемпион ат дээш спортчу демисел республиканың шыырак хаакчылары Владимир Ковалёв (Хову-Аксы) биле Виктор Золотухин (Бай-Хаак) оларның араазынга болган. Маңаа бедик арга-дуржулгалыг хаакчы В. Ковалёв тиилээн. Ол айыткан хемчээзи 40 минута 53 секундада эрткен.

Херээжен хаакчылар 5 километрге чарышканнар. Бай-Хаакта уругларның спорт школазының кежигүнү Людмила Кудрявцева үк маргылдаага экн белеткенгенин көргүүзүп, 5 километрни 24 минута 23 секундада эрткеп, бирги черни бүзүредлиг-биле чаалап алган. Хову-Аксыдан келген Галина Дударева биле Бай-Хаактың спортчузу Лариса Носкова ийиги, үшүнү черлерни алгаанар.

Бай-Хаакта уругларның спорт школазының хаакчылары команда талазы-биле

бирги черни алгаш, шилчиир кубокту монгеэн-биле боттарында арттырганнар.

В. ЧАДАМБА.

ЧҮРҮКТА: 10 километрге тиилээн В. Ковалёв.

СПОРТ АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

Күш-культура болган спорт-кижиниң кадыкшылынга ажыл-агыйны болдурунга, чогаадыкчы ажыл-херээнге удеп дузалаар дээрги чүүлаалгы. Республикада эң-не хой чурттакчылыг черлерниң бирозун, келир үеде кайгамчыктыг чаа тудугларлыг Улуг-Хем районда бо ажыл-ишти кылып турар алдын холдуг кижилер ортузунда күш-культура болган спорт ажылы канчаар тургустугганын чөөкте чаа болгун оргкен районнуң «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң отчёт соңгулдалыг конференциязынга плеткечи В. Шыырап эки талаларны айтып плеткезе-даа, ажыл-херек-биле районнуң спортчулары чөпсүмейн конференцияга хой айтырыгларны салып, чөптүг санаалдарны шүгүмчүлеп-биле бергеннер.

Спорттуң национал хевирлериге РСФСР-ниң спорт мастери, тываның хоочун мөгелериниң бирээзи Ондар Сюрооп «Районда спорт ажылының багайының бир чылдагаанын үстүүк органнарның дуза чедиргенин чарарын баш удур корүн турар бежен хире мемурандумнарга база протоколдарга ат салган.

— Ол делгелгени чүгле ажыл-херек талазы-биле үнеген болбас. Олимпий оюнарын бис делегейниң кады ажылдажылгазынга кадбак делгемни ажыдын турар бүгү-делегей шүүлгазы кылдыр үнелеп корүн турар бис. Ол үжүр-утка-биле алырга, Москвага болган делгелге чүгле спортка эвес, харын-даа делегейниң экономиктиг болган эртем-техниктиг харылзааларын калбартырының херээнге эки саддарлыг болган — деп, Виталий Смирнов чугаалаан.

Оюнарны организастаарының практиказында эң-не баштай маргылдааларны бедик мергежилдиг судьялар-биле хандырарының айтырыны конкурстуң дузазы-биле шинтирээр. Бистиң чүртүвүста «Олимпий арбитри» деп чарлаттырган конкурстуң хой чадазының бир чададан оскезинге чедир 2,5 муң эң-не мергежилдиг база эки белеттеттинген судьяларны шилип алыр дээш 3,5 миллион судьяларны шылгап ковр.

«Олимпиада—80-ниң» Оргкомитединиң хой херектериниң болган планнарын «эң-не баштай» деп демделгээн. Чижээ, оюнарны хандырарының эргежок чүгүлээ амгы үениң техниктиг чепсек-херекселдерин эң-не дээредеп шилип алыр соруглга-биле олимпий практиказының эң-не баштай организатору хоорайга «Олимпиадага —техника» деп делегей делгелгезин чоруткан. Аңаа 22 чурттардан 312 фирмалар болгаш бүдүрүлге черлеря киришкен. Делгелгеге олимпий Москвазының чагыларын мүүседиринге керээ комитеди оюнарның эң эки чанчылдар ёзугаар эртиреринэвес, харын-даа оны хереглеп турар хогжуун орар чурттарның олимпий национал комитеттеринге массалыг спортту хогжудуриниге болган аттаттерни белеткээриге дуза көргүзерни бодуңу соруглгазы кылдыр санаан. Чижээ, совет спортчу организациялар СССР-ге Азия, Африка болган Латин Америка чурттарындан келген спортчуларны ооредир. Одар оод сооңда боттарының чурттарынга баргаш, тренерлер, методистер болуп ажылдаарзаар. Москвага болур оюнларның дутайында информация литературазы-биле кады ол чурттар янзы-бүрү методиктиг сүмелерни, оод ишти-нде эң-не бодуңу спорт тудугларының шыйыглары база схемаларын алырлар. Олимпий оюнарын организастаарының маңнар коорун ДОК чаңгыс үн-биле түүлдүүшүүн көрген.

Ам бо хүн бээш спорт талазы-биле сураглыг экспертер Москвага болур оюнларны организастаарынга хой чүүлдерни делегейниң олимпий шинчээшинниинге практиказында эң-не баштай кылып турар деп демделгээнер.

Сергей ПОПОВ,
ШМА-ның спорт талазы-биле тайылбырлакчызы.

1977 ЧЫЛДЫҢ СОЛУННАРЫН ЧАГЫДАРЫ УЛАМЧЫЛАП ТУРАР

НОМЧУКЧУЛАР!

«Ш Ы Н»

солуну чагыдып алыңар!

Аңаа бижидилгени харылзааның бүгү салбырларында болгаш белдирлеринде, ажылдаар чернин аайы-биле парлалганын хөй-ниитии тарадыкчылары хүлээп ап турар.

Чагыдылганың өртээ: чартык чылда 3 рубль, чылда 6 рубль.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

8.00—Югослав Социалистиг Федеративтиг Республиканың улустарының культуразының ССРЭ-де хүннерниниң ажыдышының. Кремльдиң съездилер ордузунда дамчыдылга.
9.45—Концерт. Улустуң аллгалары.
10.00—«Өг-бүдеге чугаа».
10.30—«Чер-чуртумга мээк мен». Телеочерк.
11.00—«Горшистер, кыйгыта харыылаңнар!»
11.45—Уругларга фильм. «Улуг удур чуруушкүне». Ураң-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Венесуэла» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.

КЫЗЫЛДАН

13.40—«Ыңдыг аңы-аңы ажы-чаңнар». Телефильм.

МОСКВАДАН

14.40—А. Вампилов —«Чулымскиге эрткен чайны». Москвадың М. Н. Ермолова аттыг театрының фильм-шивиниң баштайгы көргүзүлгези.
17.00—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Дин Рид.. Монолог». Телефильм.
18.05—Тываның телевидение болгаш радио дамчыдыкка көрүүчүнүң симфония оркестриниң концерти.
18.35—Киножурнал.
18.45—Телемедээлер.
19.00—«Арынны шөйбейтер». Телефильм.
19.15—«Челээш». Дамчыдылга.
19.45—Телемедээлер.
19.55—Чарлаалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Венесуэла» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
20.45—Москвадың Күрүне университединиң Культура бажыңының академиктиг хорунуң концерти.
21.15—«Сагбырының мурнуу чүгүнде ыыдыг чер бар». Документалдыг телефильм.
21.30—Клемент Готвальд. Төрүттүнгеп хүнүнден бээр 80 чыл болганынга.
21.50—«Маңн улуг акым». Ураң-чечен телефильм.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызыддың агаар станциязының дыннадып турарын ёзугаар алырга, бөгүн республиканга бүргеп, аязыр, хар чаңбас. Соңгу районнарга быскан хар чаар. Барыын чүк уланышкынның хаттыг дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дагыыр чердерге 8—13, эскелерниге 13—18 градус соор.

Кызыгга өнөкар бүлүүтаар, чаңбас. Чөөп чүк уланышкынның хаттық дүргени секундада 0—5 метр чедер. Агаарның температуразы 14—16 градус соок болтур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

НОЯБРЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Зорро» (2 сериялыг) 9.15, 13.30, 15.00, 18.30, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Малахов бажыры» 9.15, 11.00, Киноклуб «Элээдең уруг болгаш хөөйлүү» 15.00, 17.00, «Робин Гудуң соңуннары» 12.40, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шын шиидилге орулуунда бузурүүшкүн» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Торганың бажы аарыызы» 15.00, «Салымчолдуң иноодуу» (2 сериялыг) 16.50, 19.40 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Краченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда кылдаанның 2-31-75, харылзалгалыг секретарының 2-23-54, партийзи амыдырал кылдаанның 2-37-13, культура кылдаанның 2-23-54, ногаа ажыл-агый кылдаанның 2-21-47, үлетпүр кылдаанның 2-22-64, чагаа кылдаанның 2-41-27, информация база совет тургузут коллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретариат тың 2-23-35, солуң кылбейн баргаңда 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1799.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле ергелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Краченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01453.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 276 (10261) | 1976 чылдың ноябрь 24, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

«Тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериң селекциязын болгаш үрезин ажыл-агыйын улам ынай экижидер хемчеглериң дугайында» доктаалды СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Тараа, үстүг культураларның база сигеннериң селекциязын болгаш үрезин ажыл-агыйын экижидер херекте сөөлгү чылдарда чамдык түңнелдер чедип алдынган деп доктаалда демдеглээн. Күүгү чажар кызыл-тастың интенсивтиг хевиринің бедик дүжүттүг сорту чогаатынган болгаш калбаа-биле пептерээн. Ол чорук үе культураның дүжүттүг чоруун бедиткен болгаш чуртка ниити тараа чыылдазын көвүдедир ачганы берген. Үрезин ажыл-агыйының деңнели белээн, тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериң эң-не дүжүттүг сорттарын колхозтарда болгаш совхозтарда тарып турар шөлдери калбарган, чажып турар үрезиннериң шынары экижээн.

Ындыг болзажок көдээ ажыл-агый культураларының селекциязында, ылангыя үрезин ажыл-агыйында улуг четпестер бар. Чазын чажар кызыл-тастың болгаш арбайлың амгы ажыглаттынып турар пептерээн хөй сорттары сыстың чыдыштарынга удур туруттут эвес, сыстың одурга саргарары дээш оске-даа аарыларга алыскан бооп турар. Суттаттыг черлерге тарыыр көдээ ажыл-агый культураларының сорттарын чогаадып тургузар ажыл оожум чоруун турар. Кукуруза, сорго, суда, тарав-бобы, крупа кылыр культураларның болгаш сигеннериң селекциязының талазы-биле ажылды ам-даа кескүүг-биле экижидери негеттинип турар.

Тараа болгаш үстүг культураларның сорттуг база гибридтиг үрезиннерин бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле планнарын дыка хөй ажыл-агыйлар күүсетпейн база боттарынга сорттуг үрезиннериң камгалал болгаш колир үедеги фондуларын четчеш-биле тургузуп алдайн, чаа бедик дүжүттүг үрезиннерин бүдүрүлгеге оожум шинчээдип, сорт чаартырының хүүсаазын үреп турар. Ылангыя хөй чылдарда үнер сигеннериң, биргя золгедге люпернаның үрезинин бүдүрер кончуг четпес организастаттынган.

Үрезин ажыл-агыйында бүдүрүлгени специализастаары болгаш концентрастаары, ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкыны оожум боттанып турар. Үрезин ажылының амгы үедеги материал-техниктиг базазы үрезинин чогуур үрезинге ажыл-лап кылырын, шын кадагаларын хандырбайн турар болгаш үрезин ажыл-агыйын үлетпүр аргазынче шинчидеринге моондак ужураштырып турар. Бо бүгү көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүг чоруун белдирингге саат ужураштырып турар.

Селекцинины болгаш үрезин ажыл-агыйын хөгжүдеринде четпестер болза, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң, Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артемнериниң академиязының, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының, чамдык республикаларның, крайларның болгаш областарның талазындан бо чугула участоктуң ажылын четпес удуртуп турарындан болуп турар. Сорттуг үрезиннерин хүүсээп алыр, ажылдан кылыр, кадагалаар болгаш сайгарар түскайжыттынган бүдүрүлгелериниң материал-техниктиг базазын быжыглаарынче ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозу чогуур кичээнгей салбайн турар.

Тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериң талазы-биле селекция-үрезин ажылын организастаарын үндезинин-биле экижидер хемчеглерни ажылдан кылырын болгаш боттанырарын, чер ажылын интенсивтиг чорударының негелделеринге дүгжүр бо культураларның бедик продуктулуг чаа сорттарын чогаадып тургузарын болгаш бүдүрүлгее калбаа-биле шинчээдирин база ол ышкаш бедик шынарлыг сорттуг үрезининерни үрезин ажылдыг специализастаан ажыл-агыйларга болгаш ажыл-агыйлар аразының каттыжышкынынарынга үлетпүр аргазы-биле бүдүрерин организастаарын, селекцияның болгаш үрезин ажылының материал-техниктиг базазын быжыглаарын ССРЭ Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга болгаш Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артемнериниң академиязынга, партия крайкомнарынга, обкомнарынга болгаш райкомнарынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүскомнарга, облкүүскомнарга, райкүүскомнарга хүлээткен.

Сорттуг үрезиннерин бүдүрерининң болгаш оларныңнаар колхозтарны база совхозтарны хандырарының талазы-биле дараазында чурумче шилчиниринден хандырар:

ТАРАА (КУКУРУЗА БОЛГАШ СОРГО ЧОККА), ҮСТҮГ КУЛЬТУРАЛАР БОЛГАШ СИГЕННЕР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ.

Эртем-шинчилел албан черлери — чаа сорттарның организаторлары райончуткан болгаш перспективтиг сорттарының эге үрезин материалдары-биле артем-шинчилел черлериниң дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйларын болгаш көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң база техникумнарының өөредилге-дуржулга ажыл-агыйларын хандырар;

артем-шинчилел албан черлериниң дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйлары болгаш көдээ ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң база техникумнарының өөредилге-дуржулга ажыл-агыйлары, алгыг үрезиннерни база райончуткан болгаш перспективтиг сорттарның биргы репродукциязының үрезиннерин бүдүргеш, оларның-биле үрезин ажылдыг специализастаан ажыл-агыйларны, улуг-улуг колхозтарның болгаш совхозтарның үрезин ажылдыг бригадаларын, салбырларын четчир санныы-биле хандырар. Олар үрезин чаартылгазын болгаш үрезин солчуттурулгазын организастаар ужуглуг.

Үрезин ажылдыг специализастаан ажыл-агыйлар алган үрезиннерни ковүдеткеш, хандырып турар зоназының колхозтарын болгаш совхозтарын четчир санныг сорттуг үрезин-биле хандырар. Ол колхозтар, совхозтар үрезининг тарын өстүргеш, алгаш дужүдүн күрүне курлавырынга дужаар;

улуг колхозтар болгаш совхозтар алган үрезиннерни үрезин ажылдыг бригадаларынга, салбырларынга ажыл-агыйының сорттуг үрезинге хереглеинин хандырар болгаш күрүне курлавырларына белетээр планны күүседиринге четчир кылдыр өстүрер.

Үрезин ажылдыг специализастаан ажыл-агыйлардан колхозтарга, совхозтарга база күрүненин көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге тараа болгаш үстүг культураларын үрезинин сайгарарга сорттуг дээш немелде ажыл толевирининг хемчээлин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери доктаалдыр.

(Уланчызы 3-ку арында).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң ажыл-кичилерн ниитилиин малының баш санын өстүрер, малдан алыр продуктуларны улам көвүдедир дээш кызымак ажылдап 1976—1977 чылдың кыштаглаашкының организастыг чорудуп турарлар. Ак-эрикчилер онгу беш чылдың баштайгы хүннеринден эгелеп бедик көдүрээшкүнүг ажылдап, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүсеидип келген. Оон түңнелинде СЭКП райкомунуң, райкүүсекомнуң ажылагыйлар арасында шилчиир Кызыл тугун олар үш кварталды улаштыр чаалап алган.

Кызыл туктуг «Ак-Эрик» колхозтуң толептиг ишчилери малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының үшкү кварталда планныг опвалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткеш, чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеидир дээш шалыпчы иште хаара туттупган.

Ажыл-агыйның чедип алган чедишкиннеринде мурнакчы хойжуларның киргеп үлүг улуг. № 2 хойжу бригадада коммунист ХАЙЫҢ СОЯН бо чылын төрүүр 100 хойга онаштыр 96 хураган камгалап алыр хүлээлгезин 113 хураганга чедиргеп. «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Хайың Эрешчинович онгу беш чылдың ийиги чылында төрүүр 100 хойга онаштыр 100 хурагапны камгалап алырын хүлээнген.

ЛАҢАА ДАРГАН — ол-ла колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи. Кызыл-Чыраа көдээ Советиниң депутады, хоочун хойжу Дарган Сандыкович кышка доктаамал организастыг белеткеннип, хойнуң чайгы семиртилгезин эки эртирип турарындан чылдап чылче бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Бо чылын ол төрүүр 100 хойга онаштыр 105 хурагапны камгалап алган, республиканың мурнакчы хойжуларының одуруунда киргеп. Ол—Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи.

ЧУРУКТА: Лаңаа Дарган биле Соян Хайың (оң талазында).

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАНЫҢ.

Шынар дугайында

СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң материалдарында болгаш ССРЭ-ниң Дээди Советиниң тоску чыыжының бешки сессиязының онгу беш чыл талазы-биле шиитпирлеринде бүдүрүлгенин өөзүлдеэнге, продукцияның ассортиментизин көвүдедип, оон шынарын экижидерингe үндезилээш, чоннуң аъш-чемге хереглелининң структуразын улам экижидерин айтып турар.

Айыттынган планнарны күүседирин хандырары — бистиң үлетпүр бүдүрүлгелеривистиң хүлээлгези. Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлге черлери боттарының ажылын оожум эде тургузуп, ам-даа шынары багай продукцияны берип турарын айтар херек. Оон чижээнге Кызылдың эът комбинадын киирип болур. Онгу беш чыл шынарның беш чылы болурупСЭКП-ниң XXV съездиниң тоогулуг шиитпирлеринде онзалап айыткан турбуже, комбинаттың (директору Б. Конуспаев) администрациязы, парти, профэвилел организациялары олче чогуур кичээнгей салбайп турары чоокта чаа кылган хыналладан илереэн. Оон бадыткалы эът, эттеп кылган продуктулар болгаш колбаса кылыгларын бракпан, холуур чоруктун хөйү бооп турар. Ол бүдүрүлгенин иштики бракпаашкынындыр. Ынчаарга күрүне хайгаараалының Тыва лабораториязының анаа кылган хыналдазының түңнелдери эът комбинадында продукцияның шынарынче кичээнгейниң кайы хире кошкаан көргүзүп турар.

Хыналдага киирген бүгү 40,9 тонна эттиң 11 хуузун азы оон 10,9 тонназын бракпан, холаап. Соккан бода болгаш шаар-даа малдың кон эъдининң моюн талазы дестелчек ханныг, хир-чамныг, боктуг бооп турар. Малдың кон эъдинин көскү черлеринде шинчилге эрткенинин дугайында мал амгынының таңмазын безин бүдүрүтүп, козуулбес кылдыр баскан болур. Комбинатта эътти союп, кезерингe таарымчалыг байдалды тургускаан. Ажылчын кадрларны багай белеткеп турар. Ынчангаш мал согар күскү-кышкы сезон үезинде мергежээн, турум кижилер чок болганындан комбинаттың продукциязының шынары дыка куду бооп турар. Мыйыстыг бода малды болгаш хаванны-даа соккан черге-ле союп, бузуп турар. Ужуру болза, малды согар болгаш союп, бузар черлер анчы болур ужурлуг. Бо бүгүнүң дугайын бүдүрүлге хуралдарынга, партия организациязынга үргүлчү чугаалажып келге-даа, бо үеге чедир кайдыг-даа хемчег алдынмаан.

Кандыг-даа бүдүрүлге черинин деп-дески ажылдап, продукция шынарын экижидерингe хөй күш үнер, аар ажылдарны механизастаары кол рольду ойнаар. Л. Кызылдың эът комбинадында бо айтырыгже база петпес кичээнгей салып турар. Малды чүүп айны-биле электри-биле, согарда токтуң күжүп таарыштырбас, ханны сарыктырып, төгер чер кызыы, таарышпас бооп турар. Кон эттиң хан-чинии чедир арыглаваска оон кадагалаар хуусаазы кызырлыр, дүрген үреличел ашзарын билир турган-ла, комбинаттың удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чогуур, дээштиг хемчеглерин албайп турарлар. Техниктиг продукциянын шынары дыка куду бооп турар. Мыйыстыг бода малды болгаш хаванны-даа соккан черге-ле союп, бузуп турар. Ужуру болза, малды согар болгаш союп, бузар черлер анчы болур ужурлуг. Бо бүгүнүң дугайын бүдүрүлге хуралдарынга, партия организациязынга үргүлчү чугаалажып келге-даа, бо үеге чедир кайдыг-даа хемчег алдынмаан.

Кандыг-даа бүдүрүлге черинин деп-дески ажылдап, продукция шынарын экижидерингe хөй күш үнер, аар ажылдарны механизастаары кол рольду ойнаар. Л. Кызылдың эът комбинадында бо айтырыгже база петпес кичээнгей салып турар. Малды чүүп айны-биле электри-биле, согарда токтуң күжүп таарыштырбас, ханны сарыктырып, төгер чер кызыы, таарышпас бооп турар. Кон эттиң хан-чинии чедир арыглаваска оон кадагалаар хуусаазы кызырлыр.

Партия организацияларында отчёттар болгаш сонгулдалар

АЖЫЛ-ХЕРЕКЧЕ УЛАМ ХАНЫЛААР

СЭКП-нии XXV съезжинин онгу беш чылы салган сорулгаларын чедиишкинниг шинтирлээринде Ак-Довурак хоорайның тудугжулары улуг кинрип турар. Олар «Тыва даг-дугу» комбинатының ийиги эдилээн ажыглалга киирген. Эрткен он айларда тудугжулар 60 аал ишти чурттаар беш катъ бажыңны, уруглар салыч. еске-даа объектилерни ажыглалга киирген. Хей-хей тудугжуларның күш-ажылын партия болгаш чазак бедия-биле үнелеп, орденнер болгаш медальдар-биле шинналаан. А хоочун тудугжу-бригадир коммунист Каллар-оол Хертекович Данзырыкка Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты тывысканы тудугжуларны чаа-чаа ажыл-херектерже улам сорук киирген.

Бо бүгү чедиишкиннерге «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиниң партия организациязының хей талалыг организакчы болгаш политиктиг ажылы улуг рольду ойнаан. Ол дугайын чоокта чаа бозган тудугда партия организациязының отчёт-сонгулдалыг хуралында илеткелчи — парторганизация секретары Л. А. Фандюшин болгаш санал бергеи эштер демдеглээн.

Ылангғы күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринче, техниктиг депшилгени дургедиринче, мурнакчы дуржулганы кадбартырынче, камналга чурумун сагырынче кол кичээнгей салган. Моон түүнелинде «Тыва даг-дугу тудуг» эргелели 60 чылдың тос айларында 2 млн. 732 мун рубльди ишти ажылдарын кылыр планын 4 млн. 469 мун рубльже күүсеткен. «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиниң № 1 тудуг участогу, № 12 тудуг эргелелиниң № 2, 4 участоктары планның онаалдаларын ажыр күүсеткен.

СЭКП-нии XXV съезжизинин шинтирлеринге дүүштүр чорутса чогуур тудугнуң чугула айтырыгларын партия хуралдарынга чугаалажып келген. Камналгалыг чоруку чедип алыр, ажылдың шынарын экижидер, ажыктының бедидер талазы-биле сорулгаларны чартта партиянын ажык хуралынга чугаалашкан, анаа үүлээп алган шинтирлерин күүселдезин организастап келген.

Ону боттандырары-биле участоктар, бригадалар боттарының ажыл-ижин хынажып, рейдилерни, хынаалдарны чоруткан. Оон түүнелинде тудуг эргелели ортектен 190 мун. а планның бот-үнелеп 270 мун рубльдин орулгазын алган. Ол ышкаш 102 мун кезек тууйбу, 96 кубометр бетон материалдар хамнап алынган.

Партия организациязы коммунистерниң авангардчы роливи бедидер талазы-биле ажылды доктаамал чоруудуп келген. Коммунистерни тудугнуң харысалгалыг участоктарынга таарыштыр тургускан. Бүгү чугула участоктарны, бригадаларны колдуунда коммунистер удуртуп турар. Оларның иштинде Б. Данзырык, С. Кара-оол, Г. Биляза, З. Салчак, В. Савыл ышкаш организакчы арга-мергежилдиг бригадирлер хей. Коммунист бүрүзү партийжи даалгалыг. Хоочун тудугжу коммунистер С. Сенджаку, О. Комбүй-оол, Л. Сыгаа, К. Алдын-оол олар ажыктар дагдыныкчылары болуп, тудугжунуң нарын мергежилиниг оларны өөредип, партийжи даалгазын кызымаккай күүселип келген. Бо чылың эрткен айларында тудугжунуң янзы-бүрү мергежилиниг 255 кижини өөреткен.

Ынчалзажок тудуг ажылынга парторганизацияның удуртулгазы, организакчы болгаш политиктиг ажылының дениелэ СЭКП-нии XXV съезжизинин салган сорулгаларының негелделеринге четпейн турарын отчет-сонгулдалыг хуралга коммунистер демдеглээн.

— Бистиң бригаданың ажылдап турары участокка тудуг материалы болганчокда үстү бээр-дир. Соолгу үеде түүйбу келбестээн. Ону соортур машиналар орайтан ыраак деп, бригадир С. Кара-оол чоптуг-биле шүүмчүлээн. Ол ышкаш үлетпүр будурүлелер комбинадының кылып турар хоюдугларының, бетон кылыгларының шынарының багайын, тудугда кран, бульдозер чергелиг техника чедиишкинин ол шүгүмчүлээн. Күш-ажылды чепсе организастаанындан тудугжулар бөш ажыл хүнүнүн хей кезиин ашаа олура орттирер ужурга таваржып турар.

Соолгу үеде чамдык инженер-техниктиг ажылдакчыларның, мастерлериниң, участок начальниктериниң негелде, харысалгазы кудулаан. Ажыл шагы үзер кижилериниң үүс-түзүү-биле ажыл ишкаш. Тос айлар иштинде 2 чүк кижи-хүнү ажыг ажыл шагы чылгаган чок узуреп, алзы кам ажылчыннар эмнектер сергедир черге кирген. Тегүүлге айтырыгларны инженердер талазы-биле партия, профбизел хуралдарынга хей удаа чугаалажып, шинтирлерни хүлээп ап тураа-даа, оон күүселдезин четпес организастаан.

Тудугда үрей кылыр чоруктарның үржүүндан але кылышкыннар хей болгулаар. Чамдык инженер-техниктиг ажылдакчылар камналга чугуунун сагырынче авазы кичээнгей салып кеяген. Ылангғы шевердел ажылзары улуг четпестерлиг. Штукатур-маляр ажылынга механизацияны багай ажыглаан. Шеверделекчилерни эргежок чугула материалдар-биле багай хандырып турар.

Социалистиг чарыштың дээштиг организастарының экижидерииче үлеген санал-оналды коммунистер киирген. Түс-түс тудугжулар, участоктар, бригадалар аразынга чарыштың түннелейн турар, тиилекчилерге материалдыг болгаш моральдыг шаңналдарны тыпсып турары чогуур деннелге четпес.

Эш хүүзүнүн судулуун, чаартыкчылар болгаш тогаалыктар инитилезинниң, экономиктиг анализ бероогунуң ажылы сулаган. Бо четпестерниң бир чылдагаанда — коллективте кижизидилге ажылының четпеинде.

Коммунистер Л. Сыгаа, С. Сузанов, В. Рочанюк, Т. Сасин болгаш өскелер-даа боттарының саналынга тудугжуларның амыдырал-чуртталгазының кичээнгейин күштелдирерин күзээн. Кышкы үеде тудугга механизмнер чедиишкейн турарын, еске-даа четпестерни олар дүүргээзин-биле чугаалааннар.

Тудугжуларның мурнунда сорулга удур. Ынчангаш келир чылын дужаар ужурлуг тудугларже оны кичээнгей салган. Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын, 60 аал ишти чурттаар бажыңны, еске-даа чуртталга бажыңнарын, объектилерни ажыглалга киирер.

Будурүлгеде ажыл-херекче улам ханылаан киирер, анаа партийжи удуртулгазы күштелдирер, организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды экижидип, бүгү коммунистерниң авангардчы ролиин бедидер талазы-биле сорулгаларже отчёт-сонгулдалыг хурал улуг кичээнгей салган.

Х. МОҢГУШ.

«Шынның» корреспондентизи.

Кызылдың пассажир автобудурулгезиниң коллективи онгу беш чылдың планныг даалгазын хүүсаадан эрте күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Эрткен он айларның түннелдери-биле бо будурүлге чери чедиишкинниг болган. Автотранспортчуларның бо чедиишкинниге септекчилериниң үлүү база улуг. Оларның аразында социалистиг чарышка хоочун токарь В. Засов тинилээн. Ол эрткен он айларда 1684 норма-шакътың орунга 1923-түү ажылдааш, бо хүннерде 1977 чылдың үлүүнче кирипкен.

ЧУРУКТА: дуржулгалыг токарь В. Засов.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Специалистиң сүмези

ТРАКТОРЛАРНЫ КЫЖЫН АЖЫГЛААРЫ

Кышкы үеле ажылдаар тракторларга техниктиг хандырылга негеттинип турар. Ону кылыш чорударда, үе радиаторун ожүрер болгаш ДТ-75, Т-74 тракторларның шилчидилге крапын «кышкы» байдалче таварыштырар.

Ону үзеп, чаарда шүүрениилерни кончуг эки кылыдыр чүп, үе хоорайында болгаш радиаторда арткан эрги үстү шуут арыдар. Оон-биле чергелештир одалга багып база арыдыр чуур херек.

Нарын асталганың шүүрелерин чаазы-биле содуп, шүүрээр элемент бүрүзүн торгу материал-биле ораарын сүмелеп турар. Агаар арыглаар шүүрже үе кудары эргежок чугула.

Пачирбелиг тракторларның шилчирбелин дыңзымдын, трактор ажылдап чорда кадыг черге оон изин 60 миллиметр, а харга 100 миллиметр хайдыр кирер ыыдыр таварыштырар керек.

Кышкы үеле шинчедикчиниң ажылдадым, үстүң температураны 50 градуе четкижеге тракторну шинчетпейн. Ону иэдерип дүргедиривиле 15 минута хире ажылдаткаш, бирги дамчыдыкчыга анар чорударын көрдүгеп. Оон ангыда шинчедикчиниң эргизерде олче 90 градуе шаг суг кудар херек.

Антифриз чок таварылгада соодукчу суук чүүлүн орнунга дизельниң кышкы одаксымын ажыглаан, оны системада савага барык 90 хуу чедир кудун ап болур. Соодулга системазын долдурар бетинде ону айда бир катап чуп, ыыда артыкчыны төгер керек.

МТЗ, ДТ-75 тракторларның шинчедикчизинче ДП-8 деп дизель үзүп болгаш ДСП-8, АКЗП-10 деп үстерин кударын сүмелеп турар. Кышкы үе шуут чок таварылгада чайгы ДП-11 деп үеттү 80 хуу чедир кужаан, анаа индустриалдыг үеттү холуп болур.

Даштың соок 20 градустан куду турда, дизельниң кышкы одалгазынче трактор керосинин үш хуулу кудун болдур, а соок 30 градус чедип турда керосинин 10 хуу, оон ары соокта 50—70 хуу чедирерин сүмелеп турар.

П. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

ЧОННУҢ НЕГЕЛДЕЗИН ЕЗУГААР

Бистиң районнуң колхозчуларының, совхоз ажылчыннарының амыдыралының дейнели чыл келгеи тудум-на бедип орар. Оон уламындан баранныр садыл алырыга негелдези удаткаан. Ылангғы чиик автомашиналар, мотоциклдер, культура бараанныры, хемнистер садыл алыр күзелдиг кижилериниң чагыглаары ковуудээн. Ону хандырар дээш районнуң хереглекчилер инитилезиниң баштаар черинде боттуг хемчегларни ап турар.

Бо чылдың он айларында районнуң ажыл-шинчилеринге тос «Москвич-412»-ни саткан, ол арткан чылдан хей. Автомашинаны колхоз, совхоз будурүлгезиниң мурнакчыларынга колдады садыл турар. «Кызыл түк» колхозтуң хойжузу Саая Тырыш, «Коммунизмче оруу» колхозтуң хойжузу Монгуш Даржыбай, оолда ажыл-агыйынчы механизатору Донгак Аймык болгаш өскелер-даа машинаны садыл алганнар.

Янзы-бүрү марканың 19 мотоциклин садар тургаш, 21-ни сайгарган. Ылангғы «Урал-67»-ге чагыглар хей, мындыг болган ужурундан бо мотоциклди плавдан ажыр ийи хереглекчилерге саткан.

Радио бараанныры, хогжум херекселдерни садыл алыры өскен. Үш квартазда 18 мун рубльдиң радио бараанныры сатkан.

Хемнис болгаш хемнис ыыт-ларын ажылчы чонга садарын ковуудээн. Эрткен айларда ону 13,8 мун рубльге сатkан, планда көрдүгеннинден ол хамаа турар.

Районнуң хереглекчилер инитилезиниң коллективи чоннуң хереглеэнин долдуу-бүзе хандырар, садыгның культуразын бедидер бөлүк онгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдаларын хүүсаа бетинде күүседир дээш кызымаак ажылдап турадыр.

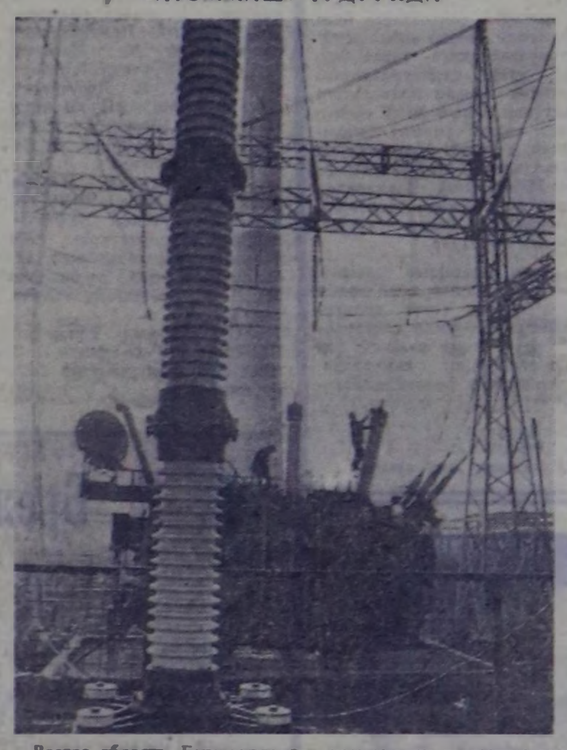
Ч. АЙЫР-САНАА.

Оодур районнуң башгаар черинин дарганы.

«Волгодонскуң аар машина тудуунуң заводунуң баштайгы эдилээнин күүдүн тургузар болгаш шинтээдин алыр, ол заводтуң ийиги эдилээнин тудуун калбартыл чорудар».

(«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөзүдерелиниң кол үелдиримчилеринден»).

«АТОММАШ» ТУДУУНДА

Ростов область. Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалынчы тудуу Волгодонскуң аар машина тудуунуң заводунда ажыл кидип түлүк. Ол будурүлге чери атомнуг электростанцияларга дериглелерни будурүн үндүрер.

Тудугжулар Энергетиктер хуушу—декабрь 22-ге чедир № 3 корпусту, а Улуг Октябрьның 60 чылынга чедир «Атоммаштың» баштайгы эдилээн ажыглалга киирер деп хүлээнгеннер.

ЧУРУКТА: кудуадыр подстанциязында монтаж ажылы.

В. ТУРБИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАТПЫШААН

«Билиг» инитилезиниң район организациязының СЭКП-нии XXV съездизинин салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар, социалистиг хөйлу-дүрүмнү бижыглаар, ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезин болгаш кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демисел дүрүмнү күштелдирер дугайында партия обкомунуң ийиги пленумунуң шинтирлериниң күүселдезин чедип алыр дээш лекция пропагандазын улам калбарткан. Бо чылдың эрткен айларында организациязының лекторлары янзы-бүрү темаларга—делегей бүдүлүнүң дугайында, экономиктиг, шерит-патриоттуг болгаш өске-даа—сес үче чыгыы лекцииниы номчаан. Ол эрткен чылдың ынчангы деннелиинден азаан хей болуп турар.

Инитиниң корум-чурумун үрээр, кем-херек үүлгедир чоруктарга удур демисел болгаш чөзү-шынар кижизидилгезиниң талазы-биле партийжи лекция пропагандазы кайда-ла дээштиг, ханы утка-шынарлыг болдур, ында байдал эки. «Барлык» совхозтуң төвүүде болган Аксы-Барлык салбырында, «Шекпээр» совхозтуң Бичи-Тейде соолгу үеде кем-херек үүлгедир, инитиге ажыктыг ажыл кылбас, мангыстаачак ажыдыралдыг ийи-чангыс кижилерниң саны, сорлаар, хулиганнаар чоруктар эвээжээн. Бо черлерде ылангғы башкылар коллективтери чон, аданелер ортузунга лекцияларны кудумчулар дайы-биле агитквартираларга номчуп турар. Ол дээрге ында «Билиг» инитилезиниң эге организациязының (удуртукчулары О. Саая, М. Саая) багай эвес ажылдап турарының хереченилир.

Үстүнде айтырыгзар талазы-биле лекция пропагандазын калбартырынга, айтырыг, харыы кежээлерин, диспуттарны, номчулга конференцияларын, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары, будурүлгениң мурнакчылары-биле ужуражылгаларны чер-черлерге организастап чорударынга боттарының билиин, үе-шагын, энергизин харам чокка берип турар-аштер хей. Оларның чизээнге М. Хертек, А. Конгар, В. Монгуш, Г. Пикалова, Н. Сапыык, Ч. Сарыглар, О. Куулар, К. Кызыл-оол даяы оон-даа өскелерни адап болур.

Чамдык чедиишкиннер-биле чергелештир «Билиг» инитилезиниң район организациязының болгаш оон эге организацияларының ажылында улуг четпестер бар. Номчуттунган лекцияларның дээштиг кижизидилгези утка-шынары куду, чамдыктарында теоретиктиг айтырыгларны амыдырал-биле холбааны четпес, анаа беседа хевирлиг болуп турар.

Инитилезиниң район-даа, эгелээ организациялары лекция номчуурунун ай, квартал планнарын тургузуп алаажок, боттамдырарынче чогуур кичээнгей салбас, кежигүннериниң иштинден эвээш кижилер чон ортузунга лекция номчуп турар. Ол чорук чер-черде организациялардың ажылын янза-биле гектардан-на 12,5 центнер дүжүт алган, эрозиязга удур ажылдан кылышкыны кылган участоктарының гектарындан-на оон 3—4 центнер хей дүжүттү алган.

Хөрзүн камгалалдының ажылдан кылымышкыныын (хөрзүнүң аңдара кагбайн) тарылга шөлдерине чорударга шөлдерге бок үнүштер хей болуру шын, мынчаланда олар чүгле башгайы ийи чылда хей болдуруп дүржүлгеге моргускеи. Ол бок үнүштер колдуунда-ла харымсалга чок чоруктуң түннелиинде үшүп кээр, а механиктиг, химиктиг аргалар-биле оларга удур демисел чорударга бок үнүштер шуут чок боон болдур.

Хөрзүн камгалалының ажылдан кылымышкыныын чорудар чепсек-херекселдерин ап көөрге, олар бистиң амгы ажылдан турар техникавыстан бодүүн, септээри-даа белеп. Оларның будурүкчүлүү база бедик, чаңгыс эрткен-де 3—4 операцияны күүселер (чаштырар, чемишчидилгелер төгер, катоктаар, чаштырылга мурнунун ажылдан кылышкының база чорудар).

Машиналарны будурүкчүлүг ажыглаары, хөрзүнүң ажылдап килирын (өскежедиер—күш-ажыл болгаш хөреңги чаргыдалын (продукция единицазынга хамаарыштыр) ажыраар, а од дээрге инитилеп будурүлгениң ажыктыны беледелиринга чугула көргүзүү болгай. Хөрзүнүң шынын ламнаш алырынга эрозиязга удур техниканы харамдаар-биле тургатейлер айтып турар. «Революциянын чалбыыжы» совхоз бо чылын ланти-рып, 50 чыды аттыг совхозтар хөрзүн камгалалы чорутпаан черлерге тарза культуралары тарааш, ажоот дүжүт алганын дараазында таблицада көргүзкеп:

Чылдары	Гектардан алган дүжүт (центнер)			
	IV бригада	V бригада	«Тыванын» совхозу	ССРЭ-ниң 50 чыды аттыг совхозу
1971	14,7	14,6	9,2	12,1
1972	20,3	25,4	13,1	13,9
1973	8,2	11,0	6,5	10,9
1974	8,3	8,5	7,1	5,8
1975	6,0	6,0	2,7	2,6
1971—1975 чылдарда чыл санында оргумаа-биле	11,6	12,5	7,8	8,9

Эрозиязга удур ажылдан кылымышкынны чорудары эртежок чугула боон турарын уе-биле гектардан-на 12,5 центнер дүжүт алган, эрозиязга удур ажылдан кылымышкын кылган участоктарының гектарындан-на оон 3—4 центнер хей дүжүттү алган.

Хөрзүн камгалалының ажылдан кылымышкының (хөрзүнүң аңдара кагбайн) тарылга шөлдерине чорударга шөлдерге бок үнүштер хей болуру шын, мынчаланда олар чүгле башгайы ийи чылда хей болдуруп дүржүлгеге моргускеи. Ол бок үнүштер колдуунда-ла харымсалга чок чоруктуң түннелиинде үшүп кээр, а механиктиг, химиктиг аргалар-биле оларга удур демисел чорударга бок үнүштер шуут чок боон болдур.

Хөрзүн камгалалының ажылдан кылымышкының чорудар чепсек-херекселдерин ап көөрге, олар бистиң амгы ажылдан турар техникавыстан бодүүн, септээри-даа белеп. Оларның будурүкчүлүү база бедик, чаңгыс эрткен-де 3—4 операцияны күүселер (чаштырар, чемишчидилгелер төгер, катоктаар, чаштырылга мурнунун ажылдан кылышкының база чорудар).

Машиналарны будурүкчүлүг ажыглаары, хөрзүнүң ажылдап килирын (өскежедиер—күш-ажыл болгаш хөреңги чаргыдалын (продукция единицазынга хамаарыштыр) ажыраар, а од дээрге инитилеп будурүлгениң ажыктыны беледелиринга чугула көргүзүү болгай. Хөрзүнүң шынын ламнаш алырынга эрозиязга удур техниканы харамдаар-биле тургатейлер айтып турар. «Революциянын чалбыыжы» совхоз бо чылын ланти-рып, 50 чыды аттыг совхозтар хөрзүн камгалалы чорутпаан черлерге тарза культуралары тарааш, ажоот дүжүт алганын дараазында таблицада көргүзкеп:

Чылдары	Гектардан алган дүжүт (центнер)			
	IV бригада	V бригада	«Тыванын» совхозу	ССРЭ-ниң 50 чыды аттыг совхозу
1971	14,7	14,6	9,2	12,1
1972	20,3	25,4	13,1	13,9
1973	8,2	11,0	6,5	10,9
1974	8,3	8,5	7,1	5,8
1975	6,0	6,0	2,7	2,6
1971—1975 чылдарда чыл санында оргумаа-биле	11,6	12,5	7,8	8,9

Эрозиязга удур ажылдан кылымышкынны чорудары эртежок чугула боон турарын уе-биле гектардан-на 12,5 центнер дүжүт алган, эрозиязга удур ажылдан кылымышкын кылган участоктарының гектарындан-на оон 3—4 центнер хей дүжүттү алган.

Хөрзүн камгалалының ажылдан кылымышкының (хөрзүнүң аңдара кагбайн) тарылга шөлдерине чорударга шөлдерге бок үнүштер хей болуру шын, мынчаланда олар чүгле башгайы ийи чылда хей болдуруп дүржүлгеге моргускеи. Ол бок үнүштер колдуунда-ла харымсалга чок чоруктуң түннелиинде үшүп кээр, а механиктиг, химиктиг аргалар-биле оларга удур демисел чорударга бок үнүштер шуут чок боон болдур.

Хөрзүн камгалалының ажылдан кылымышкының чорудар чепсек-херекселдерин ап көөрге, олар бистиң амгы ажылдан турар техникавыстан бодүүн, септээри-даа белеп. Оларның будурүкчүлүү база бедик, чаңгыс эрткен-де 3—4 операцияны күүселер (чаштырар, чемишчидилгелер төгер, катоктаар, чаштырылга мурнунун ажылдан кылышкының база чорудар).

Машиналарны будурүкчүлүг ажыглаары, хөрзүнүң ажылдап килирын (өскежедиер—күш-ажыл болгаш хөреңги чаргыдалын (продукция единицазынга хамаарыштыр) ажыраар, а од дээрге инитилеп будурүлгениң ажыктыны беледелиринга чугула көргүзүү болгай. Хөрзүнүң шынын ламнаш алырынга эрозиязга удур техниканы харамдаар-биле тургатейлер айтып турар. «Революциянын чалбыыжы» совхоз бо чылын ланти-

Черниң кежиин четтирер дизе

ХӨРЗҮННҮҢ КАМГАЛААР

Хөрзүнүң хат болгаш суг үрээр чоруктуң хөрээзы улуг. Республиканың ажыл-агыйдарында хат, сугдан үрелиишкиниг таварыкпп турар шинти шөл 345 мун га, оон иштинде тарылга шөлүү 280 мун гектар, ээзы ишти шөлдүң 56,2 хуузу. Өскелер чугаалаарга, республикада бүгү шөлдүң 37,3 хуузу хат, сугдан үрелиишкиниге таварыкпп турар. Чамдык районнарның үрелиишкиниге таварыкпп турар шөлдериниң хуузу мындыг: Улуг-Хем—37,4, Кызыл—50,1, Чөөн-Хемчик—43,2, Танды—40,8 хуу.

Хат эрозиядынга таварышкаиы дээш эрткен беш чылда инитиин-биле 280 мун гектар аттыг тарылганы үндүр бижээн, оон чедиргеп когаралы 16,8 миллиоп рубль, ааы чыл санында-ла 3,36 миллиоп рубль боон турган.

Моон үжурунда эрозиязга удур комплекстерни, организас-ажыл-агый, агротехнико, гидротехника, инит-мелиорацин хемчеглерни ап тургаш, хөрзүнүң хаттан, сугдан үреиирни болдурбазынын хемчегларни ажыл-агыйларга боттандырары чугула чүүл боон турыр. «Тыва АССР-ге эрозиязга удур хемчеглерниң кол тедкеилелиниң дугайында» 1974 чылда, «Республиканың колхозтарынга болган совхозтарынга чер ажыглалын экижидер болган хөрзүн эрозиязга удур демисеилэ күштелдирер дугайында» 1975 чылда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докгаалдары, ол ышкаш Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозуиуң хей дужаалдары турда-ла чамдык ажыл-агыйларны удуртукчулары хөрзүн камгалалының ажылдан кылышкының чорударын сагырынга таарыштыр тургускан. Ол ышкаш тарылга шөлдүң 56,2 хуузу, өскелер чугаалаарга, республикада бүгү шөлдүң 37,3 хуузу хат, сугдан үрелиишкиниге таварыкпп турар. Чамдык районнарның үрелиишкиниге таварыкпп турар шөлдериниң хуузу мындыг: Улуг-Хем—37,4, Кызыл—50,1, Чөөн-Хемчик—43,2, Танды—40,8 хуу.

Моон үжурунда эрозиязга удур комплекстерни, организас-ажыл-агый, агротехнико, гидротехника, инит-мелиорацин хемчеглерни ап тургаш, хөрзүнүң хаттан, сугдан үреиирни болдурбазынын хемчегларни ажыл-агыйларга боттандырары чугула чүүл боон турыр. «Тыва АССР-ге эрозиязга удур хемчеглерниң кол тедкеилелиниң дугайында» 1974 чылда, «Республиканың колхозтарынга болган совхозтарынга чер ажыглалын экижидер болган хөрзүн эрозиязга удур демисеилэ күштелдирер дугайында» 1975 чылда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докгаалдары, ол ышкаш Тыва АССР-ниң Кодээ ажыл-агый министерствозуиуң хей дужаалдары турда-ла чамдык ажыл-агыйларны удуртукчулары хөрзүн камгалалының ажылдан кылышкының чорударын сагырынга таарыштыр тургускан. Ол ышкаш тарылга шөлдүң 56,2 хуузу, өскелер чугаалаарга, республикада бүгү шөлдүң 37,3 хуузу хат, сугдан үрелиишкиниге таварыкпп турар. Чамдык районнарның үрелиишкиниге таварыкпп турар шөлдериниң хуузу мындыг: Улуг-Хем—37,4, Кызыл—50,1, Чөөн-Хемчик—43,2, Танды—40,8 хуу.

Моон үжурунда эрозиязга удур комплекстерни, организас-ажыл-агый, агротехнико, гидротехника, инит-мелиорацин хемчеглерни ап тургаш, хөрзүнүң хаттан, сугдан үреиирни болдурбазынын хемчегларни ажыл-агыйларга боттандырары чугула чүүл боон турыр. «Тыва АССР-ге эрозиязга удур хемчеглерниң кол тедкеилелиниң дугайында» 1974 чылда, «Республиканың колхозтарынга болган совхозтарынга чер ажыглалын экижидер болган хөрзүн эрозиязга удур демисеилэ күштелдирер дугайында» 1975 чылда Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүзелиниң докгаалдары, ол ышкаш Тыва АССР-ниң Кодээ

Ынчангы күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринче, техниктиг депшилгени дургедиринче, мурнакчы дуржулганы кадбартырынче, камналга чурумун сагырынче кол кичээнгей салган. Моон түүнелинде «Тыва даг-дугу тудуг» эргелели 60 чылдың тос айларында 2 млн. 732 мун рубльди ишти ажылдарын кылыр планын 4 млн. 469 мун рубльже күүсеткен. «Тыва даг-дугу тудуг» эргелелиниң № 1 тудуг участогу, № 12 тудуг эргелелиниң № 2, 4 участоктары планның онаалдаларын ажыр күүсеткен.

СЭКП-нии XXV съезжизинин шинтирлеринге дүүштүр чорутса чогуур тудугнуң чугула айтырыгларын партия хуралдарынга чугаалажып келген. Камналгалыг чоруку чедип алыр, ажылдың шынарын экижидер, ажыктының бедидер талазы-биле сорулгаларны чартта партиянын ажык хуралынга чугаалашкан, анаа үүлээп алган шинтирлерин күүселдезин организастап келген.

Ону боттандырары-биле участоктар, бригадалар боттарының ажыл-ижин хынажып, рейдилерни, хынаалдарны чоруткан. Оон түүнелинде тудуг эргелели ортектен 190 мун. а планның бот-үнелеп 270 мун рубльдин орулгазын алган. Ол ышкаш 102 мун кезек тууйбу, 96 кубометр бетон материалдар хамнап алынган.

Партия организациязы коммунистерниң авангардчы роливи бедидер талазы-биле ажылды доктаамал чоруудуп келген. Коммунистерни тудугнуң харысалгалыг участоктарынга таарыштыр тургускан. Бүгү чугула участоктарны, бригадаларны колдуунда коммунистер удуртуп турар. Оларның иштинде Б. Данзырык, С. Кара-оол, Г. Биляза, З. Салчак, В. Савыл ышкаш организакчы арга-мергежилдиг бригадирлер хей. Коммунист бүрүзү партийжи даалгалыг. Хоочун тудугжу коммунистер С. Сенджаку, О. Комбүй-оол, Л. Сыгаа, К. Алдын-оол олар ажыктар дагдыныкчылары болуп, тудугжунуң нарын мергежилиниг оларны өөредип, партийжи даалгазын кызымаккай күүселип келген. Бо чылың эрткен айларында тудугжунуң янзы-бүрү мергежилиниг 255 кижини өөреткен.

Ынчалзажок тудуг ажылынга парторганизацияның удуртулгазы, организакчы болгаш политиктиг ажылының дениелэ СЭКП-нии XXV съезжизинин салган сорулгаларының негелделеринге четпейн турарын отчет-сонгулдалыг хуралга коммунистер демдеглээн.

— Бистиң бригаданың ажылдап турары участокка тудуг материалы болганчокда үстү бээр-дир. Соолгу үеде түүйбу келбестээн. Ону соортур машиналар орайтан ыраак деп, бригадир С. Кара-оол чоптуг-биле шүүмчүлээн. Ол ышкаш үлетпүр будурүлелер комбинадының кылып турар хоюдугларының, бетон кылыгларының шынарының багайын, тудугда кран, бульдозер чергелиг техника чедиишкинин ол шүгүмчүлээн. Күш-ажылды чепсе организастаанындан тудугжулар бөш ажыл хүнүнүн хей кезиин ашаа олура орттирер ужурга таваржып турар.

Соолгу үеде чамдык инженер-техниктиг ажылдакчылардың, мастерлериниң, участок начальниктериниң негелде, харысалгазы кудулаан. Ажыл шагы үзер кижилериниң үүс-түзүү-биле ажыл ишкаш. Тос айлар иштинде 2 чүк кижи-хүнү ажыг ажыл шагы чылгаган чок узуреп, алзы кам ажылчыннар эмнектер сергедир черге кирген. Тегүүлге айтырыгларны инженердер талазы-биле партия, профбизел хуралдарынга хей удаа чугаалажып, шинтирлерни хүлээп ап тураа-даа, оон күүселдезин четпес организастаан.

Тудугда үрей кылыр чоруктарның үржүүндан але кылышкыннар хей болгулаар. Чамдык инженер-техниктиг ажылдакчылар камналга чугуунун сагырынче авазы кичээнгей салып кеяген. Ылангғы шевердел ажылзары улуг четпестерлиг. Штукатур-маляр ажылынга механизацияны багай ажыглаан. Шеверделекчилерни эргежок чугула материалдар-биле багай хандырып турар.

Социалистиг чарыштың дээштиг организастарының экижидерииче үлеген санал-оналды коммунистер киирген. Түс-түс тудугжулар, участоктар, бригадалар аразынга чарыштың түннелейн турар, тиилекчилерге материалдыг болгаш моральдыг шаңналдарны тыпсып турары чогуур деннелге четпес.

Эш хүүзүнүн судулуун, чаартыкчылар болгаш тогаалыктар инитилезиниң, экономиктиг анализ бероогунуң ажылы сулаган. Бо четпестерниң бир чылдагаанда — коллективте кижизидилге ажылының четпеинде.

Коммунистер Л. Сыгаа, С. Сузанов, В. Рочанюк, Т. Сасин болгаш өскелер-даа боттарының саналынга тудугжуларның амыдырал-чуртталгазының кичээнгейин күштелдирерин күзээн. Кышкы үеле тудугга механизмнер чедиишкейн турарын, еске-даа четпестерни олар дүүргээзин-биле чугаалааннар.

Тудугжуларның мурнунда сорулга удур. Ынчангаш келир чылын дужаар ужурлуг тудугларже оны кичээнгей салган. Кызыл-Мажалыктың эът комбинадын, 60 аал ишти чурттаар бажыңны, еске-даа чуртталга бажыңнарын, объектилерни ажыглалга киирер.

Будурүлгеде ажыл-херекче улам ханылаан киирер, анаа партийжи удуртулгазы күштелдирер, организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды экижидип, бүгү коммунистерниң авангардчы ролиин бедидер талазы-биле сорулгаларже отчёт-сонгулдалыг хурал улуг кичээнгей салган.

Х. МОҢГУШ.

«Шынның» корреспондентизи.

Кызылдың пассажир автобудурулгезиниң коллективи онгу беш чылдың планныг даалгазын хүүсаадан эрте күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. Эрткен он айларның түннелдери-биле бо будурүлге чери чедиишкинниг болган. Автотранспортчуларның бо чедиишкиннинге септекчилериниң үлүү база улуг. Оларның аразында социалистиг чарышка хоочун токарь В. Засов тинилээн. Ол эрткен он айларда 1684 норма-шакътың орунга 1923-түү ажылдааш, бо хүннерде 1977 чылдың үлүүнче кирипкен.

ЧУРУКТА: дуржулгалыг токарь В. Засов.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП Төп Комитединде болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

КУКУРУЗА БОЛГАШ СОРГО ТАЛАЗЫ-БИЛЭ

Эртем-шинчилел албан черлериниң дүрүмүнү-бүдүргүде ажыл-агыйлары, ноодө ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарының өөредилге-дүрүмүлгэ ажыл-агыйларны үрезин ажыддыг спецчализастаан ажыл-агыйларта садары-биле боттары үрежир бүгү сорттарының болгаш шүтүмнарының суперэлиталарын, элиталарын болгаш бүгү репродукциялын, райончуткан гибридтериниң төрел хевирлерин — бодүүн гибридтерин, кукурузу болгаш сорго сорттарының райончуткан элиталарының үрезинерин бүдүрер:

Үрезин ажыддыг спецализастаан ажыл-агыйлар райончуткан бодүүн, ийиги болгаш өске-даа гибридтериң болгаш кукуруза сорттарының үрезинерин база оларның ишкаш сорго гибридтериниң болгаш сорттарының үрезинерин үлүг репродукциядан кудуэвес үрезинчер-биле, тарымал тооруктуу — бирги репродукциядан, а кукурузаны болгаш соргону — бирги сылгалдың гибридиниң болгаш ушкү репродукциядан кудуэвес сорттарның үрезинерин-биле тарын өстүрер.

Гибридация участокталарына болгаш боттары үрежир көвүдээр кылдыр тараан черлерге өстүрген кукуруза болгаш соргонуң ниити чымдазын, дүжүдүн болгаш тарылга шолуң районнарның база ажыл-агыйларының үчёдуунуң ниити ортумак көргүзүглериге кирбейн, ук көргүзүглерни тускайлаң көргүзерни ССРЭ-ниң Төп статистика эргелевге, ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозунга дааскан.

СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозунга болгаш Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг ноодө ажыл-агый эртемнериниң академиязынга база эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге хүлээткини болза:

ук үрезинперге хереглелдерни додузу-биле хандырар дээш үрезин ажыддыг спецализастаан ажыл-агыйларта, колхоотарның болгаш совхоотарның үрезин ажыддыг бригадаларынга болгаш салбырларынга тараа болгаш үстүг культураларның база сигеннериниң бүдүрерин концентрастаар, ажыл-агыйлар аразының кооперастаашкынын болгаш агроүдетүүр интеграциязын калбаа-биле ажыглап тургаш, үрезинерни чажарымның, ажаан алымшкын соонда ажылдан кылырының бөөз кадгалаарының чугула материал-техниктиг базазының тургузар талазы-биле хемчегдерни боттандырар;

селекция ажылдарының деңнелиин болгаш ажыктыг чорууп бедитпишаан, тараа болгаш үстүг культураларның база сигеннериниң үрезинерин үлетпүр аргазы-биле спецализастаан бүдүрериниң эртем аргаларын 1977—1978 чылдарда ажылдан кылырын чедип алыр дээш үрезин ажыл-агыйының болгаш үрезин чогаадып өстүрериниң эртем-шинчилел ажылдарын калбартыр.

Тараа-бөбөс, крупа кылыр культураларның база сөөнүн, үрезин ажыл-агыйның эжиждериниче кичээнгейин күштелдирерин ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозунга, партия, совет болгаш ноодө ажыл-агый органнарынга, колхоотарга болгаш совхоотарга хүлээткен болгаш ук культураларның үрезинерни тараа болгаш мал чеминге хереглээр сорулгаларга база күрүне курлавырларын тургузарынга четчир хемчээлдиг төлдерге тарырын хандырар кылдыр өстүрер хемчегдерни алырын сайлаадаан.

ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозу, Бүгү-эвилелдиң В. И. Ленин аттыг ноодө ажыл-агый эртемнериниң академиязы, селекция төнтери тараа-бөбөс болгаш крупа кылыр культураларның база сөөнүң бедик дүжүттүр чаа сорттарын чогаадып өстүрериниң талазы-биле ажылдарны күштелдирер хүлээлгелиг. Ук культуралар — бедик чугаалыг, чөптүг болгаш технологтуг шинарларлыг, аарыглаарга болгаш үрегдекчилерге удур быжыг турыштуг болгаш механизмнериниң дузазы-биле тарырынга база ажаан алырынга таарымчалыг болур ужуражыр.

Элита, бирги репродукциялың тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериниң үрезинлерин. кукуруза болгаш сорго хайнактарының төрел хевирлериниң үрезинерин будүрери-биле эртем-шинчилел албан черлериниң дүрүмүлгэ-бүдүрүлге ажыл-агыйларының болгаш ноодө ажыл-агыйның дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарының өөредилге-дүрүмүлгэ ажыл-агыйларының четкизин;

Бо үрезинлерни бүдүрбейн турар ажыл-агыйларның хереглелин хандырары-биле тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериниң сорттуг болгаш хайнак үрезинерин бүдүрер талазы-биле спецализастаан үрезин ажыл-агыйларының четкизин, а ол ышкаш күрүне курлавырларына үрезин бүдүрер болгаш белетизөр үрезин ажыл-агыйларының четкизин - ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозу болгаш ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунга биле дүгүрүшкеш, алды-эң хуусаа кижиниң бадылаарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге дааскан.

1977—1980 чылдарда күрүне курлавырынга тараа болгаш үстүг культураларның сорттуг болгаш хайнак үрезинерин чыл санында белеткөзүрииң планын СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бадылаан.

Сорттуг үрезинпер белеткөзөр, ажыддан кылыр, шыгжаар болгаш сайгарар талазы-биле спецализастаан бүдүрүлелериниң четкизин эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери болгаш ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозуна, ноодө ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

Кукурузаның бодүүн хайнактарының, кукурузаның бодуу үрежир шүтүмнарының болгаш төрел хевирлериниң хайнактарының, соргонуң бодуу үрежир шүтүмнарының, хайнактарының болгаш сорттарының үрезинерни, а ол ышкаш ажаан алырынга болгаш клевер деп меде сигеннериниң үрезинерни бүдүрериниң болгаш белеткөзүрииге ядаг бөөр сорулга-биле 1977 чылдың дүжүдүнден эгелээш, бо культураларның үрезинерни күрүнеге садыш турары дээш колхоотарга, совхоотарга болгаш күрүнениң өске-даа ноодө ажыл-агый бүдүрүлгелериниге комбикормнарны үткүштүр садарын дараазында хемчээлдерге доктаатказ: бодуу үрежир шүтүмнарының болгаш кукурузаның төрел хевирлериниң хайнактарының, кукурузаның бодуу хайнактарының үрезинериниге бир центнер үрезин дээш 3 центнер комбикормпу, соргонуң бодуу үрежир шүгумнарының, хайнактарының болгаш сорттарының үрезинериниге 2 центнерни, люцернаның, ак болгаш чимир кызыл клеверниң үрезинииге 8 центнерни садар.

Тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннер үрезинериниң камгалал фондузуун совхоотарга, кукурузаның өске-даа ноодө ажыл-агый бүдүрүлгелериниге, ооң хемчээли бо культураларга үрезинииң ниити хереглелиниң болгаш күүн чажар культураларның сорттуг үрезинериниң шилчимир фондузунуң 15 хире хуузу болур.

Тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннер үрезинериниң камгалал болгаш шилчимир фондуларын совхоотарга тургусхан хемчээлге болгаш чуруума үидезилел, колхоотарга база тургузарын сүмелээн.

Эртем-шинчилел албан черлериниң селекция төптериниң материал-техниктиг базазының объектилерин төдевилээн болгаш тударын 1976—1981 чылдарда хандырарын ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозунга, ноодө ажыл-агый эртемниин В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

Эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозу, Союзсельхозтехника селекция төптеринге, өске-даа селекция-дүрүмүлгэ албан черлеринге болгаш үрезин ажыл-агыйларынга трактилерларны, ноодө ажыл-агый машиналарын, минералдыг чемнигжидилгелерни, үүштер камгалалының химиктиг хереглеелерни болгаш өске-даа эргежок чугула материал-техниктиг чеңнек-хереглеелерни ол албан черлериниң болгаш ажыл-агыйларның тузут болгаш хогжүүде планнарынга дүүштүр бирги эдгээре үзүн бөөрни хандырар хүлээлгелиг.

Специализастаан үрезин ажыл-агыйларынга, совхоотарның болгаш колхоотарның үрезин салбырларынга болгаш бригадаларынга, эртем-шинчилел албан черлериниң бөөгаш өөредилге-дүрүмүлгэ ажыл-агыйларынга үрезинер ажылдан кылыр болгаш шыгжаар талазы-биле комплекстиг шүнктузарны дериниңе хереглиг машиналарны болгаш дериг-хереглеелерни чогуур үезинде комплекстиг чорудун бөөрни, селекция-үрезин талазы-биле чаа техниканы, лабораторий дериг-хереглеелерни болгаш приборларны тургузарын, 1977—1980 чылдарда оларны бүдүрериң организастаарын донтаалда база корген.

ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозу 1977—1980 чылдарда үрезин арыглаар цехтерни, кукуруза үрезини ажылдан кылыр заводтарны, камерлиг кургадыкчылларны тударын болгаш чаарты кыжырын боттандырар хүлээлгелиг.

Үрезин ажылдын удурлуун эжиждер сорулга-биле министерствоүн чанында Бүгү-эвилелдиң бүдүрүлге сорт-үрезин каттыжымышкының (ССРЭ-ниң сортсемпром) организастаар дугайында ССРЭ-ниң Ноодө ажыл-агый министерствозунуң саналын хүлээп алыр.

Специализастаан үрезин ажыл-агыйларын, колхоотарга, совхоотарга болгаш күрүненин өске-даа ноодө ажыл-агый бүдүрүлгелериниге тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннерниң сорттуг хайнак үрезинерни белеткөзөрииң планын бадылаан.

Күрүне курлавырынга тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннерниң сорттуг хайнак үрезинерни белеткөзөр, оларны ажыддан кылыр, шыгжаар болгаш сайгарар талазы-биле үрезин ажыл-агыйларының эжиждер сорулга-биле министерствозунуң составынга тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннерниң сорттуг болгаш хайнак үрезинерни белеткөзөр, оларны ажыддан кылыр, шыгжаар болгаш сайгарар ажылдарны организастаарын эжиждер сорулга-биле министерствозунуң составынга тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннерниң сорттуг хайнак үрезинерни белеткөзөр, оларны ажыддан кылыр, шыгжаар болгаш сайгарар талазы-биле Кол эргелелдин (Главзаготсемфонд), а эвилелдешкен республикаларның Белеткелдер министерстволарынга болгаш автономнуг республикаларның, крайларның, областларның сорт-үрезин каттыжымышкының будүрүүнге эргелелдерине эргежок чугула болза чогуур кол эргелелдерин, эргелелдерни азы квадистерни турғузар дугайында ССРЭ-ниң Белеткелдер министерствозунуң саналын хүлээп алган.

Чуртка селекция-үрезин ажылдарын улам шилчимир эжиждерниче болгаш ноодө ажыл-агый будүрүлгелериң бо адырының материал-техниктиг базазын бижиглаарыче үглэнген өске-даа чамдык хемчегдерни доктаалда база аймтаан.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннерниң селекциязының болгаш үрезин ажылның улуг ужур-дүжалының көргеш, партия, совет, ноодө ажыл-агый болгаш белеткөл органнары селекция ажылдарының ажыктыг бедидер, чаа бедик дүжүттүг сорттарны болгаш хайнактарны будүрүлгеге дүргеш-биле шинээдин алыр, үрезин ажылын специализастаар болгаш концентрастаар, ону үлетпүр үндезинниче кинрер талазы-биле чугула ажылдарны хандырар дээрзинге бүүрелин илергейлээн.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Чалбыыштыг революсчунуң

турасказалы

БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшининиң шыгаражыгай ажылдакчызы Клемент Готвальдының төруттунген хүнүнден бээр 80 чыл болганынга турасказаткан байырлыг хурал Прагага болган.

Национал театрның залынга Чехословакияның Компартиязының хөөчүннери, майысыялдың будүрүлге черлериниң база тудугларының будүрүлгезинииң мурнанчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары чыглып келген. Хуралга ЧКП ТК-ның Чыңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Густав Гусак, Чехословакияның Компартиязының база чазааның өске-даа удуртукчулары киришкен.

Илеткел кылып тура, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал Клемент Готвальдының ады чехословак улустуң хостайгалыг демисели-биле, Чехословакияга социализмниг ниитилелдиг тургузуушмуну-биле чарылбас харылзаалыг деп, өнзалап демдеглээн.

Чехословакияның ажылчын аңгызының, Коммунистиг партиязының мурнунга Клемент Готвальдының оныза ачы-хавыязын илеткелчи өнзалап айыткан.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Ливан Республиканың президентизи И. Саркис хамаарышпас чорукчуун хүнүн таварыштыр радио болгаш телевидение дамчыштыр чонга чүве чугаалаан. «19 айның дайынының болгаш үрегдээшкиниериниң сеолүүде чаа Ливанны тургузары-биле саттыжарынче болгаш одче эгелеп киреринче бүгү ливанчыларны од ыыйгырган. Бо үеде бирги чергениң сорулгазы болза, чуртка бүрүнү-биле айымы чок чорукту катап тургузары болур деп, И. Саркис онзалап демдеглээн. Ийи-ги үе-чадада «эң-не негелделиг социал айтырыгларны, хамыктың чүрүнүн дайын үезинде качыдаанналга дузалажы кергүзерни» ниитпирлээр апаар деп, президент чугаалаан.

Президент бодунуң чугаазының хой келиин Ливанның экономиказын катап тургузарының айтырыгларынга тураскаткан. Оон-биле холбаштыр, найыралдыг чурттар, а ол ышкаш делегей организациялары эргежок чугула дузалажыны база деткимчени кергүзер дээрзинге идегелин ол илергейлээн. Экономиканы катап тургузарының оруктарын болгаш хевирлерин тодаргайлаар хүлээлгелиг хегжүүде болгаш чаарты тургузуушкун чөвүлелин тургускының дугайын президент дыңнаткан.

Ливанда байдал

Бүрүне аппарадын болгаш сүт чорударының органнарын чаа үндезиннерге чаарты организастаан турар деп ол чугаалаан. Ливанның хамаарышпас чорукчуун, тускай дотуннаашкының, девискээриниң четтирбүрүн турарын камгалап шыдаар аргалыг күштүг национал армияны тургузарын доктаамал ирээлдиг кыжанышкынныг болгаш ончуг-чөнгээлиг чорукчулар негеп турар деп, И. Саркис онзалап демдеглээн.

Ливанга тайбыңны камгалаар талазы-биле арабтар аразының күштерин таарыштыр тургузарының үшкү үе-чадазы хамаарышпас чорук хүнүнүң бүдүүзүнде доозулган. Араб иериглериниң кезектери Триполи болгаш Сайда хоорайларже, чурттуң өске-даа элээн хой районнарынче киргилээн. Амгы үеде айымы чок чорукту херек кырында Ливанның бүгү девискээриниде хандырган деп, парлалга демдеглеп турар.

Түскай чиңээрел чок кижилерниң бөө-чеңсек ап база шеринг хеп кежип чоруурун арабтар аразының күштериниң командылалы шыңгыыны-биле ховуглаан.

Ливан майыстылада хүн бүрүнүн амыдыралы катап тургустунуп турар. Хой-дой магазинер, кинотеатрлар, үзүт эвес будүрүлгелер катап ажылдап эгелээн. Бейруттуң делегей аэропорту чогуммалыг ажылдап турар. Далай ортээлиниң ажылын аайлап таарыштырарынга айдан эвээш эвес үе негеттинип турар деп, делегейниң далай ортээлиниң телевидениин дыңнаткан. Далай ортээлинге чедирген иогарал бир миллиард ливан фунт акша түнүнге сапаттынып турар деп ол демдеглээн.

Чурттуң бүгү кол автомагистральдары-биле, ооң иштинде Бейрут-Дамаск аразының оруубиле анаа шимчээшкин ажыттынган.

Бейруттуң болгаш ооң чоок кавылының бүгү районнарынга хүнүнүң-не электрини сес шак дургузунда бөөр электро-энергия хуваалдазының чаа графиги күштүг болуп эгелээн.

А. УРАЗОВ.

ВАП-тың IV съездизинге аддар белдуугаи чарлынын Вьетнаминың ажылчы чоннарың «Съезд мурнунуң алдан шалыпчы хүннери» деп адаанныр. Чарлынга пос-таавы аргычыларының идепкейлии-биле киришпеннер. Кайгамчыктыг хүнге чеңир онар плаидан өшүр 2 миллион метр пөстү будүрүп үндүрерин хүлээгеннер.

ЧУРУКТА: пос-таавы аргычызы Чан Тхи Ву Намдиньиың пос-таавы комбинадында амыдап турары. Бөлүүнүң чыл плазының ол 8 айларның иштинде күүсеткен.

ВИА—СЭТА-ның фотозу.

Кыдатта байдал

ПЕКИН. (СЭТА). Удуртулгалан үндүргеи Ван Хунвэниың, Чжан Чунь-цяонуң, Цзян Цинниң болгаш Яо Вэньюаниың болүүн шүгүмчүлээн материалдарны парлаларын кыдат парлалга улажчылавышаан.

Амгы үеде шүгүмчүлээшкинии КЧР-нуң экономиктиг политиказының айтырыгларынче база шилчиткени онзагай болу берген.

«Дөрттүн болүүн» шүгүмчүленишаан, солунда чүүлдериин авторлары Кыдатның экономиктиг хогжүүлезинииң үндезинниие эртеи чылың эгезинде Улус телээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралының сессизынга тургусхан «экономиканы дүрген хогжүдеринче» утланышкынны алыр ужуглуг деп демдеглээннер.

«Дөрттүн болүүнүн» сойгалап илереттинген ажылдакчылары «революцияны будүрүлгеге, политиканы экономикага, ангы демиселин будүрүлге сорулгаларын шинтпирлээрииге удурланышпыр тургусканнар» деп, «Жэньминь Жибао» солун чоокта чаа бижээн. «Дөрттүн болүүн» Кыдатның чогумчалыг экономиктиг хогжүдезинге улуг когаралды таварышпырган деп шуут буруудаткан.

Чижээлээрге, «эргелеп башкарылганың улам бедик хевиринче шилчиририиниң негелдези болур» чогуур материал-техниктиг базазыны тургузарынга удурланыш турган Яо Вэнь-юаньиың адрезинге кылган шүгүмчүлел болуунче кичээнгейии хаара тутказ. «Амгы чүс чылдың төнчүлүнге чедир кедөө ажыл-агыйны, үлетпүрүү, камгалалды, эртемни болгаш техниканы чаартып тургузары» КЧР-нуң сорулгазы болур деп, база катап каапталаан.

Кыдат парлалга амгы үеде «Будүрүлге онаалдыларын күүседир!», «Дөрттүн болүүнүн» хоралакчы ажыл-чорудулгазының ужурундан оскүдурган үени чедип алыр дээш кызыпак ажылзавр!» болгаш өске-даа ол янзылыг лозунгнарны калбаа-биле пропагандалап эгелээн. «Жэньминь Жибао» чүүлдериниң бирээзинге «бот-оруга-чарылгалыг чорукту тургузарынче, үлетпүр продукциязын будүрериниң бот-үнезин чиигелиринче, моонизэшкинии улгаттырарынче, техниктиг чаартымчы чорукту болгаш техниктиг революцияны калбартып чорударынче, күш-ажылчы чарыштыг калбартып чорударынче, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринче» кыйгырган.

Ол кыйгырыгларның хой иезинии чоокта чаа-аа «барыын үезидиг утланышкынынын хамчыы» кылдыр үнелеп корген турар иймк. Чарыш дугайында ам он чыл хире үе иштинде, өскээр чугаалларга, «культура революциязының» эгезинден бээр чүү-даа чугаалавайн келген.

Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күш-ажылынга материалдыг ийиг берииткининиң дугайында тезистен шүгүмчүлелдиң херек кырында дүжүрген. Ол талазы-биле тодаргай планнарны киирбейн турар-даа болза, «ажылчы чоннарның материалдыг болгаш угаан-бодал амыдыралын экижиериниин» эргежок чугулазының дугайында сагындырыглар кестүүлеп келгилээн.

Эрткен чылдарда политиктиг чамдык улуг кампаниялар-ның, ооң иштинде «культура революциязының» баданылаттынган үнелээшкиниерии парлалга бодуунуу-биле ең-не баштай берип эгелээн. Чижээ, ол кампаниязарның багай талалары база бар деп айыткан. «Культура революциязының» үезинде алаан хой санныг партия болгаш күрүне кадрларын, хой санныг ажылчы чоннарны хой черге буруудаткан деп миннишкин бар.

Литература болгаш уран чүүл талазы-биле «культура революциязының» үезинде кылдынган чүүлдерни эде үнелеп коорүүнү дугайында айтырыг кодурлуг келген. «Культура революциязының» үезинде ол талазы-биле кыдының турган чүүлдерни Пээн Цин болгаш ооң чоок кижилери детькчи тургавы биллингир болгай. «Жэньминь Жибао» солунуң дыңнатканы-биле алырга, ол чыл бүрүнгаар болган болүүшкүннерга чедир үеде тургусхан чүүлдерни Цзян Цин болгун экраиларынга көргүзерии хоругдаан фильмнерниң сайгарылгазын база катап чорудар дугайында дилегзер амгы үеде чоңдан кээп турар.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

ДАР-ЭС-САЛАМ. Чурттуң профсоюзтер активчилеринге хамаарыштыр Мурнуу Африка Республиканың расписчи эрге-чагыргаларының ужурлуржок ажылдалыкчыларын профсоюзтелдериниң мурнуу-африка конгреза ниитпирлиг буруу шапкан.

Ол профсоюзтер каттыжымышкының удуртулгазының Дар-эс-Саламда тараткан медеглелинде, расписчилерни ойтур шавар база боттарының эргелерин камгалаар дээш сырый каттыжарынче африкан ажылчы чоннарны ыыйгырып турар. Расписчилерниң ужур-дүжөөк ажылдалыкчыларынга удур чурттуң чонну Мурнуу Африка Республиканың кара-бажыңнарында хилиичектеттирип чыдар патриоттарны хостаары дээш массалыг кампания-биле хармылаар ужурлуг деп, медеглелде айтып турар.

ВАШИНГТОН. Каттыжыкан Штаттарның шериг чаргыдаларын улгаттырын турарынга удурламышкының чыскаалы Пентагонның бажыңының чашынга болган. Чепсегленишкиниерии эңдере будүрер сарыыл чок чорукту соксадырын негээн планктарны чыскаалганнар тутукулап алган чораан.

Чыскаалдың алаан кап кирижикчилерин тудуп хорудаан. Оларны судтаар деп турар.

ОТТАВА. Канадага экономиктиг когаралды таварышпырын турар АКШ-тың чаңгыс талалыг хөделиишкиниерипге Канаданың чазаа шиитпирлиг удурланышкынын медеглээн.

Чикаго хемниң суунда эңдерилеп хоралыг холуксаларны эккежедир-биле ол хемче Мичиган холдуң суун аңгып алырын 3 катаи улгаттырар дээн америк эрге-чагыргаларның шиитпири Улуг холдерде Канаданың гидроэлектростанциларының чогумчалыг ажылдарынга херек суг агымышкының дыка кошкадырынга чедирер деп, АКШ-тың күрүне департаментизиниче чорутка улурлашымышкының нотазынга демдеглеп турар.

Электроэнергияны чидиргениидеп Канадага таварыкыр когарал чылда 15 млн. доллар болтур. Оон аңгыда америк эрге-чагыргаларның ыыдыг базымы Улуг холдерге судно чорушкуун дыка бергедедир.

МАПУТУ. Мозамбиктиң эге школаларының болгаш профессионал белеткел төптериниң башкыларының мергежилии бедидер куретарның баштайгы доозугазы ацаа болган.

(СЭТА).

Англияның театрларының сценаларынга орус болгаш совет шимчегаадыкчыларының чемилери улуг чедишкинниг болган. Лондонда хаанның Шекспир театрының корунчулери М. Горькийниң «Зыңгытар» деп шинзин чылыы-биле хүлээп алган, а Глазгода «Ситинез» театрның сценазынга Англияга эң-не баштай Лермонтовтуң «Маскарад» деп шинзин көргүзиен.

ЧУРУКТА: хаанның Шекспир театрының эжиинде.

А. СТЕПАНЕНКОНУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эрги, чаа чаңчылдарга болгаш ёзулаалдарга хамаарыштыр

БҮГҮ-ЛЕ ЧҮВЕ ЭКИ БОЛЗУН ДЭЭШ

Тыва улустуң эрги, чаа чаңчылдарының болгаш ёзулаалдарының дугайында чугаа «Шын» солуннуң арыннарынга эгезэнден бээр элээн үе эрте берген. Бо үеним иштинде дыка хөй кижилер бо айтырыгга хамаарыштыр боттарының санаа-оналарын илиргизээн. Оларның чамдык чагаалары солуннуң арыннарынга парлагылаан. Ынчалза-даа чугаанга доозары ам-даа элек. Ынчангаш иоок адаанда номчукчуларның чагааларынга болгаш алыс иити чугаага хамаарыштыр чамдык бодалдарны илереттивис.

Хамыкты мурнай чоннуң эргиларда, чаа-даа чаңчылдары база ёзулаалдары кончуг хамы далыдыг болгаш уткадыг дээрзин демдеглээр апаар. Чоннуң арасында калбаа-биле нептерээн, быжыы-биле турумчаан болгаш кижи бүрүзүнүң идиктыг-биле сагыш чоруур чүүлдери чаңчылдарга болгаш ёзулаалдарга хамааржыр. Ынчангаш ийи-чаңгыс кижилерниң төлеп чок ажык-чанын чаңчылдарга санай бээвиске конгүс товрушпас.

Күш-ажылга ыпаккыл, улуг, бичке кижилерни хүндүлээри, берге таварилгаларда бот-бодунга дузалажыры, өөрүшкүшү болгаш кудээлди денге үлежири дээш чоннуң чаагай чаңчылдары-ла хөй. Мында ажым-төлдүң кудазын канчаар эрттирери, чаш уругнуң торуттүнген хүнүн демдеглээри, мочоон кижиниң соңгу оруукче үдээри база-ла хамааржыр.

Херектиң ужуру болза, од бүгүнү сагып турарында эвес, а чогум кажап. канчаар эрттирип турарында болур. Чижээдээрге, ажы-төлдүң кудазы дижик. Ону ылангыя көдээ черлерге колдуунда орай күдүн, ажыл-агыйның бачым өйү эрте бергенде, эрттирип турар. Од кончуг шын. А чамдык ада-иелер мөңү барымдаалавайн, боттарынга таварымчалыг ёени бодап, далажы бээр чоруктар бар. А кандыгдаа кижи ниитилел-биле турум-чаан болгаш кижи бүрүзүнүң идиктыг-биле сагыш чоруур чүүдери чаңчылдарга болгаш ёзулаалдарга хамааржыр. Ынчангаш ийи-чаңгыс кижилерниң төлеп чок ажык-чанын чаңчылдарга санай бээвиске конгүс товрушпас.

Күш-ажылга ыпаккыл, улуг, бичке кижилерни хүндүлээри, берге таварилгаларда бот-бодунга дузалажыры, өөрүшкүшү болгаш кудээлди денге үлежири дээш чоннуң чаагай чаңчылдары-ла хөй. Мында ажым-төлдүң кудазын канчаар эрттирери, чаш уругнуң торуттүнген хүнүн демдеглээри, мочоон кижиниң соңгу оруукче үдээри база-ла хамааржыр.

Херектиң ужуру болза, од бүгүнү сагып турарында эвес, а чогум кажап. канчаар эрттирип турарында болур. Чижээдээрге, ажы-төлдүң кудазы дижик. Ону ылангыя көдээ черлерге колдуунда орай күдүн, ажыл-агыйның бачым өйү эрте бергенде, эрттирип турар. Од кончуг шын. А чамдык ада-иелер мөңү барымдаалавайн, боттарынга таварымчалыг ёени бодап, далажы бээр чоруктар бар. А кандыгдаа кижи ниитилел-биле турумч

Бүгү чурттарның пролетарииҥлери, каттыжыҥар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 277 (10262) | 1976 чылдың ноябрь 25, четверг | 1925 чылдан үдезилеттингеш | Өртээ 2 коп.

ЧЫЛДЫ ШАЛЫПЧЫ ДООЗАР

ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮҮН КИИРЕР ДЭЭШ

Республиканың хоочун бүдүргелериниң бирээзи— Кызылдың эт комбинадының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының мурнуунда онгу беш чылда улуг болгаш харыысалгалыг соруулга салдыктан. Этке болгаш эт продуктуларынга чоҥнуң хереглелиҥ долуулуу-биле хандыраар дугайында СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирин амыдыралга боттандырар дээш комбинаттың администрациязы, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары бо чылдың база бүгү беш чылдың планныг даалгаларын күүседириниҥе бүдүргелериниң бүгү-де курлаырларын мөөҥнээн. Ол ышкаш бүдүргүлгениҥ дериг-херекселдерин долуулуу-биле ажыглаарының боттуг хемчеглерин ап чоруткан. Оон түҥнелиниҥде эт комбинады мурнуку чылдардан дээре түҥнелдерни чедип алган.

Комбинат бо чылын пиитизи-биле 20 миллион 300 муң рубльдан продукциязын бүдүрер. 10 муң 700 тонна эттиг, 1300 тонна колбаса кылыгларын болгаш чартык фабрикаттарны, а ол ышкаш дыка хөй хемнээлиг мал уруң, адыгкешти бээр ужурлуг.

Беш чыл планын чедиишкиниҥ күүседирүүге социалистиг чарыш, материалдыг болгаш идиг бериишкиниҥ шиитпирлиг рольдуун барымдаалаш, комбинатка бо талазы-биле оргинласты ажылды кылып чоруткан. Цехтер аразынга чарыштың түҥнелиниҥ кварталдар, а бригадаларның—недээлиг санында үндүрүнүң шиитпирлээн. Тиилекчилерге аймелди болгаш акша шаңналың тыпсын турар. Оон ынай бирге чернин алган бригадага вымпелден ангыда 350 рубль акша шаңналың неделя түҥнелиниҥ ортаа тыпсыр.

1976 чылдың арткан айларының болгаш кварталларының коргузуглерге чамдыкта чедир күүсеттинмейн келгенин демдеглээр херек. Чижээ, октябрь айда пиитиҥ продукция бүдүрүминиҥ планы 100 ажыг хуу күүсеттинзе-даа, сайгарылганы—түүге 76 хуу болган. Оон чылдагааны—күш-ажылды чогуур дениелге чедир организастаараны болган бүдүргүлгенин дериг-херекселдерин долуулуу-биле ажыглаваачы боон турган.

Комбинатка кыптан хынаддан илерээн четпестерни чайладыры-биле дарый хемчеглерни алган. Кызылдың эт комбинады эт бүдүрер талазы-биле код бүдүргүлге чеҥ болганда республиканың эт планының күүселдеэ оон ажылындан улуг хамаарыжыр. Ынчангаш партияның Кызыл хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң талазындан бо комбинаттың ажылынче улуг кичээнгей салыы, чыл планының күүселдеэни хандырарыбиле түскей штабты (начальниги Ш. Куулар) тургусканы тавырылга эвес. Штаб эт комбинадының хүн бүрү ажылын хынап, четпестерниҥ чылдагаанарын тодаратқаш, оларны чайладырының хемчеглерин ап турар.

Дөртүү кварталдың эгезинден тура малды үлээп алгаш, түс-түс цехтерже тавыштыр чорударын, а ол ышкаш бөлеп продукциязы сөөртүп чорударын эде организастап, бо талазы-биле ажылды экижиткен. Комбинаттың бүгү 17 цехтериниҥ аразынга, а ол ышкаш түс-түс кижилериниҥ, бригадаларның-даа аразынга социалистиг чарыштың таа негелдеэринге ажыдап кылгаш, ону шыҥгыы сагып турар. Бүдүргүлге чернииҥ кол технологу К. Шактаржыкка баштаткан шынар комиссиязы ажылын шыҥгыырадып, хынапла-көрүүдениҥ үргүлүү эрттирип турар.

Чыл бүргүнүң үшкү болгаш дөртку кварталдары Кызылдың эт комбинадынга күженииишкиниг үе. Чүге дээрге, мал согарының болгаш эт бүдүреринииҥ түлүк үезин аңаа хамаарыжыр. Ынчангаш чүге бүдүргүлгениҥ бодунуң эвес, харын база бүгү районнарның болгаш оскө-даа областтарның специалистериниҥ олче хаара тударын чакчыл апараган. Ноябрьның 23-те комбинатка районнардан 61, республика найысыладындан —96 кижи ажылдан түргаи. Улан-Удэ, Иркутск, Георгиевск, Нальчик, Орск дээш оскелерде хоорайлардан бодлк мергежилдиг специалистериниҥ сеэон үезинде кээп ажылдап турарны бүдүргүлге көргүүглериниҥ улуг идиглиг боон турарыны айтыр херек.

Ноябрь айның планын бүгүлээр 2304 муң рубльдиҥ ниитти продукциязын бээр турган болза, ону хуусаа бетинде ажыр күүседип (ноябрь 22-ге чедир), херек кырында 2595 муң рубльдиҥ продукциязын сайгарган. Арыг эттеп аңгыда 1670 тонна чартык фабрикаттарны база бүдүргеп. Бо айның 15-тен 20-ге чедир ажылдың түҥнелиниҥ бүгүлээр бригадалар аразынга социалистиг чарышка Г. Шиаковага удурткан коллектив бирги черни алган. Бригадага 350 рубльдиҥ акша шаңналың тывыскан. Чарыштың ийиги черни Н. Аджиевтиҥ бригадазы эзлээн. Чарыштың тиилекчилериҥе бо шаңналдан ангыда ай, квартал санының шаңнал хуузун база улгаттыр толеп турар. Бо бүгү шаңнал-мактал хемчеглерни кижилериҥ ажылдаарынга улуг идиг боон, планныг көргүүглерни эжиждиринге сайдарын чедирип турар. Бо хүнперде комбинат хонукта 115 тонна чедир эттеп белеткеп турар.

Бүгү-де эки, дешпизегиг күүлдериниҥ эгелекчилери коммунистер боон турар. Оларга эштер Е. Зырьянова, М. Старцева, К. Мөҥдеже, В. Белоусов, дээш оскелер-даа хамаарыжыр. Ыланғыя Тыва АССР-ниҥ Дээди Советиниҥ депутады Е. Зырьянова, СЭКП хооркомунуҥ кежигүнү М. Старцева оларның организакчы, тывыгыр чоруун коллективте онзалап үнелеп турар. Коммунист Г. Астафьевага удурткан улусчу контроль болуу ажылын шыҥгыыраткан. Бүдүргүлге ажылында бүгү-зе четпестерни илередип, мурнакчы дуржулганы нептередириҥе хала парлалгазы — «Пищевик», «Оса», «Комсомолчу прожектор», «Улусчу контроль боттанышкынга» деп солуунар улуг рольдуг боон турар.

Кызылдың эт комбинадының коллективи республиканың эт талазы-биле чыл планын хуусаадан эрте күүседириҥе төлептиг үлүүн киирер дээш күженииишкиниҥ ажылдап турар.

М. ТОПЧА.

ЧУРУКТА: Кызылдың нефть базазының электрик слесары И. Бабкин эт комбинадында эки ажылдап турар.

Узбекистанның Компартиязының Төп Комитединге эш Ш. Р. РАШИДОВКА

Узбек ССР-ниҥ Дээди Советиниҥ Президиумунга эш Н. М. МАТЧАНОВКА

Узбек ССР-ниҥ Министрлер Чөвүлелинге эш Н. Д. ХУДАЙБЕРДЫЕВКЕ

Улуг күш-ажылчы тиилелге-биле — күрүнеге хөвеҥ садарының талазы-биле социалистиг хүзээлгелерин күүседкени-биле холбаштыр, Узбекистанның колхозчуларынга, совхозтарының ажылчыннарынга, механизаторларынга, кодээ болган суг ажыл-агыйының удуртукчуларынга база специалистерине, белеткел болгаш транспорт организацияларының, үлетүүр бүдүрүлгелериниҥ, өөредилге черлериниҥ коллективтеринге, партия, совет, профэвилел болгаш комсомол ажылдакчыларынга, бүгү ажылчы чоҥнарынга чүректиҥ ханызыяан байыр чедирип тур мен.

Үзбек хөвеҥчилер онгу беш чылды эки эгелээнер. Колхозтар болгаш совхозтар чаагай дүжүттү өстүрген, чиг хөвеҥ садарының докгаатгынган хемчээлиниҥ ажыр күүсеткен, ону күрүнеге 5 миллион 300 муң тонналы сагган даарыниҥ дугайында ынналыгны бүгү совет улус улуг тааранышкын-биле уткуурун чигзиниг чок. Ол болза партияның XXV съездизиниҥ шиитпирлериниҥ болган СЭКП ТК-ниҥ октябрь (1976 ч.) Пленумунуҥ салган соруглаарын амыдыралга боттандырар хөрөнге улуг салыышкын-дыр.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары хөвеҥ бүгүреринге ковудетпишаан, кодээ ажыл-агыйының бүгү аппаратының чедиишкиниҥиг хогжүүлүп турарын демдеглээри өөрүнчүг-түр.

Бо чылын күрүнеге тараа болгаш үнүш ажылының эске-даа продуктуларын салдакының талазы-биле социалистиг хүзээлгелерин ажыр күүсеткен. Төрээн чурттуң шыҥжамырына бир миллион тонна ажыг тараапы ургап, ол болза салыш алырының аннаи хемчээлиниҥден дыка ажыл турар. Күрүнеге хөй санныг ногаалларны, картофельди, фруктуларны, виноградты, бахчи куяттыраларын сатпаан.

Кодээ ажыл-агыйны хогжүүрүнүүге чедиишкиннер—ол дээрге республиканың бүгү ажылчы чоҥнарының күженииишкиниг, эрес-шудургу ажылының түмнели-дир, бистиҥ партиавыстың аграр политиказын хажык чок бөттүндүргенииҥ, ажыл-агыйларның механизаторларының, специалистериниҥ, удуртукчуларның оҥуп турар мергежилиниҥ, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, совет, кодээ ажыл-агый, суг ажыл-агый болгаш белеткел организацияларының улуг организакчы база политиктиг ажылының түмнели-дир.

Үзбекистанның хөвеҥчилери чедип алдыган үүлге докгаавас болгаш суттаттыр чер ажылының дыка улуг курлавыларын, эртемнин чедиишкиннерин ажыглавышаан, хөвеҥ, тараа, ылангыя кукуруза болгаш рис, ногаа-кат-чимис продукциязын бүдүрерин улам ылгый ковудедир дээш, мал ажылын дүргедээшкиниҥ хогжүдери даап демнеспежир анзар дээрзинге СЭКП Төп Комитеди быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

СЭКП-ниҥ XXV съездизиниҥ салган соруглаарын боттандырарынга чаа күш-ажылчы чедиишкиннерни силерге күзедим, эргим эштер.

Л. БРЕЖНЕВ.

СОВЕТ-РУМЫН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

СЭКП ТК-ниҥ Чиҥгине секретары эш Л. И. Брежнев биле РКП-ниҥ Чиҥгине секретары, РСР-ниҥ Президентизи эш Н. Чаушескуунуң аразынга чугаалажыышкыннар ноябрь 23-те Бухарестиҥе болган.

Чылыг, найыралдыг байдалга эртип турар чугаалажыышкыннарның чорудулгазында бүгү талааларга совет-румын шынай хогжүдериниҥ үлгеныай хогжүдериниҥ айтырыгларын чугаалажып көрген.

Партиялар аразының харылзааларын ханыладырынгы, ийи чуртуң улустарының аразынга ака-дыка харилзаалаарны быжыглаарынга онза кичээнгейлиг салган. Партия, күрүне болган хей-ниитин ажылдакчыларының удур-дедир ышкыр турар ээн-чоруктары, бирги хөлчегге ээн-не бедик деҥнелге кылыр аралажыышкынар болган ужуражыышкынар бо талазы-биле чугула рольду ойнап турар дээрзин ийи тала онзалап демдеглээн.

Делегейниҥ ойу келген дыка хөй айтырыгларының талазы-биле тодаргай санал-оналга солчулгазын кылган. Оон иитиҥде Европага айның чок чоруктуу быжыглаарының болган кадыы демисел-биле холбашкан Бухарестиниҥ тураскаалдыг черлеринге барып чорган.

Хосталганың парыгында пантеон чанында моҥге от хын турар. Бодунуң чуртунуң чырыткыыг келир үези даап демиселге боттарының амытының берген, румын улустуң ээн-не дээрге олдарының дугайында тураскаал кыдыр ол оттуг кымыскан. Чоннуң болган төрээн чуртунуң, хосталгазы дээш, социализм дээш демиселдиҥ маадырларынга тураскаалгэ чечектер боодалын Л. И. Брежнев, оскө-даа совет эштер салган.

Республиканың пайысыладынга 1944 чылда фашистиг эҥелекчилерден хостаары дээш демисел-биле холбашкан Бухарестиниҥ тураскаалдыг черлеринге барып чорган.

Чугаалажыышкыннарга киришкеҥнер болза:

Совет талаадан—СЭКП ТК-ниҥ Политбюро кежигүнү, СССР-ниҥ даштыкы харектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ниҥ секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ниҥ секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнүге кандидат, СЭКП ТК-ниҥ Чиҥгине секретарыныҥ дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү, СССР-ниҥ даштыкы харектер министрииҥ оралакчызы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү, СЭТА-ныҥ чиҥгине директору Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү, СССР-ниҥ РСР-де алчызы В. И. Дрозденко;

Румын талаадан—РКП ТК-ниҥ Политкүүсков кежигүнү, РСР-ниҥ чазааның Премьер-Министри Н. Маневеску, РКП ТК-ниҥ Политкүүсков кежигүнү, РКП-ниҥ Чиҥгине секретарыныҥ РСР-ниҥ Президентизиниҥ чөвүлекчизи М. Малица, РКП ТК-ниҥ кежигүнү, РКП-ниҥ Чиҥгине секретарыныҥ, РСР-ниҥ Президентизиниҥ чөвүлекчизи В. Пунгап, РКП ТК-ниҥ кежигүнү, РКП-ниҥ Чиҥгине секретарыныҥ, РСР-ниҥ Президентизиниҥ чөвүлекчизи К. Митя, РКП ТК-ниҥ кежигүнүге кандидат, РСР-ниҥ ССРЭ-де алчызы Г. Бадрус.

(СЭТА).

ЧЕЧЕКТЕР БООДАЛЫ САЛГАН

Делегей пролетармадиныҥ баштыҥчызы — В. И. Ленинге турасказал Бухарестиниҥ Скыпгейя шолунде гранит постамент кырында бедий берген турар. Ноябрьның 23-те СЭКП ТК-ниҥ Чиҥгине секретары Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ниҥ Политбюро кежигүнү А. А. Громыко, СЭКП ТК-ниҥ секретарылары К. Ф. Катушев, К. У. Черненко, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү К. В. Русаков, СЭКП ТК-ниҥ кежигүнүге кандидат А. М. Александров болгаш оскө-даа дыка хөй коллективтиҥ эгелекчи чоруун бүгү хемчег-биле деткиири эргежок чугула. Профэвилел организацияларының кичээнгейин ээ-не код айтырыгларга, ажылчы чоҥнарның эгелекчи чоруун бүгү хемчегбиле хогжүдериҥе моөҥнээн турар ужуругуг деп, пленумга онзалап айыткан. ССРЭ-ниҥ профэвилелдериниҥ холчеглиг. XVI съездизиниҥ белеткелди ол сорулгаларга шилекейлиг ажылдаар херек.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле пленум делгереҥгей докгаалды хүлээп алган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет профэвилелдеря 1976 чылдың онгу беш чылдың онзалаалдарын чедиишкиниҥ күүседирин хандырарының херээҥге боттарының бүгү күштериҥ бээр дээрзин пленумуҥ киржикчилерн партияның Төп Комитединге, Политбюрога, СЭКП ТК-ның Чиҥгине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ бодунга шынаыткан.

ССРЭ-ниҥ профессиональ эвилелдериниҥ 1977 чылда бюджединг болгаш күрүнеииҥ социал страховкалыг бюджединг пленумга чугаалажып көрген болгаш бадылаан.

Пленумуҥ ажылынга СЭКП ТК-ниҥ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниҥ секретары А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ниҥ секретары И. В. Капитонов киришкен.

(СЭТА).

* * *

Алексей Иванович Шибаев 1915 чылда төрүттүнген, орус, 1940 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының (ҮЭҮ) школазынга соревнкчиден эгелээн. Горький университединг доосканының соонда инженер-конструктор, цех начальниги, СЭКП ТК-ниҥ парторгу, ужар чүүл заводтарының директору болуп ажылдап турган.

1955 чылда А. И. Шибаев СЭКП-ниҥ Саратов обкомунуң ийиги секретарынга, 1959 чылда—бирги секретарынга соңгутқан. СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү, ССРЭ-ниҥ Дээди Советиниҥ депутады болуп турар.

Коммунистиг партиялыг болгаш Совет күрүнеииҥ мурнунга улуг ачы-хавыяларын дээш А. И. Шибаевке Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

(СЭТА).

ҮЛҮГ КҮҮСЕТТИНГЕН

Кызыл районда «Тиилелге» совхозтуң сүт-бараан фермалары онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын чогуур хуусаазындан ийи ай эрте күүседипкен. Фермаларның коллективтери бо хүнперде 1977 чылдың сүдүн бүдүрүн эгелээн.

Совхозтуң ийи фермазының эргелекчилери Чамыян Каракыс биле Чимит-Доржу Каракыс ажылчыннар ортузунга суртаал болгаш организастыг ажылдарны чедиишкиниг чоруткан. Оон түҥнелиндe продукция бүдүрерин-биле чергелештир кыштаглаашкынга белеткел база бигай эвес болган. Кажаалар септелгээн чогуур үезиндe бедик шынарлыг доозулган. Мал чеми четпир чылдыр белеткеттинген.

Кыш дүшкеп, ынчалза-даа уе фермаларда сүт саалдакы кызырылбайн турар. Чүге дээрге, саар инектерге немелде чемни эрткен айның эгезиндеп-не бериp эгелээн. Бо чедиишкин—демниг ниитизи аттыы.

Э. ТЕЖИТ.

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

БЕЛЕТКЕЛДИГ УЖУРАШКАН

«Күш-ажылдың хостуу» совхоз делгем девискээринг, хөй малдыг ажыл-агый. Ниитиниҥ малын кыштан хүр, ажырар дээш совхозтуң дирекциязы ажылды экп организастап, боттуг хемчеглерни алган.

Ажыл-агыйның Эйлиг-Хем салбырында бо чылын 14 муң баш малды үзүп тургускан. Эйлиг-Хемге одар-белчиирни делгемчидер-биле эрткен чылын Торгалыг талазынче алды муң баш ишээр малды көжүрген. Совхозтуң Торгалыг, Чодураа девискээрлериндe дөрт-дөрт кодан чангыс аай хевиргиг кажаалыг кыштаглаашкынга белеткеп база бигай эвес болган. Кажаалар септелгээн чогуур үезиндe бедик шынарлыг доозулган. Мал чеми четпир чылдыр белеткеттинген.

Кыш дүшкеп, ынчалза-даа уе фермаларда сүт саалдакы кызырылбайн турар. Чүге дээрге, саар инектерге немелде чемни эрткен айның эгезиндеп-не бериp эгелээн. Бо чедиишкин—демниг ниитизи аттыы.

Э. ТЕЖИТ.

Малчыннар одар белчиирни шын тавыштырар, мал чемини камнап рационын бүзүлгаар чарыгдаар дээш контрольду тургузуп, аразында чарыштыг ажылдан турарлар. Хоочун малчыннар — пиек кадарчызы Тумат Санчы, бызаа ажаакчызы, Октябрь Революциязы орденниҥ эдилекчизи Мария Балдан олар коллективте социалистиг чарыштың эгелекчилери болганнар.

Малчыннар Эйлиг-Хемде Дарый Сарыг-оол, Василий Доржу, Торгалыгда хойжу, коммунист Вера Моигуш, Чодураада Быштак-оол Мекпер-оол олар кыштаглаашкынга эки белеткенгеннер. Олар боттарының ажыҥ-биле белеткеп алганы 5-тен 10 тонна чедир сигенин кыштагларында чедирип ап, кижи бүрүзү одаап болуп, кыштаан септеп алган. Ол малчыннар ам малдың чаш төлүн үлээп алырынга белеп.

Совхозтуң дирекциязындан болгаш түс черде партия, ажылчын комитеттериндеп бора комсомол организациязындан малчыннарже үүгүшкүнлерни хзаа эвес кылып, оларга арга сүмеин берип, боттуг дуланы чедирип турар.

Чоомга чаа бир үүгүшкүнүҥ түҥнелиндe Эйлиг-Хем малчыннары кедир 1977 чылдың социалистиг хүзээлгезин алганнар. Онгу беш чылдың ийиги чылында эйлиг-хемчилер төрүүр 100 баш хойдан 87 хураганны, бир хойга опаштыр 2,6 кг дүктү алырын хүзээнгеннер. Ол ышкаш малчын бүрүзү бодунуң ажыҥ-биле 5 тонна сигеп белеткеп алырын база аазаан. Алган хүзээлгезин чедиишкиниҥ күүседир дээш малчыннар аразында социалистиг чарыштыг салганнар.

«Күш-ажылдың хостуу» совхоз «Улуг-Хая» совхоз-биле аразында социалистиг чарыштыг ажылдап келген. Эрткен чартык чылдың түҥнелиндe ол кожаазынга аптырган турган. Ажыл-агыйның малчыннары болгаш фермаларды бот-боттарының аразында социалистиг чарыштыг салган, кыштаглаашкын үезиндe чедиишкиниҥ ажылдап турган, чарышкан ажыл-агыйның тиилелеҥ алыр дээш бүгү күжүн, билиин киирип шудургу ажылдап турарлар.

Эрткен чайын ажыл-агый малга 3300 тонна сигеп белеткеп алган. Мал чемиҥе савацны четпирп-биле белеткээн.

Совхоз 6700 тонна силюстуг. Ону амдыгаапган саар инектерге бериp эгелээн. Сеолгу үеде совхозтуң үш фермазының сүт саан немежип турар. Үшкү кварталдың түҥнелиндe бирги черни Михаил Доржукай бригадирлээн Оймак фермазы алган.

Совхозтуң Торгалыг, Чодураа, Эйлиг-Хем малчыннарынче мал чеми чедирер 16 трактордуу быжыглаан. Ол ышкаш сүт сөөртүр 5 машина малчыннар турлаглармыҥе үзүлтел чок чоруп турар.

С. ТАС-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Профэвилелдериниҥ ажыл-чорудулгазының программазы делгереҥгей

ВЦСПС-тиҥ пленумуу ноябрь 23-те Москвага болган.

Пленумга организастыг айтырыгны чугаалажып көрген. ВЦСПС-тиҥ даргазынга Алексей Иванович Шибаевти чаҥгыс үн-биле сонгаан.

СЭКП ТК-ниҥ октябрь (1976 ч) Пленумунуҥ шиитпирлерн-биле, СЭКП ТК-ниҥ Чиҥгине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ СЭКП Төп Комитединиҥ Пленумунга чугаазында тайылбырлаттынган үүлдер-биле болгаш түҥнелдер-биле холбаштыр профэвилелдериниҥ сорулгаларын пленумга чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ниҥ Пленумунуҥ шиитпирлериниҥ болгаш эш Л. И. Брежневтиҥ чугаазының бүгү партияга база улуска канчаар-даа аажок улуг теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузазын илеткелчи — ВЦСПС-тиҥ секретары В. И. Прохоров онзалап демдеглээн. Совет профэвилелдерин ол документилерни бодунуҥ практиктиг ажыл-чорудулгазыныҥ делгереҥгей программазы кылдыр хүлээп ап турар деп ол чугаалаан. Ниитилел будүргүлгениҥ ажыктыҥ болгаш улуг ажыл-агыйының бүгү-ле звеноларына ажылдың шынарын бедидери дээш, онгу беш чылдың база 1977 чылдың планының онзалаалдарын чедир база ажыр күүседири дээш демиселге маҥзаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин улам ыҥай хөгжүдерииче утланган профэвилел организацияларының бүгү-ле организакчы база кижизидилгиниг ажылының үндезинииге СЭКП ТК-ниҥ Пленумуҥуң материалдарын салган турар ужурлуг.

Уткуштур планнарны болгаш бедиткен социалистиг хүзээлгелерни ажылдап кылырынга база хүлээп алырынга онза кичээнгейни салыры эргежок чугула дээрзин илеткелде айыткан.

Шынарның күрүнө демдээн салган кылыгларны бүдүрүүндүрерин ийи катап ковудедир деп чугула соруга онгу беш чылда салдынган. Ол сорулганы чугаа чокка күүседириге күш-ажылчы коллективтериниҥ кичээнгейин база күженииишкиниерин профэвилел организацияларыныҥ моөҥнээр хүзээлгелиг.

Улуг Октябрьның 60 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыштың калбартыр ужурлуг. Ол аддарлыг хүнге төлептиг ужуражыры-биле социалистиг хүзээлгелерни алган Запорожье ГРЭС-тиҥ ажылдакчыларының, Усть-Илимниҥ гидроэлектростанциязының коллективиниҥ болгаш оскө-даа дыка хөй коллективтериниҥ эгелекчи чоруун бүгү хемчег-биле деткиири эргежок чугула. Профэвилел организацияларының кичээнгейин ээ-не код айтырыгларга, ажылчы чоҥнарның эгелекчи чоруун бүгү хемчегбиле хогжүдериҥе моөҥнээн турар ужурлуг деп, пленумга онзалап айыткан. ССРЭ-ниҥ профэвилелдериниҥ холчеглиг. XVI съездизиниҥ белеткелди ол сорулгаларга шилекейлиг ажылдаар херек.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле пленум делгереҥгей докгаалды хүлээп алган. Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет профэвилелдеря 1976 чылдың, онгу беш чылдың онзалаалдарын чедиишкиниҥ күүседирин хандырарының херээҥге боттарының бүгү күштериҥ бээр дээрзин пленумуҥ киржикчилерн партияның Төп Комитединге, Политбюрога, СЭКП ТК-ның Чиҥгине секретары эш Л. И. Брежневтиҥ бодунга шынаыткан.

ССРЭ-ниҥ профессиональ эвилелдериниҥ 1977 чылда бюджединг болгаш күрүнеииҥ социал страховкалыг бюджединг пленумга чугаалажып көрген болгаш бадылаан.

Пленумуҥ ажылынга СЭКП ТК-ниҥ Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниҥ секретары А. П. Кириленко, СЭКП ТК-ниҥ секретары И. В. Капитонов киришкен.

(СЭТА).

* * *

Алексей Иванович Шибаев 1915 чылда төрүттүнген, орус, 1940 чылдан бээр СЭКП кежигүнү, дээди эртемниг, Күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының (ҮЭҮ) школазынга соревнкчиден эгелээн. Горький университединг доосканының соонда инженер-конструктор, цех начальниги, СЭКП ТК-ниҥ парторгу, ужар чүүл заводтарының директору болуп ажылдап турган.

1955 чылда А. И. Шибаев СЭКП-ниҥ Саратов обкомунуң ийиги секретарынга, 1959 чылда—бирги секретарынга соңгутқан. СЭКП ТК-ниҥ кежигүнү, ССРЭ-ниҥ Дээди Советиниҥ депутады болуп турар.

Коммунистиг партиялыг болгаш Совет күрүнеииҥ мурнунга улуг ачы-хавыяларын дээш А. И. Шибаевке Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

(СЭТА).

ХҮНДҮЛҮГ ААЛЧЫГА АЛДАР КЫЛДЫР

РКП-ниң Чиҥгиле секретары, РСР-ниң Президентиэи Н. Чаушеску ноябрь 22-де СЭКП ТК-ныҥ Чиҥгиле секретары Л. И. Брежневке алдар болдуруп, Күрүне Чөвүделиниҥ ордузунга дүштеки шайлалга кылган.

Дүштеки шайлалгага эштер Л. И. Брежнев болгат Н. Чаушеску-биле кады оларны үдеп чоруур албан кижилери, Румыниянаҥ партия болгаш күрүне ажылдакчылары кирипмеи.

Дүштеки шайлалга үезинде эштер Н. Чаушеску биле Л. И. Брежнев чугаалар солушкан, оларны улуг кичээнгей-биле дыҥнаан болгаш адыш часкаашкыннары хой удаа үе кирип турган.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Чаушеску!
Эргим эштер!

Хамыктың-на мурнуда бистерниҥ Бухаресте найыралчы ёзу-биле хүлээп алганы дээш, бистиҥ Коммунистиг партиэивиска болгаш совет улуска, совет-румын найыралга канаарыштыр Румыниянык Коммунистиг партиэиның, румын күрүнениҥ удурлукчузу, делегейниҥ коммунистиг база ажылчын шимчээшкинниҥ сургагыг ажылдакчызы, бистиҥ эжиивис Николае Чаушескуның чугаазының ыяыс сөстүн ажык көжээлер эвес-ле болгай бис. Идеологияның болгаш эчис сорулгаларның ниити чоруу, марксизми-ленинчи идеаалдар, дең эргелиг кады ажылдың он-он чыдар иштинде чыгдынган дуржулгалары — бистиҥ мурнувуста турар хөй-хей сорулгаларны шиитирлөрү-биле бистерниҥ күжүвүстү каттыштырарының боттуг үдезиниэери ол-дур.

Экономика талазы-биле кады ажылдажылга хой түүлдерин берип турар болгаш ам-даа берип шыдаар. Бо талазы-биле, харылзаалар ыяыс ажыл-агыйлыг машиналарын будүреэинге, станок тудуушкуунун-даа талазы-биле бистиҥ базымнарывыстың дугайын ниитээр чугаалап турарым ол-дур. Шээнде аграр ажылдыг турган чурт болуур социалистиг Румыния амгы үеде индустрияның дыка хөй хевирлиг продукциязын үндүр сеҥип турар апаарын. Социализм чурттарыныҥ ажыл-агыйлыг аразында күш-ажыл буквалдаын сайгарадын турган, бистер ажы-дүжүп күрүнелер бүрүзүниҥ национал үнелүүрүнге эң-не калбак рынок савыглазын тургузуп ап шыдаар бис. А ол чорук дыка ажык-дүжүпту бээр—ооруда-де темпиниҥ шапкынчылар, ажылчы чоннарның чаагай чорууп көдүрер апаар.

Бистиҥ идеологиэи талазы-биле харылзаалар-ывыс кады ажылдажылганыҥ эң чугула көзээ боон турар. Ол ниитилеэилеэинге удур бистиҥ ниити демоселиэивисте улуг ужуруэулелиг. Бистиҥ партиэаларның идеология ажылдакчыларының аразында, эртемчиниэилер албан чергелериниҥ, солунда болгаш журналдар редакциэаларының, чогаадыкчы эвилелдериниҥ, уран түүл ажылдакчыларының аразында харылзаалар улам бижигын турар. Шынчаза-даа бистиҥ социалистиг чурттарывыстың найыралының маалыгы-маалыгаар совет болгаш румын ажылчы чоннарның чарылбас херээ боон, оларның утаавадылдарынга, чүрүктеринге сеҥиишкинниҥ хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, сааҥчыларга байлак арга-дүржулгазын дамчыдып турар. Оон сааҥ турган инектерин уруу Оюмаа Дүлээн алган болгаш ферманың мурнакчы сааҥчыларының одуруунга кирген.

— Сааҥчының чымчыгы, солуп ажызын шилип алганым таварыга эвес — школачы чылдарывда-ла авамның инектерин сааҥып, сааҥны болуруп шиитирлээн мен —деп, Оюмаа чугаалады.

— Сүт — чемниҥ эң дээжиэи. Сааҥчы кижи ынчангаш хүндүлүг ажылды кылып турар. Ол дээрге аас-кежиндир—деп, Чедей Хураганзаевнаның чугаазынга ключаа каттыжыпаа боор. Оон уруу комсомолчу кыс Оюмаа Баткар незиниҥ соон салгаан сааҥчыдыр.

Кызыл туктуг ферманың сааҥчылары чылда алган хүлээдгелерин эрестиг күүседип, созүүге ээ болганнар.

М. НАЯЧАН.

ЧУРУНТА: Оюмаа Баткар дагдыныкчы авазы-биле.

Эш Н. ЧАУШЕСКУНУҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Брежнев!
Эргим совет аныҥчылар!
Эргим эштер!

Румыниянык Коммунистиг партиэиниҥ, Күрүне Чөвүделиниҥ, чонунуҥ ам-даа, а ол шынаа бүүдү бодунуҥ омузугаар Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиэиныҥ болгаш Совет Эвилелиниҥ улустыҥ удурлукчузу, делегейниҥ коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниҥ шылгаранган ажылдакчызы эш Брежнев Силерге, өске-даа совет аалчыларга чүректиҥ эң-не хамыдаар болгаш Социалистиг Румыниянаҥ черинге моорлаан киргер дең чылыг күзээшкинниҥ даалгадары меҥээ олуг таваржыг болуруп күзээр-дир.

Бистиҥ улустарывыстың харылзаштырып турар болгаш дешпишпе база эң аҥы амыдырал дээш ниити демоселиге шаҥдан баар чаҥчыл болу бергей наймырадып, чаагай көжа-кеспээ чорукту болгаш кады ажылдажылганыҥ харылзаларывыҥ илерээшкинниҥ кылдыр сагыжын ажыл-агыйлыг күрүнелер корбүшаан, улуг Совет Эвилелиниҥ эргим төлөлекчидери Силерни румын улус аҥнаа чүрээ-биле үткүп турар. Бистиҥ чурттарывыс социалымын болгаш коммунизмниҥ тургузуун турар чаа байдалдыҥ үезинде румын-совет харылзаалар социал тургузуунуҥ ниити чорууна, ол-даа идеологиниҥ, бистиҥ улустарывыстың үнделиэиниҥ туруа-соруунга база идеаалдарывыҥ үнделиэилеттинмишаап, улам-на бедик чаҥаже кодуруул үнген. Бистиҥ чурттарывыстың аразында өзүп турар экономиктиг, эртем-техниктиг база культура кады ажылдажылганывыҥ хөгжүдезин, Румыниэиҥ Коммунистиг партиэазы биле Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиэаларывыҥ ара-сында хөгжүп турар чаагай харылзаалары, чаа социал тургузуунуҥ тургузаачы-биле сагыш-оналарывыҥ чамдык маргыдыг чорук шаптык болбаанывыҥ бүгү-де байдалдары турун турар. Ынчангаш мен болза Силерниҥ Румыниэиҥ ааи-чорудар, бистиҥ ам кылыр чугаалажыышкыннарывыс румын-совет паймарадың быжыглаарынга чаа ужа-чада болуур, ийи чурттуң партиэаларывыҥ болгаш улустарывыҥ ара-эжиктарынга болгаш ол ышкаш социалымның ниити черинге эрге-эжиктарынга бистиҥ бүгү талалыг кады ажылдажылганывыска улуг маргыш бээр дээриниҥ бүзүрел турар мен.

Силерниҥ чурттуңарыҥ ажылчы чоннарывыҥ Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиэазының удурлугазы-биле чорудуп турар сорук кирипшкининг ыяш-ажылы болгаш коммунизмни тургузарының ондур улуг төөгүлүг херээге, экономиканың, эртемниҥ болгаш культураның чечектеэиишкинниҥе, чомүүн чаагай амыдыралың бедидериниҥ чедип алган шынгаранган чедиишкиниэери биске биилдиргир. Бис совет улустарывыҥ өҥүктери болганывыста, ол бүгү чедиишкиниэер-биле холбаштыр шын сеткилиивистеҥ өөрүп турарывысты илергейлеп база дешпиштеҥниҥ болгаш коммунистиг кегээредиҥ орузунга чаа база улам-на улуг түҥнелдерни чедип алырын силерге, Совет Эвилелиниҥ коммунистеринге болгаш улустарывыга күзээшкинисти сеткилдиҥ хынжыныҥ тур бис.

Румын улус бодуунуң эдлээнде партиэаның XI съездиниҥ, шиитирлериҥ амыдырал шаптыгларын боттандырыышкынга база бөгүнгү үеде ажылдаар чорудар тоо-тур. Цехтерде оон өске хөстуг чер чок болганда, кандыг-даа хураа-суглаанны, ужуражылгаларывыҥ ажаа эрттирер апаар. Ол ышкаш ажылчынарниҥ, албан-хаакчыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг, политиктиг сорединдеэиниҥ база кымга-булукмарга чорудуп турарын билдингир. Ынчангаш кандыг-даа коллектив кындыг хүсэй ориолдыг болуруу—үениҥ метелдээн апаргандыр—деп, Виктор Васильевич чугаалады. — Чүгле удуг-даа, биче-даа кымга-булукпун шиитирлээриниҥ улуг-биле кады ажылдажылганы кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар бис. Бистиҥ делегей харылзаларывыстың үнделиэинге дең эргелиг чоруктун, национал хамаарышпазының, түскай догуннаашкының хүндүлээринин, шиитиэи херектеринге холгаарлаваанының база боттандырар чорук болза, оон-биле чергелештир, делегей ареназынга социализмниҥ күчүзүн болгаш ат-алдарын өстүрериниҥ бүгү делегейге дешпилгениҥ болгаш тайбыкның херээге чугула салыышкын болуур дээриниҥ медереп билип турар бис.

Хүндүлүг эштер!

Амгы делегеҥге болуп турар социалистиг чурттар-биле, тайбыга ынаышпаан бүгү улустар-биле кады хамык чөп хөделиир турар. Нииттә-Европа чүүдел харылзаны чаагай кожа-кеспээ чорукту эдээлээ-даа тудуш чүүл болуп турар документтерни амыдыралга боттандырар сорулга-биле кадбан болгаш шиитыктаашкын чөп экономиктиг база эртемтехниктиг кады ажылдажылганы, культура солчулгаларын ыяшаадер, а ол ышкаш дииле чергелиг үре-түнелдиг ыяш-аварыышка ыраалыг толаалыг, бүгү-ле күрүнелериниҥ талазындан шиитирлиг хемчеглерни адыры болгаш тодаргай хөделир эргежок чугула.

1977 ыллда Белградка болуур нииттә-Европа ужуражылышкының чавыраныышкынче, ийиги чөп чорукче болгаш тайбыкче үгланыышкынга чаа ниитилеэил бээр боттуг хемчеглерни кадбак программаэивын күзээп алыр кылдыр. Ынче дээре байдалдарга шак ынчаар белеткээрингe идепкейлиг кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар бис. Бистиҥ делегей харылзаларывыстың үнделиэинге дең эргелиг чоруктун, национал хамаарышпазының, түскай догуннаашкының хүндүлээринин, шиитиэи херектеринге холгаарлаваанының база боттандырар чорук болза, оон-биле чергелештир, делегей ареназынга социализмниҥ күчүзүн болгаш ат-алдарын өстүрериниҥ бүгү делегейге дешпилгениҥ болгаш тайбыкның херээге чугула салыышкын болуур дээриниҥ медереп билип турар бис.

Хүндүлүг эштер!

Амгы делегеҥге болуп турар социалистиг чурттар-биле, тайбыга ынаышпаан бүгү улустар-биле кады хамык чөп хөделиир турар. Нииттә-Европа чүүдел харылзаны чаагай кожа-кеспээ чорукту эдээлээ-даа тудуш чүүл болуп турар документтерни амыдыралга боттандырар сорулга-биле кадбан болгаш шиитыктаашкын чөп экономиктиг база эртемтехниктиг кады ажылдажылганы, культура солчулгаларын ыяшаадер, а ол ышкаш дииле чергелиг үре-түнелдиг ыяш-аварыышка ыраалыг толаалыг, бүгү-ле күрүнелериниҥ талазындан шиитирлиг хемчеглерни адыры болгаш тодаргай хөделир эргежок чугула.

1977 ыллда Белградка болуур нииттә-Европа ужуражылышкының чавыраныышкынче, ийиги чөп чорукче болгаш тайбыкче үгланыышкынга чаа ниитилеэил бээр боттуг хемчеглерни кадбак программаэивын күзээп алыр кылдыр. Ынче дээре байдалдарга шак ынчаар белеткээрингe идепкейлиг кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар бис.

Од үеде-биле алырга, Балканнарга күрүнелериниҥ бүгү-ле ужу-бажыҥ чорууп болгаш хөй талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдүр, ол ышкаш Киприде тарудаалыг политиктиг чугаалажыышкынарывыс ыраазы-биле улуткаарывыс; Румынин улуг ужур-дузалыг деп чорупторар. Ускуҥежиишкинниҥ болгаш дүшкүүрүүг чоруктуг кандыг-даа үнер дөзүг турбаанывыс өрээлиг чугулазывыс бөдүмдээлээш, Чоокку Чоон чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбыкны боттандырары-биле, од сорулгаларга Женева конференциязының ажылыныҥ-даа катаа эгелеэишаап, бедиткен күзээшкинниҥерни салыры эрээжок чугула.

Чеҥсекти бүгү-ниити дүжүрер болгаш чүмүл-даа мурнунда ядролуг чеҥсекти дүжүрер амгы үениҥ үндезин айтырыгларының бирээзи болур. Бо күүнеерде шериг сорулгаларында чарыгдан турар хөй курдаалырларны кижиге бараан болдурар, улустарның чаагай чорууна база аас-кежиниге бараан болдурар дээш чеҥсекти өлөрге бүдүрери сокладыры, чеҥсекти дүжүрер талазы-биле практиктиг хемчегерже шилчаарын бистиҥ улустарывыстың мурнунга бүгү делегейниҥ улустарывыны мурнунга бистиҥ сорулгавые чалаайн.

Совет Эвилелиниҥ Коммунистиг партиэазының Төп Комитединиҥ Чиҥгиле секретары, Совет Эвилелиниҥ улустарының удурлукчузу, эш Леонид Ильич Брежневтиҥ кадыкшылы дээш!

Совет Эвилелиниҥ улустарының чаагай чорууну болгаш аас-кежии дээш!

Бистиҥ партиэаларывыстың, чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында кады ажылдажылга болгаш найыралдаашаа!

Социализмниҥ болгаш коммунизмниҥ тиилелгези дээш, улустар аразында тайбың база кады ажылдажылга дээш!

Мында олуруун турар бүгү кижилерниҥ кадыкшылы дээш!

Дүштеки шайлалга чыглыг. Найыралдыг байдалга боон эрткен. (СЭТА).

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Кызыл туктуг ферма

Малдан алыр продуктуларны улам көвүдүр дээш Тес-Хем районуун ажыл-ишчилери онгу беш чылдың башгайгы чылында планныг показателдарны болгаш адаан социалистиг хүлээлгелерни хүүсаа бетинде күүседири-биле кызымак ажылдап турар. Районнарының сүт сааттазының талазы-биле социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда олар чорун, күрүнеге сүт садарының чыл планын ноябрь 16-га чедир 125,8 хуу күүсеткен.

Күрүнеге сүт садарының талазы-биле районнуң планныг показателдерин күүседиринге «Чодураа» колхоздуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективиниң киргеи үлүг-хүүнү улуг.

Коммунистиг күш-ажылдың коллективиниң бедик адын чаалап алган бо фермадың ажыл-ишчи чүгле районда эвес, а республикада сураглыг. Ажыл-ишчи сааҥчылар коммунистиг ёзу-биле ажылдаар, чурттаар, бодаарының чедиш алган чедиишкинин эң-оруунге дамчыттынган турарын чедип алыр талазы-биле кызымак ажылдап турар.

Күш-ажыл кижизин кааптаар. Ажыл-ишчи сааҥчыларының бүлүг иш телеэитин-биле үрелеткен. Планныг показателдерны болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин дөктаамал ажыр күүсеэири келгени дээш районнуң ажыл-агыйлар аразынга шилчиир. Кызыл үүрүн бо фермага 2 квартадың үлаштыр тырыскан.

Коллективтиҥ мурнакчы сааҥчылары Сайлчаа Эртине, Оюмаа Баткар, Нуралт Манырык болгаш оон-даа өскелер онгу беш чылдың башгайгы чылында күш-ажылчы чедиишкиннерниг ажылдаан. Олар үгле эки ажылы-биле эвес, а хөй-ниитиниҥ ажылына идепкейлиг киргиилгези-биле база сааҥчы эш-оруунге үлегерлиглер.

— Сүт-бараан фермазының коллективи онгу беш чылдың башгайгы чылына алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеэинге, планнаан ажыр 48 тонна сүттү күрүнеге саткан. Сүт садары ам-даа үлемчылавышаан — деп, ферманың эргелекчизи Чооду Баткар сеткил ханыышкын-биле чугаалады.

— Сүт саалдады кызырлыр байдал бар бе, бригадир?

— Чок. Эрткен чаҥын бир саар инекке оналаптыр 9 литр сүт саап турдувус. Ам ол саалдан кудулаайн тур бис. Фермадета чыпытқы шугумун солуп турарынаан бо хүннерде электри чырыы чок. Ынчангаш чемни чымчаар хаҥнындырып бээр херектеэиривис ажылдавайн турар. Ам каш хонуктаан ээдеп сүт саалдазы үлаш кевүдүр.

СЭКП райкомунуң бюро ненжигүнү Чооду Намчаковичиниҥ удуртканы бо ферманың коллективи кыштаглаашкынга эки белеткенген, бодуун мал чемин фермада четчириивиле дужурун алган. Чайын олар боттарының күжү-биле 100 тонна сиген белеткээр планын 207 тоннага күүсеткен.

Республиканың мурнакчы сааҥчыларының бирээзи, Маадыр-ие, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Чедей Баткар ам пенсиияже үнүп-даа, дагдыныкчы хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, сааҥчыларга байлак арга-дүржулгазын дамчыдып турар. Оон сааҥ турган инектерин уруу Оюмаа Дүлээн алган болгаш ферманың мурнакчы сааҥчыларының одуруунга кирген.

— Сааҥчының чымчыгы, солуп ажызын шилип алганым таварыга эвес — школачы чылдарывда-ла авамның инектерин сааҥып, сааҥны болуруп шиитирлээн мен —деп, Оюмаа чугаалады.

— Сүт — чемниҥ эң дээжиэи. Сааҥчы кижи ынчангаш хүндүлүг ажылды кылып турар. Ол дээрге аас-кежиндир—деп, Чедей Хураганзаевнаның чугаазынга ключаа каттыжыпаа боор. Оон уруу комсомолчу кыс Оюмаа Баткар незиниҥ соон салгаан сааҥчыдыр.

Кызыл туктуг ферманың сааҥчылары чылда алган хүлээдгелерин эрестиг күүседип, созүүге ээ болганнар.

М. НАЯЧАН.

ЧУРУНТА: Оюмаа Баткар дагдыныкчы авазы-биле.

Цехте төп

Кызыл-булуун. Кандыг-даа будүрүлге, адбан организацияга черинге баргаш, шуптуг аттыг түскай өрээлдя бо-да көөр бис. Тургусаан черинниҥ аайы-биле оларның хемчээли база ажыгаҥы. Улуг организациялерде, будүрүлгелерде ийиги дедгем болгаш чырык өрээлдя кызылбулуун кылдыр дерээи болгулаар. А кодээде хойнуу бригададар, фермалар топтеринде кызыл-булуунар—бичии организациялер.

Шиитиэи өрээлдерни чер бурулуннде чүге тургускаанын, олар чогум кандыг ажылдыгтыл? Бир катап В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүтүү» комбинаттың транспорт цехинде шестком даргазы Б. Волченкобиле чугаалажып оргаш, шиитиэи айтырыгны салган мен.

— Кызыл-булуун дээрге түс черде ажылдап турар коллективтиҥ кежигүннериниҥ ортузунга агитатор-массалыг болгаш политико-кижизидиргелиг ажылдар чорудар тоо-тур. Цехтерде оон өске хөстуг чер чок болганда, кандыг-даа хураа-суглаанны, ужуражылгаларны аҥаа эрттирер апаар. Ол ышкаш ажылчынарниҥ, албан-хаакчыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг, политиктиг сорединдеэиниҥ база кызыл-булукмарга чорудуп турарын билдингир. Ынчангаш кандыг-даа коллективтиҥ кындыг хүсэй ориолдыг болуруу—үениҥ метелдээн апаргандыр—деп, Виктор Васильевич чугаалады. — Чүгле удуг-даа, биче-даа кызыл-булуунуң шиитиэи өрээлдеги ыяш-ажылы болгаш шиитирлээриниҥ улуг-биле кады ажылдажылганы кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар. А кодээде хойнуу бригададар, фермалар топтеринде кызыл-булуунар—бичии организациялер.

Шиитиэи өрээлдерни чер бурулуннде чүге тургускаанын, олар чогум кандыг ажылдыгтыл? Бир катап В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүтүү» комбинаттың транспорт цехинде шестком даргазы Б. Волченкобиле чугаалажып оргаш, шиитиэи айтырыгны салган мен.

— Кызыл-булуун дээрге түс черде ажылдап турар коллективтиҥ кежигүннериниҥ ортузунга агитатор-массалыг болгаш политико-кижизидиргелиг ажылдар чорудар тоо-тур. Цехтерде оон өске хөстуг чер чок болганда, кандыг-даа хураа-суглаанны, ужуражылгаларны аҥаа эрттирер апаар. Ол ышкаш ажылчынарниҥ, албан-хаакчыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг, политиктиг сорединдеэиниҥ база кызыл-булукмарга чорудуп турарын билдингир. Ынчангаш кандыг-даа коллективтиҥ кындыг хүсэй ориолдыг болуруу—үениҥ метелдээн апаргандыр—деп, Виктор Васильевич чугаалады. — Чүгле удуг-даа, биче-даа кызыл-булуунуң шиитиэи өрээлдеги ыяш-ажылы болгаш шиитирлээриниҥ улуг-биле кады ажылдажылганы кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар. А кодээде хойнуу бригададар, фермалар топтеринде кызыл-булуунар—бичии организациялер.

Шиитиэи өрээлдерни чер бурулуннде чүге тургускаанын, олар чогум кандыг ажылдыгтыл? Бир катап В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүтүү» комбинаттың транспорт цехинде шестком даргазы Б. Волченкобиле чугаалажып оргаш, шиитиэи айтырыгны салган мен.

— Кызыл-булуун дээрге түс черде ажылдап турар коллективтиҥ кежигүннериниҥ ортузунга агитатор-массалыг болгаш политико-кижизидиргелиг ажылдар чорудар тоо-тур. Цехтерде оон өске хөстуг чер чок болганда, кандыг-даа хураа-суглаанны, ужуражылгаларны аҥаа эрттирер апаар. Ол ышкаш ажылчынарниҥ, албан-хаакчыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг, политиктиг сорединдеэиниҥ база кызыл-булукмарга чорудуп турарын билдингир. Ынчангаш кандыг-даа коллективтиҥ кындыг хүсэй ориолдыг болуруу—үениҥ метелдээн апаргандыр—деп, Виктор Васильевич чугаалады. — Чүгле удуг-даа, биче-даа кызыл-булуунуң шиитиэи өрээлдеги ыяш-ажылы болгаш шиитирлээриниҥ улуг-биле кады ажылдажылганы кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар. А кодээде хойнуу бригададар, фермалар топтеринде кызыл-булуунар—бичии организациялер.

Шиитиэи өрээлдерни чер бурулуннде чүге тургускаанын, олар чогум кандыг ажылдыгтыл? Бир катап В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүтүү» комбинаттың транспорт цехинде шестком даргазы Б. Волченкобиле чугаалажып оргаш, шиитиэи айтырыгны салган мен.

— Кызыл-булуун дээрге түс черде ажылдап турар коллективтиҥ кежигүннериниҥ ортузунга агитатор-массалыг болгаш политико-кижизидиргелиг ажылдар чорудар тоо-тур. Цехтерде оон өске хөстуг чер чок болганда, кандыг-даа хураа-суглаанны, ужуражылгаларны аҥаа эрттирер апаар. Ол ышкаш ажылчынарниҥ, албан-хаакчыларның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның экономиктиг, политиктиг сорединдеэиниҥ база кызыл-булукмарга чорудуп турарын билдингир. Ынчангаш кандыг-даа коллективтиҥ кындыг хүсэй ориолдыг болуруу—үениҥ метелдээн апаргандыр—деп, Виктор Васильевич чугаалады. — Чүгле удуг-даа, биче-даа кызыл-булуунуң шиитиэи өрээлдеги ыяш-ажылы болгаш шиитирлээриниҥ улуг-биле кады ажылдажылганы кадбартып, күш-ажылдың делегей хуваалдазынга, делегейниҥ үнелиг чүүлдер солчулгазынга идепкейлиг киргиин турар. А кодээде хойнуу бригададар, фермалар топтеринде кызыл-булуунар—бичии организациялер.

ПРОФКОМНУҢ КОМИССИЯЗЫ

САРАТОВ. «Нитрон» будуруге катумжыышкылының профсоюзлер организациязының будуругенин ажыл-ижичилерининг күш-ажылының база дыштамылгазының байдалын экижидери-биле хей чүүдерин кылып келген. Профкомнуң комиссиялары будуруге-монтаждыг, хей-шинги контролдунуң, чуртталга-аныдырал, социал страхованиениң, күш-ажыл камгалалының болган эвес-даа комиссиялары идепкейлии-биле ажылдаан. Олар шупузу он беш. Комиссиялар профкомнуң күзелиишкинилерин эм-не чүүл айтырыгларже инвенизерниге дузалаан.

Будуруге черни онгу беш чылдың башкайы чылында эдлечии чедиишкинии-биле эрттирип, планнан ажыр продукциязы будуруп үндүрген. Продукциязының беш кемнерлеринге Күрүшенид шпнар демдээ тывысхан.

Будуруге черниид фондузундан акша-харсигни-биле химиктерниң сууруп тудуп эгелээн.

ЧУРУКТА: (создагай талазындан он талазынче): монтажниктер бригадазы А. Фомин, В. Деров, монтажник В. Котлиров, ажыл башкарыкчызы В. Скородумов олар.

Ю. НАБАТОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КЫЗЫЛ ТУКТУ САЛБАС ДЭЭШ

Интервью

Кызылдың каттышкан садыг коллективи онгу беш чылдың башкайы чылының эрткен айларында бедик күш-ажылчы көргүзүглерни чедип алган. Үшкү кварталдың түнелеи-биле садыг организациязларының ортузунда калбыргап социалистиг чарыштың тиилекчизи болбушаан, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиининг, облпрофсөвүлелдиң болган ВЛКСМ обкомунуң шилчилер Кызыл тугу-биле болган бирги чергенииң диплому-биле ол шаннаткан. Чоокта чаа бистиң корреспондентивис бо коллективке чораан. Кызылдың каттышкан садыг коллективиниң директорунуң оралакчызы К. К. Углева-биле интервью кылган.

— Клавдия Кирилловна, силериҥ коллектививисти Кызылдың каттышкан садыы деп адап турар болгай. Мында хамаарыштыг ниичүүлерге чүүү сонуургадыр болур силер?

— Чонга хөлүшкак бараанар садыглар — кол сорулгавыс ол, ажылывыстың угланышкынызы-даа ындыг. Ырактың Сыстыг-Хемниң анчыларын, Ырбанның ыыт кежикчилерин, Сарыг партизанының геологтарын, Үш-Белдириниң, Каа-Хем суурлуң чүрттакчыларын болгаш еске-даа суурларның ажыл-ишчилерин үлетүүр, ында-шаа бараанары-биле үзүктел чок хиндырып, бараан болуп турар бис. Коллективтиг харылзал турар деиистээри долгем болганда, бараан сөөртүлгезин чогуур үеэниде хандырары эртежок чугула. Бо айтырыг чедиишкиниг шинтиирлеттинии турар. Чүрттакчылыг суурларда турар садыг четкилерин коттыштырып турар төвү-даа, ында бараанарны кадагалап шыгжаар складтар-даа мында, Кызылда туруп турар.

— Республиканың садыг организацияларының тиилекчизи коллективтиг күш-ажылчы хүнеринге донгуу-биле доктаап көрүкерем, Клавдия Кирилловна?

— СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Иденумунуң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң бешки сессиязының шинтиирлеринге, ол ышкаш ТК-ның Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чалбыштыг сесперинге сорук киргеи коллективтиң кежигүннери онгу беш чылдың башкайы чылының соолгу айларында планның даалгаларын хуусаазында күүседир дээш бедик көдүрүүшкүнүг ажылдап турар. Бо чылдың эрткен он айларында 250 ажыг муң рубльдиҥ бараанның планнан ажыр саткан. Бараан саарылгазының байдалы чыл эгелеңден тура экижээп. Үлетүүр бараннарны садары ажып-чем барааннарды садарындан ковуудээп. Амыдырал хандырылганын, бажыг херекселдериниҥ барааннарын сайгарып саарары чыл сагында өгүп турар апаргап.

Садыгның материал-техниктиг базазын элээп калбартин. Кызыл районуң төвү — Каа-Хем суурда садыг аликчылар боттары бараанарны шилип алыр ажып-чем магазинин бо чылын ажыгларда киргеп. База ол ышкаш од-ла суурда болгаш Ардан станциязында чаа столоваялар ажылдап эгелээн.

— Мурнакчылар хей арга бе?

— Оларның саны арбып. Ырбанның садыг четкизи (эргелекчизи И. Якунина), Каа-Хем суурда Т. Меткелькованың эргелекчилеп турары № 2 магазинниҥ даараан хептер садар салбыры. Элегес-Аксында А. Тимошенконуң эргелекчизиниң садыг четкизи болгаш еске-даа коллективтер чыл эгелиидеп тура паш удаа социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп, шилгарап келгеннер.

Ажылдың чедиишкинии кадрларның оныатпаан херээ-аайларында кылган ураи-шевер, чогаадыкчы ажылының түнелдерии үндүргеннер.

Семинарның киржикчилерге 1976 чылда бышкан платьелерниң, чайгы-шыйкы топтарның, национал хептерниң хевирлерин бараалгатпаннар. 1976 болгаш келер-даа чылдың хеп модельдерии чогаадып, кылырлыпың талазы-биле бирги черии Ак-Довуракның амыдырал хандырылга комбинадының бижыкчыларының киржикчилерге сонуургал көргеннер.

Бижыкчыларның семинары «Чечек» ательеге болган. Анда ательениң даараан кылыгларын база делгеп көргүскен.

Чыл сагында-ла эрлеп турар мындыг семинардан ангыда комбинаттар болгаш ателье-лер-даа боттарының кааглыг көргүзүглерин база кылып турар. Бо семинарның киржикчилери чүгле хаалгыг эвес, харын ажык көргүзүглерни кылыры чогге дыка тварымчалыг болгаш оларның негелдерхереглелдерии долузу-биле хандырарынга идиглиг болуруп онзалап демдеглээннер.

А. КОРНИЛОВА.

Көргүзүглүг семинар

Республиканың чонга ачыдуза чедирер бүдүрүгелериниҥ ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планның даалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир, продукциязының шынарын улам экижидер болгаш бүдүрүгенин ажыктыг чоруун бедидер дээш социалистиг чарышты келбартпышаан, беш чылдың башкайы чылын күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доозар дээш кызымак ажылдап турар.

Продукциязының шынарын экижидип, дараглыг кылыгларның аян-хевирии таарымчалыг, чарат кылдыр чаартырынга дуржулга солчуушкуну үлүг рольдуг. Ынчангаш республиканың чонгун аймдырал хандырылга министерствозу чылдың-на көргүзүглүг семинарларын бижыкчыларның, дуржулганың содуштуруп, эм дээре мастерлерниң ажылы-биле оон киржикчилерии таныштырып турар. Бо чылдың ыыт дыг семинарын бижыкчыларның ашылынга турасхаакан. Кызылга республиканың бүгү районнарының бижыкчы мастерлери чыглып келгеш, ноябрь 20—21 хүнеринде боттарының 1976 чылдың ол семинарын киржикчилерге болгаш жюри кежигүнеринде Самагалдайның аймдырал хандырылга комбинадының бижыкчыларының эжелеми эр үлүстүн национал хейлериниҥ эки деп демдеглээп. Ынчалаа-даа оны даараанының шынары куду бюргa, бирги черии тывысплан. Ол ышкаш Чадаапа ательениҥ ажылдакчыларының кылымал будгаарны ажылап турганы, даараны национал тонуи семинарның киржикчилерге сонуургал көргеннер.

Чыл сагында-ла эрлеп турар мындыг семинардан ангыда комбинаттар болгаш ателье-лер-даа боттарының кааглыг көргүзүглерии база кылып турар. Бо семинарның киржикчилери чүгле хаалгыг эвес, харын ажык көргүзүглерни кылыры чогге дыка тварымчалыг болгаш оларның негелдерхереглелдерии долузу-биле хандырарынга идиглиг болуруп онзалап демдеглээннер.

А. КОРНИЛОВА.

ӨЛ ЫЯШ-ДОҢ КАЖАА

Черниң кырып хар шагдала шүглап алган, соок бап дыңзаан.

Туралыгда "Сереғиин, Суптакта Дамбашың кыштагларында кышка бедеткел түлүк, Ийе, кажаа түлүү чаа эгелээн. Артында-да, ол ыяш-биле дон хаю кырында. Чаржынгыг-ла чүве! Шиидыг кажааны тудуп-даа алыргa, ажыы бар бе, ыяшаш? Мал ыяктап ат болбас бе? Ол дутайын Бэй-Тайга районда «Кара-Хөл» колхозтуң бөлүктер черии, түскей эртемнидери биилип турардар боор.

Хойну эрте хуроганнадыр талазы-биле хемчегларии ап келген бис. Ам чаңгыс ай болдурта-ла ол чымыштыг, харылсалгалыг болгаш берге ус келир. А колхозтуң чамдык кодаиларында кажаалар белеп эвес, чаш хураган кажаалары колзинарның деп келинде чок. Оон үжурундан ол ыяш сыштыылар ужур тургустунуп келген. Бо дутайын районуң кодээ ажыл-агый эргелеп чүү деп бодап турар ирги!

С. ХЕРТЕК.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

УЛУГ УЖУР-ДУЗАЛЫГ АЯН-ЧОРУК

БУХАРЕСТ. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарыныҥ Л. И. Брежневтиҥ Румынизиниҥ Социалистиг Республикатынче найыралдыг аян-чоруу румын парлалганың кичээнгейии хаара тутхан. Төп солуннар аян-чоруктуң башкайгы хүнүнүң дугайында делегереигей материалдарны парлап үндүрген. Хүндүлүг совет адазының утказының чүректии ханызындан болганын, Бухарестиниҥ кудумчуларынга байырлалдыг байдалдарны репортажтарда демдеглээн. Л. И. Брежневтиң Н. Чаушеску-биле беседазының дугайын солуннар дыннаткан. Күрүше Советиниҥ ордузунга аштекки шайлапта үезинде совет болгаш румын үдуртукчуларының солушкан чугааларын парлап үндүрген.

Ол аян-чорук болза румын-совет харылзааларының төөгүзүнге онза чугула болуушкун болур. РКП биле СЭКП-ниҥ, Румыния биле Совет Эвилелиниҥ, ийи чурттарның улустарының сырый найыралын, хей талалыг кады ажылдажылгазын болгаш эп-сеткил каттыштырылгазын докгаамал хогжуп турарын илередип турар. Хей талалыг румын-совет харылзааларны дүрген хогжудеринге эштер Н. Чаушеску биле Л. И. Брежневтиҥ аразында ужуражышкыннар болгаш чугаалажышкыннар, чедип алдынган дүгүржүлгалар шинтиирлиг ужур-дузалыг болгаи деп, РКП ТК-ның органы «Скынтейа» онзалап демдеглээн.

Ол ужуражышкын бистиҥ партиларывыстың, чурттарывыстың болгаш улустарывыстың аразында найыралды болгаш кады ажылдажылгазы докгаамал ханызындырыңа улуг салыышкын болур, социализм болгаш коммунизм чүргүзүүшкүнүн дүргедиригине, бүгү делегейге социализмниң күжүн болгаш салдарын быжыглаарыңа, тайбыиның, хосталганың база социал деиишилгелиниҥ идедаарыңың тиилелгезиниге арганы бөөр дээрзиите ханы бүзүрелдя илередипишаан, ажылчы чоннар, бистиң бүгү үезиниҥ болгаш Л. И. Брежневтиҥ чаа ужураажышкынынга удуг өөрүшкү-биле болгаш сеткил дамышкыны-биле байыр чедиргеннер деп, солун оон ынай бижээн.

ПРАГА. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарыныҥ Румынизиже аян-чоруу болза, социалистиг дем каттыштырылгазының ииити идеалдары дээш совет-румын найыралды улам ынай чечектелдиреринге бүгү чүүдерии кылыр талазы-биле СЭКП-ниҥ база Совет Эвилелиниҥ быжы беленииниҥ болгаш шинтиирлииниҥ дугайын херечилээн деп, «Руде право» онзалап айытхан.

СЭКП-ниҥ болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиҥ бодумун социалистиг дем каттыштырылгазының улустарының болгаш чурттарының аразында найыралды база кады ажылдажылганы быжыглаар болгаш ханызындыр талазы-биле моғаг чоб күжеииишкиннери СЭКП-ниҥ XXV съездизиниге чарлаан чаагай сорулгаларга бүрээн болган деп, «Праца» демдеглээн. Маркизм-ленинизмниҥ принциптериниге үре-түнненгиг хогжуп турар совет-румын харылзаалар социалистиг бүгү дем каттыштырылгазының экономиктиг күчүзүн, политиктиг салдарын болгаш кампаланыр аргазын күштелдиреринге дузалаар.

Ол аян-чорук «бүгү-ниитиниҥ чайбының бижиглээриның, улустар аразының кады ажылдажылгазын ханызындырының, күрүнелериҥ бот-боттарынга бүзүрежирин быжыглаарының, делегейниҥ социалистиг системазының күчүзүн база чаңгыс эвин күштелдиреринии эрге-ажыктарыңа чүүл-даа мурнунда бүрээн боон турар болганда, Ленининиҥ партиязының удуртукчузунуң, чайбының кампаланында турар эң-не күүзүүг күрүненнин төлээлекчизи Л. И. Брежневтиң Румынияже аян-чоруу делегейниҥ бүгү хей-ниитизиниҥ болгаш делегейниҥ парлалгазының кичээнгейии хаара тутхан деп, «Сменя» бижээн.

БЕРЛИН. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарыныҥ амгы аян-чоруу ССРЭ биле Румынияның аразында найыралдың демээ-биле эгелээн деп, ГСЧП ТК-ның органы «Нойес Дойчланд» солун айытхан. ССРЭ биле РСР-ниҥ аразында шинтиирлеттинии айтырыглар чок деп, солун онзалап демдеглээн. Совет-румын кады ажылдажылганы улам ынай калбартырынга болгаш ханызындырынга үндезиниер бар дээрии ол демдеглээп. Анаа кол фольду СЭКП биле РКП-ниҥ аразында харылзаалардың быжыглаары ойнаар.

ГАВАНА. Румын найысталдың чуртакчыларының СЭКП ТК-ның Чиигине секретарыңа көргүскен чүректиҥ ханызындан үткүн алышкынының дугайында Бухарестиден үлүг репортажты парлап тура, Л. И. Брежневтиҥ Румынияже аян-чоруу пён чурттарның аразында акы-дүммалышкы чорүктүр, найыралдың болгаш кады ажылдажылганың харылзаалардың улам ынай быжыглаарынга барааи болур даарамите бүзүрелии «Хувентуд ребельде» солун илередкен.

РИМ. Румынизиның найысталдыңа ужуражышкынының комчуг улуг найыралдыг болганынче итали «Унита» солун кичээнгейии уландырган. Бухарестиге Л. И. Брежневке көргүскен хүлээп алышкынны итали телевидениениҥ тайылбырлакчызы «байырлалдыг» деп адаан.

БӨНН. СЭКП ТК-ның Чиигине секретарыныҥ Румынияже аян-чоруун «политиктиг улуг болуушкун» кылыр барыын-герман «Штуттартер цайтунг» тодаргайлаан. Бухарестиде боон турар амгы чугаалажышкынынарны мурнунда болгулаан, чиижээлерге, Крымга болган ужуражышкыннарның улаччылаашкынны кылдыр ДПП агентилели үнелеп көргеи. Бухарестиде чугаалажышкыннар ССРЭ биле Румынияның аразында харылзаалары улам ынай хогжудеринге барааи болур деп, ДПА дээр информация агентилели айытхан.

(СЭТА).

Клемент Готвальдының 80 харлааны-биле холбаштыр

ПРАГА. Социалистиг Чехословакияның ажылчы коммандары Чехословакияның болгаш дедегейниҥ коммунистиг база ажылчын шинчилекчилериниҥ шилгараган ажыддакчызы Клемент Готвальдының төрүттүүген хүнүден бээр 80 харлаанын демдеглеп арттыргеннер.

ЧССР-ниҥ башкайы ажылчын президиумунуң орнукшуткан Прагада Жижка даазында Напиинал Памгеенга чечектер салышкынының ёзулалы болган. Ёзулалга ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниҥ Президентии Г. Гусак, ЧССР-ниҥ чазааның Дартазы Л. Штроугал, Чехословакияның Коммунистиг партиязының болгаш уладырын еске-даа удуртукчулары киришкеннер.

Прагада, Братиславада, а ол ышкаш республиканың областтарының база районнарыныҥ төп-терииге байырлат хуралдар болуп эрттирилген. Анаа ажылчы коммар К. Готвальдының харын үзелчилеп чоруктарынга боттарының шинчилеринге илередикеннер.

Соңгу Чехияның хомур-даш бүлүгейииииҥ төөгү Мост хоорайда К. Готвальдыга турасхаалды ажыктаан.

(СЭТА).

АНГОЛА—КНОНУҢ ЧАА КЕЖИГҮНҮ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бир чыл бурунгаар колониалдыг дараалдан хостайган, Африканың түскай догумаан аныяк күрүмеи болур Ангола Улустуг Республика Каттыжыкан Нациилар Организациязының чаа, 146-гы кежигүнү болган. Ол дугаймында шинтиирии ноябрь 22-де болган КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниҥ хуралынга хүлээп алган. КНО-га кирер дугаймында Анголаның дилээн Айыыл чок чорук Чөвүлелиниҥ 13 кежигүннери, оон шинтиирде Совет Эвилели деткеен. АКШ-тың төлөөлекчизи бадылаашкынга киришкеи.

Африканың, Азиияның болган Латин Американың чурттарының төлөөлекчилери хуралга санал бергеш, 100 ажыг чурттарның хүлээп киргеии, тайбыига ынакшылыг күрүне болур Анголаны КНО-га хүлээп алганы Африканың мурнуу чүгүи колониалдыг дараалдан дүрген хостаарынга болгаш ол районда буурай бергеи расписти ёзу-чурумнарны чок кылырынга идиглиг боор деп, онзалап демдеглээннер.

Ангола улустуң тиилегеии болза, делегейниҥ бүгү дениилелиг күштериниҥ расизмниҥ, колониализминиҥ, империализминиҥ болгаш реакциниҥ каттыжкан күштерии тиилээри болур деп, Бенииниҥ, Танзаниязының, Мадагаскарның, Мозамбиктиҥ, Либияның болгаш Африканың еске-даа хамаарыжыпас күрүмелериниҥ төлөөлекчилери медеглеткеннер.

Анголаның КНО-га киргеии болза хей чүс чылдыг колониалдыг эзелелдиҥ болгаш дараалдап улустарны хостаарының решающий чорудулгазын деозарыиче углаиган чүгүлээ базым болган деп бүзүредии ССРЭ-ниҥ төлөөлекчизи М. А. Харламов илередкеи.

ВАШИНГТОНДА УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президентиниҥ эрге-дужаалдыг сонгуткан Дж. Картерге эргечагыргаиы Дж. Форатуң чазааның дамчыдып бээринге белеткелдер Каттыжкан Штаттарда уламчыдаыжыпаан. Эрге-дужаалды ол келир чылдың январь 20-де албан бүүдүү-биле хүлээп алыр.

Ак бажыңга президент Дж. Форатуң Дж. Картер-биле ужуражышкыны болган. Шилчилеге үезии бергедээшкин чоокка эртсин дээш ол үеиин иштиидэ оон чаага келир үеиин президентизиниге долуу деткимчелеи көргүзерии бодуиуи хүлээгеи кылдыр сашаи туралын Дж. Картерге беседа үезиниде бүзүреткеиин Дж. Форд журналистерге дыпкаткан. Шилчилеге үезии «америкапларның чаңгыс эвин катап тургузарынга» дузалаар деп идегелди Дж. Картер илередкеи.

Парлалганың дыпкадып турары-биле алырга, келир үеиин президентиниҥ экономиктиг айтырыгларыны чугаалажып көрүү-биле Бармын чүк чурттарының башкыларыбиле ужуражышкыннар кылыр деп адааны чугаалаан.

Дж. Картер Вашингтонга кампалап, сан министерлериибиле, еске-даа ведомстволарының башкыларыбиле ужуражкан.

СОҢГУЛДАЛДАР СООНДА

КАИР. (СЭТА) ЕАР-ның Үлүс хуралынга чоокта чаа болган сонгулдаар егинее үлүстүң тура-соруунуң ёзулуг илергейлежишкиии бодаан болган чурттаа социал политиктиг күштериин тургустуунуи келгеиниҥ боттуг байдалын көргүскеин дек. «Аль-Ахбар» солун Араб социалистиг эвилелдиин национал-демократтыг (чоон үезелдиг) организациязының кол секретариадының кежигүнү Мухаммед Халиль бижээн.

Сонгулда кампаниязы болган сонгулдаарның бодун сейгарып көрүп тура, ол чөптүг эвес боон, сонгулдалар хеойлуну үрээриниҥ хей таварылгалары-биле тодаргайлаттынган дээрии автор айытхан. Чижээ, АСЭ-ниҥ моогенгей үезелдиг организациязы информациязы болгаш пропаганда талазы-биле долу монополиязы бодунга тургузуп алган болгаш хун-бүрүү үнер солуннарга чөрөн үезелдиг организациянга үдүр өскээниг камгыныны чоруткан. Сонгулда мурнуну демнеелиие моогенгей үезелдиглериҥ кандидаттарыы күрүне ашпарадының бүгү аргаларын ажыглааннар.

Сонгулдаларның түшпелеериие бадылаашкыннарны сагып турар үеде сонгулда комиссиялариың кылган хажыдамчыкшыларының база салдарлыг болган деп М. Халиль оон ынай бижээн. Эдээн кайы хоорайларның болгаш чурттакчылыг еске-даа суурларның кудумчуларына үзе оон калаи база шала өртеткеи хей муи бюллетеньнерии тып алган, организациянын программазын болгаш медеглелдин үзадыы турган чаа үзелдиг организациянын хей кежигүнүнерии полиция тудуп хорудаан.

Сонгулдалдарның эртикеи чогумчалыг эвес байдалы иетеи көөру-биле чуртка иридиктиг комиссиязы тургузарын түшеелиндe М. Халиль иегээн.

Турааскаалдарны камнаар

Совет чазанының чоокта чаа үндүртүлээн хоойлуларын иажчун, өөреиин, танывыш тур мен. «Төөгүнүн болгаи культураның турааскаалдарын камгалаарының база ажыглаарының дугайында» ССРЭ-ниҥ Хоойлуузун иомчаш, кижиниҥ бодалдары хайныр-дыр. Доңчу саналым берип көрейн. Бо Хоойлуунуң ужур-дузазын магадаи тур мен, ону бүгү чонның аразында дарай танывыстарары тергиин чугула. Школачылар, студеиилер болгаш колхозчиниҥ аныяктарынга түскай лекция, беседа болгаш кыска-кыска кичээлдерни дүрген чорудар болза эки.

Республикага бо ажыл бир керек үеде шымбай чоруп, кежигүн дадывырын хамыргылап, хурал-сүтлээны коллективтерге кылып тургулаан. Ам бистиҥ турааскаалдар камгалаар ниитилелдиҥ түскайдан олуртхан харылсалгалыг секретарын дарай тывар, ынчангаш чазактың бо Хоойлуузун херек кырынга боттандырар, тарай бергилээн организациялариың кадап турар, сан-хөөнүн болгаи сурааал ажылын Тывазының ын ырак черлериинге чедир чуруумчудун башкарар ёй келген.

Харылсалгалыг түскай секретары чок болганывдан Тывага чылдың-на кээп турар археологтар экспедициязының бистиң черден чүүү тып турарын, чүүү арттырып турарын хынаваспаан, оон ынай Тывадан чүүү-чүүү ескээр аиларып турарын бижээн турааскаалдарының чиже-дамзыязын кайдыг-даа археолог болуүнүн удуртукчуларындан албайн турары черле чөптүг чүүлге дүүшпейн турар болгаи турааскаал камгалаар Хоойлуну хамыдып турарының тодаргай барымдаазы боөп турар.

Сани далайының алы баар черии шинчип турар эртемденнер он чыл иштиидэ ажылдап келген, оларның тыпкан чүүлдерии чүге музейге делгевейн турарын деп чон иогоп келген. Черде чөптүг айтырыг. Ол болуқ артемденнер бистиҥ Тураскаал камгалаар ниитилелдиҥ башкылары-биле үзүктелип, ында-шаа бараанарны садарындан ковуудээп. Ында-шаа бараанарны садарындан ковуудээп. Ында-шаа бараанарны садарындан ковуудээп.

Бир чамдыкта Ленинградтан, Новосибирскиден шинчилекчилер Тывага чедип келгеш, сөөртүүнүн хөөрелерии казыпкан сүг бөөр-дүр. Олар шыпызыга бижиин болган бистен дашкаар чүүү сөөртүн апаргилеваныпын дапзыязын база-ла көргүсепейн турар.

Төөгү эртеминиҥ кандидады М. Х. Маннай-оол чер иштиидеи казып тыпкан ажылдарыи чылдың-на музейге дужаап берип турар, үнелип чүве бүрүзиите эртем паспортун болгаи тайылбыр сөзүн кады берип турар, ында-шаа бараанарны садарындан ковуудээп. Ында-шаа бараанарны садарындан ковуудээп.

Маан саналым болза, Тывага четкилеп келер археологтар болгаи база республиканың археологтары чайыы чөр иштиидэ болгаи чер кырында төөгүнүн тураскаалдарын шинчилеп, музейниҥ муруиида бистиҥ тураскаал камгалаар ниитилелдиҥ секретарыиа болгаи оскедаа хамаарыжкан албан черлериие шынчыдар бижиин көргүзер—чөпшээрелии алыр, тыпкан материалдарын ходга тутсуп бөөр болгаи эртем ёзугаар бижигликкй ханызын, паспорттарын болгаи тайылбырларын чаңма каккаш, дужаап бөөр, оон тып музейге делгеер болгаи шыгжаарыа кыгжөөр болза эки.

М. КЕНИН-ЛОПСАҢ.

УЛУСЧУ чогаадылга ФЕСТИВАЛЫ

Ажыл-ишке алдар туткан

Агитбригадалар — партияның масса-политиктиг ажылынга дузалакчызы, ажылчы чонуң культура хандырылгазының талазынче клуб ажылының эң ниге даймычы, шалыкның болгаш дээштиг коллективтери болуп турар.

Республика найысыладынга районнардан келген 14 агитбригаданың чышкорүдээге идепкейлиг киришкени — бистиң культура амыдыралывыска улуг болуушкун болган. Мурнуңдагы көрүлделербиле деңнеп көөрге, агитбригадаларның программалары шинээлыг, иштин негелделерге дүүшкен, киржикчилериниң, удуртукчуларының мергежили өскен боон турары өөрүнүүр. 30—40 минута дургузувда районуң база хамаарыжы турары ажыл-агыйының ажыл-ижин, амыдыралын, СӨКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлериниң амыдырапга боттанып, Улуг Октябрьның 60 чыл ооң телеттиг уткуур дөш сопиалистиг чарыштың кадбарын турарын сценага көргүзери — харысалгалыг болгаш хүндүлүг соруулга.

Ажылчының күштүг
холу херилгеш,
Аштыг болган түрегелди
үзүткээн.
Чонуң ишчи күзелсоруу хайныккаш,
Чоргаар шөлээн чурттагпаны чаяаган — деп сураггаан ырының бо одургулары бүгү агитбригадаларның кыйгызы болуп, Совет Тывазының бөгүнгү маадырлыг ажыл-ишчи киживериниң дугайында йөрээл ыры, шүлүк, сырыныг сыгыт дээш агитбригаданың ооң-даа өске янзы-бүрү дериг-чепсээ ажыглаттынган.

Бин-Хемде мурнакчы механизаторлар В. Г. Саваев, Н. Ф. Куш, В. Р. Даржай, күш-ажылдың мурнакчылары С. Б. Күжүгет, Г. И. Баеундук, А. Т. Маады, хөжүлар С. Д. Ооң, К. О. Оолак оларның дугайында «Челээш» агитбригаданың программазындан билип алдывыс.

Эрзинде Кунгаа Бадаага удурткан № 3 хойжу бригада республикада бирги черни эзлээнин. «Чаа оруқ» колхозтуң мурнакчы хойжузу Севилбаа Анай халас путёвка-биле Кавказ, Крым эргээш келгенин, Эрзин район күргенеге дүк садарының планын 113,2 хуу, этти — 112,6 хуу, сүттү — 113,7 хуу күүсеткенин «Хүдүмзүрүт» агитбригада чорчаарал-биле чарлап турду. А Бай-Тайгадан келген «Ажылчынга—мактал, чалгаага—чаныык» деп программалыг «Аялга» агитбригада «Бай-Тал» совхозтуң директору Совет Байыс-оолдуң, сааңчы Роза Билчейдиң, эмчи Валентина Давдарының, тудугжу Яков Базырның болган өскелерник-даа чурүктарын ол-ла хевээр чураап, мактаал-йөрээлин салып, ырианы корүштүг болган. Каа-Хемден келген «Романтиктер» агитбригада мурнакчы сааңчы Нина Степановна Русских-биле интервьюну көргүүлерге магнитофон дамчыштыр дыңнадытмадаа кылгаш, Ю. Кюнзегештиң созүүнге Р. Кенденбильдиң «Сааңчылар» деп ырызын тааланчыг ырлап берди.

Агитбригадалар түгле чедишкиннер, мурнакчы киживер дугайында темаларга доктаавайн, бистиң бурунгаарлап орар чурттагбыска шаптык кадып, эрги шагның багай чаңчылдарындан адырылбайн чоруур арагачыларны, самыгдакчыларны, маңгыстаачак амыдыралдыг кижилерни чаза сойгалап, чидиг кожамык, кыска интермедия, басня-биле шүгүмчүлеп, шоодуглуг чүрүк-биле, фотоаппарат-биле, прожекторлуң чидиг хереңнеге ол чиртип көргүскеннер. Шүгүмчүлел чок агитбригадалы кандыг агитбригада дээр боор!

Күрүк аарыг бир-ле уруг
Клубка кээп тыртa
берген.
Эрте берзе канчаар
дээштиң
Эмчи чалап экжелгендир.
Чажыргап чоор, ооң
шинчээш
«Чарлстон» деп аарыгдыр дээн.
(«Тинзелге» совхозтуң «Дүжүт» агитбригадазының программазындан).

Тес-Хем районнуң «Кадак-Хамар» агитбригадазы доктаамал ажылдан, районнуң девискээрин кезип, шинда таварыжы көөр четпестерни эскерип, бо-ла кожамыктай каапгарын солуннар арнынарындан номчуур болгай бис. Агитбригаданың коп маадыры — Туран-оол арагачы агроном дугайында мынчар шүлүктээн:

Адар данның медээчизи
Аскыр дагаа эдө берген.
Агроном оол Александр
Ажыл-ишче ам-даа
үнмээн.
Чүге?
Чүге дизе билдингир-дир
Чүдей берген чыдары
ол-дур.

Бин-Хемнин «Челээш» агитбригадазының «13 дугаар шалын». Мөңгүн-Тайганың «Дамырак» агитбригадазының «Водка биле Боржоми» деп сатиристиг интермедиялары тывыптыр, дээштиг.

Агитбригадаларның арга-мергежилэ бедиш, сайзыраанын демдеглевишаан, коп-коп четпестерни демдеглээри чугула.

Кызыл хоорайның «Аялга» агитбригадазы конкурстуң бүгү негелделерин боттандырып, чаа, солун, «Копеек, минута болгаш граммнар дугайында» деп программазы белетээн көргүскеннер. Ынчалза-даа бо чаа агитбригада доктаамал ажылдавайн, көрүкчүлер мурнуңга концерт, агитация ажылын чорутпайн турарын жюри демдеглээн. Эрткен чылдарда республикада эң-не дээре деп санаттырып турган, агитбригадаларның Бүгү-эвилел көрүлдезининг лауреаттары — Чөөп-Хемчиктиң, Эрзиниң, Каа-Хемниң агитбригадалары бо көрүдээге кошкак сценарийлерлиг, дайынчы, шалыкның шыпарын сулгарадыпканын жюри айыткан. Чамдык агитбригадалар (Тандыда Хову-Аксының, Барыын-Хемчиктиң «Мажалык», Кызыл районуң Кунгуртугдан, Тес-Хемнин) концерт номерлерин чаңыс одурут шүүлүктербиле азы мурнакчыларга йөрээл, кыйгырыглар-биле сомалап селип бижээш, сценарий деп санап турары — ук коллективтерде чогаадыкчы, тывыныгыр чоруткун чогун илереткен.

Культура-чырыдыышкын ажылынның техниктиг дериглезин, аппаратурazын ажыглавайн турары база бир четпес талазы. Эпидиаскоп, магнитофон, фотоаппарат, кино көргүзүлери — бөгүнгү агитбригаданың коп чепсээ. Агитбригадаларның база бир четпес талазы — режиссура ажылын шуут чорутпайн турары. Үениң негелдези — бодуун концерт-даа бол, агитбригада программазы, клуб кежээн — бо бүгүде режиссура дүрүмнерин ажыглаары боон турар.

Эң эки режиссура дээш тускай дыңнадыг, культураның хоочун ажылдакчызы, «Кызыл тараачын» совхозта Культура бажыңының директору Марк Оюнга, эң эки сценарий дээш шиңнадыг Кызылда «Геолог» Культура бажыңының директору Борис Коротеевке тывыскан.

Агитбригадаларның көрүлдези оларның моон соңгаар идепкейлиг ажылдаарынга чаа күштүг немеп, арга-дуржулгазының бедиңнинге идиглиг болган.

С. БАИР,
көрүдде журналының кежигүүн.

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозтуң «Малчын» агитбригадазы сценада.

В. СЕМЕНКОВИЧ биле А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозуу.

ЭЖИШКИЛЕР

Кызылдың башкы институдунда ча адарының секциязы тургустунга-ла ийи чыл ажып турар. Ону бедик мергежиндиг хөй-ниитичи тренер, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң спорт мастери Владимир Сырат удуртуп турар. Амгы үеде секция бодуңуң ажылын эгелээн, шинда ниитизи-биле 15 оолдар, кыстар боттарының спорттуг мергежилин бедидип турарлар. Бир онзагай чүве чүл дээрге ча адыкчыларының арга-дуржулгазы чылдан чыла улам бедип, бо кыска үенин иштинде безин спорт мастерииге ийи кандидатты болгаш бирги разрядтың үш спортчуларын белеткээн. Олар институттуң болгаш республиканың шилиндек командаларының кежигүннери, улуг маргылдааларга республиканың ат-алдарын камгалап, чедишкинниг киржип турарлар.

Физика-математика факультединиң студентилери Михаил Филатов биле Сергей Хөө-оол олар база ол секциянын кежигүннери. Студентилер общежитиезинин 302 дугаарлыг өрээлинге кирип келгеримге, М. Филатов ча, согунарын сеттеп, кыраан олур. Ооң амыдыралында эрткен оруун сонуургап, айтыра бердим. Ол болза Якут АССР-де ат-сураглыг могелер чуртту, олимпий оюннарының чемпионнары, делегейде алдаржаан Роман Дмитрев, Павел Пинигин суглариың төрээн чери Чурапча суурдан келген комсомолчуларының бирээзи, бодуңуң болуңуң комсоругу.

Ам Михаилдиң ажы, чаңгыс секцияла кады чоруп турары Сергей Хөө-оол-биле база таныжып көрээлиптер.

Сергей Хөө-оол-биле үш чыл бурунгаар таныжкан мен. Ол амгы үеде физика-математика факультединиң 3-кү курсунда өөренип турар.

Ооң спортка чандыкшылы бирги курстан-на эгелээн. Баштайгы үеде ол хостуг хүреш секциязынга чоруп, маргылдааларга чедишкинниг киржип, бодуңуң деңзиниите институттуң чемпиону-даа чораан. Бир-ле катап институтка ча адарының секциязын ажытканы чарлап каанын коруп каан, оңу сонуургаан, кирип алган. Анаа баштайгы үлээда бергелер тургаш-даа болза, салым-чаланныг ооң бодуңуң мергежилин бедидип турган.

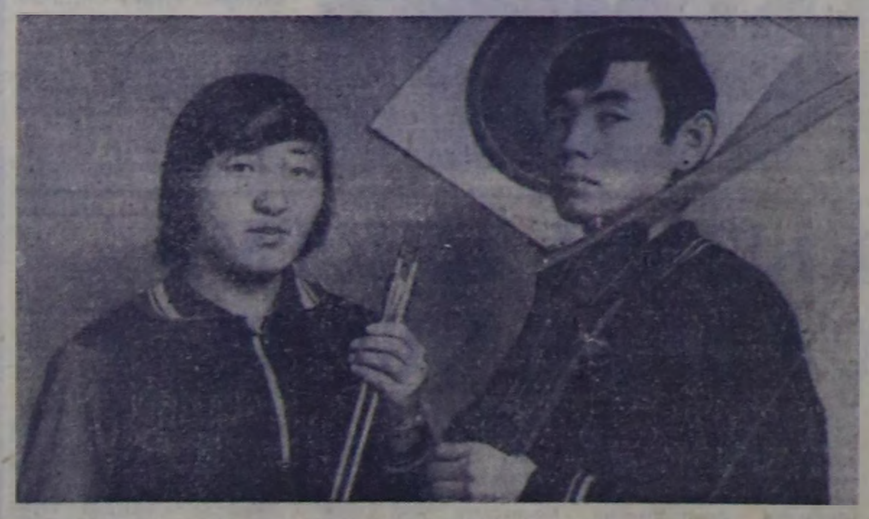
Спорттуң национал хевирлеринге Тыва АССР-ниң спартакиадазынга үшкү черни эзлеп — бирги разрядтың нормазын күүсеткен. 1976 чылдың июнь айда Чуваш АССР-ниң төвү Чебоксары хоорайга ооллар аразынга РСФСР-ниң бирги чери дээш болган маргылдаага бистиң командавыс ниитизи-биле алдыгы черни эзлээн, а Сергей бирги разрядтың нормазын каталтаан.

Бо чылдың августа Москва облазының Химкиги хоорайга РСФСР-ниң «Динамо» спорт ниитилелиниң бирги чери дээш маргылдаага Сергей Хөө-оол ССРЭ-ниң спорт мастериже кандидат деп атты чедип алган. Ол адын сентябрь айда Москва хоорайга болуп эрткен «Россияның кубогу» деп маргылдаага база катап бадыткаан.

Сергей база ажы ышкаш, эки өөредилгелиг, хөй-ниитичи комсомолчуларның бирээзи.

В. БАИР.

ЧУРУКТА: ча адарыңга ССРЭ-ниң спорт мастериже кандидаттар М. Филатов (сөлээгай тавазында) биле С. Хөө-оол.

НЕДЕЛЯ ЭГЕЛЭЭН

«Театр болгаш уруглар» деп Бүгү-эвилел неделязы республиканың хөгжүм-шиин театрында база эгелээн. Неделя үезинде театр коллективиниң тургусканы ыяа, оруе дыңдарда чаа шиилерни хөй кижи көөр. Школачылар болгаш студентилер база өске-даа көрүкчүлер ажаа киржир.

Неделя «Дерт дамдың» деп шиин-биле эгелээн. Ноябрьның 30-де театр «Ревизорну» көргүзер болгаш көрүкчүлер конференциязы база эртер.

Бистиң корр.

НОТАРИУСТУҢ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫНЫ

— Силерниинге диплом хоолгалы шынзыттырып ап болур ирги бе? — деп, бир аныяк кижи Кызылда күрүненик бирги нотариа конторазынга келгеш, улуг нотариус Е. Г. Потемкинадан айтыра-дыр.

— Болур, болур. Түгле силериниң паспортунар керек апаар-дыр — дээш, Евдокия Григорьевна ол кижиниң келген херээн бүдүрүп киришти. Ооң дараазында келген кижи Минусинскиден келген контейнерни алыр бүзүредилге биижиин шынзыдып алыр дээн болду. Дараазында келген ийи хамаатылар садыкчы-садыңалыкчы болганнар. Олар садыглажышкынга керээзин шынзыдып алыры-биле келген. Шак-ла ынчаар, янзы-бүрү дилеглиг, херектиг кижилер конторага улаштыр-улаштыр кээп-ле турар.

Бистиң чуртувуста нотариа контораларының ачы-дузазын чыл бүрүде 30 ажыг миллион кижи ажыглап турар. Ынчалза-даа кижилерниң дыка хөйү, ооң иштинде бистин республиканың ажыкчы чоннарының элээн хөй кезээ, нотариа контораларының ажылының болгаш чонга чедирип турар ажык-дузазының дугайында аки билбес болуп турар. Ынчангаш ооң дугайын кыскажа болза, таймырыпап бижизе эки боор.

Күрүненик нотариа конторалары Күрүне нотариадының дугайында хөйлүга үнелешкеп ажылдап турар. Ол конторалар садыглажылга керээлерни, чагыларны, бүзүредилгелерни болгаш шынзыдыгларны, документилер хоолгаларын шынзыдып, бадыткап бээр эргелиг болгаш хүлээгелиг. Оон ангыда ончу салгалын камгалаар хемчеглерни алыр болгаш ончу салгалын алыр эрге дүгайында херечилелди бээр база өске-даа нотариалдыг ажыл-херектерни боттандырар.

Нотариа конторалары, ооң иштинде Тыва АССР-де конторалар эртен 10 шактан кежээкинниң 17 шакка чедир ажылдап турар болгаш кижилериң ажылдаар шактарын кажнаар соруга-биле субботага хүннериниде хамаатыларны база хүлээп ап турар. Нотариустар бүзүрүлгелер, тудуглар, организацияларже үнүүшкүнерни кылып, чалаашкын ёзугаар бажыңнарга-даа барып турар.

Болуңуң авазы аңаа ончу салгалын арттырар дугайында чагыг кылдыртырын күзеп турарын бир аныяк кижи Кызылдың нотариа конторазынга кээп дыңнаткан. Ооң ыңай авазы база бир ооллуг, болуаарыг, кылаштап шыпаавас, 93 харлыг дээрзин ол немей дыңнаткан.

Чартык шак хире болганда, Кочетов кудумчузунда бир хүү бажынга нотариус чеде берген. Соңга баарында оруна кырган кадай чыгаа. Нотариус Евдокия Григорьевна Потемкина аңаа келгеш, бажының ээзи чүрек аарының хенертен кедерээшкининден чугаалай албас апарганын билип алган. Ынчалза-даа бажының ээзиниң угаан медерелй чүүрт болган. Ынчангаш нотариус херечилерни келдиргеш, ончу салгалын дамчыларының документизин тургузуп киргизер. Имнежилгени болгаш оске-даа арагаларны ажыглап тургаш, ончу салгалын алыр эргени кырганның улуг оглуңа тыпсын турар херечилелди тургускан, а ончу ээзи, холу хиреллиг-даа болза, аңаа адын салган.

Үстүнде адаанывыс Е. Г. Потемкина мышкап, болуңуң ажыл-херээн эки билир, чүткүлдүг нотариустар бистиң республикада эвээш эвес. Чижээ, Е. Г. Бобринский Тандың районда нотариа конторазынга 15 чыл ажыг нотариустап ажылдап келген. Бо узун хугсаанның иштинде ооң кылган ажылынга, ажыы-чаңынга чаңгыс-даа хомудал кээп көрбээн. Евгений Григорьевич совет эрге-чүрүм пропагандазынга идепкейлиг киржип келген. Ооң лекция, беседаларының кол темалары күш-ажыл хөөлүзүү, ССРЭ-де ончу дугайында эргелер, хамаатыларның эргелери болган хүдээлгелери. Эш Бобринский ам Тандың районнуң адвокатгар коллегиязының даргазында ажылдай берген. Ол чаа эргехүдээлгезинге база-ла чүткүлдүг ажылдаар дээрзинге чигзиниг чок.

А. БЕГЗИ,
Тыва АССР-ниң Юстиция министерствозунуң нотариат талазы-биле консультантызы.

Телевидение

НОЯБРЬ 25-ТЕ

7.55—«Неретвага тулчуушкуну». Уран-чечен фильм. 2-ги серизы.
9.10—Музыкалыг чаңсар.
9.20—Ш. Костер —«Тиль Уленшпигель дугайында тоолчураан чугаа».
9.50—«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар класы. «Эндиниль».
10.20—«Маадырлыг чоруктуң» көжер почтазы». Дамчыдыктаны Совет Эвилелиниң Маадыры В. В. Карпов эрттирер.
10.50—«Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы».
11.20—«Ном. Ye. Ноччукчу».
11.50—«Урут болган арыылар». Мультфильм.
12.05—«Чалгызы шуптузу, шуптузу чаңгызы ээдээ». Ленинградтан дамчыдыкта.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

13.10—«Доостуннаан симфония». Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

14.45—«Миллионнарның ленинчи университединиң». «Кодээ ажыл-агыйны сайгарадырыы — бүгү улустуң соруулгазы». Дамчыдыкта СЭКП Владимир обкомунуң секретары Ю. Г. Тесленко киржир.
15.15—Хөгжүм херексолдерииниң «Серенада» ансамблиниң концерти. Ленинградтан дамчыдыкта.
15.45—«Неретвага тулчуушкуну». Уран-чечен фильм. 2-ги серизы.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чаңсар.
17.40—«Спортлотов» тиражы.
17.50—«Кижи болгаш хөөлүү». Профессор А. А. Безуглов эрттирер.

КЫЗЫЛДАН

18.20—«Техниктиг информацииның медээлери». Дамчыдыкта.
18.30—«Авто оруктар ыяа ажаалда-хайгаарал ыяда болгаш сеттелгеннде техниктиг деңшилгее». Документалдыг фильм.
19.05—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдыкта.
19.35—Мультфильм.
19.45—Телемедээлер.
19.50—Телемедээлер (тыва дыкта).
19.55—Чөрээлер.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—Спортчу программа.
21.00—«Миллионнарның ленинчи университединиң».
21.30—Концерт. Улустуң аялгалары.
21.45—«Неретвага тулчуушкуну». Уран-чечен фильм. 2-ги серизы.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага бүргеп, аазыр, чагбас. Агаарның температураазы даглыг черлерге 7—12, артканнарыңга—15—20 градус сооk болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Агаарның температураазы 16—18 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

НОЯБРЬ 25-ТЕ

«НАПЫРАЛ»: «Зорро» (2 серизлиг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды 9.25, «Трактористер» 10.50, 17.45 «Совгу флоттуң оглу» 14.15, 16.00, «Таваржыр ирги бе бе, эргимин?» 12.30, 19.30, 21.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Балдырбозжек» 15.00, 18.40, «Робин Гудтуң согунизры» 16.50, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: Киноклуб «Элэр оолдары», «Шынчы өөнүк Санчо» 15.00, «Афоня» 16.50, 18.50, 20.30 шактарда.

ТЫВАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

Даарта — ноябрь 26-да
Николай ГОГОЛЬДУҢ
«РЕВИЗОР»

деп шиизи тыва дылга болур.
Шиниң эгелээри 19 шак 30 минутага.
Коллективтиг чагыларны хүлээп ап турар.
Телефон № 2-10-59.

СОНУУРГАКТАРГА

Портфельде библиотека

Москва чанында Руза хоорайның чурттакчылары эмчи Г. М. Сагаловтуң эң бичии хемчээлдиг номнарының делгелгезин улуг сонуургал-биле танышканнар. Анаа 200 ажыг эң бичии номнарны делгээн.

Г. М. Сагалов бо херекке он чыл мурнунда хандыкшып, ооң скейнин «Владимир Ильич Ленин» деп шүлүктелиндеп үзүүдүр. Ооң хемчээли 16х16 миллиметр. Эң бичие хемчээлдиг почта марказындан безин бичe. Совет ырларның болгаш шүлүктериниң чыындызы ооң чүгле улуг. Шак мындыг хемчээлдиг номнарның библиотеказын адышка-даа сыңырып ап болур.

«В. И. Ленин. Ооңчу назылар» деп ийи тоонуг эң бичии номну ховар үндүрүлгеге хамаарыжыр, ооң текстизин колдуунда 350 арын чедип турар.

Г. М. Сагалов бодуңун коллекциязының эртинези А. С. Пушкинниң шүлүктериниң чыындызы деп санап турар.

Хабаровскиниң ном үндүрер черинин үндүргени «Оттуг бүрүлер» деп шүлүктер номун дерээнги онзагай. Чыындыда дайынчы холаны капсырлаштырган, инда Совет эрге-чагырга дээш демиселчилерниң ханы бөрашкан Болочаевск суурунуң довурга бар.

— Эң бичии номнар бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының материал болгаш сагыш-сеткил талазы-биле культуразының солун тураскаалдары болур. Оны кылып турар үндүрүкчүлерниң болгаш полиграфистерниң мергежили өзүп орар. Чыл келген тудум-на эң бичии номнарның коллекциязын чыыр кижилерниң саны көвүдеп турар—деп, Г. М. Сагалов чугаалаан.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедишкиннериниң делгелгезинге 1975 чылда эрткен делегейниң ном делгелгезинге Г. М. Сагалов киришкен.

А. СИВЦОВ,
(СЭТА-ның корр).
Руза,
Москва облазы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: индекс 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизиниң 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал киллизиниң 2-37-13, культура киллизиниң 2-23-54, көзө ажыл-агый киллизиниң 2-21-47, таттуур киллизиниң 2-22-64, чагаа киллизиниң 2-41-27, информацин база совет тургузуут киллистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериниң 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефончо долгнар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1800.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыңының талазы биле эргеделиниң типографиязы (Кызыл. Шетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01457.

Бүгү чуртталның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 278 (10263) 1976 чылдың ноябрь 26, пятница | 1925 чылда үнелеттингеден | Өртээ 2 кез.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ Н. ЧАУШЕСКУ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

Ноябрь 24-те Күрүне Чөвүлелиниң ордузунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтин РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-нин Президентизи Н. Чаушеску-биле беседазы болган.

Найыралдыг, эш-хуузунуң байдалынга эрткен беседа үезинде Л. И. Брежнев болгаш Н. Чаушеску кайы-даа таланың сонуургалдыг айтырыгларын чугаалажып көрген.

(СЭТА).

Совет-румын медеглелге ат салганы

Ноябрь 24-те Бухарестиге. Күрүне Чөвүлелиниң ордузунга, совет-румын «СЭКП болгаш РКП-ниң, Совет Эвилелиниң болгаш Румыниянын аразынга кады ажылдажылганы база ака-дуңма найыралды улам ыңай хөгжүдер дугайында медеглелге» ат салган.

Документиге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушеску ат салганнар.

Документиге ат салып турда:

совет таладан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүзүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орадакчызы П. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң РСР-де элчизи В. И. Дроздевко;

— румын таладан: РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, Чазактың Премьер-Министри Маня Мэнеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы Штефан Войтец, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, секретары Илие Вердец, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзүнге кандидат, секретары Штефан Андрей, РКП ТК-ның секретары Аурел Дума, РКП ТК-ның кежигүзү, даштыкы херектер министри Джордже Маковеску, РКП ТК-ның кежигүзү, РКП-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы Василе Пупган, РКП ТК-ның кежигүзү, РКП-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы Константин Митя, РКП ТК-ның кежигүзүнге кандидат, РСР-ниң ССРЭ-де элчизин Георге Бадрус.

РСР-ге чоруп турганының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш оон-биле кады барган кижилер Бухарестиниң ажылчы чоннары-биле, партия болгаш күрүне ажылдакчылары-биле ужурашкан. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Румыниянын Социалистиг Республиказының ака-дуңма харылзааларының чыртыкталынчак коргузүү болу бертеп

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ПЕРСПЕКТИВАЖЕ

Тывага хой ажылын улам хөгжүдер талазы-биле СЭКП обкомунуң X пленумунуң болгаш эрге-чагырганың үстүкү органнарының шиитпирлеринде Эрзин районда күүседип турарының дугайында райкүүском даргазы Н. Б. Тыртык-Караның плеткелээн Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга чугаалакшап, районнуң ажыл-агыйлары хой ажидың хөгжүдээ талазы-биле чамдык эки түңнелдерин чедип алганын демдеглээн.

1974 чылга дешээрге хой, өшкүнүң баш саны 16,8 хуу болуп, 1976 чылда кордүнген даалга 100,1 хуу күүсеттинген. Дүк бүдүрээ 13,6 хуу, хой эъли бүдүрээ 34 хуу оскеп. Хойнуң эрте оодлаашкыныкче шиитпирлеттинмейл турар. Өрүмнээн 31 кудуктарның 22-зи ажылдап болур, ынчалзада оларны харымлаар кижилер чок, суг сөөртүр 28 машиналарның 20-зи ажылдап турар.

Хойжуларның болгаш специалистерниң мергежилин бедидер, оларны бедетизээр, аныктарны хой ажылынче хаара тудар ажыл сула чоруп турар. Специалистер-биле ажылдың кошкаандан оларның ажылдап үнер чоруу хой, зооветеринардыг хемчеглөр четпес, экономиктиг ажыл сула. Оон үскүрүнүң хой ажылының продуктуларының бот-үнезе чигеевйн турар.

Үстүүде демдеглеттингеп четпестер бодза Эрзин район Советтиниң күүскомунун, оон көдээ ажыл-агый будүрүлге эргелеяинин болгаш көдээ Советтерниң хой ажылын хөгжүдериниң перспективтиг айтырыларынче чогуур ынчаэргей салбайн турарында хээрзин Министрлер Чөвүлелиң демдеглээш, бо айтырыгны чугулаган көөрүн райкүүскомга, будүрүлге эргелеливе дааскан. Олар дээрге хойнуң ускаажылдыгазын үндезинин-биле эжиндерп, оон оон соңгаар угланышкынын тодаралыры, тарып боозадыганы калбаа-биле неитередирп, хой ажидының будүрүлге баазазын калбартыры болгаш быжыглаары, мал чемнерин бетөткээрпп көөдедирп болгаш янзы-бүрү болдурары, малчыннарның ажылдап, чуртталырына бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузары-дыр.

Моон-биле кады районда мал кыштагдашкынында четпестерни Министрлер Чөвүлели база айыткап, оларны ларый чайладырын райкүүскомдан пегзээн. Район девискээринге хар эрте, кыдыы чаг тан турда-да, ажыл-агыйлар малды кыштагларже хожудан көжүргеп. Чамдык колдынар чоокка чедир чадагай черге тургэн. Хой кажаалары четпе септеттинмээн, хураган кажаалары чамдык кыштагларда чок. Малдың суггарылгазы чогуур-биле организастаттынмаан, мал чемнериниң сөөртүлгези болгаш пемей белетккээ хожудап турар. Моон ужурунда арган малдарның саны хүп бүрү пемежип турар. Үстүүде четпестерни чайладырынга дуза чедирерин хамаарышкап министерстволарга, ведомстволарга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели база дааскан.

Ынчалзажок хой ажылын хөгжүдер талазы-биле үстүкү органнарның шиитпирлерин база боттарының ажылдап кылган хемчеглерин райкүүском, будүрүлге эргедели, көдээ Советтер, колхозтар баштаар чердерп четпес күүседиш, мурлавырларны, аргаларны багай ажыглап турарын Министрлер Чөвүлели демдеглээп. Райлнуң ажыл-агыйлары үш чыл иштинде хой эъдп, дүк будүреринин шиитя даалгазын чедир күүсетпээн. Күрүнеге сапар бир хойнуң ортумак денизи 42 килограмминың орнунга 40, бир хойдан алыр дүк 2,1 килограмминың орнунга 1,99 кг боол турар.

Хой ажылында уксаажылыга чавыс дешпеэде, тарып боозадыгга четпес чоруттунуп турар. Хойларның бонитировказы түңнел чок, колдынар уксаз, түүп, пазы аайы-биле үстүпмээп. Бо талазы-биле Көдээ ажыл-агый министерствозу, уксаажыдыга каттыжымышкыны райопга чогуур дузапы база чедирбейн турар. Хой ажылының будүрүлге баазазын болгаш хой-жуларның культура-амыдырап байдалын эжиндер хемчеглер багай шиитпирлеттинип турар. Үш чыл иштинде кылган турар ужуругут 11 пунктунуң үштээ үжү кыдыштап, хойлку 172 ог-бүдөпин үштээ 6-зы бажыңнарга кыптаар. Малчыннарлың медицина, бараан-биле хандырылгазы кошкак. Бригадалар төптеринде колдуунда чупар-бажынар, кызыл-булуңнар чок.

Шиитпиин малилга быжыг чем-суур тургузар талазы-биле чугула сорулганы район ба-

Румыниянын Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румыниянын Социалистиг Республиказының Президентизи Николае Чаушескунуң чалаапын ёзугаар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретазы Леонид Ильич Брежнев 1976 чылдың ноябрь 22-деп 24-ке чедир Румыниянын Социалистиг Республиказынга албан-ыраалдың аян-чоруун кылып чораан.

Аян-чорук үезинде Л. И. Брежневтин болгаш Н. Чаушескунуң араазында чылыг найыралдың болгаш чүректин ханызындан билчиишкинниң байдалынга эрткен чугаалажышкыннар болган. Чугаалажышкынга киришкеп дер болза:

— совет таладан: СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүзүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң орадакчызы П. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүзү, СЭТА-ның чиңгине директору Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның кежигүзү, ССРЭ-ниң РСР-де элчизи В. И. Дроздевко;

— румын таладан: РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, Чазактың Премьер-Министри Маня Мэнеску, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының орадакчызы Штефан Войтец, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, секретары Илие Вердец, РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзүнге кандидат, секретары Штефан Андрей, РКП ТК-ның секретары Аурел Дума, РКП ТК-ның кежигүзү, даштыкы херектер министри Джордже Маковеску, РКП ТК-ның кежигүзү, РКП-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы Василе Пупган, РКП ТК-ның кежигүзү, РКП-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы Константин Митя, РКП ТК-ның кежигүзүнге кандидат, РСР-ниң ССРЭ-де элчизин Георге Бадрус.

РСР-ге чоруп турганының үезинде СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш оон-биле кады барган кижилер Бухарестиниң ажылчы чоннары-биле, партия болгаш күрүне ажылдакчылары-биле ужурашкан. Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Румыниянын Социалистиг Республиказының ака-дуңма харылзааларының чыртыкталынчак коргузүү болу бертеп

СЭКП-НИҢ БОЛГАШ РКП-НИҢ, СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ РУМЫНИЯНЫҢ АРАЗЫНГА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ БАЗА АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫ УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ДУГАЙЫНДА

МЕДЕГЛЕЛ

жылга болгаш дузалажылга дугаймында 1970 чылдың июль 7-ниң керээлинге үндезилээш, деп эргежиң, хамаарышпас чоруктуң, бот-эргежиң, бот-бодунуң иштики херектерин холгаарлашпастыг принциптерни шыңгыы сагыышпаан, эш-хуузу-биле дузалажыр чоруктуң калбартышпаан, совет-румын кады ажылдажылга улам-на хой талалыг будуш түү болуп бар чыдарын талалар сеткил ханышпкын-биле айыткан.

Совет-румын харылзааларының бүгү талалыг хөгжүдериниге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Румыниянын Коммунистиг партиязының араазында кады ажылдажылганың калбарышкыны база эш-сеткил каттыштырылгазының быжыглышкыны, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының болгаш РКП-ниң Чиңгине секретарының ужуражышкынняры шиитпирлиг рольду ойнаар турар. Ийи партияның Төп Комитеттериниң толаалекчилериниң доктаамал аргажылгалары, партия делегацияларын аргыштырып турары, чер чериниң партия организацияларының араазында харылзаалар — ол бүгү түүлдер бүгү талаларга совет-румын харылзааларны үргүлүү ханыладырына дыка улуг чергелиг идиглп берип турар.

СЭКП биле РКП болза, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарскы интернационализмниң, дең эргежиң принципиеринге үндезилээш, боттарының эш-хуу кады ажылдажылгазын бүүрежилгенин болгаш хүндүлежилгенин ёзугаа моон соңгаар-дээ бүгү хемчег-биле калбартыр, ССРЭ-ниң болгаш РСР-ниң үнделиг национал эрге-ажыктарынга, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чоруук болгаш социализм херээниң эргеажыктарынга таарышкап совет болгаш румын улустарының ака-дуңма найыралын улам быжыглаар деп шиитпирлиг чоруун илертейлээн. Ийи партия социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунуң дуржулга солчуушкунун, идеологтуг талага кады ажылдажылгаш, топ болгаш чер-черниң партия органнарының, а од ышкаш профсоюзтар, аныктар, херөжөннер база өске-даа массалыг болгаш хой-иинти организацияларының төлээлекчилериниң арганнар аян-чоруктарын калбартыр.

Ийи чуртгуң аразында чамчыгаан намырапчы харылзааларны улам бедик чадаже кедүрерин улуг ужур-дузалыг кылдыр көрбүшаан. СЭКП биле РКП болза, совет-румын харылзааларны хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларынга база делегей айтырыгларының талазы-биле информация солчуруун база консультациялар эрттирериниң практиказын калбартырын, туруп бодалдарны дугуржуп алыр сорулга-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң болгаш Румыниянын Национал Улуг хуралының министерстволарының ведомстволарының аразында областиларның, үездиерниң, хоорайларының, будүрүлгелериниң болгаш ажылчы чоннар коллективтериниң аразынга кады ажылдажылганы хамыладырын эргежок чугула деп саналды.

Экономиктиг кады ажылдажылганың айтырыгларын корүп турарының үезинде ийи партияның удуртукчуларының совет-румын барааи сөөртүлгазының хемчээли чылдың немей олуг орарын демдеглээн. Будүрүлгенин кооперастары, экономиктиг төлевилелдерни боттандырарынга болгаш бөйдүс курлавырларын ажыглаарынга кады зайлдажылга — ийи талалыг-даа, ийи талалыг-даа үнделиге, ЭДЧ шугуму-биледээ база калбарып турар.

Ийи таланың чогуур органнары 1976—1980 чылдарда беш чылдың садыг дуглуржулгазын күүсеттирин хандырар болгаш ажыр күүсеттирин кызыдар, экономиктиг кады ажылдажылганы боттуу-биле калбартырын, будүрүлге кооперастаашкынын болгаш специализастаашкынын дүрген хөгжүдерин, экономиктиг харылзаалардың иштки хемчээлинге оларның үлүг-хуузун арбыдырын хандырар дээш 1990 чылдың соонда үеде мындыг кады ажылдажылганың перспективтиг программазын ажылдан кылырынче киришкеп дугуржуп алган.

Улус ажыл-агыйжы сорулгаларны шиитпирлерине боттуг рольду ойнаш турар эртемниң болгаш техниканың мурнакчы адырларынга үретүүлелдиг кады ажылдажылганы Совет Эвилелп биле Румыниянын калбартыр.

(Улангчызы 3-кү арында).

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаапы-биле Венесуэлә Республикалыың Президентизин Карлос Андрес Перес албаныпың аян-чоруун кылып, ноябрь 24-те Москвага чедип келген.

Венесуэла Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне тукгары-биле каастап-шимээн Внуково аэродромга хүндүлүг залчыны ССРЭ-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орадакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев, албаныпың эске-даа кижилери үткүп алган.

Үжүдүшкүп шөлүүге хүндүлел таныпылыш турускал турган. Хүндүлел таныпылының начальныгы К. А. Переске рапорт берген. Венесуэла Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин күүсеткеп.

(СЭТА).

УЛУСТАРНЫҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

БУХАРЕСТ. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Бухарестиде чоруп турарынча, оон РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушескуниге чугаалажышкынынарынче румын солунаар улуг ынчаэргейни салып, оон дугайын калбаа-биле чырыдып турар. Оларның чугаалажышкынынарының эң-ке эп-найыралчы ёзу-биле, бот-боттарын биилиринин байдалында боол турганын РКП ТК-ның органы «Сынитейа» солун онзалап демдеглээн. Ийи таланың РКП биле СЭКП-ниң аразында харылзааларны улам ханылады-рынче чүтүлүн, социализмни база коммунизмни тургузарының херээнге, дөпшилгенниң болгаш тайбыңның херээнге Румыния биле Совет Эвилелиниң аразында хөй талалыг кады ажылдажылгазынга чаачаа перспективаларны амыдаар деп шиитпирлиг чүтүлүн оон солун демдеглээн. Л. И. Брежневтиң бо аян-чоруун «найыралдың чайынналчан коргузуу» кылдыр тайыбырлаавышаан, оон-на солун, совет-румын харылзааларны моон-даа соңгаар үре-түңнелдиг калбартырынга ийи партияның удуртунчуларының чугаалажышкынынарының чугула умур-дузалыын айтып турар.

(СЭТА).

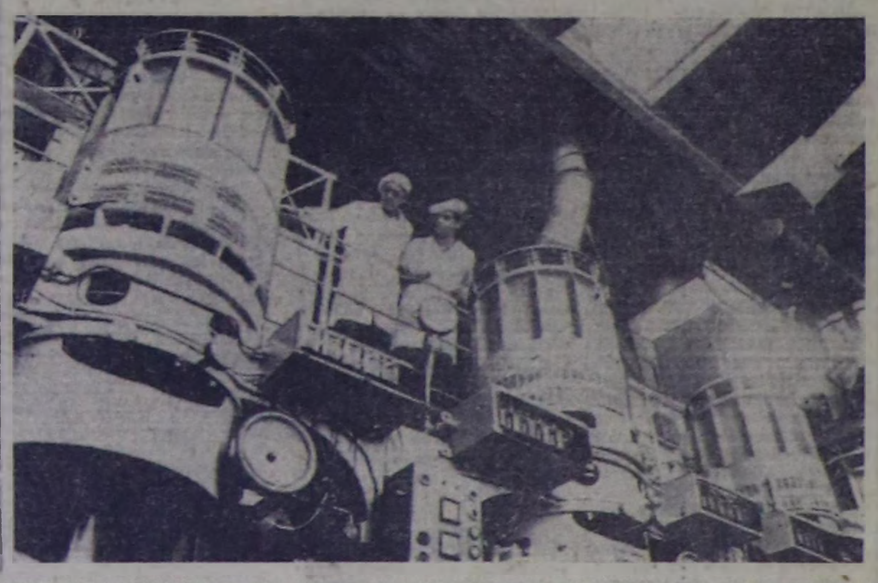
Сөзүнге шынчы болган

Харыков областың свекла өстүрүкчүлериниге, транспорттуларынга болгаш чигир заводтарының коллективтериниге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чагаажырга харыы кылдыр чуртка пээдээн ажыр 115 муң тонна чигирни бээр деп бедиткен хүлээлгелерни күүсеттир дээш социалистиг чарыш бо областа чаа күнү-биле кыпты-тыл үнген.

Контрессовскиниң чигир комбинады үүлүг бедик шынарлыг продукцияны бүдүрүп үндүрүп келген. Чыл төнчүзүнге чедир коллектив планнан ажыр 155-тоола продукцияны бүдүрүп үндүрерин хүлээнген.

ЧУРУКТА: комбинаттың цехтериниң бирээзинде.

М. ТҮРҮҮЦ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СОВЕТ-РУМЫН НАЙЫРАЛ МИТИНГИЗИ

Ноябрь 24-те Бухарестиге совет-румын найырадгын хөй мун килип киржикчилиг митингизи болган. Оны Румыниянын Коммунистиг партиязының Бухарест муниципалдыг комитеди организастаан.

Чыылганнар СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневти болгаш РКП-ниң Чиңгине секретары, РСР-ниң Президентизи Н. Чаушескуну динмиттиг, үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаакнар. Митингинин киржикчилерия оларга «Найырал! Найырал!», «РКП—СЭКП!» деп лозунгнар-биле туруп алган байыр чедиргенер.

Президиумга Совет Эвилелиниң болгаш Румыниянын партин болгаш күрүне ажылдакчылары олургап.

ССРЭ-ниң болгаш РСР-ниң күрүне гимнилерин күүсеткеп.

Митингини РКП ТК-ның Политкүүскомунун кежигүзү, РКП-ниң Бухарест муниципалдыг комитединиң бирги секретары, Улустуң муниципалдыг төвүделиниң даргазы И. Динко ажыктап. Эштер Л. И. Брежневке, Н. Чаушескуга, Бухарестиге чедип келген совет эштерге оон дүрекпин ханылыпдаан байыр чедиргеп.

Митингиге эш Н. Чаушеску чүве чугаалаан. Оон чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыныпары хөй удаа үзе кирип турган.

Үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткуткан эш Л. И. Брежнев митингиге чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Чаушеску!
Эртим эштер, өнүүктер!

Оң алды миллион совет коммунистерин, бүгү совет улустуң омупээзинден силерге, Бухарестиниң чурттакчыларынга, Румыниянын коммунистериниге, бүгү румын улуска ака-дуңманың шын байырын чедирип тур мен!

Бо митингиге чүве чугаалаар аргалыг болганымны бедин-биле үнелеп, мелээ болгаш мээң эштеримге коргүскенимер чылыг хүлээп алышкынынар дээш сеткилимнин ханызындан силерге өөрүп четтирип тур мен, эртим өнүүктер.

Румыниянын Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары, Румыниянын Социалистиг Республиказының Президентизин Николае Чаушескунуң бистиң Коммунистиг партиявыстың дугайында, совет улустуң дугайында чугаалаан чылыг сөстери дээш аңаа оңза өөрүп четтиришкинии илергейлеп тур мен. Эш Чаушеску бистиң чугаалажышкынпарывыстың түңнелдерин бедин-биле үнеледи. Ол үнелээшкинге бистер каттыжып турар бис.

Бистиң чап-чаа ат салганывыс Совет-румын кады кылган «СЭКП биле РКП-ниң, Совет Эвилели биле Румыниянын аразынга ака-дуңма найыралды улам ыңай хөгжүдер дугайында медеглел» оон баш бир бадыткалы болур.

Бистиң самал-оңаа соңчуушкунирывыс ажыктыг болгаш үре-түңнелдиг болган. Чугаалажышкынпар бистиң партияларывыстың бот-боттарын билчир чоруун калбартқан, бистиң ака-дуңма харылзааларывысты моон соңгаар улам быжыглаарынга коңчуг чугула бот-боттарынга бүүрежилгенин байдалын тургускан. Кол-кол угланышкынпар талазы-биле бистиң кады ажылдажылганыстың чаа оруктарын дугуржуп алган бис.

Совет болгаш румын улустуң найыралы чүс-чүс чылдардан бээр дөстелип келген. Бистиң улустарывыстың бир-

(Улангчызы 3-кү арында).

ПЛАННЫГ ДААЛГАЛАРНЫ КҮҮСЕДИР ДЭЭШ

Онгу беш чылдың баштайгы чылы дөстүр чоокшулаан.

Кызыл районунуң ажылчышчылеров Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиясының XXV съездиниң тоогудуг шиитпирлерин, онгу беш чылдың улуг программазын амыдырала чедишкинниг ботандырар дээш бүгү удустуң социалистиг чарыынын калбартып, улуг күжениишкинниг алыддан турар. Оон түңнелинде бистиң районнуң колхоттар, совхоттарының ажылышчылеры чамдык эки түңнелдерин чедип алган.

Районнуң бүгү колхозтары күрүнеге дүк садарының чыл планын 115 хуу күүсеткен, а «Тере-Хөл» колхозтуң дүк садарының планын 126,7 хуу, «Шамбалыг» совхоз—125,4 хуу, «Х Улуг хурал» колхоз—113,5 хуу, «Тандалге» совхоз—102,9 хуу кылдыр күүсеткидээн.

Кыштың берге байдалы турбуже, районнуң малчыннары арткен кыжын мал ажыл-агыныңга улуг чидирим кылбаанар. Оон түңнелинде районда нинтиил-биле 506 бода мал, 6260 баш хой, ошку немешкен. Шинзаарга бода малдың баш санын өстүрериниң планы 102 хуу, хой, ошкуунуң—110,3 хуу кыдыр планны ажыр күүсеткен. Күрүнеге эът садарының тос ай планы 101,6 хуу, сүттүг—101,8 хуу кылдыр күүсеттингеп.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының чаагай дүжүдун кыска хуусаада, чидариг чокка ажаан, күрүнеге эки шынардыг тараанны пландан ажыр дужаар дээш районнуң партия, совет органнары органзачы ажылды чорудуп, колхоз, совхоттарның төлеериниг дүжүт дээш демиселдэ организастап турганнар. «Шамбалыг» совхоз, «Тандалге», «Кок-Тей», «Сукпак» совхоттарның хоюу пюдеринге хей комбайннар, автомашиналар болган кижилер тараа дээш кызымаккай ажылдап турган. Ажаалданы дүргедеирги-биле 2,3 шалыпчы хонуктарны чарлаап, кылган ажылдың түңнелин звеновар, бригадалар аайы-биле үндүрүп, социалистиг чарыштың тиилекчилерин өртектиг баразаппар-биле шаңнаан, төдевирин 1,5—2 катаң улгаттырып берип турган. Эң тергиин тиилекчилерге күш-ажылчы алдарның кызыл туктарын совхоттар төптеринге кодүрүп турган.

Мындыг организакчы ажылдың түңнелинде район күрүнеге тараа садарының планын 17 мун тонна чедирип, планны 190 хуу күүсеткен болган пландан ажыр 8000 кире тонна тараанны саткан. Район ортумаа-биле гектардан-на 9,5 центнер тараанны алыр турган, 11,1 центнерни алган, а «Шамбалыг» совхоз районда эң-не бедик дүжүттү—1 гектардан 13 центнерни ажаап алган болган тараа садар планын 2,5 катаң ажыр күүсеткен.

Бистиң малчыннарывыстың улуг күжениишкинниг ажылының түңнелинде малдың олуп хораар чоруу эдэм эвежин. Хойдан хураган алырының саны ковудээн. Эң эки коргузутпуг «Х Улуг хурал» колхоз чедип ап, төрүүр 100 баш хойдан 91 хураганнарны камгалап алган.

Социалистиг хүдөлгелерни күүседиринге районнуң мурнакчы кижилери боттарының улуг-хуузун кииран турар. Олардан район Совединиң депутады, «Кок-Тей» совхоттуң спанчызы Тамара Захаровна Конабеевская бир саар шиктен 2280 кг сүттүг саптап, ол-ла совхоттуң бызаа ажаакчызы Татьяна Васильевна Золотухина дүн-хүнде 771 грамм немедле дединиң алган. «Шамбалыг» совхоттуң малчыны, район Совединиң депутады Кошкыр-оол Балчинмаевич Куулар төрүүр 100 хойдан 102 хураганны алган, район Совединиң депутады, «Кара-Хаак» совхоттуң хой кадарчызы Кек-оол Евралович Маныкай 113 хураганнарны камгалап ап, бир хойдан 3,2 кг дүктү кыргын алган. ССПЗ-ниң улус ажыл-агый чедишкиннериниң делегелгезиниң Алдын медалы-биле шаңнаткан. Хой кадарчылары Михаил Байкаровичиң Хүрбе, Максым Дуванович Хуужан, Бичин-Уруг Самыяновна Монгуш, саалчым район Совединиң депутады Демир Хышпаар-оолошка Монгуш, бызаа ажаакчызы Валентина Абрамовна Долганина, чылгычы Михаил Норжунмаевич Шожнгар болган оон-даа өскө хей кижилер районнуң мурнакчыларының одурүүнда өскээттирип турар.

Бистиң будүрүлевис, садыг черлерни база багай эвес түзелдерни чедип алган. Бараанны түрметкен садарының 9 айларының планын район нинтизи-биле 105,3 хуу күүсеткен, чонга нинтизи-биле 4 млн. 147 мун рубллдың барааның садыг саарган. Бедик көргүзүлдерни Кызыл районнуң холушкак садыы, Кызыл райпозу, «Тандалге» совхоттуң ажылчын кооперациязы, Тере-Хөлдө сельпо черлерни чедип алганнар.

Терлиг-Хаанның монгуш-суу будүрүлгезин бүгү планның даалгаларын шүптүзүн күүсеткен. Тудуг талазы-биле эки чедишкиннерни 62 дугаарлыг көжүп чорууг механизастаттынган колсына чедип алган. Нинти планын ол 149,1 хуу, а бодувун күжү-биле кылыр планын 149,6 хуу күүсеткен. Эртиен чылдың бо үеднинге дединээре, тудуг-монтаж ажыддарының хемчээни 1 милдвон 44 мун рубльге көвүдээн. Чербинин ыяш ажылагый черн 9 айларның планын 102,4 хуу, барааның продукциязын будүрериин—101,7 хуу күүсеткен.

Социалистиг чарышке тиилекчилер болган «Х Улуг хурал» колхозка болган 62 дугаар көжүп чорууг механизастаттынган молоннага ЄЭКП Кызыл райкомунуң болган ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүсекчи комитединиң шилчил чорууг Кызыл туктарын тывыскан.

Амгы үеде районнуң ажылчылеров партия Төп Комитединиң октябрь Пленумунга СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң ханы уткалыг доктрезигей чугаазын база ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының бешки сессиязының материалдарын танывыш турар. Районнуң колхозтар, совхозтарыкка, албан организацияларыкка, будүрүлгелерите эртиилээ хуралдарга санал бертеп эштер СЭКП Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң чорудуп турар иштики болган даштыкы политиказын, онгу беш чылда удус ажыл-агыйның хогаалдериниң талазы-биле Күрүне плазының түүдүгүнүң, ону чүректин хамыыдан детпишаан, боттарывыга бодиткеп хүдөлгелерни ап, амгы үеде мал кыштаглаашкыны чедишкиниг чорударывыс-биле бүгү күштүг мооннеп турарлар.

Мал продуктуларын будүрерив, оон баш сапыг өстүрери, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыры—кыштаглаашкынга бүгү талазлыг бедиткеп-дем, ону камчаар организастап эрттирериниден улуг хамаарылгалыг болуруп бистиң көлөө ажыл-ишчилеривис ону билир. Бо чылдың бистиң районнуң ажыл-агыйлары 8000 мыйыстыг бода малды, 82000 хой, өшкүмү, 1220 немиң, 2210 чылгы малды, 240 төкеңи болгаш 150 мун дагаавы кыштадыр. Бо дээрге эң харыысалгалыг ажыл болур. Шинчилгаш районнуң колхозтар, совхозтарның удуртукчулары, оларның тускай эртемнигдери боттарының харыысалгазын бедалын, чаңгыс-даа баш малды хоратпас дээш бүгү күштү моонгаар ужуратыр.

Районнуң ажыл-агыйларында амгы үеде кышка белеткелди аналиэтеп көөрге, чамдык ажыл-агыйлар багай эвес бедиктеттингеп. Районда 46 нинек, 165 хой кажаалары бар. Оларның хей кезии септеттингеп. Нинтиинең малын кыштаглаашкынында бар четпостерни база демдеглевейн барын болбас. Районнуң колхозтар, совхозтарында белеткеттингеп сигеп, сеңиссиз үүрмектеп, хөөдүң бөөр ажылдар, малдарга четпер хемчээлиг чылыг сугну бөөрп четпес бөөп турар. Суг сөөрүүр машиналар районнуң ажыл-агыйларында ам-даа чедишпес, а олапшы хөөдүң болбаавырадыр 5 хереккелдерден түүлө чаңгыс кирипшиниат ажылдап турар. Районнуң кодаа Советтери болгаш ажыл-агыйлар удуртукчулары партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары-биле бир демиг ажылдап турган, будүрүлге, колхоз, совхоз бүрүзүнде байдалды доктаамал хайгаарал ап, районнуң бүгү ажыл-ишчилери бо чылды чедишкиниг доозар дээш бедик будүрүкчүлүт, үре-түңнелдөр ажылдаан турарын хандырар ужуралут.

А. КӨШКЕНДЕЙ.
Кызыл райкүүском даргазының орнайчызы.

ШЫНЫҢ ПОЧТАЗЫНДАН

КЕЛИР ЧЫЛДЫҢ ДҮЖҮДУНГЕ

1. УРЕЗИН

Улуг-Хам районда «Улуг-Хам» совхоз онгу беш чылдың баштайгы чылында багай эвес дүжүттү өстүрген болгаш күрүнеге тараа садар планын чедишкиниг күүсеткен. Ажыл-агый келир чылдың тарылгазынга четпер урезинни уруп алган.

Ноябрь 24-де совхозка будүрүлге хуралы болган. Анаа келир чылдың тарылгазынга белеткел дугайын чугаалашкан. Совхозтуң мол агроному И. Иванованың дыңнадының бүүгаар алдырга, тараа культураларының урезини бүрүн урдунган. Амгы үеде урезин арыглаашкыны түүлүк. 20 тонна чинге-тараа, 170 тонна арбай урезинни арыгладыттынган, 600 тонна кызыл-тастың баштайгы арыглаашкыны доозулган. Урезин арыглаашкынының нөөлөрү 30-го чедир доозар дээш социалистиг чарыш ажылчыннар ортуунда калбаргаан.

2. ТЕХНИКА

Ук будүрүлге хуралынга часкы хоюу ажыддарынга кирижир техника септелгезиниң байдалын база чугаалашкан. Трактолар болгаш кожуг машиналарын март 25-ке чедир септеп доозарын инчан дугурушкан болгаш бо талазы-биле тускай планны тургускан. Оон ынай техника септелгезин дүрген болгаш шынарлыг чорудар соруглга-биле социалистиг чарыштың негелдерин чаарган, онгу үзүм калбартырын дугурушкан. Бо бүгү ажылдарның оргадыласкыр болгаш хынаар комиссиялары база тургускан.

Бо хүннерге чедир 6 трактор, 6 анзелин, 50 алинр септеттингеп. Амгы үеде алдынын турар чемчегериниң түңнелинде ук ажыл үзүм-на экижирир дээрээге будүрөп болур. Чүге дээрге, септелгеге хаара тутпугаан бүгү ажылдакчылар калда ажыл-агый техниказын 1977 чылдына хоюу ажылдарынга белеткээр талазы-биле Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжылышкынның механизаторларының, ажылчыннарлыг болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын деткиишаан, үзүм шудургу ажылдап турарлар.

О. ДАВАА.

КЫЗЫЛ-ДАГ КЫШТАГЛАРЫНДА

СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга үлүүн кирип, онгу беш чылдың баштайгы чылының планнаг опаалдаарын чедишкиниг күүседир дээш «Ак-Туруг» совхоттуң Кызыл-Даг салбырының ажыл-ишчилери ажыл-ишке хаара туттунган. Салбырның коллективи бар аргаларны ажыглаан турган, нинтиинең малынга четпер сайнаг эки шынарлыг мал чөөнү белеткеп, кыштыг менди ажар дээш улуг күштү салып турар. Салбырның ажыл-ишчилери мал чөөнү белеткээр ажылдың организастаг чорутпаан. Сигеп хезилдеенниң үезинде ажыттар звенозу (удуртукчузу Р. Чавчын) эки ажылдан, хүүде нормазын 150 хуу күүседип келген. Сигеп незиичилери Михаил Хайдын, Володя Чавчын олар эки ажыддааннар.

Нинтиин-биле салбырның сигенчилери бо чылдың нинтиинең малынга 655 тонна сигнин, мөк-суланы 334 тонналы, силосту 850 тонналы белеткеп, 224 тонна медени престээн сараптаан. Күүсү ажаалда оозында 842 тонна саваанны белеткеп сөөртүп алган. Ол ажыл ам-даа улам-шаан.

Салбырда 2 хойнуу бригада бар. Оларның нинтиинең Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Арапаан Дамы удуртукан хойнуу бригада чүс баш хойга онаштыр 80 хураганны ап, СЭКП райомунуң, райүүскомунуң Шилчилер кызыл тугун чаалаан алган. Малчыннардан Түлүш Маадыр-оол, чүс хойдан 105, Лоссан Кипр-оол 103, Бегзи Эрес-оол 100 хураганнарны онча-менди камгалап албышаан, хой бүрүзүнден 2,5—3 кг «чымчак» алдынны» кыргын алганнар. Салбырның малчыннары күрүнеге 30 тонна дүктү дужаганнар. Хой кыргызды ыяшка хуусаада организастыг эрткен.

Салбырның механизаторлары, күүсү чер андырыгаын дүжүт ажаалданы-биле деңге өгелээн. Ол ажылга трактористер Билчимаа Конгар-оол, Кызыл-оол Шоон, Дамба Маадыр-оол олар хүнде 6 га чер чарап, турган 12 га чедирип турганнар. Күсүү ажаалда үезинде ажылды совхозтуң удуртукчулары, салбырның тускай эртемнигдери комнатпаан.

Оон түңнелинде 2370 га черниң тараазын ажаап ап, оон 1086 тонна тараанны келир чылдың үезинге хереглээр-биле арыглаан алган. Сугтаттыг төөлеп 170 га кызылтас ажаттынган.

Бистиң салбырда нинтиинең-биле 22 мун баш мал бар. Оларның нинтиинде төрүүр хой 45 подан. Оны кыштан менди ажырын, чаш төлүн чидириг чок кадаталап алыры — чүгле малчыннарның эвес, салбырның бүгү ажыл-ишчилериниң херээ. Ол сорулганы чедишкиниг күүседир-биле салбырда Ажылчын Хованың удуртукан тудугжулар звенозу алаан хой бажыңнарны тудуп, кыштагларда кежээ-хоранның септелгезин база эки шынарлыг чорутпаан. Ам онгу беш чылдың ийиги чылының нымыын менди ажары салбыр малчыннарының эрестиг күш-ажылынган хамаарыжыр.

Ч. ТОВАРИШТАЙ.
Улуг-Хем район.

БАЙДАЛ ДҮВҮРЕНЧИГ

Өвүр районда «Торгалыг» совхоттуң Сарыг-Хөл салбыры бо чылдың эрткен айларында чамдык ажылдарны кылын чоруткан-даа болза, мал бажы өстүрер талазы-биле коннаан ажылдаан. Оон чылдагаанны салбырның удуртукчулары, тускай эртемнигдери ажылды четпес организастап, зоотехниктиг чуруумнарны хамыдып, малды эр, кыс, назы-хар айы-биле үеленип турарындан база хамааржып турар. Оон удамыдан уи салбыр бо чылын 518 баш малды планга чедир өстүрбээн, чүс баш төрүүр инекке онаштыр 35 бызаа алган.

Сарыг-Хөлдүң ишчилериниң көргүзүглери чүге мындыг буду болганы? Ында төрүүр инектерниң отчёт-даалзы чок, инек эдерживаниези салгын салбейн, будүрүкчү бугаларны аймактыг тургускаан, малдың олуң хораар чоруу хей.

Мал чидирер чоруктар ында база хей. Бо чылдың эрткен айларында нинтиинең-биле чүс алдан ажыг бода мал читкен. Даанган ажылынга зохарысалга чок малчыннар Б. Баймыр, Н. Танов, С. Донгак, Т. Тумат, К. Чалыкай олар аазап хей малды ис чок чидиргеннер.

Амгы үеде салбырда байдал дувуренчиг. Эдержилгеге кирген бода малдың сан-түңүн салбырның удуртукчулары билбес. Нинтиинең малынга чем белеткээр талазы-биле ажылды кошкан организаставаныдан оон планы күүсеттинмээн. Чамдык кыштагларда мал чемге дужүртүнмээн, чаңгыс сес-биле тутаалаарга, кыштаглаашкынга ам-даа белеп эвес. Соок хүшбен, хар улгаткан, агвар-бойдустуң калыг-ширии хүннери келген. Кайчан ыяш ажар бис? Бо ажыгрыны салбыр эргелекчизи Э. Маныыды, бригадир К. Доспан, зоотехник К. Даржай олар боттарының мурнунга салган турар ирги бе?

К. ООРЖАК,
районнуң статистика идепенциязында инспектор.

БЕЛЕТКЕЛ ХИРЕЛИГ

Амгы үеде малчыннарның мурнунда салдынган ноол соруглга — кыштаглаашкынны хүр, мендн арттырары. Эрзин районда «Мөрен» колхоттуң ишчилери ол чугуда, харыысалгалыг үеге боттарының шыдаар шаа-биле белеткевгеп. Элээн хей мал чемни белеткеп, кыштагларда чедиглидээн.

Ындыг-даа болза, ук колхозта кыштаглаашкынга белеткел ажылы четпес организастаттынган. Шаар малга үш ишиттаг чедишпес, оны тудар талазы-биле ажылга амдаа кирбээн. Ол хамаан чок чамдык малчыннар кажа кыштаарын ам-даа билбес. Бо чылын төрээн хураганнарны үстүүмээн коданнар база бар.

Колхозтуң сүт-бараан фермазының кышка белеткелги хирелиг. Саалчыларның чурттаар башкын-баазагы-даа, ишкаш кажаазы-даа септеттинмээн. Бо хүнге чедир инда 40 тонна сигеп дүжүттүгеп дээрдеп башка, өскө кандыгдаа ажыл ишкыымээн. Бызааларга бөөр немелде чем чок.

Колдөөта сүт сөөртүрү-биле чускайлаан чедп машинаның дөртү ажылдап турар. А кыштагларда алды кудуктуң чүгле чаңгызы ажыглалда.

Ындыг белеткелдиг турган онгу беш чылдың ийиги чылының кыжын саанчап ажыл эртер бис?

З. КУҢГАА.
районнуң план киликазының дартазы.

Чоннуң боттуг орулгаларының өзүлдези (1965 чылдыынга хамаарыштыр алырга хуу-биле).

Беш чыл планының дугайында беседа

КОЛ СОРУЛГА

Онгу беш чылдың ноя соруглазы болза, ниитилел будүрүлгезин шапкын болгаш бит-бавунга хамаарылгалыг хогаалдеринге, оон амыктыын бедидеринге, эртем-техниктиг депширгени дүргедиринге, чүш-амылдың будүрүкчүлүүн өстүрериинге, улус ашыа-агыйының бүгү звеноларының амыдыралын шынарын бүгү хемчег-биле экижидеринге үндезилээш, улустуң амыдыралының материалдыг болгаш нультура деңнээн кодүрериинче Коммунистиг партияның үгланышкынын чайгылыш чин боттандыралары болур.

(1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын үндүрүүриниң кол үзүлдөлгелиннери).

СЭКП-НИҢ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ДЭЭДИ ЭЧИС СОРУЛГАЗЫ

Бодунуң экономиктиг политиказын тодаргайлавышаан, Коммунистиг партия болза, ниитилел хогаалдеринниң хереглеедерин, чаа, социалистиг ниитилелге будүрүшкүүн материалдыг болгаш үгаан-бодалдың чаагай чүүлдерин будүрүп турар кижилерин, эки-ылчы чоннарының эргеажыктарыкка шуут бараан болур дээриинин дугайында марксизм-ленинизмниң классиктеринең түңнелин барымдаалаш турар. Ол өөредиг дээш эчис соруглазы чоннуң амыдыралы бүгү хемчег-биле экижидери болуп турар, СЭКП-ниң экономиктиг стратегиязының эртемге үндезилеттингеп баазазы болур.

Ажылчы чоннарның материалдыг болгаш нультура деңнээн боттуу-биле бедидеринче үгланышкынга үүле онгу беш чылдың чылдарында партияның практиктиг ажыл-зорудулгазы эвес, харын үр үеде ажыл-агый хогаалдеринниң киити үглөлышкынын тодарадыр апаар деп бистиң партиавыс XXIV съездизиниг медеглээн. Ынчангаш СЭКП айыттыгаан үгланышкынын бызыны-биле, чайгылыш чокка боттандырыы турар.

Оон чырыткылынчак бадыткалы—өртөөн беш чыл. Совет кижилер материал-даа, үгаан-бодал-даа талазы-биле байлан чурттаан турар кижилер. 75 мылдвон ажыг кижиниң күн-ажыл төлевирин бедиткеп, пенсияларның, пособиелеринең болгаш стипендиялардың көгүзүнниин удамыдан барык 40 милдвон кижиниң орулгалары немей өскен. 1965 чылдыынга деңнеериге айза ог-бүленин неңгүүүнүге 100 болган оон-даа хей орулга онаажыр чоннуң саны сес чартык катаң көвүдөөн. 56 милдвон кижиниң чурттагга байдалдарыы экижээн. Ол чурагайлар болза он-оо милдвон кижилериин амыдыралының деңнеериндө болган хевирикде үндезии өскерилишкинни көргүүн турар-дыр.

Оон будүрөлдиг чижээ харын чаа беш чыл болур, бо беш чылда чергелеп фондузу барын 76 милдвард рубль көвүдөөр болган национал орулгавын 75 хуулу болур. Беш чылдың социал программазы ниити күрүнеңиң чугула улус чергелиг боттаныр турар.

Чаа беш чыл планы бистиң социалистиг ниитилелвистиң ажыл-ишчилериниң чаагай байдалын өстүрериниң база бир чугула дүрүм бүүгаар чүүлүн илердиң турар. Ол—чоннуң хереглеериниң структуразын шынар талазы-биле экижидерииче үгланышкынын үгланышкынга үүле онгу беш чылдың чылдарында партияның практиктиг ажыл-зорудулгазы эвес, харын үр үеде ажыл-агый хогаалдеринниң киити үглөлышкынын тодарадыр апаар деп бистиң партиавыс XXIV съездизиниг медеглээн. Ынчангаш СЭКП айыттыгаан үгланышкынын бызыны-биле, чайгылыш чокка боттандырыы турар.

Оон чырыткылынчак бадыткалы—өртөөн беш чыл. Совет кижилер материал-даа, үгаан-бодал-даа талазы-биле байлан чурттаан турар кижилер. 75 мылдвон ажыг кижиниң күн-ажыл төлевирин бедиткеп, пенсияларның, пособиелеринең болгаш стипендиялардың көгүзүнниин удамыдан барык 40 милдвон кижиниң орулгалары немей өскен. 1965 чылдыынга деңнеериге айза ог-бүленин неңгүүүнүге 100 болган оон-даа хей орулга онаажыр чоннуң саны сес чартык катаң көвүдөөн. 56 милдвон кижиниң чурттагга байдалдарыы экижээн. Ол чурагайлар болза он-оо милдвон кижилериин амыдыралының деңнеериндө болган хевирикде үндезии өскерилишкинни көргүүн турар-дыр.

Оон будүрөлдиг чижээ харын чаа беш чыл болур, бо беш чылда чергелеп фондузу барын 76 милдвард рубль көвүдөөр болган национал орулгавын 75 хуулу болур. Беш чылдың социал программазы ниити күрүнеңиң чугула улус чергелиг боттаныр турар.

Чаа беш чыл планы бистиң социалистиг ниитилелвистиң ажыл-ишчилериниң чаагай байдалын өстүрериниң база бир чугула дүрүм бүүгаар

СЭКП-НИҢ БОЛГАШ РКП-НИҢ, СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ БОЛГАШ РУМЫНИЯНЫҢ АРАЗЫНГА КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ БАЗА АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛДЫ УЛАМ ЫҢАЙ ХӨГЖҮДЕР ДУГАЙЫНДА

М Е Д Е Г Л Е Л

(Төнчүү. Эгеэн 1-ги арында).

Комплекстиг программаның, а ол ышкаш материалдыг бүдүрүлгенің чамдык нол үгланымышкыларының талазы-биле кылдың турар үр хуусалыг улуг программаларның негелдеэрин күүседиринге ЭДЧ кежигүүнери еске-даа чүрттар-биле кады мөөн соңгаар-даа идиг бээр деп шинтиирлиниң ийи тала илерегйлээн.

Чырыдышкын, культура болгаш ураң чүүл талазы-биле кады ажылдажылганы хөнүладырының чүгүлээш оңаалап демдеглээш, талалар культура албан эрлерииин, чогаадыкчы эвилелдериин, пом үндүрер черлериин араазына, эртемнің, крыгуранын болгаш ураң чүүлүн ажылдакчыларының, чечен чогаал коллективтериин, журналистериин араазына, а ол ышкаш туризм болгаш спорт талазы-биле кады ажылдажылганы база харылзааларны калбартырын санаалаанар. Советрумын найыралды улам ыкай хөнүладыкшыла аргаиы бар коммунизм болгаш социализм түргүзуушкунунуң чаа-чаа бедиктеринче аппар чыдар.

Румын черге сайзырангай социалистиг шинтилелдэ тургузар талазы-биле улуг ажылынарга силер бистиң чүрттувустуң коммунистериниң, бүгү совет улустуң оп-сеткил нагтыштырлатазынга кезээде ынанып болур силер.

Найырал деп улуг сөстү аиаада арыы-биле сеткил-сагыштың категориязы кылдыр көөр болгай. Ынчаарга социалистиг чүрттарның арасында найырал дээрге ооң-даа хаиы уткалыг деп бодаар мен. Ол дээрге чүүл-даа мурнунда политиктиг категория. Кажбак улус массаларның төөгү талазы-биле болдунган хаиы медерелдиг чоруу-биле ол илерегйлеттинер.

Марксизм-ленинизминиң идеяддары дээш демисел талазы-биле дашпыкы эштерииин болгаш оңуктериин социургалдарынга долу кичээнгейлиг, национал болуп тогдунар чоруктан хостуг күүнелер араазының харылзаалерын херек кырында коргүскен дээш социализм чүрттарының коммунистери дүрүм ёзугаар чоргаарлаиып болур. Дарлакчы ангыларның чүс-чүс чылдарның дургузунда улустар араазында бот-боттарын көрүшпее, ажаазыврек чоруктарны неперелип турган черлериге бистер найыралды өөскүдүп үндүрген бис, ол чорук магалыг өзүмнерии берген.

Амгы үеде социализмниң ака-дуңма чүрттарын каттыштырып турар хөй санныг харылзаалар партияларыиы, күүне органнарының, будүрүлге коллективтериниң кайгамчык байлак кады ажылдажылгазын коргүзүп турар. Ииити идеяддар болгаш эвес-сорулгалар-биле каттышкан, бот-боттарынга бүзүрешкеп миллион-миллион кижилерниң кады ажылдажылгазы олдур. Социалистиг чүрт бүрүзүүн национал сорулгаларын шинтиирлээринге ыңдыг найырал дузалап турар. Оон-

(Төнчүү. Эгеэн 1-ги арында).

даярге бедик хөгжүлде темпилиг, доктаамал өзүп турар амгы үеде үзетпүрүт, ажы организастаттынган кооперастаттынган нөлөө аныагыйлыг чүрт боон турарын сеткил ханыя, корүн демдеглеп турар бис. РКП-ниң XI съездиниң шинтиирлериниң Николае Чаушескуга башгаткан силерниң партияларның бүгү ажыл-чорудузагазы силерниң чүрттуларны социализм түргүзуушкунунуң чаа-чаа бедиктеринче аппар чыдар.

Румын черге сайзырангай социалистиг шинтилелдэ тургузар талазы-биле улуг ажылынарга силер бистиң чүрттувустуң коммунистериниң, бүгү совет улустуң оп-сеткил нагтыштырлатазынга кезээде ынанып болур силер.

Найырал деп улуг сөстү аиаада арыы-биле сеткил-сагыштың категориязы кылдыр көөр болгай. Ынчаарга социалистиг чүрттарның арасында найырал дээрге ооң-даа хаиы уткалыг деп бодаар мен. Ол дээрге чүүл-даа мурнунда политиктиг категория. Кажбак улус массаларның төөгү талазы-биле болдунган хаиы медерелдиг чоруу-биле ол илерегйлеттинер.

Марксизм-ленинизминиң идеяддары дээш демисел талазы-биле дашпыкы эштерииин болгаш оңуктериин социургалдарынга долу кичээнгейлиг, национал болуп тогдунар чоруктан хостуг күүнелер араазының харылзаалерын херек кырында коргүскен дээш социализм чүрттарының коммунистери дүрүм ёзугаар чоргаарлаиып болур. Оон-

(Төнчүү. Эгеэн 1-ги арында).

биле чергелештир делегей социализминиң шинтии түргүзуларын быжыглаарынга ол базаала эки дузалап турар.

Ол дугайын бистиң амгы талазы-биле дайынарымыс база-ла эки билир. Ынчангаш олар социалистиг күүнелерниң араазында харылзаалар бичии-ле эвчок түүлдерни калбаа-биле ажылгаары ораалажып, нарымдашымышарны, бот-боттарынга бүзүрешпес чорукту, чигзиниишкиниерни өөскүдүрүвүс чүткүп, бистиң чүрттарывысты күүлдеп, оларның политиказын болгаш оларның араазында харылзаалары ёскертирии ораалажып турарлар. Империалистер маиаа хамаарыштыр «чүве багай болган тудум-на биске эки болуур» деп политиказы ажыл-биле боттандырып турарлар.

Ынчалзажок бистер, социалдам чүрттарының улустары база-ла аиаа олурбайн турар бис. Бистер дээрги империалистерге олардың күзеп турар чүүлдерниң бербес ужурдуг бис! Бистиң ниити дайынарымыска оң эки харылыс—социализм чүрттарын пролетарлы интернационализминиң, марксизм-ленинизминиң принциптеринге улам сырый каттыштырар талазы-биле күженишкиниериистиң күштедирерии, социалистиг болгаш коммунистиг түргүзуушкунуун кол-кол сорулгаларын шинтиирлээринге бистиң кады ажылдажылгазыбыс улам хаиыладыры болур. Бистер силерниң-биле кады ынчаар-даа ходелип турар бис!

Маиаа хамаарыштыр мен үгле Экономиктиг Дузалажылга Чөвүзелиниң болгаш Варшава керээжиниң киржикчилери — социалистиг демократтыг, делегейдегиниг, антиимпериалистиг бүгү күштер-биле оларның кады ажылдажылганының ачымзында делегей аревазынга тыа чедиишкиниерни чедип ап шыдаиы деп сеткил ханыышкыны-биле демдеглээнивер. Делегей харылзааларында чавырлыышкыиче болгаш аиры үениң кижи төрелгеттенинің таварыжып турар айтырыгларын политиктиг аргалар-биле шинтиирлээринче угланымышкын, оларның пинтилеп тургузуулдан хамаан чокка күүнелер араазына тайбың, кожа-хелбэ догуиналдыкшыиың принциптерни улам-на улуг бадыткалды алган.

Европага тайбыиың, аймыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганы амгы байдалыиче болгаш перспективаларыиче ийи удуртукчу оиза кичээнгейин салгаиивар. Оиу чымалдыраидың инициативазы 1966 чылда Бухарестиге Варшава керээжиниң кежигүнү чүрттарының идиш үндүрелиң күүнелериниң бүгү-европа чөвүдел хуралы төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болган. Европа дииле тайбың кады ажылдажылганы хөгжүдериите немелде арталарны ажыктап. Чоңгыс аай сорулгалыг түнел янтыга ат салгаи бүгү күүнелер ында бар принциптерии болгаш дугуржулгаларны амгыдралга чайгылыш чокка боттанырарын Совет Эвилели биле Румыния эргежок чүгүлээ деп санаан. Оиңбиле кады олар политиктиг чавырлыышкыиы шерит талазы-биле удурланыштыр тургузарының айылыи кошкедыр болгаш Европага черсектя дүжүрер талазы-биле тодаргай хемчегер-биле немзорииин болгаш биыгдаарының эргежок чүгүлээн демдеглээнивер.

Бүгү-европа чөвүдел хуралының киржикчилерии күүнелериниң төлөдекчилериижек 1977 чылда Белградка болур деп турар ушуражыышкыны түнел актыны амыдралга бөттавдырар сорулга-биле күүнелер араазында кады ажылдажылганың ёскүдүлгэ ёзугаар хөй талалыг үнелешкиниерни бүгү-европа кады ажылдажылганың ажыктаныг ёскүдүлгэзиниң ажыглашкыиың ажыглаар хөгжүдер болгаш айыыл чок чорукту быжыттыкшыр талазы-биле улам ыкайы ыңыиайлыг ыңыиайлыкшыиер дугайында санаал-оиаал солчугланыр чорударынга арганы бээр.

Тайбыиың болгаш улустарның аймыл чок чоруун аймыгга таварыштырын болур реанысыиг империалистиг күштериин делегейде ам-даа хеделип турарын барымдаалаваш. ийи партияларның удуртукчуларының ажыглашкыиың принциптерии улам-на улуг бадыткалды алган.

Европага тайбыиың, аймыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдериите немелде ажыктаныг ёскүдүлгэзиниң ажыглашкыиың ажыглаар хөгжүдер болгаш ийиыл чок чорукту быжыттыкшыр талазы-биле улам ыкайы ыңыиайлыг ыңыиайлыкшыиер дугайында санаал-оиаал солчугланыр чорударынга арганы бээр.

Совет Эвилелиниң болгаш Румыниянық социалистиг оске чүрттар-биле ийиыралды болгаш эр-сеткил нагтыштырылгазыиы быжыглаарының, олардың-биле ийи талалыг база хөй талалыг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң ужурдузазының оиззлап демдеглээнивер. Интернационалдыг эр-сеткил каттыштырылгазының принциптериниң үндезиниге тускай догуиналы болгаш дең эрлеглиг социалистиг чүрттарның араазында харылзааларны үргүлчү сайзырангайжыдары, чаа хевирииң улустар араазының харылзааларың хевирлеп тургузары, улам хөй санныг улустарның чаа социал тургузуугу тургузар дээш чүүлүн турарды амгы үениң байлаалдарында ошаа чүгүлээ болур.

Хегжүн орлар болгаш калдаа нагтыштыгаи чүрттар-биле, а ол ышкаш олардың социал тургузуугуның илгалы чокка делегейниң бүгү күүнелери-биле кады ажылдажылганы улам ыкай калбартырының талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш Румыниянық улустарының эрге-ажыктарынга дүжүп турар чайгылыш чок политиказы бадыткаан.

Таййыиы болгаш делегейниң аймыл чок чоруун бажыглаары черсектя эндерге бүдүрелиң сокадыр база дайынның материаддыг белетекелиниң бүгү механизмин чок ыкаларын хандырар ужурлуг күүленишкиниерии остүрерии негеп турар деп, ССРЭ болгаш РСР саналп. Черсектя бүгүнүнтя болгаш бүрүнү-биле, ооң иштинде ядролуг черсектя дүжүрер талазы-биле дээштиг хемчегерии хүзээп алган байдалда чүүле быыыг болгаш ыиаиыштыг тайбыиың хандырып болур. Ол соруулгага чедиирии кеперлер кандыг-даа чоргаадыкчы базынмарлары Совет Эвилели болгаш Румыниа детпиирииге белеп. Черсектя дүжүрер талазы-биле бүгү-делегей конференциязының чыырыиың оруунга чада болур, черсектя дүжүрер талазы-биле КНО-нуң Көд Ассамблеязының тускай сессиязын чорудар дээш олар турлжур.

Маргыдаалыг айтырыгларны шинтиирлээрде күштүг ажыглаарыидан аиы оиу ажыглаарының ыиаиыштыыышкыиыдан ойталаарының принциптерии бадыткап тургузарыиа аргаларны берип турар немелде хемчегерии күүнелер араазының харылзааларының быыыт хөөйлтүлүү кыдыр хүзээп алыры чугула деп, ийи тала саналп. Делегей харылзааларынга күштүг ажыглаазының дутаймда бүгү-делегей керээни чарарны ол сорулгага бараан болур. Ынаыг керээни чарарының эргежок чүгүлээш чүүлдээ Палестинаны хостаарының организациязының кижилгеп-биле Женеваның тайбың конференциязының ажылын катап эгелеп ыиаиыштыы эргежок чүгүлээ чүүл болур деп, Совет Эвилели болгаш Румыниа саналп.

Ийи партиялараның удуртукчулары Вьетнамның, Лаостуң болгаш Камбучианың улустарының төөгүүлүг тиилелгелериниң байыр чедиргеиивер. Чүрттүң тайбың болгаш хамаарыштыг каттыжыышкыиыыче утланган КУДР-ның чогаадыкчы самаларынга дегиишкиниерии ол-дур. Ынчаарга ол сорулгаларны шинтиирлээрии дээш демисел Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Румыниа кады чорун турары биспи өөртүп турар, эргим оиуктер.

Оон оске үүлдү база биир бис, эштер. Ам калбарып турар черсеглеиишкиниерии аидере будүрерии, шерит бюдженеттерии ведергей ковүдерии, массалыг үзүткааштыкшының үлам-на коргулчуг черсектерии тургузарын амдыгыида сонсатпаан турда, тайбың бижыг болуп ыиаиавас. Бир эвес ам боо-черсектии иеошеттинген курлавырын ходелдиринтер чүве болаа, киижи төрелгеттении бүрүү-биле үзүткан кааи болур шак ыидыг байдал тургустуиуп турар-дыр. Оон ыиай чорун болур бе?

Черсеглеиишкиниерии эндере будүрерии үргүлчүлөөр бе азы сокадыр бе, черсектя дүжүрериче шилчиир бе азы чок бе дээрии — ол дээрге шинтиирлээрии Пентагонда база НАТО-да дайынымрак генералдарга болгаш черсек будүрүлгенивейн бөйии туруп монополиаларга ыиаиыш болур хире эвес, кедергей шыиғы айтырыг-дыр. Маиаа харымсаалгыг күүне ажыл-дакчылары хөделеп үжүрүт, алыышда барып чугаа болза болдунуң салым-чолунуң дугаймда болуп турар үзүс массалар болдунуң сөзүн чугаалаар үжүрүт.

Ол бүгүнү экиди-биле билбиваан, үзүткааштыкшының черсектериниң эндерии чорууи дүргеи-биле болдурбазы дээш, черсеглеиишкиниерии кызырарымың чорудулгаы эгелээи турүн дээш бистеи хамаарыжыр бүгү-ле чүүлдерии кылырыи ССРЭ-де бистер болдустүн хүзээлеевис деп саиаи турар бис. Делегей харылзааларынга күш догаряи ажыглаарындаи ойталаарынга, массалыг үзүткааштыкшының черсектии чаа хевирлерии тургузарыидаи ойталаарынга, шерит бюджеттерии кызырарынга, идродлуг черсектиң шоваделеринии бүрүү-биле сокадырынга болгаи ол ышкаш оске-даа айтырыгларга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң киирген тодаргай саналдары бүгү делегейге билдиигир болгай. Оз эчис сорулгалар дээш демиселге оске-даа аиы-дуңма социалистиг чүрттар ышкаш, Румыниа бистиң-биле кады чорун турарынга өөрүп турар бис.

Бистиң чүрттарывыс черсектя дүжүрер талазы-биле КНО-нуң түскай сессиязын чымалдырары дээш база бүгү делегей конференциязын белгилээр дээш туружун турар. Тон Европага черсектиг күштерии болгаи черсеглеиишкиниерии кызырар дугаймда Венада чугаалажылышкыиарга деиишкеген чедии алырыиче чүткүп турар бис, ол чорук бо талазы-биле ииити Европа хемчегиниге улам ыкайгы базынмы кылырынга дузазаар ийик. Стратегтиг черсеглеиишкиниерии кызырарлаарының, а ооң соонда кызырарының талазы-биле бистиң америкаинар-биле чорудуп турар чугаалажылышкыиарыкыс АКШ-ка администрация солуушкапының өөскүүидө үргүлчүлөөр болгаи чеиишкиниің дооргуган турар дээриигге ыиаиырын күзеп турар бис. Ол айтырыгаы чогумчалыг кылдыр шинтиирлээри чүгле совет болгаи америк үлустарның эргеажыктарынга эвес, харын бүгү-ииити тайбының бижыглаарының эрге-ажыктарынга аүгаи турар ийик, а ол ыраның болдунуң болур деп санаи турар бис, чүге дээрге оон нол утказын шагда-даа дүгүржүп ыаан болгай.

Ол чорук оске чүрттарга эки үлегер-чижек болур ийик.

Эштер! Варшава керээжиниң организациязының каттыштыкан социалистиг чүрттар Европага тайбының болгаи аймыл чок чорукту быжыглаар дугаймда декларациязының он чыа мурнунда маиаа. Бухарестиге хүзээп алган болгай. Европаның байдалы чогумчалыг талазы-биле улуг идеяларны аиаа ийиң үндүрген турган. Оларның дыка хөёу ажыдырааа боттаигаи, Варшава керээжиниң кирзикчилери күүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң халчегииг чөвүдел турааы чоокку хүиеидө маиаа ажыттынар. Бо удаада-даа румын майымсылата хүзээп алдыыган шинтиирлер Европаның болгаи бүгү делегейниң тайбың келир үезии хандырарынга эки-биле бараан болур дээрзиите бүзүреи турар бис.

Ааы-дуңма үжүреижыыышкын дээш база патеп өөрүп четтиреринге болгаи РКП-ниң XI съездиниң шинтиирлериниң ажыдырааа боттандырарынга бүрүи чедиишкиниң, румын черге сайзырангай социалистиг шинтилелдэ тургузарының улуг болгаи нарын хөреиге чедиишкиниерии румын коммунистерге, румын үлуска күзүирии түүнелиидө менээ чоишээреи көрүнер, мээи оңуктерим.

Совет болгаи румын үлустарның бүгүдээ пайыралы делегереэш!

Совет болгаи румын коммунистериниң ака-дуңмалыышкы чоруктуң болгаи бүзүзбээ пайыралдың, быжыттаи турар кады ажылдажылганың тайбиивачак коргүзүү болгаи.

(СӨТА).

Л. БРЕЖНЕВ
Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары.

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ
Румыниянық Коммунистиг партиязының Чиигине секретары, Румыниянық Социалистиг Республиказының Президентизи.

Бухарест, 1976 чылдың ноябрь 24.

В. И. ДАЛЬДЫҢ 175 ЧЫЛЫНГА

Чон дылының эртинези

В. И. Дальдың тургускаңы «Улуг орус дылдың тайылбырлыг словарының» дөрт тому бөгүн бешки культураның тергиин үнелиг байлаа болур. Тоогүүүте-даа, литераторгада, черле мичээ төрөөн дылынга хандыкшылдыг кижи бүрүзүнге ол—билиглерниң өзулут шыгжамыры.

Словарьны помчуп олура кижиниң сонуургап, билип алыр түүлдерин кайызын ол дээрел: аналь ооределге ному болгаш төөгү, улустуң чечен-мергеи сөстери, чоннуң амыдыралының онзагай түүлдери дээш өске-даа. Дальдың словарында 220 муң сөс, хөй янзы үзегер домактар, тайылбырлар киргеп. Дөрт томнуг словарьны Владимир Иванович Даль амыдыралының 53 чылдарында кылып келтеп.

Ол Петербургка далай корпузунга беш чыл албан хаап, теригтеге эмчилеп чораан. Кезээде-ле чоруук чоруур, географ, этнограф, зоолог, төөгүүү болганы дээш Россияның Эртемнер академиязы ону бодунуң корреспондент кежигүнү кылдыр сонгуп алган. Владимир Иванович чоруук чоруп, хөйнү көрүп, дыннап келген. Оон түүнделинде хөй сөзниг кыдыраалтарга бижимелдер тыпты берген.

Он чеди харамында оон бодун кайгаткан бир сөстү демдеглеп алган. Оон ангижоп-ле демдеглелдер хүн бүрү немежип турган.

Александр Сергеевич Пушкин Дальга улуг салдарны чедирген. Парлалгата Казак Лутаевский (Дальдың өскен ады) деп ат тыптып келген соонда, олар таныжа бергеннер. Оон соонда «Орус тоолдары» деп ном үнеп. Ону Пушкинге коргузерге, орус дылдың кайгамчык байлаал оппа магадаал болгаш словарь тургузарын аңаа сүмелеп.

Даль ук ажылды хаяы эртем өзүүр-биле кылып киришкеп. Ажылдың бергеан-даа билдингир. Ол бодунуң чыгган материалдарын хумагалап чораап. Бажыңындан өскөөр чоруп тура, ол чагын казар: өрт болза оске чүүү-даа албайн, сөстер чыып бижээн кыдыраалтарны камгалап алыр эвеспе.

В. И. Даль Жуковский, Белинский, Шевченко олардың үезинде чурттап чораан. Далай корпузунга соонда барып адмирал болган Нахимов-биле кады өөренип, Пирогов-биле кады медицина лекцияларын дыңнап турган. Дальдың ады бо бүгү кайгамчык кижилерниң аразынга чиде бербээн, харын ол бодунуң херээн уламчылап, келир салгалдарга өртээ турбас, үнелиг ажылды тургускаш, арттырып каан. Словарьны парлап үндүргени чурттуң культура амыдыралынга улуг болуушкун кылдыр демдеглеттинген.

Совет үеде словарьны хөй катап парлап тургап. Владимир Иванович Дальдың дугайында тураскаал ам-да уттундурбаан. Словарьны кылып дооскан бажыңда оон музейин тургузуп турар.

Т. ГРОМОВА,
СЭТА-ның корр.

Вильнюс. Вармалли даар италь хоорайга эртинем Виотти Джованни Баттиста аттыг валегейниң чаңчыл болган XXVII музыка конкурузунга литов аныяк ыраажы Аушра Стасюнайте (чурукта) бирги шаңналды алган. Аңаа валегейниң 35 чурттарыктан ыраажылар киришкеп. Совет ыраажылар аңаа эң-не баштай киришкеннер.

Аушра Стасюнайте күүселдениң техниказын, янзы-бүрү аргаларын ончуг эки билир. Консерваторияның студентизи чораан-ла, 1975 чылда ол М. Глинка аттыг Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады болу берген.

Амгы сезонда талантылыг аныяк ыраажы бодунуң адазы, ССРЭ-ниң улустуң артизи Ионас Стасюнас-биле кады Литва ССР-ниң опера болгаш балеттиң Күүрменниң академиктиг театрында ырлап турар.

В. ГУЛЕВИЧИНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СТАТИСТИКА КӨРҮНЧҮҮНДЕ— НАЙЫСЫЛААЛ МОСКВА

1976 чылдың эгезинде Москваның чурттакчы чону 7 миллион 734 муң кижи, оон иштинде эр кижилер — 3480 муң болгаш херээженнер 4254 муң кижи болган. 1975 чылдың дургузунда хоорайның чурттакчылары 102 муң кижиге көвүдээн. Ол сан түннү «Статистика» деп ном үндүрер черниң үндүргени «Москва чурагайлар-биле (1971—1975 чылдар)» деп статистиктиг чыындыда киирген.

Москва болза чурттуң үлетпүрүнүң улуг төвү болур. Чүгле 1975 чылда ооң бүдүрүлге черлери 319 муң автомобильдерни, металл кезер 17 муң ажыг станоктарны, 17,6 муң янзы-бүрү электрошимчедикчилерни, 373 муң радиоприёмниктерни болгаш радиолаларны, 745 муң телевизорларны, 250 муң ажыг сооктукчуларны бүдүрүп үндүргеп.

Ажылдап турар бешки москвачыла дээди эртемниг. Найысылалда 76 дээди өөреділге черлери бар. Аңаа эрткен чылын 635,2 муң студентилер, оон иштинде хөй санныг даштыкы чурттардан келген студентилер өөренген. Москва — чурттуң эртем талазы-биле эң улуг төвү: чүгле ССРЭ-ниң Эртемнер академиязында безин 21679 эртем ажылдакчылары ажылдап турар.

Москвада профессионал 25 театрлар, барык 4300 библиотекалар, хөй чүс кинотеатрлар, ажылчын клубтар, Культура ордулары бар.

Эрткен чылын хоорай транспортунуң бүгү хевирлери 5 миллиард 294 миллион пассажирлерни сөөрткен.

(СЭТА).

ТЕАТР, УРУГЛАР

Ноябрь 23-те Москвага, сатира театрының бажыңынга, «Театр болгаш уруглар» деп үшкү Бүгү-россия недолязы ажыттынган. Орус болгаш даштыкы классиктерниң эң эки чогаалдары, совет авторларның шимээри — уругларга 60 ажыг шинни неделяның чарлалдарында киирген.

Чаңчыл болган неделяның сорулгазы —культурэ албан черлериниң, улус өөредиягезиниң, комсомол болгаш пионер организацияларының уругларның болгаш чалыы салгалдың эстетиктиг кижизидилгезиниң талазы-биле бир демниг ажылының түңнелин үндүрери болур. Көрүкчүлөр конференцияларын, дискуссияларны эрттирип, шимилерни чугаалажып көөр.

Москваның театрлары бөттарының эң эки шимилерин көргүзер. Оларның иштинде — Б. Васильевтиң «Даңзыда ады кирбээн» деп шимизин Ленинчи комсомол аттыг театрга, М. Шолоховтуң «Кимниң салым-чолу» деп шимизин А. С. Пушкин аттыг театрга, А. Твардовскийниң «Василий Теркин» деп шимизин Моссовет аттыг театрга көргүзер болгаш оон-даа өске шимилерни көрүкчүлерге бараалгадыр. Сатира театрының солун, байырланчыг көргүзүглери бичии көрүкчүлерни манап турар. Ону РСФСР-ниң улустуң артизи З. Гердттиң болгаш М. Львовскийниң сценарийнин ёзугаар белеткеп тургускан.

• • •

Ол-ла хүн Ленинградка «Театр болгаш уруглар» деп неделяны Ленинградтың аныяк көрүкчүлер театры ажыттнан.

Театрның байырлал программазында — бүгү хар-назының школачыларынга таарыштыр тургускан шимилер бар. «Классика аныяк көрүкчүлер театрының сценазында» деп конференцияга А. И. Герцен аттыг башкы институдунуң студентилерин чалаан. Бирги классчылар «Пушкинниң тоолдарын» байырланчыг байдалга көөрлер. Оларга артистерниң ат салганы программаларны тураскаал кылдыр тыпсыр.

Ленинградтың бүгү театрлары неделяга чогаддыкчы белементери белетиизэн. Чижээ, А. С. Пушкин аттыг академиттиг шии театры Карло Гоцциниң «Ногаан нушкаш» деп тоолун көргүзер. Ленсовет аттыг театр бодунуң будуруглге цехтеринче болгаш албан кылыр черлериңче школачыларны чалаар. А куклаларның улуг театрынга уруглар чуруктарының деллегелгезн ажыттынар.

Бо хүннерде бичии горькийжилер шимилериниң тывылганының чажыттарын билип алыр. Чаңчыл болган неделя үезинде областтың бүгү театрлары ажык эжиктерге школачылар-биле ужуражылгаларны эрттирер. Режиссёрлар болгаш чурукчулар, бутафорлар болгаш үн тазарыштырыкчылары театр шимилерин канчаар тургузарын чугаалап бээр, шимилерде авур-хевирлерни тургузар дээш боттарының ажылының дугайын артистер сонуургадыр. Ол ышкаш пионерлер ордуларынга, Культура бажыңнарынга, школаларга аныяк көрүкчүлер театр коллективтери-биле ужуражыр.

• • •

«Театр болгаш уруглар» деп Бүгү-россия неделязы Бурятияның нүүрүкөнинг Ленин орденниг опера болгаш шии театрынга «Кайгамчык чараш Ангара» деп балет-биле ажыттынган.

П. Чайковскийниң, А. Бородинниң, бурят композиторлар Ж. Батуевтиң болгаш Б. Янпиловтуң чогаалдарының маадырлары-биле аныяк көрүкчүлер ужуражыр. Келир үениң балет артистери — Улан-Удэниң хореография училищезиниң сургуулдары боттарының үемилеринге талантызын сонуургадыр.

Бурятияның Х. Намсараев аттыг шии театры, орус шии театры болгаш кукла театрлары уруглярга шимилерни көргүзер.

Башкирияның чаа кукла театры баштайгы аныяк көрүкчүлерни хүлээп алган. Ол тоолдар бажыңын Уфаның төп пушкучузу — Октябрь проспектизинде тутнан болгаш «Театр болгаш уруглар» деп неделяның эгезинде ажыттаан. Оон мурнуу талазын театр фонарьлары-биле, иштин ССРЭ-ниң улустарының тоолдарының темазынга ыяган түүлдер, витражтар, демирден оюп кылган түүлдер-биле каастаан.

Башкирияның кукла театры бодунуң 45-ки сезонун болгаш национал театр апарган бирги сезонун эгелээн. Амга чедир ол көөүп чоруур театр болуп ажылдап келген.

«Театр болгаш уруглар» деп Бүгү-россияның театр неделязы Россия Федерациязының өске-даа хоорайларында эртип турар.

(СЭТА).

Магаданда байырлалдыг ажыттынган

Россия Федерациязының ажылчы чоннарының бот-тывынгыр уран чогаадылгазының Бүгү-эвилел фестивалының үшкү ээлчээ Магаданга байырлалдыы-биле ажыттынган. Профессионал артистер сценага боттарының туруштарын дагжыларга, геологтарга, шахтёрларга болгаш балыкчыларга — уран түүлге кажыри боттарының хүн бүрүде хереглели апарган кижилерге чайлап берген. Якут АССР-ниң, Камчатка болгаш Магадан областарының эң эки бот-тывынгыр коллективтерэ — область көрүүлелериниң тиилекчилери боттарының мергежилдерин аңаа көргүзер.

— Россия Федерациязында улустуң чогаадылгазының улуг байырлалын Кыдыкы Сонгу чүктүң чурттакчыларының өгелээни кайгамчык-тыр — деп, РСФСР-ниң культура министриниң оралакчызы В. М. Стриганов СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

Совет эрге-чагырганың чылдарында чукчаларның болгаш алеуттарның, якуттарның болгаш коряктарның улустуң чогаадылгазы чаа аяшшынчы кирген. Чижээ, «Маңго» азы «Эргырон» ышкаш профессионал ансамбльдер национал бот-тывынгыр коллективтерге үндезиленип өзүп тургустунган.

Зоналар аайы-биле түннел конкурстарның үшкү ээлчээ Россия Федерациязының улустарының хөй национадлыг чогаадылгазының чедиишкиннериниң көскү илерээшкини болуп турар. Бистиң чуртувуста артып турар ажылчы чонналрның бот-тывынгыр уран чогаадылгазының Бүгү-эвилел фестивалының ол эң-не халыысалгалыг уе-чадазы болур.

Фестивальдың үшкү уе-чадазының конкурстары зоналар аайы-биле ноябрьның тончүзүнде Донза-Ростовка болгаш Ульяновскиге эртер.

Янзы-бүрү жанрларның бот-тывынгыр коллективтери отчёттуг концерттерин Ленинградка болгаш Пермьге, Горькийге болгаш Свердловскиге, Сочиге чыл тончүзүнге чедир көргүзер. Келир чылдың эгезинде — Рязаньга болгаш Новосибирскиге, Куйбышевке болгаш Иркутскиге, Хабаровскиге болгаш Воронежке көргүзер. Февральдың эгезинде москвачылар найысылалдың болгаш областың эң эки коллективтери-биле таныжар.

Бистиң суурнуң клуву

ЧҮГЛЕ ЧҮТКҮЛ ХЕРЕК

Бистиң Чыраа-Бажы суурнуң чурттакчы чону кино көөрүнге холчок ынак. Клубувус-даа улуг, чаагай, эки дерит-херекселдер-биле хандырттынган. Чаа, чараш сандайларны-даа эккеп салды.

Ынчалаа-даа клуб ажылдакчыларының талазындан чонуун культурлуг дыштамылганынга чогумчалыг эки байдалды тургуспайн турары хомудавчыг. Чижээлээрге, чаа сандайларны одурутпаан, олуттар аайы-биле дугаарлаваан, а билеттерни олуттар аайы-биле ангы-ангы ортектиг садып турар. Кино кассазының ажылдаар шагы доктаттынмаган. Баштай садып алган кижилер 20 копеектиң биметтерин алгаш, эптиг олуттарны эдептер. А соңпап жедгеннери 35 копеектиң биледин алгаш, бут кырынга-даа кино көөр ужурга таваржыр.

Чоокта чаа Улут-Хем районуун Чаа-Хөл суурга чораап, ол суурнуң Культура бажыңынга кино кордум. Олуттар, одуругларны дугаарлаан, чарлаан шагында эгелөөр, киноның үнүнүн дыңналыры, костюру база эки чорду. А бистиң Чыраа-Бажында клубка мындыг эвес. Кинону ой-шаанда эгелевес. Көрүкчүлерни кино эгелээже киирер, харын-даа, кино үнүп турда, көрүкчүлериниң кичээнгейин чартыктырып, кинрбишаан турар. Кинону үпдүрериниде база четпестер бар. Үзер, чок болза үнү чок болур. Солуп кинону кижи клапкаш баар эвес, шыдажып манап орар апаар. Шылаңчымын чүү дээр боор! Ооң кадында азырак кижилерни киноже киирер таварылгалар база бар.

Культура албан черинин ажылдакчылары, киномеханиги, контролёрлар мындыг байдал-биле эптежип, ону эдерипп, экижилериниң хемчегелерин албайн турары хараадапчыг. Азы клубту чоннуң культурлуг чаңчылдарынга кижизидилгениң база бир төвү деп чүвеин билбейн турары ол ирги бе? Бо талазы-биле кодаа Совет, районнуң кино четкизинин дирекциязы база чогуур хемчегелерни албайн, тоомча чок ажылдап турар.

Бодап көөрге, үстүнде айытынган четпестерни чайладырынга онзагай хөй чүүдерниң херээ чок ышкаш. Чүгле клуб ажылдакчыларының, киномеханигиниң доктаттынган чурумну шаптыг сагыры, чоннуң культурлуг негелделерин хандырары дээш чүткүдүг ажылдаар херек.

А. МОНГУШ.
Чоон-Хемчик район.

Таджик ССР. Яван шыналары бөгүн республиканың хөвең өстүрер чечентелип турар черң болур. Бо чылын аңаа хөвең дүжүдү 50 муң ажыг тонна болур.

ЧУРУКТА: № 3 хөвең өстүрер совхозта чит хөвеңни машина-биле чыып ап турары.

Р. НЕТЕЛЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

АГААР

Кымылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республиканга булуттаар, соңгу районларга быскан хар чаар. Хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге 7—12, өзөктерниге 12—17 градус соор.

Кызылга булуттаар, хар чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 15—17 градус соок болур.

Автооруктарның көстүрү эки.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

НОЯБРЬ 26-ДА

МОСКВАДАН

8.00—«Петербургда саңчыдакчы» деп телешинниң баштайгы көргүзүлгези (И. А. Некрасовтуң водевилин ёзугаар).
8.55—А. Хачатурян — «Байырладыг поэма».
9.15—Моол Арат Республиканың тургустуунган хүнүнге. Киноопрограмма.
10.25—ССРЭ-ниң ушудукучу-космонавтызы В. Н. Волков аттыг шаңнал дээш акробатикага делегей маргылдаазы. Үргадан дамчыдылга.
11.10—«Ойнаш, ырлаш тур бисе».
11.25—«Октябрьдан төрүттүүген уран чүүл». Совет чурукчуларының ажылдары.
11.50—«Бистиң наңдарывыс». 1920 чыл.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Почта балыкчыгаажы». Мультфильм.
13.20—«Эртемденге сөс». ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының вице-президентизи академик П. Н. Федосеевтиң чугаазы.

КЫЗЫЛДАН

13.35—«Олут сүзеашпере». Уран-чечен телефильм. 1-ги, 2-ги сериялары.

МОСКВАДАН

15.20—«Петербургда саңчыдакчы» деп телешинниң баштайгы көргүзүлгези (Н. А. Некрасовтуң водевилин ёзугаар).
16.15—«Хүн обсерваториязы». Эртем-лептерделгелер и г фильм.
16.25—Е. Чернай биле П. Хөрлинин (Румыния) күүселдези-биле опералардан ариялар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чаңсар.
17.40—Моол Арат Республиканың тургустуунган хүнүнге. Киноопрограмма.

КЫЗЫЛДАН

18.50—«Кадыкшыл». Домчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Киножурнал.
19.35—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.50—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—«Бистиң наңдарывыс». 1920 чыл.
21.15—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи, композитор А. Г. Новиковтуң автор кежээни. Күрүненип Төп «Россия» концерт залындан домчыдылга.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

КИНО

НОЯБРЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Зорро» (2 сериялыг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Шортанның айытказы-биле» 10.00, «Кижиниң салым-чолу» 11.30, 15.10, 17.00, Кинолекторий «Улуглярга уруглар дугаймда» 18.50, «Бистиң кварталдың фюрери» 13.20, 21.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Опчок оол» 10.00, «Маяковский каттырып тур» 15.00, «Ам-даа кежээ дүшпээн» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.
«ВОСТОК»: «Бай душтуг» 15.00, 18.40, «Ыядышныг ыяпшыл» 16.50, 20.30 шактарда.

ТЫВАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА БӨГҮН

Н. ГОГОЛЬДУҢ

«РЕВИЗОР»

деп шимээ тыва дылга болур.

Ноябрь 27-де

У. ГАДЖИБЕКОВТУҢ

«АРШИН МАЛ-АЛАН»

деп шимээ болур.

Шимилериң эгелээри 19 шак 30 минутада.
Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.
Телефон № 2-10-59.

ЧИҢГЕЛЭЭШ, СЕГЭЭН

Эмчиниң демдеглелинден

Мээң хөй чылда эмчи амыдыымның практиказында янзы-бүрү болгаш улуг, бичө аарыглардан аараан кижилерни хандыр шинчиг эмнээрин, чамдыкта оларга сүмеер бээрин мол хүлээгеп ыядыр санап чоруур мен. Кижи улуг аарыг-адыышка таварышканза, сагыш-сеткилинге хөй-ле чүүдер кирер, чамдыкта сегий бээринге кандыг эмчи, чүү дузалаптар ирги деп бодааш, харын-даа өске кижилерниң «сүмезин» дыңнап, ону ёзугаар «эмнени» бээр чүүлдер база бар. «Эмчиниң демдеглелдеои» деп номчугамыма оларның чамдыктарын база бижигилээп мен. Ол демдеглелдер ам-даа үргулчүлеп турар. Бо удаада ол демдеглелдерге өске бир чугула чүүлдүң дугайын, кончуг берге аар аарыгга таварышпаш, сегип үнген кижиниң чугаазын киирер бодаан мен.

Мээң кабинедимге алдан ашса-даа, ам-даа аныяксыг, шинчеңгио, сергем, сорунчур кижи-биле бо дугайынга чугаа кашпа удаа болган чүве. Оон ол чугаалярын шоолуг-ла өскертпейн, түсшай эгелерлиг кылгаш, чоон адаанда киирдим.

БОДАЛДА ЧОК

— Элдеп чүве эмчи. Мындыг халап-бачыттыг аарыг менээ таварбаан бээр деп бодавайн чораан мен—ээш, ол бодунуң доңгур бажын сүйбегилаап, эрес соруктуг карактарын чүгүртүленнеп көргүлээш, халаш чок олчум чугаалап эгеледи.

— Чырык чер кырынга кижи чангыс катап төрүттүнер деп чугаанын утказы ханы болгаш улуг. Аныяк шаанда, аарыг-човудан чокта кижи өлүп деп чүвени бодавас-даа болгаш ол коргунчуг байдал сагыжынга-даа кирбес. Кижилерниң хөй аарыгзынуп бодалы-биле алырга, өлүм коргунчуг эвес, а канчаар өлүрү коргунчуг дижир. Удавас, шуут-ла амы-тынын чарлыр, өлүр деп чүвени кижи бодуу билир болуру канчаар-даа аажок коргунчуг-даа, халалыттда байдалдың бирээзи ол. Бир-ле катап мээң боскумга «хан дүжүпкен» ышкаш хенертен чемге оптугуп, боостаамда кара чүве турупкан ышкаш болган. Ону мен херекке-даа албаан, харын-даа «оптугуп чүмүл, арага ижип ужар дээн-дир мен» деп, тывалардын бурумгудан бээр чугаазыбиле бодумну кыжыртывып-даа алырдым. Оон соонда боостаамга чемни ажыларга, элээп бадып чыткаш, токтаай бээр ышкаш болур, а сагышка анчыг чүве база тыптып келген. Ылаңгыя кадыг чемнер биледингири-биле ылдыртыланайтып эртер. Чогум аарыр, ботка халалыг кандыг-даа чүве чок. Харын-даа чамдыкта утгулдура-даа бээр-ле. Ынчалаада бир-ле катап ат чээш, тырыгаш, олчаан огуптум. Оон сонгаар-да эттеп сестир, кадыг чем аймаа, кегженир малмаган ышкаш, аасче дедир чүткүүр апарган. Элдеп чүве. Бо дугайында «эмчилер-биле сүмележир» деп шиитпирледим. Ынчалаа-даа уе-шак эртип, чылдырыгыып турган.

— Орта сеп бе, канчап билир сеп, демги бир «чиңгелеп» деп чүвен-даа бооп чадавас—деп, таныжым ам бир-ле катап сагышка киирген.

— Шынап-ла!

Ол чугаа мээң маажге дээп, «чиңгелеп» деп сөс дыңнаваш, «олум» деп сөс-биле дакпырлажып, чүрээн чыырлыннаан. Оон эгелээп-ле, мен үйгудыжым чидирип, бодал-сагыш көвүдеп, эъдим соор, чараа суутаар, сыкыртыыпар, чем чиир хөөн чокталып, харын-даа арып, шагжоктанырыынга эскерип каан мен. Оон-на эмчилээн. Эмчилер хөй шинчилгени кылган, түңнел үнген. Чиңгелээн. Өлүмче довунчуктээн. Мындыг таварылгада чугаалашкан кежи бүрүзү бир-ле чүве сүмелээр болгай. «Думчукка тулганда быза сугжу» дээн мен ышкаш, кижиниң дуза бодаары, чүвеге бүзүрээри, чүнү-даа болза бодунга шенекээзи аажок апаар. Эмчилерден айтырарга: «эрте дээре кезер-ле!», аш-өөрден айтырарга: «ол эмчи азы ындыг эмчи-биле сүмележип көр, азы чамдыктары адыг өлүг, хая чүгү ындыг чүвени ынчаар холаап, шак ынчаар ижер» дээш-ле баар.

Чиңге аарыгны «эмнээриниң» сүмелери-ле хөй. Кижиниң таныыш-көрүкү кайы хире көвей болдур, кайы хире кижи чүвени билир болдур, ол хире хөй сүмедер, бодалдар бар боор чорду. Кайызы акыл? Эмчилерге баргаш, кестирерге-даа улустуң хөй кезии «орта» болбас. Ак-кара эмнер ышкаш, өкирөөн кижилер мырыңай чок. Ай-хүнүң, уе-шагың айытпаан дээрден башка, чиңгелээри дээрге—амы-тыны-биле шиитгирген дээни-биле дөмей-ле сагындырар чорду. Шаанда мындыг кижи дугайын улус чугаалашкаш, «бак чүве тавараан, сүмезин ышкындырган» дижир турган-на болгай. Ол чорук чүвени чедир билбес кижилерге хаяы бүзүрел болуп, мээ-медерелиниге сиңиниктир сургаткан болур. Ону бүгү назынында-даа үтпас. Таварылга болурга-да сагышка кирип, сакты бээр.

Д. КУУЛАР.
(Уланчылыг).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, тарылсалгалыг секретарьның 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, көзээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, ушетингр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информацияа база совет тургузуут киллистериниң 2-30-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, секретарват тыл 2-23-35, солун келбейн баргалда 2-32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1901.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совуделиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эрчелелиниң типографизы (Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 1). ТС—01461

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№279 (10264) | 1976 чылдың ноябрь 27, суббота | 1925 чылда үнделеттингеш | Өртээ 2 кез.

СЭКП Тыва обкомунуң III пленуму

Дүүн, 1976 чылдың ноябрь 26-да, Кызылда Политиктиг чырыдыышкып бажынынга СЭКП Тыва обкомунуң III пленуму болуп эрткен. Пленумнуң ажылынга министерстволарның, көдээ ажыл-агый, үлетпүр бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары болгаш профэвилел, комсомол организацияларының ажылдакчылары база киришкен.

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң түннелин болгаш Пленумнуң шиитпиринге база аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга холбаштыр партияның область организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны пленумга чугаалашкан. Ол айтырыгның талазы-биле илеткелди СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин кылган.

Чугаадашкан айтырыгның талазы-биле СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов.** СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары **Н. С. Бойду,** Тес-Хемде «Ак-Эрик» колхозтуң хойжузу **К. Б. Кеней,** СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары **Д. С. Данзын-оол,** АТБ-1-ниң чолаачызы **Ю. Н. Зюзин,** «Тыва кобальт» комбинаттың директору **А .И. Ванжа.** СЭКП Өвүр райкомунуң бирги секретары **Ч. Х. Ооржак,** «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи **А. А. Бернгардт,** Улуг-Хемниң «Улуг-Хая» совхозунуң тракторизи **К. О. Кандан-оол,** одаар чүүл үлетпүрүнүң эргелелиниң начальниги **В .С. Нечаев,** «Кызыл тудуг» эргелелиниң тудуг бригадири **С. Б. Сандан** олар санал берген.

Пленум СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны долузу-биле деткип, чүүлдүгзүнүп көрген болгаш ажылга дайынчы программа кылдыр хүлээп алган. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле партияның область организациязының сорулгаларын тодаргай айыткан доктаалды пленум хүлээп алган.

Пленум организастыг айтырыгны чугаалашкаш, СЭКП Тыва обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизинге **Г. А. Заркевичнии** бадылаан.

СЭКП обкомунуң III пленуму ооң-биле бодунуң ажылын дооскан, (Пленумнуң ажылының дугайында делгерентей отчёттуң дараазында номерге парлаар).

Эш Л. И. Брежневке Румынияның дээди орденин тывысканы

Ноябрь 24-те РКП-ниң Чингине секретары, РСР-ниң Президентиэш Н. Чаушескуну СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Л. И. Брежневке дээди орденни — «Румынияның Социалистиг Республиказының Сылдызының» лентаныг бирги чергезин тывыскан. РСР-ниң Президентизинин чарлыында айыткаңы-биле алырга, СЭКП ТК-ның Чингине секретары ол орден-биле төрүттүпгенинден бээр чеден харлааны база РКП биле СЭКП-ниң арагында, румын болгаш совет улустуң арагында найыралды калбартырыпга киирген онза салыышкыны дээш шаңнаткан.

Эш Л. И. Брежневке ол дээди орденни тывысканы уезинде Күрүве Чөвүлелиниң адынга РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүшпери, РКП ТК-ның Политкүүскомунуң кежигүшүнге кандидаттар, РКП ТК-ның секретарылары, РСР-ниң чазааның министрлери болган албанның оске-даа кижилери турганнар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүшүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министриниң орадактыгы Н. Н. Родионов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭТА-ның Чингине директору Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң РСР-де элчини В. И. Дрозденко олар даяа база турганнар.

Эштер Н. Чаушеску биле Л. И. Брежнев олар сес ап, чүве чугаалаанныр.

Эш Н. ЧАУШЕСКУНУҢ чугаазы

Эргим эш Брежнев!

Силерниң чоокшулап олурар юбилейиңерни — төрүттүүген хүнүңерден бээр чеден харлааныңарны таварыштыр база социализминиң болгаш коммунизминиң бедик идеалдарының үжүн, совет кижилерниң дешпилгезинин болгаш чечектелиишкинниниң, тайбыынын болгаш улустар арагында кады ажылдажылганың херээнин үжүн Силерниң үре-түңнелдиг ажыл-чорудулганар-биле холбаштыр партияның база күрүненин удуртулганының омуннээнден, бодумнуң хуумдан Силерге энне даяг байырны чедирери менээ онза өөрүнчүт-дүр.

Румынияның бедик шаңналы-биле Силерге бүгү чүректин ханызыпдан база-ла байыр чедирип тур мен, ол шаннадны Силерге тыпсыры менээ өөрүшкү-дүр. Ол шаннал — Румынияның Коммунистиг партиязы биле Совет Эвилелиниң Коммунистиг партилавының арагында, румын болгаш совет улустарның арагында кады ажылдажылганы база найыралды хогжүдериниң херээнге Силерниң салыышкыныңарны бистиң партиыстың болгаш бистиң улузувустуң бедии-биле үнелээни болур. Ол шаңнал болза чаңчыл болган румын-совет харылаалаарны, чаагай кожа-хелбээ чорукту, эп-сеткил каттыштырыдгазыл база бот-болуп билчирип бистиң бедии-биле үнелеп турарывыстың илерээшкини-дир. Совет Эвилелинге коммунистиг шиитпелдя тургузарының улуг херээн удуртурунга, силерниң чуртуларның экономиктиг болгаш шиитпелел хогжүдүлелиниң калбак ажылчорудулганынга, ханы болган шын сеткилдиг найыралдың өөрүшкүзүү-биле бистиң магадап коруп турарывыс совет улустуң улуг тиилелгелериниге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының баштыңы болур Силерниң чугула ролларыны бистер база-ла билип, үнелеп турар бис.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчыны шинчээшкинге чорудуп турар Силерниң шылгаралгай ажыл-чорудулганар, социализминиң, социал дешпилгенниң, дүшүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының болгаш күрүнелер арагында кады ажылдажылганың эрге-ажыттарыны барымдаалаашаг, бүгү делегейниң политиктиг амыдыралының херээнге Силерниң киирип турар шылгаралгай салыышкыныңарны румын коммунистер, румын улус база-ла эки билир.

Эш Брежнев Силерниң Румынияга аян-чорууларның түңнелии, бот-болуп билчирипи болгаш хүндүлеживирнин ёзуруна эрткен бистиң чугаалажымышкыннарывыстың үре-түңнелдиг бистиң бедии-биле үнелеп турарывысты бөгүн румын-совет найыралдың митингизинге бодумнуң чугаамга оллалап демдеглээп болгаймен. Бистиң чедип алган түңнелдеривис болгаш бистиң эт салган кады кылган медеглелливис Румыния биле Совет Эвилелиниң арагында бистиң ийи чуртувустуң партияларының арагында бүгү талалыг кады ажылдажылганы хогжүдериге чаа калбак перспективаны ажыдып турар, ол чорук бистиң ийи улузувустуң, социализминиң база бүгү делегейге тайбының херээнин эрге-ажыттарынга дүжүп турар деп санап турар бис.

Бистиң чурттарывыстың партиялары болган чазактарыны ыңдыг ёзу-биле хөделбишаан, найыралды, экономиктиг, артем-техниктиг кады ажылдажылганы, ядыы-бүрү деңнелдерге делегацияларның солчулгазын доктаамал чорудар соруглга-биле бистиң чедип алган дугуржуушкуусту амыдыралга боттандырар дээш эртежок чугула хемчегелерни алыр дээрлиге бүзүреп турар бис. Ол чорук бистиң чурттарывыстың хамаатылары румын-совет кады ажылдажылганы доктаамал калбартыр соруглга-биле удурдедир турисчи болгаш оскелда аргыжылгаларны хогжүдеринге база-ла идигин бээр апаар.

Бөгүн бистиң Силерге тыпсып турарывыс, бистиң чурттувустуң дээди орденни — «Румын Социалистиг Республиказының Сылдызының» бирги чергези болза, бистиң ийи улузувустуң ынаныралының дириг хереченин — Румынил биле Совет Эвилелиниң арагында чаагай харылааларның моон соңгаар-даа бурупгаар хогжүдүрүнге бистиң күүселдеривистиң боттуг илерээшкинидир.

Эргим эш Брежнев Силерге база катап чүректиң ханызыпдан байыр чедирип, чаагай кадыкшылды, күш-ажылга соруктуг чорукту, ас-кежиктиг үр чуртталганы болгаш Коммунистиг партияны, Совет Эвилелиниң улустарыны удуртуруүн бедик харылсалгалыг соруглгаларын Силерниң күүселдиңерге, СЭКПнин XXV съездининг шиитпирлерин күүселдиңге, тайбыңны база делегейниң кады ажылдажылгазын быжыглаар талазы-биле Силерниң ажылчорудулганарта чаа улуг чедиишкиниерни бистиң Политиктиг Күүскомуузустуң оскелда кожигүннери-биле кады күүсеп тур мен.

Улуг пазын назылазын деп, чаңчыл болган румын һөрээшкинин Силерге чүректин ханызыпдан күзедим!

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Чаушеску!

Эргим эштер болгаш оңгуктер!

Румынияның Социалистиг Республиказының бо дээди шаңналын хүлээп ап тургаш, меңээ көргүскенге улуг үнелел дээш Румынияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, силерниң чуртуларның Күрүпе Чөвүлелиниге болгаш чазаанга чүректин ханызындан чалбыыштыг өөрүп четтиришкинни илереткирип күзеп тур мен.

Бо шаңналды канчаар үнелеп көөрүл? Черле ынчап бистер, коммунистер шаңналды канчаар көрүп турар бис? Моон көрүп турарым-биле алырга, бо орден дээрге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, ооң Төп Комитединиң, ТК-ның Политбюрозунуң чорудуп турар политиктиг шынныын, шыпчыдын, чугудазын хүлээп көргенинин, моон СЭКП Төп Комитединиң Чингине секретары кылдыр бараэл боп турарым херектиг улуг үнелел хүлээп көргенинин демдээ-дир.

Бистер, коммунистер, чер кырынга эң-не шынчы, чоптуг болгаш эң-не ас-кежиктиг ниитилелдя — коммунизмниң тургузарынга боттарывыстың амыдыралмысты, күжүвүстү, билинивисти бүрүнү-биле берген бис. Бистер боттарывыстың күжүвүстү од ондур улуг эвес сорулганы чедип алыр дээш социалистиг улустарның дем каттыштырыгазы үрлүпелдиг, бүдүмчелиг болзун дээш бүрүнү-биле берип турар бис. Социалистиг хогжүдеге, бүгү улустарның бурунгаар дешпиргеге эң-не тазырымчадыг байдалдарны тургузар дээш боттарывыстың күжүвүстү харамнавайын турар бис. А амгы үеэнде байдалы-биле алыр болза, ол дээрге хамыктың мурнунда делегейниң чаа дайынының ажаанышкинниң улуткаары, бөө-чепсекти дужүрерин чедип алыры, чер кырында бүдүүт-даа бижиг тайбыны тургузары болгаш бистиң бо шыдыг-ла улуг эвес бомбүрээвистиң кырынга бүгү улустарның чаагай кожа-хелбээ туруп, кады ажылдарып хандыраны ол боол турар.

Совет-румын харылзаалардың ыңдыг тоогулуг сорулгаларының дугайын чугаалавышаан, мен бистиң аңы-дүңмалышкы кады ажылдажылгавысты бижыглаар дээш ниитя улуг-чаагай эвес сорулганы чедип алыры-биле кады демисежир дээш болдунар-ла бүгү үүлдерни кылырынче чүткүп турарывысты онзалап демдеглеткеп каап тур мен.

Румынияның болгаш Совет Эвилелиниң улустары ол оруктап үзүбес харылаалаашыл бурунгаарлавышаан фалиазиге удур демисеглиг чалбыыштыг одунга болгаш тайбың социалистиг тургузуушкуунуң үелиинде-даа каңнаалын, ладыкаан аңы-дүңмалышкы чорукту база эп-сеткил каттыштырыгаларын, чаңчылдарын улам байлаңыдып турарлар.

Бистиң бо ниитя улуг ажылхерээнисте моон кылган ажыдыымның үлүг болгаш коммунист, удурлукчу нижи, моон ачы-хавыяам база бар деп румын оңгуктер санап турар чүве болганда, силерниң бо шаңналдыларны ооруп четтиришкин-биле хүлээп ап тур мен.

Тайбың болгаш бурунгаар дешпиңге дээш демисеглиг баштап турар бистиң социалистиг дем каттыштырыгавыс улам-на чечектелир болзун!

Бистиң үнелеп четпес ийиги чедиишкиниңерге болур совет-румын тайбыралын улам быжыглып, ханылаар болзун!

Силерге база катап четтирдим, эштер!

Эштер Н. Чаушескунун болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын чымыктаннар үлүг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары чаңгыс эвес удаа үзе кирип турган.

Шаңнал тыпсырыга баргаш совет болгаш румын партия, күрүне ажылдакчыларын эң Л. И. Брежневке оң улуг шаңнал дээш мээң байыр чедирип турганнар.

(СҮТА).

ОКТЯБРЬНЫҢ 60 ЧЫЛЫН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР

Часкы хову ажылдарынга белеткел

ДЕТКИВИШААН, ХҮЛЭЭНГЕН

Кежээкиниң 5 шак. Кызыл-Мажалык «Сельхозтехника» салбырының кызыл-булуңун механизаторлар, ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар долдур олурупкан. Көдээ ажыл-агый техниказын 1977 чылдың хову-ажылдарынга белеткээр талазы-биле Бай-Хем райоштуң колхоз, совхозтарының, «Сельхозтехника» салбырының болгаш районнар арагының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкыныының механизаторларының, ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының инициативазын деткикир, бо талазы-биле чаа чемелде хүлээлелер алыр дугайында хурал болган.

«Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи Г. А. Силкин онгу беш чылдың баштайгы чылын чедиишкинниг доозарынга болгаш часкы хову ажылдарынга белеткенирингe ук кыйгырыгларның ажыктыын, ол улуг ишке белеткенип, техниканы бүрүн септээр талазы-биле чүү кызыл ажил доорлап чугаалап берген. Машина-трактор мастерскалдының эргелекчизи Хертек Айыыр-Санаа санал бергеш, үстүнде кыйгырыгны бүрүн летким, септээр ужурлуг, машина-тракторларны септелгенин декабрь 28-те, а кожуг машиналарның септелгенин апрель 10-да доозарынче механизаторларны кыйгырган.

Хоочун моторист Ооржак Биря, токарь Степан Мамышев олар боттарының саналдарынга кыйгырыгларны база деткип, хүн нормазын бүдүүртүк катап күүседирип хүлээгеш, ажылдың шыпарын экижидерин, контролёр чокка ажылдарын хүлээптеннер. Оң ышкаш слесарьлар Сарыглар Оюу, Монгуш Семче-оол кыйгырыгларны деткикирин, хүнде ийи үлүгүү күүседирин, бир-бир аныяк ажылчыннарны слесарьның парын мергежилинге өөредирин, ажылдың шыпарын бедидип, контролёр чокка ажылдарын хүлээптеннер. Хуралга санал берген оске-даа механизаторлар кыйгырыгларны бүрүнү-биле деткип, боттарынга бедиткен хүлээлгелерин алгылаан.

Кызыл-Мажалык «Сельхозтехника» салбырының механизаторлары, ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының бар аргаларын санап көргеш, ук кыйгырыгларга харын кылдыр дараазында социалистиг хүлээлгелерни алганнар: доргүү квартарда септээр 55 трактор-нун, 6 комбайнының, 63 автомобильдин, 20 трактор шимчедикчизинин, 11 автомашинаның септелгезин декабрь 28-ке чедир доозар. Планнан ажыр 2 тракторну, 2 шимчедикчини, бир автоматтынаны септээр, 1977 чылдың апрель 10-га чедир машина-трактор парыгын часкы хову ажылдарынга белеткээрин бүрүн доозар, 25 механизатор кадрларны өөредир, Бай-Тайга районнун бүгү ажыл-агыйларынга техника септээрин шефке алыр.

«Сельхозтехника» салбырының механизаторлары Улуг Октябрьның 60 чыл ооңга уткуптур ажылды шапкыпчылдар дээш улам күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Х. МОҢГУШ.
«Шыпшың» корр.

Оолак Сарыг-ооловна Тумай —«Тиилелге» совхозта херээжен кадарчыларның № 2 хойжу бригадазының бригадири (солагай талазында) ооң-биле кады бригадаңың улуг кадарчызы Монгуш Бичии-Уруг-дур. Оларның каймыыдаа коммунистер. Кана-даа ужуражы бергенде бригадазының ажыл-херээнин дутайып олар чугаалашкаш туруп бээрлер.

Херээжениериниң хойжу бригадазында 15 одар бар. Партияның XXV съездининг тодаратканы онгу беш чылдың баштайгы чылында хойжу бүрүзү бодупга алган бедиткен хүлээлгелерни ажыр күүсеткен, ооң ачызында бригада ниитизи-биле төрүүр үе хойга оналаштыр 100 хураганны, хойдан-на 3 кг дукту кыргын алган. Хой бажы өстүрериниң чыл планын бригаданың коңгүпнери база чедиишкинниг боттандырганнар.

Чыл доостур чыгаан. Дараазында чылда бо чылдан ёртык коргүзүглерни чедип алыр соруганы салыр апаар. Оң бүгүнү санап көөр, кураавырларны дилеп тывар. Оолак Тумайның бригадазының хойжулары бо бүгүнү ам кылын эгелээн.

Чылдыын күүсеткен

Онгу беш чылдың бирги чылында сүт бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын ковудедир сорулганы Кыа-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының сүт-бараан фермаларының ажылынгчилери боттарының мурнунга салган. Оңу боттандыпары-биле саар инектерниң ажаалда чемгерилгези мурнукузундан эжижээн база саанчыларның, инек кадарчыларының харыысалганы бедиткен болгаш оске-даа хемчегелерни алган. Ооң түңнелинде инектен саап алыр сүт эрткен чылдың бо үезинде деңнелиндеп оскеп. Районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге сүт садарының планын хүүсаа бетиинде күүсеткен.

Ноябрь 16-ның медээзин ёлүгаар алырга, район пемелде план-биле кады чылда 30100 центнер сүттү садар турган, 709 центнерни ажыр саткан. Күрүпеге сүт садар талазы-биле планны чедиишкиниг күүседириңге колхозтарның сүт-бараан фермаларының инчилери толептиг үлүүн кииргеннер. Олар 17960 центнер сүттү садын, дазагавын 106,9 хуу боттандырган. Ылаңгыя «Тиилелге» колхозтуң саанчылары эки ажылдаан. Күрүнеге 8000 центнер сүт садар чыл планын сентябрьда-да олар ажыр күүсеткен. Совхозтардан «Бүреп» эки коргүзүглүг болган.

Районнуң саанчылары, инек кадарчылары чедип алган чедиишкиниерниге биче-даа ооңгургавайн, харын ковудедир дээш улам кылымнак ажылдап турарлар.

Т. ХЕРГЕК.

БАЙДАЛ ЭКИ

Улуг-Хем районда «Найыралы» совхозтуң Кара-Тал салбырының хою 17 коданда, ошкүзү 22 коданда, инээ 11 коданда кыштаглап турар. Кыштаглаашкынның байдалы эки.

Салбырның малчыннары кыштаглаашкыга багай эвес белеткенген. Үүгле ошкү бригадазында беэни бо чылын дорт кижээ болгаш дорт бажын немей туттуган. Эрги кыштагларның септелгези база организастыг доозулган. Кажаалар-даа, бажыңнар-даа бүрүн чылыглаттынган.

Кара-Тал сүт-бараан фермазында беш чүс ажыг баш инек бар. Оларның кажаалары база эки септээп. Кажаага тогер одекти болуп каан. Амгы үеде саар инектерни болгаш бызааларны тургузу языралче кирген. Оларга чарда, чымчаткан саваң, сизос чергелиг чемнерни зоотехниктиг хемчээл бүтээр берип турар.

Ферманың коллективин он айлар дургузунда 470 тонна сүт бүдүргеп болгаш ооң 326 тонназын күрүнеге саткан азы бо талазы-биле планныг онаалдазын ажыр күүсеткен. Тыва АССР-ниң Дээди Соведининг депутады Чыртык Динис, Улуг-Хем район Соведининг депутады Тамара Доскаш-оол, Амырай Акчымаа болгаш ооң-даа оске саанчылар бедик коргүзүглерни чедип ап келген.

Малчыннар, суурнуң чурттакчылары мал чемининг белеткелиниге бо чайын идепкейлиг киришкен. Ооң түңнелинде 1746 тонна сиген, 826 тонна силос болгаш оске-даа мал чемнери белеткеттингеп. Малчыннар мал чемин хумагалыг чарыгдап турар.

А. ЧИГДЕН.

Совет-венесуэла чугаалажыышкыннар

ССРЭ-ниң Дээди Соведининг Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуровтуң албанның али-чорууп кылып Совет Эвилелинде келген Венесуэла Республиказының Президентизи К. А. Перес-биле чугаалажыышкыннары ноябрь 25-те Кремльде болгай.

Найыралдыг болгаш боттуг байдалга эрткен чугаалажыышкыннарның чорудугазында Совет Эвилели биле Венесуэланың арагында ядыы-бүрү талаларга кады ажылдажылганы хогжүдериниң перспективаларынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып корген.

Ийи таланың сонуургап турары делегей айтырыгларынга болгаш делегейниң дүшкүүрлүг чорууп улам ыңай кошкадырынче база тайбыңны быжыглаарыпче угланган сапалдарже улуг кичээнгейни салган.

(СЭТА).

Варшава керээзининг киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативатыг Комитединиң чөвүлел хуралы

Ноябрь 25-те хүшүк мийги чартыында Бухарестиге Варшава керээзининг киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг Консультативатыг комитединиң чөвүлел хуралы ажыттынган.

Чөвүлел хуралда:

Болгария Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары, Болгария Улус Республиказының Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Тодор Живковка баштаткан Болгария Улус Республиказының;

Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Янош Кадарга баштаткан Венгрия Улус Республиказының;

Германияның Социалистиг чаңгыс ийи партиязының ТК-зының Чингине секретары, Герман Демократтыг Республиказының Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Эрих Хонеккерге баштаткан Герман Демократтыг Республиказының;

Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары Эдвард Герекке баштаткан Польша Улус Республиказының;

Румынияның Коммунистиг партилзының Чингине секретары, Румынияның Социалистиг Республиказының Президентизи Николае Чаушескуга баштаткан Румынияның Социалистиг Республиказының;

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чингине секретары Л. И. Брежневке баштаткан Совет Социалистиг Республикалар-ның Эвилелиниң;

Чехословакияның Коммунистиг партилзының ТК-зының Чингине секретары, Чехословак Социалистиг Республиканың Президентизи Густав Гусакка баштаткан Чехословак Социалистиг Республиканың делегацииларының киржип турор.

Чөвүлел хуралды Румынияның Коммунистиг партиязының Чингине секретары, Румынияның Социалистиг Республиказының Президентизи Н. Чаушеску ажыктаан.

Бухарестиде чеде бергеп делегацияларга шиг байырны ол чедиргеп.

Ноябрь 26-да чөвүлел хурал бодунуң ажылын улаамчылаан.

(СЭТА).

Парторганизацияларда отчёттар болгаш соңгулдаал

ПРИНЦИПИАЛДЫГ, АЖЫЛ-ХЕРЕКЧИ ЁЗУ-БИЛЕ

Чамдыкта отчет-соңгудээлиг хуралга парторганизацияның секретарының ылеткелиг дыңнаарга кайы бир ажыл-агыйжы удуртукчуның отчёдундан тоолуг-ла ылгадбас болгулдаар. Ынчаарга «Тиилелгеге» совхозтуң бүгү коммунистериниң отчёттуг хуралынга партком секретары Х. Ш. Ховалыгның кылган отчёду ындыг эвес болгаш совхоз будуртазинге коммунистериниң авангардчы ролюнуң, даандырган ажыл-херекке боттарының идепкейлиг, принципиалдыг ханызының, партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдың, хей-ниитиин организацияларынга партийжи удуртулганың дугайында айтырыгларны чидаа-биле кирген. Ылеткелчи болгаш санал берген эштер ажыл-агыйн чорудулгазынга партийжи удуртулганың, организаторчу болгаш политиктиг ажылдың дээштиг салдарны чедиргенин демдеглевешаан, ол бүгүнүң эки-даа, багай-даа талаларын хандыр анализтеп, цифрлер-биле партийжи, принципиалдыг ханызы чугаанны кылган.

Совхозтуң парткомунуң үүлбүрүткен ажылдарының, даандырган ажылга харысалга дугайын чугаалаан турган, бистиң специалистеривистиң эрги үзүү-биле эрелгеё ажылдан турарын ыяштаавайн барын болбас—деп, О. Баян-Доюу чугаалаан, мынчалар уламчылаан:— Бистиң комплекстиг кодаланыста үскен хойнуң эр, кыязы, он чүгүнүн-даа илгаваан, а озарының аразында чазатчыннаан кошкар хураганнар бегин бар. Оон мындыг инвестор кодуралп турар-дыр. Макаа кол зоотехник коммунист О. Доваторнуң, мадыын ыол эмчиин турган Б. Куванскаалдың партийжи харысалгазы кайдал деп айтырыг тургустунуп келер-дир.

Хойнуулар бригадазының бригадирин Тумат Ооланы, хойнуу Ондар Баян-Доюну, чолаачы Сат Бүтенны, башкы Ч. Оюнну болгаш өске-даа хей-хой коммунистерни хамаарыштырган.

— Совхозта парткомунуң коммунистериниң даандырган ажылхерекке харысалгазын бедидер, оларны будуртуге участоктарынга тыш аъваап, таварыштыр тургузар, партия эге организацияларының арга-ниинин күштелдирер талазы-биле чогуур хемчегларни ап келген. Оон түнелиинде күш-ажылчы коллективтериниң ролю өскен, ажылчыларының бодик организастыг чорукка болгаш бызыг сагыдга-чүрүмге кижилер ажыл күштелгеи—деп, ылеткелчи Х. Ш. Ховалыг чугаалаан. Ылангыя мында СЭКП Уставының погледелерин коммунистериниң күүседир туразының дугайында информацияларны, дыңнадыгларны хуралдарта алырын, ажыл-чорудулгазында болгаш ажыл-чанында четкестериниг коммунистерниң тус-тузу-биле ап-хуулгузун беседаларын чорударын доктаамал практикалап келген. Чижээ, чыл эгезинден 25 коммунист-биле тускай беседаны чорудуп турган.

Ылеткелчиниң болгаш санал бергеннериниң чугаазынга-дан, парткомунуң база партия эге организацияларының организаторчу-да, политмассалыг-даа хей таладыг ажылы совхоза будуртуп тургузарынга, планның онаалгаларын күүседиринге дээштиг салдарны чедиргенин чугаажок. Онгу беш чылдың баштайгы чылында күрүнеге 6 мун тонна тарза садар планны 9 мун тонна чедиргеп, дүк база сүт садарының чыл планын хуусаа бетинде күүсеткен, ыт садар планның база күүседир чоонгулаан. Малга четчир санныг чем белеткеттингеп.

Ынчалзажок бир эвес ажыл-херекти хандыр анализтеп көөр болза, мында чедир шинчилеттинмээн айтырыглар хей, чамдык коммунистерге даандырган ажылынга харысалгазының кошкатканы дээш партийжи пыңгыы хемчегларни-да хүлээткен. Ол бүгүнүң дугайын коммунистер тодаргай чижектер-биле көргүскен.

— Бистс кылдыныл турар эки чүүлдер хей. Ынчаарга — Планнар күүсеттинзе-даа, кышкы байдалдывыс дувуреңгер—деп, инженер Х. Базыр шүүмчүлээн. — МТМ кышка белеткеттинмээниндеп күскү ажаалда доозугланыпдан бээр механизаторлар сентелге талазы-биле чүү-даа кылбаан. Ол чорук совхозтуң дирекциязының талазындан аажы-даа чыгыс талалаарының үзүрүндеп боол турар—деп, ол уламчылаан.

Черле мынчаш парткомунда-даа, совхозтуң дирекция черинии-даа ажылының стилинде өде көөр чүүлдер бар. Ылангыя социалистиг чарыштыг организастаарының чаа хевирлерин тып турза-да, ооң түнелиин үндүрерде чарыштыг демократтыг принципиин үреп турар. Кажан түнелдп үндүрерде бригадирлерни, экономисти директор болдунуп кабинединге чыып эккелгеп, олардан айтырып-айтырып, мурнакчыларны шаңнап, мактаар дугайында дужаал бижип каар ол-да. Ынчангаш парткомда-даа, профавителиниң ажылчын комитединде-даа чарыштың түнелиинин дугайында бөгүнге чедир чаңгыс-даа документ чок.

Оон мнай партия хуралдарынга амыдыралчы эртежок чүүлдө айтырыгларны чугаалаптакаш, чогуур шинчилерни хүлээп алган, оон күүседиптн чедир организастаавайн турар. Чижээ, хоойлу-дүрүмүү болгаш хей-ниитиниң корум-чүрүмүн бижиглаарынга холбашкан СЭКП Тыва обкомунуң II пленумунуң дөртээлиг боттандырар талазы-биле партия организациялының сорулгаларының дугайында айтырыгны бүгү талалыг чугаалаткаш, шинчилерни хүлээп алган. Оон күүседиптн багай.

Даандырган ажылга харысалга чок, хей-ниитиниң корум-чүрүмүн үрен турар кижилерни аразында ийи-чаңгыс коммунистер бегин бар. Оларга хамаарыштыр партком шиңгыы хемчегларни алгылаан. Чижээ, бодунуң харысалга чоту-биле 30 хойну чедирип, хорлаткан О. Дажыйоолду партиядан үндүргеп.

Ниитиин-биле «Тиилелгее» совхозтуң коммунистериниң отчёттуг хуралы үстүнде-даа, өске-даа айтырыгларга холбаштыр принципиалдыг, ажыл-херекчи ёзу-биле ортелеп. Ынчаарзажок «Тиилелгее» дээрге республикада улуг таалалап ажыл-агыйларының бирээзи болгай. Бо хуралга чер ажылының культуразын бедидеринде, оон үнүш-дүжүттүрүүн дугайында, малаптың амгы үеде ам чугула айтырыгларның бирээзи — ажыл-агыйны специализастаарының болгаш концентрастаарының дугайында чугаалар кончуг хөөрү болгап.

Онгу беш чылдың баштайгы чылының чедишкиннерин бижыглап, оон ийиги чылын эки желээринге магадылалды тургузар, СЭКП-ниң XXV съездиниң болгаш ТӨ-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин, ол Пленумга эп Л. И. Брежневтиң чугаазында айтыглаан сорулгаларын боттандырарынче совхозтуң бүгү коммунистериниң, ажыл-ишчилериниң күжүн мобилизастаар дээш партком болгаш эге организациялар ам-да күжениишкиниңг ажылды чорудар сонаар. Анаа холбашкан тодаргай сорулгаларны айыткан доктаалды отчёттуг хуралга хүлээп алган.

С. ШОПГУ.

«Шынның» түевей корреспондентизи.

Бедик көргүзүглерлиг

Коммунист Эрендей Орус-оолдуң удуртканы № 2 хойжу бригада Тее-Хем районнуң хойжу бригадаларының арагында социалистиг чарышка тиилекчи боон, СЭКП райкомунуң, райүскомнуң шилеми Кызыл тугун чаалап алган. Районнуң мурнакчы ажыл-агыйы «Ак-Эриктиң» болгозтуң хойжулары малдың баш санын өстүрер, онгу беш чылдың баштайгы чылының планның онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш күжениишкинниг ажылдап турарлар.

Ажыл-ишчи, кады ажылдап чорууру эш-өөрүнге үлегерлиг хойжулар бо колхозта хой. Ылангыя «Күш-ажылдың Кызыл Тукэ орденниң ленлекчизи Ланаа Дарганның хойжу ог-бүдези чылдан чылче бедик көргүзүглерни чедип ап келген. Бо чылын олар төрүүр 100 хойга оналаштыр 97 дуранын камгалап алыр дүжүттегин 105 кылдыр күүседип, республиканың мурнакчы хойжуларының одуруунда киргеп.

— Хорчун, дуржулгалыг хойжу-ла бол-гай силер, Дарган Сандыковна, ажылынарның дуржулганын сөөгүргдеп көрүнерем — деп, улуг хойжудай дыңаан бис.

— Бол кичээнгейни хойнуң чайгы семиртилгезинге уткандырган бис. Чүге дээрге кышка белеткел чайын эгелээр үжүлүг. Семис, шыырак хойлар кышты ыыдамык эртер болгай.

— Мал чемин четчири-биле белеткеп алыры — кыштаглаашкынга белеткелдиң магадылалы. Бо чылын ийиги бригаданың кежигүннери 490 тонна болүүн мал чемин белеткээн — деп, хойжунуң өөнүн ээзи, малчын Соян Сайгатыевна Хорлуу чугааны уламчылады.

Дуржулгалыг хойжулар чүгле эки ажылы-биле эвес, а аныяк малчыннарга аргадуржулганың хамчылар тапшыы-биле база үлегерлиглер. Оларның оглу Чырандайның комсомолчу ог-бүдези боза ол-ла бригаданга хойжулап эгелээн.

ЧУРУКТА: С. Хорлуу.

Сөзү, фотозу М. КАЛЧАННЫҢ.

Эртем—онгу беш чылда

Дүжүттүң алдын фондузу

Тараа, үстүг культураларның болгаш сигеннериң селекциязын база үрезин ажылагыйын улам ылай экижидериниң дугайында СЭКП ТӨ-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алган доктаалы шөлдериниң чаа перспективаларын ажыткан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Президиумунуң чанында кодаа ажыл-агыйның эртенниг үндезинниериниң талаазы-биле комиссиязга СЭТА-ның корреспондентиниңге мынча деп дыңнаткан:

— Кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктың бедидеринче үлегерлиг ноо болгаш үндезиндерни чүү ажыг академиктиг азыраа чөрдериниде чорудуп турар. Академик Е. Н. Мишустинге башкаткан комиссия ажылдарының чечиктиглиг таварыштыр башкарып, шинчилеттинниң түнелдерин системажыдып, практиктиг сүмелерни ажылдан кыдып турар.

— Эртемге болгаш практикага ол документиде салган кол сорулгаларның бирээзи — интенсивтиг чер ажылының петелделериниге дүжүп турар селекциниы дүргедедири болгаш бедик продуктулуг чаа сорттарны пептердири, дүжүттүң алдын фондузун тургузары болур—деп, кодаа ажыл-агый эртемнериниң доктору, комиссиянын эргеи ажылдакчызы А. П. Бердышев чугаалаан. — Сөөлгү чылдарның иштинде институттар селекцияга элээп улуг чедишкиннерни чедип алган. Чижээ, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының генетика институдунга «Новосибирская-67» деп, чазын тажып тарыыр кызыл-тасты алган. Үрезиннерни хереленишкинниң эвээш хемчээлинге таварыштыргаш, эртемденнер үрезиннерде бар салгал программазын оскерткеннер. Оон түнелиинде чазын чажып тарыыр кызыл-тастың биилдингир сорттарынга деннээрге дүжүт 10—15 дуу бедик болган. Оны ам Сибирьниң эвээн каш областарында райончукган, а чоокку чылларның иштинде ийи миллион гектар чедир шөлдү ол эдээр.

Үнүштериниң салгал аппаратарынга салгар чедирип турар үеде, химиктиг мутагенезти ажыглаарының талазы-биле шинчилеттерни түскай шилип алган реактивтер-биле үрезиннелдиг чорудуп келген. Химиктиг физиканың институдунуң артемденнери үстүг культураларынга Бүгү-эвилеп эртемшинчилеп институдунуң ажылдакчылары-биле кадыг тарымал тооруктуң чаа сортун үндүрген. Оон үрезиннериниң амданының болгаш еске-даа шымарларының талазы-биле олпаа үзүүге чоок үстүг ап болур. Чүртта ам химиктиг мутантыларының бөш сорттарын райончукган болгаш дөртеен сорттар шенеелде эртип турар.

Академик И. Б. Цицининиң үдүртүлгазы-биле Кол ботаникатыг садта культуралуг үнүштерини чедик «тереллерни»-биле ырак хайнакташтырыышкынын талазы-биле чугула айтырыгларны «ажылдап кылып эгелээн. Ол болза кодаа ажылагый культураларының мырыңай чаа хевирлерин тургузуп алырынга арганы берип турар кол метод болур. Кызыл-тасты өлең-биле, тараа башты сурк сигеч-биле хайнакташтырганының түнелиинде улуг тараалыг болуру-биле белгеп хей белектуг болуру-биле, аарыгларга белеп алыышазы-биле ылалып турар хайнак үнүштү алган. Чамдык хайнак үнүштерни зүү ажыл-агыйларда калбаа-биле ажыгдап турар, а өскелери—хымалда эртип турар.

База-ла аңаа мырыңай чаа, кеж-тараанын болгаш кызыл-тастың уритказы дээр күүнү тарыыр хайнаан алган. Ону «партаты хүнүң тараазы» деп адаан. Ол тараа болза кеж-тараадан бөдүүн чорукту, кыштың тварымчалыг эвес-байдалдарынга ыыдажын өртер аргаяны, кызыл-тастан бедик дүжүттүр, хлеб быжырарынга эң шынарны салгал алган. Ол угланмышкыны хөгжүүлүнээн. Харьковтуң селекционнерлери тритикалениң перспективтиг хевирин өстүрүп алган, ам ол болза шылгалдаларны чедишкиниимин-биле эртип турар.

Академиктиг институттар Кодаа ажыл-агый артемнерининг Бүгү-эвилелдин В. И. Ленин аттыг академиязының адаан черлери-биле ногаадыкчы харылзаалларны быжыглаарын уламчылаарышаан. Амгы үеде комплекстиг он үш айтырыгларның талазы-биле кадыг шинчилеттерни чорудуп турар. Селекциянын генетиктиг үндезиннерин ажылдап кылыры теп черни эдээп Үнүштерининг бедик продуктулуунун төөрээзын тургузуп этелээн. Олар хүн энергизининг бир хуулаа эвээш кежиин ажыглаар. Сорулга болза фотосинтезни, бедик интенсивтиг үнүштерниң хемирдерин алыры болгаш ындыг арга-биле тараанын, могаалларның, мал чемиң сигеннерниң дүжүдүн улуг-биле ковудедири болур.

Бедик дүжүттүг культураларның чаа сорттарын алгырыкче угланган ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының болгаш Кодаа ажыл-агый артемнерининг Бүгү-эвилелдин В. И. Ленин аттыг академиязының артем коллективтериниң каттышкан күжениишкиннери кадаа ажыл-агый будуртулгезин уламнай хөгжүдеринге эртемнин салыышкынын улгаттырар.

Р. АХМЕТОВ.

ПАРТИЯНЫҢ АЙЫТКАН УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

ВЛКСМ ТК-ның пленуму

ВЛКСМ ТК-ның VI пленуму ноябрь 25-те Москваға болган. «СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң түнелдерининг болгаш СЭКП ТК-ның Генгиине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чүүлдер-биле холбаштыр комсомолдуң сорулгаларының дугайында» айтырыгны пленумга чугаалашкан.

ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тажельников илеткей кылган. СЭКП ТК-ның Пленумунуң түнелдерин, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган чүүлдерин база түнелдерни комсомолчулар, бүгү совет аныяктар чаңгыс эп-сеткил-биле бүрүн чүүдүлгүүшүп, оны хамык чоокка күүседир үдуртууда кылдыр хүлээп ап турар деп чугаалаан.

Совет кижилерге онгу беш чыл коммунистиг тургузуушунуң оруунга чаа үе-чага болуур. «Ажыктыг чоруктуң болгаш шыырның беш чылдыңа—аныяктарның тура-соруун болгаш чогаадылгалыг бээр» деп ыяңгырыгны бодуунуң мурнунда салып алган ленинчи комсомол беш чылдың онаалгаларын боттандырынга чугула рольду ойнаар. Комсомолчулар ажылдаавайн турар чаңгыс-даа удуг чүртта чок. Онгу беш чылдың чүс ажыг чаа улуг тудуглары комсомолдуң шалынчы тудуглары болуп турар. Көдээнин аныяк ажыл-ишчилериниң ажылынга улуг ынчээнгейни илеткедге база-да салган.

Р. М. Тажельников совет аныяктарның интернационалчы харылзааларын хөгжүдеринде болгаш хамыладырынның дугайын чугаалаан. Бистиң партивистиң тайбыкта шиңгиилдыг даштыкы политиктиг угланыышкынын деңнелчи комсомол, бүгү совет аныяктар бүрүү-биле үүдүгүнүүн база деткап турар деп онзалаң демдеглээн.

Комсомол ажылынын үреттүнелдининиң болгаш шыларының айтырыгларынга улуг ынчээнгейин илеткедге салган. СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң материалдарын, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны хамыдыр-биле өөренип болгаш тайылбырлаары комсомол ажылының түдүн кёзээ болдур үжүрлүг.

Ленинчи комсомол, бүгү совет аныяктар Улуг Октябрьның 60 чыл оюн төлептиг утказыр. СЭКП-ниң XXV съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырары дээш демисеглиг бүгү күштерни бээр даярын пленумнуң киржикчилерин Коммунистиг партияга, оон Төв Комитединге, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунга ыыжыткан.

СЭКП ТК-ның октябрь Пленумунуң шиитпирлерин болгаш эш Л. И. Брежневтиң чугаазында чүүлдерин күүседир талазы-биле комсомолдуң сорулгаларын тодаргай айыткан доктаалды хүлээп алган.

(СЭТА).

УЖУДУУШКУНДА „ПРОГНОЗ-5“

СЭТА-ның дыңнаалы

«Прогноз» дээр автоматтыг обсерваториязының 1972 чылда эгезээн шинчилеттерин уламчыларынга көрдүгеп «Прогноз-5» автоматтыг станциязы космос делгемин шинчилээринин программазынга дүүштүр, 1976 чыдын ноябрьның 25-те Москванын-биле 6 шак 59 минута турда Совет Эвилелиниге салып үндүрерин боттандырган.

Ол хевирээн ооң мурнундагы дөрт станциязы ышкаш, «Прогноз-5» Хүнүүн корпускулярлыг болгаш электромагниттиг херелденишкиннерин, Хүн шламазының агымышкынарын шинчилээрин, а ол ышкаш Хүнүүн идепкейлиг чоруунуң планеталар аразының чүүлдерииге база Черниң магнитосферазынга салдарын тодаргайлаар сорулга-биле чер чоогунуң космос делгемиинде магниттиг шөлдерни өөренип ооруп чорудар. Ол шинчилеттерин чорудары-биле, космос делгемин шинчилээр талазы-биле делегебиниң кады ажылдажылгазының программазын даштаар Совет Эвилелиниге, Чехословак Социалистиг Республикага болгаш Франциягa тургускан эртем аппаратуразын станцияла тургускан. Станцияның деңнели —930 килограмм.

Станцияны санап каап траекториязынче салып үндүрерин Черниң кылымал спутнигинин арада орбиталындан боттандырган.

Эртем аппаратуразындан айтыда, станцияда бар чүүлдер болза: 928,4 мегагерц частотага ажылдаар радиодаанчылыкчы, орбитаның элементилерин ылаптыг хемчээр радиосистема, приборларның болгаш эртем аппаратуразының ажылының дугайында медээлерни черже дамчыдар радиотелеметриктиг система.

Телеметриктиг информацияның медээлеринден алырта, станцияның борт системалары болгаш эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап чорууру. Таварыштырылга — саналга тоолу болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының институттары кээп турар информацияны ажылдап кылырын чорудуп турар.

Станцияны санап каап траекториязынче салып үндүрерин Черниң кылымал спутнигинин арада орбиталындан боттандырган.

Эртем аппаратуразындан айтыда, станцияда бар чүүлдер болза: 928,4 мегагерц частотага ажылдаар радиодаанчылыкчы, орбитаның элементилерин ылаптыг хемчээр радиосистема, приборларның болгаш эртем аппаратуразының ажылының дугайында медээлерни черже дамчыдар радиотелеметриктиг система.

Телеметриктиг информацияның медээлеринден алырта, станцияның борт системалары болгаш эртем аппаратуразы чогумчалыг ажылдап чорууру. Таварыштырылга — саналга тоолу болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының институттары кээп турар информацияны ажылдап кылырын чорудуп турар.

Коммунистерниң хүлээлгези

КАЛИНИН. Политиктиг литератураның ном үндүрер черин «Мен—Силерниң бирээңер-дир мен» деп номну пардан үндүргеп. Оон автору—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Күрүне шагаалының лауреады, Калининниң хөвең-сааның комбинадының пос-таавы аргычызы Любовь Ивановна Парфенова. Бодунуң девгеат бөөп чоруулы СЭКП-ниң XXIII съездизиниң ажылының үезинден бээр бижип келгеш хүн демдеглелдерни ол номчуп үндезинге болган. Л. И. Парфеновага бодунуң күш-ажылының, пос-таавы аргычызының профессиязының дугайын бижээн.

Аныяк ажылчыларны кижилериниң, даандырыкчы чоруктуң темазынга улуг черни номда киирген. Ол таалы-биле Л. И. Парфеновага дуржулгавы улуг. Ол ажылга чедишкиннерни дээш аңаа ССРЭ-ниң Күрүне шиитпирин тывыскан.

Любовь Ивановна шефтамшкинни Калининниң № 15 ХПТУ-нуң өөреникчилеринге эгелээн, олар ХПТУ-ну доозуптарга өөредилгеин болгаш кижилеттилгеин пекке уламчылаар.

Л. И. Парфеновага шиколаашкы 150 ажыг аныяк аргычылар эрткеннер. Олардың хой кезии бодунуң даандырыкчызын бодунуң ийиги кылдыр санаарлар. Маңаа холбаштыр «кала-даа ажыдап турза, кандыг-даа албан-дужаалды ылап турза, коммунист бүргүү бодалыг болурунуң база чүрүмнүг болурунуң үзегерип, улуг-даа, бичии-даа сорулгаларны шиитпирлээрде ону күрүменнең кылдыр көөрүнүң үзегерин көргүзери эртежок чугула» деп, 1976 чылдың октябрь 25-те СЭКП ТК-ның Пленумунга эп Л. И. Брежнев чугаалаанын маңаа демдеглээр керек.

ЧУРУКТА: пос-таавы аргычызы Л. Парфеновага цехте турары.

А. ОВЧИННИКОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КОМИССИЯ ХУРАЛЫНГА

Назы четпээн уруглар херектериниң талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында республика комиссиязының хуралы чоокта чаа Кызылга болуп эртken. Оон ажылынга СЭКП өбкомунуң, Министрлер Чөвүлелиниң харысалгалыг ажылдакчылары, ВЛКСМ райкомнарының бирги секретарылары, район, хоорай күүскомнарының чанында назы четпес уруглар херектериниң талазы-биле комиссияларның даргалары, улусчу дружиналарның район, хоорай штабтарының начальниктери кирипткен.

Хуралга элээди уруглариың кем-херек үүлгедиишкиниинин республикада байдалының дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң иштики херектер министрининг орлакчызы Н. Н. Селиванов кылган. Берге кижизидилгелиг элээди уруглар-биле ажылга комсомолчуларның киржилгезиниң дугайында ВЛКСМ өбкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовтуң база кем-херек үүлгедиишкиниин болдурбас сорулга-биле баш бурунгаар сагыыдырар ажылга улусчу дружиналарның киржилгезиниң талазы-биле республика прокурору В. Б. Кара-Салдың дыңналыгларын хурал дыңнап чугаалашкан.

Илеткел база дыңналыглар талазы-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Дарганының орлакчызы, назы четпээн уруглар херектериниң талазы-биле республика комиссиязының дергазы К. С. Шойгу, ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик, Кызыл райкомнарының бирги секретарылары Г. А. Медведев, М. М. Омзар, Улуг-Хем районнуң база Кызыл хоорай комиссияларының даргалары Н. М. Мареева, Е. Д. Улуракина болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Элээди уруглардың кем-херек үүлгедиишкиниинерин болдурбас дээш чогуур хемчегларни чер-черде ап турза-да, республикага бо талазы-биле байдал дувуреңгир болуп турар. Бо чылдың эрткен айларын эрткен чылдың-биле деңнээрге, назы четпээниериниң кем-херек үүлгедиишкиниери Барыын-Хемчик, Тес-Хем, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Кызыл районнарында өскен. Ол черлерниң хей-ниитиң организацияларының, уруглар албан черлериниң, школаларның элээди уруглар ортузунга кижизидилге ажылын кошкадып, бо ажылче хей-ниитиниң хаара тудар талазы-биле ажылды кошкатканын демдеглээн.

Назы четпээниериниң кем-херек үүлгедип турарының чыдагаанныры — берге кижизидилгелиг уруг бурузуи кичээнгейге албайн турарында, школаларда кижизидилге ажылының кошкак тургустунганында, арагалаашкын-биле демиселди кошкатканында база оларның өөредилгедеп, ажылдан хостуг үелерни чөп организастаавайн турарында деп хурал демдеглээн. Ол ышкаш школаларда бүгү-ниитиң өөредилге дугайында хоойлунуң күүседеги четпес. Ылангыя Кызыл хоорайның, Бай-Тайга, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының шкоачыларының аразында корум-чүрүм үүлер, школаның ара кадар черуктер бар.

Республика комиссиязы ажылдап турар аныяктарның кижизидилгезинче, оларның культурлуг дыштанылгазын организастаарынче, билиг, мергежилин бедидеринче кошкак кичээнгей салып келгенин база айыткан. Школаларда кичээлден дашкаар ажылды чогуур деңнелге тургузарын республиканың Чыдыңышкын министерствозунга, ортумак болгаш даяң өөредилге черлериниң улуртукчуларынга сүмелеп, чер-черге бо ажылды ханы анализтеп, элээди уруглардың кем-херек үүлгедиишкиниерин болдурбас дээш кижизидилге ажылының деңнелдин бедидип, ол ажылче хей-ниитиниң хаара тударын база чогуур хемчегларны ларый ап, оларны амыдыралга боттандырарын хоорай, район Советтериниң күүскомнарының чанында назы четпээниер херектериниң талазы-биле комиссияларга дааскан.

Х. БАЙКАРА.

«Хадыҥ» колхозтуҥ малчыннарында

МЭЭҢ ХҮЛЭЭЛГЕМ

Оон бээр үш чыл эрткен. Ынчан бистиҥ колхозтуҥ шээр малы элээн чүдэл турган чуве. Ол чорук чамдык малчыннарныҥ хүлээнген ажылынга ээ-харыысалга чок чоруумдан болуп эгелээнин илереэм. Ол дугайында айтырыгны партия эге организациязының ажыы хураглынга чугаалашпаш, малын ерта надзрбас, үргүлүү араганнар иннилерни сөлүүр, хей ажылынче күштү мобилизастаар деп түҥнеэри кылган.

Ооң соонда удаваанда мени партбюро секретары кел дээн. Конторага чеде базырге, партбюро секретары М. О. Биче-Урут колхоз даргазы-биле мөҥгээ олурдар.

— Хуралыысчыл шиитпирин күүседирер-биле чамдык коммунистивис хей ажылынче чоруп эгелединис. Силерниҥ улузуҥарныҥ кадыы чүгээр апарган болгай. Ынчангаш бир кодан хейдан хүлээп алзыҥарза кандыг ирги—деп, парторг чугаалады.

Мен үө чылдарда башкылап чораан киши мен. Өгбүлеминиҥ ээзи ааракаш, еске черлерже чоруп шыдавас апарганымнан бо колхозка хову бригадазынга амыдай берген киши мен. Мээ ажылынга ажылдап-даа чораан мен. Ынчалзажок колхозуҥ даргазы, партбюроныҥ секретары менээ ол хире идегей турао болганда дээш чепшээрежилкен мен. Ону партийкомнуҥ дазага кыйдыр хүлээп көрдүм.

Ол чылын ынчыл ажылыг арган хураганнарны хүлээп алдывыс. Бар чемни хөлүп тургаш азырап, чылыг суг иширтил тургаш, оларныҥ хей кезиин кыш ажырдывыс. Дараазында ол иртчигештериниҥ биргээнинден-не 3,6 иг дүкту ап, дүн ыырлап алырының талазы-биле планывысты ажыр күүсеттивис. А тоску беш чылдың сөөлгү чылы болгаш эҥгү беш чылдың бештайгы чылы бисие аяа аварчыг болган. Бир иртten-не 3,5 иг дүн алыр план 4 иг 600 грамм кыйыр күүсеттинген. Азырап турар малывыстың биргээзинде пландан ажыр 1 иг 100 грамм дүктү бөвгени бисие шынап-па улуг аварушку болган.

Чамдык кижилер төрүүр хейлер эвес, иртер надарары белен-не болгай деп бодаар чадавас. А бисте мал хей, ынчангаш оларныҥ чаҥгызын-даа чудадып аргыспас дээш кызып-ла турар бис. Колхоз мал ажылын концентрастаар, специализастаар талазы-биле чамдык хемчеглерни боттандырып эгелей берген. Ылаҥгыя моөҥ мурнунда турган биче-биче моданнарны уягаттыр каттыштырган. Ам мээҥ кезимде 800 баш ирт бар. Чартык бөдүүн дүктүг бе ирттерни чүгле өөм ээзи-биле ийиләэ малдап турар бис. Эки надарыл, азыравас болза бе хире хей мээды өнча-менди кыш ажырары берге. Ынчангаш нушу сулзорай берген аныяк ирттерни, еске моданнардан келгеннерин тускайлап үсмеш, ажыы азырап турээ бис. Мал чеми бисте четчир. Бодум 10 тонна ажыг сигенни чезип алган мен. Бүгү моданга сугну чылытнаш берип турээ бис.

Мал ажылын концентрастааны черле ажыктыг боол турар. Колхоз бо чылын бүрүн 500 муң рубльдиҥ арыг орулгазын мал ажылындан алган. А хей ажылыы нииттизи-биле орулгамыг апарган. Чүге дээрге эът, дүн бүдүрериҥе үнер чарыгдалаар эвээжээн. Чиигээзээрге, бир центнер дүктүҥ бот-үнезы планда көрдүнгенинден бүрүм 2 рубльге чиигээн.

Бистер, Бии-Хем райониуҥ «Хадыҥ» колхозуныҥ хөйүүлээри беш чылдың дургузумда күрүнеге дүн дүмээр планны хуусаа бетинде күүседир деп шиитпидээн бис. А мен хуумда беш чылдың сөөлгү чылыга чедиө бир иттен-не 5 иг хире дүкту авыр деп соруланы салган мен.

С. СЕДИЙ-ООЛ,
хөйүү.

Бистиҥ республиканыҥ колхоз, совхозтарында 3500 ажыг механизатор — массалыг мергежилдериҥ улуг арнаазы ажылдап турар. Олардыҥ арестиг күш-ажылыныҥ түмпелинде элбек дүжүттү өстүрүп, малга хей ажыы чемнерни белетеэри. Ажыл-ижи-биле алдаржаан мурнакчы механизаторларга Максим Сагыр — («Бурунгаар» совхоз), Сергей Оюн (Каа-Хемде «Тандезе» колхоз), Михаил Ситников (Каа-Хемде «Коммунизмче өрүү» колхоз), Николай Сеңгээ («Хемчик» совхоз), Павел Цибин («Кызыл тараачыы» совхоз) болгаш өскелерде хамаарыр. Республиканыҥ чүс ажыг механизаторлары Совет Эвилелиниҥ орденнери болгаш медальдары-биле шаҥнаткан, ССРЭ-ниҥ улус ажыл-агый чедишкинерииҥ делегелгезинге киришкеп.

Амгы үеде республиканыҥ төп районнарында материалдыг бүдүүрүлгеге хаара тутуштаан кижилериҥ 65—70 хуузу механизаторлар. Ол дээрге таварылга эвес: ажыл-агыйларныҥ энергия-биле чепсеңгеңишкилээ чылдан чылче өөрү турар. 1970 чылда колхозка 2380 трактор, 1440 автомашина ажылдап турган болза, 1975 чылда 2900 трактор, 1900 автомашина ажылдап турган. Бет чыл дургузунда электри энергиязын ажыттарлыг 83 хуу өскен, колхоз ажыл-агыйда кол бүдүүрүлге фондуларныҥ дөрттүн бир кезии техниканга оналаашын турар.

Колхоз ажыл-агый бүдүүрүлгезин интенсификастап, ону үлеттүүр үдезиннинче шилчиндирип турарындан трактористиҥ ады комбайнерииҥ күш-ажылыныҥ байдалы үдезинин-биле оскерлип турар. Нарын техниканы бедик мергежилдиҥ кадрзар башкарар апаар. Беш чыл бурунгаар республиканга 1 болгаш II класстыг трактореет-машинистер 35—37 хуу тургаш болза, 1976 чылдың октябрь 1-де ортумаа-биле 43 хуу четкен, а Бии-Хем, Кызыл, Каа-Хем, Таҥды районнарының 1 болгаш II класстыг механизаторларының саны 50 хуу чедип турар. Амгы үеде ажыл-агый бүдүүрүлгеге бедик класстыг механизаторларның санын 70—75 хуу чедирер сорулганы салган. Ынчангаш трактористериҥ, чоланчыларның классын бедидери-биле колхозка кышкы үеде 1245 кижини, оон иштинде бирги класстың 500 механизаторларын өөредир.

Хову аныядары капсырлажы бээр берге үелерде бистиҥ республиканга 2 муң ажыг механизатор чедишпейн турар, а 1980 чылда механизатор кадрларга хереглел улам улгадырын сапаашкынныр көргүүп турар. Республиканга механизатор кадрлар белетеэриниҥ кол черлери Кызылда болгаш Балгазында колхоз профессионал-техниктиг училищелер болур.

Тоску беш чылда колхозтар болгаш совхозтар профтехучилищелерге 3550 аныяк механизаторларды өөредип алган. 1977 чылдан эгелээн, Кызылда профтехучилищеге сурттуулдар хүлээп алырын көвүдедир, а 1978 чылдан эгелеп, Балгазыныҥ училищезинин үш чыл хуусаалыг өөредигеже шилчиндирип, чылда-ла 120 кижини хүлээп алыр кылдыр алгыдар. Ынчангаш оныг бет чылда колхозтар болгаш совхозтар бедик мергежилдиг 740 механизаторлу чыл сайында алыр аргалыг апаар.

Училищелерге кадрлар белетеэриниҥ деңделгези бодээн. Кызылда № 1 профтехучилищеде өөредилге корпузу, практиктиг кичеелдер эртиттер лабораториялар, өөредилгениҥ 19 кабинедиҥ, ооң дерээн столовая, спорт залы, трактородром, 1250 гектар тарылга шолдуг өөредилге ажыл-агыйны бар. Бо училищениҥ өөредилге-бүдүүрүлге базазы 600—700 сурттуулду өөредириге тааржыр, сурттуулдар чурттаар чаа бижикпиз түүлү турар. Механизаторлар белетеэринге тааржымчалыг бүгү байдал тургустугаан.

Ындыг-даа болза 1976—1977 өөредилге чылдарының четчелээшкинин ап көөрге, байдал дүвүренчиг боол турар. Каа-Хем районнуҥ колхозтары болгаш совхозтары профтехучилищелерже план ёзугаар 62 кижи чорудар турган, чүгле 12-ни, Таҥдының ажыл-агыйлары 108 кижиден чүгле 21-ни чоруткан боол турар. Кызыл районнуҥ колхоз, совхозтары училищелерже чаҥгыс-даа кижи чорутпаан, а Бии-Хем район 63 кижи чорудар тургаш чүгле 5-ти чоруткан. Херек кырында байдалды ап көөрге, бо районнарда хей механизатор кадрлар чедишпейн турар.

Механизаторларныҥ күүрелеэнин өстүрериниҥ база бир үндезини болза училищелериниҥ ажыл-агыйларда салбырларынга трактористерни, комбайнерлерни белеткээри болур. Партия обкомунуҥ, Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ 1975 чылдың апрель 21-де докталаын ёзугаар училищелериниҥ чыл бүрүде-ле III класстыг 265 механизаторун белеткээр тос салбырны ажыл-агыйларда тургускан. «Тандезе», СЭКП-ниҥ XXII съезжизин аттыг, «Ооң», «Ак-Туруг» совхозтарда тургускан салбырлар механизаторлар белеткээриниҥ эвээш авес дүржүлгазын чедип алгач.

Кадрларны белеткээриниҥ бо аргазы улам хөтчүүр үүкүлүг, ажыл-агыйлар удуртукчулары оны летпейр хүлээлгелиг. 1977 чылдан эгелеп училищелериниҥ салбырларын ам-даа 100-120 кижини немей хүлээп алыр кылдыр алгыдары чугула. «Барлык», «Шекпээр» совхозтарда, Дүржүлга станциязында салбырлар долу четчелеттинмээн, кичеелдер организас чок эгелеп турар фактылар көстүп турар.

Механизаторларныҥ бүгүнниги өөредилгези улуг ажыкты берип турар. Механизаторлар ажылдавышаам өөренип турар. СЭКП обкомунуҥ бюрозунуҥ 1976 чылдың ноябрьда докталаын бәүгээр механизаторларныҥ бүгү-ниити өөредилгезиниҥ системазынга 730 кижиден белеткээр үүкүлүг бис. Эртекен чылдарда бүгү-ниити өөредилгеге механизаторлар белеткээр планны күүсеттинээ болганывыста (550 кижи өөредир тургаш 414-ту белеткээн) бо улуг харыысалгалыг даалга боол турарны илдең-дир. Механизаторларныҥ бүгү-ниити өөредилгезинге кодээ ажыл-агыйга ажылдаан дүржүлгалыг апартан, назыны улгады берген кижилер өөренир болгай, ыдыг кижилер көзээде хей.

Херээжелериниҥ, ажыык кыстарны механизатор мергежилгеге өөредиринче докталаамал кичеелгейин угландырар үүкүлүг бис. Республиканыҥ колхоз, совхозтарында чүгле 28 херээжен механизатор ажылдап турарны четпес.

«Кодээде чурттаа турар болганывында техниканы өөренип» деп кыйгырыг-биле ажылдаары тутуда. Бо херекке районнарныҥ комсомол организациялары боттуг дузаны чедирер хүдээлгелиг. РСФСР-ниҥ оске край, областарыныҥ комсомол организациялариныҥ үлегериҥ ёзугаар кодээниҥ ажыктарын техниктиг өөредилгеже хаара тудар талазыбыле социалистиг чарыштыг комсомол организациялары-ныҥ аразында малбартыр, шилчиир кызыл туктарны, ажылдаарларын тыпсыр болза бо ажыл черле шуугудап болур.

Ажыык кижи бүргүдүүр амыдыралдың улуг сруувуже эге базымы нарын болгаш харысалгалыг. Хөрүүл ашгерии, ажыктарның башкыларының болгаш дагдынакчыларының бо чүүлдү ынчангейлиг көөрүндеп ажылдыын чедишкинин хандыртмыларын утпас херек.

Ынчангаш өөредилгениҥ ортумак школаларында техниктиг мергежилдерин чедип алыр дээш ажыктарның ындыг республиканга удам кептерээр үүкүлүг. Тываның кодээде 24 ортумак школаында тракторларны болгаш кодээ ажыл-агый машиналарын өөренип турар, а оон школада мал ажылынын болгаш мал фермаларын механизастаарының үндезиннерин өөренип турар. Тоску беш чылда республиканың школаларынга 2333 өөренакчы бышкан билигнин аттестадып, оон иштинде тракторист мергежилди 889, чолаачы эртеин 905 өөренакчы алган. 1975—1976 өөредилге чылдарында механизатор мергежилди 1220 өөренакчы чедип алган. 1976 чылда республиканга өөренакчилериниҥ 48 бүдүүрүлге бригадалары ажылдап турган. Чүгле бо чылын бешки ортумак школаларның 526 доозукчузу кодээ ажыл-агыйга ажылдап артып калган.

Оон-биле кады өөренакчилерге профессионал мергежилдерге чаҥчыктырып, өөредир деректе четпестер эвээш эвес бары чажыт эвес болгай. Бо талазы-биле «Хүүт хураг», «Мурнакчы», «Малчын» колхозтарның, «Найыралың», «УТКА 25 чыл» совхозтарның удуртукчулары читтес ажылдап турар. Школдачыларның күш-ажылчы белеткедир ажыктарын тудумна, оларның күзел-соруу үлгадыр. Кодээге эки салгалды алыр дээш бүгү чүвени школдан өгелээр херек. Уруглдарга черии, машиналарны, эки дагдынакчыларны бижиглээр херек.

Ам нод чүве — колхоз, совхоз будүүрүлгезин удам хөгжүдерин, оон ажыктыг белдерин чедип алыры. Бо соруланы шиитпирлээриниҥ кара чаҥгыс шын оруу—кадрларның мергежилин бедидери, тараажының күш-ажылчыныг болгаш амыдыралының байдалын ынжидери, экономиканың амыдыралчы бо чүгүлэ адырында эртем-техниктиг деңнелгени дүргедедири болур. Ажыык механизаторларны белеткээри болгаш олардың чер-черге бижиглээры — чаҥгыс ай холбаашкыл чорудуушкун. Профтехөөредилге, кодээ ажыл-агый, совет, хейнитти организацияларының, колхоз, совхозтар коллективтериниҥ демиргиҥ күжениишкиивериниҥ-биле кодээге механизатор кадрлар айтырыын чедишкинниҥ шиитпирлеп болур.

Г. МАШКОВСКИЙ,
республикалың Кодээ ажыл-агый министерствозунуҥ кадрларны шиитпир, белеткээр болгаш хуваар кылдыныҥ начальныгы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ Бүгү-делегей шуулганынга үткүштүр

Ноябрь 25-те Москвага тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ Бүгү-делегей конгрезавын совет комитединиҥ илемуу болган. Пленум комитеттиҥ үш чыл иштинде ажыл-чорудулгазын, а ол ышкаш келир чылдың январьда Москвага тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ Бүгү-делегей шуулганын эртиттерин-биле холбашкын айтырыгларны чугаалажып шиитпирлеп. Илетелдеп комитеттиҥ бюро шенгүүнү, СЭКП ТК-ниҥ делегей кылдызының эртелекчизинин орлалакчызы В. С. Шапошников кызгаан.

СЭКП-ниҥ XXV съездиниҥ хүлээп алган тайбыңның болгаш улустар аразының кадыы ажылдажылгазының, улустарның хөстелгезы болгаш хамаарышпас чорду дээш улам ынайгы демисеглиг программазын совет улус, деңнелгелдиг бүгү кижи өөредигеп ниин-биле деткээн деп, илеттелчидер болгаш сонал бергенер демделээн. Делегейниҥ дүүкүүрүг чорудунуҥ чаҥгыс-ла ышкыны агрессиягa болгаш милитаризмге удур демисеглге тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ кадыы хөделирилге болгаш оларның идепкейин бедидерииге тааржымчалыг байдалды тургускан. 1977 чылдың январь 14—16-да Москвага чымдырар тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ Бүгү-делегей шуулганы болза янзы-бүрү политиктиг партиларның, профвиилелдериниҥ, хеөржеңнер, аныяктар, эртем, культура-чырыдышкын болгаш шажын организациялариның ажыддакчыларының, чазактарның болгаш делегейниҥ база түе-түе черлериниҥ чазакка кирбээн организацияларының төлээлекчилериниҥ, парламент кежигүннериниҥ база сураглыг политиктиг болгаш хей-ниити ажылдакчыларның эң-не калбак кыржикчылыг ужуражышкынызы болур деп, пленум демделээн. Ол ужуражышкын делегейниҥ аймы чок чоруун болгаш чавырымышкынны быжыглаары-биле база ханыладыры-биле, чепсенги дүүжүрериин херээнге улам ыңай деңнелгени чедип алыры-биле, улустарның национал хамаарышпас чоруун бадыткап тургузары-биле холбашкап чугула айтырыглар талазыбыле чугаалажыышкынарны чорудар аргазы боор.

Тайбыңга ынакшылдыг күштериҥ Бүгү-делегей конгрезавын совет комитединиҥ дартамзынга «Правда» солуунуҥ ног редакторы В. Г. Афанасьевти илемуу сонгаан.

(СЭТА).

Социализмниҥ чурттарында

БОЛГАР НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ БЕШ ЧЫЛЫ

СОФИЯ. Амгы беш чылдың чылдары болгар найысылалга ооң индустриалдыг базазыны, хөгүүдериниҥ, чурттарга фондузуҥ кадбартырынын, хоорайның бүгү коммунал ажылагайның үндезинин-биле чаартын тургузарының чугула чадазы болуур.

Дериглелерии чаартканының, деңнелгелиг чаа технологиларны шептеректеңиниҥ ачызында найысылалдың үлетпүүр 1976—1980 чылдарда продукция бүдүүрүлгезин 60 хуу улгаттырар. Кол адырларны — электроникапын, станок тудуунун, прибор тудуунуҥ бүдүүрүлге черлериниге бүдүүрүлгениҥ хемчээли улам улуу-биле өзер.

Найысылалдың шолдериниҥ болгаш кудумчуларының хевири улам чараш болзун дээш чоокку чылдарда хей чүүлдерни кылыр.

Хоорай траспортун хөгжүдериге хей акша-хөрениин үндүрер.

БЕРЛИНДЕ ЧАА ЧЫЛ ЯРМАРКАЗЫ

БЕРЛИН. Баштайгы Соок ирей Берлинде чедип келген. Ол частырыг эвес-тир. Ону маңаа чүү чүве чедирип келгенил? Кончуг чүтүлэ чылдагаан бар болган. Соок ирей кончуг чүгүлэ онаалдаын күүседир — хоорайның обербүртомистиниге бо хүннерде найысылалдың улуг-даа, бичии-даа чурттакчыларының четтикпейн маңаа турганы чаҥчыл болган Чаа чыл ярмарказының ыяшкын кыагаа кончуг улуг дүүлүүрүн дамчыдып бээр ужурлуг. Ярмарка ам ажыттына берген.

Ону 5,5 гектар черге турускан болгаш ол найысылалның төвүнде Александерплац шолдеп Инвалидпюкте ковүрүүге чедир бүгү сеспринти ралепкеп. Ярмарканың ортузунда оттар-биле чыыттынган үжен метр бедик шинии тургускан. Ол шинии Гарштап албан-биле экелген.

АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДУГАЙЫНДА САГЫШ САЛЫЫШКЫНЫ

БУДАПЕШТ. Чуртка социал хандырылганың системазын сайзырангайжыдарының эгезин салган ажылчы чоннарның пенсия хандырылгазының дугайында чаҥгыс-ла хоойлуну Венгрия Улус Республикага хүлээп алганындан бээр чээрби беш чыл эрткен.

Социалистиг тургузуушкунуҥ чылдарының иштинде ажылчы чоннарның пенсия хандырылгазының талазы-биле улус чедишкинниҥ дугайын чүгле 1975 чылда чурттакчы чонга пенсия төлелгелериниҥ түүү 1951 чылдыкына деңнээрге чээрби беш катап улгадын, 27,1 мард. форинт болганының фактызы харачилээн деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага Профвииледдериниҥ Бүгү-венгр чөөлелиниҥ киидис эргелекчизи Бела Бүрүл чугаалаан.

(СЭТА).

Румыниянын Социалистиг Республиказының найысылалы Бухарестиде «Бухарест» деп аалчылар бажыңы.

А. СТУЖИННИҢ фотозу
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧУГУЛА НЕГЕЛДЕ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Делегей хөрмүзааларынга күш эргээрии ажыглавас дутайында Бүгү-делегей керииин чарар дугайында айтырыгны ККО-ның Кол Ассамблеязынга кагбаа-биле чугаалаачыл мерген чорук совет эгелекчи сапалдың чугулазын база чогуур ойындозун бүдүреллиг коргузуп турар.

ССРЭ-ниҥ даштыны херектер министриниҥ бирги орлакчызы В. В. Кузнецов Ассамблеяның сессиязынга чүве чугаалаваш, ыяшкы керээни чорары болгаш ону амыдыралга боттандырары тайбыңны быжыглаарының, даңгыны чайладырының херээнге удур дашны, делегей байдалын улам ыяш чогумчалыг болдурарынга чавырымышкынче база ону материалластарывыже чүткүүдүү деңгейге быжыглаарынга шыңгыы салымшкын болур ийик деп онзагай демделээн. Ол хемчегин боттанзырар чорук күрүпеер аразынга бүдүрүлгенин быжыглавышаан, чепсенги дүүжүрериин эдерер бүдүрерии соксалырынче болгаш чепсенги дүүжүрериче шилчиирииге тааржымчалыг байдалды тургузары чигзинит чок ийик деп, ол чугаалаан.

Күрүпеер аразының харылзаалариның деңгейи эргелериниҥ талазарын тайбың ынакхелбо догуиналашкынының принциптеринге улам ыяш бызыглаарының херээнге мидыг керээ улуг чогумчалыг ролдуу ойнаар деп, ССРЭ-ниҥ төлөлекчизин улаачылаан. Ол чорук бодунуҥ хамаанде күрүпеер аразының калбак, дем чүүлдүг, бот-бодунга ажыктыг ыяш ажылдажылгазының улам-на башкы үндезиннерии салыр ийик.

КНО-ның Уставының үндезин принциптериниҥ бирээзии—агрессиянны, козонналзазынын, сөөк ыяш мынаар дорамчылаашкынынын молчутгедедип, деп эргедиг эвес чоруктуг кандыг-даа девизирлерии дүрүм чок чорук кылдыр коорүн ук керээ ыяш улуу-биле бызыглаар аяар.

АЖЫКТЫГ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ВЕНА. (СЭТА-ның корр.). Австрияның «Хюбнер—Фамаг» фирмазы Совет Эвилелиниго улуг чагыгны күүседир берип турар. Ол фирма магистральдыг газдамчыдыкчызында түскай краннарны белеткээр.

Чаа дериглге соок болгаш ааг температураларында байлдарынга (назыыр 35 градус болгаш кадар 80 градус чедир) түскай аппаратка шеңгеде шылгалданы эрткен болгаш ону Совет Эвилелиниҥ сонгу база мурнуу районнарынга ажыттаан болуур.

«Хюбнер-Фамаг» биле совет даштыкы садыг организацияларының аразында кадыы ажылдажылга 30 чыл төөгүдүг. Амгы чагыгны күүседирибиле кады фирма ССРЭ-ге магистральдыг газдамчыдыкчыларынга ажыы-бүрү дериглелерии садып келгеп.

Бодуныҥ ээлчээнде ол фирма Совет Эвилелиниҥ оруҥнээр, чонар, ховглаар станокторлу болгаш оске-даа дериглелерии садып ап турар.

Бистиҥ будүүрүлге черивистии продукциязывыл никпи хемчеглиниҥ үштүҥ бирии Совет Эвилелиниче чоруп турар. Кадыы ажылдажылга чедишкинин-биле база кайнымыгдаа ажыттыг үндезинге хөгжүп келгеп деп түүлеп болур бис деп, СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседага «Хюбнер—Фамаг» фирмазын башкызы Аддис-Абебада алчыы черлери белекке дамчыдып бергеп.

Политиктиг школдавын административаттыг директорлу Тадессе Гессесс белекти хүлээп албышаан, социалистиг тургузуулгалыгуунуҥ дүрүмүгүлгезы чаа шиитпилелии тургузарының оруунче кирижкеп Эфиопияга канчаар-даа ажок улуг үнелиг чүүл болуп турар деп медеглээн. Феодализмниҥ артынгыкпыларынга, империализмниҥ болгаш реакциязын күштериниҥ чиигзенгиниверинге удур эфиоп улустуҥ чедишкининиҥ демисегиниге социалистиг деп-катылтыгылалгазының чурттарының акы-дүнма деткимчелу чугула ужур-дузалыг болуп турарын ол демделээн.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ДИПТЕРИНДЕ

● **ПАРИЖ.** Сөөлгү медээлерден алыргы, халаазынга дыка улуг болган ужурунда, улус чурттавайн турар будун чартык миллион квартираларда Францияда саватгынын турар деп, «Юманите» солуун дыңнаткан. Ол-ла үеде 16 миллион француздар чаагайжыды кыдыгмаан деп албан хуузу-биле сапаа турар квартираларда чурттан турар, а 4 миллион француз от-бүлелер шуут-ла чурттаар чер тыш чедиген. Чүгле чаҥгыс Парижте бешки чурттагга шолу хереглеп турарларының дамазында 30 муң от-буле сапаттынын турар.

● **НЬЮ-ЙОРК.** Кижиниҥ код эргелерин болгаш код хостагларын Чилиде докталаамал база нарокпыз-биле хажыдын турарының удамындан болган шыгыы дуурааны ККО-ның Кол Ассамблеязының Үшкү комитединиҥ хүлээп алганы «Чилиде кижиниҥ эргелерии комгалаар» деп резолюцияда илереттинген. Делегейниҥ 42 чурттуун, оон иштинде ССРЭ-ниҥ болгаш социалистиг өскелерниҥ күүрүлелериниҥ эгелекчи санаазы-биле кииргеп резолюция хээп 98 делегация бадыдаан. Кижиниҥ код эргелерин болгаш код хостагларын катап тургузары-биле база камгалаарыбыле эргежок чугула бүгү хемчеглерии алырын. Чилиде политика талазы-биле хоруг-даттырган бүгү кижилерии доп-дораан хостаарын резолюцин чидип эрте-чагыргалардан иегеп турар.

● **ЯУНДЕ.** Камерунуҥ «Банк ними ди кредн» дээр чаа банкызы операциялар кылырынче эгелеп кирааккеп. Банкының кол тургузуудагыг ассамблеязының хуралынга 730 кижиден белеткээр үүкүлүг бис. Эртекен чылдарда бүгү-ниити өөредилгеге механизаторлар белеткээр планны күүсеттинээ болганывыста (550 кижи өөредир тургаш 414-ту белеткээн) бо улуг харыысалгалыг даалга боол турарны илдең-дир. Механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезинге кодээ ажыл-агыйга ажылдаан дуржүлгалыг апартан, назыны улгады берген кижилер өөренир болгай, ыдыг кижилер көзээде хей.

Херээжелериниҥ, ажыык кыстарны механизатор мергежилгеге өөредиринче докталаамал кичеелгейин угландырар үүкүлүг бис. Республиканыҥ колхоз, совхозтарында чүгле 28 херээжен механизатор ажылдап турарны четпес.

«Кодээде чурттаа турар болганывында техниканы өөренип» деп кыйгырыг-биле ажылдаары тутуда. Бо херекке районнарныҥ комсомол организациялары боттуг дузаны чедирер хүдээлгелиг. РСФСР-ниҥ оске край, областарыныҥ комсомол организациялариныҥ үлегериҥ ёзугаар кодээниҥ ажыктарын техниктиг өөредилгеже хаара тудар талазыбыле социалистиг чарыштыг комсомол организациялары-ныҥ аразында малбартыр, шилчиир кызыл туктарны, ажылдаарларын тыпсыр болза бо ажыл черле шуугудап болур.

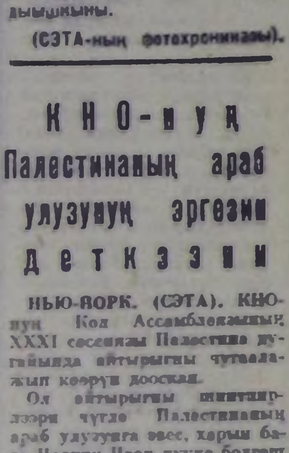
Ажыык кижи бүргүдүүр амыдыралдың улуг сруувуже эге базымы нарын болгаш харысалгалыг. Хөрүүл ашгерии, ажыктарның башкыларының болгаш дагдынакчыларының бо чүүлдү ынчангейлиг көөрүндеп ажылдыын чедишкинин хандыртмыларын утпас херек.

Ынчангаш өөредилгениҥ ортумак школаларында техниктиг мергежилдерин чедип алыр дээш ажыктарның ындыг республиканга удам кептерээр үүкүлүг. Тываның кодээде 24 ортумак школаында тракторларны болгаш кодээ ажыл-агый машиналарын өөренип турар, а оон школада мал ажылынын болгаш мал фермаларын механизастаарының үндезиннерии өөренип турар. Тоску беш чылда республиканың школаларынга 2333 өөренакчы бышкан билигнин аттестадып, оон иштинде тракторист мергежилди 889, чолаачы эртеин 905 өөренакчы алган. 1975—1976 өөредилге чылдарында механизатор мергежилди 1220 өөренакчы чедип алган. 1976 чылда республиканга өөренакчилериниҥ 48 бүдүүрүлге бригадалары ажылдап турган. Чүгле бо чылын бешки ортумак школаларының 526 доозукчузу кодээ ажыл-агыйга ажылдап артып калган.

Оон-биле кады өөренакчилерге профессионал мергежилдерге чаҥчыктырып, өөредир деректе четпестер эвээш эвес бары чажыт эвес болгай. Бо талазы-биле «Хүүт хураг», «Мурнакчы», «Малчын» колхозтарның, «Найыралың», «УТКА 25 чыл» совхозтарның удуртукчулары читтес ажылдап турар. Школдачыларның күш-ажылчы белеткедир ажыктарын тудумна, оларның күзел-соруу үлгадыр. Кодээге эки салгалды алыр дээш бүгү чүвени школдан өгелээр херек. Уруглдарга черии, машиналарны, эки дагдынакчыларны бижиглээр херек.

Ам нод чүве — колхоз, совхоз будүүрүлгезин удам хөгжүдерин, оон ажыктыг белдерин чедип алыры. Бо соруланы шиитпирлээриниҥ кара чаҥгыс шын оруу—кадрларның мергежилин бедидери, тараажының күш-ажылчыныг болгаш амыдыралының байдалын ынжидери, экономиканың амыдыралчы бо чүгүлэ адырында эртем-техниктиг деңнелгени дүргедедири болур. Ажыык механизаторларны белеткээри болгаш олардың чер-черге бижиглээры — чаҥгыс ай холбаашкыл чорудуушкун. Профтехөөредилге, кодээ ажыл-агый, совет, хейнитти организацияларының, колхоз, совхозтар коллективтериниҥ демиргиҥ күжениишкиивериниҥ-биле кодээге механизатор кадрлар айтырыын чедишкинниҥ шиитпирлеп болур.

Г. МАШКОВСКИЙ,
республикалың Кодээ ажыл-агый министерствозунуҥ кадрларны шиитпир, белеткээр болгаш хуваар кылдыныҥ начальныгы.

МОТТО АКРОБАТОВ

Италияда ажыы сонсадыышкыныҥ демиселдиҥ чидигленишкинин сураараан. Ажыыны чонналарның ажыы-бүрү белүүтериниҥ массалыг хевелиишкиннери үргүлүүлевишаан. Ажыы сонсалтынналар үлетпүрге болгаш кодээ ажыл-агыйга капитал салыышкынарын улгаттыраарын, инфляция-биле, ажыыл чок чоруун-биле база Италияны каара тутуп экономиктиг кризис-биле демисел чөөрүүр талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерии ап чоруурарын негээннер.

ЧУРУКТА: Милананың ажыыныларының ажыыл сонсадыышкыны.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

КНО-ның Палестинаның араб улузунуҥ эргезин деткээри

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-ның Кол Ассамблеязының XXXI сессиязының Палестина дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүн дооскаан.

Ол айтырыгны шиитпирлээри чүгле Палестинаның араб улузунга эвес, харын бүгү Чоокку Чөөн түкке болгаш бүгү делегейге тайбыңның болгаш айыыл чок чоруктуг салым-чолунга оның чүгүлэ ужур-дузалыг болуур деңгээн ажыктыг ышкы ажылдажылгазының улам-на башкы үндезиннерии салыр ийик.

Чоокку Чөөн түкке быжыг тайбың тургузары палестина улустуҥ кажыы болбас эрегелерии, оон иштинде төрөөн черинче ээп келириниҥ болгаш КНО-ның Уставын ёзугаар напционал хамаарышпас чорукка болгаш түскай догуинаан чорукка эргезин боттандырарының үндезиниинге Палестинаның араб улузунуҥ кажыы болбас национал эргелерин хүлээп көргениниҥ дугайын хереглээн.

ШЫН

дөртку арын ● 1976 ч. ноябрь 27

УДУРТУР, ӨӨРЕДИР, ДУЗАЛААР

(«Урожай» спорт ниитилелиниң конференциязындан)

Күш-культураны болгаш спортту сайзырадыр талазы-биле Коммунистиг партииниң, Совет чагактың доктаалдарын база СЭКП-ниң XXV съездиниң шиитпирлерин амыдырапка боттандырар дээш республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилели чамдык ажылдарны отчёттуг үениң дуртузунда ыыпп чоруткан. Спортту массалыг болдурар, материалдыг базаны экижидер, спортчуларның мергежилии бедидерииче ниитилел ажылын үгландырып келген. Бо дугаймида отчёт-сонгуулдалыг конференциига отчёт илеткелиите ниитилелдиң дартазы- Б. Кувезин демдеглээн.

Отчёттуг үениң иштинде СССР-ниң бир спорт мастерин, спорт мастериниг дөрт кандидатты, РСФСР-ниң алды спорт мастерин. 34 бирги разрядчыны белеткээн, дөрт муң ажыг кижи ГТО-нуң нормазын дужаатан. 1975—1976 чылдарда ниитилелдиң бирги черинде дээш 13 мергылдаанны эртиргеп. Оон иштиңден Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Лопсанчап аттыг кубок дээш кодээ спортчу оюннар кол черни эзээн. Тыва, хостуг хүрештерин, ча адарын, хаактыг, бог катарын сайзырадыр талазы-биле чамдык хемчегларни алган. Оон түпелиинде ча адыктыларын В. Сырат, Е. Тутатчиков, Р. Тутатчикова, хаакчылар В. Золотухин, Н. Пономарев, моге С. Дажы олар республикадан дашкаар эртиген мергылдаалларга шаналдыг черлерни эзелеп келгеннер.

Спортту пропагандаалаар, ажаа аныяктарны хандыкшыдыр, күш-культуржуларның мергежилии бедидер талазы-биле тренерлер улуг ажылды кылып турарлар. Е. Тутатчиков, О. Сюр-оол, П. Павлов, Д. Минчжир-оол, В. Белек болгаш оскелерлээ хөй-ниитичи тренер хүдээлгеиг ак сеткилдиг күүседип, аныяктарның күш-дамыр кижизидилгеэнииң херээжеге төлептиг үлүүн киирип келгеннер.

Улустуң кадының быжыглаарының, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериик, омак-сергек чоруктуг үндезиии—спортту сайзырадыр дээш сагыш салып турар колхозтарны, совхозтарны удуртукчуларыг барын илеткелчи чугаалаан. Ажаа «Торгалыг», Тоқа,аттыг совхозтар хамааржыр. Бо черлерде бөдүүн стадиоилары кылган, спорттуң дериг-херекседерн бар, секциялар ажылдап турар. Спортчулар ямыбүрү мергылдаалларга идепкейлиг киржип келгеннер.

Илеткелчи болгаш конференцииға санаа бергеи делегаттар «Урожай» спорт ниитилелиниң ажылында четпестер барын шүүмүүдээн. Хамыктың мурнунда материалдыг базаалың экижидер, спорттуң массалыг болдуруи чедип алыр дээш ам чорудуп турар хемчетлер четпес. Спорттуң базалын тударының үш чыл планы багай күүсеттингеп. Республиканың дыка хөй колхозтары болгаш совхозтары юридиктиг дадывырны төлевейн келген. Бо болгаа спортту сайзырадырыиче сагыш салбайн турарының тодаргай херечиэзи-дир.

Барыын-Хемчик, Эрзин, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарда спорт ажылы сөөлгү үеде кошкаан. Оларның командалары республика мергылдааларынга ховар киржип келген, ГТО-нуң нормаларын дужаарын четпес организастаан. Бо районнарда «Урожай» спорт ниитилелдериниң даргалары үүгүлүү солчуп келген. Байдал ыыдыг турбуже түс чердериин партия райкомнары, райхүүскомнары спорт ажылынче кичээлгей салбайн турар.

Районнарда, колхозтарда, совхозтарда, өөредилге черлериие спорт ажылынга удуртулга кошкаан. Спорт кадрларын өөредир, дуза көргүзер ажыл четпес. Бо талазы-биле республиканың спорт комитеди, «Урожай» спорт ниитилели чедир ажылдаваанын конференцииға демдеглээн.

Республиканың кодээ черлериие школалар хөй, ында күш-дамыр кижизидилгеэнииң байдалы кандыг болуп турарын илеткелчи ханы анализтеэн. Санаа бергеи делегаттар келир үеиин аныяк салгакчыларының ортузунда спорт-массалыг ажылдарның четпес чоруп турарын илеретпеннер.

Спортчуларның мергежилии бедидер хемчегларнии кошкарын, садыгларда эргежок чугуда спорт дериг-херекседерииің чогун, күш-культураның ужур-дузазын четпес пропагандаан турарын болгаш спорт ажылын логжудериие шаптыктап турар өске-даа четпестерни конференцииға шүүмүүлээн.

СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация кидалининиң эргелекчизи Н. Д. Шиприпей, РСФСР-ниң «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң төлээзи В. А. Левин конференцииның ажылынга киржип, чүве чугаалааннар.

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чаа соңгуткан составының бирги организастыг пленумунга ниитилелдиң даргазынга Б. Б. Кувезин катап соңгуткан.

Т. ХЕРТЕК.

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

АНЫЯК МӨГЕЛЕР

Чоон-Хемчик районнуң бирги черн дээш школачыларның хостуг хүреш мергылдаазы Чадаанаанның № 1 школаның спорт залынга болган. Анаа школаларның ең шилиидек мөгелери хүрешкен. Мергылдааның түнелиинде Чадаананың № 1 школазының командазы бирги черни, Алдан-Маадыр, Чадаананың № 2 школалары ийнги, үшкү черлерни эзээн.

Моон мурнунда чылдарга бодаарга хостуг хүрешке өөренчикчилерниң мергежилии бедидеэнии судыя коллегиязы демдеглээн.

Мергылдаа соонда районнуң шилиидек командазын тургускан, олар республика мергылдаазынга киржирлер.

М. БОЛАТ-ООЛ.

КҮЗЕЛДИГЛЕР КӨВҮДЭЭН

Кымядың кооперацин учащедээнииң бирги черн дээш стол теннизинге мергылдаазы организастаан, анаа киржиир күзелдиг сургуулдар хөй болган. Ниитизи-биле 60 ажыт кижи ойнаан.

Үш хүн үргүлчүлээн мергылдаанның соонда үргүлдарлаи Светлана Сарыглар, ооллардан Владимир Балчый бирги черни эзэлээнер. Олар хоорай мергылдаазынга киржирлер эргенн чаазын алганнар.

В. КУУЛАР.

Телевидение

НОЯБРЬ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

8.55—«Ыры-76».
9.25—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес».
10.25—«АБВГД-зээр».
10.55—«Музыка чагыы». И.-С. Бах. Оркестр биле скрипкага (ми мажор) концерт. Ленинградтан дамчыдыкта.
11.25—«Тоол аалчап келди». «Даш чечен». Ураи-чечен фильм.
12.50—13.00—Чаңсар.
13.00—Медээлер.
13.10—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес».
14.10—«Кадыкшыл». Эртем-нептередиялгелиг программа.
14.45—«Ужуралдар фильмнериниң экраны». «Эзэнгрей уе». Ураи-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериялары.
17.00—«Ye». Информастыг программа.
17.30—17.40—Чаңсар.
17.40—Э. Москвитина (врфа) ойнаар.
18.00—Хоккейге СССР-ниң чемпионады. ЦСКА — «Спартак». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдыкта. Чаңсарларда: «Спортзюто» тиражы болган медээлер.
20.15—«Кадыкшыл». Эртем-нептередиялгелиг фильм.
20.45—Концерт.
21.00—«Кады ажылдажыпаа». Тележурнал. Политиктиг тайгыбырлакчы А. Каверзиев эрттирер.
21.30—«Ыры-76».
22.00—«Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес».
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

ДЫҢНАДЫГ

Ноябрь 27-де 16 шакта Политчырыдылышиың бажыңынга «ССРЭ-ниң дележей байдалының дугаймында» лекция болур. Россия Федерациязының «Билиг» ниитилелиниң лекторлуг эш В. В. Савчишкин лекцияны ноччуур. Лекция соонда дашты кииохроника болур.

АГААР

Бөгүн республикага будуттагылаан каан турар, хар чагбас хүн болур. Агаарның температуразы даглыг чергерге 11-16, а оон артканнарынга—16-21 градус соок болур.

Кызылга эдир будуттагылаар, хар чагбас. Агаарның температуразы 18-20 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

НОЯБРЬ 27-ДЕ

«ПАПЫРАЛ»: «Зорро» (2 сериалыг) 10.30, 13.00, 15.30, 18.00, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шортаанның айыткалы-биле» 9.15, 14.15, «Шрей» 10.45, 15.45, «Кагуа кадын» 12.30, 17.30, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Беш хүн дыштанылга» 15.00, «Тваркыр бие ёе, тала» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Маяковский тоодуп тур» 15.00, «Робеи Гудтуп согунчары» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЛАП ТУР

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы 3 болгаи 2 классетиш радиотелеграфистериниң кежээки курстарынга немелде өөренчикчилер чыын алырын чарлап тур. Өөренириниң хуусазы 5 ай, өөренириниң ортаа 3-иү класска 62 рубль, 2-ги класска—40 рубль.

Курстарга 15 хардан орү назылыг, 8—10 класс дооскаанарны хүлээп алыр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай Интернационал кудумчузу, 49, телефон 2-25-28.

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы секретарь-машинаачылар курстарынга өөренчикчилер хүлээп алырын чарлап тур. Өөренир хуусазы 3,5 ай, өөренириниң ортаа 68 рубль. Курстарга 8—10 класс дооскаанарны хүлээп алыр.

Өөредилге хүндүлүг болуктерге 1976 чылдың декабрь 10-даи, кежээки болуктерге — 1976 чылдың декабрь 15-тен эгелээр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Интернационал кудумчузу, 49, ДОСААФ-тың каттышкан техшколазы.

ТУРИСЧИ ОРУКТАР

Бистиң калбак-делгем Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарының хоорай, суурларында чурттаи турар туристер Тывазының кижс-чаргыи бойдус чурумалдыг черлерии сонуурган, бистиң республикага туристен кээп турзырлар. Бо чылдың чаймынында Москвадан, Ленинградтан, Красноярскиден болган оон-даа өске черлерден 50 ажыг туристер Ак-Довуракта «Моңгүлек» туристи клубтуң кежигүннерииларын дескинер. Чедер черивистиң бир дутаары — Моңгүлектиң бедик бажы (3488 м).

Терекпиг хемниң бажы-биле ашкаш Бурбузуп хемниң унунга одагландывыс. Эртенинде Бурбузуп хемниң ерү алгаш, чедер үжүрлүг черивиске кадыр бертти, хая-даштыг, шашкын хемнерии кежип чораан, арыг кыдыы черге майгынывысты хап алгаш, одагланып хондувус. Ол кежээ Моңгүлектиң бажынче хадаан. Шивилиг тайгазының кырындан мурнуу Шапаладың ак бергс бедик сувүрүнүң меңги доштуг «Муштук» артты хүреге хереллогеш алдынналып чытты. Ол Муштук артты ажарга-ла — Алтай. Оон Джулу-нуң болгаш Хиндиктиг-Куль хөлдери көстүп келди.

— Алтайның шапкын хемнериниң унну-биле шаңы-даштыг, кызаалайдаа бээр. Берге шапкын Башкаус хемни бистер хендир-биле шарыттының алгаш кештивис. Ол хемни кежерге белен эвес, ында улуг инек даштар, ажа аккан суг даашшимээни-биле саарыганың чыдар. Шак ол хемнерни бедик мергежилдиг туристер айыыл чокка эрткеи.

Аян-чоруувустуң соолгу хүннери чоокшулап келген. Алтайның «Маяк» — деп (3412 м.) бедик даанче үндүвүс. Оон бедик бажынган маршрудувустуң төндүрер сууру Кош-Агач, Алтайда эң-не бедик даг Белуха ыракта көстүп келди. Кош-Агач суурның бажында Узун-Моюн хемниң иогаан, чараш чурумалынга соолгу туристси одаавыстың одун кыыстыныс. Ол кежээ омак-хоглуг, эртиген оруувусту сайгарып.

Эртенинде ыракты Кош-Агач суурдан автобус-биле Даг-Алтайынга келгеш, эстон өөрүмнү самолётче үдээш, бодум база-ла Тываже үжүп келдим.

Д. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: походтуң кирижикчилериниң арт кырынга үүгүп келгеш, дыштанып турары.

Авторлуң фотозу.

СОЛУН АЯН-ЧОРУК

биле солуп маршруттуг походтарны кылган.

Эстониядан туристери 1976 чылдың августа бергеиниң талазы-биле дөртку категориядан походун кылган. Ыракты Таллин хоорайдан Ак-Довуракка келген туристер-биле 15 хонуктуг аян-чоруун кылыр аас-кежиктиг болдум.

Походка 10 кижи киришкен. Олу Таллиннің политехниктиг институдунуң башкызы Паат Ааду удуртуп чоран. Бай-Тайга районнуң Бай-Тал суурга чедир автобус-биле чедиртип алгаш, оон ынай Хемчик хемнин унуп өрү чадаг чоруттувус. Туристи походувустуң бир дугаар хүнү. Дал дүшү турда Чинге-Хемнин Хемчикче книр аккан аксынга чедип келдивис. Дүштеки чем үезинде удуртукчувус аян-чоруктуң маршрудун тодазы-биле чугаалап берди. 5 хонук иштинде Бай-Тайга районнуң тайгаларын дескинер. Чедер черивистиң бир дутаары — Моңгүлектиң бедик бажы (3488 м).

Терекпиг хемниң бажы-биле ашкаш Бурбузуп хемниң унунга одагландывыс. Эртенинде Бурбузуп хемниң ерү алгаш, чедер үжүрлүг черивиске кадыр бертти, хая-даштыг, шашкын хемнерии кежип чораан, арыг кыдыы черге майгынывысты хап алгаш, одагланып хондувус. Ол кежээ Моңгүлектиң бажынче хадаан. Шивилиг тайгазының кырындан мурнуу Шапаладың ак бергс бедик сувүрүнүң меңги доштуг «Муштук» артты хүреге хереллогеш алдынналып чытты. Ол Муштук артты ажарга-ла — Алтай. Оон Джулу-нуң болгаш Хиндиктиг-Куль хөлдери көстүп келди.

— Алтайның шапкын хемнериниң унну-биле шаңы-даштыг, кызаалайдаа бээр. Берге шапкын Башкаус хемни бистер хендир-биле шарыттының алгаш кештивис. Ол хемни кежерге белен эвес, ында улуг инек даштар, ажа аккан суг даашшимээни-биле саарыганың чыдар. Шак ол хемнерни бедик мергежилдиг туристер айыыл чокка эрткеи.

Аян-чоруувустуң соолгу хүннери чоокшулап келген. Алтайның «Маяк» — деп (3412 м.) бедик даанче үндүвүс. Оон бедик бажынган маршрудувустуң төндүрер сууру Кош-Агач, Алтайда эң-не бедик даг Белуха ыракта көстүп келди. Кош-Агач суурның бажында Узун-Моюн хемниң иогаан, чараш чурумалынга соолгу туристси одаавыстың одун кыыстыныс. Ол кежээ омак-хоглуг, эртиген оруувусту сайгарып.

Эртенинде ыракты Кош-Агач суурдан автобус-биле Даг-Алтайынга келгеш, эстон өөрүмнү самолётче үдээш, бодум база-ла Тываже үжүп келдим.

Д. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: походтуң кирижикчилериниң арт кырынга үүгүп келгеш, дыштанып турары.

Авторлуң фотозу.

ЭКИ ДЫШТАНЫЛГА

Республика наимыжалыының чурттакчылары чыныштыг, күш-ажылчы неделязының соонда дыштанып хүннерии шын ажыглап, төөгүлүг болгаш турасказалдыг черлер-биле ала-чуруктуу кылып, арыг агаарга селүүстеп чоруурунга кончуг ынахтар. Бышкы үеде кызылчыларның эң ынак дыштанып черлериниң бирээзи— Тайга станциязы.

Кызылга соок 30 градус ажып турда Тайга станциязынга чеде бээрге чүгле 10—15 градус соок болуп турар. Арыг агаар, ак хар-биле шыптынган тайга сеглерниң кичээнгейлиг киржиргс дээш социалистиг чаршыны эртиген өөредилге, быжыг сагыига-чурум, хөй-ниитн ажылынга идепкейлиг киржилге дээш социалистиг чаршыны эртиген өөредилге чылында чарлаан. Чаршыка бирги черни алган болуктү Шушенскоеде В. И. Ленинниң Сибирь төлүгеэн деп кампаландыг туристскаа музейиниче экскурсияладып чорударын негелдеде айыткан.

Комиссия чаршыдың түзелиин үндүрүп көөрге, бистиң 100 ажыг туристи болуктер азы 3 муң ажыг кижи Тайга станциязынга барып дыштанганнар. Оларның аразында ахылчыннар, эмчилер, башкылар, өөренчикчилер, албан-хакчылар дээш кымнарны чох дээр.

Амгы үеде Тайга станциязының девискээри ак хар-биле шыптынган. Ынчангаш кызылчылар дыштанып хүннеринде инаар масселыны-биле чоруп эгелээн. Эртиен дыштанып хүннерде аиаа № 62 кежүп чоруур механизастаттынган колоннаның ахылчыннары, «Тыва кодээ тудуг» трестиң коллективи, Статистика эргелелиниң ахылчыннары, хоорайның школачылары барып дыштанганнар. Бо дыштанып хүннерде Тайга станциязынга база дыка хөй будуруге черлериии ахылчыннары дыштанырлар. Дыштанып хүннүң маршрудун бөгүдээр оларны бээр экскаар.

Б. ХОЛЬШИН.

Туризм болгаш экскурсия талазы-биле область чөвүлелиниң улуг инструктору.

Федерацияны тургузар

Төрээн черинииң оон чараш бойдус чурумалынын, дагларының, холдериниң, хемнерииң дугаймында эки биилии алырын күзээп кижилериин саны ковудеп турар. Шак мындыг аян-чорук кончуг ажыктыг, хамыктың мурнунда улустуң кадының быжыглаар.

Бистиң чуртувуска бот-тывынгыр туризмии башкарарының структуразы чоокну үеде өскерилир. Туризм болгаш экскурсия талазы-биле төп чөвүлел туризм федерацииның дугаймында дүрүмнү ажылдап кылган. 1977 чылдың январында Москвага Төп федерацииы тургузар талазы-биле организастыг пленум болур.

Туризм болгаш экскурсия талазы-биле Тыва область чөвүлелиниң президиумуу спорттуң бо хевиринге республика федерациязын тургузар дугаймында доктаалды хүлээп алган.

Ам тургустунар федерация республикага туризмни сайзырадыр талазы-биле улуг ажылды чорудар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ШУШЕНСКОЕЖЕ

Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының директиязы, хөй-ниити организациялары болуктер аразынга эки өөредилге, быжыг сагыига-чурум, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг киржилге дээш социалистиг чаршыны эртиен өөредилге чылында чарлаан. Чаршыка бирги черни алган болуктү Шушенскоеде В. И. Ленинниң Сибирь төлүгеэн деп кампаландыг туристскаа музейиниче экскурсияладып чорударын негелдеде айыткан.

Комиссия чаршыдың түзелиин үндүрүп көөрге, бистиң тудуг факультединиң ийнги курузуиуп ийнги болуу чарышка тиилээн. Ынчангаш Шушенскоеже эртиен дыштанып хүннерде 25 кижи экскурсиялап чораан кедиивис.

Музейнің улуг сонуургап-биле көрүп, экскурсиялаан түнелиинде В. И. Ленинниң үш чыл иштинде төлүгеге эртиргеп суурунуң байдалы-биле идепкейлиг болгаш күженишкиниг революсчу ажыл-чорудугазы-биле танышпывыс. Улуг баштыкчының болгаш башкының ханчаар аммыдырап, ажылдап турганының дугаймында хөй түүдерии бидии алдывыс. Бистиң өөредилгевиске од ажыктыг болур.

Б. ЮМБУУ, студент.

«ЧАСТЫҢ» ТАНЦЫЗЫ

Ждановтуң Ильич аттыг металлургия заводунуң Культура бажыңының «Час» деп танцы ансамбли Украинаның эң-не аныяк бот-тывынгыр коллективтериниң бирээзи. Келир чылын ол он чыл болур. Бо хире кыска хуусазада безин ол ансамбль танцыга ынактарның болгаш профессионалдарның хүндүткелии чаалап алган. Оон киржикчилери ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер, студентилер болгаш школачылар.

1970 чылда В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр үс чыл болган оонга турасказаткан бот-тывынгыр коллективтериниң фестивалынга «Час» алдын медаль-биле шаңнаткан болгаш улустуң ансамбль деп атты чаалап алган.

Ук ансамбль чыл санында бежен ажыг концертгерии төрээн хоорайынга болгаш Донецк областың өске-даа районнарынга бараалгадып турар. Ол коллективти даштыында безин билир. Оон ураи талантымын ГДР, Польша, Австрия болгаш Финляндия корген. «Фольксблат» деп австрий солун мынча деп бижээн: «Бот-тывынгыр ураи түүл артистериниң күүседикчи мергежилиниң дээди чадазы деп ук концертти адап болур. «Час» ансамбльдиң киржикчилерии заводтуң ажылчыннары, түгле сонуургактар деп бүзүрээри берте-дир. Бистиң хоорайывыстың театрының баледи аныяк танцычылардан чамдык түүлдерии өөренип алза артык эвес боор».

Коллективтиң чедиишкиннериниң чажыды чүдел дээрге күүседикчилериниң бедик мергежилдии болган украин улустуң шоодугларың, баштактарын репертуарга чедиишкиннигшилеп алганында. Ансамбльдиң база бир чугула номерлериниң бирээзи украин улустуң «Гопак» деп танцызы болур. Танцылаарынга хандыкшылдыг кижилер ону профессионал артистерден дудак чок күүседип турар. Оон ангыда «Донгалар», «Кышкы оюннар», «Малчынар» болгаш өске-даа номерлер программаны кавстап турар.

«Час» коллективиниң бот-тывынгыр танцычыларының чонга-көргүскеи ооиу көрүкчүлерге таалал болуп турар.

Николай ПЕТРОСЮК. (ПМА).

ЭМЧИНИҢ ДЕМДЕГЛЕЛИНДЕН

САГЫНДЫРЫГ

ЧИҢГЕЛЭЭШ, СЕГЭЭН

(Уланчызы. Эгези № 278 «Шында»).

Бир-де катап уругларымның бирээзиинге сеткил-сагыжымны чугаалаан мен:

— Эмчи кижиге эпчок-тур аа, уруум. Эмчи кижи аарыг кижилерге, дөргүл-төрели, уруг-дарыы ышкаш, сагындырар. чамдыкта харын-даа оларның дөргүл-төрели-биле кады кажыдал, хомудалды эрттирер улуглуг. Сен меии болавайн, улус көрүп турда. ылангыя мен мөчүү берген үемде ыглап-сыктап, кажыдал көргүспейн, быжыг тутпаар болза эки-дир ийин. Билбес эвес сен, чиңгелээр аарыгдан амдыгыында эттиие берген кижи ховар ышкажыл. Кижилер-биле кижи дөмей-ле ыйнаан. Ам канчаар үүлеии. Эрттирер апарган-дыр. Төрээн адаи дээш, берге аарыгга таварышса-даа, сеи оон чөптүг болап, түнвел үндүрер ужурлуг сен. Артында караан чажы, аиаа олурунда, ам безин төктүп орар кандаай чүвел?

Бажан мен чок апаарымга, канчаар сеи? Эмнеп шыдавас чөгенчиимии азы медициианың ам-даа чиигеии эмнеп шылавас, сайзыравааның деп болап олур сен бе? «Чок. Ындыг эвес, ам безин чиигс аарыгныдаа, черле ынчаш рак аарыгның өске-даа хевирлерии, хөлү эртпээн болза, үзе эмнеп даалтарэ деп бодуң безии мер

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 280 (10265) | 1976 чылдың ноябрь 28, воскресенье | 1925 чылда үнделип эдилеттингеш | Өртем 2 кап.

РКП-НИҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ РСР-НИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ ЭШ НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУГА

Социалистиг Румыниянып девискээринден үнүп тура, Силерге, эш Чаушеску, Румыниянып Коммунистиг партиязының Төп Комитединге, ак-дуңмалышкы румын улуска РСР-ге бистин чорып турган бүгү үеэстин дургузунда бистин үргүлүү эжерип билип турганыбыс чылыг хүлээп алышкын, чүректин ханызындан эвилең-эвилдек чорук даэш, СЭКП-ге, совет улуска ханы найыралды илереткени даэш сеткилдин ханызындан өөрүп четтириишкинни база катап илереттим.

Бистин чурттарывыстың, партияларывыстың болгаш улустарывыстың аразында найыралды болгаш кадыг ажылдажыганы быжыглаарынче база хөгжүдүрүнче тайбың болгаш социализм даэш демисеглеге ак-дуңмалышкы социалистиг чурттар-биле кадыг кушенишкинперни улгаттырарының чүткүүл-биле эртиеп совет-румын чугаалажышкынналарның түңнелдерин бис бедидивиле үнелээр бис.

Бистиң ак-дуңмалышкы партияларывыстың, совет база румын улустарның бүзүлбас найыралы болгаш кадыг ажылдажылганы быжыглаарын даап тураал!

Л. БРЕЖНЕВ.
ИЛ-62 самолёттуң борту.

КОММУНИЗМ ДЭЭШ ЧАА-ЧАА АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРЖЕ

СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. ШИРШИННИҢ илеткели

СЭКП ТК-ның октябрь Пленуму оңгу беш чыл планын, а ол шыкаш 1977 чыдын планын болгаш бюджедин чугаалажып, чүүлдүгүнүп көргеп. Ол документилерни ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязы бадылаан. Пленумга эш Л. И. Брежнев делегеңей чүве чугаалаан. СЭКП-ның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң ажыл-чорудулгазын Пленум бүрүп долузу-биле чүүлдүгүнүп көргеп деп эш Г. Ч. Ширшин чугаадаан.

Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле совет кижилерниң кызымакшаг күш-ажылын көргүзүп, съездиниң шиитпирлерин улам ынай боттандырарының оруктарын ханызы-биле база бүгү талалыг тодарадып, оңгу беш чылдың болгаш 1977 чылдың планнарынга долу характеристиканы берген. Ажылдың шиитпирлиг участоктарын өледелп, партия, совет, болгаш ажыл-агый органнарының шынгыы кичээнгей салыры негеттиниң турар кол-кол соруглаарны тодарадып, улус ажыл-агый планнарын күүсединиң кол-кол оруктарын айыткан. Ынчангаш партия комитеттериниң болгаш организациялардың, бүгү коммунистерниң практиктиг ажыл-чорудулгазының даймчы программазын тодаргаткан.

Бүгү совет улус шыкаш, бистиң республиканың коммунистери, ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязының ажылдарының түңнелдерин бүрүп болгаш долузу-биле деткип, СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң ажыл-чорудулгазын Пленум бүрүп долузу-биле чүүлдүгүнүп көргеп деп эш Г. Ч. Ширшин чугаадаан.

Пленумга эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле совет кижилерниң кызымакшаг күш-ажылын көргүзүп, съездиниң шиитпирлерин улам ынай боттандырарының оруктарын ханызы-биле база бүгү талалыг тодарадып, оңгу беш чылдың болгаш 1977 чылдың планнарынга долу характеристиканы берген. Ажылдың шиитпирлиг участоктарын өледелп, партия, совет, болгаш ажыл-агый органнарының шынгыы кичээнгей салыры негеттиниң турар кол-кол соруглаарны тодарадып, улус ажыл-агый планнарын күүсединиң кол-кол оруктарын айыткан. Ынчангаш партия комитеттериниң болгаш организациялардың, бүгү коммунистерниң практиктиг ажыл-чорудулгазының даймчы программазын тодаргаткан.

Бүгү совет улус шыкаш, бистиң республиканың коммунистери, ажылчы чоннары СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединин сессиязының ажылдарының түңнелдерин бүрүп болгаш долузу-биле деткип,

КОММУНИЗМ ДЭЭШ ЧАА-ЧАА АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРЖЕ

(Төнчүүр. Эгезин 1-ги арынла).

лышкынларны бодурар болгаш ажылды эде кылыр, контроль чок, шүшиен чоруктарның уржүндүн материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөреңгинин хөйүн-биле ямыр чарыгдаар чоруктар бар.

Партия болгаш совет органнар, министерстволарның, ведомстволарның болгаш бүдүрүлгелериниң үдуртукчуларын материалдыг курлавырларны алырлаарын экижидер талазы-биле хемчеглерни чыл төнчүүрге чедир ажылдан кылыры эргежок чугула. Ол хемчеглерге цементниң 5—6 хуудан эвээш эвести, дилиг материалдарын 12—14 хуу, металлды 14—16 хуу, электрэ болгаш чылдыңга энергизин 5 хуу, бензинни 8 хуу камаан алырын көөрү чугула. Үлетпүрге бараавның продукциинның рубль бүрүзүнге тарыгладыл 4—5 хуу, тудугның смета ёзугаар эртеен 3—5 хуу кудуладыры эргежок чугула.

Чоннуң хереглелиниң бараавнарын бүдүрүн үндүрүнүң хамаатырының оларның бүдүрүлгелериниң ажыглалын, ажыл-ишти бүдүрүлгезин, ажылчының ажыг-дүрүмчүлүгүн, материалдыг-техниктиг базазын сөөлгү чылдарда дыка быжыккан. Оларга чарыгдаар кол фондулар сөөлгү беш чылда 66 хуу көвүдээн, ажылдакчы бүрүзүнүң техниктиг чепсегленишкинин 5,3 муң рубльдан 5,8 муң рубль чедир өскен. Көдээ ажыл-агыйның энергия-биле чепсегленишкини бедьюл. Колхозтарның болгаш совхозтарның ажылынга экономиктиг көргүзүглерин ол хемчегдер алдон экижидер ужурлуг. Ынчалза-даа ол чедип алдынмайн турар.

Экономиктиг көргүзүглерни анализтеп-шаап, амгы үеде республикада тараа бүдүрүлгези болгаш хой ажылының продукциязын бүдүрери оруглалыг болуп турарын илеткелчи демдеглээн. Ынчалза-даа ажыл-агыйлар сүт, инек өзүн, картофель болгаш погаалар бүдүрелиниң талазы-биле карыгладыг ажылдаа турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның оруглалыг пинтизи-биле 14,4 куу болуп турар. Ол дыка көргүзүгдүр. Көдээ ажыл-агый министерствозу, райкүүскомнарның көдээ ажыл-агый эргелелдерә, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери, партия райкомнары болгаш көдээде партия организациядары экономиктиг ажылче, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидерин айтырыгларынче чогуур кичээнгей салбаан туразындан мындыг байдал тургустунган.

Амгы үеде колхоз, совхоз, ферма, бригада болгаш ажылчын бүрүзүнүң ажыл-чорудулгазын чүгле бүдүрүп турар продукциязын санындан эвес, харын оон шыпарын бот-үнезиниң денгелин барымдаалап партийжи ёзу-биле үнелеп коор үе келген. Бот-орулга-чарылганы чер болгаага шептередил, бо чугула механизатор-лыг звеноларны, бригадаларны, ажыл-агыйжы

Варшава Керээзиниң киржикчизи күрүнелерниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралының ДЫҢНАДЫЫ

. 1976 чылдың ноябрь 25—26 хүнеринде Бухарестиге Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузаламчы дугайында Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чөвүлел хуралы боор артикен.

Ол чөвүлел хуралга киришкеннер:

Болгария Улус Республикадан — Тодор Живков — Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы; Станко Тодоров — БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Герман Аксен — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары; Оскар Фишер — ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри; Пауль Марковски — ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГСЧП ТК-ның делегей харылзааларының килдиляның эргелекчизи; Хөрберт Кроликовски —ГСЧП ТК-ның кежигүнү, Күрүне секретары, ГДР-ниң даштыкы херектер министриниң бирги орлакчызы;

Польша Улус Республикадан — Эдвард Герек — Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Бирги секретары, делегацияның баштыны; Петр Ярошевич — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Эдвард Бабюх — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПКАП ТК-ның секретары; Стефан Ольшовский — ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-ның даштыкы херектер министри;

Герман Демократтыг Республикадан — Эрих Хонеккер — Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының Чингине секретары, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы, делегацияның баштыңы; Вилли Штоф — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; Герман Аксен — ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГСЧП ТК-ның секретары; Оскар Фишер — ГСЧП ТК-ның кежигүнү, ГДР-ниң даштыкы херектер министри; Мэнэ Мэнеску — РКП ТК-ның Политүүскомунуң кежигүнү, РСР-ниң чазалның Премьер-министри; Илие Вердец—РКП ТК-ның Политүүскомунуң кежигүнүнге кандидат, РКП ТК-ның секретары; Аурел Дума — РКП ТК-ның секретары; Джордже Маковеску — РКП ТК-ның кежигүнү, РСР-ниң даштыкы херектер министри;

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниден — Л. И. Брежнев — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чингине секретары, делегацияның баштыны; А. Н. Косыгин — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы; А. А. Громыко — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри; К. Ф. Катушев — СЭКП ТК-ның секретары; К. У. Черненко — СЭКП ТК-ның секретары; К. В. Русаков — СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы; А. М. Александров — СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның Чингине секретарының дузалакчызы;

Чехословакияның Социалистиг Республиказындан — Густав Гусак — Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Чингине секретары, Чехословакияның Социалистиг Республиказының Президентизи, делегацияның баштыны; Любомир Штроугал — ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазалның Даргазы; Васил Биляк — ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары; Антонин Вавруш — ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧКП ТК-ның делегей харылзаалар килдизиниң эргелекчизи.

Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан Чепсектиг Күштеринің штавының начальныгы — Каттышкан Чепсектиг Күштеринің Кол командылакчызының бирги орлакчызы армия генералы А. И. Грибков болгаш Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг Комитединиң чиңгине секретары Н. П. Фирюбин чөвүлел хуралдың ажылынга база киришкеннер.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралынга тайбың болгаш делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырыдырарын улам ханыладыры дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүрери дээш моонда соңгаар демиселдиң эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналарын солчуушкуну болган.

ПКК-ның чөвүлел хуралының киржикчилери «Делегейге чавырлыышкынның чаа-чаа сорулгалары дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажыгланы хөгжүдүрери дээш» деп Декларацияны чаңгыс үнбиле хүлээп алганнар.

Тайбыныы, айыыл чок чоруукту болгаш улустар арасынга бүзүрежиннииниң быжыглаар чорук бот-боттарынга удур идрелүг чепсектя бир дугаларында ажылбазар хүлээлгеня түннел аитыга ат салгаш бүтү күрүнелериниң боттарынга алырынга идиг болур деп Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелер санап турар. Оларның түүлдүг деп көргени керээ толевилелив Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң чогуур кыйгырыы-биле катай Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажылынга бүтүмчелер кылдыр киржикчилерге боор турар оске бүтүү күрүнелерниң чугаалажып көөрү-биле чорудар.

Декларацияның болгаш керээниң телевилелиниң-даа бижимелдерин тускай парлаар.

Керээниң талазы-биле политиктиг кады ажылдажылганың механизмин моон-даа соңгаар сайзырангайжыдар сорулга-биле Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң органнары кылдыр даштыкы херектер министрлериниң комитедин болгаш каттышкан секретариатты тургузарын шиитпирлээн.

Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан Чепсектиг Күштеринің штавының начальныгының каттышкан командылал чериниң кыжын чорутканы практиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында илетиелиниң база дыңнаан.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралы бот-боттарын долузу-биле билчиринип, акы-дүжүмда найыралдың болгаш сырый кады ажылдажылганың байдалынга боор эртикен. Делегей политиказының үзезинге айтырыгларының талазы-биле Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң үзел-бодалдарынга чаңгыс аай боор турарын санал-оналар солчуушкуну көргүскеп, тайбың болгаш социализм дээш, делегейге кады ажылдажылга болгаш улустар арасынга найыралдаш дээш демиселге оларның эң чугула сорулгаларының ниитиг чорууп бадыткаан.

КИНОКАМЕРА ТУТКАН СОЛДАТ

Роман Карменниң 70 харлаанынга

Режиссёр, оператор, сценарийлер автору Роман Кармен кинопублицистикамның совет школазынга бүдүш углавыышкынны тургускан. Оон ылгавыр демдээ бодаа амгы үениң чидиг айтырыгларынга улус соңуургал, тодаргай хамаатыг туруш болур. Кинокамера тутканы коммунист Роман Карменни Испаниядың интернационалдыг бригадаларының лайынчылары. Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга совет дайынчылар Вьетнам партизаннар болгаш революстуг Кубаның ажыл-ишчилери... коргеннер.

«Каспийиң нефть тымык-чыларының дугайында тоожу», «Далайның чавлап алыктылары» деп киноапоселарны тургускавы дээш Роман Кармен Ленин шанналы-биле шаңнаттынган. ССРЭ-ниң Күрүне шанналдарын алаа дөрт катап тывыскан. ССРЭ-ниң улустуң артизи, ол хөй орденнер биле медальдар-биле шаңнаттынган. Роман Кармен—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Бистиң чурттувуска болгаш даштыкыта Латин Американың улустарының амыдыралынга болгаш хостелгадыг шимчээшкиниге тураскаатган «Чалбыышталган дио», «Чили. Демиселдиң дүүрээнииниң үелери», «Камарадас—эштер» деп кино трилогиязы, а ол ышкаш «Корваланың чүрээ» деп кинозу улуг хүлээп алышкынны чедип алган.

Роман Лазаревичиден бис каш айтырыгларга харылзып бээрин диледивис.

— Документалдыг экранның уран түүлүгүнге чартык чүс чыл алкыт үеде ажылдадыңар. Силерниң профессиянар Силерге чүүл-биле сиза үнелиг-ги?

—Документалдыг ажаан-даа болуп мурнуку шугумда турар солдат кылдыр көөр, камера тудуп алгаш, делегейниң эң-не ырак районнарынга чүде чедип болур авес, харын кижилерниң салым-чодуң көрүп болур кижи кылдыр көөр. Ол арга-мергэ улуг үнелиг. Совет документалистиниң гуманистиг идеалдарны бадыткап турганы, амгы үениң делегейинде бүтү-ле каржы болгаш чөптүг авес чорукту сойганып илередир, көрүүчүлериң неделдезеринге хамаарыштыр чорукту болгаш социализмни быжыглаарынга идиглиг берип турар» деп, ноябрь 17-де Белградка Л. И. Брежневтиң болгаш И. Броз Титонуң ат салганы, советюгослав дыңнадыгда онзалап демделеп турар.

Г. ПАЛЕГАЕВ, СЭТА-ның корр.

Белград.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАГА ЧАА ЧАДАЛАР

БУХАРЕСТ. Румын парлалга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев биле РКП-ниң Чингине секретары, ГСР-ниң Президентизи Н. Чаушескуның аразында чугаалажышкыннарының доозулгаының кадбаа-биле тайылбырлап бижээн. Улуг эгелер-биле солуннарның бирги арыннарынга СЭКП биле РКП-ның, ССРЭ биле Румыниянның аразында кады ажылдажылганы болгаш акы-дүжүмда найыралды улам ынай хөгжүдүрининиң дугайында кады ыылган медегелге Л. И. Брежневтиң болгаш Н. Чаушескуның ат салганының дугайыны дыңнатканнар. Совет-румын найыралдың Бухарестиге болган митингизиниң дугайында стчётчарны, митингиге Л. И. Брежневтиң база Н. Чаушескуның чугааларын парлаан. «Румыниянның Социалистиг Республиказының Сылдысы» дээш орденниң бирги чергези-биле Л. И. Брежневти шаңнаар дугайында Румыниянның Президентизиниң Декредин, шаңналды тыпсын турар үеде Н. Чаушескуның болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын солуннар парлаан.

Дээди деңнеге болган совет-румын чугаалажышкыннар үезинде ат салган медегелдер төөгүлүг ужур-дузалыг деп, РКП ТК-ның органы «Скынтейя», оске-даа румын солуннар бижээн. Медеглелди долузу-биле парлаан. СЭКП ТК-ның Чингине секретарының аян-чоруунуң түңнелдерин ийи чурттарның коммунистериниң болгаш улустарының аразында акы-дүжүмдың-ны сагыш-сеткилдиг, база эпсеткил каттыштырылгазының чаңгыланчак көргүзүү кылдыр румын парлалга тодарғайлаан.

БЕРЛИН. «Боттарының ужуражышкыннарын болгаш беседаларын Л. И. Брежнев база Н. Чаушеску бүгү социалистиг кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш тайбыны быжыглаарынга салыышкын кыадыр үнелеп көргеннер. Варшава керээзиниң киржикчилерин күрүнелериниң Политиктиг Консультативтиг комитединиң хуралы Европа дэлгэ чавырлыышкыны, кады ажылдажылга болгаш тайбың дээш демиселге таа идигин бээр деп бүзүредин олар илереткеннер» — деп, «Нойес Дойчланд» онзалап демделээн.

БУДАПЕШТ. Совет-румын чугаалажышкыннарының онзагай үүлү — кайызын-даа билчиринин ёзузу болган деп, «Непсабадшаг» солун демделээн. Бухарестиге болган беседалар үезинде делегей амыдралының эң чугула айтырыгларын делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң, антиимпериалистиг демиселдиң, тайбыгының хандырарының болгаш социалистиг чуртталның чаңгыс авын удам ынай быжыглаарының айтырыгларын чугаалажышкыннар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Бирги секретары Л. И. Брежневтиң аян-чоруу ийи чурттарның аразында кады ажылдажылганы болгаш акы-дүжүмда найыралды хөгжүдүрининиң дугайында чугула шиитпирлерни улустуң хостелгазының антифашистиг вечезининиң ийиги сессиязынга 1943 чылдың ноябрының 29-та ажаа хүлээп алган турган. Ол шиитпирлер чуртта чаа политиктиг тургузуглу тургузарының, оон социалистиг орук-биле хөгжүүрүнүң үндезини болган. А ийи чыл эртикенде ол-ла үеэ —ноябрының 29-та, Югославияны Федеративтиг Улусчу Республика (1963 чылдаң эгелээн — Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказы) кылдыр чарлаан.

Социалистиг тургузуушкынның чылдарының дургузунда, дыка кысча үениң иштинде Югославияга үндезини социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырып чоруткан. Дайын мурнунда турганы-биле деннээргө, үлетпүр бүдүрүлгези 14 катап улгатканда, 1939 чылдың бүгү дургузунда бүдүрүп турганыпдан хөй үлетпүр продукциязын бөгүн югослав бүдүрүлгелер чаңгыс ай дургузунда-ла бүдүрүп үндүрүп турар. Чүс-чүс заводтарны болгаш фабрикаларны, электростанциялары болгаш шахталарны түзүп тургускан, муң-муң километр автомобиль оруун болгаш демир-орукту салган, амгы үениң үлетпүр адырларын: электротехникалык, химиялыг, автомобильдиг, машина түзүүнүң адырларын тургускудаан. Кодээ амыл-агый бүдүрүлгези ийи катап өскен, улуг-улуг аграр-үлетпүр комплекстерин тургускулаан, өөредилгениң, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинде-даа чедиишкиннер илергей болуп турар.

1974 чылда ЮКЭ-ниң X съездиэн чурттуң амыдыралының ийи чурттуң ажылынга база киришкеннер.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралынга тайбың болгаш делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырыдырарын улам ханыладыры дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүрери дээш моонда соңгаар демиселдиң эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналар солчуушкуну болган.

ПКК-ның чөвүлел хуралының киржикчилери «Делегейге чавырлыышкынның чаа-чаа сорулгалары дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажыгланы хөгжүдүрери дээш» деп Декларацияны чаңгыс үнбиле хүлээп алганнар.

Тайбыныы, айыыл чок чоруукту болгаш улустар арасынга бүзүрежиннииниң быжыглаар чорук бот-боттарынга удур идрелүг чепсектя бир дугаларында ажылбазар хүлээлгеня түннел аитыга ат салгаш бүтү күрүнелериниң боттарынга алырынга идиг болур деп Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелер санап турар. Оларның түүлдүг деп көргени керээ толевилелив Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң чогуур кыйгырыы-биле катай Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажылынга бүтүмчелер кылдыр киржикчилерге боор турар оске бүтүү күрүнелерниң чугаалажып көөрү-биле чорудар.

Декларацияның болгаш керээниң телевилелиниң-даа бижимелдерин тускай парлаар.

Керээниң талазы-биле политиктиг кады ажылдажылганың механизмин моон-даа соңгаар сайзырангайжыдар сорулга-биле Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң органнары кылдыр даштыкы херектер министрлериниң комитедин болгаш каттышкан секретариатты тургузарын шиитпирлээн.

Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан Чепсектиг Күштеринің штавының начальныгының каттышкан командылал чериниң кыжын чорутканы практиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында илетиелиниң база дыңнаан.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралы бот-боттарын долузу-биле билчиринип, акы-дүжүмда найыралдың болгаш сырый кады ажылдажылганың байдалынга боор эртикен. Делегей политиказының үзезинге айтырыгларының талазы-биле Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң үзел-бодалдарынга чаңгыс аай боор турарын санал-оналар солчуушкуну көргүскеп, тайбың болгаш социализм дээш, делегейге кады ажылдажылга болгаш улустар арасынга найыралдаш дээш демиселге оларның эң чугула сорулгаларының ниитиг чорууп бадыткаан.

Югослав өңнүктерниң байырлалы

Боснияда Яйце дээр улуг эвес хоорайжыгаш байлак тоорүлүг. Ол хоорайжыгаш босний хаанныңарының турлагжаан черн болуп, турк болгаш австри дарлалдың аарберге үелерин чурттап эртиргеп. Кырында сувургалдыг эрги шивээ, көстүп чыдар бүдүн даштар-биле шыпкан йиленчик кудумчулар, турк архитектуранның хевири болур ыяш галерея-балконнарлыг бажыңнар — ол хоорайның хайныышкынныг эртикен үезининң үн чок херечилеря. Делегейниң йиғиги дайынының чылдарында Яйце антифашистиг удурланышкының төптеринің бирээзи болуп турган. Дайын соңалүндеги Югославияның күрүне тургузуунуң болган баштайгы улусчу чаазаты тургускаанының дугайында чугула шиитпирлерни улустуң хостелгазының антифашистиг вечезининң йиғиги сессиязынга 1943 чылдың ноябрының 29-та ажаа хүлээп алган турган. Ол шиитпирлер чуртта чаа политиктиг тургузуглу тургузарының, оон социалистиг орук-биле хөгжүүрүнүң үндезини болган. А ийи чыл эртикенде ол-ла үеэ —ноябрының 29-та, Югославияны Федеративтиг Улусчу Республика (1963 чылдаң эгелээн — Югославияның Социалистиг Федеративтиг Республиказы) кылдыр чарлаан.

Социалистиг тургузуушкынның чылдарының дургузунда, дыка кысча үениң иштинде Югославияга үндезини социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырып чоруткан. Дайын мурнунда турганы-биле деннээргө, үлетпүр бүдүрүлгези 14 катап улгатканда, 1939 чылдың бүгү дургузунда бүдүрүп турганыпдан хөй үлетпүр продукциязын бөгүн югослав бүдүрүлгелер чаңгыс ай дургузунда-ла бүдүрүп үндүрүп турар. Чүс-чүс заводтарны болгаш фабрикаларны, электростанциялары болгаш шахталарны түзүп тургускан, муң-муң километр автомобиль оруун болгаш демир-орукту салган, амгы үениң үлетпүр адырларын: электротехникалык, химиялыг, автомобильдиг, машина түзүүнүң адырларын тургускудаан. Кодээ амыл-агый бүдүрүлгези ийи катап өскен, улуг-улуг аграр-үлетпүр комплекстерин тургускулаан, өөредилгениң, эртемниң болгаш культураның хөгжүлдезинде-даа чедиишкиннер илергей болуп турар.

1974 чылда ЮКЭ-ниң X съездиэн чурттуң амыдыралының ийи чурттуң ажылынга база киришкеннер.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралынга тайбың болгаш делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырыдырарын улам ханыладыры дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдүрери дээш моонда соңгаар демиселдиң эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналар солчуушкуну болган.

ПКК-ның чөвүлел хуралының киржикчилери «Делегейге чавырлыышкынның чаа-чаа сорулгалары дээш, Европага айыыл чок чоруукту быжыглаары болгаш кады ажылдажыгланы хөгжүдүрери дээш» деп Декларацияны чаңгыс үнбиле хүлээп алганнар.

Тайбыныы, айыыл чок чоруукту болгаш улустар арасынга бүзүрежиннииниң быжыглаар чорук бот-боттарынга удур идрелүг чепсектя бир дугаларында ажылбазар хүлээлгеня түннел аитыга ат салгаш бүтү күрүнелериниң боттарынга алырынга идиг болур деп Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелер санап турар. Оларның түүлдүг деп көргени керээ толевилелив Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң чогуур кыйгырыы-биле катай Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ажылынга бүтүмчелер кылдыр киржикчилерге боор турар оске бүтүү күрүнелерниң чугаалажып көөрү-биле чорудар.

Декларацияның болгаш керээниң телевилелиниң-даа бижимелдерин тускай парлаар.

Керээниң талазы-биле политиктиг кады ажылдажылганың механизмин моон-даа соңгаар сайзырангайжыдар сорулга-биле Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң органнары кылдыр даштыкы херектер министрлериниң комитедин болгаш каттышкан секретариатты тургузарын шиитпирлээн.

Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң Каттышкан Чепсектиг Күштеринің штавының начальныгының каттышкан командылал чериниң кыжын чорутканы практиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында илетиелиниң база дыңнаан.

Политиктиг Консультативтиг Комитеттиң чөвүлел хуралы бот-боттарын долузу-биле билчиринип, акы-дүжүмда найыралдың болгаш сырый кады ажылдажылганың байдалынга боор эртикен. Делегей политиказының үзезинге айтырыгларының талазы-биле Варшава керээзиниң киржикчизи күрүнелериниң үзел-бодалдарынга чаңгыс аай боор турарын санал-оналар солчуушкуну көргүскеп, тайбың болгаш социализм дээш, делегейге кады ажылдажылга болгаш улустар арасынга найыралдаш дээш демиселге оларның эң чугула сорулгаларының ниитиг чорууп бадыткаан.

«Шынның» материалдарының изи-биле

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛБАЙН ТУРАР

Бо чылдың август 28-те В. Сотнаның «Шиитпиртер ойу келген» деп эгелиг чаңгаазы «Шынга» парлаттынган. Чоон-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң үжен ажыг кодаанда малчыннарынга сөөлгү каш айда солуп, сеткүүл чедирилгелиниң багайын ында шүүмүүлээп.

Тыва АССР-ниң Харылзаалының будүрүлге-техниктиг эргелелиниң харылзаалың почта албаннының начальныгы Р. Турнуң редакциңга бижээни:

Чадаана хоорайда харылзаа бедирииниң начальныгы Е. Полубоярцевтиң дыңнатканын өзүгаар алырга, районнуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга чөпүүң чагытканы солун, сеткүүлүң, чагаа, бижиниң чогуур үезинде чедирген турар дугайында керээни колхозтарының, совхозтарының удуртукчулары-биле чогуур үезинде чарган. Чер-черде кодээ Советтер болгаш ында парткомнар почтачыларның ажылыныче чогуур кичээнгей салбайн турар. Районнуң харылзаа бедирии колхозтар, совхозтарның удуртукчуларыбиле кодээ черлерде почтачыларны аът-хөл-биле үргүлүү хандырарының дугайында каш удаа чугаалашкан. Ол черлер автотранспортуң чөнишпезинге сылдаан, ажыгды чылаып турар.

«Искра» колхозтуң баштаар черн, ында партком палгаттынган материалга хамаарыштыр редакциңга тодарғай харыны бээр үжүрүлүт.

Артыкы эжиктеп...

Кызыл-Мажалык суурда ийи столовая бар. Эртенгинин чедишак четпейн турда-ла оларның артыкы, мурнуку ажиктеринге кижилер кавудей берген турарын бо-да эскерип болур. Ол дээрге «баш аминеп» алыр арага садып зар дээн арагачылар-дыр. А оларның аразында, шынап-ла, чемненирин күзээнер-даа бар-ла. Столовая ажыттылар, бир дугаарында арага садып эгелээр.

Барыын-Хемчик райпозу (даргазы И. С. Попов) магазинперге доктаатқан шактарда арага садарын чөпшээреп, тускай садыглар тургусаан соонда база бир чаа бодалды чогаадып алган. Чүл дээрге ол столовыларже ак, кызыл арагаларны киририп, ганаа будүү садарын чөпшээреп каан. Ам дээрге столовыларның бир көз садар чүвээн арага апарган. Эртенден кежээ орайга чедир арага садары үзүбес. Эң ылангыда воскресеньеде райононун бүгү арага садар садыглары дыштаны бээрге. Кызыл-Мажалыктың столовыларының чанында машина-балгат кизирт, а аптиңде кижилер иткилеңип турар эвээр.

Мында кызыл араганы кассир боду чажырып алган будүү, мурнуку ажик-биле, а водканы столовыя эргедекчилери артыкы ажик-биле садыглап турар. Ажылчын хөөрай Ак-Довуракпан, кожа суурлардан арага салып алыр дээн улус бо столовыларже кээр.

Арага садыглап турар болгаш, столовыяларга келээде улус хөй, а чемненир дээн улуска оларның шантыгтыын чүү дээр!

Столовыялардың кылып турар ажың-чемнинин шынары куду, чемненип алыр дээн улусту эрттирип турары кончуг оожум болгаш келээде узун оочур турар, ниити культуразы чавыс.

Столовыяларга араганы сөптээс дугайында суур Советинин күүскомунга, сессиязга чугаалажып, шиитпирлерни хүлээп ап келген, ыначала-даа ооң күүселээн чедип алдынмаан.

Хөй-ниити черниге арага сөптээс, ону тускайлаан садыгларга, доктаатқан шактарда садар деп доктаал, шиитпир, тускай айтыышкынныг турдала. Кызыл-Мажалыктың столовыяларының ажылдакчылары ону чүге хамыдып турарыл?

Бо талазы-биле хамаарышкан үүлүү организацияларының удуртукчулары дарый шынчыгы хемчег алыры чугула.

М. МЕРГЕН.

Одессада кубажылар

Одессада улуг өөредилге чөрлериниң бирээзи — далай флодунуң инженерлер институду бар. Даштыкы чурттарның специалистерим белеткээр талазы-биле ажылады ол чөөрби чыл бүрүзүндө эгелээн. Бо үениң дүргүлүнде ук институт 25 чурттарның төлээлерине инженерниң дисциплинун тыныскан. Оларның арасында чүс хире кубажылар бар. Аңгы үеде оон келеен кижилерниң саны эң хөй — 115.

Оларның дүлеймде институтуң инженер-экономика факультединиң бирги курсунуң студентизи Хосе Кастельеда Сосе мынча дең чүгээледи:

— Кубажылар институтуң бүгү-ле факультеттеринде өөренип турар. А хөй кезии — ажылдал болгаш гидротехника салбырларында. Ында 30-ээ кижи бар. Инженер-экономика факультединде оон-ла прай эвээш. Бистиң чурттувустуң флодунуң хөгжүдезин барылдаалап турган, ыңдыы хүвааларны кылган. Эрги порттарны эде дерип, чаа-чаа өртээлер туттунуп турар болганда гидротехниктер бисте негеттинип турар. Ынчангаш, мергежилдиг гидротудукчулар, чаа өртээлер тудуп төлевилел кылыр специалистер биске хөрек апаргап.

Институтуң баштыкы студентилер-биле ажылдар чорудар деканы Анатолий Чугрий мынча дээн:

— Бисте куба студентилер кылымак болгаш өөлең улус. Олар совет улус-биле кончуг дүрген өөнүктежи бергеннер. Оон аңгыда хөй-ниити амыдыралга идепкейлиг киржип, спортчу наргылдаалгага бирги черни ап турарлар. Институттуң ук чүүл көрүдезинге кубажылар база көскү черни эзелеп келген. Куба эштериниң совет болгаш оске-даа чурттарның студентилери-биле кады тудужу отрядтарга болгаш бүдүрүлгелерге ажылдап, колхозтарның дүжүт ажыларынга дузалажып турары биске өөрүнчүг-дүр.

Посиф ППКАРЕВИЧ.

Индира Гандиниң белээ

Совет уруг Нефлящеевтиң ады — ховар. Оны Индира дээр. Индиянның премьер-министри Индира Гандиге алдар кылдыр аңаа ыңдыг атты тывыскан. Ол уруг биз харлаканда, кыргак-авазы биле Кыргак-ачазы Индира Гандиже чагаа чоруткан. Аңаа уруглуң чүүлүн база сүп каан.

Удаваанда Нефлящеевтиң чурттап турганы Майкопче Индияның премьер-министриниден чагаа келген. Ол бичии аттажыңга бүгү-ле эвилел күзеп, өзүп келгеш, Индияга кээрим чалаан.

Хөй үе эрткен. Ынчалза-даа Индира Ганди бичии Индираны утпаан. Бо чылдың июньда куруменин албан чорудуп кылып, ол Совет Эвилелиниге келгеш, бичии аттажыңга белектер эккелген. Премьер-министриниң даалгазы-биле ук белекти Майкопче Индия Республиканың Совет Эвилелиниде элчизи чорутkан. Ында бижээн чагаада Индира Нефлящеева дээрги Ганди-ниң чүрээнде онзагай черни эзелеп чоруур деп бижээн.

Юрий ЗЕНЮК.

Д. Нацагдорж

Аас-кежиин тыпкан

Кижи болуп төрүттүнүп, бүт кырында турганыңдан эгелээш, бажының дүгү, кышкы хар дег, апаргыже чаңгыс хемниң үнүн өрү-куду кожуп, бир кудуктуң эриин долганып, назын төдер болган бо өртемчейден чарлыр хуу-салым турган.

Ганж Жамбал дорге олуруп алган, «бүрган ном» деп чүүчүрттүнар бо-ла. Чейзен Намжил даштыыртан кирип келгеш, Жамбалдың «хоойлу, төрөө деп шын-мерге чугаалаттынарын дыңнап, шаг-үеин эрттирер турган.

Ол чарыкта дагны эртсе, валдар чок деп кижи билип, дээр ханазындан ыңай чер чок деп сеткивишаан, түмен херектен хожудап, өртемчейниң кижилериниң мерген өөредиглеринден чыдып каан турган.

Харын, эртеңнин-ие бурганга тейлеп, кежээ дүжерге кудай-дээрге чалбарып, чылдың дөрт үезин эрттирип чораан. Эрги шагның оглу куда аъдының кырынга ийлендир олурушкан саякташпаан, халдып келген. Ол ак аржыл-биле бажың долгандыр шарып алган болган.

Таңгыланган кара кежегезинден уштуңуп келгилээн каш дүктери ооң чаагы дургаар бады келгилээн. Орлуп, эргижирээн хирлиг кара чеңнеп ол даап алган, адаанда, кара былгаар дег, казырыктары берген шенээ коступ турган.

Эзериңден дүшкеш, аъдының дыңын кыскаладыр баглаш, доозунга бастырган мурнуу эдээ-биле үүнге күртер чирткен арының дерин ол чодуп алгаш, өгже каре берген.

«Балданыңы кидизин салып тур. Цендиниң хоюн кужурладып турар. Дамба эът хүндүлээн ёзу-биле шала куду көрүп, оожум чугаалажымшаан, суугу чаңынга каап олуруп алыр турган.

Кадайындан кижи аяк хойтпак, бичии варжы артыы дилеп чиг алыр. Оон ол аалдан үнгеш, бай Балчырның безинниң кулуннарын чыртыжып бергеш, хымызын ижип алыр. Шак-ла ынчаар арай деп хүннүң чартының эрттирип алыр.

Дондов тажыныңга хой дөгерип, ижин-шөйүндүзүнден амзап, бир кежээни эртирип алыр. Эрги шагның оглунуң утаан-медерели чежемейнин-даа эки бол, чоон кожуунуңң кыдыг-кылыгаарынга чедип көрбээн, барыын талакы хемниң ол чарыынче кежип көрбээн. Харын түгле үш-дөрт өртээл долганып, хемчээлдиг черниң деңгескээринге амыдыран турган үжүн ол түүү билип, түүү дыңнап алырыл аап. Оон налы-харын чежемейнин-даа аныяк бол, өскүс, ядыы артып калганының харазындан чер-сумузунуң каш огларинге эдлештир аййылатпышаан, ойлукпуг ажыл-амыдыралдың оруун тывар хуу-салым чок болган. Кышкы үениң чыккылама соогунга чылгы күзеттээр, чайның ишинде хой кадарар болгаш, күзүн ижээй бээр, чазын үүнүп кээр тарбагандаа дора, аар-берге амыдыралды көрүп, каш-каш чылдың ужу-бажын дөңгүн-ле арттырып чораан.

Кырганнарының чугаа-соогундан аңгыда, шынныг чүве чок деп, кыштаг, чайлаг, чазаг, күзеег мону санап орар болганда, доңгайтыр кайган паштың иштинде мышкаш, нөдөөниң будүүлүк амыдыралының чаңчылыңга ким-даа алыскан турган. Кандыг кончуг кудараачыг, черлик амыдырал боор, түү ындыг харааданчыг аныяк чаш назынын?

«Мээң кижиэттиңген бо оран-савам ол хире будүүлүк» деп эрги шагның оглу боду билбес. Феодалдарының болгаш ламаларның үүлгединиң ол база-ла таныл, угаавайн чоруур. Шак ындыг чаңчылга дадыкканындан човуланыпы чыргалаан деп, черлик амыдыралын өөрүшкү деп санап чораан.

Бир аймак улустуң хой кежин эрги шагның оглу-биле бир домей, караан шийип, кулаан дугаан алган чүве дег, чырык өртемчей дең үүл ол деп билип, көрбейн чорза-чорза, хоозурап, кырлырынга четкеп.

Күжүрлерим! Хөөкүйлерим! Харын ынчан эрги шагның оглунуң ыракта ажыг хувискаалдың боозун чазыдыр тудупкан. Ол хүнден эгелеп доңгайтыр кагдынган паштың иштинге чырык хереңденип, бир аймак улус оттуп келген.

Олар дээр ханазындан ыңай чер бар деп ам билип, бет далай, бөш дыпти таныл ап, чырык өртемчей кырынга чурттап амыдыраар орукту тыпкан.

Ынчангаш көк моол кызыл моол боон, эрги шагның оглу амгы шагның оглу боон ааскежиин тыпкан. Чү деп ындыг күүгү боор ол! Өөрүшкүлүүн!

Чейгы хүн хайыра чок ында дин турган. Бичии уругну чажы ломчуг ыт кырынга олуртуп каан, ол хөөкүй үзүн дыңбиле ында чедеп ыяк тутту-шупкан. Аът Хемчик үзүндө бо орукту бижир болгаш уругну ала-чайгаар аппар чоруурун.

Кайнаар баары ол? Чүү кижиниң төлү дээр сиңер!?

Бичии уругуң адазы соңгу дезиниң каржы-дошкунунга шыдажыпайн, оолуп кырган ада-иезиниң аазымче карак аажыт чорудуликаны ол түведи-ир.

Эргим ломчукчу! Совет кижилериниң бегүүнү амыдыралчуртталгазы аас-кежиктиг, кайгамчык бай, солун, чараш. Ол дугайын ажы бижир болгай силер. Ылангыя тыва хөрөөженнер дээрге эртем-биилиг-биле чеңисгелгеп, ажыл-ижибиле аддар-мактадыг чаагай чолдуң кижилери апарган.

Үстүнде эге чурумал бистиң театрывыстың хоочун артистериниң бирээзи Самба-Сүрүң Борбак-ооловна Баирның чаш чораан амыдыраалындан сактымышкын-дыр.

Бичии Самба-Сүрүң дөргүүлөрелиниң аалынга ийи харлыңдан эгелеп шак ынчаар бора-бүдүүн өскен. Ол оң хар чедип чорда, Кызыл-Мажалыктың чаа ажыттынган школазынга өөреникчилер чыып эгелээн. «Сен дээрге оскүс кижи-дир сең, төрөөн аваң өлүп калган. Ынчан хилинчектиниң чорбайн, школага барып өөренип, эртем-биилиг-ден чедип ал» — деп, кожалары бичии уругну сургаан.

Шыпан-ла. бир-ле хүн Самба-Сүрүң хөй, ошкүүнүң саан, инектерин өдектен үндүр сүрүпкеш, быяза, хураганын одарынга чедирип каап, багай эрга-саргы мдик-хевин эдө-тере тыртып, келип алгаш. Кызыл-Мажалык кайы сеп дээш аолывнан дургуннап, школаже чорушкан.

Ынчан школаның директору дыдыраш кара баштыг, сылыг, чараш аныяк оол дургуннап келген уругну төптап көрүп тура, школаның өөреникчилер хүлээп алыр саны дола бергеп деп чугаалаан.

«Бир эвес школага мени хүлээп албас болза, ам кайнаар, ыыының аалынга чоруур кижи боор мен, соңгу авамның мени дорамчыларының — ол аалга чурттаар арга чок-ла болгай. Хой кадарар, тараа сөктаар, алтыкеш өттээр — кандыг-даа ажылды түгле мен ылыыр болгай мен. Ынчан турумда-ла яла чок черге эрээ алыр, канчаар кижи боор мең» — деп, сактып келгеш, башкының мурнуунга ыглай бергеп. Оңу башкы кээргей бергеп: «Че, өөреник боол тур сеп ийин, классче кир, өөреник партан бо-дуру» дээш, чаа кыдыраштарны, чаа үжүглеп номуң, янзы-бүрү өңнүг карандаштарны түгеүп бергеп. Өөредиглге ынчаар эгелээн.

Өөредиггге салым-чолдуг уран чүүлдүң кижилери

бичии уруг од чыдын бирги классның программазын чартык чыл иштинде доозкаш, пёнги классче шилчий бергеп. Кызыл-Мажалык школазынга 4-ку классты кончуг эки демдектериг доозкан. 1937 чылдың күзүнүүде Кызылдың өөредилге комбинадынга башкы салбыры ажыттынган, анза өөренип чедип келген. Самба-Сүрүң ыраазар, шүүлүк чугаалаарынга бодунуң чаңгыс классчыларын хамаан чок, башкыларны бегзин кайгадып турган.

«Шээр малды семиртерде, Шеми бежы сервин чайлаг» — дээш үзүн хонг кыдыр ырлай бээрге, көрүкчүлер чайгаар-ла таалай бээр турган. Игил, бызаачывың үдегээн-биле тыва үзүктүң ырлары «Самагалдай», «Шеми-Бажы», «Ырлажыңыы», «Кайчаал, ажыг» деп ырларны вокпертерге чеже катап ырлаваан дээр! Талантилиг кыстың эш-оорү театр студиязынга өөренирп-биле сүмелеп, саналданнар. Өөрүүн дилээн ёзугаар башкы болур дээн күзелин каашкаш, Самба-Сүрүң Борбак-ооловна театр сургуулуне чаа болгаш онзагай оруктуң эгээзин ажыдып кирген.

1938 чылдан эгелээш, бөгүнге чедир Самба-Сүрүң Борбак-ооловна чеже-чеже бергеш, түүү эртпээн дээр. Аныяк артистиң ураа мергежилги чыл тудуш-на өзүп, сайзырап, ураа түүлдүң бедик чадазынга чедер дээш ол чоорту өөреник эгелээн.

Самба-Сүрүң Борбак-ооловна ээ-не башкай С. Токаның, В. Кок-ооллуң бижээни чаңгыс кожегелиг шилерниге кол рольдарны ойнап турган. 1940 чылда Совет Эвилелиниден чаладып келген специалистерниң дузазы-биле театр училищеге эң-не талантилыг ооллар, кыстарны салбырлар чайы-биле чаргаш, түс-түзүлдө башкылар үдежип алгаш, башкылап турганнар. И. Я. Исполневтиң удуртулгазы-биле артистиң ураа мергежилги оске шин артистерн-биле бир домей Самба-Сүрүң база өөренип кирипкен. К. С. Станиславскийниң артист мергежилиниң дутайында тускай бижээн ажылыңга ооргаланып алгаш, сценага ойнап, ында чаа овур-хевирни канчаар тургузар дутайында мергежилдерни бижыы-биле өөренип, театр төөгүзүнче хамылап кирип эгелээн.

Самба-Сүрүң Борбак-ооловна 30 чыл иштинде тыва театрның сценазынга үзүктед чок ажылдап келген. Совет, тыва болгаш даштыкы чогаалчыларның кандыг-даа шилериниге ында-бүрү

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 281 (10266) | 1976 чылдың ноябрь 30, вторник | 1925 чылда үндезилеттингеи | Өртээ 2 кез.

Л. И. Брежневтиң К. А. Перес-биле ужураашканы

СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретары Л. И. Брежнев Венесуэлла Республиканың Президентизи Карлос Андрес Перес-биле ноябрь 27-де Кремльге ужурашкан.

Л. И. Брежнев биле К. А. Перестиң аразынга пайыралдыг беседа болган, оон чорудулгазында совет-венесуэлла ийи талалыг харылзааларыны хөгжүдүрүнүң кол угланышкыннарын болгаш амгы деллегей байдалының үнезин айтырыгларын тургаалашкан.

ССРЭ биле Венесуэлланың аразынга дең эрелиг болгаш бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылганы калбартырынче, ийи чүрттүп улустарының аразынга пайыралды быжыглаарынче чүткүлдүг кайы-кайызында барык таарымнышкын-биле илергейлээп.

Чавырлышкыпты улам ыдай ханылдырынга, чепсеглешиишкиннерин эдерес будурерин сокпадырынга, чепсекти дүжүрүнче шилчиирине боттуг түнелдерин чедип алырынга, деллегейниң аймыт чок чоруун база тайбыныы быжыглаарынга сопуургалдыг бүгү күрүнелериниң болгаш улустарның хүсеннишкиннерин идепкейжидеря эртежок чугула дээрзинге Л. И. Брежневтиң болгаш К. А. Перестиң бодалы чаңгыс аай болган.

Пайыралдыг байдалга эрткен беседага СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Чиңгиве секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң Венесуэллада элчизи В. Н. Казимиров, Венесуэлланың даштыкы херектер министри Роман Эскобар Салом, будурулгени организацияларының болгаш контрольдаарының күрүне министри Кармело Лауреа Лесер, Венесуэлланың ССРЭ-де элчизи Регуло Буреньи Ривас, Венесуэлланың даштыкы садыг институдунуң директору Рейнальдо Фигередо Планчарт олар киришкен.

(СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙДЕ ДҮШКҮҮРЛҮГ ЧОРУКТУ ЧАВЫРЫЛДЫРАРЫНГА ЧАА БАЗЫМНАР ДЭЭШ, ЕВРОПАГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУ БЫЖЫГЛААРЫ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ХӨГЖҮДЕРИ ДЭЭШ

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң декларациязы

Бухарестте 1976 чылдың ноябрь 25—26-да Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң Политиктиг консультативтиг комитединиң чөвүлел хуралынга толээлеттиргеи Болгария Улус Республика, Венгр Улус Республика, Герман Демократтыг Республика, Польша Улус Республика, Румыния Социалистиг Республика, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели, Чехословак Социалистиг Республика чаңгыс болгаш делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының улам хаңылдыры дээш, Европага аймыл чок чорукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдери дээш моон соңгаарга демисел-биле хөлбашкан айтырыгларын тургаалажып корген.

Соңгу чылдарда делегей харылзааларында дыка эки бурунгаар базымнар болуп: делегейде дүшкүүрлүг чорук чавырлып эгелеп, социал тургузуудан хамаарылга чокка күрүнелерниң тайбыл кожахелбээ догуннаары бадыткатының турарынга чөвүлел хуралдың киржикчилери сеткил ханганын плереткеп. Делегейниң ийиги дайынының соңгунде таарымчалыг кылдыр тургустунмайн артып калган чугула айтырыглар Европага тайбың аргалар-биле шинтирлеттингеи. Европа күрүнелериниң аразында харылзаалар деп аргелиг кады ажылдажылганың быжыг туруштуг үндезининче улам-на шилчип турар.

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер ол таарымчалыг бүрүнгаарлаашкынларны боттандырарынга олардың кады болгаш тус-дузунда кылган күжениишкиннерин база идепкейлиг бозымнары. Политиктиг консультативтиг комитеттиң хүлээп алган документилери, ооң иштинде: 1966 чылдың Бухарест декларациязы, 1969 чылдың Будапешт кыйгырыы, 1970 чылдың Берлин медеглели, 1972 чылдың Прага декларациязы болгаш 1974 чылдың Варшава дыңнадыы чугула рольду ойнаан деп демдеглеп турар. Олар Европаның ооң-даа өске күрүнелериниң салыышкының база ылангыя ол диптиң улус массаларының, депшилгелиг болгаш демократтыг күштериниң ролюн база демдеглээпнер. Европага аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хурал делегейниң төөгүдүг ужур-дузалыг болуушкуну болган, ону чыылдыраанының инициативазынга болгаш ооң ажылынга Варшава Керээзиниң кежигүннери чүрттар чугула рольду ойнаан база ында Европаның 33 күрүнези, АКШ болгаш Канада киришкен.

I

Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелер Европага аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың түнелдери — ол дээрге ооң бүгү киржикчилериниң иштинде чедиишкинге, үгаашылаалдыг чоруктуң болгаш политиктиг реализиниң тиилелгезин-дир дээрзин барымдаалаал турар. Хельсинкиге хүлээп алдынган принциптер болгаш дугуржулгалар тайбыңы улам ыдай быжыглаарының делгем болуп турар. Оларда ол диптеү күрүнелер аразының харылзааларынга ур хуусаалыг боттуг салдар чедирерининң күчүлүг потенциалы салдынган. Ол принциптерни болгаш дугуржулгаларны амыдыралга чайгылыш чок боттандырары Европаның — аймыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың Европазының чаа овуруп хевирлээр.

Иштин-европа чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелер дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарын үзүктел чок болгаш улам-па амыдыралчы база бүгү талалыг хаара тудуп турарының талазы-биле бүгү-иштин чорудулга болдурар дээш күжениишкиннер үндүрериниң эртежок чугулазынга боттарының бүзүрелиң Түнел актыда илереткеп. Чөвүлел хурал Европага болгулаан оскерилгелерни демдеглээш, улустарның алтифашистиг дайынга типлелгезининн, оларның дайын соңдудеги хөгжүдезининң, тайбының болгаш аймыл чок чоруктуң байдалдарынга чүрттаар база кады ажылдаар дээш күзелиниң бадыткаттынганының дүнелинде ол диптиг тургустунуп келген девискээр болгаш политика талазы-биле боттуг түүлдерин бадыткаан.

Иштин-европа чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелер оларның кайызы-даа чөвүлел хуралдың ооң өске киржикчилери күрүнелер-биле болгаш өске-даа бүгү күрүнелер-биле харылзааларны дараазында принциптерге үндезилеп тургузарын хүлээпгеп: тускай догуннаар деп эрге, суверенитетке хамаарыжыр эргелерни хүндүлээр; күштуг ажыглаазы азы күш-биле кыжанмазы; кызыгаарларны үревеери; күрүнелериниң девискээрининң четче-бүрүн болуру; маргылдааларны тайбың ёзуурбайн таарыштыр чогумчудары; иштики херектерге кирипшеэри; кижиниң эргелерин болгаш кол-кол хосталгаларны хүндүлээри; улустарның деп эргези болгаш боттарының салым-чолуп боттарын шинтирлээр эргези; күрүнелер аразында мадыл ажылдажылга; делегей эргезининң талазы-биле хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседири. Боттарынга ажыктыг кады ажылдажылганың хөгжүлдезининң утланыышкыннарын болгаш хевирлерин тодаратказ, дугуржул алган.

Иштин-европа чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелер дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарын үзүктел чок болгаш улам-па амыдыралчы база бүгү талалыг хаара тудуп турарының талазы-биле бүгү-иштин чорудулга болдурар дээш күжениишкиннер үндүрериниң эрг

ДЕЛЕГЕЙДЕ ДҮШКҮҮРЛҮГ ЧОРУКТУ ЧАВЫРЫЛДЫРАРЫНГА ЧАА БАЗЫМНАР ДЭЭШ, ЕВРОПАГА АЙЫЛ ЧОК ЧОРУКТУ БЫЖЫГЛААРЫ БОЛГАШ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫ ХӨГЖҮДЕРИ ДЭЭШ

(Төнчүү. Эгези 1-ги арында).

Инити-европа чөвүлел хуралдың киржикчилери бүгү күрүнелер Хельсинкиге хүлээп алдыгаи принципгерни ёлүглар чайгылыш чокка ходелбишаан, диижо шериг талапы-биле удурланы-штыр турарын кошкадыр болгаш чепсекти дүжүрер талазы-биле хемчегларни хүлээп алырынга пдигни бөөрии ол чорун иегеп турар.

1971 чылдың сентябрь 3-те чарган дөрт талалыг дугуржулганы шыгжымазы-биле күүседирн. Барынъ Берлинниң онза статузун кошкадыр кандыг-даа орналдажымышкынардан ойталаары болгаш ол хоорайны ГДР-ге болгаш социалистиг өскө-даа күрүнелерге ожаннешкей сорулгаларга ажыттаарындан ойталаары болза, Барынъ Берлинниң базым бүрүзүнде европейжи кадың дажылдажылганын чугуза фактору болу бөөрнин, а оон чурттакты чөвүнүн чавырлышкынның база тайбын аммыралдың бүгү-ле үретүнелдерни ажыглаи шылдаарының эп-ле аггрессиилыг бодуктери бо бүгү чүүлдер дээш харыысалганы хүлээр аиаар дээрзии улустар тода билген турар ужурлуг. Улус аимл-агыйындан, социалнам болгаш коммунизм тургузуушкунуның тургузуиу сорулгаларындан эргежок чугула акша-хөрөнгүнин чардыктырып албышаан, биетнң чурттарының боттарының чепсектиг күштерни быжыглаарына хемчегларни ап чорудун турар-даа болза, оиу чүгле боттарының улустарының тайбың хүш-ажылын инанчыктыг хамгаларынын, милитаризмниң болгаш дайынның күштерин докгаадырының эрге-ажыктарынга холбаштыр ыамын турар.

Биетиң чурттарынъс чепсекти эидере бүдүрериниң бүрелдиг удурланыкчылары болур болгаш кижи төрелгенинин мурнунда турган турар ол чугула айтырыгны шинтирлээрииге бүгү иүүрелдербиле идепнейлиг болгаш чогаадыкчы иадыи ажылдаарынга боттарының күрелдиин база белении медегленп тур.

Кипр Республиканың түскай догуннаан, хамаарышпас болгаш девискээрииің четчебүрүи турар чорууиуи үидеанииге Кипр айтырыын таарыштыр тургузарынга күжеиинкиверии көвүделарии эргежок чугула деп, Политиктиг консультатиктиг комитетии чөвүлел хуралының киржикчилери санаан. Киприиің девискээрииден дашпаы бүгү шериглерии үидурер ужурлуг, а чурттуң иштики айтырыгларын киприоттар боттары грек-даа, турк-даа общиналарының эрге-ажыктарын чогууру-биле барымдаалап корүп тура шинтирлээр ужурлуг. Бир эвес инити-европа чөвүлел хуралдың Түнгел актыының ужур-утказын барымдаалап көөр болза, индыг үидеанинге Кипр айтырыын эп-ле дургеи-биле таарыштыр тургузарынга Европаның болгаи чүүле Европаның эвес, өскө-даа бүгү күрүнелер сонуургалдыг болур ужурлуг.

Европага айыл чок чоруктуң иинти херээнге салмышкын болур бүгү Европага болгаи оон чамдык кезектерииге күрүнелер арагынын кожахелбээнии, пайыралдың болгаи кадың ажылдажылганың харылзааларың тургузарынче улганган базымнарны чөвүлел хуралдың киржикчилери деткиир.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер чакгыс ааи эчис сорулгалыг түнгел актының бүгү чүүлдерии чайгылыш чокка сагыырыга болгаи амыдыралга боттандырып чорударыига боттарының шинтирлээии бадыткаан. Европага айыл чок чорук болгаи кадың ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери өскө бүгү күрүнелерии база-ла шичаар хөделиринче кыйгырып тур.

Инити-европа чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелерии төлээлекчилериинъ 1977 чылда Белградка болур ужуражышкыны түнгел актыда годарғалаттыган сорулгаларны шинтирлээрииге күрүнелериин кадың ажылдажылганың эии дуржулганының дугаймында санал-оиалдарын солчур болгаи хөй талалыг үидеанинге Европага айыл чок чоруктуң быжыглаар база кадың ажылдажылганы хөгжүдер, келир үеде чавырлышкынның чорулулгазын хөгжүдер сорулга-биле санал-оиал солчулгазын уламчылаар арганы бээр.

ПКК-ның чөвүлел хуралының киржикчилери Европада байдалдың хөгжүлдеининъ кадың ажылдажылганың ажыглалын шинтирлээр болгаи ёлүгүрел-биле, угаалылга-биле үидеал иергеи. Милитаризмниң болгаи реакциинның күштериин удурланышкыны турза-даа, тайбың болгаи тайбынга ынакшылдыг Европаны тургузарынга күрүнелериин кадың кылган иүжеиинкиверии Европаның бүгү улустарының эрге-ажыктарынга, индыг байдалдар туруп турда, ол улустар кандыг-даа ыиакшыкшыкиин аны оларның аймың чок чорууига халдаарыидан камгалаттыган турар байдалдарны тургузарының эрге-ажыктарынга туруи болур болгаи оларны уламчылаар дээрлиие олар бүзүредиг.

II

Амгы үеиин 30 чадаг болгаи сонгаарадың болбас сорулгазы болаа чепсекти эидере бүдүрериин соксадыры болгаи чепсекти, түнгү-даа мурнунда ядроизуг чепсекти дүжүрерии боттандырары, делегей дайынының аймылың чайладыры бооп хевээр арткан. Ол чокка делегей харылзаалареының хогжүдеининде эки угланышкынарны ылап-ла чайгылыш чок болдурары болдунмас, делегейге ёлүглуг аймыл чок чоруктуң хандырын болбас.

Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер чепсектии эидере бүдүрериниң уламна өзүи турар хемчээлдерге уламчылап турарынга улустарының сагышсыраи туроринга иоттышкан. Дайынга белеткенирииге аажок хөй акша-хөрөнгини чарыгдап турар, массалыг уягказашкынның чепсээшик үргедекчи күчүзү өзе бергеи. Европа дииге ядролуг чепсек-биле патай амгы үеиин чепсектериинъ эи-ие күүдүг шыгжамыры, чепсектиг күштер мөөнеттиигеи, дашпаы шериг базалары ам-даа уламчылап турбушаам.

Политиказы чепсекти эидере бүдүрериа дүргедедип турар империализмниң, делегей реакциязының эи-ие аггрессиилыг бодуктери бо бүгү чүүлдер дээш харыысалганы хүлээр аиаар дээрзии улустар тода билген турар ужурлуг. Улус аимл-агыйындан, социалнам болгаи коммунизм тургузуушкунуның тургузуиу сорулгаларындан эргежок чугула акша-хөрөнгиии чардыктырып албышаан, биетиң чурттарынъс боттарының чепсектиг күштерии быжыглаарына хемчегларни ап чорудун турар-даа болза, оиу чүгле боттарының улустарының тайбың хүш-ажылын инанчыктыг хамгаларының, милитаризмниң болгаи дайынның күштерии докгаадырының эрге-ажыктарынга холбаштыр ыамын турар.

Биетиң чурттарынъс чепсекти эидере бүдүрериин бүгүделиг удурланыкчылары болур болгаи кижи төрелгенинің мурнунда турган турар ол чугула айтырыгны шинтирлээрииге бүгү иүүрелдербиле идепнейлиг болгаи чогаадыкчы иадыи ажылдаарынга боттарының иүрелдиин база белении медегленп тур.

Чепсектиг күштерии болгаи аиаа чепсекти кызырарының дугаймында дугуржулганы чарарын, делегей хемчээлиие оскеиин девискээрлериидe шериг базаларын чок кылырынче болгаи оске иүрүнелериин девискээриидеи дашпаы шериглерии үидурериче, ядыи-бүрү районнарга тайбының зоналарын тургузарынга иоттарының белении бадыткан турар. Олар КНО-ның Кол Ассамблеязының түскай сессиязын чепсекти дүжүрер дугаймында бүгү-делегей конференциязынче баазым кылдыр бөө-чепсекти дүжүрер айтырыг талазы-биле чыыдырары дээш туржуп турар.

Чурттар арагының харылзаалареига күштү ажылдаазының дугаймында бүгү-делегей керээзии чарар болза, делегейде дүжүрүлүг чоруктуң чавырылдырарын консеидиастап, ханыладырыига болгаи бүгү-иинтиинің тайбының бызыглаарынга бурунгаарлаар улуг базым бооп болур. Керээзиниң Каттышкан Нациилар Организациязында чугаалажып моорү-биле киирген төлевилелии бүгү-иинтиинің чөнүпөрөшкиниинің чедии алырының таарымчалыг үидеанига болур деп Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер санаан турар. Олар керээзиниң төлевилелиниң тодаргай негелдеелериин талазы-биле чугаалажымышкынларта киржиринге болгаи аиаа өскө-даа сонуургалдыг күрүнелер-биле кадың ат салырынга белеи.

Делегей харылзааларын улам хаамы-биле чогумчалга, бо талазы-биле боттуг хемчегларииің бирөзии ол болур ийик. Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер бо айтырыгның дугайында чогуур чугаалажышкынларга киржиринге белеи бооп турар. Олар Европага шериглериің бот-боттарынга удурланыштыр турар чоруун чоорту кошкадырыпыа, мөсилдежиитскииииг болуушкуиларның дүн бооп үнүп ноп болурушуң айымлыи эвээжедиринің талазы-биле өскө кайдыг-даа санаалары олар кичээнгейлиг көөр ийик.

Бичалза-да НАТО-ның белүглежишкиии ол-ла олчаан турбушаи, бодуиуи шериг күүч-шыдалын улам улгаттыыш турар үеде Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер бот-боттарынга удурланыр принципии сагыыр болза, ындыг дугуржуушкуиду чедип алыры чедип алдыыш болур херек дээрзиига олар бүзүредиг.

Чепсектиг күштерии болгаи чепсекти кылырарының чорудулгазы Төп Европага-да база бүгү Европа дииге бурунгаарлаар инанчыллыг болзуи деп, ПКК-ның чөвүлел хуралының киржикчилери шинтирлээр-биле санаалдаанвар. Чугаа болза национал чепсеиттиг күштерии дугаймында-даа, өскеиии девискээрлериидe туруи турар шериглериің-даа дугаймида бооп турар.

Ядролуг чепсекти эидере бүдүрерии соксадыр, ядролуг чепсекти кызырары болгаи чок кылыры дээш, оон шенелделарии долузу-биле база бүгү иинти хоруужу дээш Варшава керээзиниң киржикчидери күрүнелер турзыр аиаар. Атомиуг энергии талазы-биле делегей агентилеининъ нормаларыига дүүштүр делегейииің дээштиг контролюига ядролуг энергииы тайбын сорулгаларга ажыглаарына бүгү күрүнелериің кандыг-даа кызагдаашкыи чокка киржиринии байдалдарыига оиу иептеретиезиниің чурумуи бызыглаары дээш олар турзыр.

Ядролуг дайыиның айымлы чайгыдыр талазы-биле чаа дээштиг базымны кылыр чүткүлду удурутура болдурташ, түүиеа актыга ат салган бүгү күрүнелерге ол сорулганы чедип алырынче угааиган бот-боттарынга удур ядролуг чепсекти баштай ажыглаваанын дугаймында керээии хүлээп азыыиа олар саналдаан болгаи ол саналды эки хүлээп алырынга идегелди илеретиеп.

Химиктиг чепсекти хоруурунуи болгаи чок кылырының дугаймында, массалыг уягказашкының чепсээнии чаа системаларын тургузарын хоруурунуи дугаймында делегей дугуржуушкуну эргежок чугула деп, олар санаан.

Чепсектиг күштерии болгаи аиаа чепсекти кызырарының дугаймында дугуржулганы чарарын, делегей хемчээлиге оскеиин девискээрлериидe шериг базаларын чок кылырынче болгаи оске иүрүнелериин девискээриидеи дашпаы шериглерии үидурериче, ядыи-бүрү районнарга тайбының зоналарын тургузарын боттарының белении бадыткан турар. Олар КНО-ның Кол Ассамблеязының түскай сессиязын чепсекти дүжүрер дугаймында бүгү-делегей конференциязынче баазым кылдыр бөө-чепсекти дүжүрер айтырыг талазы-биле чыыдырары дээш туржуп турар.

Чурттар арагының харылзаалареига күштү ажылдаазының дугаймында бүгү-делегей керээзии чарар болза, делегейде дүжүрүлүг чоруктуң чавырылдырарын консеидиастап, ханыладырыига болгаи бүгү-иинтиинің тайбының бызыглаарынга бурунгаарлаар улуг базым бооп болур. Керээзиниң Каттышкан Нациилар Организациязында чугаалажып моорү-биле киирген төлевилелии бүгү-иинтиинің чөнүпөрөшкиниинің чедии алырының таарымчалыг үидеанига болур деп Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер санаан турар. Олар керээзиниң төлевилелиниң тодаргай негелдеелериин талазы-биле чугаалажымышкынларта киржиринге болгаи аиаа өскө-даа сонуургалдыг күрүнелер-биле кадың ат салырынга белеи.

Делегей харылзааларын улам хаамы-биле чогумчалга, бо талазы-биле боттуг хемчегларииің бирөзии ол болур ийик. Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер бо айтырыгның дугаймында чогуур чугаалажышкынларга киржиринге белеи бооп турар. Олар Европага шериглериің бот-боттарынга удурланыштыр турар чоруун чоорту кошкадырыпыа, мөсилдежиитскииииг болуушкуиларның дүн бооп үнүп ноп болурушуң айымлыи эвээжедиринің талазы-биле өскө кайдыг-даа санаалары олар кичээнгейлиг көөр ийик.

Бичалза-да НАТО-ның белүглежишкиии ол-ла олчаан турбушаи, бодуиуи шериг күүч-шыдалын улам улгаттыыш турар үеде Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелер бот-боттарынга удурланыр принципии сагыыр болза, ындыг дугуржуушкуиду чедип алыры чедип алдыыш болур херек дээрзиига олар бүзүредиг.

Чепсектиг күштерии болгаи чепсекти кызырарының дугаймында дугуржулганы чарарын, делегей хемчээлиге оскеиин девискээрлериидe шериг базаларын чок кылырынче болгаи оске иүрүнелериин девискээриидеи дашпаы шериглерии үидурериче, ядыи-бүрү районнарга тайбының зоналарын тургузарынга

МУРНУКУ ОДУРУГДА

СЭКП ТК-ның октябрь (1976 ч.) Пленумунуң база ССРЭ-ниң Дээди Советиниң тоску чыжжының бешки сессиязының материалларын болгаш партия Төп Комитединиң Чигиргие секретары эш Л. И. Брежневтиң Пленумга чугаазын ажылчылерге калбаа-биле таныжырлап, пропагандалаары биетиң «Октябрь 30 чыл ону» колхозта партия организациязының, партболуттериниң ажылында бир кол черни эдилеп турар.

Партия организациязының пропагандистери, агитаторлары, политинформаторлары ол чугула документилерни таныжырлаары-биле кады районуң болгаш колхозтуң мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүсеериниче чоннуу сорук кирибишаан, оон чурттап, ажылдап турар черинин айы-биле политикыг ажылды калбартып турар. Боже культура албан черлериниң, хой-нимти организациялар ының ачызогейин парторганизацин болгаш партболуттер билдиглиг углавдырып келген. Чижээ, мал чеми белеткээрини, дүжүт ажаан алышпкыныңың хүнеринде, кыштаглаашкыга белеткел үезинде агитбригаданың бот-тывыгтыг артистери үнүшкүнүг концертерни кылып, «Билинг» пинтилелиниң эге организациядының лекторлары 15 кезек черге лекцияларны номчуп, хой санныг бесседаларны чоруткулаан.

Культура-массалыг ажылдарны херээженнер чөвүлелиниң, агитквартираларының күжү-биле доктаамал организастап келген. Бланғыя уран-шеверлериң даварап, аргып, чазап, чуруп кылган үүлдериниң база аъш-чем делгелгелерип эрттиргеп.

Колхозта партия организациязы күзеү сезонунуг ажылдарны чедиишкинниг чорудар сорулга-биле тараажыларны, механизаторларны күш-ажылчы херектерже чей-ыяш киирер дээш социалистиг чарыштыг улам калбартыпаан. Кождо ишчилерниң ортуузунга депутаттар хүнүп, партиянның ажык хуралдарын арттырып, ажылчы чоннуң массалыг шефтээшиннерин организастагылаан.

Кыдынган ажылдарның эки түнелелдиң дораан көзүлеп. Коммунист Монгуш Опалага удурткан бригада 180 тонна сиген белеткээр планын 192 тонна кылдыр күүсеткен. А коммунист Ондар Бурбуу-оолдуң бригадазы 70 тонна будук-бүргүнү белеткээр тургаш, 140 тоннаны белеткээн. Колхозтуң коммунистери школачыларның бүдүрүлге бригадазының товуң шеф-биле тудуп кылган, ам түгле шиилээ биле крышаазы кылдынмаан. Ол ажылдар часкаар дооскы бооп.

Ажыл-агыйда чедир кылдынмайн турар чүүлдер ам-даа бар. Ылаңгыя мал бажы өстүреринин болгаш күрүнеге сүт салдарының планнары күүсеттинмээн. Ийи-чангыс малчыннарның боттарының харыысаалга чок чоруудан малды оорга алаыр, чидирер таварылгалар эвээш эвес.

Шак ындыг чоруктарны болдурбае дээш дүштүг хемчегларни ап чоруптушаан, ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүсеедир дээш, уламнүжениишкинниг ажылдаары бүгү колхозчулардан иегелтинип турар. Оларның мурнуку одуруунга коммунистер турар ужурлуг.

О. САЙЫН.
колхозта партия организациязының секретарының ораалчызы.

Чөөп-Хемчик район.

«ШЫН-га» чагаалар

ҮЛҮГ-ХУУЗ УН КИИРГЕН

Быызда № 3 АТБ-ниң коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын күүсеедир дээш нүжениишкинниг ажылдап турар. Ол бүдүрүлгениң коллективи СЭКП Төп Комитединиң октябрь (1976 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күш-ажылчы улуг кодурлуушкунунуг уткаан. Эш Леонид Ильич Брежневтиң улуе ажыл-агыйының планнарының күүселлези автотранспоргчулардан улуг хамаарылгалыг болур дээшин АТБ-ниң чолачылары улуг харыысалга-биле угаап билип, бүдүрүлгениң чедиишкинин дээш төлептиг улуг-хуузун киириштирип, мурнакчы ажылдап турадыр.

Чылдың сөөлгү кварталының планын күүсеедир дээш автоколонналар, бригадалар аразында социалистиг чарышты олар калбартқан.

Үшкү кварталдың түнелелинде алырга, автоколонналар аразында чарышка Ивэн Фёдорович Бочаровтуң баштаанын ийиги автоколонна биюги черни эелээн болгаш чарышты баштаан турар. Ол автоколонналың чолачылары чүк сөөртүлгезиниң планын 103,9 хуу күүсеткен. Ол ышкаш АТБ-ниң 18 бригадаларындан 9 бригалар бедик көргүзүглерни чедип ап, чарыштың мурнакчылары болуп турарын демдеглээри ооруңчуг. Чүк сөөртүлгезиниң болгаш эргилдезиниң планын эң-не бедик көргүзүглерлиг күүсеткен С. Домрачёвтуң, В. Иванненковуң, А. Базанцевтиң, П. Шүберттиң, В. Новиковтуң, В. Решетниковтуң, П. Саинковтуң, П. Чукановтуң болгаш П. Воронининиң бригадаларының бажыңгыларын бүдүрүлгениң ажыл-херээнде төлептиг улуг-хуузун киириштиргеннер.

Улуе ажыл-агыйынга чугула чүүлдерни хойну сөөртүүр, пассажирлерни саалаага чок аргыштырары дээш № 3 АТБ-ниң чолачылары сорук киришкинниг ажылдавышаан, онгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын күүсеедирнче бүгү күштү моолиээннер.

Ю. УТЕВА.

№ 3 АТБ-ниң план болдазының начальныгы.

ТУДУГЖУ БРИГАДА

Кызыл районуң «Улуг хураа» колхозунуң Николай Нурсатка удурткан тудугжу бригадазы багай эвес ажылдап турар. Ол бригада Оттук-Даштың Булун бажында 800 баш инек киреп семиртиилге шөлүнүң тудуун алактадыпра берген. Ында үш кажаанны, мал чеми белеткээр цехти, электри станциязын, 800 баш ишкеги чемгереринге таварыштырган түе-түе ораалчигештерни тудугжулар холдан үндүрүп доозуп кылган. Ам ол тудугларга монтажниктер ажылдап киреринге шүүлү чүве белеп. Тудугну моон ынай шуудадыры монтажниктерден хамаарыжыр болгаш тудугжулар оларны маңап турар.

Н. Нурсаттың бригадазының мурнунда салдынган сорулгалар ам-даа хой. Тудугжу бригада тудуг ыяжының болгаш школа, аннелге черлериниң ооларын ыяжын белеткээринче удавас кириптер.

Ажыл-ишчи бригаданың кежигүннери чыл планның чедиишкинниг күүсеедир дээш амгы үеде күжениишкинниг ажылдап турар.

М. БАГАЛДАЙ,
тудугжу.

ХҮЛЭЭНГЕНДЕ КҮҮСЕДИР

Хүр чыл ашкан, күжү семис малдыг продуктулуулаа бедик, чаш төлүг-даа ботқур болуруп ажылдыг практикаазы улам бадыткаар. Шак мындыг мактаалдыг кижилер, мурнакчы малчыннар биеге дей. «Торгалыг» совхозтуң хоочуннарының бирээзи С. К. Бичө-оолдуң ажылын доңчу-даа бол. чырыдыр бодадым.

Семекиит Кыртысовичиниң ыяштаа Усна-Холдуң Дазай-Башында, оон колхозунда төрүүр 118 инек шуну ортумактан өрү күштүг. Ол болза малчыннын чайгы семиртилгени биилиглиг организастаанын, күчү олардың эки ажыглаанын бодытпаан турар. Кажаалар ының септелгезин чыл бүрү чайын хынамчалыг кылып аар эки чанчыдыг. Мурнуку чылдарда ишкин бө чылын (от-бүлеш-биле кады) 25 тонна сигенин белеткеп алган.

Онгу беш чылдың баштайгы чылында төрүүр түе инекке онаалтыр 85 бызаны мекеп хорукторган. Малчыннын ишкеп ам суда эдерижилгеле, ында 4 буганы ноөветеринария ажылдакчыларының сүмезин ёзулаар эки ажаап, немелде чемни берип турар.

С. К. Бичө-оол кежээ кылынган чоруур, ыяштың мал ажылынга үр чылларда дурумчалалыг. Кайда ажыл бергедээн болзур, совхозтуң хиреезиниң оңу олче чорудар турган. Семекиит Кыртысович ынек ажылынга ам он чыл ашкан. Соглээнде харыылар, хүлээнгенде күүсеедир бээш турушту кижи.

Н. ДАМДЫН.

АҢЧЫЛАРНЫҢ БУРУНГУ ЧУРТУНДА

Тожуңуң «Тоора-Хем» совхозтуң Май бирн салбырындан бо аннаыр сезонунда 90 ажыг аңчы тайгаларже үнген. Оларның иштинде хоочун-даа, аныяк-даа аңчылар бар.

Ноябрьның бирги чартыында 32 аңчы баштайгы үнүшкүнүлеп олчалыг эвээ келген, 3200 ажыг дииң болгаш оскө-даа олуктуг дужаагаан. Аңчылар Данажык Даҗар-оол, Миләк Дуктуг-оол, Ак Октаа эң-не хой диинии сатқан.

Инек кадарчызы Кол Байыр, чолаачы Николай Кол шолээлеп алгаш, тайгаже диинеп чоруптаннар. Кашпа хонукта дараалаштыр 160, 190 диинии олуртеш, белеткел черинге дужаганнар.

Баштай келген аңчыларның тамдыызы тайгаже катап үнгеннер.

* * *

Тожу районуң «Тоора-Хем» совхозунуң Май бирн салбырында кыжын-даа, чайын-даа тергелиг азы шанактыг аътты бир-де ажыдды кылган, сөөртккеп чоруур, ыяы-хары догуй берген кижини суурда танывас кижи чок. Ол кымыл?

Оон аазы Арттынай Боденович Ак дээр. Ол төрээн совхозунуң ажыл-ижинге ак сеткилдиг дыртып, мынчага хөөр чунар-бажынга, гаражка, столоваяга болгаш оскө-даа албан черлериниге суг, сөөртүп ажылдап келген. Ий суурнуң улуг, биче чурттакчыларны Арттынай Боденовичиниң сугжу дээрн таварылга эвээс.

А. Б. Актың уругларының ада-иезинин дээшин ажыл-ишчи кижилер. Улуг уруу Наталья чунар-бажында ажылдап турар, оскелери Ий ортумак школада эки өөредилгелиглер.

Актың оонуң ээзи К. Долгар салбырының иштин чунар-бажының ачедекчизи.

Арттынай Ак, Карбы Долгар олар ээлчеглиг шолаазинде чымчак алдын—өлүк-тыныш ажылынга изеңнейлиг киржип, чылдың-на эвээш эвес олча-оманнар киири чанчыл апарган. Олар амгы үеде база-ла тайгада.

Д. АИР-САНАА.

Тожу район.

ЧЕТЧЕ КЕЛБЕСТЭЭН

Солун— хүн бүрүнүң «хлеви» дижири-ле шын. Чаңгыс хүнүнүң солунун номчуйбайн базарга азы бир, ийи хонук өзалдап номчуурга, амыдыралда болуушкуннардан мича хонук чыдып каап турар ышкаш сагындырар-дыр.

1976 чылда бистиң өг-бүдениис алаан хой чагыдыганы кылган бис. Июнь айзын эгелеп солуннар, журналдарыныс орта келбестээн. Суурнуң Ленин, Октябрьская болгаш оскө-даа күдүмчүлары белген почтаны ол хүнүнде номчуп турдыс, бистиң Найырал күдумчузу 2-3 хонук өзалдап номчуп турар бис. Ылаңгыя дыштанар хүннерде солун шуут номчувас-тыр бис.

Солуннар, журналдар четче келбес таварылгалар конгуг хой. «Женщины мира», «Весёлые картинки» журналдарны июнь айзын эгелеп чангыс-даа албадывыс. Чүгле октябрь айда, ноябрьның эгезинде бизин «Тываның аныяктары» солуннуң 125 дугаарындан эгелеп албайн 128 дугаарыын, «Советский спорт» солуннуң октябрь 5-тен 11-ге чедир, октябрь 29-тан ноябрь 4-ке чедир дугаарларын албадывыс. Ол дугайында чогуур черлерге дыңнатырывысны, хемчег алыр болган. Ынчалзаада бө хүнерге чедир каңгыгдаа түнел чок. Почта четче келбес чарук уламчылавышаан.

«Шын» солуннуң анкетазында почта чедирилгезиниң дугайында база айтырган болгай. Аңаа хамаарыштыр суурда почта тарадымчылары чүү бодап турар ирги? Почта кажан четче болгаш ой-шаанда келир ирги?

Н. ДАВЫН-ООЛ.
Хандагайты.

ИЙИ ЧАГАА

ЧУНАР-БАЖЫҢ АЖЫЛДАВАС

Тес-Хемниң «Ак-Эрик» колхоз—районда хоочун ажылагыйларның бирээзи. Оон ооң — Ак-Эрик суур чурумалдыг тараңы черже туруп турар. Суурнуң мурнуу талазын куду Доозунуут бугазы, артызы талазында улуг Тес Успа-Холче уткуй киргеп. Ынчалза-даа амыдырал хамдырылганың чамдык айтырыглары мында долузу-биле шиитпирлеттинмээн.

Ак-Эрик суурнуң чунар-бажыңы ажылдавайн турар. Оон суг дамчыдар батареялары доңгаш, ажыглалдан үнген.

Чайын болза чүү дээр — хемге-даа, бугa-даа унунга барып эштин, чүнүп ап болдур-ла болгай. Ам байдал берге дээн. Тестиң кырын дош бүргей бергеп, соок кыш дүжүп келген. Суурнуң чангыс чунар-бажыңы ажылдавастаан. Ишти арыг-силиг чунар-бажыңга чүнүп, шаңг буска олуруп, шаптарыны кижиниң кадыынга-даа ажыктыг, дыштанырынга-даа таарымчалыг.

Чунар-бажын кажан-на ажылдап эгелаар ирги деп ак-эрикчилер четтикпейн маңап турар.

СУГЛААР ЧЕР ЫРАК

Ак-Эрик суурнуң чурттакчы бүрүзүн дүвүредип турар чүүлдериниң бирээзи — үзүп шкер сут дугайында айтырыг. Суурнуң мурнунда Доозунуут бугазының сугланн алыр дээш 2 километр черни эртер. А амгы үеде суур артындан Тестиң улузынан доштап алгаш, ону эргискеш, аъш-чем кылып ижип турар. Хем биле суур аразы база-ла херим — бир километр чеде бээр.

Оода чангыс кудуктан казып алаа деп ол суурнуң чурттакчыларының күлеидаа, бодалы-даа ындыг.

Чоннуң чөптүг негелделериниге хамаарыштыр Ак-Эрик колхозтуң баштаар черн (даргазы У. Эрендеп), партком (секретары С. Шалыя), кодаа Совет күүскому (даргазы Б. Күнзет) чүнү бодап турар ирги? Чунар-бажыңны кажан септээрел, кудукту кажан казарыл?

Ө. ЧИҢМИТ.

СЕМИНАР

Садыгны комплекстиг хөгжүдери болгаш рекламаның техниктиг херекселдерин чоп ажыглаарыңга тураскаатқан республика семинары Чадаана хоорайга эрткен. Семинарга бистиң республикабыс хереглеп кооперативтериниң даргаларының садыг талазы-биле оралакчылары, ол-ла кооперативтериниң реклама талазы-биле харылаап, ажылдап турар тускай эртемниглери киришкен.

Садыг ажылдакчыларының үк семинарын Чөөп-Хемчик районуңуң хереглел кооперациязының садыг четкилериниң баазазынга организастап эрттиргеин таварылга эвээс. Ол кооперация республикада эки ажылдыг садыг организациялар ының санатырыны турар. Садыгның дешпилелиг ареалларын херек кырында ажыл, амыдыралга боттандырар, садыг рекламазының ролюн бедидер талазы-биле мында дыка көзүү ажылдар кыладынгал. Районуңуң 28 садыг четкилериниң он нимә садыг алыктыг бараанларны хостуг шилип, садыг алыр аргаже шилгээн.

Ынчалза-даа магазиниериниң барааннарын садыг алыкчы хостуг шилип, садыг алырының орубында ам-даа бергелер бар. Ол болгаш оон-даа оске айтырыгларны болдуңуң кыска дынналдыыга Чөөп-Хемчик районуңуң баштаар черинин даргазы Д. Сат чугаалаан.

Семинарның киржикчилери тускай платкелдерни база дынналаннар. Ук платкелдер боттарының утка-шынар талазы-биле бедик болгаш дынналакчыларга билдингир болганың семинарның киржикчилери демдеглээн.

Оон аксында семинарның киржикчилери мурнакчы депшилелиг арга-биле ажылдап турар садыглар дугайында кинофильмнер көргеп. Чөөп-Хемчик районуңуң садыг четкилерин кезип танышкаш, хой-нимтининг чемненилге черлериниң болеткээри организастаан кулиннарлыг ыяштарының дегдегдээш үлүг сонуургалыбиле моруп танышканнар.

К. САТ.

Хоочуннуң бригадазы

Чөөп-Хемчик районуңуң төвү—Чадаана хоорайда сөөлгү чылларда чаа садыг четкилери немежип турар. Оон бир товаргай херечизи—ажыглаарда чөөнта чаа киргеп, болган ыяштыр даазаан хептерге тускайнаан «Одежда» деп магазин болур. Аңаа кире бээривиске, ында ажылдап турар аныяк садыгчыннар аразында казыны элээн үлүгдү берген хөрээжен нимә садыгчаа турар. Ол дээрге садыгның хоочуну «Одежда» магазинде ажылдап турар бригаданың бригадири Н. Д. Күүлар-дыр.

Нина Дуктуғбеновнаның садыг шугумунга ажылдаан стажы улуг. Ол 1945 чылдан бээр Чөөп-Хемчиктиң Бажың-Алаакка, Теве-Хаяга, Хорум-Даргга, Сут-Хөлге садыгчыннал ажылдап чораан. Хөй чылдар дургузунда мөөнгеп алган байлак дуржулгазын эш-өөрүнге, аныяк өскенге харам чогу-биле дамчыдып чөрүүр. Дына хэй аныяктарны садыгчының мергемилиниге өөредип, амыдыралдың ажыл өруунче удээн.

Н. Күүларның бригадазы дөрт кижиден тургустунган. Ол бодунуң уруу Галинаны садыгчының мергемилиниге өөредип алган. Ам ол аваазы-биле нады ажылдап турар. Бө бичии-даа болза найырадыг коллектив бө чылдың 10 айларының бараан садыгалгазының планын 110 хуу күүсеткен. А 1976 чылдың бирги чартыының социалистиг чарышының түлекчизи» вымпел-биле шаннаткан.

Анна Михайловна онгу беш чылдың баштайгы чылында база бедик көргүзүглүг ажылдаан. Ол Кызылдың амыдырал хандырылга комбинадының хоочуннарының бирээзи.

ЧУРУКТА: Анна Михайловна Жолтикова.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

А. М. Жолтикова химиктиг бүдүмелдер-биле хеп аштакчызында ам 12 чыл мактадып келген. Тоску беш чылда ол «Бүгү-россияның социалистиг чарыжының түлекчизи» вымпел-биле шаннаткан.

Эде көрзе кандыгыл

Эдеткен 1975—1976 чылында бистиң Эрзин районуңуң Шарын ортумак школазынга райпо шугумун дамчыштыр буфет организастаттынган турган. Буфеттиң турар бажыңы-даа эптиг болгаш ариг-силиг. Школа херимнинг иштинде турар. Школа столоваязынга шайны хайындыргаш, пироги, хлеб, үс, пряник даа ышкаш чемнерни өөренекчилерге үлүг чапсарда садып турган. Ол дээрге өөренекчилерниң ажылгыр чоруун бедиреринге, кадыын быжыглаарынга аажок тазырымчалыг.

Оон-биле кады башкылар база буфет дамчыштыр хлеб, долган болгаш оске-даа аъш-чем аймаан садып алыр аргалыг турган бис.

Бо чылдың сентябрь 1-ден эгелээш, байдал өскерилген. Өөредилге-даа эгелээн. Ам кап хонуктан буфединиг ажылдай баар боор деп плеп турган бис. Сентябрь ай эрткен. Буфет ажыттынмаан.

Ам айтырарывыска, райпо баштаар черинин даргазы А. Д. Ширин чөпшээревээн дээр чораан. Ынчангаш ам бо хүннерге чедир школавыста буфет ажыттынмаайн турар. Оон уламнызын өөренекчилер үзүп чаңгыр үезинде наңг чем чимейн турар. Ынчангаш бо айтырыгны эде көрүп, буфетти катап тургусса кандыгыл деп санадыг мен.

З. МАРТСАЙ,
башны.

САНАЛДАРГА ҮНДЕЗИЛЭЭШ

Эрзин район Советиниң эээлчеглиг тоску сессиязы болуп эрткен. Аңаа район Советиниң отчеттуг үеде кылып чоруткан ажылының дугайында илеткелди райкүүскомнуң даргазы Н. Б. Тыртык-Кара кылган.

Районуң девискээринде турун турар бодаа Советтер, оларның күүскомнары колхозтарның экономиказын быжыглаарынга удуртукчу ролюн күштелиринь, чамдык ынчүүлелдерни чедип алган.

Мал продуктуларын күрүнеге садарының планнары болгаш даалгалары — дүк болган сүттүң ажыр күүсеттингеп. Чүгле сүт садарының планнары үргүлчүлеп турар болгаш ону күүсеглп алырымның эргелары бар деп чүвени санаамыкнынар бадыткап турар дээрзин сессиа айтыкаш.

Күрүнеге сатқан малдарның ортумак деңзизи мыйыстыг бода малдың 311 кг, хойнуң 41 кг, чылгы малдың 255 кг болуп, эрткен чылдың деңелилиндең бедеэн.

Чамдык кылдынган ажылдар-биле чергелештир мал болгаш чер ажылдарында четпестер ам-даа бар болуп турарын сессия демдеглээн. Районуң ажыл-агыйлары төрүүр 100 бүк малга онгаштыр чаа төлүг ам-даа чедир камгалап албаан, малдың эдержилгезинче чогуур хемчегларни кошкак чоруткан. Чамдык бир четпестерге, шүүмчүлелдиг санаалдарга үндезилээш, тускай шиитпирни сессия хүлээп алган.

О. ЧАВЫРАЛ.

Күрүненин Новосибирскиде инженер-тудуг институдунуң архитектура факультединиң студентизи Михаил Куулар амыдыралды көргүскен чуруктарны чуруурунга база хандыкшылдыг. Оң талазында оон чурааны: «Төрээн Тывам делгемнеринде» деп чурук-тур.

* * *

Солагай талазында: сураглыг фотограф, пенсионер С. И. Феоктистовтуң «Кышкы одарларда» деп фотоэтюду-дур.

СУБТРОПИКТЕРНИҢ АЛДЫН ЧИМИСТЕРИ

Грузияда «алдын чимистерин» массалыг ажаал алырынче киришкен. Цитрусоводтарның немей алган социалистиг хүзөлгелеринде — күрүнеге 120 муң тонна цитрустарны сөдарын айытқан, ол болза баштай төлевизеп турганындан 20 муң тонна хөй.

Абхазиянның цитрус остүрер Гагра болгаш Кохор-совхозтарында чавгай дүжүттү остүрген.

ЧУРУКТА: Гагра совхозунда мандариннерни чымп турары. Мурнуку одуругда — бүдүн чартык — ийи зольчет нормазын күүседип турар цитрусовод Анна Шубина.

А. САЛКОВТУҢ фотозу.

КАИ-ниҢ экраны

Хамык ужур — чурумну сагыырында

Кызыл хоорайның автоинспекция черинің ажылдакчылары хөй-иниттинің күүжүнге даянып алган, автотранспортка өзөл-өңдак болур чоруктарга удур демиселлэр эдэп күштелдиргеп. Кудумчу шимчөшкининн сагыырының, автотранспортту башкарарының болгаш өске-даа айтырыгларның талазы-биле бистиң ажылдакчыларывыс чыл эгезинден бөөр 170 ажыт лекция, беседаларны номчаан, түс-түс коллективтерге 42 хуралды эртиргеп. Оон ацгыда массалыг информацияны калбаа-биле ажыглап турар. Телевиленне болгаш радио дамчыштыр 30 хире дамчыдылганы кылган, республика солунналарына өзөл хөй материалдарны үнүргеп.

Аңгы үеде республикада хуу машиналыг кижилерниң саны көвүдөп. Оларның хөй кезии бодунуң хууда чоруун кылып алыры-биле бистиң хоорайывыска үргүлчү кээп турар. Автомашинаны чаа-ла башкарып өөренип чоруур, мергежил-чаңчылы куду кижилер хөй машина чоруп турар улуг хоорайга келгеш, илангыя кудумчу белдирлеринге аймаарай бөөр болгаш өске транспорттуң шимчөшкининге моондакты ужураштырып турар. Оон уламындан өзөл-өңдак хаяа эвес болгулай бөөр. Чыл эгезинден бөөр кудумчу шимчөшкининни демдеглеттингеп үрөшкиннерниң база өзөл-өңдак болдурган чоруктарның хөй кезии хууда машиналыг кижилер кылган.

Автомотожулар шиитилели хууда машина садыл алган кижилерни техника башкарарынга, кудумчу шимчөшкининн чурумунга өөредир дээш өзөл ажылдарны кылып турар. Ынчалзажок чамдык кижилерниң ол шиитилелдің кежигүнүнге кирбейн, оон организастап турар курстарынга өөренмейн турары кончуг четпес. Чолаачылар белеткээр курстарга өөренмейп база техниканы эзирик чораап башкарар кижилер өзөл-өңдакка болганчок-ла таваржып турар. Бир чижекти ап көрээлинер. Сукпак суурнуң чурттактыны Ш. Жалтухин «Москвич-408» маркалыг машиназынга хөй кижи олуртуп алган, эзирик чоруп турган, А. Мамаевтин «Запорожец-ЗАЗ968» маркалыг машиназын хөме тавартаан. Оон түнелекпе Мамаев ол-ла черинге мөчээн бодаган өзөл-ваш кижи аар бергитингеп. Жалтухин арага ажып алган үргүлчү машина чолаачылар дээш моон мурнунда каш удаа сагындырыг ап, харын-даа торгадып турган. Ол оон чогуур түнелди кылбаанындан мындыг аар үүлгедигни кылганы ол.

Хууда машиналыг кижилерни техника башкарарынга өөредирин соолгу үеде өзөл шынгыыратқан. Олар ыяап-ла чаа хевирнің чолаачы шинзылгазын алган турар ужурлуг.

Тус-тус транспорт организацияларындан алыр болза, Коммунал ажыл-агый министерствозунуң автобүдүүргезинде, Кодээ ажыл-агый министерствозунуң автобазазында, райөнүлер аразының «Сельхозтехника» каттыжылышкынының транспорт черлеринде, № 3 болгаш № 1 АТБ-лерде байдал дүвүрээнинин боон артышпаан. Бо коллективтерниң чолаачыларындан чыл эгезинден бөөр 10-дан 40 чедир кижи автомашина башкарар шинзылгаларын хавыртқан. Үстүнде адаанывыс болгаш оон-даа өске чамдык черлерниң удуртукчулары чолаачыларның ортузунга корум-чурум камгалалын күштелдирериниң чогуур кичээнгей салбайн турарындан ындыг чоруктар боон турар. А чамдык таварылгаларда корум-чурум үрөэн чолаачыларны камгалап, оларның ажылынга контроль, хынаданы кошкадып турарлар. Ол дугайын дараазында чижек тодаргай чугаалаан турар.

Коммунал ажыл-агый министерствозунуң чолаачызы Чусов гаражтан автомашинаны эзирик башкарып алган чоруткан. Гараж эргелекчизи оон эзирнии билип турза-даа, ону хорубаан. Эзирик чолаачы хоорайның кудумчударынга чоруп турган, тос харлыг ооллу бастырып каан. База бир чижек. Харылзаа черниң автобазазының чолаачызы Тарасенкога механик Пошанов хынаттынмаан машина бергеш, ажылче чоруткан. Мурнуу дугуйларының бирээзи чүгле ийи эзирилге ызырныл чораан машинаның дугую үштүнарга, баш ажылдыр андарылган. Аварияның хөй кижи чорбас кудумчуга болганы чаяан болган, ынчалзажок кабинага чораан почта ажыддакчызы кижи аары-биле бертингеп. Ол-да хүн Пошанов эзирик чораан, машинатын андарган боду база олген.

Бүгү черлерде байдал ындыг деп санаар болбас. Моога мурнунда чыдарга «Трансельхозтехниканың» автобазазынга хамаарышпыр өзөл негелделерни кылып турган. Чамдык чолаачыларның шинзылгаларын хавырган, нашчыл иштинде чолаачылаар эргени казып-даа турдувус. Бо коллективтиң администрациязы, хөй-иниттиг организацияларының оон чогуур түнелди кылган. Бо чыдың ийнги чартымнан бөөр бо коллективтен чамгыс-даа чолаачы кудумчу шимчөшкининниң дүргүлүн үреэзэп, өзөл-өңдак кылыр хамаан чок, сагындырыг бөзин албаан.

Кудумчуга чорааш чадаг кижилерниң, илангыя аззады болгаш школачы урутларның талазындан кудумчу шимчөшкининниң дүргүлүн сагыыр-сагыыр чорук өзөл-өңдакка чедирип турар.

Бистиң ажылдакчыларывыс школаларга, урутлар албан черлеринге автотранспорттуң шимчөшкининниң, кудумчуга чораан кижилерниң хүзөлгелеринің дугайында тайылбыр ажылдарын чорудуп турар.

Чолаачылар коллективтерниң кижизидилге ажылын күштелдирип, чон ортузунга тайылбыр-массалыг ажылдарны калбартып турган, автотранспортка өзөл-өңдак болур чоруктуу уяттаар ужурлуг бис. Бо ажылга хоорайның хөй-иниттиг биске улуг дузаны коргүзөер ужурлуг.

В. БРЮХАНОВ,
В. ГРАХОВ.
Кызылдың КАИ черинин ажылдакчылары.

ОРУС ЫРЛАРНЫҢ ЧАЯАКЧЫЗЫ

1845 чылда Петербургка «Шооткан чуруктарлыг музыка альбому» деп номчугаш үнген. Оон чуруктарының бирээзинде рояль артында олурар кижи эжинден:

— Мээң «Кызыл каптаазымны» сиздерге таарыжыр-дыр бе?—деп айтырып орар.

— Ол кажан-даа эдевес деп чугаалап болур мен—деп, оозу харылып турар.

Чуруктa коргускен музыкант оон мурнунда-да чок эпарган турган: Александр Егорович Варламов бүгү-ле ядыларның ларыы—охпе аарымыдан (туберкулёзтан) олген. Ол өлзе-даа, оон музыка чогаалдары чурттап арткан. Оларны баштай дыннаан, күүседкен үезеп бөөр бүдүн чартык чүс чыл эрткен-даа болза, оваар чонга сурагжаан, биледингир инак ырлар боон артышаан. А. Е. Варламовтуң төрүттүнгеп хүнүнден бөөр 175 чыл болган оюп ноябрь 27-де демдеглээн. Ол XIX бектин баштайгы чартыында утказы болгаш аян-шинчизин нациовпя хевирлиг орус хогажумнуң чаңчылдарын тургузушкан сураглыг композиторларның бирээзи.

Варламовтуң «Эргим кыстың сыгыр данда оттурба даан», «Кудумчуда дүвүлүг хат зорганнителген», «Кызыл каптаазым», «Кажарнаан чаңгыс парус»... «Эргим уруг, эрес-шоваа чаяын кайыл?» деп романстары болгаш ырлаом классиканың үлегерлиг чогаалдары апарган. Оларны алдарлыг орус ыраажылар конпертгеринге доктламал ырлап чораан.

Бай эвес дүжүметтиң оглу Варламов чаш чылдарында-ла музыкага аажок салым-чаяанныын коргускен. Скрипкага, гитарага, фортепианого болгаш виолончелиге кыныын-даа дузазы чокка боду өөренип алган. Композитор бодувуң сегыш-сеткилдэ довлдурар бүдүүн, романстары-биле сураг-жий бергенин совет композитор болгаш музыка аянылакчызы Б. В. Асафьев демдеглээн. Орус нинтилелдин деп-шилгедиг кезээнин үзел-бодалдарын илереткен ол романстар чонга кайгамчыктыг бал болуп доозултаа. Делегейниң болгаш олимпий оюнларның чемпионнары Ирина Роднина биле Александр Зайцев, делегейниң экс-чемпионнары Сергей Волков, Ирина Моисеева биле Андрей Миненков, ССРЭ-ниң чемпионну Елена Водорезова, Европаның экчемпионну Владимир Ковалёв болгаш өске-даа ат-сурагдыг фигуристер аңаа киришкен.

Чаңчыл ёзугаар аңаа чурттүн өске-даа хөй-хөй хоорайларының төлөлекчилери база киришкен. Ынчалза-даа бүгү хевирлерге москвачылар тиилээн. Херээженнерден чааскаан чугулаарынга болгаш ажеш чугулаарынга ССРЭ-ниң алдарлыг тренери С. Жуктүң кижизиткен спортчулары бирге черни эзээн. Ол дээрге 13 харлыг Бодорезова, Марина Черкасова болгаш Сергей Шахрай-дыр. 12 харлыг «чаш урут-биле» 18 харлыг «кайгамчык улуг оол» маргылдаага чүгле ийи чыл улаштыр кады белеткенген, ынчалзажок оларның коргүүт композицияларында ам бээн берге элементилер хөй болган.

Эр улустан москвачы Андрей Шиков тергиндээн, а ажеш танцчылардан Наталья Карамышева биле Ростислав Синицын (Москва) бирге черни ангылаан.

Делегейниң экс-чемпионну Сергей Волков аарын турганының соонда дошка чүгүлээп үүнүп келген болгаш чүгле мында-да күүседир программазы күүседткен.

Даштыкы спортчулар бир-ле дугаарында пайысылаа чемпионадының валчыары болган. Польшаны фигуристер москвачыларга аалдап келген, оларның аразында боттарының чуртунуң чемпионаттарынга шаналдыг черлерни эзээп тургулаан Иоланта Весезовска, Ясеи Ташер, Галина Гордон, Тадеуш Гура болгаш Ежи Малиновский.

Ам бистиң эң шыырак дээш фигуристеривис «Нувель де Моску» солунныг шакпалы дээш чаңчылчаан маргылдаага декабрь 8—12 хүнеринде киржир. ССРЭ-ниң 1977 чыл чемпионады январь 5—9 хүнеринде Зильпоска болур, а оон соонда фигурлуг чарын чугулаарының мастерлери Европаның январь 25—29 хүнеринде Хельсинкиге болур чемпионадынга болгаш делегейге бирге чер дээш март 1—5 хүнеринде Токиога болур маргылдааларга барып киржир.

Ю. СМИРНОВ.

УЛУГ СЕЗОННУҢ ЭГЕЗИ

Бо чыдың ноябрь чээрби ийиде Москванның чемпионады дош кырынга кайгамчыктыг бал болуп доозултаа. Делегейниң болгаш олимпий оюнларның чемпионнары Ирина Роднина биле Александр Зайцев, делегейниң экс-чемпионнары Сергей Волков, Ирина Моисеева биле Андрей Миненков, ССРЭ-ниң чемпионну Елена Водорезова, Европаның экчемпионну Владимир Ковалёв-болгаш өске-даа ат-сурагдыг фигуристер аңаа киришкен.

Чаңчыл ёзугаар аңаа чурттүн өске-даа хөй-хөй хоорайларының төлөлекчилери база киришкен. Ынчалза-даа бүгү хевирлерге москвачылар тиилээн. Херээженнерден чаасканаан чугулаарынга болгаш ажеш танцчылардан Наталья Карамышева биле Ростислав Синицын (Москва) бирге черни ангылаан.

Делегейниң экс-чемпионну Сергей Волков аарын турганының соонда дошка чүгүлээп үүнүп келген болгаш чүгле мында-да күүседир программазы күүседткен.

Даштыкы спортчулар бир-ле дугаарында пайысылаа чемпионадының валчыары болган. Польшаны фигуристер москвачыларга аалдап келген, оларның аразында боттарының чуртунуң чемпионаттарынга шаналдыг черлерни эзээп тургулаан Иоланта Весезовска, Ясеи Ташер, Галина Гордон, Тадеуш Гура болгаш Ежи Малиновский.

Делегейниң дөрт чемпионадының киржикчиязы—Пеле бодунуң чаа ажылынче ам-даа эгелеп кирбээн, ол хирезинде Аргентинага болур маргылдаага кымпар тергиндеп болурун аданкан. Пеленің бодалы-биле алырга, Аргентинага тиилелге чедип алырынга кол кордакчылар аргентин футболистер болгаш Пеленин чаңгыс чергүүлери болуп турар. Европа чурттарының командаларындан ол ГФР-ниң, Голландияның болгаш Польшаның тилиндек командаларлың дыка шыырак ылдыр санап турар.

Мини-футбол талазы-биле делегейнин чаңчылчаан маргылдаазы келир чылдың январь төнүзүнде Лужникилерде Спорт ордузунга болур, аза «Космос» база киржир чадавас болуп турар. ынчангаш Москванын футболга халдыкшыдыг кижилери Пеленя ынчан көрүп чадавас.

(СЭТА-ның корр).

Чеденги параллельде

Норильскиде 30 градус соок. Ынчалза-даа «Кежээки хаактаашкын» деп боттарының хандыкшылдыы маргылдааже хаакчылар дөмей-ле үүнүпкеп. Ол маргылдааларны чаңчыл ёзугаар чурумалдыг тундрада хоорайның кылынга полярлыг дүнүгаа бүдүүзүнде эрттирип турар болгай. Норильскинин даг-металлургия комбинадының ажылдакчылары, спорт мастерлери Амин биле Клара Бабиевтерниң ог-бүдеви амгы маргылдааларга шылгараан.

Таймырда күштүг соок болгаш шуургаңныг хаттар шагда-да эгелээп. Ынчангыже кадыт-дошкун агаар-бойдуска чөрүштүр ам хаак спорту — Норильскинин даг-металлургия комбинадында «Заполярник» дээр спортклубка спортчун эң иептеренгей хевирлерининг бирээзи. Солгу чүктүң мун-мун кижилери үргүлчү хаактаар.

Полярлыг дүнче чаңсар Норильскиде хаак маргылдааларынга хандыкшылдыг кижилерни сагыш-сеткилин амыраттайн баар. Хоорай стадионун долганыыр чоруткан оруктун дузазы-биле маргылдаа оруу биче кыпырылган. Ында кудумчу чырык, а чуртталга бажыңнары кедергей соок хаттардан спортчуларны мыжыктай камгалап турар. Аяс кыныын, «соңгө чырын» келирин четтикпейн маңаа турган спортчулар ол хаак оруунче үнүттерлер.

2,5 муң кижиниң хары угда хандырып ыыдаар болгаш Красноярск крайга эң улуг болур тускай, чырыткаа хаак оруунун болгаш хаак базазының тудуу Норильск хоорайдан алды-ла километр черде борбак арыг киттинде бо хүнерде доостун турар. Ол база шуургаңныг хаттардан арга-арыг-биле камгалаттынган болгаш күүдүт чырмдар лампалар полярлыг дүнүү чырык хүнүзү дег кылдыр чырыдыптар. Дегген хоолдарны, кафелерни, хеп үштүр черлерни, душка чувар черлерни, методиктиг кабинеттерни — ол-да бүгү түүлерни спортчулар 1977 чылдың эгезинде алырлар.

Чайты үезе бойдустан чүгле ийи ай кыдыр чалаттынган чеденги параллельге хаактаашкын эң-не пептерен спорт болур.

Р. ТРУСОВ.

Норильск.

Пеле «Космостан» чана бээр

—Алды харлыг оолдун адазындан алган эң эртем үнелиг болзо бут бомбүү болган. Эдипло мындыг чаш хирезинде безин футбол ойнаарының яяны-бүрү аргаларын тергиин эки шинчээнин алган болгаш хаалгаларже чазыг чокка, кедергей күштүг кижи тен турар. Оон адазының бадыткал турары-биле алырга, «каш-да чыл арткеи соонда бо оол вратарьларга болгаш камгалакчыларга сүртепчиг кижи болу бээр». Футболга хамаарыштыр Эдиньонун адазының чугаалаан түүлдеринге бүзүреп болур, чүге дээрге, оон адазы ат-сураглыг футболист Пеле-зе болгай. «Оглумну сураглыг футболист кылырын күзевейн-дир мен, ынчалза-даа бүгү-ле түүлдерин барымдаалап алырга, бо оол спорттуң од хевирнине салымныг хире кижи-дир».

«Бүгү-ле үеде ң эң дээре футболизинин» сестерин барымдаалап алырга, ол бодунуң оглуң футболга белеткеп шыдавас хире , шинчилиг, чүге дээрге Америкапың «Космос» дээр командазы-биле делегейни ол дескинин чоруп турар.

36 харлыг Пеленин «Космос»-биле керээлиниң хуусалы келир чылдың октябрьда доостур, ынчангаш делегейниң Аргентинага болур чемпионадынга команда белеткээрде Синицын Бразилияның шинчилекчи командазының тренери Освальдо Брандаонун чалаашкынын ол хүлээп алыр бодалдыг.

Делегейниң дөрт чемпионадының киржикчиязы—Пеле бодунуң чаа ажылынче ам-даа эгелеп кирбээн, ол хирезинде Аргентинага болур маргылдаага кымпар тергиндеп болурун аданкан. Пеленің бодалы-биле алырга, Аргентинага тиилелге чедип алырынга кол кордакчылар аргентин футболистер болгаш Пеленин чаңгыс чергүүлери болуп турар. Европа чурттарының командаларындан ол ГФР-ниң, Голландияның болгаш Польшаның тилиндек командаларлың дыка шыырак ылдыр санап турар.

Мини-футбол талазы-биле делегейнин чаңчылчаан маргылдаазы келир чылдың январь төнүзүнде Лужникилерде Спорт ордузунга болур, аза «Космос» база киржир чадавас болуп турар. ынчангаш Москванын футболга халдыкшыдыг кижилери Пеленя ынчан көрүп чадавас.

(СЭТА-ның корр).

ЧИҢГЕЛЭЭШ, СЕГЭЭН

Эмчиниң демдеглелинден

(Эгези № 278, 279, 280 «Шынга»).

ДУГУРЖУЛГА

— Канчаар кезии, эмнеп каар чүве ийги але, уруум? Сен чугаалажып көөр-ле сен ыйнаан. Мен чүү дээр мен ону. Чиңгелеп аараан кызыл-өөштүү шуут ап каашкаш, улуг-хырын дужунга дежик чер кылгаш, эгезинде оон чемненнир кылып каар чүве дижик. Амы-тындан чарлырынга бодаарга, ол-да болза, чүгээр-ле ыйнаан. Ынчалза-даа хилипчектиг, чаржыны-ла кончут-дур ва. Ам канчаар салымны. Ынчаар дүвүрээним ол ыйнаан. Үр чурттаар эвес. Бодун боду азырааар деп чугаавыч хаяы уткалы ол-дур. Ынчаар кезии эмнээрге, кайы-хире үр, берге боор чүве ирги, аарышкылыынга кижи шыдажыр чүве бе, барып-барып кижиниң кызыл-өөжүн ап каарга? Белен чүве кайда боорул ааш.

— Сээң сагыш-сеткилиң яяны-бүрү, кайда-даа баар-дыр ийни, ачай. Кезерде аарышкылыг эвес кылдыр удуруп алыр-да болгай. Дүрээп-на кезип, кылыш каактар эвес, кезии эмнээшкин элээп каш чадаларлыг, белеткелдиг болур. Кызыл-өөштүң орнунга пластмасса шойүнду-даа кылып каар чүве чоржук. Херек кырында кандыг апаар эвес, кезип көрүп турган-ла болур ыйнаан.

— Кезии турда улус шыдашпайн баар таварылгалар бар бе, уруум?

— Бар-даа болаа, ховар-дыр ийни.

— Ол ховар таварыгга мээң таварышса канчаар сен?

— Сенээ таварышпас-тыр ийни ачай, мен билир мен. Сен эмчи кижи эвес сен, ону тайылбырлаарга-даа ужуруң билир эвес сен.

— Ындыг-дыр. Эмчи кижи сээң-биле шуут-ла шиитпирлиг дутуржур апаар-дыр мен, уруум. Бир-тээ чоруур, кестирер чүве болганда, кандыг-даа чүве боор болур. Сен чоруурунда биске баар-кээрииге, чемненириинге чедер аккадан ап ал шүве, уруум. Ону аванга мыттаваспе сен шүве.

— Ону мыттаазының ужуру чүү боор чоор, ачай? Харын мен ынчаар ап-ла аар деп бодап турган кижи мен. А авам «аңаа баксырай бээ, дедир чедирериие база чедер аккадан ап ал» деп турбадыве. Силерниң кайынарның-даа чугаацарны дыннавас мен. Бирээзи «ап ал», бирээзи «алба» дээн чүзү-даа билдикмес. Дыпшаар-даа хоңнүм чогул.

Кырган Норбу уруу-биле-ла, уруунуң аваазы Барынмаа Лопсановна-биле-даа дугуржуп чадашкан.

— Ританы-даа канчаар, эмчи кижи бир яяны бодалдыгда ыйнаан. А бо Барынмаа-биле таптыг дутуржуп алгай бис аан. Дугуруушпайн чораан эвес бис. Кыраан назынывыста чүнү-даа дутуржуп чордувус ийни. Ынчаарга мен Москвага олуг бээр бодзумза, оон бодалы-биле мээң бодалым кижап-даа карышпайн чораан болза, ам шуут карышкак. Шын-даа ыйнаан, хөөкүйнүр оозу олген кижи-биле, мээң биле сүмележир эвес, ол шиитпирлээр апаар. Ынчалзадаа оон-биле маргыжары ындыг-ла кончут ажык чок хевирлиг. Дириг артар кижи, мепи канчарын-даа ол шиитпирлээр.

— Чаа ынчыыны сээң, Норбу, ажы-төлүм адалып чергүртүнга эккелбес болзумза, менээ багай болур-ла ийнаан. Ынчангаш чеже-даа «соогу Москвага чыдарга олдаро» дизиңзе, мен-даа, доргүл-төрелдерин-даа, ажы-төлүм-даа күүседир хөөн чок болур хире чүве-дир. Оон ындай мени будулдурба.

— Чаа, Лопсановна! Байдал нарын. Силерге шуутларга шуут, кажымдал үнер деп турар-дыр. Мээң бодалымны база бодап көрем. Ырак черге чыдарга, харын шуут ыйнаан. Үктүг-дөстүг-даа аарыг ыйнаан бо. Чыпшынчакдаа бооруң канчап билир. Силерии шултуларны каашкаш чоруурун мепээ түүдеи-даа артык берге дээрии сеи баалы бодап көр-даан, кадай — дээ, Норбу кырган чугаалаан. Оон арны бирде кыпын, бирде агарып, бирде куураарын орган. «Хей-де чүве эдиитим бе» деп. ол сестии, чүү дээр эвес дээ ишкаш, көрүп орган.

— Ачамның чугаазынын-даа кончуун «үктүг-дөстүг аарыг, халдавырлыг-даа» дээр. Рак аарыгның кандыг-даа хевирлери халдавыр чок, үктүг-дөстүг дээрии бешн эртем ам-даа доктаатпаан аарыг-дыр -- деп, Рита эмчи тайылбырлап, аваазыпа деткимче болзуп дээш уламчылаал.

— Сээң-биле чугаалажырда артажок, дедир баар кижи-дир сеи ийни, харын Москвадап ргыны ап каашкап, өкпеөи чедип көөр сеи. Өске чүве бодава. Сегыш-сеткил быжыг боорга, эң-ма-га-бот ындыг улуг кезии эмнээшкин эрттирер кижиге база улуг деткимче болдур.

— Мепи дыка-да көгүдүп тур силер аа. Билдингир чүве ышкажыл, когудеринерге-даа. Чемни кудуп чемненир кылын каарга безии чаржыныт херек-тир ол. Оон орнупга карак ажыт чорта берое-ле дээре. Чаа, силерии-биле болур боол-тур ийни. Менде чүү боор, дүвүрээп кижиде.

Москваже ужудар үүн келген.

— Ам ол-ла ышкажыл, аэропортка чедирер машина база чедип келген — дээш, Барынмаа Лопсановна уруупче тоок шуладыр кылаштай бергеш:— «Шупту баймгажыл аар бис ыйнаан — дээп сымыранган.

— Чаа, аваазы база уругларым. Менди-чаагай, мээң дугуйымда экини күзеп турар силер, дора дүүде бир ай болгаш чүвепик ужуру билдинге боор боор. Рита телефоиладаа, телеграммалап-даа турар ыйнаан. Дугуржуп Рита биле аваазының ёзугаар болур боол-тур ийни. Оон ыяй чүпу чагыыр мен. Ажы-төлүмүү, бажың-балгадымны, Кызыл хоорайымны, дошгеликтиг Догенин, чокумну!— дээш, Норбу кырган соңга карандан кудумчуже ыяй-боор ыыт чок көрүп, каразыдан борбак-борбак чаш төктүп келген.

— Эки туттуп мон, бодун дутайында багай чүве бодава, че, байырлыг, уруг-дарымның ачазы хөөкүйнү — дээш. Барынмаа Лопсановна экини ажыдып алган дыпшаар турган. Норбу кырган биле Рита адаптикларны холу-биле чорунар деп ымнээп. «Ачазының, уруумнуң чоруу-ла чогузуу» — деп. Лопсановна сымыранып, йорюл салып артып калган. Оларның ол үдежилгип кым-даа көрүп турган болза, берге болгаш сагыш-сеткилге аар, халдавыг үдежилге дээрии канчаи бодавас боор. Бүзүрел бар-даа болза, баш мунгаш.

Д. КУУЛАР.

(Уланчылыг).

ШИНЭЭ МАРГЫЛДААЗЫ

БАШТАЙГЫ САЛЫГ

ГЛАГА. Херээжен удустуң делегейниң бирги черн дээш ойнаар эргени чаалап алырының маргылдаазы голландының хоорай Роозендаалда болуп эртип турар. Баштайгы салыгга совет шыдыраачы кыстар—Таллиндеи бараи Татьяна Фомина биле Краснояск чурттуг Елена Ахмыловская хайымнашкан. Москвачы Людмила Белавенец Голландияның шыдыраачызы Александра Мийе-Николаута үттурган.

Маргылдаада 11 чурттарның 14 шыдыраачылары киржип турар.

(СЭТА).

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ

Ак-Довуракның Культура ордузунуң спорт залынга волейбозга зона маргылдаазы болуп эртеп. Анаа Ак-Довуракты, Барынын-Хемчикти, Чөөп-Хемчикти, Монгүш-Тайганы, Бай-Тайганың шилиндек командалары киришкеп.

Ийи хүн үргүлчээзи спортчу демиселдиң түнелиинде эр улустан Ак-Довуракты командазы бирге черни алган. Чөөп-Хемчик, Барынын-Хемчик районнарның төлөзөери ийнги, үшкү черлерни эзээп.

Херээженнерден Барынын-Хемчиктиң шилиндек командазы кирип келген.

Ийи хүн үргүлчээзи спортчу демиселдиң түнелиинде эр улустан Ак-Довуракты, Монгүш-Тайганың спортчулары алган.

Х. МОНГУШ.

Телевидение

НОЯБРЬ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

8.15—«А. Чайковскийниң чогаадымчы ажылы».
9.00—«Бар-даа болза, бүзүреңгир эвес».
10.00—10.10— Чапсар.
10.10—Миланның «Ла Скала» театрының солисы Джузеппе Ди Стефаноның концерти.
10.55—«Объектив».
11.25—«Аныктарның уран чогаадылгазы».
11.50—«Тооллар оранынга ужуралдар». Мультфильм.
12.00—Уругларга фильм. Уран-чечен кыска фильмнер программазы: 1. «Сээң-биле кадыкожа», 2. «Практикант».
13.00—Медээлер.
13.10—«Социалистиг чаржыны хүн демдеглели».
13.55—ССРЭ-ниң хоккей чемпионады. «Динамо». (Москва)— СКА (Ленинград). 2-ги, 3-кү кезентери. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга.
15.05—Уран чүүл мастерлеринин концерти.
16.05—«Үнүш-дужүткүрүүнче оруу» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
16.35—И. Кашежеваның шулуктеринге А. Островскийниң ырлары.
16.50—17.00—Чапсар.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Ёзулуг эрлер».

КЫЗЫЛДАН

18.15—Телемедээлер.
18.25—Мультфильм.
18.35—«Халдып ор, чолаачы». Дамчыдылга.
18.55—Документалдыг фильм.
19.05—«Завод шынарны магадылаам». Телефильм.
19.20—«Телечараа-чеченнин» почтазы». Дамчыдылга.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.20—Хогжум хереселдериниң «Серенада» ансамблиниң концерти. Ленинградтан дамчыдылга.
20.50—«Үнүш — дужүткүрүнче оруу» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүлгези.
21.20—Уран чүүл мастерлериниң концерти.
22.20—22.30—Чапсар.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.15—Хоккейге ССРЭ-ниң чемпионады. «Химик» (Воскресенск) — ЦСКА. Воскресенскиден дамчыдылга.

АГААР

Богун республикага будуттаар, чагбас. Хатпыг дүргенин секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглларта 11—16, өскелерикге 17—22 градус соор.

Кызылга шокар будуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 19—21 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

НОЯБРЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Соолгу буурал» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.20 «Аны-тыныи артыкга катташ...» 20.00 шакта.

«ПИОНЕР»: «Полктуң оглуң» 9.00, 10.40, 14.50, «Шүлүкчү болгаш хаан» 16.50, «Зорро» (2 серилгы) 12.20, 18.00, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Карамазов алыпкылары» (2 серилгы) 15.00 «Афоня» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: Кинокулуб: «Үнүш-бойдус делегейинде» 10.30 «Хлебти денге...» 15.00, «Кагуа кадын» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун орлакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда киллизинин 2-31-75, харылсаалгыг секретарынын 2-23-54, партийжи амыдырал киллизинин 2-37-13, культура киллизинин 2-23-54, кодээ ажыл-агый киллизинин 2-21-47, үдеторүр киллизинин 2-22-64, чагаа киллизинин 2-41-27, информация база совет үргүзүг киллистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат гын 2-23-35, солун келбейн баргында 2-32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16332. ЧАГЫГ № 1803.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргедилиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01359